

שו"ת דעת

כרך ז'

שאלות אקטואליות

בהלכה ומנהג

**יוצא לאור על ידי
דעת - לימודי יהדות באור החסידות**

המחלקה להדרכה רוחנית:
שו"ת לרבני קהילות והקהל הרחב בארץ ובתפוצות
הרצל 141 רחובות
דוא"ל: daat0770@gmail.com

ניתן לשלוח שאלות אל מכון דעת דרך אתר האינטרנט: [/http://daat.org.il](http://daat.org.il)

נדפס בסיוע המשרד לעניני דת

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך אנו מוצאים לאור את החלק השביעי בסידרת "שו"ת דעת" - שאלות אקטואליות בהלכה ומנהג, ובו מבחר שאלות ותשובות בנושאים שונים ומגוונים.

זה שנים רבות, שמכון דעת נותן שרות של יעוץ הלכתי, השקפתי ומשפחתי, על פי התורה והחסידות, לרבני ודייני קהילות ולאנשים פרטיים בארץ ובתפוצות. התשובות נענות על ידי רבני המכון וצוות המשיבים של מרכז דעת, בשפה העברית, וכן בשפות שונות לפי שפת השואל - כמו אנגלית, צרפתית, ספרדית ורוסית.

התשובות מתפרסמות באופן קבוע באתר האינטרנט של המכון בכתובת <http://daat.org.il>, במדור שאלות ותשובות. השאלות והתשובות שבכרך הם מבחר שאלות שנענו בשנה האחרונה על ידי רבני המכון לשאלות שנשאלו מחו"ל, ממדינות שונות ומגוונות.

בהזדמנות זו ברצוננו להודות לצוות הרבנים והאברכים על עבודתם והשקעתם הרבה, במענה השאלות, בריכוז המקורות ההלכתיים, בעריכתם והכנתם לדפוס. ויהי רצון כי הפצת "דבר ה' - זו הלכה" תמהר ותחיש את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

מערכת ההוצאה לאור של מכון דעת

חודש כסלו תשפ"א

תוכן הענינים

שבת

1. תספורת בערב שבת..... 11
2. הדלקת נרות אחר השקיעה..... 13
3. הפסידה הדלקת נרות..... 15
4. קידוש בשעה השביעית..... 17
5. ראיית דירתו בשבת..... 19
6. שכח "רצה" בסעודה שלישית..... 22
7. קריאת פרשת המן..... 24
8. חילול שבת בשוגג..... 27
9. הוספת מים חמים לתמצית..... 29
10. דין 'גרמא'..... 32
11. חיבור מטאטא בשבת..... 34
12. פתיחת פקק בשבת..... 36
13. תליית פרוכת בשבת..... 38
14. חיבור חגורה..... 42
15. וזלין בשבת..... 44
16. הסרת בוץ מהנעל..... 47
17. מוקצה בכיס..... 49
18. בגד שהתייבש בשבת..... 51
19. פדיון הבן בשבת?..... 54
20. פדיון הבן במוצאי שבת..... 56
21. קריאת ההפטרה..... 58
22. טיפות עיניים בשבת..... 61
23. תוכחה בחילול שבת..... 63

24	מקלחת בשבת	66
25	נמלך ב'מוקצה'	71
26	רכיבה בשבת	73
27	מדידת מצוה	76
28	טלטול מזוזה ליולדת	79
29	ליווי היולדת בשבת	81
30	ויטמין ליולדת	84
31	טלטול מנורה	86
32	גריפת מים בשבת	89
33	מוקצה	93
34	הבדלה על בירה	95
35	קריאה ב'שטרי הדיוטות'	97
36	משחה בשבת	100
37	זמן רבנו תם	102
38	טלטול ארון	105
39	תיקון החגורה	107

חגים ומועדים

40	עירוב תבשילין לאורחים	111
41	לזכות לאחרים בעירוב תבשילין	113
42	מה מתיר עירוב תבשילין?	115
43	טלטול סולם בחג	118
44	תקיעת שופר	122
45	מקלחת בחג	125
46	חיתוך ניילון בחג	129
47	טלטול דגים לתשליך	133

135.....	48 . שיעור התקיעות.....
140.....	49 . הבדלה במוצאי יו"כ.....
142.....	50 . ברכת הטלית ביו"כ.....
145.....	51 . ילדים בצום.....
148.....	52 . קפאין בצום.....
150.....	53 . הכנה מיו"כ למוצאי יו"כ.....
154.....	54 . הכנה מערב יו"כ למוצאי יו"כ.....
156.....	55 . תפילת נשים ביו"כ.....
159.....	56 . ברכת שהחיינו.....
162.....	57 . הדחת הסוכה בשבת.....
165.....	58 . ד' מינים לקטן.....
169.....	59 . כשרות הלולב - א.....
171.....	60 . כשרות הלולב - ב.....
173.....	61 . מלאכה בחול המועד.....
176.....	62 . יעלה ויבוא בברכת המזון בחול המועד.....
180.....	63 . יעלה ויבוא לנשים.....
184.....	64 . ישיבה בסוכה.....
187.....	65 . אכילה בסוכה.....
191.....	66 . ישיבה בסוכה לפני החג.....
195.....	67 . טלטול הסוכה.....
199.....	68 . דפנות הסוכה.....
202.....	69 . קידוש חוזר.....
204.....	70 . עליה משותפת לתורה.....
207.....	71 . עשיית מחיצה בחג.....
210.....	72 . 'על האש' בחג.....
212.....	73 . חמץ לאחר הפסח.....

74. ליל שבועות..... 215.
75. שינה בליל מתן תורה..... 217.
76. חג השבועות..... 220.
77. דין מי שהיה ער כל הלילה לעניין ברכות..... 222.
78. מנהגי חודש אלול..... 225.

תשעת הימים וצומות

79. חוזה בתשעת הימים..... 229.
80. השכרה בתשעת הימים..... 231.
81. בגד מכובס בר"ח אב..... 232.
82. בשרי בתשעת הימים..... 234.
83. הזמנת בגדים בתשעת הימים..... 237.
84. תיקון בגד..... 239.
85. התקנת מזגן..... 241.
86. צום תשעה באב ליולדת..... 243.
87. אכילה לפני הצום..... 246.
88. תיקון מעשים לא טובים ע"י תענית..... 248.

סעודה וברכות

89. שינוי מקום באמצע סעודה..... 253.
90. הפסקה לתפילה באמצע סעודה..... 255.
91. ברכה על דגן קלוי..... 258.
92. ברכה ראשונה על עוגת גבינה עם קמח..... 262.
93. ברכה אחרונה על עוגת גבינה עם קמח..... 267.
94. ברכת בשמים על פירות שבדוכני השוק..... 271.
95. נטילת ידיים אחר שירותים ולסעודה..... 274.

96. מלח על השולחן..... 276
97. חיוב מים אחרונים לנשים..... 280

כשרות

98. בשר וחלב..... 283
99. מראית עין - א..... 285
100. מראית עין - ב..... 287
101. סכין לחלות..... 289
102. כף חלבית בסיר בשרי..... 292
103. הפרשת חלה - א..... 294
104. הפרשת חלה - ב..... 299
105. בישול עכו"ם..... 303
106. חרקים בסיר אוכל..... 305
107. משקים שנשארו מגולים..... 308
108. טבילת כלים..... 309
109. סיוע לדבר עבירה..... 312
110. תפילה, ציצית ותפילין, ולימוד תורה
111. עמידה לברכות השחר..... 319
112. כוונת השמות..... 322
113. ברכה על ציצית לילה..... 324
114. ברכת "להניח תפילין"..... 327
115. טלית קטן - גיל חינוך..... 329
116. הנחת תפילין 'של יד' בלבד..... 331
117. נטילת ידיים עם גבס..... 334
118. תפילין עם גבס..... 337
119. תפילין בגבס לכותב בשמאלו..... 340

120. תפילין על יד קטועה ל"ע..... 342.
121. טעימה לפני התפילה..... 345.
122. אכילה לפני מנחה..... 348.
123. אכילה לפני ערבית..... 353.
124. מלאכה קודם התפילה..... 356.
125. דילוג בתפילה..... 358.
126. ברכת הגומל..... 360.
127. עליה לתורה..... 364.
128. כהן במקום לוי..... 367.
129. טעות בקריאת התורה..... 369.
130. החזרת ספר תורה..... 371.
131. הנחת תפילין בפסוקי דזמרה..... 374.
132. החלפת שליח ציבור..... 376.
133. מנוחה עם תפילין..... 379.
134. ש"צ ששכח יעלה ויבוא..... 383.
135. טלית בלילה..... 386.
136. השארת ציצית בחוץ..... 388.
137. מחיצות בבית הכנסת..... 391.
138. גילוי חיבה בבית כנסת..... 394.

שבת

תספורת בערב שבת

שאלה: ספר במקצועו, עד מתי מותר לו לספר בערב שבת, באופן שיראה בכספו

סימן ברכה?

תשובה: לספר יהודי מותר כל היום אפילו בשכר מאחר וזהו לצורך השבת וניכר הדבר לכולם שהוא לצורך השבת.

מקור: ראה בשולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנא סעיף א: העושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה; יש מפרשים: מנחה גדולה ויש מפרשים: מנחה קטנה. הגה: ודוקא כשעושה המלאכה דרך קבע אבל אם עושה אותה דרך עראי לפי שעה ולא קבע עליה שרי (ב"י בשם א"ז). ולכן מותר לכתוב אגרת שלומים וכל כיוצא בזה (ד"ע).

ובסעיף ב: לתקן בגדיו וכליו לצורך שבת מותר כל היום. הגה: וה"ה בגדי חבירו אם הוא לצורך שבת ואינו נוטל עליו שכר (ב"י); וה"ה למי שכותב ספרים לעצמו דרך למודו. הגה: אבל אסור לכתוב לחבירו בשכר (מרדכי פ' מקום שנהגו). ומסתפרין כל היום אפי' מספר ישראל. (כל בו וב"י). ויש לאדם למעט קצת בלמודו בע"ש כדי שיכין צרכי שבת (ששלטי גבורים פי"ו דשבת ירושלמי פ"ק דתענית).

ובביאור הלכה סימן רנא סעיף א ד"ה העושה מלאכה: העושה מלאכה וכו' - ואיסורא נמי אית בזה רק שאינו חמיר האיסור כשארי איסורי שבות שהיה חייב ע"ז מכת מרדות כן איתא ברמב"ם פ"ח מהלכות יום טוב ובסמ"ג וכן איתא באו"ז ונראה שמקורו הוא מהא דפסחים ר"פ מקום שנהגו ע"ש בגמרא בתירוץ ראשון ואפילו לתירוץ שני דגמרא הוא רק דאין משמתין אותו אבל איסורא יש כי למה לנו להשוות פלוגתא בין התירוצים וכן משמע בר"ן ר"פ הנ"ל ע"ש וכבר הביאו בפמ"ג והנה הט"ז כתב דאין בו איסורא רק דאין בו סימן ברכה ולדידיה מוכרחין אנו לומר דפליגי ב' התירוצים הנ"ל והלכה בד"ס להקל ובפרט שהוא תירוצא בתרא א"נ אף לתירוצא קמא דגמרא אף דקאמר לשון אסור היינו דאין רוח חכמים נוחה הימנו אבל לאו איסור גמור אך לפלא שלא זכר מדברי הרמב"ם וש"פ הנ"ל. והנה לעניין

פרקמטיא כתב המ"א דאינו בכלל מלאכה ושאר האחרונים [הר"ם ותו"ש וח"מ] חלקו ע"ז בראיה ועיין בפמ"ג שתירץ דכונת המ"א היינו דאין צריך להחמיר בזה לכ"ע ממנחה גדולה אבל לעניין מנחה קטנה דינו כמו שאר מלאכה וכמו שכתב בעצמו בסק"ד שמה שאמר הגמרא דתקיעה שניה היתה לבטל העיר וחננויותיה היינו בזמן מנחה קטנה וכן משמע במחה"ש דלעניין סגירת החנויות שוה הזמן כמו לעניין שאר מלאכות אך הקיל שם לעניין פרקמטיא בצינעא ע"ש [ובדבריו נדחה ראית הנתב חיים ובלא"ה אינה ראייה לפי מה שכתב הרמ"א בהג"ה והוא נובע מא"ז דדוקא אם עושה מלאכה בקבע כדי להשתכר וכו' וראיתו שם הוא ממה שהקיל במשנה לשרות דיו ע"ש עם חשכה וכן שאר הדברים שהביא שם במשנה שב"ש סוברין דוקא כדי שיעשו מבעוד יום וב"ה מתירין עם חשכה עיין שם ועיין בפרישה שהקשה ממשנה זו ועי"ש מה שתירץ דלפי שמתחיל רק עם חשכה והמלאכה נעשית מאליה בשבת ולפלא האיך מתירין ב"ש בכדי שיעשו וגם ב"ה מודו לזה אך האמת הוא מה שתירץ האו"ז הנ"ל] והנה העולם נהגו להקל לעניין סגירת החנויות ונראה שסומכין על דברי הט"ז הנ"ל דלית בו איסורא בכל גוונ.

ובביאור הלכה סימן רנא סעיף ב ד"ה ומסתפרין כל: ומסתפרין כל היום וכו' - עיין בביאור הגר"א שמפקפק בזה מאד ולפי דעתו יש ליזהר ממנחה ולמעלה אפי' בחנם כי היא תמיד מלאכת אומן ע"ש.

ובעטרת צבי אורח חיים סימן רנא ס"ק ד: אפילו מספר ישראל. לשון ב"י כתב הכלבו סימן נ"ח נראה שאסור לספר [מספר ישראל] בערב שבת ויו"ט מן המנחה ולמעלה ואפשר להתיר תספורת מעשה הדיוט דלא גרע מחול המועד דאמרינן [מו"ק ח ע"ב] הדיוט תופר כדרכו ע"כ. והעולם נהגו היתר בדבר וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג עכ"ל.

ובמשנה ברורה סימן רנא ס"ק ז: מספר ישראל - היינו אפילו אם הספר נוטל שכר והטעם דנראה לכל שעושה המסתפר לצורך שבת ולכן שרי ולא דמי לתיקון בגדים שאסור בנטילת שכר דהתם אין ניכר בפעולה שהוא לצורך שבת משא"כ בזה וע"כ יש ליזהר מלגלח לא"י. כתב המ"א שהאר"י ז"ל היה נזהר שלא לגלח אחר מנחה אפילו בע"ש וביארו כונתו דמ"ש אחר מנחה היינו אחר שהגיע זמן מנחה אבל לא מיירי שהתפלל מנחה והיינו דקאמר אפילו בע"ש דר"ל לא מיבעיא בחול

קודם שהתפלל מנחה אלא אפילו לצורך שבת שהוא מצוה ג"כ לא היה מגלח אחר שהגיע זמן מנחה ולא התפלל והעולם שאינם נזהרים בזה אפילו אחר שהגיע זמן מנחה קטנה י"ל דכיון שקוראין לבהכ"נ לא חיישינן שיעבור עי"ז זמן התפלה.

ובשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רנא סעיף א: אסרו חכמים לעשות מלאכה בערב שבת וערב יום טוב מן המנחה ולמעלה וכל העושה אינו רואה סימן ברכה לעולם מאותה מלאכה שמה שמרויח בה מפסיד כנגד זה ממקום אחר אבל אין עונשין אותו עליה לא נדוי ולא מכות מרדות כדרך שעושין לעובר על דברי חכמים לפי שלא החמירו כל כך באיסור זה ומכל מקום גוערין בו ומבטלין אותו מלעשותה בעל כרחו.

ובסעיף ב: יש אומרים שאיסור זה הוא מן מנחה גדולה ולמעלה דהיינו משש שעות ומחצה ואילך ויש אומרים שהוא ממנחה קטנה דהיינו מתשעה ומחצה ואילך ולעניין הלכה המיקל בדברי סופרים לא הפסיד הברכה.

ובסעיף ד: אסור לספר את הנכרי בערב שבת מן המנחה ולמעלה אפילו תספורת שהיא מעשה הדיוט ואפילו מספרו בחנם כיון שאין במלאכה זו צורך השבת.

אבל מותר לספר את ישראל כל היום אפילו מעשה אומן ואפילו בשכר ואינו דומה לתפירת בגדים ושאר המלאכות שאין הדבר ניכר שהמלאכה נעשית עכשיו בשביל השבת לפיכך אין היתר אלא בחנם (שכשיטול שכר הרי זה כאלו נעשית בשביל שכרו בלבד ואינה נעשית כלל עכשיו בשביל השבת) אבל התספורת ניכרת שנעשית עכשיו בשביל השבת.

הדלקת נרות אחר השקיעה

שאלה: אשה שהדליקה נרות כמה דקות אחר השקיעה, מה דינה?

תשובה: אין זה נחשב שהדליקה נרות שבת, ואדרבה עוד נעשה חילול שבת (רק באם עשתה זאת שלא בידיעה, זהו חילול שבת בשוגג), ותיקונה להוסיף מעכשיו ואילך בכל הדלקת נרות, עוד נר אחד על מה שהדליקה עד עתה, וכמבואר בפוסקים שהוספה זו, היא ג"כ סוג של 'כפרה'.

מקור: ראה בשולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסג סעיף א: יהא זהיר לעשות נר יפה, ויש מכוונים לעשות ב' פתילות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. הגה: ויכולין להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות, וכן נהגו. האשה ששכחה פעם אחת להדליק, מדלקת כל ימיה ג' נרות (מהרי"ל) כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר, ובלבד שלא יפחות (אשר"י ומרדכי מס' ר"ה ר"פ יום טוב).

ובביאור הלכה סימן רסג סעיף א ד"ה ששכחה וכו': עיין בפמ"ג דה"ה אם לא שכחה לגמרי רק שחסרה נר אחד ממה שהיתה רגילה מתחלה ולא נהירא דכל זה הוא רק מנהג והבו דלא לוסף עלה.

ובשערי תשובה סימן רסג ס"ק ג: ששכחה. עבה"ט, וכת' בשו"ר ברכה בשם מוה' שמואל שער אריה בהגהת כת"י שכתב ע"ז דיותר טוב לעשות מי ששכחה שתספיק לעני' אחת שמן להדליקה ע"ש אבל המנהג להוסיף נר וכדברי מהרי"ל ומ"ש אשה היולדת כת' בשו"ר ברכה על דברי כנה"ג בשם חכם א' לפקפק בזה שהדליקה במקומה בעינן כדלקמן סעיף יו"ד ע"ש ועיין לעיל ס"ק א' בשם בית יעקב וכת' בתשו' נחלת שבעה סי' ח' אשה שהדליקה ב' נרות ע"ד שתעשה ברכה וע"י טרדת שבת נסתפקה אם עשתה ברכה וכת' לחלק בין אם הדליקה בזמנה ע"ש ואין נלענ"ד והראיה שהביא מטעם בוכתבתם אין הנידון דומה כלל והעיקר בזה כל שהדליק מפלג המנחה ולמעלה מסתמא לשם מצות שבת הדליקה ובירכה ואפי' אם ספק לה א"צ להדליק נר בברכה ואם מסופקת אם הדליקה קודם פלג המנחה או אח"כ יש לחזור ולהדליק לשם מצוה בלא ברכה וע' בא"ר מ"ש בזה.

ובמגן אברהם סימן רסג ס"ק ג: פעם א'. ואם שכחה כמה פעמים צריכה להוסיף בכל פעם כי הדבר משום הכיר' שתהיה זהירה מכאן ולהבא בכבוד שבת (ב"ח) ומה"ט נ"ל דאם נאנסה ולא הדליקה כגון שהיתה בבית האסורים וכיוצא בה א"צ להוסיף.

ובפרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן רסג ס"ק ג: פעם אחת. עיין מ"א. ואם מדלקת ב' נרות ופעם אחת [הדליקה] רק אחד, צריכה להוסיף. וכן אם מדלקת הרבה ושכחה פעם אחת וחסר אחד, תדליק יותר, שתהא זהירה. ובאליה רבה [ס"ק] ט', בעניה די שתוסיף מעט שמן.

ובמחצית השקל אורח חיים סימן רסג ס"ק ג: פעם אחת. ואם שכחה כמה פעמים כו'. והוא הדין אם מתחלה היה דרכה להדליק ג' נרות כל פעם, אם שכחה צריך להוסיף נר אחד ותדליק כל פעם ד', וכן על דרך זה לעולם. וכתב בספר אליה רבה [ס"ק ט] דעניה ששכחה יש להקל שלא תצטרך לנר נוסף, ודי לה שתוסיף מעט שמן כל פעם. ואם רגילה להדליק נר שעות וכדומה, די לה אם היתה רגילה בנר קטן, עכשיו תדליק יותר גדול קצת.

משום הכירא כו' ומהאי טעמא נראה לי דאם נאנסה כו'. ר"ל, דבלי דברי הב"ח היה עולה על הדעת הטעם שצריך להוסיף נר הוא בא לכפרה, אם כן גם בנאנסה צריך כפרה קצת. או הוי סלקא דעתא טעם נר הנוסף לתשלומין מה ששכחה, אם כן הוא הדין בנאנסה. מה שאין כן לטעם הב"ח שתהיה זהירה מכאן ואילך, בנאנסה אינה צריכה להוסיף, דהא בלאו הכי היתה זהירה אלא האונס גרם לה שלא הדליקה.

ובשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רסג ס"א: ויש מכוונים לעשות ב' פתילות בנר זה אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור ובנרות של שעות או של חלב וכיוצא בהן מדליקין ב' נרות ויכולין ג"כ להוסיף ולהדליק ג' או ד' כי יכולין להוסיף על דבר המכוון כנגד דבר אחר רק שלא יפחות ולכן אשה ששכחה פעם אחת להדליק נוהגין שמדלקת כל ימיה ג' ואם שכחה כמה פעמים מוספת בכל פעם כדי שיהיה לה היכר וזכרון שתהא זהירה מכאן ולהבא בכבוד שבת ולא תבא לידי שכחה אבל אם נאנסה ולא הדליקה כגון שהיתה בבית האסורים וכיוצא בזה אינה צריכה להוסיף כנגד זה ויש נוהגין להדליק לעולם ז' נרות ויש נוהגים להדליק עשרה מטעם הידוע להם.

הפסידה הדלקת נרות

שאלה: באם זוג הולכים להתארח אצל משפחה אחרת, והלכו מביתם לבית חבריהם בשעה שלדעתם זהו זמן סביר להגיע לבית המארחים, אמנם נתברר שלא שיערו נכון, והגיעו לאחר השקיעה, ופיספסה ההדלקה, מה דינה?

תשובה: אמנם אין זה נחשב שעשתה כן במזיד, אך גם אי"ז אונס ממש, מאחר והיה עליהם לצאת בשעה כזו שלא יהיה חשש להיכנס למצב בו תפספס, ולא לצאת על הגבול ממש. [והדוגמאות המובאות בפוסקים לאונס, הוא כגון שהיתה

בבית האסורים וכיוצ"ב, שלא היה באפשרותה כלל מצ"ע], ומאחר וכן, לכאורה עליה להחמיר ולהדליק מאתה ואילך נר נוסף על מה שהדליקה עד עתה. [ואף אם השאירו אור חשמל דולק לכבוד שבת לכאורה הצטרכו להוסיף, וכמו"כ אף אם בבית המארחים הדליקו נרות שבת, מאחר ומבואר בפוסקים שאף אם החסירה מכמות הנרות שרגילה להדליק ג"כ תוסיף, וא"כ הוא הדין בנידון דידן.]

מקור: ראה בשולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסג סעיף א: יהא זהיר לעשות נר יפה, ויש מכוונים לעשות ב' פתילות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. הגה: ויכולין להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות, וכן נהגו. האשה ששכחה פעם אחת להדליק, מדלקת כל ימיה ג' נרות (מהרי"ל) כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר, ובלבד שלא יפחות (אשר"י ומרדכי מס' ר"ה ר"פ יום טוב).

ובביאור הלכה סימן רסג סעיף א ד"ה ששכחה: עיין בפמ"ג דה"ה אם לא שכחה לגמרי רק שחסרה נר אחד ממה שהיתה רגילה מתחלה ולא נהירא דכל זה הוא רק מנהג והבו דלא לוסיף עלה.

ובשערי תשובה סימן רסג ס"ק ג: ששכחה. עבה"ט, וכת' בשו"ת ברכה בשם מוה' שמואל שער אריה בהגהת כת"י שכתב ע"ז דיותר טוב לעשות מי ששכחה שתספיק לעני' אחת שמן להדליקה ע"ש אבל המנהג להוסיף נר וכדברי מהרי"ל ומ"ש אשה היולדת כת' בשו"ת ברכה על דברי כנה"ג בשם חכם א' לפקפק בזה דהדלקה במקומה בעינן כדלקמן סעיף יו"ד ע"ש ועיין לעיל ס"ק א' בשם בית יעקב וכת' בתשו' נחלת שבעה סי' ח' אשה שהדליקה ב' נרות ע"ד שתעשה ברכה וע"י טרדת שבת נסתפקה אם עשתה ברכה וכת' לחלק בין אם הדליקה בזמנה ע"ש ואין נלענ"ד והראיה שהביא מטעם בוכתבתם אין הנידון דומה כלל והעיקר בזה כל שהדליק מפלג המנחה ולמעלה מסתמא לשם מצות שבת הדליקה וברכה ואפי' אם ספק לה א"צ להדליק נר בברכה ואם מסופקת אם הדליקה קודם פלג המנחה או אח"כ יש לחזור ולהדליק לשם מצוה בלא ברכה וע' בא"ר מ"ש בזה.

ובמגן אברהם סימן רסג ס"ק ג: פעם א'. ואם שכחה כמה פעמים צריכה להוסיף בכל פעם כי הדבר משום הכיר' שתהיה זהירה מכאן ולהבא בכבוד שבת (ב"ח) ומה"ט נ"ל דאם נאנסה ולא הדליקה כגון שהיתה בבית האסורים וכיוצא בה א"צ להוסיף.

ובפרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן רסג ס"ק ג: פעם אחת. עיין מ"א. ואם מדלקת ב' נרות ופעם אחת [הדליקה] רק אחד, צריכה להוסיף. וכן אם מדלקת הרבה ושכחה פעם אחת וחסר אחד, תדליק יותר, שתהא זהירה. ובאליה רבה [ס"ק] ט', בעניה די שתוסיף מעט שמן.

ובמחצית השקל אורח חיים סימן רסג ס"ק ג: פעם אחת. ואם שכחה כמה פעמים כו'. והוא הדין אם מתחלה היה דרכה להדליק ג' נרות כל פעם, אם שכחה צריך להוסיף נר אחד ותדליק כל פעם ד', וכן על דרך זה לעולם. וכתב בספר אליה רבה [ס"ק ט] דעניה ששכחה יש להקל שלא תצטרך לנר נוסף, ודי לה שתוסיף מעט שמן כל פעם. ואם רגילה להדליק נר שעוה וכדומה, די לה אם היתה רגילה בנר קטן, עכשיו תדליק יותר גדול קצת.

משום הכירא כו' ומהאי טעמא נראה לי דאם נאנסה כו'. ר"ל, דבלי דברי הב"ח היה עולה על הדעת הטעם שצריך להוסיף נר הוא בא לכפרה, אם כן גם בנאנסה צריך כפרה קצת. או הוי סלקא דעתא טעם נר הנוסף לתשלומין מה ששכחה, אם כן הוא הדין בנאנסה. מה שאין כן לטעם הב"ח שתהיה זהירה מכאן ואילך, בנאנסה אינה צריכה להוסיף, דהא בלאו הכי היתה זהירה אלא האונס גרם לה שלא הדליקה. ובשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רסג ס"א: ויש מכוונים לעשות ב' פתילות בנר זה אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור ובנרות של שעוה או של חלב וכיוצא בהן מדליקין ב' נרות ויכולין ג"כ להוסיף ולהדליק ג' או ד' כי יכולין להוסיף על דבר המכוון כנגד דבר אחר רק שלא יפחות ולכן אשה ששכחה פעם אחת להדליק נוהגין שמדלקת כל ימיה ג' ואם שכחה כמה פעמים מוספת בכל פעם כדי שיהיה לה היכר וזכרון שתהא זהירה מכאן ולהבא בכבוד שבת ולא תבא לידי שכחה אבל אם נאנסה ולא הדליקה כגון שהיתה בבית האסורים וכיוצא בזה אינה צריכה להוסיף כנגד זה ויש נוהגין להדליק לעולם ז' נרות ויש נוהגים להדליק עשרה מטעם הידוע להם.

קידוש בשעה השביעית

שאלה: האם מקפידים היום שלא לקדש בליל שבת בין השעה שש לשבע?

תשובה: יש נזהרים לא לקדש בין השעה השישית לשעה השביעית - מחמת מזל מאדים השולט אז. (ושעה זו אינה משתנה (לפי שעות זמניות), אלא היא קבועה תמיד, מאחר והמזלות משתנים ללא הפרש בזמן השקיעה והזריחה המתחלפים). אמנם לא כל קהילות ישראל נהגו בזה, שיש סוברים שאין שליטת המזלות על ישראל - ובפרט בשבת.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רעא סעיף ג: יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה (דהיינו שעה שביעית אחר חצות היום עיין סי' תכ"ח) אלא או קודם הלילה או לאחר שעה תוך הלילה לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים וסמא"ל מושל עליו וכבר נתבאר שלכתחלה יש לו לקדש מיד בבואו מבית הכנסת מבעוד יום.

וראה גם בבאר היטב ס"ק א.

מחצית השקל אורח חיים סימן רעא: כי בתחלת ליל שבת כו'. עיין ברש"י במסכת שבת דף קכ"ט ע"ב [ד"ה דקיימא] שכתב שתחלת יום ד' נתלו מאורות ברקיע, וכן ז' כוכבי לכת שסימנם שצ"ם חנכ"ל, וכל אחד משמש שעה אחת, ואחר זה משמש שעה כוכב נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לבנה, אחר זה חוזרים חלילה, נמצא תחלת יום ו' משמש שעה ראשונה כוכב מיום ו' עשרה שעות, נשאר מן יום שתי שעות, ומשמש בהן שבתאי ואחריו צדק ואחריו מאדים, א"כ צדק משמש סוף יום הששי שהוא שעה י"ב, ומאדים שאחריו תחלת ליל שבת, והוא ממונה על חורבן ומלחמה והוא בממשלת ס"מ. ועיין ברש"י עירובין דף (כ"ו) [נ"ו] [ע"א ד"ה ואין]. אך סדר הלוכן אינן שעה זמניות, אלא שעות ההשוואה, א"כ דברי תקוני שבת אינן אמורים אלא בזמן שיום ולילות שוים, שתחלת שעה שביעית מן שעות ההשוואה והיא שעה ראשונה מן יום ו' אז משמש נגה, וכן בשעה ששית אחר חצות היום משמש צדק. וא"כ בזמן שאין יום ולילה שוים ליתא לדברי תקוני שבת, כן נראה לפענ"ד. ועיין בתשובת צמח צדק סימן י"ד לענין חשבון התקופות.

רש"י מסכת שבת דף קכט עמוד ב: דקיימא ליה מאדים בזווי - שמזל מאדים משמש בו בשעות זוגות, ומזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות, והזוגות קשין שהן רשות לשדים, כדאמר בפסחים, (קי, ב) והפורעניות מוכנין,

שצ"מ חנכ"ל סדר השעות, כשנתלו המאורות והמזלות שעה ראשונה של רביעי בשבת שימש שבתאי, ובשניה צדק, ואחריו מאדים, ואחריו חמה, ואחריו נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לבנה, נמצאו שבע המזלות לשבע השעות, וחוזרים חלילה לעולם, נמצא בסדר זה לעולם סימני מזלות המשמשין בתחלת לילי השבוע: כצנ"ש חל"ם, מוצאי שבת - שעה ראשונה שלו כוכב, תחלת ליל שני - צדק, וכן בסדר הזה, וסדר תחלת סימני הימים: חל"ם כצנ"ש: שעה ראשונה של אחד בשבת - חמה, ושל שני בשבת - לבנה, ושל שלישי בשבת - מאדים, נמצא מאדים חוזר בו חלילה בשעה שמינית ביום, והיא זוגות, אבל שאר ימים - אין מאדים בזוגות שלהם אם לא בלילה, ובלילה אין דרך להקיצו.

ערוך השולחן אורח חיים סימן רעא סעיף יא: כתב רבינו הב"י בסעי' א' כשיבא לביתו ימהר לאכול מיד עכ"ל והיינו לקדש כדי שיזכור שבת בכניסתו [מג"א סק"א] וממילא דיאכל מיד משום קידוש במקום סעודה ואפילו קודם שתחשך [ט"ז סק"א] ויכול לאכול ע"י קידוש זה [שם] וכבר בארנו בזה בס' רס"ז ע"ש ופשוט הוא דאם אינו יכול עדיין לאכול שיוכל להמתין איזה שעות בלילה [מנחם עזריה בתשו'] וראיתי מי שכתב שיקדש דווקא קודם לילה כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק [מג"א שם] ולענ"ד הוא תמוה דח"ו לומר שאנחנו תחת המזלות ואדרבא ראיתי בקדמונים שהאומות הקדמונים היו יושבים בשבת בחשך ובוכים מפני שהמזלות של שבת מורים לרעה והקב"ה צוה אותנו להיפך להדליק הרבה אור ולהתענג עצמינו להראות שאנו למעלה מהמזלות ואותנו לקח ד' להוציאנו ממערכת השמים ואיך נאמר כזה וצע"ג והבוטח בד' חסד יסובבנו [המג"א שם הביא ירושלמי ריש ברכות שדרך לאכול שעה או שתים בלילה ע"ש אמנם ע"ש כפי' חרידים דשתים הוא שתי חלקי שעה ומטעם דבתי כנסיות היו בשדות רחוק מהעיר ועד שיבואו נמשך הזמן ממילא ואדרבא מדתירץ שם באילין כופרנייא ע"ש משמע דמצוה לאכול מקודם ודו"ק].

ראיית דירתו בשבת

שאלה: האם מותר לאדם לבקר בשבת - בדירתו הנמצאת באמצע בנייה?

תשובה: אסור לאדם לבקר בביתו הנמצאת באמצע בנייה או שיפוצים - לראות את התקדמות הבנייה ומה שנעשה כבר, מפני שעל פי רוב הרגילות היא שמתעכבים על כל מיני פרטים החסרים והלקויים, ויש בזה איסור משום "ממצוא חפצך". ואם מדבר בזה - עובר גם על איסור "ודבר דבר".

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף א: ממצוא חפצך (ישעיה נח, ג): חפצך אסורים; אפי' בדבר שאינו עושה שום מלאכה, כגון: שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר, או לילך לפתח המדינה כדי שימהר לצאת בלילה למרחץ; וכן אין מחשיכים על התחום לשכור פועלים. הגה: וה"ה דאסור לטייל למצוא סוס או ספינה או קרון לצאת בו. (מרדכי ס"פ מי שהחשיך). אבל מחשיך על התחום להביא בהמתו. וי"א שאם אין הבהמה יכולה לילך ברגלים, כגון שהוא טלה קטן, אינו רשאי להחשיך דאינו רשאי להביא דאסור לטלטל בע"ח שהם מוקצים.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף א (א) שמעיין נכסיו - ודוקא היכא דמינכרא מילתא כגון שעומד אצל שדהו הצריכה חרישה או קצירה וכיו"ב דמינכר הדבר שעומד שם לעיין בצריכה וכן לילך ולהחשיך על פתח המדינה כיון שדרך שהמרחצאות שם חוץ למדינה סמוך לפתח המדינה ניכר שלצורך המרחץ מחשיך אבל אם לא מינכר מלתא הוא בכלל הרהור בעסקיו דמותר.

(ב) אין מחשיכין וכו' - היינו לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים לשכרם במו"ש והטעם דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אפילו הוא איסור מד"ס אסור להחשיך בשבילו.

(ג) להביא בהמתו - דאף שהיא עומדת עתה מחוץ לתחום וא"א להביאה בשבת מ"מ לא מיקרי זה מחשיך בשביל דבר האסור כיון שאם היו בורגנין [הם סכות השומרים] סמוכים זה לזה בתוך שבעים אמה וד' טפחים היה מותר להביאה אפילו היה נמשך באופן זה כמה מילין מסוף העיר משום דכל זה שייך להעיר וכיון שיש לה תקנתא ע"י בורגנין לכך מותר להחשיך אפילו בלא בורגנין דלא אסור החשכה אלא בשביל דבר שא"א למצוא תקנתא להאיסור.

(ד) וי"א שאם וכו' - כו"ע מודים בזה ונקט לשון וי"א מפני שכן דרך המחבר במקום שלא נמצא דין זה מפורש בשאר פוסקים.

(ה) דאינו רשאי להביא - ר"ל אפילו היו מחיצות שלמות היה אסור עכ"פ משום מוקצה ונמצא שהוא מחשיך בשביל דבר האסור לעשות בשבת ואסור.

(ו) דאסור לטלטל - וגם בזה אין איסור משום ממצוא חפצך אלא כשניכר הדבר שמתכוין לצרכיו או כשמחשיך עבור זה בסוף התחום אבל אם אינו ניכר רק כהולך לטייל שרי אף שדעתו בהילוך זה למצוא סוס וכדומה [אחרונים].

ערוך השולחן אורח חיים סימן שו סעיף א: כתיב אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וגו' וכבדתו מעשות דרכיך ממצא חפצך ודבר דבר [ישעיה נח, יג] הרי שאסור לעשות בשבת דבר עסק ומסחור אף שאין בזה אב מלאכה וזהו חפצך כלומר חפצי חול והזהרנו על העשייה וגם על הדיבור בהם ודיני דיבור יתבאר בסי' ש"ז ודרשו חז"ל [ק"ג] דדיבור אסור הרהור מותר דמותר להרהר בעסקיו בלבו ומ"מ משום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם כלל ויהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה ולא התירו חכמים ההרהור אלא כשאין לו טרדת הלב ודאגה בהרהור כגון שעסקיו הולכין בטוב בהצלחה ובלא פיזור הנפש אבל כשיש לו ע"י ההרהור דאגה וטרדת הלב אסור שהרי אין לך ביטול עונג שבת גדול מזה ואיתא במכילתא [יתרו פרשה ז'] ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך שתהא כל מלאכתך בעיניך עשוי בהגיע שבת קדש שהרי אין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד אלא יראה אדם בכל שבת כאלו מלאכתו עשויה ואין לך עונג גדול מזה [טור] וכן אנו אומרים בתפלה מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה ובברכה מ"ז אנו אומרים שלא תהא צרה ויגון ביום מנוחתינו [ב"י בשם הר"י] והשכר מזה גדול מאד ואף גם בעוה"ז משתלם לו בפרנסתו כמו דשנינו שם בברייתא מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרצה בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה ונזכר ששבת הוא ונמנע ולא גדרה [גם בחול, וקנס את עצמו בשביל שהרהר בזה בשבת] ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ע"ש.

סעיף ב: ומהו זה דכתיב ממצא חפצך הלא כבר כתיב עשות חפצך ומהו זה לשון ממצא אלא דהכי פירושו אפילו להמציא חפצך אסור כלומר שיעשה עתה דבר המותר לגמרי שאין בו לא מלאכה ולא שבות אלא היתר גמור רק שבזה ימציא לו המלאכה שאסור לעשותה בשבת משום מלאכה או משום שבות זה ג"כ אסור ואף על גב שאין זה אלא הרהור כמובן והרהור מותר אך באמת פירשו חז"ל בעירובין

[ל"ט]. דמידי דלא מינכרא שכוונתו משום דבר שאסור בשבת באמת מותר אבל מידי דמינכרא הוי כדיבור ואסור.

סעיף ג: כיצד כגון שהולך בשדהו לראות מה היא צריכה מעידור וניכוש וכיוצא בהם או שהולך בהפאברי"ק שלו להתבונן מה היא צריכה שהכל מבינים שמחשב בלבו בדבר העסק וכן בזמניהם שהיו המרחצאות תיכף אחר שער העיר והוא עומד על פתח שער העיר עד חשיכה שהכל רואים שכוונתו לילך למרחץ כשתחשך וכן שנינו במשנה [ק"ג] אין מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים כלומר שעומד בסוף התחום עד חשיכה והכל רואים שכיון שעומד בסוף התחום מסתמא כוונתו לדבר האסור בשבת ומחשיך על התחום כדי שתיכף כשתחשך יצא חוץ לתחום וישכור שם פועלים או ענין אחר האסור בשבת אבל בתוך התחום מותר שאין אדם מרגיש בזה והוי כהרהור [תוס' שם ד"ה ואין ודברי המג"א בסי' ש"ז סקי"ג שכתב דבמחשיך על התחום אסור אף בלא מינכרא ודוחה דברי המ"מ והש"ע ע"פ דברי תוס' שם תמוה מאד שהרי גם התו' כוונתם כן וכן השיג עליו הא"ר בסק"ב ועוד דלדבריו למה מותר להחשיך להביא בהמתו כיון דגם באינו ניכר אסור ולפמ"ש א"ש ודו"ק].

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז דיני שבת התלויים בדבור, ובו כ"ב סעיפים. סעיף א: ודבר דבר (ישעיה נח, יג): שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול; הלכך אסור לומר: דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר, ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות. הגה: וב"א שסיפור שמועות ודברי חדושים הוא עונג להם, מותר לספרם בשבת כמו בחול; אבל מי שאינו מתענג, אסור לאומרם כדי שיתענג בהם חבירו (ת"ה סי' ס"א).

שכח "רצה" בסעודה שלישית

שאלה: אדם שלא אמר 'רצה' בסעודה שלישית בשבת האם צריך לחזור שוב ברכת

המזון או לא?

תשובה: דין סעודה שלישית כדין ר"ח, שבאם לא נזכר עד לאחר שהחל ברכת 'הטוב והמטיב' אינו חוזר ומברך מאחר ויש אומרים שאין צריך פת בסעודה שלישית וספק ברכות להקל.

מקור: ראה בשולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת סעודה וברכת המזון סימן קפח סעיף ח: סעודה שלישית בשבת דינה כר"ח.

ובמשנה ברורה סימן קפח ס"ק לא: דינה כר"ח - שאינו חוזר אם התחיל ברכת הטוב והמטיב לפי שי"א שסעודה שלישית אין צריך פת ואף שאין דבריהם עיקר כמש"כ המחבר בסימן רצ"א ס"ה מ"מ יש לחוש לדבריהם שלא לכנוס לספק ברכה לבטלה. ובסעודה ג' ביום טוב לד"ה אינו חוזר שהרי לד"ה אינו אלא רשות וכמש"ל בס"ק כ"ו ומ"מ אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אפילו בסעודה רביעית או חמישית בשבת ויו"ט אומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה וכו' או שנתן ימים טובים וכו' כמו שאומר בר"ח אף על פי שא"צ אז פת כלל באותו יום.

ובמגן אברהם סימן קפח ס"ק טז: דינה כר"ח. אף על גב דלכתחלה חייב לאכול פת כמ"ש סימן רצ"א מ"מ כיון שי"א שאינו חייב לאכול פת וא"כ אינו חייב לחזור וספק ברכות להקל ואם אכל סעודה רביעית בשבת לא הדר לרישא (תוס') משמע מלשונם דאם לא פתח בהטוב והמטיב אומר ברוך וכו' כמו בר"ח.

ובמגן אברהם סימן קפח ס"ק טו: בשבת דינה. ובי"ט דוקא בסעודה אחד של לילה ואחד של יום (תשב"ץ סימן ק"י) עסי' תקכ"ט.

ובמחצית השקל אורח חיים סימן קפח ס"ק טו: בשבת [כו']. וביום טוב דוקא כו' עיין סימן תקכ"ט. ר"ל דביום טוב אין סעודה שלישית חובה. ומכל מקום אין נפקא מינה בין יום טוב לשבת דעכ"פ לא גרע סעודה שלישית ביום טוב מסעודה רביעית בשבת דכתב מ"א בס"ק ט"ז בשם התוספות דדינו כראש חדש דהא גם סעודה שלישית של שבת דינה כראש חדש. אלא דבטעם הדבר יש חילוק דבסעודה שלישית של שבת הוי הטעם משום ספק ברכות כמו שכתב מ"א ס"ק ט"ז וביום טוב לכולי עלמא אינו חייב סעודה שלישית ולכן ודאי אינו חוזר לא משום ספק.

ובפרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן קפח ס"ק טו: עיין מ"א. דביום טוב אין חיוב כי אם אחת בלילה ואחת ביום ושאר דינה כראש חדש. ואם לא אכל בלילה חייב ב' סעודות ביום עיין סימן (תקצ"ט) [תקכ"ט] ב' (וסימן רצ"א ס"ק ב') יע"ש. ממילא חוזר ג"כ בסעודה שניה.

ובשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קפח סעיף יג: ראש חודש שחל בשבת ולא הזכיר לא של שבת ולא של ראש חודש ונזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב כולל ראש חודש עם שבת ואומר שנתן שבתות למנוחה וראשי חדשים לזכרון וחותרם בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים שהרי אף בראש חודש לבד ספק אם חותרם אלא שספק ברכה להקל אבל כאן שמברך בשביל השבת כולל עמו גם ראש חודש אבל אם לא שכח אלא של שבת לבד אומר ברוך שנתן שבתות כו' ואינו כולל של ראש חודש.

ובסעיף יד: אם הזכיר של שבת ולא הזכיר של ראש חודש ולא נזכר עד אחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר לראש שאף שחייב לאכול פת אין חיוב זה אלא משום שבת אבל בראש חודש אין חיוב הזכרה לעולם שיתחייב לברך ברכת המזון ולהזכיר והרי זה דומה למפטיר בנביא בראש חודש שחל להיות בשבת שאין מזכיר של ראש חודש הואיל ואין הפטורה בראש חודש לעולם.

ואם הזכיר של ראש חודש ולא של שבת כשחוזר לראש ברכת המזון צריך להזכיר גם של ראש חודש לכתחלה שבכל ברכת המזון צריך להזכיר של ראש חודש אף שאינו מברך בשביל ראש חודש.

אבל בשבת חנוכה אם הזכיר של חנוכה ולא הזכיר של שבת וחוזר לראש א"צ להזכיר של חנוכה מפני שהזכרת חנוכה אינה חובה כלל בברכת המזון כמו שיתבאר בסי' תרפ"ב.

ובסעיף טו: סעודה שלישית בשבת דינה כראש חודש שאינו חוזר אם התחיל ברכת הטוב והמטיב לפי שיש אומרים שסעודה ג' א"צ פת ואף שאין דבריהם עיקר מכל מקום יש לחוש לדבריהם שלא לכנוס לספק ברכה לבטלה ובסעודה ג' ביום טוב לדברי הכל אינו חוזר שהרי אינה אלא רשות ומכל מקום אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אפילו בסעודה רביעית בשבת ויום טוב אומר ברוך שנתן שבתות כו' או שנתן ימים טובים כו' כמו שאומר בראש חודש אף על פי שא"צ פת כלל באותו יום וכל סעודותיו אפילו הראשונה אין לה עילוי יותר מסעודה הרביעית של שבת.

קריאת פרשת המן

שאלה: ראיתי שכתוב שאם יש מישהו מאבד את הדרך שלו וממד הזמן שלו מתבלבל והוא לא זוכר איזו פרשה צריך לקרוא בתורה ביום השבת אז שיקרא את פרשת המן בגלל שזה נאמר בשבת. שאלתי היא מדוע בחרו דווקא את פרשת המן? האם אין עוד קטעים בתורה שנאמרו בשבת?

תשובה: במענה לשאלתך אודות הקשר המהותי בין יום השבת לבין פרשת המן דווקא, הנה המקור לדברים אלו נמצא בספר העתים (ספר הלכה שנכתב במאה ה-12 על ידי רבי יהודה בן ברזילי הברצלוני) ושם הוא מביא בשם הרס"ג (רב סעדיה בן יוסף אלפיומי גאון (יולי 882 - 21 במאי 942) היה איש אשכולות מגאוני בבל. בגיל 46 מונה לראש ישיבת סורא בבגדאד) שמי שנמצא בשבת בדרך רחוקה ולא יודע איזו פרשה צריך לקרוא יקרא את פרשת המן כיון שהיא נאמרה בשבת (או שבה נצטוו על השבת). ולכאורה כמו ששאלת יפה הרי ישנם עוד חלקים בתורה שנאמרו בשבת ולדוגמא - עשרת הדברות שעליהם נאמר בגמרא מסכת שבת דף פו עמוד ב': "ודכולי עלמא בשבת ניתנה התורה" אז למה בחרו דווקא את פרשת המן ולא את עשרת הדברות למשל?

נקודת התשובה היא שישנו מכנה משותף בין המן לבין השבת ומצד זה חכמינו זכרונם לברכה מקשרים בין שניהם דווקא. הנקודה היא שבשניהם יש חיבור של דבר עליון עם דבר תחתון, אבל באופן שהעליון נשאר בעליונותו והתחתון נשאר במציאותו. בשבת העולמות (במציאותם הם) עולים למעלה ובנוגע למן, המן (במהותו) נמשך למטה.

ונבאר:

ידועים דברי הגמרא במסכת יומא דף עה' עמוד א אודות כך שישנם שלושה לשונות שונים לגבי המן וכל אחד מתאר מיקום אחר להיכן המן היה מגיע, כך שלצדיקים זה ירד בפתח הבית, הבינוניים היו צריכים לצאת וללקט את המן ואילו הרשעים היו צריכים להתרחק עוד יותר. כך גם מוסבר ההבדל בין שלושת הלשונות "לחם" "עוגות" ו"טחנו" שמוזכרים בנוגע למן: הצדיקים קיבלו את המן מוכן לאכילה - לחם, הבינוניים היו צריכים לאפות אותו - עוגות, והרשעים היו צריכים

לטרור יותר כי הם קיבלו את המן בצורה בלתי מוכנה כלל, ועל מנת להכשיר את המן הם היו צריכים גם לטחון אותו לפני האפייה. עד כאן תמצות דברי הגמרא.

בספר שמות (פרק טז פסוק ד) התורה מכנה את המן "לחם מן השמים" וכך גם בספר תהילים (פרק עח פסוק כד) "דגן מן השמים". ובספר חסידים (נכתב על ידי רבי יהודה חי בגרמניה בסוף המאה ה-12 ובתחילת המאה ה-13) סימן תתת"מ כתוב שהיו מברכים על המן - "הנותן לחם מן השמים".

מהו ההבדל בין לחם מן הארץ לבין לחם מן השמים? על מנת להכין לחם מן הארץ יש לטרור הרבה מאוד עד שהלחם נעשה ראוי לאכילה ולבסוף הוא גם יוצא כפסולת. מה שאין כן לגבי לחם מן השמים שאין בו טרחה (וגם טרחת הרשעים היא שלא בערך יותר קלה מתהליך הכנת הלחם מן הארץ) וגם אין בו פסולת. זה שהמן אין בו פסולת, מראה שהוא לא מאבד ממעלתו העצמית ולא זו בלבד אלא שהמן משפיע לטובה על מי שאוכל אותו ואפילו על הרשעים. כמובא מהמדרש: "לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן" (מכילתא שמות טז ד). זאת אומרת, שעל ידי אכילת המן בני ישראל נעשו ראויים לקבל ולדרוש בתורה. אמנם גם לאחרי אכילת המן נשארו רשעים בעם ישראל כך שהזיכור שנעשה על ידי המן לא פעל בהם בשלימות. אבל בהחלט היתה למן השפעה חיובית על האוכלים אותו וזאת מכיוון שהמן גם בירידתו למטה נשאר במהותו ומעלתו העצמית כך שהיתה ניכרת ההשפעה על האוכלים אותו.

נקודה זו אנו מוצאים גם בנוגע לשבת:

בפסוקי הבריאה נאמר: "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם" (בראשית בא) ויכלו מלשון כליון. שביום השבת כל הבריאה עומדת בכליון ותשוקה אל הקדוש ברוך הוא. זאת אומרת שביום שבת העולם מתעלה ומתרומם כלפי ה'. דבר זה משתקף גם בהלכה, כפסק אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו בתחילת סימן רמ"ב שבשבת יש מצווה לענג את השבת באכילה ושתיה. במשך ימות החול האכילה והשתיה צריכות להיות רק מה שנדרש לצורך הגוף וגם זה ללא תענוג מכיון שזה מגשם את האדם. אך בשבת דבר זה עצמו נעשה מצוה! מכך רואים איך שפעולת האכילה והשתיה של ימות החול לא נחשבת כקודש, אך בשבת אותו הדבר מתעלה ונעשה קדוש ומצוה. כך גם ביחס למה שכתוב בתלמוד הירושלמי (מסכת דמאי תחילת

פרק ד') בנוגע לרשע גמור - שאינו משקר בשבת. הוא עדיין נקרא רשע גם בשבת אבל יחד עם זאת קדושת השבת חודרת גם בו. משמע שהשבת פועלת פעולה גם על האוכל שנעשה קדוש באכילתו, וגם השבת פועלת על הרשע שמצד טבעו לא ישקר בשבת.

זוהי הסיבה מדוע כאשר לא יודעים מהו העניין המיוחד של שבת זו יש לקרוא את פרשת המן מכיון שגם המן במעלתו העצמית יורד עד לדרגות הכי נמוכות וזאת לעומת עשרת הדברות כמו שהבאנו לדוגמא. למרות שפרשת מתן תורה היא פרשה נעלית ביותר מכל מקום אין היא מראה כל כך על ההמשכה שלה למטה כפי שהיא במעלתה העצמית.

יהי רצון שיזמשכו כל ההמשכות הנעלות בזכות פרשת המן ושיושפע שפע פרנסה לכל עם ישראל אמן ואמן.

מקור: ליקוטי שיחות חלק ד שיחה לפרשת בהעלותך

חילול שבת בשוגג

שאלה: בשבת האחרונה לא שמתי לב ויצאתי עם כמה חתיכות טישו מהכיס בשבת לרחוב (אצלנו אין עירוב) למשך זמן רב. לפועל שמתי לב לזה רק בצאת השבת (למרות שלפני שיצאתי לרחוב בדקתי בכיסים אלא שנעלם ממני). ליבי ממורמר מאוד מחילול השבת שנגרם לי. מה עושים? והאם יש תיקון לעניין כזה?

תשובה: הנה בעצם איסור המלאכה יש לדון בה מכמה וכמה פנים האם היה זה איסור דאורייתא או איסור דרבנן. כי כידוע הטלטול האסור מדאורייתא הוא רק ברשות הרבים אמיתית. וכידוע בדברי הפוסקים הדיונים הארוכים שבזה כלפי מינו. ובנוסף לזה הרי כפי שנראה ממכתבך היה זה בשוגג ומבלי כוונה, שזה פחות חמור ממזיד ומשוגג שקרוב למזיד.

אך כמובן וגם פשוט שבתור יהודים מאמינים אין אנו שוקלים את העבירות והאיסורים בגלל חומרתם כמו שדרשו חכמים "אל תהי יושב ושוקל" את שכר המצוות. כי כל יהודי באמת נוגע לו מה שנגרם על ידו איסור בין אם זה בשוגג או בין אם זה במזיד.

אך כידוע ומבואר בספרים יש את הדרך שבה עושים תשובה. ומפורשים הדברים באגרת התשובה לאדמו"ר הזקן שתשובה עניינה חרטה על העבר וקבלה על העתיד.

וכמו שכותב שם:

"והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ סס" ל"ד לעניין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'".

באופן של חרטה על העבר - שעוזב את החטא ומתחרט על מעשהו, ובקבלה על העתיד - לבל ישוב עוד לכסלה ולא יעבור עוד על מצוות המלך ח"ו.

אך צריכים לשים לב שלפעמים היצר הרע בא בלבוש "חסידי" "יהודי" ומפיל את האדם בעצבות בגלל עבירות שעשה, אע"פ שכבר עשה תשובה. וכל זה בשביל לגרום שהאדם לא יפעל את עבודתו בפועל ממש בקיום התורה והמצוות. ומצד התורה ישנו זמן קבוע שבו צריכים לשוב בתשובה ולהתחרט על מעשיו אך לא סתם כך, כי כל המטרה שלשמה העצבות באה באופן סתמי היא להחסיר בעבודתו. וכפי שמוסיף ומבאר אדמו"ר הזקן בח"א בתניא פרק לא, שישנו הבדל עצום בין עצבות למרירות:

"אך באמת אין לב נשבר ומרירות הנפש על ריחוקה מאור פני ה' והתלבשותה בס"א נקראים בשם עצבות כלל בלשון הקודש כי עצבות היא שלבו מטומטם כאבן ואין חיות בלבו אבל מרירות ולב נשבר אדרבה הרי יש חיות בלבו להתפעל ולהתמרמר רק שהיא חיות מבחי' גבורות קדושות והשמחה מבחי' חסדים כי הלב כלול משתיהן".

כלומר, העצבות היא חסרת חיות לגמרי, היינו שאין לו שום תנועה והוא חסר בכל עבודתו ואילו המרירות היא עם חיות עם תנועה שמביאה את האדם לאחר מכן לתנועה של מעשה בפועל בקיום התורה והמצוות.

ומבאר שם אדה"ז שיש פעמים שצריכים לעורר את אותה המרירות, אך רק בעיתים מיוחדות:

"והנה לעתים צריך לעורר בחי' גבורות הקדושות כדי להמתיק הדינים שהם בחי' נפש הבהמי' ויצה"ר כששולט ח"ו על האדם כי אין הדינים נמתקין אלא בשרשן ולכן ארז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"הט והיינו בכל עת שרואה בנפשו שצריך לכך אך שעת הכושר שהיא שעה המיוחדת וראויה לכך לרוב בני אדם היא בשעה שהוא עצב בלא"ה ממילי דעלמא או כך בלי שום סבה אזי היא שעת הכושר..."

והעיקר הוא כמו שממשיך, לבוא אח"כ לשמחה אמיתית ולא להישאר בעצבות: "ואח"כ יבא לידי שמחה אמיתית דהיינו שזאת ישיב אל לבו לנחמו בכפליים אחר הדברי' והאמת האלה הנ"ל לאמר ללבו אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית ומשוקץ ומתועב כו' אך כל זה הוא אני לבדי הוא הגוף עם נפש החיונית שבו אבל מ"מ יש בקרבי חלק ה' ממש שישנו אפי' בקל שבקלים שהיא נפש האלהית עם ניצוץ אלקות ממש המלוכש בה להחיותה רק שהיא בבחי' גלות וא"כ אדרבה כל מה שאני בתכלי' הריחוק מה' והתיעוב ושיקוץ הרי נפש האלהית שבי בגלות גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ולזה אשים כל מגמתי וחפצי להוציאה ולהעלותה מגלות זה להשיבה אל בית אביה כנעורי' קודם שנתלבשה בגופי שהיתה נכללת באורו ית' ומיוחדת עמו בתכלית".

ויש להוסיף לכל זה את דברי הרבי מה"מ במאמר "מרגלא בפומי דרבא" תשמ"ו, שעכשיו בדורותינו, לאחר כל הייסורים שמבררים מזככים ומרוממים, הרי אין לנו כוח לעניין המרירות והעיקר כעת היא העבודה בשמחה ובטוב לבב. עיי"ש.

ובנוגע לעצם עניין התיקון על חילול השבת מובא בכמה וכמה מקומות במכתבי הרבי מה"מ שצריכים ללמוד את הלכות שבת כתיקון על מה שנעשה ובמיוחד לגודל העניין של שמירת השבת וכפי שמביא הרבי במכתבו (חכ"א אגרת ז'תת):

"ובגודל ערך קדושת השבת הרי למותר להאריך במפורש בתנ"ך ובדרז"ל אשר אות היא בין ה' ובינינו ושמירתה היא ההכרזה וההודעה אשר ה' ברא את העולם ומלואו והוא מקיימו ומנהיגו בכל עת ובכל רגע גם עתה אשר לכן אמרז"ל שהמחלל שבת ועכו"ם שתיהן שקולות כנגד שאר כל מצות התורה".

הוספת מים חמים לתמצית

שאלה: האם מותר לשפוך מים חמים בשבת לתוך כלי בו יש 'תמציות תה' - שכבר הוכנו מער"ש לתמצית, אך נגמרו מימיהן ורוצה להוסיף מים חדשים?

תשובה: עדיף לכתחילה להוסיף מים חמים מכלי שלישי, אך המיקל להוסיף מים חמים גם מעירו מכלי שני - יש לו על מה לסמוך (והמחמיר לא להוסיף כלל - גם לא מכלי שלישי - יחמיר לעצמו).

המקור (בתחילה בקצרה): לערות מתוך כלי ראשון אסור שמא יתבשלו התיונים עכ"פ כדי קליפה (למרות שכבר הוצא מהם תמצית מהפעם הראשונה, עדיין ניתן לבשלו ולהוציא עוד, שזה הרי כל מטרתו כעת).

ועירו מכלי שני מעיקר הדין מותר ע"פ המבואר שם בסעיף יב: "ויש מי שמתפק וחושש מחיוב חטאת גם בכלי שני שהיד סולדת בו מפני שיש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני ואין אנו בקיאין בהן ושמא גם הלחם נקרא רך לענין זה ומתבשל גם בכלי שני שהיד סולדת בו וכן יש להסתפק ספק זה גם בשאר דברים ויש להחמיר בכולן".

וגם אם נחשוש זאת בתיונים, מ"מ זה דוקא בכלי שני, אך עירו מכלי שני מותר. אמנם מי שמחמיר שמא הם נכללים בקלי הבישול המתבשלים גם בעירו מכלי שני יהיה אסור לערות עליהם גם מכלי שני. כמובאר ברבינו שיח יא: אבל מותר לערות מכלי שני שהיד סולדת בו על כל דבר יבש שלא נתבשל חוץ ממין דג שנקרא קוליים האספנין ומליח הישן דהיינו בשר או דג מלוח של שנה שעברה שאלו אינם צריכים בישול אלא מעט ועירו זה היא גמר מלאכת בישולן וחייב עליו משום מבשל". אמנם אפשר שיש להם להקל בכלי שלישי.

המקורות באריכות יותר: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שיח סעיף ט: כל דבר לח יש בו בישול אחר בישול דהיינו תבשיל לח שנתבשל כבר כל צרכו ונצטנן ואפילו לא נצטנן לגמרי אלא שאין היד סולדת בו וחממו בשבת עד שהיד סולדת בו חייב משום מבשל אבל אם הוא חם כל כך עד שהיד סולדת בו ומרתיחו יותר אין בזה משום בישול ומותר אפילו לכתחלה להרתיחו סמוך לאש במקום שאין לחוש לחיתוי כמו שיתבאר (ואם מותר ליתנו על גבי כירה או תנור נתבאר בסימן רנ"ג)

ויש אומרים שאפילו נצטנן לגמרי אין בישול אחר בישול ומותר להרתיחו בשבת סמוך לאש במקום שאין לחוש לחיתוי.

ונהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי אלא ראוי עדיין לאכול מחמת חמימותו אבל אם נצטנן לגמרי נוהגין כסברא הראשונה אפילו לענין דיעבד כמו שנתבאר בסימן רנ"ג ואפילו ליתנו על תנור בית החורף קודם שמסיקו הנכרי כדי שיתחמם כשיסיקנו אסור כמו שנתבאר שם וכן בכל דבר שיתבאר שיש בו משום בישול.

סעיף יא: תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל אין בו בישול אחר בישול אם נתבשל כבר כל צרכו ואפילו נצטנן לגמרי ומותר אפילו לשרותו בכלי ראשון רותח כדי שיהא נימוח שם ויהיה דבר לח.

ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת אין שורין אותו בשבת בחמין שהיד סולדת בו אפילו אינו נמוח שם כלל ואם שרה בכלי ראשון חייב ובכלי שני אסור לשרותו מדברי סופרים מפני שנראה כמבשל ואינו דומה לתבלין שמותר ליתנם בכלי שני כמו שיתבאר מפני שהתבלין עשויין למתק הקדרה ואינו נראה כמבשל וכן כל דבר העשוי ליתן טעם בקדרה כגון שום ובצל הרי הם כתבלין ומותר ליתנם בכלי שני אף על פי שהיד סולדת בו ויש מי שמסתפק בבצל שמא הוא מתבשל גם בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו ונהגו להקל ויש מתירין בכל דבר יבש שלא נתבשל לשרותו בכלי שני שהיד סולדת בו ויש להחמיר בזה כסברא הראשונה.

אבל מותר לערות מכלי שני שהיד סולדת בו על כל דבר יבש שלא נתבשל חוץ ממין דג שנקרא קוליים האספנין ומליח הישן דהיינו בשר או דג מלוח של שנה שעברה שאלו אינם צריכים בישול אלא מעט ועירווי זה היא גמר מלאכת בישולן וחייב עליו משום מבשל אבל מותר לשרותן ולהדיחן במים צוננים.

וכן כל דבר קשה שלא נתבשל שאינו ראוי לאכילה כי אם על ידי שרייה או הדחה בחמין אם שרה אותו אפילו בכלי שני או הדיחו אפילו בעירווי מכלי שני ונעשה ראוי חייב משום מבשל.

וכן כל דבר שאינו מבושל שהוא מלוח הרבה ואינו ראוי לאכילה כי אם על ידי שרייה או הדחה בחמין אם שרה או הדיח בחמין חייב אבל מותר לשרותו ולהדיחו

בצוננין ואפילו נעשה ראוי על ידי כך שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל בשבת כמו שיתבאר בסי' שכ"ד.

סעיף יב: יש מי שאומר שאע"פ שאין בישול אחר בישול בדבר יבש מכל מקום יש בישול אחר אפייה או צלייה שהאפוי או הצלוי אם נתנו אפילו בעודו רותח בתוך כלי ראשון שהיד סולדת בו חייב ולפ"ז גם בכלי שני יש להחמיר מדברי סופרים כמו שנתבאר למעלה ולכן צריך ליזהר שלא ליתן פת אפוייה אפילו בקערה שהיא כלי שני כל זמן שהיד סולדת בו.

ויש מי שמסתפק וחושש מחיוב חטאת גם בכלי שני שהיד סולדת בו מפני שיש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני ואין אנו בקיאים בהן ושמא גם הלחם נקרא רך לענין זה ומתבשל גם בכלי שני שהיד סולדת בו וכן יש להסתפק ספק זה גם בשאר דברים ויש להחמיר בכולן לבד מבתבלין שהתירו חכמים בפירוש ליתנם בכלי שני וכן מים ושמן כמו שיתבאר והוא הדין לשאר משקין ואפילו בבשר צלוי יש להחמיר כיון שיש בישול אחר צליה אבל במבושל אין להחמיר כלל אפילו בכלי ראשון שלדברי הכל אין בישול אחר בישול בדבר יבש.

אבל יש מתירין באפוי וצלוי אפילו צוננים ליתנם אפילו בתוך כלי ראשון רותח מפני שאין בישול אפילו אחר אפייה וצלייה ונהגו ליזהר לכתחלה כסברא הראשונה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו אבל בדיעבד יש להתיר אפילו בכלי ראשון כסברא האחרונה.

דין 'גרמא'

שאלה: האם ישנו הבדל בשינוי זיזי ה'שעון שבת' בשבת, בין 'הקדמת הזמן' ל'הארפת הזמן'?

תשובה: להאריך את הזמן: מותר במקום **צורך** ושעת הדחק גדול (או חולי או מצוה). ויש להשתדל לעשות זאת על ידי קטן קודם שהגיע לגיל מצוות, וכן יש להשתדל מאד לעשות זאת בשינוי 'כלאחר יד' (באחורי אצבעותיו וכדו') כדי להינצל מחשש איסור טלטול מוקצה. כמו כן להקדים את הזמן: יש מקום להקל אף שזהו גרם כיבוי. כשמדובר במקום **הפסד** גדול (או חולי או מצוה). ומ"מ גם אז יעשה כמו שנתבאר לעיל.

[ועל ידי נוכרי, וודאי מותר בכל האמור - ואפילו לומר לו מפורש, כי מדובר עכ"פ ב'גרמא'].
מקור: להאריך אותו (שבזה אין אפילו "גרם הבערה"):

ראה שולחן ערוך סימן רעז סעיף ב: אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת ואפי' אין שם אלא רוח מצויה, אבל אם היה פתוח כנגדה, מותר לסוגרו ואין בו משום מכבה. ובמשנה ברורה ס"ק יא: ואף על פי שהרוח היה מבעירה אין בו משום מכבה שאינו עושה כלום אלא עוצר הרוח ואם תכבה תכבה. וברבינו: אבל אם הדלת פתוחה כבר מותר לנעלה בשביל שלא יכבה הנר ואין **בזה משום גרם הבערה**. וכן החלון שכנגד נר שעל השלחן מותר לנועלו.

ובפס"ת שם אות ה' הביא: שעפ"ז התירו מעיקר הדין כמה מגדולי הפוסקים (וביניהם האגרות משה והמנחת יצחק והרב עובדיה והגרש"ז) - **להאריך** את פעולת השעון (אפילו עד הסוף **שלא יכבה** כלל). ואם הוא מכובה - לדחות את הפעלתו לזמן מאוחר יותר (אפילו עד הסוף **שלא ידלק** כלל).

וכן אם הזרם מופסק - **לנתק** תקע משקע, או ללחוץ על מתג **שלא ידלק**.
 כי כל זה דומה לסוגר דלת וחלון בפני הרוח העומדת לכבות את האש, שאין הפעולה שלו בגוף הדבר הדולק.

אמנם גם חלק מפוסקים האמורים ועוד - כתבו שלמעשה ראוי ונכון מאד לימנע עד כמה שאפשר מלעשות הפעולות הנזכרות בשבת, מחמת כמה תקלות (כמו של זלזול בשבת. וכן שלא ילמדו עמי הארץ. וכן שלפעמים פועלים שינוי אלקטרוני), ובעיקר מפני שיש המדמים זאת לפעולה בגוף הנר עצמו שמוסיף או גורע בשמן עצמו, וזה וודאי אסור, כמבואר ברבינו בסעיף ב.

להקדים אותו: (שיש בזה עכ"פ משום 'גרם הבערה')

ראה בשולחן ערוך סימן שלד סעיף כב: תיבה שאחז בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, **דגרים** **כיבוי מותר**. **הגה: במקום פסידא**.

וברבינו שם: תיבה שאחז בה האור מצדה האחד מותר ליטול עור של גדי **המותר בטלטול** ע"ד שנתבאר בסי' ש"ח ולפרוס אותו עליה סמוך לאור כדי שלא יתפשט האור יותר, שהעור הוא מתחרך ואינו נשרף ומגין על התיבה.

ומותר לעשות מחיצה בכל הכלים.. לא גזרו **במקום הפסד** על גרם כיבוי כזה שבשעה שנותן המים יש דבר המפסיק בינם לאור.. והאור הוא שמבקע את הכלי ומכבה את עצמו. והאדם הנותן מים אינו אלא גורם בעלמא.

[ויש לדקדק בדברי רבינו אם מחשיב גם האופן הראשון "גרם כיבוי כזה".]

וא"כ על ידי נוכרי יהיה אפשר אף שלא במקום הפסד וצורך גדול. ודקדק ברבינו סימן רנג סעיף י': אם גחלים בוערות מקיפות ודבוקות סביב דופני הקדרה אין זה הטמנה.. אלא שאז אסור לישראל ליטול הקדרה משם בשבת... כי פסיק רישיה ולא ימות הוא, שאי אפשר ליטול הקדרה שלא יחתה הגחלים. **ומכל מקום מותר לומר לנכרי ליטלה** ואף שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור לומר לנכרי לעשותו, מכל מקום כאן שהאיסור נעשה מאליו בלא מתכוין והישראל אינו אומר לו כלל לעשותו, אלא שולחו לעשות דבר המותר, אם כן אף שמאליו נעשה האיסור, הרי לא נעשה בשליחות הישראל, שהישראל לא צוהו על ככה והנכרי אינו מוזהר כלל על השבת אלא שאסור לנו לשלחו לעשות איסור].

[וראה בשש"כ לעניין יו"ט שקל יותר.]

חיבור מטאטא בשבת

שאלה: האם ניתן לחבר בשבת מוט מטאטא לראשו?

תשובה: גם בכלים יש איסור בונה באם מדובר בבניין חזק וגמור, ולכן בנידון דידן שהדרך לתקוע בחוזק בכדי שלא יצא ויעשה עבודתו כראוי, אסור משום איסור בונה מהתורה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיג סעיף ט: התוקע עץ בעץ, בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד, הרי זה תולדת בונה.

מגן אברהם סימן שיג ס"ק טז: התוקע וכו'. וכן התוקע העץ בתוך הקורדס חייב וכן המפרק עץ תקוע חייב משום סותר והוא שיכוין לתקן (רמב"ם פ"י).

מחצית השקל אורח חיים סימן שיג ס"ק טז: התוקע כו'. והוא שיתכוין לתקן. באמת הרמב"ם לא כתב והוא שיתכוין לתקן כי אם במפרק, ואתי שפיר, דאם אינו מתכוין הרי הוא מקלקל, אבל באמת גם בדין א' בתוקע עץ תוך הקורדס לענ"ד בעיניו שיתכוין לתקן, אבל אי לא נתכוין לא, אף על גב דהוי פסיק רישיה, מכל מקום בתיקון כלי לא אמרינן פסיק רישיה, כמו שכתב מ"א בשם מגיד משנה [שבת יב, ב ד"ה אבל] בסימן שי"ח ס"ק ל"ו, ע"ש הטעם.

משנה ברורה סימן שיג ס"ק נד: בעץ עצמו - בין בבנין ובין בכלל. וכן התוקע העץ בתוך הקרדוס [או שתקע יתד בתוך הבית יד של הקרדוס כדי להדקו] וכן המפרק עץ תקוע חייב משום סותר והוא שיתכוין לתקן [רמב"ם].

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שיג סעיף יט: לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע כגון נטילת הדלת מהכלי והחזרתה שאין החזרה בנין גמור הואיל ועדיין היא מפורקת מהכלי שאינה תקועה שם בחוזק ויכול ליטלה ממנו בקל ולכן גם נטילתה אין זו סתירת בנין גמור וכן כל כלי שהוא של פרקים אם אין פרקיו תקועין בחוזק אין בפריקתן סתירה גמורה ולא בהחזרתן בנין גמור אבל העושה כלי מתחלתו הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה והשובר כלי שלם הרי זו סתירת בנין גמור וחייב משום סותר וכן התוקע העץ בתוך הקרדוס להיות לו לבית יד חייב משום בונה וכן כל התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד הרי זה תולדת בונה וחייב וכל המפרק עץ תקוע חייב משום סותר כמו הסותר בנין גמור.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיג סעיף ג: תולדות בונה כתב הרמב"ם שם דין י"ב וז"ל הבונה כל שהוא חייב המשוה פני הקרקע בבית כגון שהשפיל תל או גיא ה"ז בונה וחייב וכו' תולדות בונה העושה אהל קבוע וכן העושה כלי אדמה כגון תנור וחבית קודם שישרפו ה"ז תולדת בונה וחייב וכן המגבן את הגבינה ה"ז תולדת בונה ואינו חייב עד שיגבן כגרוגרות עכ"ל וי"א דזהו רק מדרבנן [מ"מ שם] ואיזה דמיון הוא מגבן לבונה מפני שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד ה"ז תולדת בונה [רמב"ם פ"ז הל' ו'].

סעיף ד: וכן המכניס יד הקרדוס בתוך העץ שלו ה"ז תולדת בונה וכן כל היוצא בו וכן התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד ה"ז תולדת

בונה וחייב וכן העושה נקב כל שהוא בלול של תרנגולים כדי שיכנס להם האורה חייב משום בונה ואף על גב דקיי"ל דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח [גמ' קמ"ו:] האמנם לול של תרנגולים כן הוא דעשוי להכניס אור ואויר ולהוציא הבל הסרחון [שם] וכן המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע חייב משום בונה [עירוובין ק"ב] וכן של בית אבל לא של שידה תיבה ומגדל כמו שיתבאר בסעיף כ"ז.

מחצית השקל אורח חיים סימן שיג טז: התוקע כו'. והוא שיתכוין לתקן. באמת הרמב"ם לא כתב והוא שיתכוין לתקן כי אם במפרק, ואתי שפיר, דאם אינו מתכוין הרי הוא מקלקל, אבל באמת גם בדין א' בתוקע עץ תוך הקורדם לענ"ד בעינן שיתכוין לתקן, אבל אי לא נתכוין לא, אף על גב דהוי פסיק רישיה, מכל מקום בתיקון כלי לא אמרינן פסיק רישיה, כמו שכתב מ"א בשם מגיד משנה [שבת יב, ב"ד"ה אבל] בסימן שי"ח ס"ק ל"ו, ע"ש הטעם.

אליה רבה סימן שיג ס"ק (יג): עד שנתאחד וכו'. לכן אין לאסור מה שתוקעין עצים קטנים בשטענד"ר כדי להגביה (מלבושי יום טוב סק"ד), (ועסי' ק"י) [ועיי' סק"י] וצ"ע. כתב הרמב"ם פ"י [היי"ג] דהמכניס יד קרדום בתוך עץ שלו חייב [דהוי תולדת בונה]. הסותר אהל קבוע או שפרק עץ תקוע אם מתכוין לתקן חייב משום סותר [עי' מג"א ס"ק טז].

פתיחת פקק בשבת

שאלה: האם מותר לפתוח בשבת קופסאות חד פעמי שבתוכן דברי מאכל, או הנמצאים בשקית לשמירה חוזרת של הטרייות (אך בסוף השימוש משליכים אותם לפח). או לפתוח פקקי בקבוקים של שמן, פטל, יין, וכיוצ"ב?

תשובה: המיקל יש לו על מי לסמוך. והמחמיר יחמיר לעצמו.

מקור: משנה ברורה סימן שיד ס"ק א: הני חביות קטנות של מרקחת אסור להסיר החשוקים (שקורין רייפין) כדי ליקח מה שבתוכה ולא דמי לחבית שמדובקת שבריה בזפת דהתם דרכה מתחלה לעשות כן והוי ככלי שלמה.

ולפי"ז לכאורה הוא הדין באריזות אלו. וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה פרק

ט' סעיף ג' וח'.

אמנם יש לחלק, כי המדובר במ"ב הוא בכלי העומד לשימוש חוזר, ואינו נזרק לאחר גמירת תכולתו. משא"כ באריזות הנ"ל, שאף שמשאיר בהם התכולה למשך זמן עד סיומה, מ"מ דעתו מתחילה לזרקה בגמר השימוש, והרי הוא כדין "מוסתקי" - "חבית שמדובקת שבריה בזפת.. שדרכה מתחלה לעשות כן" ומותר לפותחה. וכן התיר מעיקר הדין בשו"ת אגרות משה ח"א סימן קכב.

[ולכאורה כן מדוקדק משיטת שו"ע אדה"ז בסימן שיד סעיף יז: "שידה תיבה ומגדל שהכיסוי שלהם קשור בהם בחבל, מותר לחתוך החבל.. ואף שהחבל עשוי לחבר הכיסוי עם הכלי, וכשחותכו או מפקיעו הרי זה סותר חיבורם, אין בזה משום סתירה, לפי שהחבל הוא חיבור גרוע שאינו חזק כל כך, וכשסותרו הרי הוא סותר בנין גרוע, ואין סתירה בכלים אלא כשסותר בנין גמור.

לפיכך אינו מותר לחתוך ולהפקיע אלא בחבל וכיוצא בו. אבל פותחות של עץ ושל מתכת שהם חזקים, אסור להפקיע ולשבר אם נאבד המפתח, שזהו סתירה גמורה האסורה אף בכלים... וכן אסור להסיר החשוקים מחבית של עץ העשויה מנסרים הרבה, והם מחוברים ע"י החשוקים שעליהם, וכשמסיר החשוקים הרי זו סתירה גמורה".

וא"כ הקשירה הפלאסטיק שבאריזות הנ"ל עשויות מתחילה באופן ארעי "שאינו חזק כל כך" בדוקא, בכדי שיוכלו לפותחם בנקל, א"כ הרי הם כדין חבל. ומה שנאסר בחישוקים (שמזה דקדקו האחרונים במ"ב לאסור הנ"ל) - מבאר רבינו שהכוונה שעל ידי כך כל חיבור נסרי החבית מתפרקים והרי זה סתירה גמורה, מה שלא שייך באריזות הנ"ל.]

בנוסף יש לעיין מדוע אין בזה משום מכה בפטיש, ויש לבאר שהבקבוק מצד עצמו הוא גמור וכבר נעשה כלי. וכן הפקק הוא כבר כלי המשמש את פעולתו עוד לפני הפתיחה, שהרי עיקר עניינו של הפקק הוא לסגור את הבקבוק שלא יצא היין וישפך מתוכו, וכן שלא יכנס לכלוך וכיוצ"ב לתוכו, וכן שישאר טרי כראוי עד לפתיחתו (שהרי אדם שקונה את הבקבוק רוצה בפעולה זו עד לפתיחה. וכן הוא מצד החברה עד לפתיחת האדם, שיכול לישאר הבקבוק במצב זה במשך חודשים ארוכים, וכל זמן זה הוא משמש בפעולה זו כראוי). ואפילו פקקי עיכוב שפיכה (כמו בשמן פטל וכיוצ"ב) שיש בהם עוד לשונית נוספת בפנים, זהו פקק נוסף ששמים

בהם בכדי **שלא יזלוג** השמן והפטל שזולגים דרך פקק רגיל. ונגמר כבר ומשמש את פעולתו לרצון האדם עד פתיחתו (אך **אינו קשור** לפקק המעכב שכבר ראוי וגמור מצד עצמו, אינו זקוק לפעולת סיום נוספת). וכן אריזות מטרנה - הפקק הנוסף הוא לשמירת הטרייות בהם. וא"כ בכל אלו כבר הם כלי גמור ומשמש את פעולתו לרצון האדם. ומה שכאשר פותח אותן נעשה הפקק ראוי לסגירה חוזרת. זה לא קשור לעצם הכלי שכבר נעשה ומשמש לסגירה, ופותחו על מנת להוציא את תכולתו, ושוב ממשיך הכלי את פעולת הסגירה שכבר שימש ופעל עד עתה. וכן מבואר בשו"ע אדה"ז שיז, ו: אם כבר נפתח בית הצואר רק שחזר האומן ותפרו.. אסור לחתוך החוטיין.

במה דברים אמורים בקשר זה שקשרו האומן **קודם גמר מלאכת הבגד**, שחתיכת חוטי קשר זה יש בה משום מכה בפטיש, לפי שהיא גמר מלאכת הבגד, **שעל ידי כך מתוקן הבגד ללבשו** וקודם לכן **לא היה מתוקן מעולם** ללבשו, וכל דבר שהוא גמר מלאכה יש בו משום מכה בפטיש. [משא"כ בפקק וכיוצ"ב שהכלי כבר מתוקן ומשמש את פעולתו ועניינו העיקרי לרצון האדם - עד הפתיחה - כמבואר לעיל]. אבל שאר קשירות שנקשרו **אחר גמר מלאכת הבגד**, כגון קשרי הכיבוס או המשיחות שבכתונת שנקשרו ואינו יכול להתירן, מותר לחתכן. ומכל מקום אין להקל בפני עם הארץ אלא יעשה בצנעא.

תליית פרוכת בשבת

שאלה: פרוכת של 'ארון קודש' שנפלה ממקום תלייתה בשבת, האם אפשר לחברה ולהחזירה חזרה?

תשובה: אם המקל אינו תקוע בחוזק ביתדות, ורק מונח עליהם, והלולאות גדולות ורחבות - כך שאין צריך לתוחבן במקל בחוזק, מותר להניחו חזרה על גבי היתדות, משום שאין איסור להחזיר את הפרוכת והלולאות למקומן. וכמו כן אין איסור משום עשיית 'מחיצה', מאחר וזו מחיצה הנעשית לצניעות בלבד, שאין איסור לעשותה בשבת. [אמנם באם הפרוכת גדולה, יש לזהר שיתלו אותה ב' אנשים, שלא יתקפל מחמת עוביה, ויבוא לחשש איסור אוהל בשבת].

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שטו סעיף ג: וכל זה באהל שהוא גג אבל מותר לעשות מחיצות עראי לכתחלה בשבת ואפילו עושה אותה כדי להגן מן החמה או מן הצינה אינה כאהל בשביל כך וכן אם עושה אותה בשביל הנרות שלא יכבה אותן הרוח ואין צריך לומר שמותר לעשות מחיצות לצניעות בעלמא שלא יהא יושב במקום מגולה או כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה להפסיק בין אנשים לנשים וכל כיוצא בזה.

ולעולם אין מחיצת עראי אסורה אלא אם כן עושה כדי להתיר סוכה כמו שיתבאר בסי' תר"ל או להתיר טלטול על דרך שיתבאר בסי' שס"ב או להתיר שאר איסור כגון שעושה מחיצה גבוהה י' טפחים בפני הספרים בפריסת סדין או מחצלת כדי שיהא מותר לשמש מטתו באותו חדר או כדי לעשות שם צרכיו אסור לעשותה בתחלה בשבת לפי שבכל מקום שהמחיצה מתרת היא חולקת שם רשות בפני עצמה כגון כשמתרת איסור טלטול היא עושה אותו מקום רשות היחיד וחולקת אותו מרשות הרבים או כרמלית שאצלו וכן בחדר שבו הספרים היא חולקת אותו לשתי רשויות הספרים הם ברשות בפני עצמה והוא משמש ועושה צרכיו ברשות בפני עצמה וכיון שהוא עושה אותה כדי שתחלק רשות בפני עצמה הרי זה כעושה אהל.

אבל אם אינו צריך לו שתחלק רשות בפני עצמה מותר לעשותה בתחלה בשבת אף אם היא מתרת איסור כגון שתולה מחיצה בפני אור הנר כדי שיהיה מותר לשמש מטתו שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אלא כיון שהמחיצה היא גבוהה מהנר בענין שאינו רואה את הנר במקום שמשמש וגם היא עבה קצת בענין שאין האור נראה יפה דרך המחיצה מותר לשמש אף אם אינה גבוהה י' טפחים שאינה חולקת רשות כלל וגם אם אינה קשורה בטוב בענין שלא יוכל הרוח להניד אותה כמו שצריך לקשור כן במחיצות העשויות לחילוק רשויות כגון בפני הספרים כמו שנתבאר בסי' ר"מ וכיון שאינו צריך לו שתחלק רשות בפני עצמה מותר לעשותה אף בענין שחולקת רשות דהיינו שהיא גבוהה י' טפחים וקשורה היטב.

סעיף ד: וכן בספרים אם תולה המחיצה נגד כל הספרים שאין מגולין כלל שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אם יש מכסה אחד על הספרים לבד ממחיצה זו שאף אם אין מחיצה זו גבוהה י' טפחים וגם אינה קשורה בטוב שאינה חולקת רשות כלל מכל מקום אינה גרועה מכיסוי בעלמא ומותר לעשות צרכיו שם או אפילו לשמש

אם יש מכסה אחד על הספרים לבד ממחיצה זו שהרי יש כאן שני כיסויים והרי זה ככלי בתוך כלי לפיכך מותר לתלותה בשבת אפילו בענין שחולקת רשות כיון שאינו צריך לו שתחלוק רשות ואין צריך לומר שמותר לכסות הספרים בבגדים שני כיסויים שהרי אין כאן מחיצה כלל.

סעיף ה: ואפילו הספרים מגולים למעלה מהמחיצה שאין מחיצה זו חשובה כיסוי או שאין עוד כיסוי על הספרים ורוצה לשמש וצריך שתהא המחיצה גבוה י' טפחים וקשורה כהלכתה כדי שתחלוק רשות בפני עצמה וכן בכל מקום שרוצה לעשות מחיצה לחלק רשות אין איסור אלא לעשותה בתחלה בשבת אבל אם היתה עשויה מבעוד יום כשיעור טפח מותר להוסיף עליה בשבת שתוספת אהל עראי מותרת בין שטפח זה הוא מלמעלה למטה כגון מחצלת הכרוכה על המוט מבעוד יום וכדי טפח ממנה משולשל למטה מבעוד יום מותר לשלשל כולה למטה בשבת ולקשרה כהלכתה ובין שטפח זה הוא מן הצד כגון אם היתה מחיצה בולטת מן הצד לפני הספרים רוחב טפח מותר לתלות סדין בפניהם בשבת שהסדין הוא תוספת אהל עראי ואף שהמחיצה הבולטת שם היא קבועה אין בכך כלום כמו שנתבאר בסי' שי"ג שאין איסור אלא כשהתוספת היא קבועה.

סעיף ו: וכל זה במחיצת עראי אבל מחיצה קבועה אסורה בכל ענין אפילו אינה נעשית אלא לצניעות בעלמא ואפילו להוסיף עליה תוספת קבוע אסור בכל ענין ומכל מקום מותר לתלות בשבת סדינים המצויירים לנוי אף על פי שקבועין שם כיון שאינן עשוין שם למחיצה.

סעיף ז: והוילון שתולין לפני הפתח במקום דלת אף על פי שהוא תלוי שם בקביעות מותר לתלותו בשבת שכיון שהוא נע ונד ברוח מצוייה וגם אינו מעכב להולכים ועוברים ושבים דרך שם אינו נקרא מחיצה קבועה אלא מחיצת עראי ואין בה איסור כשאינה עשויה להתיר וכן הפרוכת שלפני ארון הקדש מותר לתלותו שם בשבת מטעם זה אפילו אם אין דלת לארון והפרוכת הוא מחיצה רביעית לארון מפני שמחיצת עראי הוא ואינו עשוי אלא לצניעות.

ובלבד שיזהר כשתולה הוילון וכיוצא בו שלא יכפל לרחבו טפח בשעה שתולה אותו שנמצא עושה אהל בגג טפח לפיכך אם הוא ווילון גדול תולין אותו שנים שיכולים לתלותו כולו כאחד שלא יתקפל אבל אחד אסור.

וכילה שיש לה גג תפור ותלוי סביבה כעין שפה אסור לתלותה כלל בשבת אפילו בעשרה שאי אפשר שלא תגבה השפה מעט ותיעשה אהל עראי.

שולחן ערוך אדה"ז אורח חיים סימן שיז סעיף ב: יש אומרים שאין חייבים מן התורה אפילו על קשר העומד להתקיים לעולם אלא אם כן הוא מעשה אומן דהיינו שהוא קשר חזק ואמיץ כקשרים שהאומנים עושים בשעת מלאכתן כגון קשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן וכן בכל כיוצא בזה אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור כיצד נפסקה לו רצועה וקשרה נפסק החבל וקשרו או שקשר חבל בדלי או שקשר רסן הבהמה וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהם מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותם לקיימא פטור אבל אסור מדברי סופרים אפילו אינו עומד להתקיים לעולם אלא כשיעור שנתבאר.

אבל קשר שהוא מעשה אומן אפילו אינו עשוי להתקיים כלל אלא להתירו ביומו אסור מדברי סופרים לקשרו ולהתירו בשבת גזרה משום קשר מעשה אומן העשוי להתקיים לעולם שחייבים עליו מן התורה.

ויש אומרים שאין חילוק כלל בין מעשה אומן למעשה הדיוט שאפילו קשר שהוא מעשה הדיוט חייבים עליו מן התורה אם הוא של קיימא ואם אינו עומד להתקיים כלל בענין שמותר במעשה הדיוט מותר ג"כ במעשה אומן.

ויש להחמיר כסברא הראשונה ולכן נהגו ליזהר שלא לקשור או להתיר שום קשר שהוא ב' קשרים זה על זה אפילו הוא עומד להתירו ביומו מפני שאין אנו בקיאים איזה קשר נקרא מעשה אומן שאסור לקשרו ולהתירו אפילו אינו עומד להתקיים כלל וכל קשר אמיץ שהוא קשור הדק היטב יש להסתפק בו שמא זהו מעשה אומן וב' קשרים זה על גבי זה הוא גם כן קשר אמיץ ומכל מקום במקום צער אין להחמיר בדברי סופרים ומותר להתירו אם אינו עומד להתקיים כלל בענין שמותר בודאי מעשה הדיוט כיון שלפי סברא האחרונה מותר אפילו בודאי מעשה אומן.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שיז סעיף ה: נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל מותר להחזירן למקומן ובלבד שלא יעשה קשר בראש הרצועה כדי שלא תשמט מן הנקב מפני שהוא קשר של קיימא במה דברים אמורים במקומות שאין רגילין שם לקשור קשר זה אבל במקומות שרגילין לקשרו אסור אפילו להחזיר גזרה שמא יקשור ואפילו במקומות שאין רגילין לא התירו אלא להחזיר אבל במנעל חדש אסור ליתן

הרצועה בשבת מפני שהוא מתקן כלי ואפילו להחזיר לא התירו אלא כשהנקב הוא רחב ויכול להחזיר בלי טורח אבל אם הנקב הוא צר שצריך טורח להכניס הרצועה בתוכו אין זה כמחזיר אלא כנותן בתחלה ואסור משום תיקון כלי וכן הדין ברצועות של מכנסיים אבל אבנט מותר להכניס במכנסיים בתחלה בשבת מפני שאינו מבטלו שם ועשוי להכניס ולהוציא תדיר לפיכך אין בו משום תיקון כלי אבל אסור להכניס משיחה לשם מפני שמבטלה שם.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיז סעיף יג: וכתב על זה רבינו הרמ"א ודוקא שיכול להחזירו בלא טורח אבל אם צריך טורח לזה אסור דחיישינן שמא יקשור עכ"ל כלומר דהחזרה בעצמה אין בה איסור כיון שהיו הרצועות בתוכו אלא דכשהחזרה היא בטירחא חיישינן שיחוס על טרחתו ויקשרם בראשיהם למען שלא ישמטו פעם אחרת ויצטרך להטריח ומפרשי הש"ע השיגו עליו דהתוס' והרא"ש רפ"ד כתבו מפורש דבמקום שיש חשש קשירה אפילו בנקב רחב שאין טורח אסור ובמקום שהנקב צר ויש טירחא אסור משום טירחא גם בלא חשש קשירה [ט"ז סק"ד ומג"א סק"ט וא"ר ות"ש] ואני אומר דאין סתירה משם דהתוס' והרא"ש כתבו על סרבל שהוא בגד עליון וגדול בכמותו ולכן כשיש טורח ודאי אינו נכון להטריח כל כך בשבת משא"כ במנעלים שהם קטני הכמות וזה שכתבו דכשיש חשש קשירה אסור אפילו בנקב רחב שאין טירחא זהו במקום שדרכן לקשור כמבואר מלשונם שכתבו דבענין שהוא רגילות לתקוע ולקשור וכו' עכ"ל כלומר שכן דרך העולם ורבינו הרמ"א לא מיירי בכה"ג ובהגהות מרדכי פ"ד מצאתי מפורש כדבריו וז"ל פסק רבינו שמואל בר נטרונאי דרצועות מקטורן שנשמטו מותר להחזירן בשבת וכן פסקו הגאונים וכו' ובלבד שיהא שם באותו ענין שלא נצטרך לחוש שמא יתקע כגון שהנקב גדול שיכול להחזיר בלי טורח עכ"ל הרי להדיא כדברי רבינו הרמ"א ואפילו אם נאמר דפליגי על התוס' והרא"ש כיון דזהו בדרבנן הולכין להקל וכן נלע"ד עיקר.

חיבור חגורה

שאלה: האם מותר לשלוף ולהבר 'חגורת שמלה' בשבת לפי הצורך?

תשובה: אם זוהי חגורה אם לולאות רחבות, שאין צריך לתחוב אותה בחוזה ובדוחק בתוך השמלה (וכפי שהוא בחגורות המכנסיים), ובפרט אם רגילים

להוציאה ולהחזירה לפי הצורך, אין איסור לתוחבה בשמלה או להוציאה. [אמנם יזהרו שלא לקושרה ב'קשר על גבי קשר' אפילו באחד מן הצדדים.]

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיז סעיף ב: נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל, מותר להחזיר הרצועות למקומם, ובלבד שלא יקשור. הגה: ודוקא שיוכל להחזירו בלא טורח, אבל אם צריך טורח לזה, אסור דחיישינן שמא יקשור (תוס' והרא"ש פ' במה טומנין).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיז סעיף ב (טז) נשמטו וכו' - אבל במנעל חדש אסור ליתן הרצועות בשבת אפילו אם הנקב רחב דמתקן מנא וה"ה בסרבל או במכנסים חדשים אסור להכניס שם רצועות או משיחה דמבטל ליה התם ומקרי מתקן מנא אבל אבנט שרי להכניסו אפילו במכנסים חדשים דלא מבטל ליה התם והוא עשוי להכניס ולהוציא תדיר.

(יז) רוב הרגל - שמנעלים שלהם היו עשויים פרקים ומחוברים ע"י הרצועות וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו מחזירו ומהדקו מחדש ע"י הרצועות [כו משמע מא"ר] ויש מפרשים שנשמט מנעלו מרוב רגלו ע"י שאין מהודק ורוצה ליתן הרצועה בנקב אחר [פמ"ג].

(יח) הרצועות למקומן - ודוקא אותן הרצועות אבל רצועה חדשה שלא היתה שם מתחלה אסור דמקרי מתקן מנא [א"ר].

(יט) שלא יקשור - פי' שלא יעשה קשר בראשו שלא ישמט דהוי קשר של קיימא כמ"ש סוף ס"א.

(כ) בלא טורח - דהיינו שהנקב רחב והאחרונים השיגו ע"ז דאפילו הנקב רחב אסור במקום שרגילים לקשור דחיישינן שמא יקשור ובמקום שהנקב צר אפילו במקום שאין רגילין לקשור אסור דצריך טורח וא"כ ברצועות שלנו במנעלים ובמכנסים דרגילין לקשור בראשן אפילו אם הנקב רחב אסור להחזירן ועיין בבה"ל.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שיז סעיף ה: נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל מותר להחזירן למקומן ובלבד שלא יעשה קשר בראש הרצועה כדי שלא תשמט מן הנקב מפני שהוא קשר של קיימא במה דברים אמורים במקומות שאין רגילין שם לקשור קשר זה אבל במקומות שרגילין לקשור אסור אפילו להחזיר גזרה שמא יקשור ואפילו במקומות שאין רגילין לא התירו אלא להחזיר אבל במנעל חדש אסור ליתן

הרצועה בשבת מפני שהוא מתקן כלי ואפילו להחזיר לא התירו אלא כשהנקב הוא רחב ויכול להחזיר בלי טורח אבל אם הנקב הוא צר שצריך טורח להכניס הרצועה בתוכו אין זה כמחזיר אלא כנותן בתחלה ואסור משום תיקון כלי וכן הדין ברצועות של מכנסיים אבל אבנט מותר להכניס במכנסיים בתחלה בשבת מפני שאינו מבטלו שם ועשוי להכניס ולהוציא תדיר לפיכך אין בו משום תיקון כלי אבל אסור להכניס משיחה לשם מפני שמבטלה שם.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיז סעיף יג: וכתב על זה רבינו הרמ"א ודוקא שיכול להחזירו בלא טורח אבל אם צריך טורח לזה אסור דחיישינן שמא יקשור עכ"ל כלומר דהחזרה בעצמה אין בה איסור כיון שהיו הרצועות בתוכו אלא דכשהחזרה היא בטירחא חיישינן שיחוס על טרחתו ויקשרם בראשיהם למען שלא ישמטו פעם אחרת ויצטרך להטריח ומפרשי הש"ע השיגו עליו דהתוס' והרא"ש רפ"ד כתבו מפורש דבמקום שיש חשש קשירה אפילו בנקב רחב שאין טורח אסור ובמקום שהנקב צר ויש טירחא אסור משום טירחא גם בלא חשש קשירה [ט"ז סק"ד ומג"א סק"ט וא"ר ות"ש] ואני אומר דאין סתירה משם דהתוס' והרא"ש כתבו על סרבל שהוא בגד עליון וגדול בכמותו ולכן כשיש טורח ודאי אינו נכון להטריח כל כך בשבת משא"כ במנעלים שהם קטני הכמות וזה שכתבו דכשיש חשש קשירה אסור אפילו בנקב רחב שאין טירחא זהו במקום שדרך לקשור כמבואר מלשונם שכתבו דבענין שהוא רגילות לתקוע ולקשור וכו' עכ"ל כלומר שכן דרך העולם ורבינו הרמ"א לא מיירי בכה"ג ובהגהות מרדכי פ"ד מצאתי מפורש כדבריו וז"ל פסק רבינו שמואל בר נטרונאי דרצועות מקטורן שנשמטו מותר להחזירן בשבת וכן פסקו הגאונים וכו' ובלבד שיהא שם באותו ענין שלא נצטרך לחוש שמא יתקע כגון שהנקב גדול שיכול להחזיר בלי טורח עכ"ל הרי להדיא כדברי רבינו הרמ"א ואפילו אם נאמר דפליגי על התוס' והרא"ש כיון דזהו בדרבנן הולכין להקל וכן נלע"ד עיקר.

וזלין בשבת

שאלה: האם מותר למרוח משחת 'וזלין' על גבי שפתיים יבשות בשבת?

תשובה: משחת 'וואזלין' היא משחה שיש בה סמיכות ועובי, ולאחר משיחתה נשארת שכבה סמיכה על גופו, ועל כן אסור בכל אופן למורחה בשבת משום 'איסור ממרח'.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שיד סעיף כא: הממרח רטייה דהיינו שמחליק ומשווה הגומות שבה וכן הממרח שעוה או זפת וכל כיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שהחליק פניהם הרי זה תולדת ממחק את העור דהיינו שמגרר את הצמר או השער מעל העור עד שמחליק פניו שהוא אב מלאכה שכן היו עושין במשכן כמו שנתבאר בס' ש"ב.

לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה אפילו אינו מכניס השעוה בתוך הנקב אלא מניחה על פי הנקב שאינו נראה כמתקן כלי בסתימה זו כיון שאין הסתימה נכנסת בתוך עובי דופני הכלי שבמקום הנקב אלא היא על פי הכלי מגבו וגם אפילו אם אין בשעוה זו משום איסור טלטול כגון שהכינה לתשמיש מבעוד יום אעפ"כ אסור לסתום בה משום גזירה שמא ימרח השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב עד שיחליק פניה שם ויתחייב משום ממחק ואפילו בשומן או בשמן עב אסור לסתום גזרה משום שעוה.

ואסור להערים בכאן ולומר שאינו מתכוין אלא להצניעו אפילו הוא תלמיד חכם שכיון שבשעוה קרוב הדבר מאד לבא לידי חיוב חטאת שישכח וימרח כדרכו בחול כדי שתהא הסתימה מהודקת יפה לכן אסרו גם בשומן ושמן גזרה משום שעוה וכיוצא בה.

שו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן כ: בענין מריחת משחה על גופו של תינוק בשבת. בס"ד יום ד' ראה תשל"ו לפ"ק ירושלים עה"ק ת"ו. א"כ הר"ג מוה' חיים פריימן נ"י. בדבר השאלה בנדון למרוח משחה על גוף התינוק לצורך רפואה עד שנבלע הכל בגופו אם יש בזה משום איסור ממרח, והביא בזה מש"כ בס' מנחת שבת בשם הגאון המהרש"ם ז"ל שכתב בכה"ג שדומה למריחת הרוק (בס' שט"ז) שכיון שהוא להבליעו אין בזה משום ממרח, וכ"ת כתב לחלק דשם כל כוונתו להבליע הרוק ולסלקו מן העולם ואין במירווח שום תקון, משא"כ במשחה שאופן רפואתו הוא להבליע בגוף החולה ע"י המירווח אולי הוא בכלל מירווח עכ"ד.

הנה כ"מ ראה רק במנחת שבת (בהשמטות לסי' צ"ב סעי' ז') שהביא בקיצור את דברי מהרש"ם, אבל בגוף דברי המהרש"ם (נדפס בדע"ת ה' שבת סי' שכ"ח סעי' כ"ו) שנשאל ממש בשאלת כ"מ אם מותר לשפשף על מכה וניפוח במשיחה עבה עד שנימוח ונבלע והוא חולה שאין בו סכנה, וי"ל דהוי ממרח, ושם הביא מהא דאיתא שם (סעי' כ"ב) מעבירין גלדי המכה וסכין אותה בשמן אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח וכו' והיינו משום מוליד, ולא אסור משום ממרח, וגם בשמן יש משום ממרח, לפימ"ש הפמ"ג (א"א סי' שט"ז סקכ"ד) דגם ברוק על המכה אסור למרחו, והרי שמן לא עדיף מרוק, ולמה מותר, אלא עכ"ח צ"ל דכיון שנבלע בגופו ליכא משום ממרח, וכ"כ בדע"ת שם (סי' שי"ח סעי' י"א) עיין שם, הרי עיקר הוכחת הגאון המהרש"ם ז"ל, מדברים הבאים לצורך רפואת הגוף כנ"ל וליכא למימר כחילוק כ"מ הנ"ל.

והנה מה שהביא מדברי הגינת ורדים (כלל ג' סי' י"ד) שהובא בבאר היטב (בסי' שכ"ו סק"ח) ומש"כ ע"ז בס' תהלה לדוד שם, והמשנה ברורה שם (סק"ל) בשם ספר מעשה רוקח (פכ"ב מה' שבת דין י"ג), המה מיירו משום שאלת ממחק וממרח שעל גוף הבורית, וכמו שכתב בגינת ורדים שם, וז"ל והנה דרך הסאבון /הסבון/ (זיף) רק עולה ויורד וע"י שרוחצים בו מתמחה והולך ונעשה פניו חלקים וכו' עכ"ל, וע"ז מפלפל שם מטעם מלאכה שאינה צריכה לגופה, ודבר שאין מתכוון, ופסיק רישא, ובתהלה לדוד שם דן מטעם דבדבר שפניו חלק והוא ממחקו אין ממחק אחר ממחק עיין שם, ובזה איירי ג"כ בספר מעשה רוקח שם שכתב בזה"ל ומכאן יש ללמוד איסור הרחיצה בשבת בבורית שקורין סאבון דהוי ממרח וממחק בהכרח שהוא אב מלאכה ופסיק רישא דניחא לי' וכן כתבו הפוסקים והוא פשוט ויש להזהיר ע"ז מאד כי שמעתי שהרבה בני אדם נכשלים באיסור זה עכ"ל, והרמ"א שכתב רק משום איסור מוליד, מיירי באופן דל"ה דלא הוי פסיק רישא הממחק וזה כוונת המ"ב שם.

ובזה יש להבין דברי הגאון מהרש"ם שם שהביא ג"כ ראי' לדבריו הנ"ל מדינא דבורית הנ"ל דאסר ברמ"א לרחוץ ידיו משום נולד, ותיפוק לי' משום ממרח, ועכ"ח משום דבמבליע אין משום ממרח עיין שם, וכוונתו דאף דבנוגע למה שממחק את

גוף הבורית י"ל דמיירי באופן דל"ה ממחק, אבל עדיין יש משום מה שממחק על גוף האדם, אך אם במבליע אין משום ממרח וממחק לק"מ.

ומש"כ המהרש"ם שם דלפי מש"כ הא"ר (בסי' שט"ז) שם דלשיטות רש"י והר"ן והטור (גבי רוק) גם בכה"ג איכא משום מירוח וצ"ע עכ"ד, שפיר כתב בהגה מנכדו הרה"ג נ"י ליישב דברי המג"א שהוא מפרש דבריהם דמה שהזכירו לשון ממרח לא משום מלאכת ממרח רק דבמירוחו משוה גומות עיין שם.

ובזה שפיר יש בכדי סמיכה על מסקנת דברי המהרש"ם שם וז"ל ועכ"פ במקום חולי אף שאין בו סכנה יש לסמוך ע"ד מג"א, ותליא בדיעות דלעיל (סעי' י"ז) וחילוקים הנזכרים שם (בדיני רפואה לחולה שאין בו סכנה עיין שם) עכ"ל.

אמנם נראה דכל זה במשחה שיש קפידה עפ"י דרכי הרפואה שלא להשאיר כלל בעין רק להבליע כולו בתוך הגוף, דאל"כ בודאי משאירים ג"כ בעין, והרבה פעמים יש ג"כ תועלת לרפואה מהנשאר בעין ובאים לידי חשש מלאכה דאו' כנלענ"ד.

הסרת בוץ מהנעל

שאלה: האם מותר להסיר בשבת לכלוך ובוץ שנדבק בנעל?

תשובה: אם הבוץ הוא לח, יכול להורידו על ידי שישפשף נעלו על גבי עץ או מתכת (ואם סוליית הנעל עשויה מעור, אזי ישפשפה על גבי מתכת **עבה**). ואם הבוץ כבר התייבש על גבי הנעל, אזי אין לשפשף ולגרד את הבוץ משום איסור טוחן. אך אם הנעל עשויה מעור, יכול לשפוך על הנעל מים עד שירד הבוץ.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שב סעיף יד: טיט שעל רגלו או על מנעלו מקנחו בכותל אבל לא בקרקע גזירה שמא ישוה גומות שבקרקע בכוונה לפי שדרך אדם לחזר אחר מקום גומא לקנח בו רגליו שהטיט מתקנח שם היטב ומתוך שהוא עסוק לקנח יש לחוש שמא ישכח שהוא שבת ויכוין להשוות הגומות בקינחו ויש מתירין אף בקרקע שאין חוששין שישוה גומות במתכוין ואם הושוו הגומות מאליהן ע"י קינחו אין בכך כלום שדבר שאינו מתכוין מותר ויש אוסרין אף בכותל של חומה מפני שנראה כמוסיף על הבנין.

ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל ומותר לקנח מן הדין בין בקרקע בין בכותל של חומה אלא שלכתחלה טוב לקנח בקורה או בכותל של עץ שהוא מותר לדברי הכל וכן בחתיכת חרס המותרת בטלטול ע"ד שיתבאר בס"ח ואם אין לפניו אחד מכל אלו יותר טוב לקנח בכותל אפילו של חומה מלקנח בקרקע מפני שרבו המתירין על האוסרין לקנח בכותל של חומה.

סעיף טו: הממחק את העור דהיינו שמגרר את הצמר או השער מעל העור עד שיחליק פני העור חייב והוא מאבות מלאכות שכן היו עושין במשכן בעורות תחשים ואילים מאדמים.

לפיכך אין מגרדין סנדל או מנעל בין חדש בין ישן אפילו בגב הסכין ואין צריך לומר בחודו או בצפורן מפני שקולף את העור מעט והרי זה ממחק.

סעיף טז: לפיכך הנוהגים לקנח מנעליהם בברזל הקבוע לפני פתח בית הכנסת לא יפה הם עושים שהרי הוא חד כמו גב הסכין ולכן צריך לעשותו עב ורחב בראשו.

סעיף יז: טיט שעל גבי בגדו לא ישפשו מבוהץ (דהיינו במקום הטיט) מפני שנראה כמלבן אלא ישפשו מבפנים כיצד לוקח הבגד מבפנים (דהיינו בצד הב' כנגד הטיט) ומשפשו שאז אין הדבר ניכר כל כך שמעביר את הטיט שיהא נראה כמלבן ויכול ג"כ לגרד הטיט בצפורן או בסכין אפילו בחודו שאין לחוש בבגד לממחק.

במה דברים אמורים בטיט לח אבל בטיט יבש יש אומרים שאפילו לשפשו מבפנים אסור ואין צריך לומר לגרדו מפני שטיט היבש מתפרר לפירורים דקים על ידי שפשוף או גרידה והרי זה כעין תולדת הטוחן שמחלק גוף אחד לגופים דקים הרבה ואסור מדברי סופרים אבל מן התורה אין איסור כיון שאינו צריך לגוף דבר המתפרר ונטחן ואף להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה מכל מקום כיון שאינו צריך לגוף דבר המתפרר אין פירור זה תולדת הטוחן שאין דרך לטחון אלא כשצריך לגוף דבר הנטחן.

סעיף יח: במה דברים אמורים שאסור מדברי סופרים כשיש שם ממשות הטיט שכשמגרדו נופלים ממנו פירורים זה דומה לטוחן אבל אם אין שם אלא מראה הטיט ומגרד שם לבטל המראה אין זה דומה לטוחן ומותר וכן מי שבגדו מטונף

קצת ואין שם ממשות הצואה אלא המראה בלבד יכול לגרד שם להסיר המראה כדי להתפלל בנקיות אף על פי שמותר להתפלל כך בלא גרידה כמו שנתבאר בסימן ע"ו.

סעיף יט: מנעל או סנדל שיש עליו טיט או צואה מותר לשכשכו במים להעבירן מעליו וכן שאר כל כלי עור שנתלכלכו מותר ליתן עליהם מים להעביר הלכלוך או לשכשכו במים עד שיעבור ואין בזה משום כיבוס שאין כיבוס בעור בשכשוך לבדו אבל אסור לשפשפו צדו זה על צדו זה לאחר שבאו עליו מים שזהו כיבוס גמור ואסור גם בעור (מדברי סופרים אבל מן התורה אינו חייב אף אם סחטו אח"כ).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף ג: מותר לילך על גבי עשבים, בין לחים בין יבשים, כיון שאינו מתכוין לתלוש. אבל האוכלים בגנות, אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אף על פי שאינם מכוונים, פסיק רישיה הוא; אבל מותר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין. הגה: ולכן טוב להחמיר שלא לאכול בגנות, אם ישתמש שם עם מים, דבקושי יש לזהר שלא יפלו שם מים (ב"י בשם סה"ת).

משנה ברורה סימן שלו ס"ק (כד) בין לחים וכו' - ומשמע בגמרא שאפילו אם העשבים הם ארוכות והוא הולך יחף שהעשבים רגילים להיות נדבקין בקשרי אצבעותיו אפ"ה מותר דלאו פסיק רישיה הוא שיתלש ולכן אפילו אם יתלש ג"כ אין איסור עליו שהוא אינו מכוין לזה. ומ"מ אם לאחר הליכתו מצא שנדבקו עשבים ברגליו בין אצבעותיו או על מנעליו יזהר שלא יסלקם בידי דאסורים בטלטול משום מוקצה דביה"ש היו מחוברים.

מוקצה בכיס

שאלה: אדם ששכח דבר מוקצה בתוך חליפה, האם מותר לו להלביש אותה בשבת?

תשובה: אם המוקצה מונח בכיס כזה שרק 'פיו' תפור לבגד, מותר לו לקחת את הבגד ולנער את המוקצה ממנו במקום שירצה, ולאחר מכן ללבושו. ואם המוקצה מונח בכיס שדופן הבגד הוא חלק ממנו, אזי אם הניחו בכוונה שם מערב שבת, כל הבגד נעשה מוקצה כדין המוקצה המונח בו (ואם הוא מוקצה מחמת גופו (כגון

מעות) - אסור לטלטלו כלל), אמנם אם שכחו שם, מותר לו לנער את המוקצה מהבגד, וכאמור.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שי סעיף יב: וכל זה במטה שאינה מיוחדת למעות או אפילו ייחדה למעות אלא שעדיין לא הניח עליה מעות מעולם שבמחשבה בלבדה אינה נאסרת אבל אם ייחדה למעות ועשה בה מעשה שהניח עליה מעות פעם אחת אפילו בחול אסור לטלטלה בשבת אפילו לצורך גופה ומקומה ואינה דומה לשאר כלים המיוחדים למלאכת איסור שמותר לטלטלה לצורך גופה ומקומה מפני שאין מקפידים עליהם מלהשתמש בהם תשמיש אחר המותר אבל מטה זו המיוחדת למעות אדם מקפיד עליה ומייחד לה מקום שלא לטלטלה לתשמיש אחר והרי היא דומה למוקצה מחמת חסרון כיס שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו כמו שנתבאר בסי' ש"ח ויש חולקין על זה ומתירין לטלטלה לצורך גופה ומקומה כשאר כלים המיוחדים למלאכת איסור ויש להחמיר כסברא הראשונה ולכן אין לטלטל כיס של מעות אף על פי שהוציא המעות ממנו מבעוד יום אלא אם כן עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מן הייחוד.

סעיף יג: ומכל מקום כיס של מעות התפור בבגד הואיל ועיקר הבגד עומד ללבוש אם הוציא המעות משם יוכל ללבוש הבגד שהכיס בטל אצלו ואפילו בכיס עצמו מותר להניח דבר בתוכו או ליטול ממנו שהרי אין הקצאתו אלא משום שאדם מקפיד עליו מלהשתמש בו תשמיש אחר וכאן אנו רואים שאינו מקפיד עליו (וצ"ע דא"כ לישתרי לגמרי).

סעיף יד: ואפילו אם יש מעות בתוכו אין איסור אלא ללבוש את הבגד גזרה שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים כמו שנתבאר בסי' ש"א וש"ג אבל מותר לטלטל את הבגד ואפילו אם הניח את המעות בכיס על דעת שישארו שם גם בשבת שנעשה הכיס בסיס להם אעפ"כ הבגד לא נעשה בסיס להם הואיל ואין המעות על עיקר הבגד ודבר המותר הוא שמטלטל בידי וואיסור מיטלטל עמו מאליו בטלטול מן הצד שאין בו איסור כשאינו מטלטל בשביל האיסור אלא בשביל דבר המותר כמו שיתבאר בסי' ש"א אבל אסור להכניס ידו בכיס אם הניח בו המעות על דעת שישארו בו גם בשבת שנעשה הכיס בסיס להם.

סעיף טו: וכל זה בכיס שפיו בלבד תפור בחור שבבגד והוא כולו תלוי אבל אם כולו תלוי לארכו בבגד נעשה כל הבגד בסיס למעות שבכיס כמו הכיס עצמו שהכל אחד ואפילו אם הניח המעות בכיס על דעת ליטלם ממנו קודם השבת ושכח ליטלם מבעוד יום שלא נעשה בסיס להם אפילו הכיס עצמו אעפ"כ אם אפשר לנער המעות מהכיס צריך לנער מתחלה ואח"כ יטלטל הבגד לכל מקום שירצה כמו שאם היו המעות על עיקר הבגד שהיה צריך לנער מתחלה כמ"ש בסי' ש"ט במעות שעל הכר.

ואפילו בכיס שכולו תלוי לא התירו לטלטל הבגד אלא כשהוא תפור בבגד (שאז הוא בטל אצל הבגד ואין הבגד נאסר בטלטול בשבילו) אבל אם כיס מלא מעות קשור בבגד כיון שהכיס הוא כלי בפני עצמו (אינו בטל אצל הבגד ולכך) אסור לטלטל (כל) הבגד אם הניח המעות בכיס על דעת שישארו שם גם בשבת (שנעשה הכיס בסיס להם והבגד לכיס הקשור ותלוי בו) ואף אם ניטל המעות מהכיס (או הכיס מהבגד) משחשכה אסור לטלטל (כל) הבגד כל השבת כולה (כיון שנעשה בסיס בין השמשות) ואם הניחם על דעת ליטלם קודם השבת ושכח ליטלם מבעוד יום צריך לנער המעות מהכיס אם אפשר לנער ואח"כ יטלטל הבגד לכל מקום שירצה אם אינו מתכוין בשביל המעות כדי להצניעם כמ"ש בסי' ש"ט.

וכן אם יש מעות בתיבה שבתוך השלחן אסור לטלטל את השלחן אלא בדרך שנתבאר אלא אם כן יש על השלחן מבעוד יום דבר המותר בטלטול שאז נעשה השלחן בבין השמשות בסיס לאיסור ולהיתר ומותר לטלטלו ע"ד שיתבאר.

בגד שהתייבש בשבת

שאלה: בגד רטוב שתלוי על מתקן כביסה בערב שבת, האם מותר לו ללובשו בשבת

לאחר שנתייבש?

תשובה: אם היה רטוב בערב שבת בין השמשות באופן שאינו ראוי ללבישה, אזי ישנו חשש שהוקצה לכל השבת כולה - ואין ללובשו כאשר יכול להסתדר עם לבישת בגד אחר. אמנם באם אין לו בגד אחר, או כשרוצה בגד זה דוקא, יש מקום להקל ללובשו.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שא סעיף מו: בגדים השרוים במים, אסור לנגבם סמוך לאש. הגה: ואסור לטלטלם שמא יבא לידי סחיטה, והוא שמקפיד על מימיו (מרדכי פרק חבית). ואסור לילך בשבת במקום שיוכל להחליק וליפול במים, שמא ישרו כליו ויבא לידי סחיטה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף טז: חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לייבשו יכול לשמטו מעל הקנה; אבל ליקח הקנה מתוכו, אסור לפי שאינו כלי. ואם תחבו בו כלי, מותר ליטלו מתוכו אפילו הוא מלאכתו לאיסור. כירה שנשמטה אפילו אחת מירכותיה, אסור לטלטלה. הגה: וכן ספסל ארוך שנשמט א' מרגליה, כ"ש שתיים, דאסור לטלטלה ולהניחה על ספסל אחרת ולישב עליה אפילו נשברה מבע"י (תרומת הדשן סי' ע"א), אא"כ ישב עליה כך פעם אחת קודם השבת (ב"י ס"ס שי"ג). גם אסור להכניס הרגל לשם משום בנין (ב"י שם).

משנה ברורה סימן שח ס"ק סג: ותחבו בו קנה - היינו מע"ש וגם מיירי שנתייבש קצת מבע"י דאם היה טופח ע"מ להטפח בבין השמשות אסור לטלטל החלוק כל השבת דמיגו דאתקצאי לביה"ש וכדלעיל בסי' ש"א סמ"ו בהג"ה איתקצאי לכולי יומא:

שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן פא: בענין להשתמש בשבת בחתלים (ווינדלען) שהיו עוד לחים בביה"ש.

וע"ד ששאל אם תלו ליבש חתולים של ילדים, ובביה"ש עדיין הם לחים עד שא"א להשתמש בהם, האם מותר להשתמש בהם בשבת כשנתייבשו.

הנה באמת כן מבואר במ"ב (סי' ש"ח סעי' ט"ז) על מה דאיתא בש"ע שם בחלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה ליבשו יכול לשמטו וכו', ע"ז כ' המ"ב (ס"ק ס"ג) דמיירי שנתייבש קצת מבע"י, דאם הי' טופח על מנת להטפח בבין השמשות, אסור לטלטל החלוק כל השבת, דמגו דאיתקצאי לבין השמשות וכדלעיל (סי' ש"א סמ"ו בהגה) איתקצאי לכולי יומא עכ"ל, ומכל מקום לא תלי' אם יכול להשתמש בבין השמשות, רק אם יוכל לטלטלו אז, דאף אם לא יוכל להשתמש בו מחמת לחותו, מכל מקום אם הוי לח רק כמו אלונטית דמותר לטלטלו ול"ח משום סחיטה כדאי' (בסי' ש"א סעי' מ"ח), לפי מה דס"ל לא"ר בשם ספר התרומה כמבואר במ"ב (שם אות קע"ה), ממילא לא איתקצאי לכולי יומא.

(ב) והנה אף הא דאסור לטלטלו אף בשבת ל"ה יותר מאיסור דרבנן, אם כן דבר זה תלוי אם אמרי' מוקצה מחמת איסור דרבנן עי' ביצה (דף ל"א ע"ב ברש"י ותוס' שם), אולם להלכה אמרינן מוקצה אף מחמת איסור דרבנן עי' פמ"ג (רס"י ש"ח), אמנם בכ"ז י"ל דכל דצריך לו למחר ל"ה מוקצה, דהרי מוכח מדברי המ"ב (סי' ש"א ס"ק קס"ו) לענין אלונטית שמביאו בע"ש כשהוא לח מבית המרחץ, דאם צריך לו למחר לצורך שבת יש להקל לשטחו בבין השמשות כדאיתא (בסי' שמ"ב), ומדסתם, משמע אף להמג"א דס"ל דאסור בטלטול אף באלונטית וכמ"ש (באות קע"ה), מכל מקום בביה"ש מותר אם צריך לצורך מחר, וכמו דמייתי לזה מסי' שמ"ב, דמבואר שם דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות, היכא דהוי דבר מצוה או דוחק עיין שם, מכל מקום כל זה ל"ש כ"כ היום הרוב הצבור מקבלים שבת קודם בין השמשות, ובפרט האשה דמדלקת נרות מבעוד יום, כמבואר שם (ס"ק א' ובסי' רס"א ס"ק כ"ח ובסי' שצ"ג סעי' ב') ובש"פ שם.

(ג) אמנם באמת קשה לי על המ"ב, דאמאי יגרע זה, ממ"ש הב"י בשם א"ח (סי' ש"י) והביאו הטו"ז (ס"ק ד'), בתמרים שנותנים עליהם מים בגיגית בע"ש ואינם ראויים ובשבת נעשו ראויים דמותרים בשבת, משום דהוי גומרו ביד"א = בידי אדם =, וכהא דאמרינן בביצה (דף כ"ז) סתם קדרות רותחות הם בבין השמשות וכו', דש"מ משם כיון דברי שיתקן מעצמו מיקרי גומרו ביד"א וכמ"ש הלבו"ש שם, ואולי מיירי המ"ב באופן דאין ודאי שיתיבש בשבת, ואף אם יתיבש על ידי חמה דומה לגרוגרת וצמוקים דגומרו בידי שמים, דספק דלמא לא יהיה חמה, ועיי"ש בלבו"ש, ואף דאם תלו בחוץ ובבית בפנים היה מתנגב יותר, דבחוץ יש לחוש דירדו גשמים, הי' אפ"ל דל"ה מוקצה אם צריך לו למחר, דאז מותר לטלטלו בבין השמשות מחוץ לבית, והוי גומרו ביד"א, אכן ל"ש זה אצלינו כנ"ל, וכיון שכן יש לדון מכח דברי המאירי (במס' ביצה שם), דס"ל דהיכא דנאסרה בטלטול בין השמשות ל"מ גומרו ביד"א, ואפ"ל דהמ"ב חש לשיטתו וצ"ע.

(ד) ועוד יש לדון בזה להיתרא, דהנה בס' תוספת שבת כתב על הא דאיתא (בסי' ש"א סעי' מ"ו) דאסור לטלטלן שמא יבא לידי סחיטה (דזה יסוד לאיסור מוקצה בזה שכתב המ"ב שם), ע"ז כתב התו"ש וי' בני אדם מותרים לטלטלן דמדכרי אהדדי, ב"י עכ"ל, והוא מדברי המתני' (דף קמ"ז), ועי' מג"א שם (ס"ק נ"ה), ואם

כן אמאי יגרע הא מהא דאיתא בעירובין (דף ק"ב ע"א), ההוא שריתא דהוי בי רבי פדת, דהוי מדלי לה בי עשרה ושדו לה אדשא, ולא אמר להו ולא מידי, אמר תורת כלי עלי, וכ"פ בש"ע (סי' ש"ח סעי' ב') עיין שם, וצ"ע. ידידו דו"ש יצחק יעקב ווייס שו"ת שבט הלוי חלק א סימן סב ג. ואשר שאל בבגדים מכובסים שנתלו ליבש אותם סמוך לשבת, אם מותר להורידן בשבת, דעצם ההורדה אין איסור בהיו כבר מיובשים וראויים בין השמשות, עיין או"ח סימן ש"א סמ"ה, אמנם בהיו עדיין רטובים ולחים בין השמשות הסיח דעתו מהם והו"ל כגרוגרות וצמוקים. אמנם נראה להתיר עפ"י המבואר בפוסקים סימן ש"י לענין תמרים שנתן עליהם מים בשבת אף דודאי אינם ראויים בין השמשות, מ"מ בודאי שיקלטו בשבת לא אסח דעתו והו"ל כגמרו בידי אדם, וה"נ אף דמבואר שם דטעם גרוגרות וצמוקים דצריכים לחום השמש ודילמא יהי' יום המעונן וזה לכאורה שייך אף בבגדים, אבל באמת אינו דומה דהתם צריכים חום ממש וגם צריכים להרבה שמש משא"כ בגדים דאינם צריכים שמש וחום רק יבוש לאפוקי גשמים וא"כ בימי הקיץ בפרט בא"י דודאי יהי' יבוש פשוט דאיכא להקל, ולענין עונת הגשמים ותלאן בפנים הבית צ"ע. איברא בלא"ה נראה סתימת הפוסקים סוס"י ש"א דאין כאן נדון איסור טלטול דמוקצה כלל, ואינו דומה ללא חזי דגרוגרות, דהכא מצ"ע חזי ללבישה.

פדיון הבן בשבת?

שאלה: מתי עושים "פדיון הבן" - כאשר תאריך הפדיון חל בשבת?

תשובה: כשחל תאריך הפדיון בשבת, ימתינו ויפדו אותו ביום ראשון שלאחר השבת.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות פדיון בכור סימן שה סעיף יא: אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום; ואחר שלשים יום יפדנו מידי, שלא ישהה המצוה. ואם חל יום ל"א להיות בשבת, אין פודין אותו בשבת, אלא ימתין עד יום א' (י"א דאין לעשות פדיון הבן בחול המועד) (במהרי"ו בשם ספר המצות מצוה ר"ך), (ויש מתירין). (תוספות פ"ק דמ"ק), (וכן עיקר).

פתחי תשובה יורה דעה סימן שה ס"ק יז: שיעברו עליו ל' יום עיין בספר תיבת גמא פ' ראה שכתב אם נולד ביום השבת חצי שעה קודם מוצאי שבת דהשתא ד' שבועות כ"ח יום בשבת וביום א' כ"ט יום מעל"ע אסור לפדות ביום ב' מיד בבוקר קודם שהשלימו י"ב תשצ"ג בימי הקיץ שהלילות קצרות ועדיין לא השלים הזמן וכ"ש אם פדה בליל ל"א ועדיין לא נשלם כ"ט מעל"ע וי"ב שעות כו' ע"ש:

פתחי תשובה יורה דעה סימן שה ס"ק יח: יפדנו מיד עיין מ"ש לעיל סימן רל"ב ס"א בנ"צ שם לענין אם מותר לאכול ולעשות כל המלאכות הנזכרות בא"ח סימן רל"ב קודם שיפדנו.

פתחי תשובה יורה דעה סימן שה ס"ק יט: להיות בשבת עיין (בתשו' ב"ח סימן קכ"ב) לענין בכור שחל יום ל"א ביום א' דר"ה ועיין (בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סימן קפ"ז) מ"ש בזה.

שו"ת ב"ח (ישנות) סימן קכב: פדיון בכור שאירע יום ל"א שלו ביום א' של ר"ה. ונראה דאפילו לדעת מהר"א אי סי' רס"ט שפסק כשאירע ל"א שלו בשבת דמאחרין עד יום א' מודה כאן דמקדימין דהתם ביום ו' אינו כתיקון כו' אבל הכא כשמאחרין לא יהי' כתקון שהרי תכף יהי' צום גדלי' וא"א לעשות סעודה ולאחרו אחר צום גדליה עובר עליו כדאי' בסוף פ"ק דבכורות אבל בער"ה אינו אלא מנהג להתענות ע"כ טוב להקדים לער"ה ולהתנות שלא יחול הפדיון עד אחר ל"א יום מידי דהוה אנר חנוכה דמקדימין לברך מכיון דלא אפשר בע"א ה"נ לא אפשר מחמת הסעודה שהיא באה לפרסם המצוה ומכ"ש שמהרש"ל פסק לעולם להקדים.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן קפז: מה ששאל בפדיון הבן שלו שאירע יום ל"א ביום א' דר"ה הבע"ל אם יש לסמוך על מ"ש הב"ח בתשובה סימן קכ"ב בשאלה כזו להקדימו ולא לאחרו אחר צ"ג ושמהרא"י מודה בכזה ומשמע דאירי אף שלא כלה כ"ט י"ב תשצ"ג ומה שמחלק שם בסימן קכ"ה בין כלו כ"ט י"ב או לא היינו היכא שרוצה שהפדיון יחול מיד, או כיון דהאחרונים לא הזכירו דבריו אפשר משום דס"ל דאין לחלק ולעולם אין מקדימין משום טעמים המפורשים: ואף ע"ז הוא מסופק כיון שפודין בלילה וכמ"ש הש"ך סימן ש"ה ס"ק י"ב אם יש לו לפדות מוצאי שבת תשובה הבע"ל דהא דכ' הש"ך שם ששמע שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות סעודה בלילה היינו משום דבלילה שלפני

התענית עדיין לא כלה החדש שהוא או למ"ד יום שלימות או כ"ט י"ב. אבל בנדון דידיה הנ"ל שיכול להקדים הפדיון לפני התענית ולעשות הסעודה עדיף טפי אף שמתשובת הב"ח סימן קכ"ב הנ"ל נראה מדלא הזכיר לעשות כן גם ממה שכתב שם ולאחרו אחר צ"ג כו' נראה דלא ס"ל מנהג הנ"ל שהביא הש"ך.

הנה הפדיון הבן שלו שעלה על דעתו לעשות קודם כ"ט י"ב תשצ"ג ולהתנות שיחול כשיושלם הזמן, בודאי אי אפשר. וכל הפלפול בזה בגמרא ובפוסקים הוא בדיעבד אבל ודאי אי אפשר לברך קודם הזמן ואיך יאמר וצונו ועדיין לא נצטווה וגם אין להבין עדיין חזקת בן קיימא ולא יצא מכלל ספק נפל ואף דרוב ולדות אינם נפלים מ"מ כיון שזה דבר שבממון אין הולכין בממון אחר הרוב ואינו מחויב ליתן לכהן ולא שייך וצונו. וגם הב"ח בתשובה סי' קכ"ה כתב שקודם הזמן אי אפשר לברך.

והפדיון יעשה בליל מוצאי שבת כדי שיעשה הסעודה בשעת הפדיון ולא ימתין עד יום צ"ג, ומ"ש הש"ך בס"ק י"ב שאם חל יום ל"א בתענית שגם בזה שמע שפודין ביום התענית ועושים הסעודה בלילה שאחריו. גם זה אמר ואמנם אמינא ביה טעמא שלא רצו לעשות הפדיון בליל ל"א לפי שפעמים אכתי לא כלו כ"ט י"ב תשצ"ג בליל ל"א כגון שנולד בסוף היום אבל בנדון דידיה שיום השבת כבר הוא יום ל"ג פשיטא שיעשה בליל מ"ש. ובגוף דין כ"ט י"ב תשצ"ג ידע שהמג"א בסי' של"ט ס"ק ח' חולק על הב"ח והש"ך. דברי הד"ש.

פדיון הבן במוצאי שבת

שאלה: האם אפשר לעשות 'פדיון הבן' בלילה, כגון במוצ"ש? והאם חייב לעשות 'סעודה'? והאם חובה שיהיו עשרה אנשים בשעת הפדייה?

תשובה: מעיקר הדין אפשר לפדות בלילה, אך המנהג בהרבה מקומות לפדות ביום. כמו"כ המנהג לעשות סעודה לאחר הפדיון (ונחשבת סעודת מצוה), אולם אין חיוב שיהיו עשרה אנשים בשעת הפדיון.

מקור: ראה ערוך השולחן יורה דעה סימן שה סעיף מד: כשיעברו ל' יום מצוה לפדותו מיד ביום ל"א שלא להשהות את המצוה ויש להסתפק אם עובר בעשה בכל יום כשאינו פודיהו כמו במילה לאחר ח' אם לאו ונראה מדכתב הטור הטעם שלא

ישהה המצוה וכ"כ הרא"ש סוף בכורות ש"מ דאינו עובר ועוד ראייה ממנהג העולם שפודין ביום ל"א ואין פודין בליל השייך ליום ל"א דהא פודין גם בלילה אלא ש"מ דאין קפידא ועוד דהא קיי"ל דאין פודין בשבת ויו"ט משום דדמי למקח וממכר וגם ליתן משכון אינו מועיל דמשכון אינו פדייה כמ"ש בסעי' כ"ו ואם יקנה לו בגוף המשכון הדר הוה כמקח וממכר וזהו חששא דרבנן ואי ס"ד דעובר בעשה בכל יום לא הוה דחינן עשה מקמי חששא דרבנן מיהו אם התינוק חולה ולא נמול עדיין מ"מ י"ל לפדותו ביום ל"א ולא ממתינים עד שימהלוהו דאין תלוי זה בזה אך אם מלין אותו ביום ל"א וודאי דהמילה קודמת [ש"ך באמצע סקי"ב ומ"ש שם ונותן לכהן ה' סלעים בתוך ל' וכו' אין לו שום ביאור ונראה שיש חסרון בדבריו וכצ"ל ולא יתן בתוך ל' וכו' וכן לעניין הברכה וכו' ע"ש ודו"ק].

רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן שה סעיף יא: (ש"ך ס"ק י"ב) שנוהגין לפדות ביום התענית. ע' מג"א (סי' תקס"ח סק"י) ובת"פ"מ (ח"ב סי' צ"ח).

(שם) ולעשות הסעודה בלילה. טעם המנהג שאין עושין הפדיון והסעודה יחד בליל ל"א י"ל משום דלפעמים לא יהיו עדיין כלו כ"ט י"ב ותשצ"ג באם נולד סוף היום לזה בנתעכב עד יום ל"ב ואם ל"ב הוא יום התענית יש לפדות והסעודה בלילה שקודם התענית תשו' נודע ביהודה (מהדורא תנינא חיו"ד סי' קפ"ז).

שולחן ערוך יורה דעה הלכות פדיון בכור סימן שה סעיף י': בשעה שנותן הפדיון לכהן מברך: אקב"ו על פדיון הבן, וחוזר ומברך: שהחינו, ואח"כ נותן הפדיון לכהן, ואם פודה עצמו, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו לפדות הבכור, ומברך: שהחינו (רמב"ם שם ד"ה). הגה: וי"א דאף הפודה עצמו מברך: על פדיון הבכור, וכן נוהגין (טור וריב"ש סי' קל"א). וע"ל סי' רס"ה. י"א דמייתי ליה לבכור קמי כהן ומודיע ליה שהוא בכור פטר רחם, והכהן שואל אותו: במאי בעית טפי בבנך בכורך או חמש סלעים דמחייבת לפדות בהן, והאב אומר: בבני בכורי והילך ה' סלעים בפדיונו, ובהדי שנותן לו המעות מברך ברכות הנזכרות (טור בשם הגאונים) וכן נוהגין במדינות אלו, אם האב אצל הבן. אבל אם אינו אצלו, פודה אותו בלאו הכי, אלא אומר לכהן שיש לו בכור לפדותו, והוא אומר: במאי בעית טפי וכו' (כן הוא בהגהת מרדכי ס"פ האשה וכ"כ הב"י בשם סמ"ק). ואם האב היה רוצה להניח הבן לכהן, אינו יוצא, רק צריך לפדותו (פסקי מהרא"י סי' קל"ה, רל"ה). ויש שכתבו שנהגו

לעשות סעודה בשעת הפדיון (שם בהגהות מרדכי ומהרי"ל ות"ה סי' רס"ט). ואם יש יין בעיר, מברך הכהן על היין מיד אחר הפדיון (מהרי"ל). וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מלתא. ואין נוהגין לברך שהשמחה במעונו (אבודרהם). ואין האב יכול לפדות על ידי שליח. וגם אין ב"ד פודין אותו בלא האב (ריב"ש סי' קל"א).

אמנם אין מוזכר ברמ"א שצריך להקפיד על מניין.

ובתרומת הדשן סימן רסט: ...דהיאך יעשה עם הברכות שצריך לברך וגם עם הסעודה שרגילין לעשות בשעת הפדיון. כמו שמצאתי הועתק מספר פרנס שנוהגים לעשות סעודה לפרסומי מצות. וכן מוכח מן התלמוד דאפי' בימיהם היו נוהגים לעשות סעודה לפדיון הבן, כדאיתא פ' מרובה, ב"ק דף פ"ע"א, רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן ופרש"י ישוע הבן משתה היו עושין לפדיון הבן, וכתבו שם התוס' וכן פי' בערוך ישוע הבן פדיון הבן. ואף על גב דמפרשי אינהו בשם ר"ח דהיו רגילין לעשות סעודה כשנולד זכר על שנושע ונמלט ממעי אמו, מ"מ בהא לא פליגי ארש"י שהיו רגילין לעשות סעודה לפדיון הבן. ואחד מהגדולים הוכיח משם דסעודת מצוה היא לרש"י כדאית ליה ולפר"ח כדאית לי' מדאיקלע רב להתם דהא אמרינן פ' גיד הנשה, חולין צה ע"ב, דרב לא הו' מתהני מסעודת הרשות, והיה רוצ"ל דמה שאנו נוהגים עכשיו לאחר שנולד זכר נכנסין לשם לטעום בליל שבת הסמוך ללידה דהיא סעודת מצוה, והיינו אותה סעודה דפר"ח וקבעה בלילי שבת בשעת שהכל מצויין בבתיהם. וכיון דסעודת מצוה הוא דפדיית הבן כמו שביארתי...

קריאת ההפטרה

שאלה: האם מי שעולה למפטיר חייב לקרוא את ההפטרה בקול, או שיכול לומר את הברכות, ומישהו אחר יקרא במקומו בקול (מדובר שיודע לקרוא את הנכתב, אך אינו יודע לקרוא בדקדוק הראוי ובטעמים)?

תשובה: לכתחילה יעלה לתורה רק מי שיודע לקרוא ההפטרה כראוי. אמנם אם כבר העלו מי שאינו יודע כראוי, יכול למנות אחר שיקרא תחתיו (ובפשטות האחר יקרא גם את הברכות). ואפשר ש'אבל בתוך שנתו' יש להקל לעלותו לכתחילה

גם אם אינו יודע (מפני המנהג). [ולהעיר, שמי שידוע לקרות כראוי, רק אינו יודע הטעמים כראוי, עדיף שיקרא בעצמו - אף שלא יאמר הטעמים כראוי.] מקור: בשו"ע אדה"ז סימן רפד סעיף ד: קטן יכול להפטיר. הגה: ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה יכול אחר לאומרה, אבל לכתחלה אסור לעשות כן.

ובמשנה ברורה סימן רפד ס"ק ח: אבל לכתחלה וכו' - היינו שאין קורין למפטיר מי שלא ידע אח"כ לקרות ההפטרה ג"כ. ובזמנינו שהמנהג בכמה מקומות לכתוב נביאים על קלף ובגלילה כס"ת וא"כ הקורא בנביא הוא מוציא כל הצבור כקריאת ס"ת ולכן אפילו לכתחלה מותר לקרות למפטיר אפילו מי שאינו יודע לקרות בנביא בעצמו שהוא יאמר כל הברכות והש"ץ יקרא ההפטרה כמו שקורא בס"ת.

ובשו"ע אדה"ז שם ד: שההפטרה לא נתקנה כלל שיקראוה בספר כשר כמו שתיקנו בקריאת התורה לקרות בספר תורה כשר אלא שאסור לקרותה על פה...

ובסעיף ט: אם קראו קטן למפטיר וקרא בתורה, ונמצא שאינו יודע לומר ההפטרה **וכן אם אירע כן בגדול**, יכול אחר לאמרה... ויש חולקין על זה. לפיכך לכתחלה אסור לעשות כן לקרות למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה בעצמו, ואם קראו אותו, יעלה ויקרא בתורה, ויקרא אחר ההפטרה כסברא הראשונה.

[וצ"ע ע"פ המבואר בהלכות קריאת ספר תורה סימן קלט סעיף ג: סומא אינו קורא, לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב, (ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקרין בתורה לע"ה).

ובמשנה ברורה ס"ק יב: דעכשיו קורא סומא - וטעמו דכיון שאנו נוהגין שהש"ץ קורא, והוא קורא מתוך הכתב, שוב לא קפדינן על העולה **דשומע כעונה**.

ובס"ק יג: כמו שאנו וכו' - ר"ל שאנו נוהגין להקל אפילו אם אינו יכול לקרות עם הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב וע"כ מטעם הנ"ל (דשומע כעונה) וה"ה בסומא. ולדינא כבר כתבו האחרונים דנהגו להקל כמהרי"ל.

ולפי"ז גם בנידון דידן, יכול לומר הברכות ויקרא אחר וישמע ממנו. אך אין הלכות אלו בשו"ע אדה"ז.

וכן פסק למעשה בשו"ת שו"ת מנחת יצחק חלק ט סימן כב וז"ל: ונראה עוד דאף אם לא היו נוהגין כן מקודם, אפ"ל אם רואין כן טובת הצבור יכולין להנהיג כן לכתחילה, דהרי מעיקר הדין, כתב בשער אפרים שהובא בביאור הלכה שם (סי' רפ"ד), דמי שעלה למפטיר הוא בלבד יאמר ההפטורה, והצבור יאמרו ג"כ אחריו בלחש, וכ"כ ג"כ החת"ס שם, דכהיום הזה דאומרים ההפטורה מחומשים יש להצבור לומר ג"כ בלחש עם העולה האומר בקו"ר, וזה דלא כמשמעות בש"ע ופוסקים הטו"ז והמג"א עיין שם, אלא במה שבמדינתנו נהגו שהכל אומרים בקו"ר, כתב בשער אפרים שם, דהוי מחסרון ידיעה, והחת"ס מיישב המנהג, וכתב בזה"ל וטוב יותר שלא לשנות מנהגם שלא לבייש מי שאינו בקי בקריאת הנגינה אף על פי שהספר מנוקד לפניו, ויעי' מש"כ הרא"ש ר"פ הקורא עומד והביאו הב"י (סי' קמ"א), והאמת כי מורי הגאון ז"ל הנהיג בביהמ"ד שלו שלא לומר ההפטורה עמו, כי הי' עולה למפטיר לעולם, ולא זכיתי לשאול את פיו הקדוש בכל מה שכתבתי וכו' עכ"ל, והנה במה שמנהגו הי' שלא לומר ההפטורה רק הוא, נופל הטעם שלא לבייש את שאינו בקי, אבל מה שהנהיג שלא לומר ההפטורה עמו אפילו בלחש, בזה טעמא בעי, לפמ"ש החת"ס קודם דבאמירת הפטורה בחומש אינם מוצאים השומעים כנ"ל.

והנה הרא"ש שם מיירי לענין קריאת התורה, וכתב בזה"ל ומה שנהגו האידנא שש"צ קורא היינו שלא לבייש מי שאינו יודע לקרות כדתנן גבי ביכורים וכו' אלא נראה הטעם לפי שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ואין הצבור יוצאין בקריאתו וכו' עכ"ל, ומה דאתאן מיני' דס"ל דנגינה טעמי הקריאה הוי עיכוב לצאת בקריאה, ואין כל אדם בקי בזה, ונראה לכאורה דלמד מזה החת"ס דהה"ד בהפטורה, אבל בפשטות נראה דכוונתו לומר דשייך בזה משום בושא אם אומר בקו"ר ואינו יודע לקרות עם טעמי'.

והשתא אם מטעם הנ"ל שלא לבייש, מהני אף שלא לשמוע כלל מהקורא קריאת הפטורה (אשר בשער אפרים כתב דהוי מחסרון ידיעה וכו' כנזכר בדבריו), מכש"כ דשייך האי טעמא היכא דהצבור שומעין להקורא ההפטורה אף אם לא הי' העולה, דכל הענין של לכתחילה שמשמע מהפוסקים ששייך אף היכא דהעולה מברך הברכות לא נודע לנו טעמו כנ"ל (ואי דהצבור אין אומרים בלחש עם הקורא,

הרי אם נחוש לזה, צריכין ג"כ לאמור בלחש אף אם העולה קורא ההפטורה בקו"ר כנ"ל), בודאי יש להקל, דשייך משום שלא לבייש כנ"ל, דלומר שלא יעלה בשום פעם למפטיר אף היכא דהוא חיוב לעלות כפי המבואר בפוסקים והנהוג הוי בודאי בושא גדולה, וגורם למחלוקת בין המתפללים, ובפרט כהיום הזה שרק מועטים המה הקהלות הנוהגים כמנהג בני אשכנז בקריאת ההפטורה בקו"ר והעם יוצאין ממנו כנלענ"ד.

ועכ"פ גם לשיטת רבינו ברפ"ד אפשר יש להקל באבל תוך שנתו לנוהגין שעולה למפטיר, שאפשר נחשב כדיעבד מלכתחילה, מאחר ויתבייש אם לא יעשה הנהוג המקובל ויצטער ביותר, שיחשב לו שאינו מכבד ההורים כראוי, ועכ"פ שאינו מתקנם ומועיל להם כראוי.]

טיפות עיניים בשבת

שאלה: אדם שיש לו 'יובש בעיניים', והרופא נתן לו טיפות לטפטף בתוך עיניו למשך תקופה, האם יכול לטפטף אותם לתוך עיניו בשבת?

תשובה: אסור לו לטפטף בעיניו - אף על ידי גוי. מאחר ואף אם יפסיק, אין ביובש שבעיניו לגרום שיפול למשכב וכיוצ"ב, אלא למיחוש בעלמא.

מקור: ראה שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שכח סעיף ט: החושש בעיניו או בעינו אחת ויש בה ציר או ששותת ממנה דמעות מחמת הכאב או ששותת דם או שיש בה ריר שמגליד תמיד או שהכאב נועץ בה כמו מחט או שהוא שורף וקודח מחללין בתחלת החולי של כל אלו מפני שאז יש סכנה שאם תפקע העין ימות שמאור העין תלוי בלב אבל בסוף החולי של כל אלו דהיינו שכבר הוא קרוב להתרפאות ולא נשאר בה אלא מקצת חולי שקודחת מעט אין עושין אפילו ע"י נכרי אלא דבר שהוא משום שבות כגון לכחול בסמנים השחוקים מאתמול כמו שיתבאר.

ומדקדוק דבריו משמע, שגדר "מקצת חולי" הוא כאשר אדם היה חולה גמור, ולאחר מכן הוא קרוב להתרפאות מכך, הנה בסוף החולי "של כל אלו" (כלומר, סוגי חולי העיניים שפירט בתחילת הסעיף) - הוא נקרא בגדר "מקצת חולי". והנה אפילו ב"מקצת חולי" כתב רבינו בסעיף כ' (בחצאי עיגול שם בסוף הסעיף)

- שאסור לו לקחת תרופות, ומכ"ש בנידון דידן שאין אף מקצת חולי, אלא "מיחוש בעלמא" שקל יותר, שאפילו על ידי נוכרי יהיה אסור.

כמבואר שם בסעיף כ: ואם לא נפל למשכב וגם אינו מצטער כל כך עד שנחלש כל גופו (אבל על כל פנים יש לו צער גדול) מותר לעשות לו על ידי ישראל כל שבות הנעשה בשינוי אפילו הוא מלאכה אבל אסור לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה וכל שכן שאר שבותים שלא בשינוי אף על פי שאין בהם סרך מלאכה וכן לעשות מלאכה גמורה ע"י נכרי שזהו שבות גמור שלא בשינוי.

ואם אין לו צער גדול ולא חולי הכולל כל הגוף אלא מקצת חולי אזי מותר לו לעשות כל שבות מדברי סופרים ע"י נכרי אפילו שלא בשינוי כמ"ש בס"ז אבל לא ע"י ישראל אפילו בשינוי ולכן מותר לעשות לו רפואה מבחוץ ע"י נכרי שניחנה שם עליו כיון שהוא אינו עושה מעשה בזה ואף שמסייע לו קצת אין בכך כלום כמו שנתבאר למעלה (אבל אסור לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה ע"ד שיתבאר).

אבל אם אין לו אפילו מקצת חולי אלא מיחוש בעלמא אסור לעשות לו אפילו ע"י נכרי שום דבר הניכר שהוא לרפואה כמו שנתבאר למעלה.

אמנם אם יש לו "צער גדול" יכול לבקש מנוכרי שיטפטף לו לתוך עיניו (סעיף כ), ומותר למצמץ בעיניו בכדי שיכנס הייטב, כמבואר שם בסעיף כא: כל שאסור לעשות ע"י ישראל אסור אפילו ע"י החולה בעצמו אבל כשעושה לו הנכרי מותר לחולה לסייעו קצת כגון נכרי הכוחל לעין ישראל בסוף החולי שהיא קודחת מעט מותר לו לפתוח ולסגור העין שיכנס בה הכחול יפה שמסייע אין בו ממש כל שהיה יכול הנכרי לעשותו בלבדו בלא סיוע הישראל אלא שלא היה הישראל מעכב על ידו כמו שנתבאר למעלה ואפילו כשהנכרי עושה לו מלאכה גמורה במקום שמותר מותר לחולה לסייעו בענין זה שנתבאר.

(ואף על פי שהמסייע למלאכה גמורה הוא שבות גמור מדברי סופרים כמ"ש בס"ז שמ"ו ואף כשמסייע לשבות עכ"פ הוא שבות דשבות מכל מקום כאן כיון שהתירו שבות אמירה לנכרי לצורך החולה הוא הדין שיש להתיר שבות הסיוע כיון שיש בו ג"כ צורך החולה שעל ידי כך נעשית הרפואה יותר בטוב ממה שהיתה נעשית ע"י הנכרי לבדו כגון סגירת העין שיכנס בו הכחול יפה וכן פתיחת העין להכניס בו הכחול או לפתיחת הפה להוציא השן אף שהיה הנכרי יכול לעשותה

בלבדו מכל מקום לא הצריכו חכמים לכך להטיל זה על הנכרי ושלא יעשהו מי שהדבר שייך לו לעשותו דהיינו החולה בעצמו אבל כשהנכרי עושה שאר דבר האסור אפילו מדברי סופרים אין לישראל (אחר) לסייעו בעשייתו כיון שאין צורך כלל בסיועו שהרי הנכרי יכול לעשותו בלבדו אבל אם יש איזה צורך בסיועו שעל ידי כך נעשית הרפואה יותר בטוב ממה שהיה עושה הנכרי בלבדו מותר אף לישראל אחר לסייעו קצת).

ואם אי אפשר להעשות כלל בלתי סיוע הישראל אסור אף לחולה עצמו לסייעו.

תוכחה בחילול שבת

שאלה: בן שירד מדרך התורה, ואינו שומע כלל לאב בענייני תורה, ואף יותר מכך. אולם כאשר מתארח בבית הוריו הרי הוא מחלל שבת בצינעא (מעשן סיגריה בפינת החצר בלי ששימו לב). באחת הפעמים האב שם לב לכך, מבלי שיבחין בכך הבן. השאלה היא האם צריך לומר לבנו שיודע מכך ולהוכיחו על כך. או שמאחר וממילא לא ישמע לו, עדיף שלא יאמר לו כלום, כי אפשר שאם יאמר לו, אזי הבן יאמר לעצמו בין כה יודע מכך האב... ויתחיל לחלל בפניהם שבת בפרהסיה (שלזה יש גדר חמור הרבה יותר ממחלל בצינעא. וכן ההשפעה על שאר בני המשפחה)?

תשובה: מאחר ומדובר בבן שירד מדרך, ובכל זאת מכבד ואינו מחלל שבת בפרהסיה, ואם יאמר לו על כך בין כה לא ישמע לו, ולא רק שלא יבוא תועלת מכך, אלא אפשר שתגרם מכך תקלה גדולה יותר, לכן לא יאמר לו ולא יראה לו שיודע מכך, וינסה להשפיע עליו בדרכי נועם ודרכי שלום להחזירו למוטב (ולמרות שבאיסור תורה מוכיחים גם באם לא ישמע לו - כאשר מדובר ב"חבירו" (וא"כ הוא הדין בבנו), מ"מ באם ישנא אותו על כך ויגרם תקלה גדולה יותר, אין בזה עניין כלל).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שפה סעיף ג: ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחלל אלא בצינעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות.

מגן אברהם סימן שפה ס"ק ב: ישראל מומר. ואם חילל שבת בחד זימנא לא מקרי מומר (הג"מ פ"ב ותוס') עבי"ד סי' י"א.

ביאור הלכה סימן שפה סעיף ג ד"ה או לחלל שבתות - היינו כשעושה זה בפריקת עול אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן מסתברא שאין זה בכלל מומר. [כן מוכח מדברי התוספות ד' ס"ט ד"ה הוציא בדברי ר"י שם ואפילו לדעת רש"י ג"כ נראה דמותר דאומר מותר בכלל שוגג הוא.]

משנה ברורה סימן שפה ס"ק ד: או לחלל שבתות בפרהסיא - דעון זה חמור כמו עובד עכו"ם שנעשה בזה מומר לכל התורה ודוקא בשרגיל בעון זה אבל אם חילל שבת בחד זימנא בפרהסיא לא מיקרי מומר וי"א דאפילו בחד זימנא מקרי מומר. ופרהסיא מקרי כשחילל בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם. ודע דכל זה כשהוא עובר לתיאבון אבל להכעיס אפילו בשאר עבירות ואפילו שלא בפרהסיא דינו כעכו"ם.

ביאור הלכה סימן שפה סעיף ג ד"ה אפילו וכו': אלא באיסור דרבנן - כן מוכח לדעת רש"י וכן הוא ג"כ דעת התוספות והרא"ש והמרדכי והגה"מ והריטב"א והאור זרוע והנה עיקר ראיתם הוא מהא דאיתא בברייתא לענין הוצאה מחצר למבוי דהוא רק איסור דרבנן ומסתפקנא אם ה"ה איסור מוקצה או כיון דהוא רק טלטול בעלמא לא נעשה מומר עי"ז אח"כ מצאתי בתפארת ישראל שהחמיר ג"כ במוקצה וצ"ע.

משנה ברורה סימן שפה ס"ק ה: הרי הוא כעכו"ם - ר"ל לענין זה שאינו מועיל שוב ביטול רשות אלא דוקא שכירות. ולענין שארי דברים יש מן האחרונים שסוברין שאינו חשוב כמומר ע"י חילול שבת באיסור דרבנן ועיין ביו"ד סימן ב' בפ"ת ובבית מאיר בסימן זה ובספר גאון יעקב בסוגיין.

משנה ברורה סימן שפה ס"ק ו: אלא בצנעה - ואם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול אף שעושה דבר זה בפני כמה אנשים גם זה לצנעה יחשב.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קנו סעיף ז: הרואה את חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה עליו להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על נפשו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ואם לא קיבל ממנו יחזור ויוכיחנו שנאמר הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים עד שיכנו החוטא או יקללנו ואינו מחויב להוכיח

אלא עמיתו שהוא חבריו שהוא גס בו אבל איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינקום ממנו אינו צריך להוכיחו כיון שבודאי לא ישמע לו אבל חבריו אפילו אם יודע שלא ישמע לו חייב להוכיחו אלא אם כן הוא חוטא בשוגג שאז אנו אומרים מוטב שיהיה שוגג ואל יהיה מזיד.

ורבים אפילו הם מזידין אין להוכיחם יותר מפעם אחת אם ידוע לו שדבריו אינם נשמעים ועל זה אמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע ואם הם שוגגים אין להוכיחם כלל שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים.

במה דברים אמורים ביחיד המוכיח אבל על הבית דין מוטל להוכיחם ולגעור בהם שלא יהיו נתפשים באותו עון ואפילו הוא דבר שאיסורו אינו אלא מספק ואפילו אם רבים הם השוגגים ואין להם להשמט ולומר מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידיים אלא אם כן הוא איסור שאינו מפורש בתורה ופרצו בו רבים מפני חסרון אמונתם באיסור שאז קשה מאוד למחות בידם שאי אפשר לבית דין להעמיד שוטרים בבית כל אחד ועל זה אמרו הנח להם לישראל מקצוף עליהם ומגער בהם מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידיים.

סעיף ח: כל המוכיח את חבריו בין בדברים שבינו לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו ואם דיבר אתו קשות והכלימו עובר בלא תעשה שנאמר ולא תשא עליו חטא כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא (ואף על פי שרש"י שם פירש דהיינו כשיוכיחנו ברבים להלבין פניו הנה הסמ"ג והרמב"ם פירשו שלא יוכיחנו בדברים קשים עד שפניו נשתנות והיינו אפילו בינו לבינו) מכאן שאסור לאדם להכלים את חבריו אפילו בינו לבינו ואין צריך לומר ברבים לפיכך לא יקראנו בשם שהוא בוש ממנו ולא מספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו וכל המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא.

במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבריו אבל בדברי שמים אם לא חזר בו צריך להוכיחו ברבים עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל וכל זה בעבירה שבסתר אבל אם עבר עבירה בגלוי יוכיחנו מיד שלא יתחלל שם שמים

ותלמיד שראה את רבו עובר עבירה יאמר לו למדתני רבינו כך וכך להזכירו אולי שוגג הוא ואם אינו שומע לו לא יוכיחנו עוד מה שאין כן בחבירו כמו שנתבאר.

מקלחת בשבת

שאלה: בימות הקיץ החמים שמזיעים הרבה, והילדים הולכים לישון מוקדם לפני צאת השבת, האם ניתן לקלחם במים חמים הבאים מ'דוד שמש'?

תשובה: שימוש במים חמים הבאים מדוד שמש בשבת, שנוי במחלוקת הפוסקים, ובמקום צער לילדים קטנים אפשר שיש להקל בכך, ואמנם באם אפשר ראוי לרחוץ רק מקצת הגוף - (פניו ידי ורגליו).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכו סעיף א: אסור לרחוץ כל גופו, אפי' כל אבר ואבר לבד, אפילו במים שהוחמו מערב שבת, בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע; ואפילו לשפוך המים על גופו ולהשתטף, אסור; אבל מותר לרחוץ בהם פניו ידי ורגליו. הגה: או שאר איברים, כל שאינו רוחץ כל גופו (ב"י בשם הרא"ש פרק תינוקות). והני מילי בחמי האור, אבל בחמי טבריא מותר לרחוץ אפילו כל גופו יחד, ואין צריך לומר בצוננין. והא דשרי בחמי טבריא, דוקא בקרקע, אבל בכלי, לא, דאתי לאיחלופי בחמי האור.

נחלת צבי אורח חיים סימן שכו ס"ק א: אסור לרחוץ כו'. לפי מה שהחמירו הפוסקים כרבי יהודא [שבת לט ע"ב] דאפילו להשתטף אסור נלע"ד דהוא הדין דאסור לשטוף כל אבר ואבר, וכך נראה מלשון הטור והרב ש"ע דכתבו אפילו לשפוך מים על גופו, דמשמע דכל מה שאסרו ברחיצה אסרו בשטיפה, ואפשר שזהו הטעם שהביא הרי"ף [יח ע"ב] ברייתא דלא ישתטף אדם כו' וגם פלוגתא דרב ושמואל. ועיין מה שכתב הר"ן [שם ד"ה אמין] ורבי יהונתן [הובא שם] לזה. ולפי עניות דעתי נראה דהביא להורות דלרבי יהודה אסור אפילו אבר אבר ואפילו שטיפה אף שרב ושמואל לא פליגי רק ברחיצה. [והא דשרי וכו'. סמ"ג יד ע"א וספר התרומה סימן רלג].

ביאור הלכה סימן שכו סעיף א ד"ה במים שהוחמו מע"ש - **ומצטער אף על פי שאינו חולי כל הגוף י"ל דמותר לרחוץ** [חידושי רע"א].

עולת שבת סימן ש"ק ג: אפילו לשפוך המים וכו'. כלומר דרחיצה הוא להכניס גופו או איבריו בתוך המים ולרחוץ שם, אבל שטיפה הוא ששופך על גופו או על איבריו דלאו דרך רחיצה הוא ואפילו הכי אסור. והטעם כתב הר"ן [שם ד"ה אמר] משום דכן דרך הרוחצים לאחר שהזיעו נוטלים מים בכלי ושופכין על גביהן ואתי למחשדי שהוחמו היום. ומשמע מדברי המחבר דאפילו שטיפת אבר ואבר אסור כל ששופך כל הגוף. וכן כתב הר"ן [שם ד"ה הלכך] בהדיא וזה לשונו, נקטינן משמעתיך דחמין שהוחמו בשבת אסורין בהנאה ליומן, אבל הוחמו מערב שבת אסורין ברחיצה ולהשתטף בהן כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו מותר כשמואל דקי"ל כוותיה ע"כ, משמע בהדיא דאסור לשטוף כל הגוף אבר אבר.

עולת שבת סימן ש"ק ד: אבל מותר לרחוץ בהם גופו ידיו ורגליו וכו'. פירוש לשטוף כל שאינו שוטף כל הגוף. וכתב בספר כנסת הגדולה [הגהות ב"י] דרוב הגוף ככל הגוף ואסור, ואינו מוכרח. כתב מהר"ר דוד כהן ז"ל בתשובה בית כ"ב חדר א' דגם להמת אסור לרחוץ אפילו במקום שיש לחוש שיסריח, אפילו ע"י נכרי אסור אם אינו קצץ עם הנכרי מערב שבת עי"ש.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן סע"ג: כשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדת האור, כגון: ליתן ביצה בצד קדרה או לשברה על סודר שהוחם באור כדי שתצלה; ואפילו בתולדת חמה, כגון: בסודר שהוחם בחמה, אסור גזירה אטו תולדת האור, וכן אסור להטמינה בחול או באבק דרכים שהוחמו מכח חמה; אבל בחמה עצמה, כגון: ליתן ביצה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיוחמו, מותר.

שו"ת יביע אומר חלק ד - אורח חיים סימן לד: אודות שאלתו אם מותר להשתמש בשבת במים חמים שהוחמו באמצעות דוד שמש בהיות כי בעת שפותחים הברז של המים - חמים שבדירה, מיד נכנסים תחתם מים צוננים לתוך הדוד, והו"ל כמבשל בשבת.

ראשית כל עלינו לבאר בקצרה את הצד הטכני של הדוד שמש: הנה הדוד שמש עשוי בצורת חבית של מתכת עטוף בחומר בידוד העשוי לשמור על חום המים שלא יצטננו, כמעשה הטרמוס. וצנור המים (הבא מרשת חברת המים הכללית) נכנס בשולי החבית, ולעומתו יוצא צנור אחר בשולי החבית וסופו סתום באופן

שאינן יציאה ממנו, והוא משוח בצבע שחור אשר מטבעו לרכז חום השמש אליו, ועל הצינור הזה לוח זכוכית שמטרתו ג"כ לרכז חום השמש לבל ישלטו בו הרוחות המנשבות תמיד, ועי"ז המים שבצינור מתחממים. ומיד לאחר שהמים מתחממים חודרים באופן אוטומאטי אל תוך החבית, ותחתיהם באים מים צוננים. (כי טבע המים החמים לעלות ולצוף למעלה על פני המים הצוננים, לרוב קלותם. וכמ"ש בס' הברית ח"א (מאמר ח פ"ב, דל"ז ע"ב), שהשמן זית שהוא קל מן המים יצוף למעלה והמים ירדו מטה מטה, וכן המים החמים בקרים, והמים המתוקים במלוחים, כי קלו המים החמים מן הקרים, והמתוקים מן המלוחים, ולכן יצופו עליהם. ע"כ. ובענין המים המתוקים במלוחים, כן מצינו במכות (ד) חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה. וכ' הריטב"א שם, שהנכון בזה פי' הראב"ד בשם ר' משה הדרשן, דה"ט מפני שהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים, ואין המים המתוקים מתערבים בהם, והם עומדים במקומן וכו'. ע"ש. וע' בדברי המאירי (מכות שם). ודו"ק.) ופעולה זו של חימום המים וחדירתם לדוד וכניסת מים צוננים תחתם נמשכת מאליה רצוא ושוב עד שמתחממים כל המים שבחבית. ובראש החבית למעלה מחובר צינור היורד לדירה, ובעת שפותחים את הברז של המים החמים שבדירה, תיכף ומיד חודרים תחתם מים צוננים אל תוך החבית שמתחממים ג"כ ע"י הצינור כנ"ל. - וכעת נבוא בס"ד אל עמק יהושפט לברר הדין מבחינת ההלכה, כי אף על פי שאין כוונת פותח הברז שבדירה לחמם את המים הצוננים (הזורמים מיד עם פתיחתו לתוך הדוד), מ"מ הוי פסיק רישיה. והו"ל כמבשל בשבת שאסור לבשל בתולדות חמה בשבת, דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור. כדאיתא בשבת (לט). וכן פסקו הטו"ש"ע (סי' שיח ס"ג), שאסור לבשל בתולדות חמה, כגון בסודר שהוחם בחמה, גזירה משום תולדות האור. ע"ש. (וכיו"ב אמרו בשבת (מ:)) המבשל בחמי טבריא פטור אבל אסור.) אלא שבנ"ד שאינו מתכוין לחמם המים ולבשלם, באנו למחלוקת הפוסקים בדין פסיק רישיה בדרבנן אם מותר או לא, שהתרומת הדשן (סי' סד) כ' דבאיסור דרבנן יש לחלק בין מתכוין גמור לפסיק רישיה בדשא"מ, וכדאיתא במרדכי (פ' הזורק) בשם מהר"ם בתשובה. ע"כ. והמג"א (סי' שיד סק"ה) הפליא עצה הגדיל תושיה גלייה לדרעיה ונפל נהורא בבי מדרשא בראיות נכוחות מכמה מקומות דפ"ר בדרבנן אסור. כיעו"ש....

מסקנא דדינא בהא סליקנא ובהא נחיתנא שמותר לפום דינא לפתוח הברז של המים החמים שהוחמו בדוד שמש, ולהשתמש בהם לשטיפת כלים ורחיצת ידיים ולשתיה וכל כיו"ב. (וכן מותר לסגור הברז לאחר שהסתפק מהם לצרכו). ואין לחוש לזרימת המים הקרים לתוך הדוד והצנורות היוצאים ממנו ומתבשלים שם. ומיהו אם אפשר לסגור את ברו המעבר של המים הצוננים, ולחסום עי"ז את זרימתם לתוך הדוד, נכון לעשות כך, כדי לצאת מכל פקפוק. אבל כשאי אפשר לעשות כן מותר להשתמש במים החמים. (ואם המים חמים הרבה ורוצה למזגם ע"י פתיחת שני הברזים ביחד החם והצונן, אפשר להקל גם בזה). והרוצה להחמיר על עצמו לבל ישתמש במים שהוחמו בדוד שמש, מטעם גרם - בישול של המים הצוננים, תבא עליו ברכה. אולם גם המקילים יש להם על מה שיסמוכו להלכה ולמעשה. והכי מורינן בס"ד בכחא דהיתרא דעדיף.

שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן מד:

א האם מותר להשתמש בדוד שמש בש"ק, וכידוע שבשעה שפותחים הברז להוציא מים, נכנסים שם מים אחרים.

(א) הנה כל ענין הדוד שמש, שאינו מצוי במדינות אלו, אינו ידוע לי אופן עשייתו וסדר פעולתו, רק ידעתי שגדולי המחברים באה"ק, דברו מזה בספריהם, על כן עיינתי בהם, וראיתי בספר יביע אומר (ח"ד סי' ל"ד), שכתב בזה"ל, הנה הדוד שמש, עשוי בצורת חבית של מתכת, עטוף בחומר בידוד, העשוי לשמור על חום המים שלא יצטננו, כמעשה הטרמוס, וצנור המים, (הבא מרשת חברת המים הכללית), נכנס בשולי החבית, ולעומתו יוצא צינור אחר בשולי החבית, וסופו סתום באופן שאין יציאה ממנו, והוא משוח בצבע שחור, אשר מטבעו לרכז חום השמש אליו, ועל הצינור הזה לוח זכוכית, שמטרתו ג"כ לרכז חום השמש ולבל ישלטו בו הרוחות המנשבות תמיד, ועי"ז המים שבצנור מתחממים, ומיד לאחר שהמים מתחממים, חודרים באופן אוטומטי אל תוך החבית, ותחתיהם באים מים צוננים, ופעולה זו של חימום המים וחדירתם לדוד, וכניסת מים צוננים תחתם, נמשכת מאליה, רצוא ושוב, עד שמתחממים כל המים שבחבית, ובראש החבית למעלה, מחובר צינור היורד לדירה, ובעת שפותחים את הברז של המים החמים שבדירה, תיכף ומיד חודרים תחתם מים צוננים אל תוך החבית, שמתחממים ג"כ

ע"י הצינור כנ"ל עכ"ד, - וכיוצא בזה תיאר את מעשה הדוד שמש, בספר שו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' י"ט), - ושניהם צדדו בכחא דהיתרא, - אלא שביביע אומר בנה יסודו, על דבר שאינו מתכוון, ופס"ר = ופסיק רישא = דלא ניחא לי, וגרמא וכיב"ז, - ובציץ אליעזר בנה יסודו, דדינו כהוחם בחמה עצמה, ולא בתולדת חמה, אבל לומר דהוי דבר שאינו מתכוון, צריכה רבה, כי בהרבה פעמים באמת ניחא לי' שיתחממו, ובפרט כשבני ביתו מרובים, וכ"א רוצה להתרחץ, והרי ההיתר באופן כללי, - וגרמא אינו מותר אלא במקום פסידא, (עי' רמ"א (סי' של"ד סעי' כ"ב), ובספרי מנחת יצחק (ח"ב סי' ט"ו) באריכות), - וגם שאני בישול מכל המלאכות, דעיקר מלאכתו ע"י גרמא עכת"ד.

(ב) והנה בנוגע, אם דינו כתולדת חמה, או כחמי חמה, כנראה מדבריהם, יש בזה פלוגתא במציאות, וגם בהלכה, - במציאות, שי"ל שהמים צוננים נכנסים להדיא לתוך החמים, - בהלכה, אם פעולה זו של חימום המים ע"י השמש, באמצעות המכשירים העשויים לזה, נחשבת כהוחם בחמה עצמה, או רק לתולדת חמה, - וכאמור שאין אני בקיא במציאות העיניים, ע"כ אי אפשר להביע חו"ד בנוגע להפלוגתא במציאות, והנני להעיר רק ביסוד ההלכה בזה, אף אם נאמר שאין חשש, מחמת שהמים צוננים נכנסים להדיא לתוך מים החמים, מ"מ גם בעיקר היסוד שבנה שם בציץ אליעזר שנקרא חמי חמה, והסכים להרה"ג המתיר שהביא, מטעם, שהרי מים אלה, מתחממים בעברם במקלטים שהם צנורות של מתכת, העומדים להדיא מול קרני השמש, ואין המים מתחממים, מחמת חום הצנור, אלא ישר מחום קרני השמש, אעפ"י שהצנור מתחמם מעט, אין בחומו, כדי לחמם את המים וכו', ואין לדמות צנורות אלה לחול ואבק דרכים, דתנן במתני' (שבת ל"ח ע"ב), ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים, בשביל שתצלה, דחול ואבק דרכים, כבר קלטו חום רב מהשמש, ומבשלים ומחממים גם בהעדר השמש, שאם תעביר חול זה למקום צל, עדיין מספיק חומו כדי לבשל, ובכי האי גוונא, גזרו תולדות חמה אטו תולדות האור, משום דמחלפי, אבל אילו לא היו מחממין, אלא רק בעודם מול השמש וכנגדה, מאי איכא למגזר משום דמיחלפי, הרי רואים שהשמש היא הפועלת, ובהעדרה אין שום פעולה וכו' עכ"ל.

(ג) והנה, באשר כי לענ"ד דבר זה תלוי באשלי רברבי, והלכה למעשה להחמיר.

נמלך ב'מוקצה'

שאלה: אדם שזרק מנעול יקר בערב שבת לפח מחמת שחשב שאינו תקין, ולאחר שנכנסה השבת, נתברר לו על ידי חבריו שניתן לתקן זאת, האם יכול להוציא מהפח בשבת, או רק לאחר השבת?

תשובה: מאחר וזרקו לפני שבת, והסיח דעתו ממנו, אף שנתברר לו שביכולתו לתקן זאת, מ"מ נחשב מוקצה בשבת, ויוציאנו רק לאחר השבת, ובפרט שכעת מקולקל הוא, ואינו ראוי לשום תשמיש בשבת.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ו: כל הכלים שנשברו, אפי' בשבת, מותר לטלטל שבריהם ובלבד שיהיו ראויים לשום מלאכה כגון שברי עריבה לכסות בה החבית ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך; אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה, לא. הגה: ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון זכוכית שנשברה על השלחן או במקום שהולכין, מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יזקו בהם (כל בו והגהות מרדכי וב"י בשם ארחות חיים).

עולת שבת סימן שח ס"ק יד: כל הכלים שנשברו. לשון הרמב"ם [פכ"ה הי"ב] כל הכלים הניטלים בשבת שנשברו בין קודם לשבת ובין בשבת שבריהם וכו'. וכן הוא במשנה פרק [כל] הכלים [קכד ע"ב]. ונראה דלהכי נקט כל הניטלים בשבת לאפוקי כלים שאינם ניטלים כגון שהם מוקצה מחמת חסרון כיס, דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל, אף על פי ששבריהם אינם מוקצה מחמת חסרון כיס, אפילו הכי אסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו. ונראה דהוא הדין דאם מתחלה היו הכלים מלאכתן לאיסור ועכשיו הם ראויים למלאכת היתר אפילו הכי אין בהם היתר לטלטול אלא לצורך גופו ומקומו, והוא הדין איפכא דאם מתחלה היה מלאכתו להיתר ועכשיו אינו ראוי אלא למלאכת איסור, אסורים השברים לטלטל מחמה לצל אלא לצורך גופו ומקומו. והדין הראשון נראה, דלא יהא [אלא] ככלי דאתקצי לבין השמשות דקיימא לן דאתקצי לכולי יומא. והדין השני הוא מצד הסברא כיון דאין עכשיו מלאכתו להיתר, אף על פי כשהיה כלי שלם היה מלאכתו להיתר, עכשיו אסור לטלטל לצורך גופו ומקומו, דלא אמרינן דבין השמשות מועיל לכל השבת אלא לחומרא אבל לא לקולא. אכן מדברי הגמרא דף קכ"ה [ע"א] מוכח

איפכא דאם היה בין השמשות ראוי מותר לכל השבת. ועיין מה שכתבתי בסעיף ז' [ס"ק יז].

ט"ז אורח חיים סימן שח ס"ק ה: אפי' בשבת. בגמ' הכי איתא במשנה כל הכלים הנטלים בשבת שבריהם נטלים עמהם ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה [ואפי' אינה מעין ראשונה] ר"א ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן הראשונה אמר שמואל מחלוקת שנשברו מע"ש אבל בשבת ד"ה מותרין הואיל ומוכנין אגב אביהן מתיב רב זוטרא מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דנשברו אימת אלימא מעי"ט עצים בעלמא נינהו ומאתמול קאי להסקה אלא בי"ט וקתני אין מסיקין בשברי כלים ולא אמרינן מוכן אגב אביהן אלא הכי איתמר מחלוקת שנשברו בשבת דמ"ס מוכן הוא (כיון דראוי הוא לשום מלאכה) ומ"ס נולד הוא (דמאתמול לאו להאי מלאכה קאי הלכך בעינן מעין מלאכתן) ופסקו הרי"ף והרא"ש והטור כת"ק וק"ל דמשמע כי מוקי פלוגתייהו בשבת הוה ההיא דאין מסיקין בשברי כלים כר"י ולת"ק שרי בשברי כלים וכ"כ הטור בהדיא בסימן תק"א דלר"י אסור באוד שנשבר בי"ט וא"כ קשה דהא רבא אמר בהדיא בפרק נוטל דף קמ"ג דאין מסיקין בשברי כלים וממילא כאן בעינן מעין מלאכתן גם כן כר"י דהא בהא תליא ואיך פסקינן כאן כת"ק נגד דברי רבא וכן קשה על הרמב"ם שפסק כת"ק ובשברי כלים פסק כר"י לאיסור וצ"ל דאלו הפוסקים ס"ל דלאו הא בהא תליא דדוקא לפי מה שאמר תחלה הואיל ומוכן אגב אביהן וזה שייך גם בשברי כלים להסקה אז פריך שפיר מהסקת שברי כלים דהוה דלא כמאן אבל למאי דאוקמיה שנשברה בשבת ולא הוה טעמא משום אגב אביהן אלא שהן עצמם מוכנים הם שהם עצמן ראויים למלאכ' אף על פי שאינו מלאכתו ראשונה ולא מקרי נולד אבל רבי יהודה ס"ל כיון דעכשיו הם ראויים למלאכ' אחרת ולא לראשונה ה"ל נולד ואסור וא"כ ההיא דהסק' בשברי כלים ה"ל לכ"ע נולד דעכשיו הוא רוצה להסיק בו והשבר אינו כלי כלל דדוקא במתניתין שהשבר עומד למלאכה אחרת ובשבילה כלי הוא אז מותר לטלטל ע"כ פסק הרמב"ם שפיר לההיא דאין מסיקין בשברי כלים וא"ל הא אמרי' בפ' המביא כדי יין דרש רבא אשה לא תכנס לדיר עצים ליטול מהן אוד ואוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט לפי שאין מסיקין בשברי כלים למימרא דרבא כר"י ס"ל דאית ליה מוקצה כו' הרמב"ם מפ' דמרישא דייק כן שלא תעשה מהן אוד

דה"ל מוקצה דלא נתנו עצים אלא להסק' וכפירש"י שם והשתא ניחא מאי דקאמר המקשן מוקצה דאלו אסיפא דהיינו שברי כלים זהו נולד ועוד נכתוב מזה אי"ה סי' תק"א והטו' דנקט בהסק' שברי כלים דאסור לר"י היינו דלר"י עכ"פ אסור ולת"ק אינו מוכרח אבל אפשר לו' דגם הוא ס"ל כן כנלע"ד.

עטרת צבי אורח חיים סימן שח ס"ק י': לשום מלאכה לא. ואפילו אם נשברה מערב שבת אסור לטלטלו.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף כד: וכן כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי כגון שברי עריבה לכסות בהם פי חבית ושברי כלי זכוכית לכסות בהם פי הפך וכן כל כיוצא בזה הרי זה נולד שנעשה כלי חדש ומותר בשבת ולא ביום טוב אלא אם כן נשברו מערב יום טוב שאז הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום ואין זה נולד.

סעיף כו: ואם אין השברים ראויים לשום מלאכה הרי הם מוקצה גמור לפי שאין תורת כלי עליהם כלל ואסור לטלטלם בשבת בין שנשברו בשבת בין שנשברו בחול אבל ביום טוב אם נשברו מבעוד יום מותר לטלטלם להסקה אם הם ראויים לכך כמו שמותר לטלטל ביום טוב שאר עצים העומדים להיסק אף שאין תורת כלי עליהם.

רכיבה בשבת

שאלה: משפחה הנמצאת למשך כמה שבועות ב'כפר נופש', וישנו שם 'חזות סוסים', האם מותר לתת לילד לרכב בשבת על סוס לשם שעשוע, כאשר גוי מרכיבו על הסוס?

תשובה: גם אם אינו רוכב בעצמו (שאין לכאורה את החשש 'שמא יחתוך זמורה'), מכל מקום עדיין אין לרכב, משום שעצם השימוש בבעלי חיים - אסור בשבת.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שה סעיף יח: אין רוכבין ע"ג בהמה ולא נתלים עליה, ואפי' בצדה אסור להשתמש; אבל צדי צדדין, כגון שדבר אחד מונח על צדה והוא משתמש בו, מותר; ואם עלה עליה, אפי' במזיד, ירד

משום צער ב"ח; ומטעם זה פורקין משאוי שעליה; כיצד עושה, מכניס ראשו תחת המשאוי ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו. הגה: ואסור לישב על קרון שהא"י מנהיגו בשבת, משום שמשתמש בבהמה; גם שלא יחתוך זמורה (תוס' והרא"ש ר"פ מי שהוציאוהו ומרדכי פ"ק דשבת והגהות עירובין וב"י בשם סמ"ג).

משנה ברורה סימן שה ס"ק סא: אין רוכבין וכו' - גזירה שמא יחתוך זמורה מן המחובר כדי להנהיגה דחייב ע"ז משום תולש שהוא תולדה דקוצר.

עולת שבת סימן שה ס"ק טו: אין רוכבין על גבי בהמה. הטעם מפרש בגמרא [ביצה לו ע"ב] משום גזירה שמא יחתוך זמורה והוא אב מלאכה דאסור מדאורייתא, וכתב הרא"ש [שם סי' ב] בירושלמי [שם פ"ה ה"ב] מפרש הטעם מפני שהוא מצווה על שביתת בהמתו. ואין להקשות הא קיימא לן דהחי נושא את עצמו, מכל מקום כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתתה כשרוכב עליה. אבל הטעם של הגמרא דידן עיקר. ויש הרבה נפקא מינה בין אלו טעמים, וחד מנהון, למאן דסבירא ליה דאין אנו מוזהרין על שביתת בהמה ביום טוב הרי לפי הטעם של הירושלמי אין איסור כלל לרכוב על גבי בהמה ביום טוב, אבל לפי הטעם של הגמרא דידן גם ביום טוב אסור, ואפשר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ונקטינן כחומרות שני הטעמים. ובדרשות מהרי"ל [מנהגים שבת אות לג] נסתפק אם שנים מותרים לרכוב על גבי בהמה כמו שמותר בשנים לקרות לאור הנר, ונראה דלא דמי, דהטיית הנר סגי בחד וליכא למיחש שיטו שניהם ביחד, אבל כאן בחתיכת הזמורה יש לחוש שיחתכו הזמורה ביחד ושניהם ישכחו שהוא שבת.

משנה ברורה סימן שה ס"ק סב: ולא נתלים עליה - דכל שמוש בבעלי חיים כללו בכלל רכיבה ואסרו ואפילו במקום דליכא למיחש שמא יחתוך זמורה כגון במדבר דליכא זמורה או לשפשף את התינוק על גב הבהמה כדי לשעשע אותו ג"כ אסור דלא פלוג רבנן במילתייהו.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שה ס"ק ח: על צדה. עיין מ"א. על צד אותו דבר המונח בצדה, הא להשתמש על אותו דבר על גבו אסור, כמו שכתוב בהג"ה דאסור לישב בעגלה, דהוה צדדי הבהמה ואסור. ואי"ה באות יו"ד אבאר.

משנה ברורה סימן שה ס"ק טג: והוא משתמש בו - היינו שסומך את עצמו בצד אותו דבר אבל אם משתמש על גב אותו דבר המונח על צדה הרי הוא כמשתמש על צדה ממש וכמו שכתב בהג"ה לקמן לענין קרון עי"ש במ"ב.

משנה ברורה סימן שה ס"ק סד: אפילו במזיד ירד - ולא כמו גבי אילן דאם עלה במזיד קי"ל לקמן בסימן של"ו ס"א דלא ירד עד מו"ש משום קנסא הכא ירד משום צער בעלי חיים.

עולת שבת סימן שה ס"ק טז: ואסור לישב על קרון. וזה לשון הרא"ש בפרק מי שהוציאוהו [עירובין פ"ד ס"ג], ועוד היה אומר רשב"ם דאפילו היה ישראל יושב בקרון בשעה שהגוי מוליכו חוץ לתחום ליכא שום איסורא בזה, אלא שיש לאסור מטעם אחר שמא יפגעו בו לסטים או שמא ירד מן הקרון ואין לו אלא ארבע אמות, מיהו נראה דאיכא איסורא כיון דבהמה נוהגת הקרון דאסור להשתמש בבעלי חיים, וגבי כלאים תנינן [כלאים פ"ח מ"ג] היושב בקרון סופג את הארבעים כאילו רוכב על גבי בהמה. ומשמע דלית להו משום שמא יחתוך זמורה כיון דמיירי דהגוי מנהיג הבהמות, וכדעת מהרי"ק בשורש מ"ה [ענין ב] דכתב דאם הגוי מנהיג הבהמה ליכא למיחש משום שמא יחתוך, ולפי זה אינו נכון מ"ש הרב גם משום שמא יחתוך זמורה, דאם הגוי מנהיג ליכא משום חשש זה. ונראה דהא דכתב הרשב"ם דאם היה ישראל יושב בקרון מערב שבת אי לאו האי טעמא דאסור משום תשמיש בעלי חיים, היה נראה להתיר גם לכנוס לכתחלה בשבת, וכן כתב הרלב"ח [ס"י כח], ונפקא מינה בזה אם בורחים בשבת מחמת סכנת נפשות, טוב לישב בקרון אם הוא גבוה עשרה טפחים מלילך ברגליו, דישיבת הקרון אין בו רק משום איסורא דרבנן, אבל אם מהלך ברגליו יש חשש איסור דאורייתא למאן דסבירא ליה דתחומין מדאורייתא, וכל שכן אם נושא כסף וזהב אצלו דעדיף יותר לישב בקרון מלילך ברגליו, ונראה דאם הקרון אינו גבוה עשרה טפחים איכא משום איסור תחומין, וכן כתב הרלב"ח סימן כ"ח.

משנה ברורה סימן שה ס"ק סו: שהא"י מנהיגו - דאם ישראל בעצמו מנהיגו יש בלא"ה איסור תורה משום מחמר.

משנה ברורה סימן שה ס"ק סז: שמשתמש בבהמה - ולא נקרא צדי צדין מפני שהעגלה מחוברת בצדי הבהמה כיון שהוא משתמש ע"ג העגלה ודינו כמו על צדי

הבהמה ממש וכנ"ל בס"ק ס"ג וגם להשתמש על דף היוצא חוץ לעגלה מאחוריה ג"כ אסור ולא מקרי צדי צדדין דהכל כלי אחד הוא.

מגן אברהם סימן שה ס"ק י: שמשתמש בבהמה. אף ע"ג דה"ל צידי צדדין שאני התם דאין משתמש בבהמה כלום אבל הכא משתמש בבהמה שהבהמה מוליכתו וא"כ אפי' אי לא הוי לן למיחש שמא יחתוך זמורה אסור לשמש בב"ח דאסרו חכמים אפילו במקום דליכ' למיחש שיחתוך זמורה כדאיתא פכ"ד דשבת דאפי' לשפשף תינוק בצדה אסור ועוד דשמא יחתוך זמורה להנהיגה אבל בתוס' כתבו דכולה חדא גזירה דאסרו להשתמש בב"ח גזירה שמא יחתוך זמורה וכ"כ רש"י בשבת דף קכ"ד ומשמע בתוס' ורא"ש דאין איסור במה שהעכו"ם מוליכו חוץ לתחום דאיהו לאו מידי עביד, וכ"כ מהרי"ק שורש מ"ו אבל ר"ל חביב סי' כ"ח כתב שהרא"ש כ"כ לחלוק על הרשב"ם אף בתוך התחום אבל באמת חוץ לתחום אסור משום תחומין וראיה מספינה דאסור וכמ"ש סי' רמ"ח ועסי' ת"ה ס"ז עמ"ש סי' רס"ו ס"ב ובס' ט"א כתוב שהדף היוצא מהעגלה הוי צידי צדדין ונ"ל דא"כ נימא ג"כ דהעץ הארוך הוי צדדין והעגלה הוי צידי צדדין אלא ע"כ התוס' והרא"ש וסמ"ג ס"ל דהכל כלי אחד הוא ומקרי צדדין עבהגמ"ר פ"ק דעירובין.

ביאור הלכה סימן שה סעיף יח ד"ה גם שמא יחתוך זמורה - בתוספות רפ"ד דעירובין לא כתבו גם דחד טעמא הוא כמ"ש בפ"ה דיו"ט וצ"ל דה"ק דאף להאומרים דאין כאן שמא יחתוך זמורה כיון שהא"י מנהיגו אסור משום שמשתמש דלא פלוג ועוד דזה שמא יחתוך ג"כ שייך כאן.

מדידת מצוה

שאלה: אדם המתארח חוץ לביתו, והביאו לו כוס קידוש בגודל הנראה לו קטן מהשיעור שנוהג בו תמיד, האם מותר לו למדוד בשבת את כוס הקידוש, בכדי לבדוק האם הוא מכיל את השיעור המתאים לפי מה שנוהג?

תשובה: מותר לו למדוד - מפני שהמדידה היא לצורך מצוה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ז: מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה, כגון: למדוד אם יש במקוה מ' סאה, ולמדוד אזור מי שהוא חולה וללחוש עליו כמו שנוהגים הנשים, מותר דהוי מדידה של מצוה.

משנה ברורה סימן שו ס"ק לד: מדידה של מצוה - ואף על גב דלא הותר שבות אפילו במקום מצוה וכמ"ש לעיל בס"ק כ"ח שאני מדידה דלא הוי איסור כ"כ אלא משום דהוי כעובדא דחול ולהכי שרי במקום מצוה.

משנה ברורה סימן שו ס"ק לה: כגון למדוד וכו' - וה"ה דמותר למדוד חור שיש בכותל המפסיק אם יש בו פותח טפח להביא הטומאה מהחדר שהמת בו לחדר הסמוך לו ואף על גב שיכולין הכהנים לצאת ממנו מ"מ כיון שמודד שעורי תורה לא מחזי כעובדא דחול. וה"ה דמותר למדוד כדי לשער שיעור ששים לבטל איזה איסור דכיון דהוא להתלמד ע"ד הוראה לא הוי כעובדין דחול [פמ"ג].

מגן אברהם סימן שו ס"ק טז: כגון למדוד. וה"ה למדוד חור אם יש בו פותח טפח והטומאה נכנסת שם אף על גב דיכול לצאת מהבית מ"מ כיון שמודד שיעורי תורה לא הוי עובדא דחול וכתבו התוס' ספי"ז דדוק' מדידה דלא הוי איסור כ"כ אלא משום דהוי כעובד' דחול ולהכי שרי במקום מצוה אבל מילי אחרנא לא כתב טח"מ סי' ע"ג בשם הרא"ש ז"ל ראובן נשבע לפרוע לשמעון מנה בז' בניסן וכו' אם לא פרעו ואירע אותו יום בשבת צריך ליתן לו משכון שוה מנה ביום השבת לקיים שבועתו דשוה כסף ככסף וחפצי שמים הוא שיקיים שבועתו וכ' הרב"י דאפשר לומר שאף הרא"ש לא אמר שיוצא ידי שבועתו בנתינת המשכון אלא כששמו אותה ונתנה לו בתורת שומא לפיכך הוצרך לבקש היתר משום דחפצי שמים הוא וכו' דאילו אינו נתנה בתורת פרעון משנה שלימה הוא ואם אינו מאמינו מניח טליתו וכו' אבל במ' נ"י ח"א כתב דאפי' נשבע לפרועו במעות ולא במשכון יתן לו משכון של כסף דשוה כסף ככסף עכ"ל הב"י ועפ"ז פסק בש"ע שם להתיר השומא והסמ"ע מתיר אף המדידה וצ"ע דהא הרא"ש מבי' ראייה מדשרי לשדך תינוק וללמדו אומנות ק"ו שמותר לפרוע בשבת לקיים שבועתו עכ"ל כלל ח' סי"ד וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון דהתם אסור להזכיר כמ"ש ס"ו גם בס"ג אסור להזכיר סכום והטעם כתב המ"מ לפי שאין בקציצה מצוה אלא הצלת ממונו עכ"ל, וא"כ ה"נ יתן לו מטלטלין שיודע בודאי ששויים יותר מחובו ולא יצטרך שומא ומדידה

וגם הרא"ש כתב אח"כ וז"ל שוב אמרו שנשבע לתת מעות ולא משכון וכו' משמע דבתחלה אמר שיתן לו בתורת משכון והא דהוצרך לומר דחפצי שמים הוא היינו משום דאין פורעין בשבת ואפי' ליתן משכון אסור אם לא לצורך שבת כמ"ש ס"ו וסימן ש"ז ס"א ע"ש לכן נ"ל פשוט דשומא ומדידה אסור ועבי"ד סי' רל"ט ס"ו ונ"ל דאם יש לו מעות יתננה לו ע"י עכו"ם כמ"ש סי' ש"ז ס"ה ואם אין לו מעות יאמר לעכו"ם לשום כדאיתא בסנהדרין דף י"ד או יעשה כמ"ש סי' ת"ק שיאמר זה הכלי שוה כמו זה ולמחרת ישימו אותו.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שו ס"ק טז: כגון. עיין מ"א. תוספות שבת קכ"ו ב' ד"ה ומדבריהן. ושבות אסור אף במצוה, עיין אות י"ב, יע"ש. והוא הדין להתלמד שרי, עיין רש"י [שם] קנ"ז א' [ד"ה] ומוודין [השני], להתלמד על דבר הוראה. ועיין סימן שכ"ג במ"א [ס"ק] י"ד מותר לשער ששים בשבת אם לא נודע מאתמול, תרומת הדשן [סימן] נ"ד, ומכאן נראה דאף למדוד שרי בששים, כל לצורך הוראה לא הוה עובדין דחול, ואי"ה שם [אשל אברהם אות יד] יבואר עוד. ומה שכתב לענין נשבע לפרוע בשבת, והראה ליו"ד [סימן] רל"ט סעיף ו', דהנשבע לעבור על לא תעשה דרבנן אין שבועה חלה, עיין ש"ך אות כ' שם. והוי יודע, בשבת יש שאסרו חז"ל משום שלא יבוא לידי מלאכה דבר תורה [רמב"ם שבת ו, א], והוא נקרא שבות, אמירה לעכו"ם אטו יעשה בעצמו, וזה לא הותר אף במצוה אם לא שבות דשבות, עיין אות י"ב. אבל מה שאסרו משום ממצוא חפצך ודבר דבר [ישעיה נח, ג], שאין בו לתא דמלאכה, כמו שכתב הר"מ ז"ל לפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה א', התירו במצוה. ויש שאסרו משום עובדין דחול, והיינו הך. ומיהו יש עובדין דחול משום מלאכה, [אין] תולין משמרת, שיבוא לשמר, ר"מ ז"ל [שם] פרק כ"א הלכה י"ז שלא יבוא לשמר. ובמגיד משנה [שם] הגירסא בגמרא [שבת] קל"ח א' חייב מכת מרדות, יע"ש, ובפרק א' [ברמב"ם שם] הלכה ב' ג' ד', כל מקום שנאמר העושה פטור, לוקה מכת מרדות והוא הרחקה ממלאכה, וכל מקום שנאמר אין עושין כך וכך כו'. מדכתב הרחקה ממלאכה, משמע הא ממצוא חפצך ודבר דבר שהוא לא משום לתא דמלאכה, אין לוקה, והיינו מה שנתבאר פרק כ"ד כו', ואין עושין [שכתב רמב"ם שם א, ג] דוקא עשיה השייך לידי מלאכה. כללו של דבר, מכות מרדות לא שייך אלא היכא שיש חיזוק לדבר תורה, לא כהאי גוונא. וא"כ אם נשבע שילך בשבת לראות מה צורך

בעסקיו, לא הוה בכלל לא תסור [דברים יז, יא], וחיילא שבועה. גם אם הלך אין נפסל לעדות מדרבנן כל דלית מכות מרדות, כמו שיראה הרואה פרק עשירי מהלכות עדות [הלכה ג] היה החיוב שבה מדבריהם, הזכרתי בפתיחה כוללת [ח"א אות כד]. ועיין שו"ת הרשב"א ז"ל [ח"א סימן] תשמ"א, הביאו כנסת הגדולה [הגה"ט], ולא היה הזמן מספיק לעיין ביה.

טלטול מזוזה לילודת

שאלה: אשה שנוסעת בשבת לבית הרפואה לצורך לידה, ורוצה לקחת עמה 'מזוזה' לסגולה ושמירה, האם יכולה, או שיש בזה חשש מוקצה?

תשובה: מעיקר הדין מזוזה היא מוקצה בשבת, אולם לצורך שמירה וסגולה - מותרת לקחתה עמה (אמנם עדיף שתייחד זאת בפירוש מערב שבת - לצורך שמירה). אמנם כמובן שתדאג שיהיה מכוסה בשני כיסויים שאינם שקופים.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ד: כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו אפי' אינו אלא לצורך הכלי שמא ישבר או יגנב; אבל שלא לצורך כלל, אסור לטלטלה. כתבי הקודש ואוכלין, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל. הגה: ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך (תרה"ד ועיין בב"י). ושופר אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו או מקומו (הג"א סוף פרק במה מדליקין).

מגן אברהם סימן שח ס"ק י: וכתבי קדש. פי' ספרים שמותר לקרות בהם דלא כע"ש עסי' של"ד סי"ג כתוב בש"ג פ"ח דנייר חלק הוי מוקצה ונ"ל דהוי מוקצ' מחמת חסרון כיס דכיון דעומד לכתובה קפיד עלייהו עמ"ש סי' ש"ז סי"ד.

ט"ז אורח חיים סימן שח ס"ק ג: ותפילין אין לטלטל כ"א לצורך. ב"י הבי' דברי מהרי"ל חביב בזה דמתיר את הטלטול בתפילין דלא כספר אחד שאוסר הטלטול מטעם מוקצה כיון שאסור בהנחת תפילין דכתבו התוס' שאין איסור בהנחתן בשבת ע"כ. ותימא לי דכיון דהיתר הטלטול תלוי במה שאין איסור בהנחתן הא כבר פסק הב"י וש"ע בסי' ל"א שיש איסור בהנחתן בשבת ויו"ט כדברי הזוהר וא"כ שפיר אסור הטלטול מטעם מוקצה ולמה הסכימו ב"י ורמ"א כאן להיתר הטלטול וצ"ע.

עולת שבת סימן שח ס"ק יב: ותפילין אין לטלטלן. פירוש אף על פי דאין בהם תורת כלי מכל מקום כיון דאין איסור בשבת בהנחתם אלא שאין צריכין בשבת הנחת תפילין מפני שהוא עצמו אות וכדכתבו התוס' סוף פרק קמא דיו"ט [טו ע"א ד"ה היה], ומשום הכי מותר לטלטלם. מיהא כבר כתבתי דמשמעות לשון הגמרא דישי איסור בהנחתם בשבת ויו"ט. וכן משמע מדברי הזוהר [חדש שיר השירים ח ע"א]. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן ש"א סעיף (ד') [ז' סק"ח]. ונראה דאפילו משום שלא יגנבו מותר לטלטלן. וכן מוכח מדברי הגמרא דאמרין התם [ביצה טו ע"א] משלחין תפילין ביום טוב ואי אסור בטלטול היאך מתירין בשילוח.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף יט: התפילין אין דינן כספרי הקודש ולא אפילו ככלי שמלאכתו להיתר שהרי אסור לצאת בהן לרשות הרבים וכל דבר שאסור לצאת בו אסור ללבשו כלל בשבת אפילו בתוך הבית שמא ישכח ויצא בו כמו שנתבאר בסי' ש"ג ואף להמתירין שם ללבוש בבית אין התפילין כלי שמלאכתו להיתר הואיל והן מיוחדים ללובשן לשם מצוה ובשבת אסור ללבושן לשם מצוה כמו שנתבאר בסי' ל"א לפיכך אסור לטלטלן אפילו לצורך עצמן כגון להצניען שלא יגנבו אם הוא מקום שרוב הגנבים המצויים שם הם ישראלים שלא יבאו התפילין לידי בזיון בידם.

אבל לצורך גופן כגון בשביל שישמרוהו מן המזיקין או לצורך מקומן מותר לטלטלן כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמכל מקום יש עליהן תורת כלי ומלבוש שהרי היוצא בהן לרשות הרבים פטור הואיל והן דרך מלבוש ותכשיט כמ"ש בסי' ש"א.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שא סעיף כה: אין יוצאין בקמיע שאינו מומחה, ואם הוא מומחה יוצאין בו. לא שנא אתמחי גברא ולא קמיע כגון שכתב לחש אחד בשלש אגרות ורפאו שלשתם שלשה בני אדם שאיתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו אבל לא לשאר לחשים, וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו אחר, לא שנא אתמחי קמיע ולא גברא כגון שכתב לחש אחד באגרת אחת וריפא בו ג' פעמים שאותה אגרת מומחה לכל אדם; וכ"ש אי איתמחי גברא וקמיע כגון שכתב לחש אחד בג' אגרות וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאדם אחד שלשה פעמים, איתמחי גברא ללחש זה בכל אגרת שיכתבנו ואתמחו אגרות הללו לכל

אדם. הגה: ודוקא שבאו ב' המחאות ביחד, אבל אם איתמחי גברא תחלה ואח"כ עשה קמיע וריפא ג"פ לא תלינן בהמחאת הקמיע רק בהמחאת הגברא שכבר אתחזק (הג"א וכן משמע מתוס' מהביאור שכתב ב"). אבל אם כתב ג' קמיעים לאדם אחד ורפאו ג' פעמים, לא איתמחי לא גברא ולא קמיע. ומותר לצאת בקמיע מומחה ל"ש הוא של כתב או של עיקרים, בין בחולה שיש בו סכנה בין בחולה שאין בו סכנה. ולא שנכפה כבר ותולהו לרפואה, אלא אפילו לא אחזו החולי אלא שהוא ממשפחת נכפין ותולהו שלא יאחזנו, שרי וקושרו ומתירו ברשות הרבים ובלבד שלא יקשרנו בשיר או בטבעת ויצא בו לרשות הרבים, שאז יאמרו שיוצא בו לשם תכשיט וזה אסור, דלאו תכשיט הוא.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שג סעיף כד: יוצאה באבן תקומה (פי' הערוך אבן ידועה שכשהיא על אשה לא תפיל), ובמשקל ששקלו כנגדו שלא תפיל, ואפילו לא נתעברה עדיין.

עטרת צבי אורח חיים סימן שג ס"ק לא: באבן תקומה. שנשים עוברות נושאים אותה שלא יפילו, כיון דלרפואה מותר כמו קמיע מומחה.

ליווי היולדת בשבת

שאלה: בעל שמלווה את אשתו לבית הרפואה לצורך לידה בשבת, ורוצה לקחת עמו כסף בכדי שיהיה לו כיצד לחזור במוצאי שבת לביתו, האם יכול לקחת?

תשובה: כסף זה מוקצה גמור, ואף במצב זה אין היתר לקחתו - מאחר ואין זה לצורך היולדת ממש והלידה עצמה. ואין בזה אף "יתובי דעתא" של היולדת, מאחר וזה לא ימנע אותו מללוות את אשתו [והעצה, שיאמר לנהג במוצ"ש שישלם לו בבואו לביתו].

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף ח: וכל זה בדבר שיש תורת כלי עליו אבל כל דבר שאין תורת כלי עליו ואינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים ומעות ועצים וקנים וקורות ועפר וחול וקמח ועיסה (של ישראל אבל של נכרי יש מתירים כמו שיתבאר בסי' ש"י) והמת ובעלי חיים וכל כיוצא בדברים אלו ואפילו דבר שהוא ראוי להשתמש בו איזה תשמיש המותר בשבת כגון אבנים

שראוין לפצוע בהן אגוזים וצרורות שראויות לכסות בהן כלים וכל כיוצא בהם כיון שאין תורת כלי עליהם אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם אלא על פי הדרכים שיתבארו וזהו הנקרא מוקצה מחמת גופו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ז: חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וראויה לכסות בה כלי, מותר לטלטלה אפי' במקום שאין כלים מצויים שם לכסותם בה; ואם זרקה לאשפה מבע"י, אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי. הגה: ואפילו חזי לעני הואיל והקצהו הבעלים שלו אף על פי שהם עשירים, דמוקצה לעשיר הוי מוקצה לעני כמו שיתבאר סוף הסימן (ר"ן פרק במה אשה) ודוקא חתיכת חרס משום דאתיא משברי כלי, אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צרורות או אבנים אף על פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם. הגה: וכל דבר שאינו כלי כלל, אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו, כ"ש לצורך מקומו (מרדכי פ"ק דיו"ט).

משנה ברורה סימן שח ס"ק לד: שאין בו שייכות וכו' - וכגון עששית של ברזל וטבלא וכן בקעת [היינו חתיכת עץ] כיון שאינו כלי אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו כגון לתקוע אותו במקום בריח לדלת או לסמוך בו איזה דף שישב עליו אם לא שיעשה בו קצת מעשה תיקון קודם השבת להוכיח שעומד להשתמש בו או שייחדנה מע"ש לעולם להשתמש בו וכמ"ש לקמן בסכ"ב ורבים נכשלין בזה [אחרונים]. פתילה נקראת כלי ואפילו נדלקה קצת ממנה בשבת שעברה [דאם דלקה בה"ש בשבת זו הוקצה לכל השבת כדלעיל בסימן רע"ט] או בחול ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אבל שברי פתילה שאינן עומדים עוד להדלקה בנר הרי הן כצרורות ואבנים שאסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן וכן נר שלם של שעוה או חלב ואפילו נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה כל שהיא עדיין ראויה להדלקה מקרי כלי שמלאכתו לאיסור ומכאן מרגלא בפומא דאינשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או שעוה כדי שלא תפסד הנר או ליתנה לא"י שידליקנה לעצמו וטועין הן שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך למקומה של הכלי או שצריך הישראל לגופו של הכלי להשתמש בו דבר המותר בשבת כגון קורנס לפצוע בו אגוזים וכדלעיל בס"ג ובספר מור וקציעה מחמיר דאפילו נר שלם ולצורך מקומו אסור לטלטל שאין עליו שם כלי כלל דלא חזי לאכילה ולתשמיש.

מגן אברהם סימן שח ס"ק יח: שאין בו שייכות כלי. כגון עששית של ברזל וטבלא [מ"מ פ"ד מעירובין] וכן בקעת עסק"ב ופתילה מקרי כלי כמ"ש הב"י סי' תקי"ד בשם ת"ה ועמ"ש ססי' תק"א וכ"כ התו' בשבת דף מ"ז דפתילה שלימה מקרי כלי ושברי פתילה מקרי צרורות וא"כ מותר לטלטל פתיל' שלימ' לצורך גופו ולצורך מקומו וכמ"ש ס"ג: ונ"ל דמכאן מרגלא בפומיה דאינשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או של שעוה ומ"מ טועין הן דאינו מות' אלא כשצריך לו לדבר היתר כמ"ש ס"ג וכתב ב"י וכתב בנו של הרשב"ץ על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבה"כ מבי' נר שעוה בידו אפי' בשבת אין בו איסור טלטול כיון שמע"ש חשבו להביאו דמחשב' מתרת לטלטל המוקצה כמ"ש ס"ך ע"כ ול"נ דאין הנדון דומה לראיה דהתם ראוי' להשתמש בהן בשבת משא"כ בנר של שעוה עכ"ל. ול"נ טעם המקומות כגון שהקטן נוטלו בידו ליכ' איסור' ומיהו יש להחמיר ערסי' ש"ט וסי' שמ"ג.

שערי תשובה סימן שח ס"ק טז: צרורות. עבה"ט ועיין מג"א שכתב שטועים הם שאינו מותר לטלטל נר שלם אלא כשצריך לדבר המותר ואפי' חישוב מאתמול ואפי' ע"י קטן יש להחמיר ע"ש ובמור וקציעה כתב דהמג"א כתב לפי טעותם אבל לדינא כיון דלא חזי למאכל ולתשמיש הו"ל כאבנים וצרורות ואפי' לצורך גופו ומקומו אסור ע"ש.

ט"ז אורח חיים סימן שח ס"ק ז: צרורות או אבנים. פשוט דה"ה חתיכת עץ שאינו כלי שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו כגון לתקוע אותו במקום בריח לדלת כמ"ש סי' שי"ג אם לא שעשה בו קצת מעש' תיקון קודם שבת כמ"ש המרדכי ס"פ כל הכלים וכ"כ בסי' זה סכ"ב וה"ה אם רוצה לסמוך בו איזה דף שישכב עליו. ורבים נכשלים בזה אבל ע"י עכו"ם שרי בכל איסור טלטול מוקצה כמ"ש סימן רע"ו ס"ג לענין טלטול נר.

עטרת צבי אורח חיים סימן שח ס"ק יב: אסור לטלטל כו'. אפילו לצורך גופו או מקומו כיון דאין תורת כלי עליו, משא"כ חתיכת חרס כיון דבא מכלי תורת כלי עליו.

פסקי תשובות הערות סימן של הערה 2: ובנסיעה מעיר לעיר או במקום שאין עירוב רשאים לקחת עבורה כל דבר הנצרך ליתובי דעתה (שנחוץ והכרחי לה), וע"י

נכרי מותרים ליקח כל מה שיחפצו, אבל לא דברי מוקצה (פאלפון וכדו'), ואם הרכב נכנס לתוך חצר הבית וגם בביה"ח נכנס לתוך חצר בית החולים, מותר גם כשהנהג יהודי להניח ברכב כל המצטרך ללא הגבלה, אבל לא דברי מוקצה, וכנ"ל.

ויטמין ליולדת

שאלה: יולדת בתוך שלושים יום, שהרופא ציווה עליה לקחת ויטמין 'ברזל' בכל יום, האם מותרת לקחתו גם בשבת?

תשובה: יולדת (בפרט אם גם מניקה) אף על פי שמתהלכת כבריא, המערכת החיסונית שלה חלשה מאוד לאחר הלידה, ובאם הרופא ציווה עליה (על פי בדיקות דם) - לקחת ויטמינים מסויימים החסרים לה, מותרת לקחתם גם בשבת, כמו כל חולה שאין בו סכנה, שאפילו מתחזק והולך, מותר לו ליקח תרופות.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שכח סעיף יט: חולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה או שיש לו מיחוש שמצטער כל כך עד שנחלש ממנו כל גופו שאז אף על פי שהולך כנפל למשכב הוא דומה הרי צרכיו נעשין ע"י נכרי אפילו במלאכות גמורות של תורה כגון לאפות לו או לבשל לו אם צריך לכך ואף על פי שכל מאכלות האסורות אפילו מדברי סופרים לא התירו אותן לחולה שאין בו סכנה אעפ"כ התירו לו איסור בישולי נכרים בשבת שאי אפשר בענין אחר כיון שהוא מותר מחמת עצמו אלא שמעשה הנכרי גורם לו האיסור.

אבל אין מחללין עליו שבת ע"י ישראל באיסור של תורה אפילו יש בו סכנת אבר כל שאין בו סכנת נפש.

ולחלל עליו ישראל באיסורי דברי סופרים בידיים כגון לעשות לו כל רפואה שהיא אסורה משום גזרת שחיקת סמנים אף על פי שאין בה בעצמה שום סרך מלאכה בעשייתה אפילו מדברי סופרים או אפילו יש גם בה בעצמה איסור מדברי סופרים בעשייתה מותר לעשותה לו בלא שום שינוי מדרך החול אם יש בו סכנת אבר אף על פי שלא נפל למשכב וגם לא חלה ממנו כל גופו.

אבל אם אין בו סכנת אבר אלא שנפל למשכב או שמצטער כל כך עד שחלה ממנו כל גופו אין עושין לו דבר האסור מדברי סופרים ע"י ישראל אלא בשינוי

מדרך החול וע"י שינוי מותר לעשות אפילו מלאכה גמורה כגון הגונח [שמותר לינק] בפיו כמו שיתבאר שכיון שמשנה בעשייתה אינה אסורה אלא מדברי סופרים ואם צריך לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה אף על פי שיש בזה איסור מדברי סופרים משום גזרת שחיקת סמנים כמו שיתבאר מכל מקום כיון שהוא (דבר שאי אפשר לעולם לעשותו ע"י נכרי והוא) חולה בכל גופו התיירו לו ויש אוסרין ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל.

סעיף כ: ואם לא נפל למשכב וגם אינו מצטער כל כך עד שנחלש כל גופו (אבל על כל פנים יש לו צער גדול) מותר לעשות לו על ידי ישראל כל שבות הנעשה בשינוי אפילו הוא מלאכה אבל אסור לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה וכל שכן שאר שבותים שלא בשינוי אף על פי שאין בהם סרך מלאכה וכן לעשות מלאכה גמורה ע"י נכרי שזהו שבות גמור שלא בשינוי.

ואם אין לו צער גדול ולא חולי הכולל כל הגוף אלא מקצת חולי אזי מותר לו לעשות כל שבות מדברי סופרים ע"י נכרי אפילו שלא בשינוי כמ"ש בס"ז אבל לא ע"י ישראל אפילו בשינוי ולכן מותר לעשות לו רפואה מבחוך ע"י נכרי שיניחנה שם עליו כיון שהוא אינו עושה מעשה בזה ואף שמסייע לו קצת אין בכך כלום כמו שנתבאר למעלה (אבל אסור לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה ע"ד שיתבאר). אבל אם אין לו אפילו מקצת חולי אלא מיחוש בעלמא אסור לעשות לו אפילו ע"י נכרי שום דבר הניכר שהוא לרפואה כמו שנתבאר למעלה.

סעיף לח: החושש בשינוי לא יגמע בהן חומץ ויפלוט שניכר הוא שהוא לרפואה אבל מגמע ובולע או מטבל בו פתו ויאכלנו כדרכו בחול.

ואפילו על ידי נכרי אסור לעשות לו שום דבר אף על פי שאין באותו דבר שום סרך מלאכה אפילו מדברי סופרים אלא שניכר שהיא לרפואה.

במה דברים אמורים במיחוש בעלמא אבל אם יש לו צער כל כך עד שנחלש כל גופו ממנו מותר לעשות על ידי נכרי כל דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים כמו שנתבאר למעלה.

סעיף מג: כל אוכלין ומשקין שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה אף על פי שהם קשים לקצת דברים וניכר קצת שמתכוין לרפואה כגון טחול שקשה לבני מעיים אלא שיפה ומועיל לשינים או כרשינין שקשין לשינים אלא שיפין

ומרפאין לבני מעים אעפ"כ כיון שדרך הבריאים לאכלן לפעמים גם שלא לרפואה מותר לאכלן גם לרפואה.

וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה גזרה משום שחיקת סמנים והוא שיש לו מיחוש בעלמא ומתחזק והולך כבריא אף על פי שכואב לו מאד אבל אם חלה ממנו כל גופו אף על פי שמתחזק והולך ואין צריך לומר אם נפל למשכב כבר נתבאר למעלה שיש מתירין.

אבל אם אין לו מיחוש כלל ואינו מתכוין כלל לרפואה אלא לצורך אחר כגון האוכל שרפים מתוקים וגומע ביצה חיה כדי להנעים הקול מותר אבל כשמתכוין לרפואה אסור אף על פי שהוא בריא גמור ואין לו שום מיחוש.

טלטול מנורה

שאלה: 'נברשת' גדולה הנמצאת בבית הכנסת ועומדת לתליה בתקרת בית הכנסת, האם ניתן לטלטלה ממקום למקום בשבת, לצורך מקומה?

תשובה: 'מנורת חשמל' רגילה נחשבת כ'כלי שמלאכתו לאיסור' - שמותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. אמנם נברשת גדולה שבדרך כלל היא יקרה, ועשויה זכוכית וכיוצא בזה - מדברים עדינים, ומורכבת מריבוי חלקים קטנים, ונוהרים מלטלטלה שלא לצורך - בכדי שלא תיפגם על ידי כך, הרי היא נחשבת כ'מוקצה מחמת חסרון כיס', שאסור לטלטלו אף לצורך גופו או מקומו.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ג: כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו (ואם נשתמש לאיסור בבין השמשות כגון נר שהודלק ע"ל סי' רע"ט), בין לצורך גופו כגון קורנס של זהבים או נפחים לפצוע בו אגוזים, קורדם לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמה לצל דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור. הגה: כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטולו, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו, שרי. ולכן מותר ליגע במנורה שבבית הכנסת שנרות דולקות עליו, או בתנור שדולק בו אש. וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה (מרדכי פ' כל הכלים וריש ביצה ורבינו

ירוחם חי"ג והמגיד פכ"ה ות"ה סי' ס"ז וכל בו סוף דיני שבת). וכן מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י נפוח, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול (תשובת מהרי"ל).

סעיף א: כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. הגה: ואפי' תחובים בנדן עם שאר סכינים, אסור לטלטלו (מהרי"ל). וה"ה לקורנס של בשמים שמקפידים עליו שלא יתלכלך. הגה: וה"ה כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם (ב"י בשם מיימוני פ"ה והמגיד פכ"ז).

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף יב: כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו כגון קורדום לחתוך בו דבילה וקורנס לפצוע בו אגוזים או אפילו לסמוך בו כלים וכיוצא בזה בין לצורך מקומו אבל לצורך הכלי עצמו כגון שהכלי מונח במקום שירא שלא יגנב משם או שלא יפול וישבר או שמונח בחמה וירא שלא יתבקע שם ורוצה לטלטלו משם למקום הצל וכל כיוצא בזה אסור ואם מחשב עליו להשתמש בו תשמיש במקום אחר או שמחשב להשתמש איזה תשמיש במקום זה שהכלי מונח שם מותר לו לטלטלו ממקום זה אף על פי שעיקר כוונתו בטלטולו הוא כדי שלא יגנב או ישבר במקום זה.

סעיף ד: וכל הכלים שהם עומדים לסחורה והוא מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש אף על פי שאינם כלים היקרים ביותר ואין צריך לומר כלים היקרים ביותר אף על פי שאינן לסחורה אלא שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם מלהשתמש בהם תשמיש אחר שלא יפחתו דמיהם אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש איזה תשמיש במקום שכלי זה מונח שם או לצורך גופו דהיינו שנמלך להשתמש איזה תשמיש בגוף כלי זה (והוא שנמלך כן משחשכה אבל אם נמלך כן מבעוד יום מותר לטלטלו שמחשבה מועלת למוקצה כמו שיתבאר) וזהו הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס.

סעיף ה: וכן סכין של שחיטה ושל מילה ואיזמל של ספרים וסכין של סופרים שמתקנין בו הקולמוסים כיון שמקפידים שלא להשתמש בהם תשמיש אחר

המותר בשבת אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם ואפילו אם הסכין הזה תחוב בנדן עם סכינים אחרים אין אומרים שמן הסתם אין מקפיד עליו כלל הואיל ותחבו בנדן עם שאר סכינים.

ומכל מקום אין איסור אלא להוציא סכין זה מהנדן או לטלטל הנדן עם סכין זה לאחר שהוציא מתוכו שאר הסכינים אבל בעוד ששאר הסכינים בתוכו מותר לטלטלו אף על פי שסכין זה ג"כ בתוכו והוא שאי אפשר לנער סכין זה מהנדן או שיש חשש הפסד אם ינערו או שצריך למקום הנדן כמו שיתבאר בסי' ש"ט וש"י בשאר כלי שהוא בסיס לאיסור ולהיתר עיין שם הטעם לכל זה.

סעיף ו: וכן קורנס שדכין בו בשמים במקומות שמקפידים עליו שלא להשתמש בו תשמיש אחר שלא יתלכלך הרי זה מוקצה מחמת חסרון כיס אבל במקומות שאין מקפידים עליו מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור כמו שיתבאר וכן נייר חלק העומד לכתובה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפיד עליו שלא להשתמש עליו שום תשמיש שלא יתלכלך ועוד שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל כמו שיתבאר.

גריפת מים בשבת

שאלה: באם ישנה נזילה מהמזגן בבית הכנסת, ונטפו מים מרובים על רצפת בית הכנסת, האם ישנה אפשרות לגרוף את המים באמצעות 'מגב' החוצה?

תשובה: כיון שמדובר **בצורך גדול**, מותר לגרוף במגב את המים מהרצפה. ובפרט שיש להקל בדברי סופרים - במקום שזה יכול להזיק לרבים (כנידון דידן שילדים או מבוגרים יכולים להחליק במים).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלז סעיף ב: אסור לכבד הבית, אלא אם כן הקרקע מרוצף. ויש מתירין אפי' אינו מרוצף. הגה: ויש מחמירין אפי' במרוצף (טור בשם ר"י, ומרדכי ריש פרק כל הכלים, ור' ירוחם חי"ג וסמ"ג וסה"ת), וכן נוהגין ואין לשנות. מיהו, ע"י עכו"ם מותר (רבינו ירוחם חי"ג), וכן ע"י בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינו משהו גומות (אגור). ואסור לכבד הבגדים ע"י מכבדות העשויים מקסמים, שלא ישתברו קסמיהם (הגהות אלפסי פרק הזורק).

סעיף ג: אין סכין את הקרקע, ולא מדיחים אותו, אפילו הוא מרוצף.

ביאור הלכה סימן שלז סעיף ג ד"ה ולא מדיחין: ולא מדיחין אותו אפילו הוא מרוצף - דע דבתוספתא וברמב"ם מבואר עוד והביאו המ"א דאין נופחין את הקרקע בשבת והשמטתי זה משום דאינו מצוי גם לא אדע פירושו על נכון דאם פירושו הוא לנפח בפיו את האבק והעפר מעל גבי קרקע אמאי אסור ומאי שנא מכיבוד דשרי הרמב"ם עכ"פ ברצופה ואדרבה למאן דאסר שם כיבוד משום מזיז עפר והוי כחופר לישתרי הכא דבפיו לא יזיז עפר ממקומו גם למאן דאסר שם משום מוקצה יהא מותר הכא כמבואר בסימן ש"ח ס"ג [וא"ל דהברייתא יסבור דטלטול מהצד שמיה טלטול דפלוגתא דתנאי יש בזה דא"כ אמאי העתיקה הרמב"ם לדינא] ואפילו למאן דאסר שם משום אשווי גומות ג"כ קשה דלישתרי עכ"פ ברצופה למאן דשרי בכיבוד ומצאתי בפמ"ג בדבריו הקצרים רמז תירוץ לזה והוא דלפי שהכיבוד הוא צורך שבת ס"ל להרמב"ם דהקילו ברצופה משא"כ בזה וכמו שביאר המגיד טעם הרמב"ם שמחמיר לענין הדחה ועוד י"ל דכל אלו הדברים היו צורך מרחץ וכדומה שצריך ליפוי הקרקע ולכך חיישינן שיבוא לאשווי גומות במתכוין באינה רצופה וגזרו ג"כ רצופה דקרקע בקרקע מיחלף כדאיתא בגמרא וה"ה גבי נפיחה מיירי נמי בכה"ג [ואף דברבינו ירוחם כתב האי דינא דאין סכין ומדיחין גבי בית אפשר גם הוא מיירי לענין רחיצה וכדומה שצריך ליפוי הקרקע וכנהוג בזמנינו דההדחה היא צורך רחיצת הקרקע] אבל לעולם אם צריך לכבד הבית [למאן דשרי] ואין לו מכבדת מותר לו לנפח בפיו את האבק והעפר ואדרבה לכאורה נראה דזה לא גרע מריבוי דשרי הגמרא במסקנא ואפילו באינה מרוצפת משום דלאו פ"ר הוא לאשווי גומות וה"נ כה"ג ואפשר עוד דאפילו לנפח בכלי באויר ג"כ שרי ואפילו למאן דמפקפק על התירא דכנף אווז מודה הכא דשרי.

משנה ברורה סימן שלז ס"ק טז: ולא מדיחין אותו - שהיו פוקקין סילון שהמים נכנסו דרך בה לבית המרחץ ופותחים נקב שבצד אחר שילכו אותם המים ומנקים את הקרקע מפני הזוהמא וטעם כל אלה משום דחיישינן להשוות גומות ואפי' למאן דשרי כיבוד בשבת דשאני הכא דכיון שהוא רוצה ליפות את הקרקע לסוך אותה או להדיחה חיישינן שמא יראה גומות וישכח ויבא להשוותם במתכוין [רי"ן].

משנה ברורה סימן שלז ס"ק יז: אפילו הוא מרוצף - דגזרינן אטו שאינו מרוצף [רמב"ם] והא דהתיר בס"א לענין כיבוד ולא גזר כן משום דכיבוד הוא יותר דבר נחוץ מהדחה. ודע דהדחת רצפת הקרשים שנוהגין כהיום יש בזה עוד איסור לעשות בשבת מלבד הדחה דהא צריך לזה שריית אלונטית במים כידוע ויש בזה משום כיבוד.

שלחן ערוך הרב סימן שלז סעיף ד "אין סכין את הקרקע ואין מדיחים אותו.. שמא יבא להשוות גומות. ואפילו במרוצף אסור אף לדברי המתירין בכיבוד, לפי שדברים אלו **אין בהם צורך כל כך** כמו בכיבוד. לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף לשאינו מרוצף ואסור הכל".

ומדקדוק דבריו נראה, שאם מדובר **בצורך גדול** בהדחה, כמו בנידון דידן, יהיה מותר לגרוף במגב את הרצפה, כמו בכיבוד. ומה שכתב הוא רק במקרה רגיל, לעשות זאת לכתחילה, שאין זה צורך כ"כ כמו בכיבוד. וכנראה בחוש, שכיבוד עושים יותר מאשר הדחה. (וכן הוא בשש"כ פרק כג אות ו).

ובפרט יש להקל בדברי סופרים - במקום שזה יכול להזיק לרבים (כגון שילדים או מבוגרים יחליקו במים). כמבואר בסימן שלד סעיף כט, "גחלת של מתכת.. אסור לכבותה מדברי סופרים. ואם היא מונחת במקום שרבים ניזוקים בה, מותר לכבותה. שבמקום **היזק הגוף של רבים** לא גזרו".

שאלה: במקרה המדובר; האם מותר לגרוף את המים למקום מרוצף, אך משם

נמשכים המים וזורמים לאדמה?

תשובה: באם ישנו 'מפתן' בפתח בית הכנסת שאין המים נשפכים ישירות על האדמה, אלא נשפכים תחילה על המפתן - ומשם ממשיכים לזרום הלאה עד שנמשכים לאדמה, יש מקום להקל בצורך גדול (ולצורך הרבים) כנידון דידן. ובפרט אם יערב בהם מעט אקונומיקה וכדו', שפוגם את המים שלא יצמיחו.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף ג: מותר לילך על גבי עשבים, בין לחים בין יבשים, כיון שאינו מתכוין לתלוש. אבל האוכלים בגנות, אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אף על פי שאינם מכוונים, פסיק רישיה הוא; אבל מותר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין.

הגה: ולכן טוב להחמיר שלא לאכול בגנות, אם ישתמש שם עם מים, דבקושי יש לזוהר שלא יפלו שם מים (ב"י בשם סה"ת).

עולת שבת סימן שלו ס"ק ג: אבל האוכלים וכו'. פירוש אפילו בגנות שאינן שלהם, דלא קי"ל כדברי הערוך שפירש דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר וכמו שמבואר לעיל בסימן ש"כ [סי"ח] עי"ש. ובספר הזכרונות [ה' שבת פי"א ד"ה הזורע] כתב אם הגינה של ישראל אסור מדאורייתא ובשל גוי אסור מדרבנן. ומה שכתב שאינם מצמיחים וכו'. ובספר התרומה [סי' רלה] איתא דין הוא מן המשקין שאינם מצמיחין דשורף את הזרע ואינו מצמיח.

משנה ברורה סימן שלו ס"ק כו: שמשקים אותן - והמשקה את הזרעים חייב משום זורע דמועיל להצמיח וגם משום חורש שמרפיא הקרקע ע"י הלחלוח.

משנה ברורה סימן שלו ס"ק כז: פסיק רישא הוא - דאי אפשר שלא יועיל לגדלם ואם אוכל בגינה שאינה שלו ולא של אדם האוהבו יש מתירין דס"ל כיון דפ"ר דלא ניחא ליה הוא שרי אף לכתחלה והרבה פוסקים אוסרין גם בפ"ר דלא ניחא ליה לכתחלה וכמבואר בסוף סימן ש"כ ע"ש.

מגן אברהם סימן שלו ס"ק ו: פסיק רישיה הוא. ואם אוכל בגינת חבריו יש מתירין כמ"ש ססי' ש"כ כיון דלא ניח' לי' וס' הזכרונות דף נ"ח כ' דוקא בגנת עכו"ם אמרינן לא ניחא ליה ולא משמע כן בגמ' דאמר' דעביד בארעא דחבר' עמ"ש סי' ש"ז ס"ז.

ביאור הלכה סימן שלו סעיף ג ד"ה או שאר משקים וכו' - קשה דלפי מה שכתב הסמ"ג והובא בהגה"מ והעתיקו המ"א דהמשקה מים חייב משום חורש ג"כ אמאי כתב דביין מותר וה"ה בשאר משקים שאינם מצמיחין נהי דאינו מועיל להזרעים עכ"פ מרפה הקרקע ע"י הלחלוחית ויתחייב משום חורש ושמא י"ל דלא אמרו בזה משום חורש רק היכי דהוא מועיל להזרעים ג"כ אבל היכי דהוא מקלקל להזרעים אפשר דאין מתיפה הקרקע ג"כ וכעין זה מצאתי ג"כ במאמ"ר אבל הוא דוחק וצ"ע ודע דבספר תפארת ישראל כתב דבחכמת אקאנאמיע אמרו שמי רגלים הם טובים מאד לזבל הקרקע א"כ מזבל תולדת חורש הוא עכ"ל ולא נהגו העולם לזוהר בזה כלל וגם משבת פ"א ע"ב מוכח שלא כדבריו דהלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים

ולדבריו היה אסור גם לפנות על שדה ניר בשבת מחמת חרישה ולא משמע שם כן עי"ש.

משנה ברורה סימן שלו ס"ק כט: או שאר משקים שאינם מצמיחים - דהיינו כגון יין לפי שהוא עז וחזק ושורף ג"כ הזרעים וכן שאר משקה שהוא כעין זה וכתב המג"א דלכתחלה ראוי ליזהר אף במשקים ועיין בא"ר שכתב דביין שהוא חזק אין ליזהר כלל וכנ"ל. כתב הפמ"ג דמי דבש ושכר יש בהן מים ובודאי מצמיחין.

ובשו"ע אדה"ז סימן שלו סעיף ט, מבואר, "מי שאוכל בגינה צריך ליזהר שלא ליטול ידיו על העשבים מפני שמשקה אותם. ואף שאינו מתכוין לכך פסיק רישיה ולא ימות הוא.

ואף אם אוכל בגנת חבירו או אפילו של נכרי שאין לו חפץ כלל בגידול העשבים שבה, והרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכל מקום אסור מדברי סופרים".

יתירה מזו, גם אם מדובר בקרקע של רה"ר, שיגדל שם עשבים שוטים, וא"כ זהו פס"ר דלא ניחא ליה, מ"מ אסור מד"ס. כמבואר בסימן שכ סעיף כד, "ברזא שמכניסין בנקב שבדופן החבית.. אסור לפקוק בה בשבת.. מפני שע"י הפקיקה נסחטין משקין הבלועין בנעורת ופסיק רישיה ולא ימות הוא. ואף שהמשקין הנסחטין **הולכין לאיבוד**, [וכפי שמבואר בהמשך הסעיף - "שאינן הסחיטה נוחה לו כלל, שהרי אין לו שום הנאה ממנה..ואין לו בהם הנאה של כלום] - מכל מקום אסור מדברי סופרים".

וב' צדדים להקל (באופן האמור) מובאים בפוסקים, : א) כיון שאין המים נשפכים באופן ישיר מכוחו, נחשב רק "גרמא". (שש"כ פרק יב, סעיף יט). ב) באם הנזילה היא בימות הגשמים, כיון שהקרקע כבר רוויה ממים, א"כ אין שום תועלת לצמחים ממים אלו, ואדרבה לפעמים אף מקלקל. (אז נדברו חלק ו סימן ב).

מוקצה

שאלה: האם 'פלאפון חכם' נחשב כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, מחמת שיש בו צנ

שעון תמידי - המורה על השעה?

תשובה: אסור להזיז כל סוג פלאפון שהוא בשבת, מחמת שיכול לגרום לשינוי 'מצג הקליטה' בפלאפון, אפילו בהוזה מועטת. ואם כיבה את מצב הקליטה בפלאפון, אזי תלוי; אם מדובר בפלאפון שמיוחד להשתמש בו תדיר גם כשעון, אפשר שיש להקל בכך. אך אם יש לו 'שעון יד' בכדי לראות השעה, ועיקר שימושו ויחודו של הפלאפון הוא לדברים אחרים, אזי הפלאפון מוקצה מחמת חסרון כיס - ואין להזיזו בשבת.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ד: כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו אפי' אינו אלא לצורך הכלי שמא ישבר או יגנב; אבל שלא לצורך כלל, אסור לטלטלה. כתבי הקודש ואוכלין, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל. הגה: ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך (תרה"ד ועיין בב"י). ושופר אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו או מקומו (הג"א סוף פרק במה מדליקין).

ובשו"ע אדה"ז סימן שח סעיף כא, "כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, מותר לטלטלו אף לצורך הכלי עצמו כדין כלי שמלאכתו להיתר, הואיל **והוא מיוחד** ג"כ למלאכת היתר". ומשמע שצ"ל מיוחד גם לשימוש מלאכת היתר, ולא שמועיל גם לשימוש היתר.

וכן מבואר במשנה ברורה (ס"ק כ) "קדרה שמלאכתה הוא לבישול, ורק לפעמים משתמשין בה למים ולפירות, היא בכלל כלי שמלאכתה לאיסור".

[ואין לחלק שישנו הפרש מצד החברה המייצרת, שקדירה הוא רק לבישול, ולצורך איחסון ישנם כלים מיוחדים. משא"כ פלאפון מייצרים במיוחד את השעון מובנה בפנים. מאחר ומוקצה הולך לפי הבעלים וממילא "מיוחד" הולך לפי שימוש הוא, ובפלאפון מצד שימוש הבעלים עיקרו מיוחד לשיחות והודעות, ולכך קנאו. רק בדרך אגב נוח לו בענייני נוחות שונים שישנם בו בדרך טפל].

ביאור הלכה סימן שח סעיף ד ד"ה כלי שמלאכתו להיתר - עיין במ"ב לענין קדירה ומ"מ נראה דאף כשפנוה מהתבשיל ועומדת בבית מותר לטלטלה ולסלק לצד חוץ דהוי כגרף של רעי עיין בשבת קכ"ד לענין קערה וכן משמע במאירי.

עולת שבת סימן שח ס"ק ט: כלי שמלאכתו להיתר. פירוש שמיוחד למלאכת היתר אף על פי שראוי גם כן למלאכת איסור.

מגן אברהם סימן שח ס"ק ט: שמלאכתו להיתר וכו'. וה"ה כשמלאכתו לאיסור ולהיתר (ש"ג פי"ז כ"ה).

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שח ס"ק ט: שמלאכתו. עיין מ"א. ואם הרוב לאיסור, אזלינן בתריה, על דרך כל הכלים הולכין אחר רוב תשמישן [סימן תנא סעיף ו]. וקצת ראייה מחדושי הרשב"א שבת קכ"ג [ע"א ד"ה הא דתנן] מדוכה עם שום, (בקדירה) [כקדירה] המטלטלת עם תבשיל, אף על גב שלפעמים מניחין כך פירות הוה מלאכתו לאיסור.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף א: כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. הגה: ואפ' תחובים בנדן עם שאר סכינים, אסור לטלטלו (מהרי"ל). וה"ה לקורנס של בשמים שמקפידים עליו שלא יתלכלך. הגה: וה"ה כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם (ב"י בשם מיימוני פ"ה והמגיד פכ"ז).

משנה ברורה סימן שח ס"ק ג: הקולמוסים - וה"ה שארי דברים שמקפיד עליהם שלא להשתמש בהם תשמיש אחר כדי שלא יתקלקלו כגון מגרה גדולה שמנסרין בה את הקורות או סכין של רצענים או נייר חלק שעומד לכתובה כמו שכתבו הפוסקים וכל כה"ג.

משנה ברורה סימן שח ס"ק ו: שמקפידים עליו - ואם הוא אינו מקפיד לא הוי לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס [מ"א].

מגן אברהם סימן שח ס"ק ב: שמקפידין עליו. אבל במקום שאין מקפידין עליו שרי כמ"ש ס"ג.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שח ס"ק ב: שמקפידים. עיין מ"א. דהכל תלוי בדעתו, אם אין מקפיד לא הוה לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס, כמו קורנס של זהבים.

מחצית השקל אורח חיים סימן שח ס"ק ב: שמקפידים כו'. כמו שכתוב סעיף ג'. דמתיר בקורנס של נפחים ושל זהבים כיון דאין מקפידים עליהו, א"כ הוא

הדין בקורנס של בשמים במקום שאין מקפידים שרי. ואפשר דלשון במקום שאין מקפידים שכתב מ"א הוא לאו דוקא, דאפילו מקפידים באותו מקום רק אותו אדם אינו מקפיד עליו גם כן מותר.

הבדלה על בירה

שאלה: האם ניתן להבדיל לכתחילה על 'בירה' במוצאי שבת?

תשובה: מעיקר הדין אפשר. אולם ישנו "הידור מצוה" ו"מצוה מן המובחר" - להבדיל בכל מקרה דוקא על יין.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצו סעיף ב: ואין מבדילין על הפת, אבל על השכר מבדילין אם הוא חמר מדינה וה"ה לשאר משקין, חוץ מן המים. הגה: וטוב יותר להבדיל על כוס פגום של יין, מעל שכר (אבודרהם). ונהגו להבדיל במוצאי פסח על שכר ולא על יין, משום דחביב עליו. וביו"ט שחל להיות במו"ש, שיש בו קידוש שהוא נאמר על הפת, י"א שאגב הקידוש מבדילין ג"כ עליו. וי"א שיותר טוב לומר הקידוש והבדלה שניהם על השכר. (הגה: והסברא ראשונה עיקר).

משנה ברורה סימן רצו ס"ק ח: על השכר מבדילין - אם אין לו יין ואם יש לו יין הוא קודם לכל המשקין [אוי"ן] וחז"ל הפליגו ג"כ בגודל המצוה ואמרו המבדיל על היין או שומע מאחרים שמבדילין הקדוש ברוך הוא קוראהו קדוש ועושהו סגולה שנאמר והייתם לי סגלה מכל העמים ואומר ואבדיל אתכם מן העמים [טור].

ביאור הלכה סימן רצו סעיף ב ד"ה אם הוא חמר מדינה - ואפילו לדעת הפוסקים המחמירין לעיל בסימן רע"ב ס"ט לענין קידוש לענין הבדלה כו"ע מודו דמבדילין וכדאיתא בגמרא להדיא דאמימר אבדיל על שכרא משום דחמר מדינה הוא. ומשמע מהרמ"א לעיל בסימן קפ"ב ס"ב בהג"ה דבמקום שהיין מצוי אף שהוא ביוקר מקרי מצוי ויבדיל על היין [דלא שרי שם אלא משום שא"א לקנות יין בכל סעודה לברך עליו] מיהו אם השכר חביב עליו יותר מן היין יכול להבדיל על השכר וכדלקמיה בהג"ה. כתב בפמ"ג בסימן רצ"ט אותן שזוהרין משתיית שכר משום חדש צ"ע כשאינן לו יין כ"א שכר איך יבדיל ויברך עליו דלדעתו אסור ואיך יברך עליו וליתן לאחרים לשתות ע"כ ישמע מאחרים עכ"ד ולענ"ד גם בזה צ"ע אם הוא חושש לעצמו שכוס

זה הוא כוס של איסור א"כ איך יוצא ידי הבדלה במה שאחר מברך עליו אם לא שקבל עליו הזהירות בתורת חומרא ולא בתורת איסור.

משנה ברורה סימן רצו ס"ק ט: חמר מדינה - עיין לעיל בסימן רע"ב ס"ט במ"ב ובה"ל שם מהו חמר מדינה ומה שכתב ה"ה לשאר משקין היינו משקין שרגילין לשתות אבל משקין שרגילין בפסח כגון מי לאקריץ אינו חמר מדינה כיון שאין רגילין לשתות כל השנה וה"ה כל כיוצא בזה ואפילו מי דבש לא הוי חמר מדינה אלא במדינות שרגילין לשתות אבל במקום שאין שותין אותו אלא לפרקים לא הוי חמר מדינה וגרע משכר. ועל יי"ש אין כדאי להבדיל דהא כתב המ"א דכוס הבדלה רגיל המבדיל לשתות כולו ואין משקה ממנו בני הבית וביי"ש קשה לקיים זה אך כשאין לו משקה אחר יכול להבדיל עליו ואך שיזהר לשתות ממנו עכ"פ כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית וא"ל לא יצא. כתב בשערי תשובה בשם הברכי יוסף דעל חלב ושמן אין להבדיל שאין רגילין לשתותו למשקה.

שערי תשובה סימן רצו ס"ק [א]: וה"ה לשאר משקים. וכת' הבר"י דלא אתי למימר כגון חלב ושמן וכיוצא רק למימר דשאר משקים שהם חמר מדינה מותר לאפוקי מים אף דשתיית המקום ההוא מים אין דינו לקרותו חמר מדינה ע"ש.

משנה ברורה סימן רצו ס"ק י: חוץ מן המים - אף אם רוב שתיית המדינה הוא מן המים משום דלא חשיב. ועל קווא"ס ובארשט מוכח מט"ז בסימן קפ"ב וא"ר שם דאף בשעת הדחק אין מברכין דאף שההמונים שותין אותן מ"מ לא חשיבי וכמו מים הוא [ואף דעת המ"א שם דהעתיק דעת רש"ל להקל בשעת הדחק היינו דוקא גבי כוס בהמ"ז שאין בו חשש ברכה לבטלה וכדמוכח בתשובת רש"ל משא"כ בהבדלה. ובח"א כתב דבשעת הדחק יש להבדיל על משקה קווא"ס ולא ידעתי טעמו ואולי מיירי בשנעשה משקה חשוב כעין משקה שכר וגם זה דוקא אם עיקר שתיית ההמון הוא מהמשקה הזה דאל"ה לא הוי חמר מדינה].

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רצו סעיף ז: אין מבדילין על הפת אפילו אין לו יין ולא שאר משקים ואינו דומה לקידוש שמקדשין על הפת לפי שהקידוש יש לו ענין להפת שאין קידוש אלא במקום סעודה אבל הבדלה אין לה ענין כלל להפת.

סעיף ח: אבל מבדילין על כל משקה שהוא חמר מדינה חוץ מן המים אלא אם כן יש לו יין שאז אין זה הידור מצוה אם יבדיל על שכר או שאר משקים אף על פי

שהם חמר מדינה אבל אם אין יין בביתו אף שישנו אצל חנוני אין צריך לקנותו ומכל מקום מצוה מן המובחר להבדיל על היין בכל ענין.

סעיף ט: ואפילו אם יש לו כוס יין שאינו מלא וכוס מלא שכר או שאר משקה חמר מדינה טוב יותר להבדיל על היין אם אינו פגום אבל אם הוא פגום והוא בענין שאי אפשר לתקנו מפגימתו ע"י נתינת מעט מים לתוכו כגון שהוא מזוג במים כבר כראוי בענין שאם יוסיף עליו מעט מים לתוכו יתקלקל אזי טוב יותר להבדיל על משקה חמר מדינה שאינו פגום.

קריאה ב'שטרי הדיוטות'

שאלה: כמה משפחות המתארחות יחד בבית הארחה, האם מותר ל'מלצר' לקרוא את שם המשפחה ותפריט האוכל בכדי לדעת מה להגיש לכל משפחה - לפי מה שהזמינו לפני כן?

תשובה: המנהג בפועל להקל - כאשר מי שקורא מתוך הכתב הוא ה'מלצר' (ה'שמש'), מאחר ועל המשמש בסעודה מלכתחילה לא גזרו חכמים, בכדי שלא יבוא לידי תקלה, ויבואו לידי קטטה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף יב: זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם, אסור לקרותו בשבת אפילו אם הוא כתוב ע"ג כותל גבוה הרבה, משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות דאפילו לעיין בהם בלא קריאה אסור (הרא"ש ור"ן פ' השואל וטור), אבל אם חקק בכותל חקיקה שוקעת, מותר; אבל בטבלא ופנקס אפילו אם הוא חקוק, אסור לקרותו.

מגן אברהם סימן שז ס"ק טז: זימן אורחים. כתב ב"ח מה שנוהגין שהשמש קורא לסעודה מתוך הכתב אסור נהי דלשמא ימחוק ליכא למיחש אלא כשבעל הסעודה בעצמו קורא מ"מ איכא למיגזר משום שמא יקרא כו' עכ"ל ואני אומר מנהג ישראל תורה הוא דהא חשבונות של מצוה שרי כמ"ש סימן ש"ו ס"ו ולא גזרינן אטו חשבונות שאינן של מצוה כ"ש הכא דהוא גופה גזירה אטו שטרי חשבונות דשרי בשל מצוה וע"ש סי"ב דצרכי רבים שרי.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שז ס"ק טז: עיין מ"א. היינו סעודת מצוה, השמש קורא מכתב, דשמא ימחוק לא שייך בשמש, רק בעל הבית, ומשום הכי בעל הבית אסור, זימן "אורחים" דהוה סעודת מצוה (בבאו מן השדה), דלא התירו שבות במצוה, כי אם שבות דשבות, מה שאין כן בשמש שמא יקרא בשטרי הדיוטות, אדרבה סומכין על רש"י [ביצה לז, א ד"ה משום] הטעם ממצוא חפצין [ישעיה נח, יג], וסעודת מצוה הוה חפצי שמים. עיין ט"ז [ס"ק] י"א, ועיין סימן ש"ו [מ"א] אות (י"ד) [יב] ומה שכתבתי שם [אשל אברהם אות יב וטז], ועיין אליה רבה אות למ"ד. מחצית השקל אורח חיים סימן שז ס"ק טז: זימן כו'. כתב ב"ח כו' נהי דלשמא ימחוק כו'. בדגמרא איכא שני טעמים על האי דינא שהזכיר המחבר, חדא, שמא ימחוק משמות האנשים אשר זימן, כי יראה שאין המגדים אשר זימן מספיקים לאותן אנשים כי רבים הם, ולכן ימחוק איזה אנשים שלא לקרותם. טעם שני, שמא יקרא בשטרי הדיוטות.

משנה ברורה סימן שז ס"ק מז: אסור לקרותו - בגמרא איתא שני טעמים אחד שמא ימחוק מן האורחין ומן המגדים דהיינו שלפעמים רואה שלא הכין להם כל צרכם ומתחרט שזימן אורחים יותר מן הראוי ומוחק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש וכן במיני מגדים ג"כ מתנחם לפעמים למעטם ועוד טעם שמא יבוא לקרות גם בשטרי הדיוטות וזה אסור כדלקמיה בסי"ג. ומה שנוהגין שהשמש קורא מתוך הכתב לסעודה יש מחמירים דנהי דלשמא ימחוק ליכא למיחש אלא כשבעל הסעודה בעצמו קורא ומטעם שכתבנו מ"מ הלא איכא למיגזר משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות אך כשהסעודה היא של מצוה יש להקל הקריאה להשמש דהוי בכלל חפצי שמים דשרי כמ"ש סימן ש"ו ס"ו וכ"ש דמותר לשמש להכריז כרוז בבהמ"ד מתוך הכתב אמנם בשערי תשובה הביא ליישב המנהג להקל להשמש לקרוא מתוך הכתב אפילו לסעודת הרשות דעל השמש מעיקרא לא גזרו כדי שלא יטעה ויביא לידי חורבן ותקלה כעובדא דקמצא ובר קמצא.

שערי תשובה סימן שז ס"ק [טז]: לקרותו. עבה"ט עיין בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' כ"א שכ' שעפ"י ישוב המג"א למנהג אין מיושב מה שנוהגין כן גם בסעודת הרשות וגם קשה משבת דף קמ"ט כו' ומסיק דבעה"ב אסור לקרות הקרואים מתוך הכתב אפי' לדבר מצוה כיון שאפשר בלא זה וכ"כ בתשו' הב"ח סי' קכ"ז והמנהג

שהשמש קור' מתוך הכתב דעל השמש מעיקר' לא גזרו אפי' לדבר הרשות שיש לחוש לחורבה ותקלה כעובד' דבר קמצא לכך התיירו לזמן מתוך הכתב שלא יטעה כן י"ל לתרץ המנהג ע"ש ועיין בשערי אפרים שער י' סעיף ל"ג ופתחי שערים שם. עולת שבת סימן שז ס"ק י': זימן אורחים וכו' גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. דברי המחבר כאן כלשון הטור. ולענ"ד אין דבריהם מדוקדקים היטב על פי סוגיות הגמרא [שבת קמח ע"ב], דשם מסקינן דכותל בשטרי לא מיחלף כלומר וליכא למיחש דלמא יקרא בשטרי הדיוטות. וכן כתב הר"ן [סגריש ע"ב] בהדיא וזה לשונו, דבדחייק מיחק על גבי כותל מותר לקרות, דמשום שטרי הדיוטות ליכא למיחש דגודא בשטרי לא מיחלף וכיון דחייק ליכא למיחש משום מחיקה, אבל מכתב שעל גבי טבלא ופנקס אפילו חייק מיחק אסור, אף על גב דלמחיקה ליכא למיחש, מכל מקום איכא שמא יקרא בשטרי הדיוטות דטבלא ופנקס בשטרי מיחלפי עכ"ל. הרי לך בהדיא דבכתב על גבי כותל ליכא למיחש משום שטרי הדיוטות. ועוד לדעתו היאך כתב סיפא אבל אם חקק בכותל חקיקה שוקעת מותר, כיון דמשום שטרי הדיוטות נגע בו מה לי אם חקק או כתב, בתרוייהו איכא למיחש משום שטרי הדיוטות. והמחבר לא דק בטעם הדבר.

משחה בשבת

שאלה: האם מותר למרוח משחה נגד יתושים בשבת (הכוונה למשחה הגורמת להרחקת היתושים שלא יתקרבו אליו לעוקצו, ולא להרגעת כאב עקיצות של יתושים)?

תשובה: מאחר ואין המשחה עשויה בכדי לרפא נזק קיים, אלא בכדי למנוע נזק שיבוא, מותר למורחה בשבת, ואין בזה משום איסור נטילת תרופות שאסרו חכמים בשבת.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף כג: נותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים וחדשים, שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה; אבל לא ישנים, שהם מרפאים. וה"מ ישנים, שלא נתנו מעולם על המכה, אבל אם היו כבר על המכה אפילו ישנים שרי, דשוב אינם מרפאים.

נחלת צבי על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף כג: נותנין ספוג כו'. ברייתא פרק ר' אליעזר דמילה [שם]. ונראה פשוט דוקא בחתיכות בגדים לחוד אמרו לחלק בין ישנים וחדשים אבל לא בספוג, דבספוג מותר בכל ענין. וכך נראה מפירוש רש"י שם דפירש דמוך יבש היא כתיתין, וכך נראה מדברי הרי"ף [נג ע"ב] דכתב הא דקתני מוך יבש בחדתי כו'.

עולת שבת על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף כג אבל לא ישנים וכו'. פירוש דקאי אבגדים אבל בספוג בכל גונא מותר. וכן כתב בכנסת הגדולה מהדורא בתרא [הגהות ב"י אות כה], וכן הסכים הב"ח [סי"ד]:

פרי מגדים משבצות זהב על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף כג: וחדשים. עיין ט"ז. כן כתב הב"ח [עמוד תק"ד אכן] דבגמרא קל"ד ב' ארומיא דכתיתין, משני חדתי שרי, ישנים אסור. אבל ספוג אפילו ישנים שרי. ולכן היפך המחבר, ספוג בכל ענין שרי, וכתיתין דוקא חדשים, דלא כמו שכתב בטור. וכן משמע בגמרא, דתניא ברישא נותנין מוך יבש וספוג יבש, ולא אמר נותנין מוך וספוג יבש, שמע מינה הא כדאיתא כו', יע"ש. ובאליה רבה [ס"ק] כ"ד השמיט תיבת עוד, וצ"ע.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף כג וחדשים וכו' - עיין בט"ז שכתב דהאי וחדשים לא קאי אספוג דהתם אפילו בישנים שרי שאינם מרפאים ודלא כדעת הטור וכ"כ בא"ר ועיין בסימן ש"א סכ"ב שהעתיק שם המחבר לשון הטור דספוג מרפא ואולי כונת המחבר שם רק אספוג לח וצ"ע.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שכח: סעיף לב: נותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים חדשים על המכה מפני שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה אבל לא מבגדים ישנים שהם מרפאים את המכה וספוג גם ישן מותר ונראה דספוג מותר גם בספוג שהיא מאיזה מין שהיא סופגת מים בתוכה וכן ספוג של צמר כמו שאמרו במיתת ר' חנינא בן תרדיון הביאו ספוגין של צמר והניחו על לבו ואפשר דשל צמר דינה כבגדים וצ"ע וזה שבגדים ישנים אסורים ה"מ שלא ניתנו מעולם על המכה אבל אם היו כבר על המכה אפילו ישנים מותרים מפני דשוב אינם מרפאים.

סעיף לג: ונותנים עלה על גבי מכה בשבת מפני שאינה מרפא אלא משמרה שלא תתחכך בבגדיו חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה וכן שארי עלים אם ידועים הם לרפואה אסור וכ"ש שאסור ליתן זאל"ב על המכה וכן אין נותנין גמי על גבי המכה מפני שגמי מרפא וזהו הכל בסתם מכה שאין בה שום סכנה ואינה בכלל מחלה אבל יש מכות מסוכנות לפי דברי הרופאים ואם הסכנה הוא לכל הגוף הוה כדין חולה שיש בו סכנה ואם יש בו סכנת אבר עושים ע"י א"י ואיסור דרבנן ע"י עצמו כמו שנתבאר וזה תלוי הכל לפי דברת הרופאים.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שכח סעיף כט: מותר ליתן על גבי המכה ספוג וחתכות בגדים יבשים אם הם חדשים מפני שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו בגדיו את המכה אבל לא חתכות בגדים ישנים שהן מרפאות במה דברים אמורים כשלא היו מעולם על המכה אבל אם היו כבר על המכה שוב אינן מרפאות אף על פי שהן ישנות ומותר ליתנו על גבי מכה בשבת.

נותנין עלה על גבי המכה בשבת שאינו אלא כמשמרה חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה והוא הדין כל עלין שהן מרפאין ואם נתנם עליה מבעוד יום והסירם מעליה משחשכה אפילו במזיד מותר להחזירה מפני שלא אסרו כל רפואה משום גזרת שחיקת סמנים אלא כשמתחילה בשבת אבל לא כשכבר עשאה לו מבעוד יום ומחזירה לו בשבת.

אבל רטייה שהסירה מעל גבי המכה במזיד אפילו עודה בידו אסור להחזירה גזרה שמא ימרח ויחליק הגומות שבה ויתחייב משום ממחק כמ"ש בסי' שי"ד אבל אם הוחלקה מעל גבי המכה מאליה משחשכה לא גזרו בזה ומותר להחזירה ואפילו אם נפלה ממנו לגמרי דינה כהחלקה במה דברים אמורים כשנפלה על גבי כלי אבל אם נפלה על גבי קרקע אם בא להחזירה הרי זה כמניחה בתחלה בשבת ואסור גזרה שמא ימרח ומשום גזרת שחיקת סמנים.

וע"י נכרי מותר להניחה על המכה אפילו בתחלה אם יש לו ממנה צער ומקצת חולי כמ"ש למעלה אבל אסור לומר לנכרי לעשות הרטייה בשבת שמירוח הרטייה הוא מלאכה גמורה וע"י נכרי הוא שבות גמור ולא התיירוהו אלא אם כן חלה כל גופו או שיש סכנת אבר כמ"ש למעלה.

מגלה אדם קצת רטייה ומקנח פי המכה ומחזירה עליה וחוזר ומגלה קצתה השני ומקנח פי המכה ומחזירה עליה שכיון שאינו מסירה כולה בבת אחת מותר להחזירה אבל לא יקנח את הרטייה מפני שהוא ממרח.

זמן רבנו תם

שאלה: העומד על אביו בתוך שנתו, ובד"כ מוציא שבת לפי זמן ר"ת, וכעת נמצא במקום שיש לו בסמוך מעריב בזמנו, וצריך לטרוח בכדי לעשות מעריב לפי זמן ר"ת, האם יכול להתפלל עמהם?

תשובה: אדם הנוהג כשיטת רבינו תם, עליו להימנע מלהתפלל ערבית ומלצאת ידי חובת הבדלה - קודם זמן ר"ת, אף שיצטרך על ידי כך להתפלל ביחידות, או לטרוח.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצג סעיף ג: מי שהוא אנוס, כגון שצריך להחשיך על התחום לדבר מצוה, יכול להתפלל של מו"ש מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד אבל לא יברך על הנר, וכן אסור בעשיית מלאכה, עד צאת הכוכבים. הגה: ונוהגים לומר: והוא רחום וברכו באריכות נועם, כדי להוסיף מחול על הקודש (א"ז).

משנה ברורה סימן רצג ס"ק ט: יכול וכו' - ומ"מ כתבו האחרונים דאין לעשות כן דדבר תמוה הוא לרבים גם שמא יבואו להקל במלאכה ובפרט בימינו דנוהגין לעשות תמיד כרבנן שמתפללין מנחה עד הערב בודאי מדינא אסור להקדים מעריב במו"ש ואף דבע"ש יש שמקילין היינו משום דמצוה להוסיף מחול על הקודש משא"כ במו"ש.

שו"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן קלד: מכתבך קבלתי להתפלל עם הציבור ואח"כ לחזור ולקרות ק"ש כמו שאתה עושה בחול, או להתפלל ביחידות.

(א) בברכות דף כ"ז ע"ב, רב צלי של שבת בער"ש, רב יאשיה מצלי של מוצ"ש בשבת וכו' דאר"י אמר שמואל מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס עיין שם. וכמעט כל הראשונים ס"ל דרק באיכא אונס שרי להתפלל של מוצ"ש בשבת, וגם להרמב"ם בפ"ג מתפלה ה"ז שסתם וכן יתפלל ערבית של

מוצ"ש בשבת, ובראב"ד השיג עליו דאין ראוי לעשות כן אלא לצורך שעה עיין שם, כתב המגדול עוז דגם הרמב"ם מיירי כשהוא דחוק עיין שם.

ח.... עכ"פ אתינן לזה דאין להתפלל של מוצ"ש בשבת, אי מדינא אי כמ"ש הרש"ל וב"ח בטעמא שלא יבוא להקל. ולפי"ז אמרנו דגם כשמתפלל בציבור, אף שבציבור קיל יותר משום טירחא כמ"ש הרא"ש בריש ברכות, ועיין או"ח סימן רל"ה בטו"ז סק"ב ומג"א סק"ג במ"ש התרה"ד סי' א', מ"מ במוצ"ש שיבואו להקל במלאכה אין להתפלל גם בציבור ודו"ק. ועוד הוספנו בטעם, דמשום מצוה דרבנן אין להקדים, דדוחה עי"ז הזמן דתו"ש במשך תפלתו.

והרא"ש שם בריש ברכות הביא מרב האי גאון, לענין ציבור שמתפללין ערבית וקורין שמע קודם צאה"כ ולא מצי אינש לעכבינהו, איזהו עדיף לאצלוויי בהדייהו ולשבוק ק"ש עד צאה"כ, או לעכובי עד צאה"כ ולצלוויי ביחיד לסמוך גאולה לתפלה, והשיב באר"י עושין כן מתפללין של ערבית ואח"כ קורין את שמע בזמנה וכו', וכתב הרא"ש דהוא משום דנראה לו שיותר טוב להתפלל תפלתו עם הציבור מפלג המנחה ולמעלה כר"י ממה שיתפלל ביחיד ויסמוך גאולה לתפלה וכו' עיין שם, ונראה מזה דאם מסקינן כרבנן לא אמרינן דעדיפא להתפלל עם הציבור קודם זמנה כלל. ועיין במעשה רב לגר"א סי' ס"ה דבאמת ס"ל דתפלה בזמנה עדיף מתפלה בציבור, ושם בלקוטי דינים הביא מר"ה גאון הנ"ל וביאר עפ"י התרה"ד המובא בסי' רל"ה הנ"ל עיין שם, ועכ"פ במוצ"ש עוד יותר חמירא כנ"ל שלא יבוא להקל במלאכת שבת, ומטעם הנ"ל שמפסיד עי"ז תו"ש דזמן התפלה שזה אינה נדחית מפני מצוה דרבנן דתפלה בציבור.

ט) וכיון דנהגו כבר ברוב תפוצות ישראל להחמיר כשיטת ר"ת דצאה"כ הוא לכל הפחות ע"ב מינוטן אחר השקיעה, וכמ"ש המחבר בסי' רס"א סעיף ב', וכבר האריך והרחיב בזה ש"ב הגה"צ מקאלשיטץ זצוק"ל בקונטרס בין השמשות בדברי חנה והביא מכשבעים ראשונים ופוסקים שמסכימים לשיטת ר"ת, ולא ידעתי מי הנהיג במקומכם, שהוא אתרא דמר הב"י, שלא להחמיר כשיטת ר"ת, ובכל אר"י לא אדע מקור המנהג, דהלא הב"י הוא מרא דארעא קדישא. ואפשר שהתחלת הדבר להקל נגד שיטת ר"ת היה מקושר במצב הרעוע באר"י ופחד הפרעות מהישמעאלים עליהם, שהלכו באותה שעה למסגדיהם ימ"ש, ולזה הקילו להתפלל ערבית מוקדם

כ"כ, אבל באמת ברוב גלילות ישראל החמירו כשיטת ר"ת, ושמענו שגם הגאונים הצדיקים מבריסק שהיו באר"י החמירו כשיטת ר"ת, [וע"ע לעיל סי' ק"י - קט"ו].

ולזה במקום שנוגע לחשש דאורייתא שיבוא להקל במלאכה, י"ל דכו"ע מודי דתפלה בציבור נדחה. ובפרט באפוקי יומא דחמירא יותר כמו שהאריכו הפוסקים, וגם הוי איקבע איסורא כמ"ש באו"ח בסי' שד"מ ס"א, ובמג"א שם ס"ק א', ועיי"ש בפמ"ג בא"א ס"ק א' וג' ובמ"ז ס"ק א', והארכנו בזה הרבה בשיעורים [עיין המדרש והמעשה (יוניאן סיטי תשל"א) עמ' י"ז ואילך]. וגם הוי ספק כרת דלגירסא ישנה ברמב"ם פ"ט מטומאת מת הל' י"ב ובכס"מ שם ס"ל דבספק כרת ספיקא מן התורה להחמיר, וכאמור הוי גם איקבע איסורא דלכו"ע ספיקא מן התורה אסור. וגם שבשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' כ"ג הביא מדו"ז הגה"ק משינאווא זי"ע, ששמע מהגה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע, שלא יהיה באפשרי להכריע בשיטות הפוסקים בזה הר"ת והגאונים וש"ר וגם אחריהם המבארים דבריהם עד עת קץ ב"ב עיין שם, וא"כ ע"כ ספיקא דאורייתא שלכו"ע הוי בכה"ג מן התורה להחמיר, ולזה לא ידעתי טעם המקילין בזה בספק כרת ומיתת ב"ד.

ועכ"פ לשאלתך ודאי בכה"ג שיש חשש כנ"ל ולמגדר מילתא רבתא כזו אמרינן לכו"ע דתפלה בציבור נדחה, ואם היה באפשרותך לסדר מנין שיתפללו עכ"פ במוצ"ש בזמנה, היה זכות הרבים תלוי בך, אך אם אין האפשרות לכך טוב לך להתפלל ביחידות. ובאמת שאין דרכי להורות הלכה למעשה למקום אחר שיש שם אב"ד ומרא דאתרא, וע"כ אבקש שתראה מכתבי להמרא דאתרא ואקוה שיסכים עם דברי הפשוטים והברורים.

טלטול ארון

שאלה: ארון ישן שנמצא בחדר צדדי שבבית נכנסת, ומעוניינים לפנותו בשבת לצורך

מקומו, האם ניתן לטלטלו?

תשובה: באם נמנעו עד עתה לטלטלו מחמת הזהירות שלא יפגם בעת הטלטול, הרי שדינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, שלא ניתן לטלטלו אף לצורך גופו או מקומו. אך אם נמנעו לטלטלו מחמת כובדו בלבד, (שלכן טכנית אין רגילות לטלטלו), הנה

מאחר ומדובר ב'כלי', אזי אף שהוא כבד הרבה, מותר לטלטלו כאשר צריך לכך, אף שנצרך לצורך טלטולו כמה בני אדם.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף טז: כלי שמלאכתו להיתר דהיינו שהוא מיוחד לתשמיש המותר בשבת כגון כוס וקערה וכיוצא בהן מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו אלא לצורך הכלי עצמו שחושש עליו שלא ישבר או שלא יגנב משם ומטלטלו משם להצניעו או שמטלטלו מחמה לצל שחושש שלא יתבקע בחמה.

אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי אף על פי שמלאכתו להיתר לפי שבימי נחמיה בן חכליה שהיו העם מזלזלים באיסורי שבת כמ"ש בימים ההם ראיתי ביהודה דורכינים] גתות בשבת ומביאים הערימות וגו' עשו חכמים סיג וגדר לאיסור הוצאה וגזרו על כל הכלים אף על פי שמלאכתם להיתר שלא לטלטלם כלל אפילו לצורך תשמישן המיוחד להם חוץ מן כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהם מהכלים הצריכים ביותר לסעודת השבת.

ואח"כ כשראו חכמים שחזרו העם להזהר קצת באיסורי שבת חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו או לצורך מקומו.

ואח"כ כשראו שחזרו העם להזהר יותר חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו אבל לטלטל שלא לצורך כלל עדיין לא נמנו עליו חכמים להתירו ונשאר עומד באיסורו שנאסר בגזרת חכמים שבימי נחמיה בן חכליה.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף יא: כל דבר שיש עליו תורת כלי אפילו אם הוא גדול וכבד הרבה לא נתבטל שם כלי ממנו לא מחמת גדלו ולא מחמת כבדו והוא הדין לאבן גדולה או קורה גדולה אפילו מיטלטלת בעשרה בני אדם אם יש תורת כלי עליה כגון שיחודה לטלטלה לאיזה תשמיש וע"ד שיתבאר מותר לטלטלה בשבת.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ב: כל כלי, אפי' הוא גדול וכבד הרבה, לא נתבטל שם כלי ממנו לא מפני גדלו ולא מפני כבדו.

משנה ברורה סימן שח ס"ק ח: וכבד הרבה - וה"ה אבן גדולה וקורה גדולה אם יש תורת כלי עליה דהיינו שמיוחדים לתשמיש שרי לטלטלן ובכלי מותר אפילו אינו רגיל לטלטלה בימות החול מ"מ לא אמרינן דמפני כבודתה הוא קובע לה מקום ומקצה אותה מדעתו מלטלטלה. ונראה דאם בימות החול הוא זהיר להניעה ממקומה כדי שלא תפסד ותתקלקל ממילא הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה.

עולת שבת סימן שח ס"ק ה: כל כלי שהוא גדול וכו'. הרב המגיד כתב בפרק כ"ה [ה"ו] שמדברי המפרשים משמע דדוקא כלי שדרכו לטלטל בחול מטלטלין גם כן בשבת, אבל דבר שאין דרכו לטלטל בחול אין מטלטלין בשבת אם כבד הוא, וכדאמרינן בפרק במה מדליקין [לה ע"א] דכוורת בת ארבע כורים שוים תרוייהו רבה ורב יוסף שאסור לטלטלן בשבת. אבל מדברי הרי"ף [מט ע"ב] והרמב"ם [פכ"ה ה"ו] משמע דאפילו כבד הרבה מאוד מותר לטלטל אפילו אין דרכו כלל לטלטל בחול. וכן משמע מדברי המחבר בכאן שסתם וכתב סתמא דמותר לטלטל, משמע דלית ביה צד איסור.

מגן אברהם סימן שח ס"ק ד: וכבד הרבה. וה"ה אבן גדולה או קורה גדולה אם יש תורת כלי עליה מותר (רמב"ם) ועסי' ש"ז סכ"א.

משנה ברורה סימן שח ס"ק ט: ולא מפני כבדו - ואפילו אם הוא משוי של כמה בני אדם [עירובין ק"ב].

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ג: כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו, (ואם נשתמש לאיסור בבין השמשות כגון נר שהודלק ע"ל סי' רע"ט), בין לצורך גופו כגון קורנס של זהבים או נפחים לפצוע בו אגוזים, קורדס לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמה לצל דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור. הגה: כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטולו, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו, שרי. ולכן מותר ליגע במנורה שבבית הכנסת שנרות דולקות עליו, או בתנור שדולק בו אש. וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה (מרדכי פ' כל הכלים וריש ביצה ורבינו ירוחם חי"ג והמגיד פכ"ה ות"ה סי' ס"ז וכל בו סוף דיני שבת). וכן מותר לטלטל

דבר מוקצה ע"י נפוח, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול (תשובת מהרי"ל).

תיקון החגורה

שאלה: האם מותר לחבר את ה'אבזם מתכת' של חגורה, (כאשר הוא השתחרר בשבת מהרצועה של החגורה) - לרצועת החגורה בשבת?

תשובה: אין לחבר את האבזם לרצועת החגורה, מאחר וזה נעשה על ידי הידוק המתכת בחוזק לרצועת העור - על מנת שלא להתירו, ונחשב כמתקן כלי בשבת.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיג סעיף ח: ספסל שנשמט אחד מרגליו, אסור להחזירו למקומו; ולהניח אותו צד השמוט על ספסל אחר, יש מי שמחמיר לאסור (וע"ל סי' ש"ח).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיג סעיף ח.

(נא) להחזירו למקומו - ואפילו לעשותו רפוי גזירה שמא יתקע ביתד כדי לחזקו.

(נב) יש מי שמחמיר - ואפילו בטלטול אסור לדידהו והכל מטעם גזירה דלמא אתי להניח הרגל בתוכו ולתקוע וכן סתם הרמ"א לעיל בסימן ש"ח סט"ז בהג"ה כהיש מי שמחמיר ועי"ש במ"ב ובה"ל כל פרטי דין זה.

(נג) וע"ל סי' ש"ח - היינו דשם מבואר דאם ישב עליה כבר כך פ"א מבע"י כשהיה סמוך על ספסל אחר מותר גם בשבת לסמכו על ספסל אחר ולא חיישינן שמא יתקע.

עולת שבת סימן שיג ס"ק ו: אסור להחזירו למקומו. פירוש אפילו רפוי משום דגזרינן שמא יתקע.

עטרת צבי אורח חיים סימן שיג ס"ק ט: אסור להחזירו למקומו. משום גזרה שמא יתקע, שאעפ"י שהוא רפוי, כיון דדרך רגלי הספסלים להיות תקועין גזרינן ביה שמא יתקע.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיג סעיף ד: וכן המכניס יד הקרדום בתוך העץ שלו ה"ז תולדת בונה וכן כל היוצא בו וכן התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד ה"ז תולדת בונה וחייב וכן העושה נקב כל שהוא

בלול של תרנגולים כדי שיכנס להם האורה חייב משום בונה ואף על גב דקיי"ל דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח [גמ' קמ"ו:]. האמנם לול של תרנגולים כן הוא דעשוי להכניס אור ואויר ולהוציא הבל הסרחון [שם] וכן המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע חייב משום בונה [עירובין ק"ב]. וכן של בית אבל לא של שידה תיבה ומגדל כמו שיתבאר בסעיף כ"ז.

סעיף כ: ואפילו בכלי של פרקים אם תקע פרקיו דהיינו שהדקם בחוזק בענין שצריך לזה גבורה ואומנות הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה אם עשוי להתקיים הרבה ואם אינו עשוי להתקיים הרבה הרי זה בנין עראי ואסור מדברי סופרים אלא אם כן אינו עשוי לקיום כלל כמו שיתבאר.

סעיף כא: לפיכך כל כלי של פרקים שנתפרק אסרו חכמים להחזירו בשבת אפילו אינו מהדקו אלא מעט בענין שהוא רפוי ואינו רפוי גזרה שמא יתקע בחוזק אבל אם אינו מהדקו כלל אלא מניחו רפוי לגמרי מותר.

והוא שדרכו של כלי להיות כך רפוי לעולם אבל אם דרכו להיות מהודק ותקוע בחוזק אף שעכשיו מניחו רפוי אסור להחזירו גזרה שמא יתקע.

וכוס של פרקים יש אומרים שאף שדרכו להיות מהודק קצת מותר להחזירו ולהדקו קצת ואין חוששים שמא יתקע בחוזק לפי שאין דרך הכוס כלל להדקו כל כך בחוזק עד שיתחייב עליו משום בונה ולא אסרו להדק אפילו מעט אלא במטה של פרקים וכל כיוצא בה משאר הכלים שיש לחוש בהם שמא יתקע בחוזק ויש אומרים שאין חילוק בין כוס לשאר כלים ואסור להחזיר הכוס אלא אם כן מניחו רפוי לגמרי ויש להחמיר כדבריהם אלא אם כן במקום צורך גדול אזי יש לסמוך להקל אם אין דרך הכוס כלל להדקו בחוזק.

אבל כוסות העשויים בחריצים סביב ומהודקים בחוזק לדברי הכל אסור להחזירם אפילו מניחם רפויים לגמרי ומכל מקום כיוסי כלים העשויים כך בחריצים סביב (שקורי"ן שרוי"ף) אף על פי שמהדקין אותם בחוזק מאד על פי הכלי אין בהם שום איסור לא בנטילתן משום סתירה ולא בהחזרתן משום בנין לפי שאינן עשויין לקיום כלל רק לפותחן ולסוגרן תדיר גם בשבת עצמה ולא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאינו עשוי על מנת לסותרו בשבת עצמה כמו שיתבאר בסי' שי"ד.

סעיף כב: כל כלי של פרקים שהוא מהודק בחוזק בענין שהיה חייב משום הידוק זה אסור לפרקו בשבת משום סותר אבל אם הוא מהודק קצת שאין איסור בהדוק זה אלא משום גזרה שמא יתקע בחוזק אין בו ג"כ משום סותר ומותר לפרקו לכתחלה.

חגים ומועדים

עירוב תבשילין לאורחים

שאלה: האם זוג שמתארח אצל אחרים ואינו מכין אוכל לעצמו, צריך לעשות 'עירוב תבשילין'?

תשובה: אם הם נמצאים וישנים בביתם ומדליקים שם את נרות השבת (ומתארחים רק לסעודות בלבד), יצטרכו לעשות בשביל כך 'עירוב תבשילין', גם אם אינם מכינים אוכל בביתם.

אמנם אם הם מתארחים לגמרי בבית אחרים, ומדליקים את נרות השבת בבית המארח, הרי הם יוצאים ידי חובה בעירוב התבשילין שעושה המארח, ואינם צריכים לעשות עירוב תבשילין בפני עצמם.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקכז סעיף ז: אם בדעתו לשחוט מיום טוב לשבת בהמתו או שאר בעלי חיים שלו אף על פי שאינו שוחט בעצמו כיון שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה השוחט אסור לשחוט לצרכו לפיכך טוב שגם הוא יפרט היתר השחיטה בהנחת עירוב תבשילין שיאמר ולמישחט ולבשולי וכו' והשוחט הקבוע לרבים טוב שיאמר כן בכל ערב יום טוב שלפני השבת שמא יביאו לו לשחוט מיום טוב לשבת.

ומכל מקום אם לא אמר כן לא השוחט ולא מי ששוחט בשבילו אין זה מעכב כלל ומותר לשחוט לו לפי שהיתר השחיטה והפשט העור ומליחת הבשר נכלל במה שאמר ולבשולי שכל המלאכות שקודם הבישול נכללים בהיתר הבישול וכן כל המלאכות שקודם האפייה נכללים בהיתר האפייה והיתר הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד וכן שאר כל מלאכות אוכל נפש נכללים במה שאומר ולמעבד כל צרכנא ולא הצריכו לפרט רק האפייה והבישול לפי שהן עיקר של כל מלאכות האכילה וההטמנה והדלקת הנר לפי שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה יותר ראוי לאסור ההטמנה והדלקת הנר מיו"ט לשבת משאר כל המלאכות לפי שבשעת עשייתן ניכר שעושה שלא לצורך יום טוב שאין דרך האדם להטמין חמין לבו ביום אלא לצורך מחר וכן אין דרך בני

האדם להדליק נר מבעוד יום אלא בערב שבת לצורך ליל שבת לפיכך כשמניח עירוב תבשילין צריך לפרט מלאכות אלו יותר משאר כל המלאכות שהן נכללים בו למעבד כל צרכנא.

ואם עבר או שכח ולא פרט אחת מארבע מלאכות אלו שהן האפייה והבישול וההטמנה והדלקת הנר יש אומרים שאותה המלאכה שלא הזכירה בפירוש אסור לו לעשותה מיו"ט לשבת לא הוא בעצמו ולא אדם אחר בשבילו והרי הוא לאותה מלאכה כמי שלא הניח כלל עירוב תבשילין ואם לא הזכיר שום אחת מארבע מלאכות הללו אף על פי שאמר ולמעבד כל צרכנא הרי הוא אסור בכל (הארבע) מלאכות ודינו (בהם) כמי שלא הניח עירוב תבשילין כלל.

אבל יש חולקין על זה ואומרים שלא הצריכו לפרט ולומר בדין יהא שרי כו' אלא למצוה מן המובחר אבל בדיעבד אפילו לא אמר כלום אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין או שנטל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות בו עירוב תבשילין ולברך עליו ואח"כ שכח או הזיד ולא בירך עליו ולא אמר עליו כלום הרי עליו שם עירוב תבשילין ומותר לסמוך עליו לעשות כל המלאכות מיו"ט לשבת.

ולענין הלכה יש להחמיר בכל זה כסברא הראשונה וצריך להקנות קמחו ותבשילו לאחרים כמו שיתבאר או יחזור ויניח עירוב תבשילין כהלכתו בתנאי אם נזכר ביום טוב ראשון שחל להיות בחמישי כמו שיתבאר אבל בשעת הדחק כגון שלא נזכר עד ערב שבת ואין שם אחרים שיקנה להם קמחו ותבשילו יש לסמוך בכל זה על סברא האחרונה ואם נזכר בערב יום טוב קודם כניסת ליל יום טוב יחזור ויטול בידו את העירוב ואם עדיין לא בירך עליו יברך עליו ויאמר בדין יהא שרי כו' כהלכתו ואם כבר בירך עליו אלא שלא אמר עליו כלל בדין יהא שרי כו' או שאמר ודלג אחת מהמלאכות יאמר עליו בדין יהא שרי כו' כהלכתו אבל לא יברך עליו שהרי לסברא האחרונה כבר הניח עירוב כשר ואין כאן עוד מצוה שיברך עליה וספק ברכות להקל.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקכז סעיף יח: אין צריך לזכות את העירוב אלא לאחרים דהיינו כל אנשי העיר שאינן אוכלין מעיסתו ומתבשילו אבל בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו אין צריך לזכות להם והן מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית לפי שהן טפלים לבעל הבית

ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו (אף על פי שאין אוכלים מתבשיל אחד מכל מקום כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו הרי הן תפלין אצלו ויוצאים בעירובו) אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו (דכיון שבשעת האכילה כבר התבשיל הוא שלו שהרי כבר נתן לו הבעל הבית במתנה גמורה הקמח והבשר) הרי זה אינו טפל לבעל הבית וצריך עירוב בפני עצמו.

לפיכך יכול הבעל הבית לזכות על ידו את העירוב אפילו הוא בנו אם אינו קטן ואף על פי שלכתחלה אין לזכות ע"י בנו גדול האוכל משל אביו מכל מקום כיון שזה אוכל בפני עצמו וצריך עירוב תבשילין בפני עצמו א"כ צריך הוא לזכות בעירוב זה לעצמו אם עדיין לא הניח עירוב תבשילין ומתוך שזוכה בו לעצמו זוכה בו אף לאחרים וכן אם הוא נותן לאשתו קמח ובשר והיא אופה ומבשלת לעצמה ואינה אוכלת מתבשילין שלו יכול לזכות את העירוב על ידה לאחרים כיון שהיא צריכה עירוב לעצמה מתוך שהיא צריכה לזכות בו בשביל עצמה יכולה לזכות אף בשביל אחרים.

לזכות לאחרים בעירוב תבשילין

שאלה: האם אדם שעושה 'עירוב תבשילין' לו ולבני ביתו, האם צריך לזכות זאת על

ידי אדם אחר - בכדי שיועיל לבני ביתו?

תשובה: אם עושה את העירוב עבור עצמו ובני ביתו בלבד, אינו צריך לזכות זאת על ידי הגבהת אדם אחר (כמו באם מזכה לאחרים), וממילא גם אינו צריך לומר בנוסח העירוב את התיבות "לכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקכז סעיף יח: אין צריך לזכות את העירוב אלא לאחרים דהיינו כל אנשי העיר שאינן אוכלין מעיסתו ומתבשילו אבל בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו אין צריך לזכות להם והן מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית לפי שהן תפלים לבעל הבית ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו (אף על פי שאין אוכלים מתבשיל אחד מכל מקום כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו הרי הן תפלין אצלו ויוצאים בעירובו)

אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו (דכיון שבשעת האכילה כבר התבשיל הוא שלו שהרי כבר נתן לו הבעל הבית במתנה גמורה הקמח והבשר) הרי זה אינו טפל לבעל הבית וצריך עירוב בפני עצמו.

לפיכך יכול הבעל הבית לזכות על ידו את העירוב אפילו הוא בנו אם אינו קטן ואף על פי שלכתחלה אין לזכות ע"י בנו גדול האוכל משל אביו מכל מקום כיון שזה אוכל בפני עצמו וצריך עירוב תבשילין בפני עצמו א"כ צריך הוא לזכות בעירוב זה לעצמו אם עדיין לא הניח עירוב תבשילין ומתוך שזוכה בו לעצמו זוכה בו אף לאחרים וכן אם הוא נותן לאשתו קמח ובשר והיא אופה ומבשלת לעצמה ואינה אוכלת מתבשילין שלו יכול לזכות את העירוב על ידה לאחרים כיון שהיא צריכה עירוב לעצמה מתוך שהיא צריכה לזכות בו בשביל עצמה יכולה לזכות אף בשביל אחרים.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקכז סעיף כ: המזכה עירובו לכל בני עירו צריך שיאמר בדין יהא כו' מיו"ט לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת אבל אם אינו מזכה להם עירובו אף אם הוא אומר כך אין אמירה זו מועלת להם כלום וכבר נתבאר דכל גדול העיר יש לו לזכות עירובו לכל בני עירו ובפרט אם יש אלמנות בעיר שאינן יודעות לערב או שאר עם הארץ שאינן יודע לערב שאז הוא חובה על בני עירם להצילם מעון שכל ישראל ערבים זה בזה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז סעיף ז: מצוה על כל אדם לערב, ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד (והוא הדין עם הארץ שאינן יודע לערב) (א"ז); אבל מי שאפשר לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר, נקרא פושע ואינו יוצא בו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז סעיף ח: כשמערב על אחרים אינו צריך לפרט אלא מניח בכלל על כל בני העיר וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו. הגה: אבל מי שהוא חוץ לתחום אינו יוצא בו, אפילו הניח עירוב תחומין ויכול לבא לכאן, אא"כ התנה עליו המניח בהדיא (המגיד פ"ו).

ביאור הלכה סימן תקכז סעיף ז ד"ה ומצוה על כל גדול - פשוט הוא דבין כשכולל עצמו בעירוב זה ואומר לי ולבני עירי ומזכה בתבשילו להם חלק בין כשכבר עירב יכול לערב עליהם גם בפ"ע אלא דמספקא לי אם יכול לברך כיון דאינו ידוע לו אם יצטרכו לזה לפי דעת המחבר שכל אחד צריך לערב לעצמו ועוד יש לעיין אם כשכבר עירב לעצמו ורוצה לערב בעד בני העיר אם צריך תבשיל אחר או שיכול לזכות להם בתבשיל שכבר עירב כיון שעירוב אחד סגי למאה ובתוס' ירושלים מסתפק בזה עי"ש.

משנה ברורה סימן תקכז ס"ק כז: אינו צריך לפרט - בשעה שמזכה ע"י אחר וה"ה באמירת הנוסח יאמר לי ולכל מי שלא עשה עירוב.

מה מתיר עירוב תבשילין?

שאלה: האם עשיית עירוב תבשילין מתירה לעשות כל דבר לצורך השבת, כגון

לסדר ולשטוף את הבית?

תשובה: העירוב מתיר רק מה שקשור לאכילה, וזה כולל גם - למשל - לשטוף ביו"ט את הכלים שיצטרכו בשביל האכילה של סעודת השבת. אך כל מה שאינו קשור לצורכי הסעודה, אסור לעשותו ביו"ט עבור שבת, גם אם עשה עירוב תבשילין.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקג סעיף א: אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת או יום טוב ואפילו בשני ימים של ר"ה; אבל ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. הגה: וכל שכן שיכול לשחוט אעפ"י שאינו צריך אלא לכזית (סמ"ק), וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחת מעט (ב"י ורבינו ירוחם ותשובת הרשב"א). ודוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר: אוכל ממנה כזית, דהוי הערמה; מיהו אם עברה ובשלה, (או שחט) מותר לאכלו.

משנה ברורה סימן תקג ס"ק א: אסור לאפות וכו' - ואפילו דבר שאינו מלאכה רק טרחא בעלמא כגון הדחת קערות והבאת יין מיו"ט לחבירו ג"כ אסור כמו שנתבאר ס"ס תרס"ז וע"ש מש"כ בזה.

ביאור הלכה סימן תקג סעיף א ד"ה ביו"ט לצורך מחר - ואפילו בין השמשות של יום ראשון גם כן אסור דשמא יום הוא [פמ"ג] ופשוט דאסור להתחיל באיזה מלאכת אוכל נפש אף בעוד היום גדול אם משער שימשך הדבר ולא יוכל ליהנות ממנו עד אחר שקיעת החמה.

משנה ברורה סימן תקג ס"ק ב: אפילו הוא שבת - דאין יום טוב מכין לשבת כדיליף בגמרא מקרא וכ"ש דמיו"ט לחול אסור ועיין סימן תקכ"ז.

ביאור הלכה סימן תקג סעיף א ד"ה אבל ממלאה וכו': והיינו אף אם כונתה במילואה כדי שישתייר הנוותר ליו"ט שני או חול והטעם משום דחד טרחא הוא אבל להוסיף וליתן בה בשר כשהיא כבר שפוחה אצל האש אסור ומה שהסכימו האחרונים דמותר גם להוסיף אח"כ אף דטרחא בפ"ע הוא זה אינו מותר רק כשמכונת כדי שעי"ז ישתבח התבשיל שמבשלת לצורך יום טוב אבל לצורך חול אסור כ"ז מתבאר ממ"א בסימן תק"ז סקי"ג וכ"כ הא"ר שם.

משנה ברורה סימן תקג ס"ק ה: אבל ממלאה וכו' - ואפילו אחר שהניחה הקדרה על האש מותרת להוסיף בשר מפני שהתבשיל מתוקן יותר כשיש שם בשר הרבה ואפילו הוא בקדרה קטנה מותר ליתנו בקדרה גדולה ולהוסיף עליו כדי שיהיה שמן ביותר וכ"ז שייך דוקא כשמבשל בשר ודגים בקדרה אבל בשאר תבשילין אינה רשאה להוסיף בשביל לילה כשעומדת כבר הקדרה על האש דאינו מוסיף שבה עי"ז בהתבשיל וכן כשצולין בשר על השפוד אינו רשאי להוסיף בשביל לילה כשעומד כבר השפוד על האש אבל בתחלה יכול להוסיף על השפוד כמה שירצה כיון שהוא בטרחא אחת וכן בתבשיל כה"ג וכמו בס"ב.

מגן אברהם סימן תקג ס"ק ב: אבל ממלאה כו'. אפי' אחר שהניחה הקדירה על האש מותרת להוסיף בשר מפני שהתבשיל מתוקן יותר כשיש שם הרבה (טור ב"י יש"ש) ומשמע דאפי' הוא בקדיר' קטנה מותר ליתנו בקדירה גדולה ולהוסיף עליו כדי שיהיה שמן ביותר ועססי' זה וכתב הטור דמותר לומר בפ' לי"ט שני אני רוצה זה המותר וביש"ש פסק כהרוקח דאסור וכ"מ בב"ח (ועסי' תקי"ב ס"א) והעולם נוהגים היתר שמבשילין בשחרית לצורך הלילה ועכ"פ צריך לזהר לאכול קצת ממנו וכתב ב"י דאפי' אוכל רק מהתבשיל שעם הבשר או מהרוטב שרי והב"ח כתב דדוקא כשצריך לחתיכה א' או מותר למלאות הקדירה אבל אם עיקר בישולו

לצורך הלילה ואוכל בשחרית קצת ממנו כי היכי דלא ליתסר עליה הוי הערמה דלא כהרבה שטועים באיסור זה כו' ודחק ליישב דברי התוס' והג"א ורי"ו שכתבו בהדיא שמערימין ע"ש ודברי רי"ו א"א לישבו דז"ל רגילין בני אדם לשחוט התרנגולת ולבשל' לצורך חול ולאכול מהכבד או דבר מועט וסמכו על ההיא דרב אדא וכו' (עס"י ת"ק) וכתב הר"ש דוקא קודם אכילה עכ"ל וכ"כ היש"ש בהדיא שמותר להערים והא דאסור בהערמה היינו כשאינו אוכל כלל מאותו קדירה רק שאומר שמא יזדמנו לו אורחים (עס"י תקכ"ז סכ"א) וכ"מ בב"י בשם רשב"א שאסור לטפל הגבינות בבצק אף על פי שאוכל א' מהם מפני שאין א' משביח בתיקון חבירו ע"ש משמע שבקדירה שמשביח שרי ע"ש ובתשו' הרשב"א בס' תרפ"א והמרדכי כתב בא' שהיה צריך פת לברית מילה והתיר רבי יואל לאפות ג' תנורים מפני צריכות פת א' מכל תנור לב' וג' ישראלים והג"מ כתב דזה מקרי הערמה ואסור וי"ל דדוקא בפת החמיר מפני שצריך כל ככר טרחא ותיקון בפ"ע (עס"י תק"ז ס"ב בב"י) אבל בקדירה דחד טרחא הוא שרי: אח"כ ראיתי שכתב בכ"ה בשם רב"ז דוקא שאכל דרך אכילה ולא להערים ע"ש ומ"מ נ"ל מאחר שמנהג להקל שמבשלין בשחרית וטועמין דבר ממנו שאין לאסור להם אבל להכין מיו"ט לחול כה"ג אסור אף על פי שרי"ו כתב שנוהגין להקל כמש"ל בזמנינו לא נהגו להקל בזה.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקג סעיף ג: ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל כגון להדיח כלים וכיוצא בזה אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ואפילו לצורך שבת שלאחריו אם לא הניח עירובי תבשילין וכן לצורך יום טוב שני בגולה ואפילו לצורך יום טוב שני של ראש השנה שהן קדושה אחת ונחשבים כיום אחד ארוך להחמיר אבל לא להקל שהרי אנו בקיאים בקביעות החדש ואנו יודעים שיום אחד הוא קדש מן התורה ויום שני חול גמור מן התורה ונמצא מכין מיו"ט לחול ולכן יש ליזהר שלא להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני וכן לא יחפש בספר תורה ביום טוב ראשון מה שצריך לקרות ביום טוב שני או בשבת שאחר יום טוב אף על פי שהניח עירובי תבשילין שאין עירוב תבשילין מתיר אלא תיקון צרכי סעודת שבת אבל לא שאר הכנות מיו"ט לשבת כמ"ש בס' שצ"ג.

טלטול סולם בחג

שאלה: אם הצינור המוליך מים של המזגן נתעקם, ומחמת כן המים אינם זורמים כראוי, ומתחילים לנזול בבית הכנסת, ורוצים ליישרו. האם ניתן להביא ביו"ט סולם מהבית בכדי לעלות לגג?

תשובה: אסור לטלטל ולהביא ביו"ט סולם ממקום אחר - לבית הכנסת. מפני מראית עין שלא יאמרו לתקן גגו הוא מביאו.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקיח סעיף ח: סולם של בית דהיינו סולם קטן שאינו ראוי לעלות בו על גג הבית ואין משתמשין בו אלא בתוך הבית מותר לטלטל מזוית לזוית בתוך הבית אבל אסור להוציאו לרשות הרבים אפילו בעיר המעורבת שאין בה משום איסור הוצאה ואפילו הוא מוציאו לצורך שמחת יום טוב כגון להוליכו לשובכו להוריד ממנו גוזלות הרי זה אסור מפני מראית העין שיאמרו עליו שהוא מוציאו לחוץ כדי לעלות בו על הגג לטוח בטיט (כך היו נוהגים בימיהם שגגותיהם היו חלקים וטוחים בטיט מפני הגשמים) והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב אף על פי שסולם זה הוא קטן ואינו ראוי לעלות בו על הגג מכל מקום אפשר שיסמכנו לזיזים היוצאים מהכתלים ויעלה עליהם להגג ואפילו עכשיו בזמן הזה שאין לנו גגים טוחים בטיט מכל מקום גזרת חכמים לא בטלה.

סעיף ט: אבל סולם של שובך דהיינו שהוא מיוחד לעלות בו לשובך מותר להוליכו משובך זה לשובך אחר אפילו דרך רשות הרבים ואין חוששין למראית העין לפי שצורתו מוכחת עליו והוא ניכר שהוא מיוחד לשובך ויודעים הכל שהוא מוציאו כדי להוליכו לשובך ולא יחשדו אותו שרוצה לעשות מלאכה ביום טוב.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח סעיף ד: מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך, אפילו ברשות הרבים; אבל סולם של עליה, אסור בטלטול.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח סעיף ד: מותר לטלטל סולם כו'. צריך אני להבי' בקיצור הסוגי' עם פרש"י ולבאר בעזה"י כי ראיתי בה פירושים מה שלא נתחווירו לע"ד. במשנה בש"א אין מוליכין הסולם משובך לשובך וב"ה מתירין א"ר חנן בר אמאי מחלוקת בר"ה דב"ש סברי הרואה אומר להטיח גגו הוא צריך ועושה מלאכה ביום טוב וב"ה סברי שובכו מוכיח ויש ל"א בגמ' אבל

פסק הלכ' כהאי לישנ' וברה"י מותר לד"ה ואמרי' בבריית' אחר פלוגת' דב"ש וב"ה אר"י בד"א בסולם של שובך אבל של עליה ד"ה אסור פירש"י דההיא ודאי אמרי' להטיח גגו הוא צריך ר' דוס' אומר מטהו מחלון לחלון ואמרי' בגמ' ר' חייא אסר לטלטל אפילו של שובך דמאי דשרי ת"ק דהיינו של שובך להוליך אסר ר' דוסא ואתא למימר הולכה אסורה הטייה שרי ובשל עלייה לא איירי כלל וז"ל הרא"ש ומסקי' דסולם עלייה אסור לטלטל וק' מההיא דפ' חלון דאמרי' דסולם המצרי הוה דבר הניטל בשבת וא"ל דסוגי' ההיא כלישנ' דאמר ברה"י מותר דאף לההו' לישנ' היינו דוקא בסולם של שובך או שמא כיון דב"ש אסרו בסולם של שובך ברה"י ה"ה נמי בסולם של עליי' שרי לכ"ע ברה"י (נראה פשוט דיש כאן ט"ס וצ"ל ושמא כיון דב"ש שרי בסולם כו') ומיהו קשה דר' חייא גופיה דקאסר הכא משמע התם דסבר סולמות של בבל אין להם קבע וניטלין בשבת ותי' ר"ת דהתם איירי בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזויות לזויות ול"ד לסולמות של עליה שהיו גדולים וחזו להטיח גגו והר"א מבורגי"ל תי' דהכ' בי"ט שמותר להוצי' בסולם לר"ה והרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור ברה"ר אפילו בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דאין דרך להוצי' דרך רה"ר הלכך בבית מותר ולהאי שינוי' אסור לטלטל סולם בי"ט עכ"ל וז"ל הטור מותר לטלטל הסולם משובך לשובך אפילו ברה"ר וה"מ סולם קטן כגון של שובך אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו אפי' בבית עכ"ל והקשה ב"י דכאן משמע שפוסק כשינוי' דר"ת שהרי כ' אבל גדול כגון של עלייה אסור והיינו כפיר"ת דסולמות של עליי' אסורים מפני שהם גדולים

וק' דבסי' ש"ח נראה שסובר כשינוי' דהר"א מבורגי"ל שהרי כ' אפי' סולם של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בחצר בשבת והיינו כהר"א דלר"ת בין בשבת בין בי"ט אסור עכ"ל וע"ז האריך בתי' ולחלק בין של בית לשל עלייה ולשל שובך ובסוף העלה בצ"ע נראה שהו' ז"ל היה מפ' דברי התוס' והרא"ש שכתבו להאי שינוי' אסור לטלטל סולמות שלנו היינו אף על פי שהם קטנים וזהו הרבות' דהחמיר הר"א וכן הבינו רש"ל ומו"ח ז"ל ולעד"נ דלא זו הדרך כלל בכוונת הרא"ש אלא שה"פ דמתחלה הקשה הרא"ש דכאן משמע דשל עלייה אסור ובפרק חלון אמרי' דשל מצרי מותר והו' ג"כ גדול כשל עלייה ותי' דשם מיירי ברה"י ובזה מתירין אפי' ב"ש ואח"כ הקשה לר"ח דאוסר כר' דוסא דהיינו אפילו בשל שובך מתיר שם בסולמות

של בבל והיינו אפי' בר"ה ותי' ר"ת דאותן סולמות שמחזיק האדם תמיד בבית שדרך לטלטלם תמיד מזוית לזוית אין בהם איסור כלל אפי' ברה"ר ומזה מיירי בפ' חלון אבל אותן סולמות שהן תמיד על הרחוב העומדים לתיקון הגג אותן של עליות אסרי' כאן ולא בקטנות וגדולות תליא מלתא דודאי אף אותן שמחזיקים בבית הם גדולות משל שובך הנזכר בגמ' וראוי להטיח גג אלא שההיתר היא מכח שדרכן להוציאן מזויות לזויות ולא יאמר הרואה שלהטיח גגו צריך משא"כ אותן שהם תמיד בחוץ והקטנות והגדולות אינן אלא להכיר' בעלמ' שאותן שבחוץ עושין אותם יותר גדולים מאותן שמחזיקין בבית וא"כ אותן שבבית אף שהן גדולים מאד מותר לטלטלם בבית דאין כאן חשד כיון שיש בהם שינוי מאותן של עלייה והכל רואין שסולם כזו שייכא לבית אבל הר"א לא חילק בזה אלא בין שבת לי"ט לענין טלטול בבית דבשבת אין חשש ואפי' אם היא גדולה כיון שאין יכול להטיח גגו דהא אסור להוצי' בשבת מרה"י לר"ה אבל בי"ט יש חשש דלהוציאה להטיח אז יש חילוק בין קטנה כשל שובך לא גזרו בה משום להטיח אבל בגדולה שודאי היא להטיח תמיד ע"כ אסור אפילו בבית דיטעו לומר שמטלטלה כדי להוציאה ונמצ' שיש קול' וחומר' לפי' הר"א קול' בסולם גדול אפי' מאוד כשל עלייה ממש מותר [בשבת] בבית משא"כ לפי' ר"ת שאין היתר אלא לאות' ששייכ' וניכרת שהיא של בית ודבר זה זכרו הטור בסי' ש"ח דס"ל כפי' הר"א והו' עיקר וחומר' באותה השייכה לבית תמיד מתיר ר"ת כיון שדרכה בתשמיש הבית ולהר"א אסור כיון שאפשר להוציאה לחוץ בי"ט יאמרו להטיח כו' והרא"ש לא נקט אלא החומר' לחוד וע"כ כ' ולהאי שינוי' אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט דהיינו סולמות שלנו שהם תמיד בתוך הבית דבימי התלמוד שהיו גגותיהם שוות והיו מטיחין שם טיט כמו שפירש"י בגמ' ע"כ היו מחזיקים סולמות מיוחדות בחוץ לצורך הטיח' משא"כ בשלנו שאין לנו סולמות בחוץ בשביל זה אלא מחזיקים את הסולם בתוך הבית ובזה היה מותר לר"ת כיון שדרכה תמיד בבית אבל להר"א אסור אף בזה כיון שמותר להוציאה

ובתוס' כ' ג"כ האי מילת' שכ' הרא"ש אלא שסיימו בל' זה אחר תי' של הר"א ולפ"ז אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט ואפילו בביתו דשמ' הלכה כר' דוסא וכוונתם אפילו אם יש לנו סולמות קטנים אסור דשמה קי"ל כר' דוסא דאוסר אפילו בשל שובך והיינו דעכ"פ ראוים ג"כ להטיח גג דהא מטעם זה אסרי' ב"ש בגמ' בשל שובך

נמצ' שיש ב' חומרות הא' אפילו בבית והב' אפילו בקטנות כשובך דלר"ת שרי אפילו בגדולה כל שהיא של בית אבל הרא"ש לא העתיק החומר' השנייה דלא פסק כר' דוס' אלא כת"ק דב"ה מתירים בשל שובך כר' יהודה ובשל עלייה אסור דוק' והיינו בי"ט ע"כ לא נקט הרא"ש החומר' לפי' הר"א אלא לענין דאפילו המיוחדת לבית אסורה לאפוקי מר"ת והיינו בגדולה וזה החילוק שזכר גם הטור והוא לפי' הר"א ולא הוצרך הטור להזכיר חומר' דסולמות שלנו שהם תמיד בבית דפשיט' שאין להקל בשביל זה והרא"ש לא כתב זה אלא כיון שכ' תחלה פי' ר"ת דמיקל בשביל זה הוצרך להזכיר דלהר"א אסור בזה אבל הטור לא זכר פיר"ת כלל וע"כ לא הוצרך להזכיר דלא נקיל בשביל שהיא שייכא לבית דמהי תיתי לומר כן ורש"ל חילק ג"כ ג' חילוקים בין הסולמות והגיה בדברי התוס' ועוד שמא הלכה כר' דוסא ולפי מ"ש ניחא הכל ואין כאן שום צד דוחק בס"ד אבל דברי הש"ע כאן דס"ל דבשל עלייה אסור משום שאין תורת כלי עליו וגם בשבת לא ס"ל כפירוש הר"א והוא דעת הרמב"ם אלא שהרמב"ם אסר אפילו בשל שובך להוליך משובך לשובך אלא הטייה לחוד ונראה דלענין הלכה דבשבת מותר לטלטל הסולם שבבתינו להוציא או להוליך שום דבר מן העלייה למטה דזה מותר בין לפי' ר"ת בין לפי' הר"א אבל בי"ט יש לאסור ההולכה דשמה פי' הר"א הוא העיקר ויש איסור שמא יאמרו להטיח כו' ואף על גב דעכשיו א"צ להטיח גגים שלנו משום שהם משופים מ"מ גזירת חכמים לא בטלה דמ"מ יש לטעות ולומר שרוצה להוציא לאיזה צורך תיקון הגג שלו אלא הטייה דוקא יש להתיר כנלע"ד.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיח סעיף ד (כה) מותר לטלטל - כדי ליטול גוזלות לצורך יום טוב ואפילו היה אפשר לו מאתמול.

(כו) משובך לשובך - וה"ה אם עומד במקום אחר שמותר להעמידו לשובך.
 (כז) אפילו בר"ה - ר"ל שהשובכין היו בר"ה או שמעביר הסולם דרך ר"ה ולא חיישינן שמא יאמרו שמטלטל הסולם לצורך עשיית מלאכה דסולמות של שובכין נכרין ומיוחדין וידעי דלשובכו הוא מוליכו ומיירי שהכין היונים מבע"י וביונים דמהני הכנה ע"פ האופנים המבוארין לעיל סימן תצ"ז ס"ט.

(כח) אבל סולם של עליה אסור וכו' - דהרואה יאמר דלהטיח גגו הוא מטלטל סולם זה וכדרכו תמיד בחול ואפילו לטלטלו רק ברה"י נמי אסור דכל מקום שאסור משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור וכתבו הפוסקים דאפילו בלא טלטול לשובך אחר רק להטותו מקן זה לקן אחר באותו שובך גופא ג"כ אסור וסולמות שמיוחדות לתשמיש שבפנים הבית ומטלטלים אותם תמיד מזוית זו לזוית שכנגדו אם מוליכים אותם יש דעות בין הפוסקים י"א דשרי דדוקא סולם של עליה שהוא גדול וחזי לעלות עליו לגג לתקנו חיישינן שיאמרו להטיח גגו הוא צריך משא"כ סולם שבבית שאינם ראויים לעלות עליהם לגג דינו כסולם של שובך ויש מחמירים בזה ודעתם דלא הקילו אלא בסולם של שובך שניכרים הם בצורתם וכו"ע ידעי דלשובך ממטי' להו אבל לא בסתם סולם דאפילו כשהם קטנים זימנין דמסמיך להו לזיזים היוצאים מן הכתלים ועולה לגג. ולענין הלכה ברה"י יש לסמוך להקל לטלטל סולם שבבית ובר"ה נכון לכתחלה להחמיר.

(כט) בטלטול - אבל בלי טלטול שרי לעלות עליו לעליתו או לשובכו. ודע דמלשון המחבר משמע לכאורה דסולם של עליה דין מוקצה יש לו אבל הגר"א בביאורו מצדד דאינו מוקצה ולא אסור בסתם טלטול והזזה ממקומו אלא טלטול של הולכה לאיזה תשמיש או אפילו הטיה לתכלית זה.

תקיעת שופר

שאלה: אדם השומע תקיעת שופר, ולפעמים קורה שלקראת חלק מסויים בתקיעות מוכרח לצאת (מפני שהוא 'איש הצלה'), האם יכול להשלים את השאר, או שצריך לשמוע מהתחלה. כמו"כ האם חייב לשמוע את כל התקיעות מאותו אדם שהחל לשמוע ממנו?

תשובה: באם לא שמע חלק מן התקיעות, יכול להשלים את השאר שלא שמע. אך כמובן יתחיל מתחילת 'סדר שלם' - (כמו מתחילת שורה של תשר"ת או תש"ת או תר"ת). ויכול לשמוע זאת גם מאדם אחר.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקצ סעיף יד: וכן אין צריך שישמע כל התקיעות מאדם אחד אלא אפילו אם שמע אותן מכמה בני אדם תקיעה מזה

ותרועה מזה ותקיעה מזה וכן עד סוף כל הקולות יצא אבל אם שמע תקיעה תרועה תקיעה משלשה בני אדם שתקעו כולם כאחד זה תקיעה וזה תרועה וזה תקיעה לא יצא לפי שאין כאן פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה כיון שכולם תקעו בבת אחת ואם כל אחד ואחד משלשתן תקעו תקיעה תרועה תקיעה אף על פי שכל הקולות יוצאין בבת אחת וב' קולות היוצאין בבת אחת אין שומעין אפילו אחת מהן כמ"ש בסימן קמ"א מכל מקום בשופר כיון דחביב הוא על השומע לפי שאינו אלא פעם בשנה הוא נותן דעתו ושומע אפילו כמה קולות.

ולפיכך אפילו מקצתם תקעו בחצוצרות ומקצתן תקעו בשופר יצאו דמחמת חביבתו נתן דעתו על השופר לשמוע קולו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפח סעיף ב: שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום, יצא ואפילו הם מט' בני אדם תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה מזה; ויש אומרים דדוקא בשלא הפסיק ביניהם בקול שופר שאינו ראוי באותה בבא.

סעיף ג: שמע ט' תקיעות מט' בני אדם שתקעו כולם כאחד, לא יצא, שאין כאן פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה. הגה: ואם שנים תקעו כאחד כל הסדר, ואפילו אחד תקע בחצוצרות, יצא דיהיב דעתיה על השופר (הגהות אשירי וגמרא פ' ראוהו ב"ד).

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפח סעיף ב: באות' בבא. וכתב בלבוש שאם הפסיק בקול א' ב"פ לא גרע מהפסקת שהיה ושרי ואפי' לרמב"ן סימן תק"ץ ס"ח בתוקע והריע וחזר ותקע והריע לא יצא שאני התם שהתוקע בעצמו תקע קול אחר בטעות הוה הפסק לתוקע שעושה מעש' התקיעה אבל השומע שאינו עושה מעש' אלא ששמע קול שלא ה"ל לשמוע יצא אם אינו שלא מן הסדר שיש לו לשמוע ולפ"ז גם במעשה דסי' תק"צ אם יצא התוקע כבר ועכשיו תוקע להוציא הקהל היו יוצאין גם לרמב"ן נ"ל עכ"ל ואיני מכיר שום חילוק בין טעות לטעו' דס"ס טעות הוא ואין לו ענין לשם הוה הפסק וכן בין שומע לתוקע אין חילוק דהא עיקר מצוה היא השמיעה ולא התקיעה.

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפח סעיף ב: וי"א דדוקא. ואם שמע קול הראוי לאותו בבא ב"פ כגון תקיעה ותרועה ותרוע'

ותקיע' יצא דלא גרע מהפסקת השהיה ודוקא בתוקע בעצמו פסקי' לקמן בסי' תק"ץ ס"ח דלא יצא כיון שעושה מעשה משא"כ בשומע שאינו עוש' מעשה כלל אלא ששמע יצא עכ"ל לבוש וכנ"ל דהא ר"ת והרשב"א מכשירים אפ"ל בתוקע לשם מצות קול אחר כמ"ש הר"ן וא"כ די לנו להחמיר בשומע קול אחר אבל באותו קול יצא ומ"מ בר"ן משמע דס"ל דאין חילוק בין שומע לתוקע דאל"כ לא מקשה כלום ע"ש.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפח סעיף ב.

(ה) ט' תקיעות וכו' - נקט לישנא דגמרא וכפי עיקר הדין דבעינן רק ט' קולות דהיינו תקיעה תרועה תקיעה ג' פעמים ולדידן בשמע הג' סדרים בט' שעות וכדלקמן בסימן תק"צ ס"ב.

(ו) יצא - בדיעבד אם כיון לצאת ואפילו הסיח דעתו והפסיק בדבור בנתיים וכתב המג"א דכ"ז בששה ביניהם שלא מחמת אונס הא בשהה באונס אם שהה אפילו רק כדי לגמור את כל הסדר יחזור לראש אותו הסדר לפי פסק הרמ"א בסימן ס"ה עיין שם ולענין אם צריך לחזור ולברך בכה"ג עיין לעיל סימן ס"ה בבה"ל שיש בזה מחלוקת בין האחרונים ועיין בבה"ל בכאן מ"ש בזה.

(ז) דדוקא בשלא הפסיק וכו' - ס"ל דזה גרע מהיסח הדעת ושיחה דבעינן שיהיה תרועה באמצע ולפניה ולאחריה חדא חדא תקיעה וכשמערב קול אחר מתקלקל הסדר. ואף על גב דהוא בעצמו לא תקע מ"מ הרי כיון לצאת וכתוקע בעצמו דמי וע"כ אם שמע קול שופר שאינו ראוי באותו סדר בטלו כל הג' תקיעות [מ"מ שש הקולות שמקודם לא בטלו] ויחזור ויתקע ומ"מ לא יברך שוב.

(ח) שאינו ראוי באותו בבא - כגון שעומד בתש"ת ושמע תרועה או שעומד בתר"ת ושמע שברים אבל האחרונים הסכימו דלפי פסק המחבר לקמן סימן תק"צ ס"ח דאפילו בהכפיל השברים או התרועה ב' פעמים הוי הפסק ה"ה הכא בשמע ב' שברים או ב' תרועות זה אח"ז וכיון לצאת ג"כ מפסיד כל הג' קולות וצריך לתקוע מחדש.

סעיף ג: (ט) שתקעו כולם כאחד וכו' - דהיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי התקיעה השניה וכן כולם ואינו יוצא בזה כדמסיים שאין כאן פשוטה וכו' דבעינן שתהא תרועה באמצע ולפניה ולאחריה תקיעה ולא שיהיו כל הקולות בבת אחת וצריך לתקוע מחדש ומ"מ הברכה לא הפסיד אם לא הפסיק בד"א ויש מי שאומר דעכ"פ ידי תקיעה אחת יצא וצריך להשלים עליה ח' קולות מתרועה ואילך ויש אומרים דאפילו ידי תקיעה אחת לא יצא וצריך להתחיל מחדש כל הט' קולות. (י) ואפילו אחד תקע בחצוצרות - אף על גב דהקולות משונים.

(יא) יצא וכו' - ואף על גב דבכ"מ אמרינן דתרי קלי לא משתמעי (עיין לעיל סימן קמ"א) שאני הכא שהוא מצוה הבאה לזמן וחיביבא ליה ויהיב דעתיה לשמוע יפה. והיכי שתקעו ג' ב"א בב"א כל אחד ג' קולות י"א שיצא בשמיעתו משום ט' קולות כיון דתרי קלי משתמעי גבי שופר ומשום ששמע כל הג' תר"ת בפ"א אין קפידא דלא קפדינן רק שישמע תקיעה מלפניה ותקיעה מלאחריה ותרועה באמצע והא שמע וכן ה"ה לדידן שתוקעין תשר"ת ותש"ת ותר"ת אם שמע אותם מג' ב"א שכל אחד תקע סדר שיוצא כל התקיעות בשמיעתו בבת אחת וי"א דאפילו בשופר אין תרי קלי משתמעי כדי לצאת בשתיים ולא יצא אלא באחת מהם וראוי להחמיר כסברא זו ועיין ביאור דעה זו בבה"ל.

מקלחת בחג

שאלה: כשישנם ב' ימים חג רצוף הרבה פעמים ביום ב' של החג הילדים כבר מתלכלכים הרבה ולא נעים להם, האם מותר לקלח אותם במים חמים שהוחמו בדוד שמש?

תשובה: אם המים חמים הוחמו מערב יו"ט מותר לרחוץ אותם כרגיל. אמנם באם הוחמו ביו"ט עצמו, יש להחמיר לכתחילה, ואם זה צורך גדול וצער להם, אפשר להקל. [אמנם גם בזה עדיף שירחץ אותם 'אבר אבר' - ולא כל הגוף בבת אחת, או רק מקצת גופו במקומות המלוכלכים בלבד].

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקיא סעיף א: כבר נתבאר בסימן תצ"ה דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה ובלבד

שיהא בה צורך יום טוב לפיכך מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביום טוב וכן מותר להחם מעט מים לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ביום טוב אבל אסור להחם מים רבים כדי לרחוץ בהם כל גופו.

וזה האיסור יש אומרים שאינו אלא מדבריהם לפי שמן התורה מתוך שהותרו הבערה ובישול לצורך אכילה ושתייה הותרו לצורך רחיצת יום טוב לפיכך אף מדבריהם מותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יום טוב ואין חוששין אם נתיר לו לרחוץ בחמין ביום טוב שמא יחם מים ביום טוב כיון שאין איסור להחם מים ביום טוב אלא מדברי סופרים אין גוזרין גזרה לגזרה במה דברים אמורים כשרוחץ חוץ למרחץ אבל בתוך המרחץ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד וכ"ז בחמין שהוחמו מערב יום טוב אבל כל גופו בבת אחת אסור אפילו להשתטף בחמין שהוחמו מערב יום טוב.

וכן אסור לרחוץ כל גופו אפילו חוץ למרחץ בחמין שהוחמו ביום טוב אפילו הוחמו לצורך שתיה ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר אסור.

אבל תינוק שדרך לרחצו בכל יום מותר לרחוץ כל גופו בבת אחת אפילו בחמין שהוחמו ביום טוב לצורך שתיה דכיון שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו אבל אסור להחם ביום טוב בשביל רחיצתו בלבד כמו שאסור להחם בשביל רחיצת כל גופו של הגדול אלא אם כן הוא מחמם לצורך שתיה או לצורך הדחת כלי אוכל נפש דאז מותר לו להוסיף מים בקדרה בשביל רחיצת הקטן והוא שיוסיף קודם שיתן הקדרה אצל האש כמו שנתבאר בסימן תק"ג עיין שם כל פרטי דין זה ועכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים אף ביום טוב אסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו ביום טוב אפילו רוחצו אבר אבר.

אבל יש חולקין על כל זה ואומרים דמן התורה אסור להחם מים רבים בשביל רחיצת כל הגוף (אלא אם כן הוא מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו ועל דרך שנתבאר בסי' תק"ג) לפי שרחיצת כל הגוף אינה צורך כל נפש אלא למעונגים ומפונקים בלבד ולא התירה התורה אפילו המלאכה שלצורך אכילה אלא אם כן יש בה צורך כל נפש אבל אם אין בה צורך אלא למעונגים אסור לעשותה ביום טוב כמו שיתבאר וכיון שיש בזה איסור של תורה יש לאסור

לרחוץ כל גופו ביום טוב אפילו חוץ למרחץ ואפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב גזרה שמא יחם מים ביום טוב בשביל רחיצת כל גופו ויעשה איסור מן התורה. ולפי דבריהם אף תינוק שדרך לרחצו בכל יום אסור לרחצו אפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב כמו בשבת וכמו שנתבאר בס' של"א גזרה שמא יחם ביום טוב בשבילו.

במה דברים אמורים לרחוץ כל גופו בבת אחת אבל לרחוץ כל גופו אבר אבר בחמים שהוחמו מערב יום טוב מותר אפילו לגדול שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר דאין לגזור שמא יחם מים ביום טוב שהרי מותר להחם מים ביום טוב בשביל רחיצת אבר אחד ואין איסור אלא להחם בשביל רחיצת כל הגוף שאין צריך אלא למעונגים (אבל כל גופו בבת אחת אסור אפילו להשתטף בחמין אפילו הוחמו מערב יום טוב).

ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה בכל זה מכל מקום כבר נהגו במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה ואין לשנות המנהג.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיא סעיף ב: מותר להחם בי"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו, אפילו אינו רוחצו בבת אחת. הגה: אבל מותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל בי"ט (מרדכי פ"ב), אבל אסור לחמם לצרכו אפילו על ידי אינו יהודי, (מהר"א מפראג), אבל כשצריך להם לבשל או להדיח, אז מותר להרבות בשבילו (כל בו). ודין חמי טבריה כמו בשבת, כדאיתא סימן שכ"ו (ב"י). אבל במים שהוחמו מעי"ט, מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד; מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור. הגה: ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין, (טור והרא"ש).

ביאור הלכה סימן תקיא סעיף ב ד"ה אבל לא כל גופו - עיין מ"ב דחוץ מפניו ידיו ורגליו חשיב אינו שוה לכל נפש כן מבואר בתוס' ומרדכי ובחינוך מצוה רצ"ח דרק פניו ידיו ורגליו הוא שוה לכל נפש אבל כל גופו אינו אלא למעונגין והוי מלאכה דאורייתא בחימום עבורם וכמו שהעתיקו אחרונים כאן ולכאורה לפ"ז ה"ה אף לאבר אחד חוץ מפניו ידיו ורגליו אסור וכן מוכח במאירי שכתב הטעם דזה הוא הרגילות כמו שאמרו רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו לכבוד קונו וכן משמע קצת בחינוך הנ"ל אלמא דדוקא אלו שרי ובחמד משה ראיתי שהעתיק דכל שאינו רוחץ

רוב גופו שרי והעתיק זה מסימן שכ"ו לענין שבת במים שהוחמו מע"ש שכתוב שם נמי דפניו ידיו ורגליו שרי ולא כל גופו וכתב שם הרמ"א דגם שאר איברים שרי כל שאינו רוחץ רוב גופו ולכאורה אינו דומה לשם דשם המים כבר הוחמו מע"ש ורק איסור גזירת רחיצה נגעו בו וס"ל להרמ"א דכל שאינו רוחץ כל גופו אין ע"ז שם רחיצה משא"כ כאן דמיחם חמין ביום טוב שאינו מותר מלאכה ביום טוב אלא לדבר השווה לכ"נ ואמרינן דלפניו ידיו ורגליו שרי דדבר זה שווה לכל נפש ולא כל גופו ומאי נ"מ אם יחם לצורך כל גופו ממש או הרבה איברים מגופו כל מה שרוחץ חוץ מפניו ידיו ורגליו לכאורה אינו שווה לכל נפש הוא. ואף להרמב"ם וסמ"ג והגאונים דלדידהו אין בו איסור דאורייתא רק משום גזירה מ"מ כיון שלא נזכר בגמרא להקל אלא פניו ידיו ורגליו [שהוא דבר הרגיל] משמע לכאורה דשאר איברים אסור דאל"ה היה להם לכלול דכל שאינו רוחץ כל גופו או רובו מותר והכל בכלל [וגם דין דסימן שכ"ו אינו פשוט כ"כ לפ"ז] אלא דראיתי דמקור הדין דרמ"א דסימן שכ"ו נובע הוא מהרא"ש הלכות מקואות בסופו הביאו הב"י שם ומדבריו מוכח דה"ה בעניננו דס"ל דלרגליו לאו דוקא דה"ה לשארי איברים אבל מ"מ לדינא בעניננו לא הגיה הרמ"א בזה ומשמע לכאורה דלא נראה לו להקל כדעתו אלא שם לענין רחיצה דהוא דרבנן לכו"ע אבל לא להחם חמין שהוא דאורייתא לכמה פוסקים ובמאירי הלא מוכח להדיא דאסור והוא חולק להדיא גם על הדין דשכ"ו דכתב שם להדיא בשבת דאף אבר אחד חוץ פניו ידיו ורגליו אסור וכ"נ גם דעת רש"י שם גבי מיחם אלונטיית בפשוטו והב"י הרגיש בזה ודוחק לפרשו עי"ש ומכל זה נראה לכאורה דבעניננו שיש בו חשש איסור דאורייתא עכ"פ אין להקל אלא דביו"ד סי' קצ"ט העתיק המחבר דינו דהרא"ש להלכה אלא שהעתיקו בשינוי קצת שלא כתב דמותרת להחם קיתון לרוחץ בית הסתרים כמו שכתב הרא"ש [לשיטתו דרגליו לאו דוקא] אלא כתב דמותרת לרוחץ בית הסתרים במעט מים שהוחמו אפילו ביום טוב ואולי בכונה שינה לשונו אכן לדינא בש"ך שם הביא בשם המ"ב דחולק על הרא"ש ודעתו נמי דאולי רק לפניו ידיו ורגליו התירו עי"ש [וגוף הספר אינו בידני] ואף להמחבר אין לדמות רחיצת רשות לרחיצת בית הסתרים דאולי סמך המחבר על הרא"ש רק התם דהוא לצורך טבילת מצוה אמנם אח"כ מצאתי בחידושי הרשב"א בשבת דדעתו נמי דפניו ידיו ורגליו לאו דוקא דה"ה שאר איברים כל שהוא רק מקצת גופו

שרי וכהרא"ש ועיין בשע"ת במה שכתב בשם מחזיק ברכה להקל וכן משמע דעת הנו"ב במ"ת סימן כ"ה בסופו עי"ש.

משנה ברורה סימן תקיא ס"ק יח: ויש אוסרין בכל ענין - דס"ל דאין חילוק בין שבת ליו"ט ואסרו רחיצה ביום טוב כמו בשבת. [ודוקא כל גופו כאחד אבל אבר אבר לכו"ע מותר להחזיק] ואפילו להשתטף באותן חמין אסור לדעה זו. מיהו לענין תינוק גם לדידהו מקילינן ביום טוב יותר מבשבת ומותר לרחצו אפילו בחמין שהוחמו ביום טוב וכן"ל וכ"ש בחמין שהוחמו מעיו"ט. אכן בתינוק שאין מורגל כ"כ אף בימי החול ברחיצת כל הגוף אפשר דאף בהוחמו מעיו"ט יש להחמיר ולעת הצורך בודאי יש להקל. ועיין בא"ר שכתב דרוב הפוסקים ס"ל כדעה ראשונה אלא שנוהגין לאסור ואין לשנות המנהג.

חיתוך ניילון בחג

שאלה: מי ששכח ביו"ט לחתוך מגליל מפות 'חד פעמי' כדי צורך הסעודות. האם יכול לקרוע ביו"ט את המפה בשינוי?

תשובה: המחתך דבר לפי מידה לצורך שימוש, חייב משום מלאכת 'מחתך', ואף אם עושה זאת בשינוי, אסור עכ"פ מדרבנן. [ואף אין להשתמש בלא לחתוך - ע"מ שלאחרי השימוש יחתוך ויזרוק. מאחר ונהנה בחיתוך זה שיכול להחזיק כראוי מה שרוצה להשליך ולזרוק.]

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שמ סעיף יג: אין שוברים החרס ואין קורעין הנייר, מפני שהוא כמתקן כלי.

ביאור הלכה סימן שמ סעיף יג ד"ה אין שוברים וכו' - סעיף זה והסמוך לו הוא מלשון הרמב"ם ודבריו בסעיף זה הוא נובע ממה שאמר בביצה דף ל"ב הטעם דמשוי ליה מנא ולכאורה לפי מה שמוכח בסעיף הסמוך דקורע ע"מ לתקן חייב משום קורע אמאי לא נאמר בזה משום קורע ועוד דמלשון הרמב"ם בפרק כ"ג משמע שהוא מדרבנן שכללו שם עם עוד כמה דברים שידוע שהם מדרבנן ואם היה בו משום קורע היה בו איסורא דאורייתא ובאמת כבר הקשה זה בפמ"ג ונשאר בקושיא ומה שרצה אחד מן האחרונים להוציא מזה דלא שייך קריעה כ"א בדבר הנתפר ונארג שנתדבק מגופים רבים וכעין שהיה ביריעות אבל לא בדבר שהוא

מגוף אחד כמו עור ונייר זה אינו דמבואר בירושלמי בהדיא דבעור שייך ג"כ קריעה וכבר רצה לומר כן הנשמת אדם ודחה זה מכח הירושלמי הזה. ולולי דמסתפינא הו"א דבר חדש בזה דלא שייך שם קורע ע"מ לתקן כ"א כשקורע איזה דבר באמצע והוא צריך לתיקון שניהם וכעין שהיה במשכן שיריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה [שבת ע"ד] שהקריעה היתה לצורך תועלת כל היריעה וכן מה שאמר שם בשבת ק"ד דעבדא כי כיסתא ג"כ התועלת הוא לצורך כל הבגד וכשקורע בחמתו דמחייב הרמב"ם הטעם משום דמטיב בזה לעצמו שמשכך חמתו הוי כאלו מתקן כל גוף הבגד משא"כ כשקורע איזה דבר מהבגד מן הצד וכונתו לתקן בזה את הבגד שהיה ארוך או מקולקל בשפתו והחתיכה הנקרעת לא יתוקן בזה כלל לא שייך בזה שם קורע ע"מ לתקן כ"א שם אחר דהיינו מתקן מנא שהוא מתקן בזה את הבגד [ואם מקפיד על המדה נראה דיש בזה גם משום מחתך ועיין לעיל בסימן שכ"ב מש"כ בענין מחתך]

ותלוי הדבר בהתקון אם הוא תקון גמור חייב משום מכה בפטיש דגומר הכלי או הבגד ואם אינו תיקון גמור הוא מדרבנן ולכך בעניננו שהוא קורע איזה חתיכת נייר מודף שלם כדי להשתמש בו איזה דבר מה ובדף שנקרע ממנו הנייר הזה אינו מתקנו כלל ואפשר דמקלקלו ג"כ אין זה בכלל קורע ע"מ לתקן ותלוי הדבר רק לפי התקון שנעשה בחתיכת הנייר שחתכו וס"ל להרמב"ם דמה שאמר שם בגמרא דמשוי ליה מנא היינו דנראה כמתקן כלי דלאו כלי גמור הוא עי"ז ולכך כללו הרמב"ם לדין זה בכל מילתא דרבנן ולפ"ז אם קורע הנייר לכמה קרעים וצריך לכ"א להשתמש בו הוא חייב דהוא קורע ע"מ לתקן וסמך למה שכתבנו ממה שאמר במו"ק כ"ב ע"ב על הקרא דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהוא לשנים וכו' משמע דסתם קרע הוא לשנים ולא שיקרע איזה חתיכה מן הצד וישליכו וישאר הבגד על מקומו [וקצת סיוע לדבר מן הירושלמי פרק כלל גדול דהיה קשיא ליה היינו קריעה היינו חיתוך וקאמר קריעה באמצע חתוך מן הצד ולדברינו ה"פ דקריעה אינו אלא באמצע וכדי שיתוקנו ע"י הקריעה שני הצדדים וכמו שהיה במשכן וכנ"ל אבל חיתוך שייך אפילו מן הצד שמחתך בשפת העור כדי להשוותו וכמו שאמר בירושלמי שם דאשה האורגת המקטעת הנימין [היינו היוצאין מן האריגה וכמו שכתב הק"ע שם] יש בזה משום מחתכת אך יש לדחות

דהירושלמי אורחא דמלתא נקט וכונתו במה שאמר קריעה באמצע היינו דאצל שפתו לפעמים א"א אלא ע"י חיתוך דאין לו במה לאחזו ולקרעו וכל מה שהצרכנו ליישב לישנא דגמרא דקאמר משום דמשוי ליה מנא ולא קאמר משום קורע היינו לשיטת הרמב"ם דפותח בית הצואר ג"כ איסורו משום קורע אבל לשיטת רש"י שם דג"כ משום דמשוי ליה מנא עי"ש בדף מ"ח וטעמו כמו שכתבנו בבה"ל לקמיה דס"ל דכל דבר שהתיקון מנכר תיכף בעת הקריעה גופא לא שייך בזה שם קורע כלל כיון דעושה כלי בקריעתו א"כ ה"נ דסברת הגמרא הוא דמשוי ליה מנא בקריעתו ע"כ לא שייך בזה שם קורע כלל ולכך לא היה יכול הגמרא לומר הטעם משום קורע. ויכול להיות דלרש"י יש בזה איסור דאורייתא של מכה בפטיש כמו בדף מ"ח דגם שם כתב רש"י דהוא משום דמשוי ליה מנא וביאר רש"י בהדיא דחיובו הוא משום מכה בפטיש וה"נ כה"ג] וצ"ע קצת דמלשון הרמב"ם לא משמע הכי דכתב בדין יו"ד דהקורע להפסיד פטור מפני שהוא מקלקל משמע דוקא להפסיד אבל בזה שיש תיקון באיזה צד חייב ויש לדחות דזה החתיכה שקורעה הוא משליכה וע"כ בכלל להפסיד הוא ודומיא דמה שכתב הרמב"ם בפ"א הי"ז בחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור משום דכונתו לקלקל אף דיש לו הנאה מהעפר עכ"פ לענין עשיית הגומא גופא מקרי כונתו לקלקל וה"נ בעניננו לענין החתיכה שמשליכה לארץ מקלקל גמור הוא ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות שבת הלכה זי"ן דאם חס על הנר ומפני זה מכבה הפתילה חייב ואף על גב דכיבוי הוא בכלל סותר ומקלקל כדמשמע בגמרא ל"א ע"ב אפ"ה חייב משום דמתקן בזה את הנר ומשמע לכאורה היפך דברינו ואפילו אם נאמר דהרמב"ם סובר כסברת רבותינו המובא שם ברש"י ומקרי כ"ז לדידה סותר ע"מ לבנות במקומו וכאשר ביררנו לעיל בבה"ל עכ"פ לרש"י מוכח בהדיא דמקרי סותר ע"מ לבנות שלא במקומו דעל הפתילה אינו חס ומשליכה לארץ ואפ"ה חייב משום דחס על הנר והוא בכלל מקלקל במקום זה ומתקן במקום אחר ואפ"ה חייב לת"ק אך כבר ביררנו לעיל דלרש"י מטעם אחד איננו בכלל קורע וצ"ע בכל זה.

משנה ברורה סימן שמ ס"ק מא: מפני וכו' - ומיירי בשאין מקפיד על המדה דאל"ה יש בו גם משום מחתך ואם קורע נייר לקרעים כדי לקנח א"ע בהן או לשאר איזה תשמיש חייב משום קורע שהוא קורע ע"מ לתקן וכדלקמן בסי"ד והמחבר

שלא הזכיר כאן הטעם משום קורע עיין בבה"ל. ולקרוע אגרת המחותם אפילו אם יזהר שלא ישבור אותיות החתימה רק יקרע הנייר שסביבה ג"כ אסור לכו"ע ואפילו לומר לא"י יש ליזהר אם לא לצורך גדול ובאגודה כתוב שיאמר לא"י איני יכול לקרותו כ"ז שאין פתוח ואם יבין הא"י מעצמו ויפתחנו לית לן בה.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שמ סעיף יז: אף על פי שחתיכת תלוש מותרת לכתחלה כשאינו מקפיד לחתכו במדה כמ"ש בסי' שי"ד מכל מקום אם על ידי זה מתקנו להשתמש בו איזה תשמיש חייב משום תיקון כלי אם מחתכו בסכין כמ"ש בסי' שכ"ב גבי קטימת קיסם ושלא בסכין פטור אבל אסור לפיכך אין שוברין את החרס ואין קורעין את הנייר המותרים בטלטול כדי להשתמש בהם איזה תשמיש מפני שהוא כמתקן כלי עיין סי' תק"ח.

(אבל משום קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו כגון קורע בגד הארוג מחוטים הרבה אבל הנייר שהוא גוף אחד אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע ומטעם זה מותר לקרוע עור שעל פי חבית של יין כמ"ש בסי' שי"ד מפני שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו איסור קריעה אלא איסור החיתוך אם מקפיד לחתכו במדה כמ"ש שם).

אבל המפרק ניירות דבוקים הרי זה תולדת קורע והמדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו הרי זה תולדות תופר וחייב במה דברים אמורים כשדיבוק זה נעשה לקיום אבל דפי ספרים שנדבקו זה לזה ע"י שעה או בשעת הקשירה מותרים לפתחן בשבת שכיון שלא נעשה לקיום ועוד שנעשה מאליו בלא מתכוין לפיכך אינו דומה כלל לתופר ואין בו משום קורע.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שכא סעיף מ: מחתך הוה אב מלאכה וז"ל הרמב"ם פי"א דין ז' המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו ויחתוך בכונה שהיא מלאכה אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק ה"ז פטור [אבל אסור] הקוטם את הכנף ה"ז תולדת מחתך וחייב וכן המגרד ראשי כלונסות של ארז חייב משום מחתך וכן כל חתיכה שיחתוך חרש עץ מן העצים או חרש מתכות מן המתכת חייב משום מחתך עכ"ל ובמשכן היה הרבה בחיתוך העורות וקרשי המשכן והאבנים והכסף והזהב והנוסר עצים אם חותך במדה חייב משום מחתך ואם מכין להנסורת חייב משום

טוחן והקורע נייר לכיסוי הכלי או לקינוח חייב משום מחתך וכן הקורע מין סחורה ומכוין לקרוע ממנה מדה של כך וכך חייב משום מחתך וכן כל כיוצא בזה ואפילו בקורע בעלמא לקלקול אסור מדרבנן כדין כל המקלקלין דפטורין אבל אסורין.

פסקי תשובות אורח חיים סימן שמ אות לו: מפת ניילון שעל השולחן, כאשר אין ביכלתו לסלקו לאחר הסעודה עקב הנרות אשר עליו, אא"כ יקרענו סמוך למקום הנרות, יש לאסור לעשות זאת, כי נהנה מקריעה זו, כי על ידה ביכלתו לתפוס עתה את המפה עם כל הפסולת שבה ולזרקו לאשפה, ורק על ידי נכרי אפשר להקל.

טלטול דגים לתשליך

שאלה: אם קונים לצורך מנהג ה'תשליך' מערב יו"ט 'אקווריום' עם דגים, ורוצים להניחו בבית עד זמן עשיית התשליך (כי אין רוצים שילדים ישחקו עם זה), ורוצים ביו"ט של ר"ה לטלטלו מהבית לחצר בית הכנסת. האם ניתן לטלטלם?

תשובה: מן הראוי שמערב יו"ט יניח את הדגים באיזה חדר צדדי של בית הכנסת וינעל אותו מפני הילדים, ולא יטלטלו ביו"ט. אמנם אם אין הדבר מתאפשר טכנית, יכול לסמוך ולטלטל את האקווריום עם הדגים לצורך עשיית ה'תשליך', מאחר ונחשב כמיוחד לצורך דבר היתר.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שח סעיף עח: אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף מפני שאינן ראויים בשבת כשהם חיים ואפילו עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה אסור לטלטלו ואעפ"כ מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו שהכלי ניטל אף לצורך דבר שאינו ניטל בשבת ואף על פי שבעוד שהאפרוחים על הסל אסור לטלטל את הסל מפני האפרוחים שעליו אעפ"כ אין כאן ביטול כלי מהיכנו אפילו לפי שעה הואיל ובידו להפריח האפרוחים מהסל מיד שעלו או שירדו עליו או שלא יעמדו עליו אפילו רגע ולאחר שירדו מעליו מותר לטלטלו ואם היו האפרוחים על הסל כל משך בין השמשות אסור לטלטלו כל היום כולו אף לאחר שירדו שמתוך שהוקצה ונעשה בסיס לאיסור בבין השמשות הוקצה לכל היום כולו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לט: אסור לטלטל בהמה, חיה ועוף; ואעפ"י כן מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים, כדי שיעלו וירדו בו, ובעודם עליו, אסור לטלטלו.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לט:
 (קמו) אסור לטלטל וכו' - דהם בכלל מוקצה כעצים ואבנים דהא לא חזו. ואפילו אם יכול להגיע להפסד על ידם כגון שהעוף פורח ע"ג הכלים ויכול לשברם אפ"ה אסור לתפסם בידיים ואפילו אם הוא מורגל בבית מכבר דתו אין בו משום חשש צידה כמבואר בסימן שט"ז אפ"ה ליטלם בידיים אסור משום מוקצה אלא יפריחנה מעליהם וכמבואר בסימן של"ד במ"א בסק"ג דאיסור טלטול מוקצה הוא אפילו במקום הפסד.

(קמוז) מותר לכפות וכו' - ואין בו משום חשש ביטול כלי מהיכנו על אותו זמן שהם עליו דהא יכול להפריחם בכל שעה.

(קמח) אסור לטלטלו - ואם היו עליו בה"ש אסור אף על פי שירדו דמיגו דאיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לט (כב) אסור לטלטל בהמה חיה ועוף. בב"י הביא זה מתלמוד ערוך ורש"ל בתשובה סי' י' כ' התרנגולין שבביתו מותר בשבת לצוד אחריהם וליטלן ומביא שם ההיא דהצדן פטור ותמהתי על מה סמך להתיר טלטול המוקצה אף על גב דשרי לדעת' הצידה היינו למקום שמשתמרין שם ירדוף אותם לשם אבל הטלטול בידיים בדבר המוקצה אין היתר ואלולי נאמר דט"ס הוא מ"ש וליטלן לא ידעתי לישבו ועל כן אין לסמוך בהיתר טלטול בזה ולענין צידה עססי' שי"ו.

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לט סו:
 אסור לטלטלו. ואם היה עליו ב"ה אסור אף על פי שירדו [לבוש גמ'].

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שח ס"ק סו: אסור. עיין מ"א. שבת מ"ג א' תוספות ד"ה בעודן עליו, שני דיבורים, ולא הוה מבטל כלי מהיכנו, דבידו להבריחם, ולא גמרו בידי אדם, דמכל מקום מוקצה הוא בין השמשות. ושם [בגמרא] נאמר "כל" בין השמשות, וכבר כתבנו במקום אחר [אשל אברהם סוף סימן רעט] אי בעינן

דווקא "כל" בין השמשות או לאו. וכלי ניטל לצורך דבר שאין ניטל, ומכל מקום לצורך בעינו, ושלא לצורך כלל אף מלאכתו להיתר אסור, אם לא לצורך מחמה לצל, ועל צואה שלא יתלכלך הקטן, הא לאו הכי אסור.

עטרת צבי אורח חיים סימן שח ס"ק נא: אסור לטלטל כו'. לפי שאינן ראויין בשבת לשום דבר.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כב. כא. אם ציפורי שיר הן מוקצה. שאלה: צפורים קטנים שמצפצפין וקטנים משחקין עמהם, האם דינו כמוקצה, דבתוס' שבת דף מ"ה ע"ב ד"ה הכא התיר הר"ר יוסף לטלטל אפרוח חי, דחזי לשחק בו תינוק.

תשובה: כל בעלי חיים הו"ל מוקצה, אפי' באותן שהתינוקות משחקין בהן - אלא א"כ הם מיוחדים לשעשועים (פעטס).

[וראה גם בקצות השולחן סימן קכא הערה ד].

שיעור התקיעות

שאלה: אדם בעל תוקע בבית כנסת שנים רבות, ושואל, שיוצא הרבה פעמים שבתקיעה אחרונה של תשר"ת אין עושה כשיעור המובא לדעה המחמירה בשו"ע, רק עושה כשיעור דעה המקילה יותר בשיעור, ורוצה לחזור לעשות לכתחילה כדעה המחמירה, האם צריך לחזור מתחילת אותה השורה, או מספיק לחזור רק את אותה התקיעה בלבד?

תשובה: אין צריך כי יצא ממ"נ לדעה הראשונה המובאת בשו"ע אדה"ז יצא, ולדעה הב' (המחמירה) - הרי זה מעין אותו התקיעה שצריך כעת.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקצ סעיף ד: שיעור תקיעה האמורה בתורה כשיעור תרועה האמורה בתורה ושיעור תרועה האמורה בתורה כג' יבבות. יש אומרים דהיינו ג' כחות בעלמא והם נקראים טרומיטין ועכשיו שתקנו חכמים לתקוע תשר"ת תשר"ת תר"ת כדי לצאת מכל הספיקות שיש בתרועה צריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג' שברים בינונים שהם כג' גניחות בינוניות וכג' יללות קטנות שהרי הכל ביחד הוא תרועה

של סדר תשר"ת ובסדר תש"ת אינו צריך להאריך בתקיעותיו אלא כדי שיעור ג' שברים בינונים שזהו שיעור תרועה של סדר תש"ת ובתקיעות של סדר תר"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור ג' יללות קטנות שזהו שיעור תרועה של סדר תר"ת. ואם רוצה להאריך הרבה בכל תקיעה הרשות בידו להאריך כמה שירצה ולא אמרו שיעור לתקיעות אלא שלא יפחות מהשיעור וכן בתרועה יכול להאריך בטרומיטין כמה שירצה וכן בשברים אם מוסיף על ג' שברים אין בכך כלום ואינו כמפסיק בין התרועה או השברים לתקיעה שלאחריו כיון שעושה כל השברים או כל הטרומיטין בנשימה אחת.

ומכל מקום נהגו שלא להוסיף על ג' שברים אבל טרומיטין יכול לעשות כמה שירצה ויש עושין בסוף הג' שברים קול פשוט כעין תקיעה וכן עושין בסוף הטרומיטין אבל אין המנהג לעשות כן.

סעיף ה': וצריך ליזהר בשברים של סדר תשר"ת שלא יאריך בשבר אחד מהג' שברים כדי שיעור ג' שברים בינונים וג' יללות דהיינו טרומיטין שזהו שיעור תקיעה של סדר תשר"ת ואם מאריך בשבר אחד כשיעור זה יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ובסדר תש"ת ששיעור תקיעה הוא כג' שברים בינונים לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור ג' שברים בינונים שלא יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ואם לא נזהר בכך אפילו בדיעבד לא יצא (לפי סברא זו).

ולכתחלה טוב ליזהר שאפילו בסדר תשר"ת לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור [ג] טרומיטין לפי שזהו שיעור תקיעה של סדר תר"ת ואם יאריך כשיעור הזה יהא עליו שם תקיעת תר"ת לא שם שבר ולפיכך טוב לקצר בכל שבר ושבר בכל מה דאפשר רק שלא יקצר יותר מדאי כדי שיהא עליו שם גניחה ולא שם יללה דהיינו טרומיטין.

סעיף ו': ויש אומרים ששיעור יבבא היא ג' טרומיטין ושיעור תרועה כג' יבבות שהם ט' טרומיטין ושיעור תקיעה כשיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין ושיעור שברים בודאי לא פחות הוא משיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין לכל הפחות וא"כ צריך להאריך בכל שבר לא פחות מג' טרומיטין כדי שבג' שברים ביחד לא יהא פחות מט' טרומיטין כשיעור תרועה.

ולפי דבריהם צריך להאריך בתקיעות של תשר"ת לא פחות מן י"ח טרומיטין שזהו שיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג' גניחות וג' יבבות ביחד שהם לא פחות מי"ח טרומיטין.

ויכול להאריך בכל שבר עד פחות מעט מן י"ח טרומיטין לפי שעד י"ח טרומיטין אין שם תקיעה ומכל מקום לכתחלה לא יאריך בשבר אחד כדי ט' טרומיטין שזה שיעור תקיעה בסדר תר"ת וא"כ שם תקיעת תר"ת עליו אבל בדיעבד יוצא אם האריך בשבר של תשר"ת פחות מי"ח טרומיטין כיון שבזה הסדר עדיין אין עליו שם תקיעה.

ובסדר של תש"ת צריך להאריך בתקיעות כשיעור ט' טרומיטין שזהו שיעור [תרועה] של זה הסדר ולא יאריך בשבר כשיעור ט' טרומיטין ואם האריך אפילו בדיעבד לא יצא לפי שיצא מכלל שבר ונכנס בכלל תקיעות של זה הסדר.

סעיף ז: ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא האחרונה דהיינו שיאריך בתקיעות תשר"ת כשיעור י"ח טרומיטין לכל הפחות ובתקיעות תש"ת תר"ת כשיעור ט' טרומיטין לכל הפחות ובכל שבר יאריך מעט כדי ג' טרומיטין ולא יאריך עד ט' טרומיטין אפילו בסדר תשר"ת ובכל תרועה צריך לעשות ט' טרומיטין כמו שנתבאר אבל בדיעבד שכבר תקע ושינה אחד מכל אלו אינו צריך לחזור ולתקוע מפני שיש לסמוך על סברא הראשונה.

אבל אם שינה בשני דברים בענין שלפי שתי הסברות לא יצא כגון שלא האריך בתקיעותיו כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה והאריך בשבר מן השברים יותר משיעור שנתבאר לפי סברא הראשונה או שלא האריך בשבר אחד מן השברים כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה דהיינו ג' טרומיטין ובשבר אחד מן השברים האריך יותר משיעור שנתבאר לפי סברא הראשונה צריך לחזור ולתקוע (כדין הטועה בתקיעותיו ועל דרך שיתבאר) ואינו יכול לתפוס קולות של שתי הסברות כיון שהן סותרות זו את זו.

סעיף טו: תוקע העומד בסדר תשר"ת ולאחר שתקע שני שברים קודם שסיים שבר השלישי טעה והתחיל להריע בין שגמר את התרועה שהתחיל בה בטעות בין שלא גמרה עדיין אלא נזכר באמצע יחזור ויתקע ג' שברים ויריע ויגמור משם ואילך על הסדר אבל אינו צריך לחזור ולתקוע את התקיעה הראשונה של בבא זו

שכבר תקע קודם שטעה ואף על פי שהפסיק בשני שברים ותרועה שתקע בטעות בין תקיעה ראשונה של בבא זו לשברים ותרועה של בבא זו אין בכך כלום דכיון שהשברים תרועה שתקע בטעות הן מעין שברים תרועה שיש לו לתקוע בבבא זו אין זה הפסק הא למה זה דומה לתוקע שמתחיל להריע ואין הקול עולה יפה ופוסק וחוזר ומתחיל להריע שאין הקול הקצר שישמעו בשופר חשוב הפסק בין תרועה לפשוטה שלפניה כיון שהוא מעין תרועה שצריך לתקוע.

סעיף טז: במה דברים אמורים בסדר תשר"ת אבל אם עומד בסדר תש"ת בין שהתחיל להריע לאחר שגמר השברים בין שהתחיל להריע קודם שגמר השברים אפילו לא עשה אלא שבר אחד בין שהתחיל להריע קודם שתקע אפילו שבר אחד צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה הראשונה של בבא זו דכיון דתרועה זו אינה מעין השברים שצריך לו לתקוע בבבא זו לפיכך היא חשובה הפסק בין השברים לפשוטה שלפניה.

ואפילו בסדר תשר"ת לא אמרו שאין צריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה אלא כשלא הפסיק בנשימה בין סיום השני שברים להתחלת התרועה שהריע בטעות אבל אם הפסיק ביניהם בנשימה צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה הראשונה של בבא זו דכיון שהפסיק בנשימה בין השברים להתרועה אין שניהם נחשבים כתקיעה הא' ואין התרועה מצטרפת כלל עם השברים והרי זה דומה למי שהריע תרועה לבדו בלא שברים קודם שתקע השלשה שברים בסדר תשר"ת דצריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה של בבא זו לפי שהפסיק בתרועה זו בין השברים לפשוטה שלפניהם שהרי תרועה זו אינה מעין השברים שצריכים לו לתקוע בבבא זו ואף על פי שהוא מעין התרועה שצריך לו לתקוע בבבא זו אין זו מועיל כלום כיון שלא תקע עדיין השברים של בבא זו.

סעיף יז: וכן אם לאחר שתקע שלשה שברים בין בסדר תשר"ת בין בסדר תש"ת הפסיק בנשימה וחזר ותקע שברים אחרים ואפילו לא חזר ותקע אלא שבר אחד וכן אם לאחר שגמר את התרועה דהיינו שלשה טרומיטין לפי סברא הראשונה שביארנו הפסיק בנשימה וחזר והריע אפילו לא גמר את התרועה צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה ראשונה של בבא זו וגומר משם ואילך על הסדר דכיון שהפסיק בשברים יתירים או בתרועה יתירה בין השברים או בין התרועה לפשוטה שלאחריהן

ואם יחזור ויתקע השברים או התרועה ויגמור משם ואילך על הסדר יהיו השברים היתירים או התרועה היתירה שתקע כבר הפסק בין השברים או התרועה הכשרים של בבא זו לפשוטה שלפניהן לפי שאינן מעין שברים או תרועה שצריך לו לתקוע בבבא זו שהרי אין צריך לו כלום כיון שכבר תקע אותם.

פסקי תשובות הערות סימן תקצ הערה 45: פירוש שתקע תקיעה פחות מט' כוחות בתשר"ת, ובתש"ת פחות מו' כוחות ובתר"ת פחות מג' כוחות שאז אינו יוצא אף דיעבד וכנ"ל אות ד', אבל אם התקיעה ארוכה יותר מהשיעורים הנ"ל אבל אינו כשיעור שצריך להיות לכתחילה דהיינו כ"א כוחות (או כ"ז, עיין אות ד') בתשר"ת וט' כוחות בתש"ת ותר"ת באנו בזה למחלוקת דלהלן החי"א והמהרש"ם, ועיי"ש מסקנת ההלכה בזה (וביאור הדברים דכיון שבסתם כוונת התקוע לתקוע תקיעות שהם לכתחילה ולמהדרין, אם תוקע תקיעות קצרות הו"ל כמתעסק ולמחבר הוי הפסק בין השברים או התרועה לתקיעה האחרונה).

49. כן ס"ל להמהרש"ם זצ"ל בדעת תורה והו"ד גם באור"ח דאף כי לשיטת רש"י יוצא י"ח תרועה בג' יבבות וכנ"ל בשו"ע סעי' ג' ומ"ב סקי"ב, מ"מ כיון שהבעל תוקע אין לו כוונה לכך לא יצא גם לשיטת רש"י, דקיימ"ל מצוות צריכות כוונה, ועיי"ש דלפי"ז ביום ב' דר"ה דהתקיעות מדרבנן ובדרבנן א"צ כוונה אה"נ שצריך לחזור לתקיעה ראשונה, ובחיי אדם כלל קמ"ב סעי' י"ב מבואר לחלוק ע"ז וס"ל שכל שעשה תרועה של ג' יבבות ונתקע והפסיק כדי נשימה יחזור לתקיעה ראשונה אף שהוא בסדר תרועה מ"מ אסור לעשות שני תרועות זה אחר זה (ואם כי כתב המ"ב בסקי"ב שבדיעבד יוצא י"ח בתרועה של ג' יבבות מ"מ כבר כתבו האחרונים שנכון לחזור שוב ולתקוע תרועה כהוגן של ט' יבבות, ולכן יחזור לתקיעה ראשונה), ובאלף המגן סקכ"ה מסכים לחי"א ומשיג על המהרש"ם וכן במקראי קודש סי' י"ח, ובס' באר צבי סי' כ' ג"כ משיג על המהרש"ם ומ"מ מסיק שהעולם נוהגין להקל כהמהרש"ם וכותב שנכון להזהיר את הבעל תוקע שיכוין במפורש קודם התקיעות שאינו רוצה לצאת ידי חובתו אלא בתרועה של ט' כוחות, ולפי"ז גם ביום ב' דר"ה לא יצטרך לחזור לתקיעה הראשונה וכמו שהעיר באור"ח, ונכון שיכוין כן גם לענין תקיעה שהוא פחות משיעור דלכתחילה דלעיל הערה 45 שאז גם אם יצא לו לפני התקיעה האחרונה תקיעה קצרה למעלה משיעור דיעבד ופחות משיעור דלכתחילה

לא יצטרך לחזור לתקיעה ראשונה (אכן יזהר מאד לעשות תקיעות ארוכות עד שיצא הספק מלבו שמא אין בו השיעור דלכתחילה, כי הרי התנה שפחות משיעור דלכתחילה אינו יוצא י"ח), ולפי דברי המ"ב סקל"ה שבתקיעות שאחר תפלת מוסף שאינם אלא מנהג א"צ לחזור לתחילת השורה עקב טעויות, יש לו לכיין בשעה שמתנה התנאי הנ"ל שאין כוונתו בתנאי זה על התקיעות שאחר שמו"ע דמוסף.

הבדלה במוצאי יו"כ

שאלה: אדם שנמצא במקום שאין להשיג שם 'נרות נשמה' שידלקו במשך כל יום הכיפורים, האם יכול לברך בהבדלת מוצאי היום - 'בורא מאורי האש', על נר רגיל שידליק רק במוצאי יוהכ"פ?

תשובה: אין אפשרות לברך במוצאי יוהכ"פ 'בורא מאורי האש' על נר שהדליקוהו עתה, אלא רק על 'נר ששבת' בכל יוהכ"פ. ולכן באם אינו יכול להשיג 'נר נשמה', יכול למלאות כלי עם הרבה שמן (איזה שמן שיהיה, רק שלא יהיה עם ריח רע), וליתן בו 'צמר גפן' בקצה הכלי, ויניחו כך שידלוק כל יוהכ"פ?

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרכד סעיף ו: ישראל שהדליק מגוי במוצאי יום הכיפורים אין מברכין עליו מפני שאורו של גוי נעשה בו מלאכה שהודלק ביום הכיפורים ואף על פי שבמוצאי שבת מברכין עליו לפי שהוא מברך על תוספת שלהבת של היתר שנתוסף בנרו של ישראל מכל מקום במוצאי יום הכיפורים אין מברך עליו לפי שתוספת שלהבת זו היא נולדה עכשיו ודומה לאור היוצא מן האבנים במוצאי יום כיפור שאין מברכין עליו ולא על האור שהודלק ממנו אלא על האור שדלק מערב יום כיפור או על האור שהודלק ממנו ולכן נוהגין להדליק נר להבדלה מעששיות של בית הכנסת שדלקו מערב יום כיפור.

סעיף ז: ומכל מקום אפילו אור שהודלק ביום כיפור עצמו אם הודלק בהיתר כגון לחולה יכולים לברך עליו במוצאי יום הכיפורים כמו שמברכין עליו במוצאי שבת כמ"ש בס' רח"צ.

סעיף ח: אף על פי שמן הדין מותר לברך במוצאי יום הכיפורים על האור שהודלק מן האור ששבת דהיינו שהודלק מערב יום כיפור כמו שנתבאר מכל מקום טוב להחמיר ולברך על אור ששבת מבעוד יום ממש.

ומכל מקום לא יברך על נרות של בית הכנסת בעצמן אף על פי שהודלקו מבעוד יום לפי שלא הודלקו רק לכבוד היום ולכבוד בית הכנסת ולא בשביל להאיר ואין מברכין אלא על האור שהודלק להאיר כמ"ש בסי' רח"צ אלא מדליק נר אחד מנר של בית הכנסת הדולק מערב יום כיפור ויברך על שניהם ביחד.

ואם אי אפשר לו להבדיל על שניהם ביחד יבדיל על נר שהדליק מן נרות של בית הכנסת שהודלקו מבעוד יום ולא יבדיל על נרות של בית הכנסת בלבד.

ואם עבר וברך על נרות של בית הכנסת בלבד אף על פי שהודלקו לכבוד אעפ"כ אין צריך לחזור ולברך על נר אחר כיון שעשויין גם להאיר שהרי מתפללין לאורן.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרכד סעיף ד: מברכים על האור; ואין מברכים במוצאי יוה"כ על האור שהוציאו עתה מן האבנים; ויש אומרים שמברכים עליו מעמוד ראשון ואילך.

סעיף ה: ישראל שהדליק מעובד כוכבים אין מברכים עליו במוצאי יוה"כ, אף על פי שבמוצאי שבת מברכין עליו, שאין מברכים במוצאי יוה"כ אלא על האור ששבת מבע"י ממש, או על האור שהודלק ממנו; וכן נהגו להדליק מעשיות של בית הכנסת, ומיהו אפילו אם הודלק ביום הכיפורים, אם הודלק בהיתר כגון לחולה, יכולים לברך עליו. הגה: י"א להבדיל על נר של בית הכנסת (המגיד פכ"ט ואבודרהם וא"ז); ויש אומרים שאין להבדיל עליו אלא מדליקין נר אחד ממנו; והנכון להבדיל על שניהם ביחד, דהיינו להדליק נר אחד מנר בית הכנסת, ולא יבדיל על נר עצמו של בית הכנסת לחוד (מהרי"ל); ושאר דיני נר, ע"ל סי' רצ"ח. ואוכלים ושמחים במוצאי יום הכיפורים, דהוי קצת יום טוב (טור מהרי"ו וא"ז). ויש מחמירים לעשות שני ימים י"כ, ויש לזה התרה; ואין לנהוג בחומרא זו, משום דיש לחוש שיבא לידי סכנה (אור זרוע). מי שמתענה תענית חלום למחרת י"כ, אין צריך להתענות כל ימיו (מנהגים). אין אומרים תחנונות ולא צו"ץ מיום כפור עד סוכות, והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי י"כ בעשיית הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה (מהרי"ל ומנהגים והג"מ פ"ב דברכות מהרי"ו).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרכד סעיף ד:

(ו) מברכים על האור - לפי שפסקה הנאתו בו ביום שכל היום לא היו יכולין להשתמש בו ועכשיו הותר לו.

(ז) במוצאי יוה"כ על האור שהוציאו וכו' - וה"ה כשהוציאו מן עצי גפרית [שקורין שוועבעליך] וכל כה"ג ומה שנשתנה יוה"כ משבת הוא משום דטעם שמברכין על האור במו"ש שאינו אלא לזכר שנברא האור במוצ"ש שאדם הראשון הקיש האבנים במוצ"ש זה בזה והוציא מהן אש לכך מותר לברך על אש כזה ממה שהוציאוהו עתה אבל במוצאי יוה"כ מה שמברכין על האור הוא להורות שיום זה היה קדוש משאר ימים טובים ונאסר להבעיר בו אש ועתה הותר והוי האש דבר חידוש ומברכין עליו וזה לא שייך אלא באור ששבת ר"ל שהיה בעולם ביוה"כ בשעת שביתה ופסקה הנאתה ממנה בו ביום ועכשיו הותר לו משא"כ באור זה שלא היה מעולם ביוה"כ אכן אם חל יוה"כ בשבת מותר מדינא לברך במוצאי שבת על אור זה אכן מנהג העולם להחמיר ועכ"פ בנר שהדליקו מן האור ההוא בוודאי יש להקל.

(ח) עתה מן האבנים - לאפוקי אם הוציאו אתמול מן האבנים בודאי מותר כיון ששבת ביוה"כ.

(ט) מעמוד ראשון ואילך - היינו שהדליקו נר א' מאותו שלהבת וטעמם שגם זה נקרא אור ששבת ואינו אור הנברא מחדש.

ברכת הטלית ביו"כ

שאלה: בקהילה בה אנו מתפללים, עושים הפסקה ביוה"כ"פ בין תפילת מוסף לתפילת מנחה כמה שעות, האם יש להורות למתפללים לאחר שיחזרו, לברך שוב על הטלית גדול?

תשובה: מאחר והמתפללים מורידים את הטלית על מנת לחזור וללובשו שוב, לכן באם לא עבר ריבוי זמן (לערך שלוש שעות) - מאז שהורידו את הטלית, לא יברכו שוב.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח סעיף יד: אם פשט טליתו, אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד, צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו. הגה: וי"א שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו (אגו' סי' ל"ה). משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח סעיף יד.

(לו) צריך לברך - אפילו נשאר עליו ט"ק ואפילו אם תיכף נתעטף בו ולא שינה מקומו כלל בינתיים דהפשיטה גופא הפסק הוא בזה ועיין לעיל בסימן זה ס"ק ל"א מה שכתבנו שם.

(לז) שאין מברכין - אפילו אם בעת הפשיטה לא נשאר עליו ט"ק וכן פסקו האחרונים. וטעם הי"א הוא דכיון דבעת הפשיטה היה דעתו תיכף ללבשו וכן עשה לא הוי הפשיטה הפסק. ואפילו אם שינה מקומו בינתיים כגון שפשט אותו ליכנס לביהכ"ס וכל כיוצא בזה לא הוי השינוי מקום בזה הפסק כיון שחזור ולבש אותו טלית עצמו ואינו דומה למה דהסכימו הפוסקים בסימן כ"ה [בסעיף י"ב ועיין שם במ"ב] דאם פשט תפילין אדעתא ליכנס לביהכ"ס הוי הפסק ע"י זה דשאני התם כיון דביהכ"ס אסור בתפילין הוי הפסק גמור משא"כ בטלית דמדינא אינו אסור רק דאינו נכון לעשות כן ע"כ לא הוי הפסק עי"ז. ודע דאם בעת הפשיטה לא היה דעתו ללבוש מיד רק אחר איזה זמן אף שאח"כ חזר ונתעטף בו מיד לכו"ע צריך לחזור ולברך ואפילו אם נשאר עליו ט"ק דתיכף שפשטו אזדא לה המצוה. וה"ה להיפך אם בעת הפשיטה היה דעתו ללבוש מיד ואח"כ נשתאה איזה זמן והסיח דעתו גם בזה לכו"ע צריך לחזור ולברך אפילו אם נשאר עליו ט"ק.

(לח) דוקא כשנשאר - האחרונים פסקו כהי"א הזה אך דמסקי דהי"א הזה לא איירי רק כשפשט הטלית היה בסתמא לכן אמרינן דאם נשאר עליו ט"ק עדיין לא הסיח דעתו מן המצוה ובאם לאו מסתמא הסיח דעתו אבל אם היה דעתו בפירוש לחזור וללבשו מיד אין צריך לחזור ולברך כשלובשו מיד אפילו אם לא נשאר עליו ט"ק וכן להיפך לא מהני הט"ק וכמו שכתבנו למעלה. ונראה דאם פשט אותו בתוך התפלה אפילו בסתמא הוי כמו שפשט אותו על דעת לחזור וכן אם קיפלו והניחו בתוך כיסו הוי כמו שפשט אותו בפירוש ע"ד שלא לחזור.

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח סעיף יד יח: צריך לברך. צ"ע דכתב בסי' תרל"ט בשם המ"מ דאם יצא מן הסוכה אדעתיה לחזור מיד

דא"צ לברך ומ"ש הכא דצריך דהא בגמ' יליף סוכה מתפילין לענין זה ובאמת דעת האחרונים כרמ"א ואם שינה מקומו לא הוי הפסק כיון שחזר ולבש אותו טלית עצמו כמ"ש סי' ר"ו וכ"ה בד"מ דלא כע"ת ועסי' קע"ח, מ"מ נ"ל אם לא היה בדעתו ללבושו מיד צריך לברך וכמ"ש גבי סוכה וכ"ה בטור כאן דלא כע"ת ס"ק כ"ג.

יט: טלית קטן. משמע דעת רמ"א אפי' היה דעתו לחזור ולהתעטף לא מהני אא"כ נשאר עליו טלית קטן, והקשה ל"ח דבסי' כ"ה סי"ב פסק דא"צ לברך ותי' דמ"ש כאן והכי נוהגין קאי אדלעיל בי"א הראשון ולישנא לא משמע הכי וב"ח כ' דמהר"ח מיירי כשהסירו סתם ולכן כשנשאר עליו טלית קטן עדיין לא הסיח דעתו מן המצוה וכ"מ בד"מ וז"ל הר"י ספ"ק דברכות התפילין והציצית כשחולצן נגמרה מצותן ולפיכך כשחוזר ומניחן מצוה אחרת היא וצריך לברך, אבל בתורה כשקרא פעם א' לא נגמרה עדיין מצות הקריאה ולפיכך כשחוזר וקורא למצותו הוא חוזר וא"צ לברך עכ"ל וזהו ג"כ כוונת מהר"ח אבל לשון רמ"א שבש"ע א"א ליישבו אלא בדוחק, ולענין הלכה דברי הבר"ח עיקר וכ"כ בד"מ.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן ח סעיף כג: הפושט טליתו ובשעה שפושט דעתו לחזור וללבוש מיד א"צ לברך עליו כשיחזור וילבשו מיד אפילו לא נשאר עליו טלית קטן אפילו פושט בבית זה וחוזר ולבושו בבית אחר לא הוי הפסק כיון שחוזר ולבוש אותו הטלית בעצמו שכבר בירך עליו וגם לא הסיח דעתו כלל מלבישתו לכן נפטר בברכה שבירך עליו כשלבשו בפעם ראשונה אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבוש עד לאחר כמה שעות אזי אפילו אם אח"כ נמלך ללבוש תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו אפילו נשאר עליו טלית קטן ואפילו אם לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולבושו באותו החדר שפושטו.

סעיף כד: וכן אפילו אם כשפשטו היה דעתו לחזור וללבוש מיד אלא שאח"כ שכח או נמלך מללבוש עד לאחר כמה שעות אזי צריך לחזור ולברך עליו אפילו לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולבושו באותו החדר שפושטו.

[וראה בארוכה בביאור דבר זה באגרות קודש (כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש) ח"ג

עמוד רי.]

ילדים בצום

שאלה: האם מותר לתת לילדים קטנים שאינם צמים ביום הכיפורים - 'ממתקים', או שיש עניין להימנע מכך?

תשובה: מותר לתת להם מאחר וזה יו"ט. (והראיה שכאשר אוכלים פת ביוהכ"פ (לאלה שהותר להם) - ומברכים ברהמ"ז, צריכים לומר 'יעלה ויבוא' כמו בכל יו"ט), ואי"ז כהדין בצום 'תשעה באב' - שהוא בגדר 'תענית ציבור' - שיש עניין להימנע מליתן לילדים שאינם צמים 'מעדנים'.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף י: חולה שאכל ביוה"כ ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך, צריך להזכיר של יוה"כ בברכת המזון, שאומר: יעלה ויבא, בבונה ירושלים.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף י: (כח) חולה שאכל ביוה"כ - וכן יש לנהוג לנערים שאוכלים ביוה"כ וכן היולדת שאינה מתענה [מט"א].

(כט) שאומר יעלה ויבוא - הטעם כיון דבהתירא אכל הו"ל יוה"כ כמו לדין שאר יום טוב ואם חל בשבת אומר רצה והחליצנו ויש שמקילין בזה שאפילו יעלה ויבוא א"צ לומר שלא תקנו אלא במקום שמצוה באכילתו וה"ה שאין לומר רצה והחליצנו כשחל בשבת ועכ"פ קידוש בודאי אין לו לעשות דיש חשש ברכה לבטלה וכן אם שכח לומר יעלה ויבוא או רצה כשחל בשבת ונזכר אחר שסיים ברכת בונה ירושלים לא יחזור.

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף י: חולה שאכל. ובוצע על ב' ככרות [כ"ה] ול"נ שא"צ דלא תקנו כן ביה"כ ומכ"ש לחולה המסוכן שאין דעתו מיושבת וגם א"צ לקדש ובש"ל כ' בשם הר"א כ"ץ כיון שהיום גרם לו איסור רק שפקוח נפש גורם לו היתר והוה לדידי' כחול אין בו לא קידוש ולא על הכוס ולא הזכרה בב"ה ואפי' רצה להזכיר אינו מזכיר דלא אשכחן הזכרה בב"ה אלא במקום שיש מצוה באכילתו עכ"ל, וכנ"ל דהא אפילו בחנוכה ופורים אמרי' בגמרא דאינו מחויב להזכיר מיהו אין להקל כיון שהטור מחמיר ועססי' ק"ח ועכ"פ א"צ לקדש דיש לחוש לברכה לבטלה.

יא: יעלה ויבא. ואם חל בשבת אומר רצה [כ"ה].

פרי מגדים אשל אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף י: חולה שאכל. עיין מ"א. עיין סימן קפ"ח (טעות סופר ק"ח) [מ"א] אות י"א, יעלה ויבא ורצה אין בו ברכה לבטלה. ואם שכח עד שסיים בונה ירושלים, שאומר ברכה בפני עצמה, יע"ש [סעיף ו], וי"ל דאין אומר כאן, דיש חשש ברכה לבטלה.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף י: שאומר יעלה ויבוא כו'. כ"כ הרא"ש מטעם כיון דבהיתר אכל ה"ל י"כ כמו לדין שאר י"ט עכ"ל בב"י ותימא לי ממה דאיתא בפ' ב"מ דף כ"ד הלכתא י"כ שחל להיות בשבת המתפלל נעיל' צריך להזכיר של שבת יום הוא שנתחייב בד' תפילות ופרכי' מהא דאמר רבא י"ט שחל להיות בשבת ש"ץ היורד לפני תיבה ערבית א"צ להזכיר של י"ט שאלמלא שבת אין ש"ץ יורד לפני התיבה ערבית בי"ט ומשני הכי השתא התם בדין הוא דאפי' בשבת נמי ל"צ ורבנן הוא דתקון משום סכנה אבל הכא יום הוא שנתחייב בד' תפלות אם כן חזינן דדוק' מידי דקביעות הוא לזה היום אז דוקא מזכיר היום כמו נעילה שהיום גורם לחיוב לומר אותה התפילה כמו שאר התפילות ע"כ הווי' התפילות שוות משא"כ בתפלת ערבית שאין היום גורם לחיוב אלא מפני תקנת חכמים מפני הסכנה אין לה דמיון לשאר התפלות שהם חיובים ליום זה א"כ הדברים ק"ו כאן שלא יזכיר היום בברכת המזון דהא התם יש עכ"פ חיוב מצד היום לומר ערבית מצד התקנה אפ"ה אינו מזכיר כיון שאינו חיוב גמור ליום זה כשאר התפלות ק"ו ב"ה של זה שאין היום גורם דאדרבה סדר היום הוא שלא לברך ב"ה כי אין בו אכילה רק מצד המקרה שאירע לזה אונס המביאו לידי ב"ה היאך נאמר כאן שהיום גורם לו דא"ת שהיום גורם אם יבוא לידי כך ה"נ נימא לענין ערבית אף על פי שאין חיוב גמור עליו אלא ודאי שזה אינו וזה ל"ד לשאר י"ט שיש עליו חיוב מצד היום לאכול דאסור להיות בלא אכילה משא"כ כאן הוא להיפך אלא שהאונס גורם האכילה קדושת י"כ מאי בעי הכא ועוד ראייה ממ"ש סי' רפ"ד בר"ח שחל בשבת אין מזכירין בהפטרה כיון שאין נביא בר"ח כ"ש כאן דאין ב"ה בי"כ כנלע"ד דשב ואל תעשה עדיף בזה שלא להזכיר יעלה ויבוא בזה דב"ה גופה יש בו

מחלוקת אם יברך על איסור במקום סכנה כמוזכר סימן קצ"ו ע"ש בדברינו והבו דלא לוסיף עלה לומר יעלה ויבא ולהזכיר יה"כ בזה וגם לענין ט"ב נראה כן.

פרי מגדים משבצות זהב על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף י': שאומר. עיין ט"ז. מסיק וצ"ע, ושלא לומר יעלה ויבא. הא ברכת המזון מברך, והוא הדין תשעה באב מברך בלא נחם. ועיין מ"א אות י', משמע דעתו להחמיר לומר יעלה ויבא, שאין בו חשש ברכה לבטלה, אבל אין מקדש, יע"ש, ואי"ה שם יבואר. ועיין סימן קצ"ו [סעיף ב] וסימן ר"ד במ"א אות כ"א. וצ"ע אם אכל כזית וכביצה, דמברך רק מדרבנן אם מברך ביום הכיפורים בסכנה כהאי גוונא, עי"ש. ואם רופא אחד אומר צריך ואחד אין צריך, דספק לחומרא ואוכל [סעיף ב], יראה דמברך ג"כ ברכת המזון, ולא שייך זיל הכי לחומרא. ואם רשאי לערב דברים המרים, עיין בהר"מ ז"ל פרק י"ד ממאכלות אסורות הלכה י' [והלכה יא], וצ"ע ביום הכיפורים כהאי גוונא, דלא נאמר אכילה, רק לא תעונה [ויקרא כג, כט], י"ל אף שלא כדרך אכילתן חייב מן התורה, ואין נפקא מינה הקל הקל תחלה כהאי גוונא. ועיין יומא (פ"ה) [פא] א', נכתוב לא תאכל, אכילה בכזית, ולא אמר [נפקא מינה] שלא כדרך אכילתן. ועיין במשנה למלך פרק ה' מיסודי התורה [הלכה ח] אי בשאר איסורין שלא כדרך אכילתן דרבנן, או איסור תורה עכ"פ יש אלא שאין לוקין. ומסתברא בחולה שאין סכנה אף דברים שפטור ואסור מדרבנן אין לו ליתן לאכול ולשתות. עיין סימן תרי"ב [סעיף ו - ח].

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנ סעיף א': הכל חייבים להתענות ארבע צומות הללו ואסור לפרוץ גדר. הגה: מיהו עוברות ומיניקות שמצטערות הרבה, אין להתענות (הגהות מיימוני והמגיד פ"ה); ואפילו אינן מצטערות, אינן מחוייבות להתענות אלא שנהגו להחמיר; ודוקא בג' צומות, אבל בט' באב מחוייבות להשלים (כדלקמן סי' תקנ"ד סעיף ה').

משנה ברורה סימן תקנ ס"ק ה': אלא שנהגו להחמיר - ואם הם חלושות נראה דאין להם להחמיר ומ"מ אף הצריך לאכול לא יתענג עצמו בבשר ויין רק כפי מה שצריך. וכן הקטנים שיש להם דעת להתאבל אף על גב שאין מחוייבין לחנכם אפילו בן י"ב שנה ואפילו בתענית שעות מ"מ ראוי לחנכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף לחם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התנוק כדי שיתאבלו עם הצבור.

קפאין בצום

שאלה: אדם שממש קשה לו לצום ולהתפלל ביום כיפור, מבלי לשנות 'קפאין', וממניעתו מכך יש לו כאבי ראש וצער גדול, האם יכול לבלוע 'כדור קפאין' בלא טעם, בכדי שיוכל לצום כראוי ולהתרכז בתפילה?

תשובה: גם באכילת דבר בלא טעם, ואפילו באכילת דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, ישנו איסור מדרבנן באכילתו ביום הכיפורים. ולכן עצה טובה שיתחיל להפחית כמה ימים לפני יום הכיפורים בכמות הקפאין, ואפשר שבכך לא יהיה לו צער וכאבי ראש חזקים כל כך. אמנם לעיקר הדין, באם יהיה לו מכך כאבי ראש חזקים עד שיצטרך לשכב במיטה, אפשר שיהיה מותר לערב הכדור עם דבר מר (כמו 'סודה לשתייה'), ולבלוע. ומאחר והדבר משתנה מאדם לאדם, הרי שיש להתיעץ עם 'רב מורה הוראה' לצורך היתר לזה, כי זה תלוי מאוד במי מדובר, ועד כמה הדבר משפיע עליו לרעה, וכיוצ"ב. [ולהדגיש, לא מדובר לצורך 'ריכוז בתפילה', כי מחמת זה בלבד, אפשר שעדיף שישאר ויתפלל בבית, אלא על הקושי לצום מחמת זה, והצער הגדול הנובע מכך].

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תריב סעיף ז: הנאת אכילה ושתייה אסורה ביום הכיפורים אף על פי שאינו אוכלו ושותהו כגון שטועם לחיך ופולט ואפילו דברים שאינם ראויים לאכילה כגון עצי בשמים ועץ מתוק אסור לטעום כדי ללחלח גרונו ולפלוט כמ"ש בסי' תקס"ז.

אבל מותר להריח כל מיני ריח ביום הכיפורים לפי שהריח הוא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל אלא הנשמה בלבד נהנית ממנו לפיכך לא נאסר ביום הכיפורים ואדרבא טוב להריח כדי למלאות מנין מאה ברכות.

סעיף ח: אכל אוכלים שאינם ראויים לאכילת אדם אף על פי שאכל הרבה מהם פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות.

סעיף ט: אכל עלי קנים פטור לפי שאינן מאכל אדם.

סעיף י: אכל לולבי גפנים שלבלבו קודם ראש השנה פטור דעץ בעלמא הם ואם לבלבו אחר ראש השנה עדיין הם רכים ביום הכיפורים וראויים לאכילת אדם ולפיכך אם אכלן ביום הכיפורים חייב.

סעיף יא: אכל פלפלין יבשים וזנגבל יבש פטור לפי שאינן ראויים לאכילה אכלן כשהן רטובין שאז הן ראויים לאכילה חייב.

סעיף יב: השותה ביום הכיפורים כמלא לוגמיו חייב ומשערין במלא לוגמיו של השותה עצמו כל אדם לפי מה שהוא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ולא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאלו מסלקו לצד אחד מפיו ויראה כמלא לוגמיו והוא פחות מרביעית הלוג באדם בינוני.

סעיף יג: כל המשקין מצטרפין זה עם זה להשלים כמלא לוגמיו.

סעיף יד: (שתה משקין שאינם ראויים לשתיה כגון ציר או מוריים (פירוש ציר של דגים) או חומץ חי (פירוש שאינו מזוג במים) שהוא חזק כל כך שאם ישליכו אותו על הארץ יעבעע אף על פי ששתה הרבה מהן פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכות מרדות אבל אם שתה חומץ מזוג במים אפילו לא שתה אלא כמלא לוגמיו (חייב).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריב סעיף ו: אכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה, או שאכל אכילה גסה כגון מיד על אכילה שאכל ערב יום הכיפורים עד שקץ במזונו, פטור. הגה: ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים, על אכילתו, חייב, דרווחא לבסומי שכיחא (כל בו). ואסור ביו"כ לטעום דבר להפליט, אפילו עצי בשמים; וע"ל סימן תקס"ז סעיף ג' בהג"ה.

סעיף ז: אכל עלי קנים, פטור; ולולבי גפנים שלבלבו קודם ראש השנה, פטור, דעץ בעלמא הם. ואם לבלבו (בארץ ישראל) מראש השנה ועד יום הכפורים, חייב.

סעיף ח: כס (פירוש שכסס ופצע אותם בשיניו) פלפלי או זנגבילא, אם הם יבשים, פטור, דלא חזו לאכילה; ואם הם רטובים, חייב.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריב סעיף ו:

(יב) שאין ראויין לאכילה - היינו דברים מרים או נבאשים עד שאינם ראויים מחמת זה לאכילה כלל ודברים ראויים לאכילה רק שהם איסורים כגון חלב ונבילה וטרפה וכה"ג בודאי חייבים עליהם גם מחמת יוה"כ.

(יג) על אכילה שאכל - דאל"כ האיך משכחת לה אכילה גסה דעכ"פ חייב למה שאכל תחלה באיסור קודם שיבא לידי אכילה גסה.

(יד) עד שקץ במזונו - שאוכל עכשיו ולאפוקי אם אינו קץ ורק שהיה שבע ואינו מתאוה לאכול ואעפ"כ הוא מרגיש טעם כשאוכל חייב.

(טו) פטור - דאכילה גסה לא שמה אכילה ומ"מ לכתחילה יש איסור בזה וכן באוכלים שאינם ראויים לאכילה יש איסור לכתחלה מדרבנן ואפילו בחצי שיעור מהן ג"כ יש ליזהר לכתחלה [פמ"ג].

(טז) על אכילתו חייב וכו' - והב"ח כתב דאם אכל עד שקץ במזונו אפילו בזה פטור אכן באמת הכל תלוי לפי מה שהוא מרגיש בנפשו [כ"כ מ"א ור"ל דבסתם תלינן דבמאכל מתובל כשהוא אוכל אפילו אם היה מתחלה שבע ביותר אינו קץ בה ובזה מיירי הרמ"א ואעפ"כ אם מרגיש בנפשו שכואב לו האכילה וקץ בה פטור].
(יז) לטעום דבר להפליט - אפילו פחות מכשיעור ואפילו אם יודע שיכול לעמוד על עצמו שלא יבלע כלום.

(יח) אפילו עצי בשמים - שהוא עץ בעלמא דמ"מ כשלועסו מרגיש טעם. אבל מותר להריח למלאות מנין מאה ברכות. וכ"ז שלא הסיח דעתו מלהריח אסור לחזור ולברך דהוי ברכה שא"צ ויש אנשים שמריחים במים המריחים (שקורין שפירטוז אבל כשאינו מריח אין צריך לברך עליו כלל) ואין מברכים עליו כלל ועושים איסור [ח"א].

(יט) עלי קנים - יש גורסין עלי גפנים והטעם משום דאינם ראויים לאכילה.
(כ) שלבלבו - פירוש שהניצו וכדמתרגמינן ויוצא פרח ויצץ ציץ ואפיק לבלבין.
(כא) מר"ה עד יוה"כ וכו' - משום דעדיין לחין ורכין הן וראוין לאכילה.

הכנה מיו"כ למוצאי יו"כ

שאלה: האם יהיה מותר להוציא אוכל מהמקפאי, בצהרי יוה"כ פ - עבור אכילת מוצאי יוה"כ?

תשובה: אין להכין ביוה"כ פ שום דבר לצורך אכילת מוצאי יוה"כ פ, כולל הוצאת דברים מהמקפאי, עד כארבע דקות לאחר 'צאת הכוכבים' (משום הוספה מחול

לקודש). שאז ניתן להתחיל להכין (לאחר אמירת 'ברוך המבדיל בין קודש לחול',
באם עדיין לא הבדילו), ואין צורך לחכות עד יציאת החג המובא ב'לוחות'.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תריא: סעיף ג: ואיסור דברים אלו מסר
הכתוב לחכמים והם הקילו בהם כמה קולות כמו שהיה נראה בעיניהם להקל וכמו
שיתבאר לפנינו בעז"ה.

סעיף ד: מלאכה כיצד כל מלאכה שחייבים עליה בשבת חייבים עליה ביום
הכיפורים וכל שבשבת פטור אבל אסור הוא ג"כ ביום הכיפורים אלא ששבת
זדונו סקילה ויום הכיפורים זדונו כרת וכל איסורי הוצאות שבת נוהגין ג"כ ביום
הכיפורים וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום הכיפורים.

סעיף ה: אלא שבזה הקילו בו שהתירו לקנב ירק דהיינו לנתק העלים מן הקלחים
כדי להשוותם שיהיו מוכנים לחתכם וכן להדיח אותו שיהיה מוכן לבשלו בערב מיד
וכן לפצוע אגוזים כדי שיהיו מוכנים לאכילת ערב ולא יצטרך לטרוח בהן בערב
וכל דברים אלו אף על פי שאסורים בשבת שהרי הוא טורח ומכין משבת לחול כיון
שאין צריכים היום עד לערב מכל מקום ביום הכיפורים התירו משום פקוח נפש
שלא יצטרך לטרוח בדברים אלו בערב קודם אכילתו ויהיה לו עגמת נפש בענות
נפשו בעשיית דברים אלו כשהוא מעונה.

סעיף ו: ולא התירו דברים אלו אלא כשחל יום הכיפורים בחול אבל כשחל
בשבת לא התירו דברים אלו גזרה שמא יעשה כן בשאר שבתות השנה שיכין ביום
מה שצריך לאכילת ערב שלא יבחין שהתירו לו ביום הכיפורים משום עגמת נפש.

סעיף ז: אפילו ביום הכיפורים שחל בחול לא התירו אלא מן המנחה ולמעלה
משום שאז אין לחוש שמא על ידי התעסקותו בתיקון המאכל ישכח שהוא יום
הכיפורים ויאכל ממנו כיון שהוא אחר המנחה שהוא קרוב לעת היתר אכילה דהיינו
צאת הכוכבים ודומה לו כמי שיש לו פת בסלו אבל קודם המנחה אסור לו להתעסק
בתקוני המאכל של ערב שמא ישכח ויאכל ממנו.

סעיף ח: עכשיו נהגו כל ישראל לאסור קניבת ירק והפצעת אגוזים והוא הדין
שאר תיקוני מאכלים של ערב אפילו אחר המנחה לפי שבדורות אחרונים התחילו
לקלקל למהר ולעשות דברים אלו קודם המנחה לפיכך החמירו עליהם ואסרו
אפילו לאחר המנחה.

סעיף ט: במה דברים אמורים בהתעסקות בתיקוני המאכל אבל ליגע באוכלין מותר כל היום ואינו דומה לחמץ שאסור ליגע בו בפסח לפי שבפסח הוא אוכל שאר דברים חוששין שמא ישכח איסור חמץ בפסח ויאכל גם את זה שנוגע כיון שבימים אלו איננו פרוש ומובדל כלל מאכילה משא"כ ביום הכיפורים שהוא פרוש ומובדל מאכילה לגמרי אין חוששין שמא ישכח ויאכל אלא אם כן הוא מתעסק בתיקון המאכל לתקנו ולהכשירו לאכילה אבל בנגיעה בעלמא אין חוששין לכך.

ולפיכך מותר ליתן לקטנים לאכול אף על פי שהקטנים יכולים ליטול בעצמן מבלי שיגעו הגדולים במאכל ואם אין הקטן יכול לאכול אלא אם כן יתעסק הגדול בתיקון המאכל להכשירו ולתקנו לאכילת הקטן מותר לו לתקנו כיון שאי אפשר לקטן לאוכלו מבלעדי תיקון זה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרי"א: סעיף ב: כל מלאכה שחייבים עליה בשבת, חייבים עליה ביום הכיפורים; וכל שבשבת פטור אבל אסור, גם ביה"כ כן אלא שבשבת זדונו בסקילה, ויום הכיפורים זדונו בכרת; וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום כיפור. והתירו לקנב ירק ולפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה, כשחל בחול, והאידינא נהגו לאסור. הגה: אם נפלה דליקה ביה"כ, מותר להציל סעודה אחת לצורך לילה, כמו שמציל בשבת לסעודת מנחה (ר"ן פרק כל כתבי). וכבר נתבאר סימן של"ד כיצד נוהגים בדליקה בזמן הזה בשבת, והוא הדין ביו"כ. ונהגו שהתינוקות משחקים באגוזים (אגודה ומהרי"ל), ואין למחות בידם אפילו קודם מנחה; ונשתרבו המנהג מדין הפצעת אגוזים הנזכר (ד"ע).

משנה ברורה סימן תרי"א:

(א) לילו כיומו - דכתיב מערב עד ערב.

(ב) מלאכה אכילה וכו' - בגמרא ילפינן להו מכמה קראי דכל הני נקרא עינוי וממילא כולהו בכלל ועניתם את נפשותיכם.

(ג) ואין חיוב כרת אלא וכו' - אבל אינך אין בהם אלא איסורא גרידא מ"מ יש אומרים שהוא מן התורה דהא ילפינן להו בש"ס מקראי וי"א שאינן אלא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא נינהו ונ"מ לענין איזה ספק ולמעשה ראוי להחמיר.

(ד) אלא שבשבת זדונו וכו' - וגם האידנא דאינו נוהג ד"נ מ"מ נ"מ לענין קים ליה בדרבה מיניה דחובל בחבירו בשבת כיון דהיה מחויב מיתה בידי אדם פטור מתשלומין ואפילו בחובל בשוגג וכדמבואר בחו"מ סימן תכ"ט משא"כ ביוה"כ שאין בו רק כרת.

(ה) והתירו לקנב ירק - יש שפירשו דהאי קניבה הוא שנותק או מחתך העלים מן הקלחים התלושין כדי להשוותן שיהיו מוכנים לחתכן בערב ואף על גב דקטרח בשביל ערב שהוא חול התירו כדי שלא יצטרך לתקן הכל בערב ותהא נפשו עגומה עליו ויש שפירשו דקניבה הוא הדחת הירק לצורך ערב ושרי ג"כ מטעם הנ"ל.

(ו) ולפצוע אגוזים - כדי שיהיו מוכנים לצורך סעודת ערב ולא יצטרך לטרוח בהם לאחר התענית.

(ז) מן המנחה ולמעלה - ר"ל מנחה קטנה שהוא סמוך לערב והוא שעה שדרך בני אדם לתקן מאכלם בחול וניכר שלצורך לילה הוא עושה אבל קודם המנחה אסור שנראה כמתקן לצורך היום.

(ח) כשחל בחול - אבל כשחל יוה"כ בשבת לא התירו כדי שלא יבא לעשות כן בכל שבתות השנה להכין ביום לצורך הלילה.

(ט) והאידנא נהגו לאסור - לפי שבדורות האחרונים התחילו לקלקל ולמהר לעשות דברים אלו קודם המנחה לפיכך בטלו להיתר דקניבת ירק ופציעת אגוזים לגמרי.

(י) לצורך לילה - שלאחר יוה"כ כדי שלא יצטרכו להתענות עוד כשלא יהיה להם מה לאכול.

(יא) לסעודת מנחה - ר"ל אפילו נפלה דליקה בצהרים אחר שאכלו סעודת שחרית וכן"ל בסימן של"ד.

(יב) משחקים באגוזים - ודוקא על השלחן ולא ע"ג קרקע דאתו לאשוויי גומות כמ"ש סימן של"ח ח [מ"א].

הכנה מערב יו"כ למוצאי יו"כ

שאלה: האם מותר להכין מיחם עם מים חמים בערב יום כיפור בבית הכנסת, לצורך מוצאי יום כיפור, בכדי שיהיה לאנשים שיתפללו מים חמים לשתייה בסוף הצום?

תשובה: אין להניח בערב יום כיפור 'מיחם חשמלי' עם מים חמים (וכל כיוצ"ב) - לצורך שתיית מוצאי יום כיפור, אלא יביאו 'קומקום חשמלי' קטן, ויחממו מיד במוצאי הצום מים חמים לשתייה. [יוצא מן הכלל, באם מדובר במיחם גדול הקבוע בבית הכנסת באופן תמידי לצורך שתייה חמה, שאין צריך לנתקו בערב יום כיפור, ויכול להשאירו כהרגלו בכל יום ויום].

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרט סעיף א: יש אוסרים להטמין חמין מערב יום כיפור למוצאי יום הכיפורים מפני שלא התירו להטמין חמין אלא לכבוד השבת אבל זה שהוא מטמין למוצאי יום הכיפורים שהוא חול לא התירו לו כלל לפי שהתבשיל מתחמם ביום הכיפורים ונמצא יום הכיפורים מכין לחול.

ויש מתירים להטמין בערב יום כיפור מפני שהוא מכין מחול לחול ואף על פי ששוהה על הכירה ביום הכיפורים אין זו חשובה הכנה כיון שאינו עושה מעשה ביום הכיפורים.

והלכה כסברא האחרונה מכל מקום נוהגין באלו המדינות להחמיר כסברא הראשונה.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרט סעיף א: בטור הביא דברי הגאונים שאסרו להטמין חמין בעיוה"כ על מוצאי יוה"כ והתפלא הטור עליהם וכן רבינו הב"י בספרו הגדול איזה איסור יש בדבר להכין מחול על חול ואי משום ששוהה ביוה"כ על הכירה מה בכך והרי גם בשבת עומד על הכירה ולכן כתב רבינו הב"י מותר להטמין חמין בעיוה"כ למוצאי יוה"כ עכ"ל כלומר שאין שום טעם לאיסור.

סעיף ב: ומ"מ כיון שהדבר יצא מפי הגאונים נמנעו מלעשות כן וזהו שכתב רבינו הרמ"א וי"א שאין להטמין ביוה"כ וכן נוהגין במדינות אלו עכ"ל וי"א הטעם משום דבכל ע"ש אין נכון לעשות מלאכה אחר חצות זולת לכבוד שבת וכן הוא בעיוה"כ וכיון שזהו לחול אינו כדאי [ב"ח] וי"א כדי שתהא נפשו עגומה עליו [עט"ז] ויש מי שכתב שלפי שביוה"כ התבשיל מתחמם וזהו הכנה לחול [עמג"א] ואין בטעם

זה שום טעם ואולי כדי שלא יריחו בני הבית ריח התבשילין כדרך ההטמנות ומפני תאוות הריח יוכלו לבא לידי בולמוס.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרט הטמנת חמין בערב יום כפור, ובו סעיף אחד.

סעיף א: מותר להטמין חמין מערב יום הכיפורים למוצאי יום הכיפורים. הגה: ויש אומרים שאין להטמין ביום הכיפורים (עיין בטור), וכן המנהג במדינות אלו (מהרי"ל).

משנה ברורה סימן תרט ס"ק ב: וי"א שאין להטמין - שנראה דביוה"כ מתבשל בתנור לצורך חול וזה אין נכון ואפילו בעיו"כ קודם חצות אין לעשות הטמנה זו ובכל גווני אם עבר והטמין א"צ להמתין במוצאי יו"כ בכדי שיעשה.

עטרת זקנים סימן תרט א: ויש אומרים שאין להטמין. משום שאותה הטמנה היא לצורך חול. אבל קודם חצות אין שום איסור לגמרי, [ב"ח עמוד תי דיבור ראשון]. ומנהגינו שלא להטמין כלל, [לבוש]. ואפשר, כדי שיהא נפשו עגומה עליו, כן משמע מפירוש רש"י פרק אלו קשרים [שבת קטו, א ד"ה מותר] גבי היתר קניבת ירק משום עגמת נפש, ע"ש.

מגן אברהם סימן תרט א: שאין להטמין. שמכין ביה"כ לחול (ב"ז וטור).

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תרט א: שאין. עיין מ"א. טור בשם רב עמרם. והיינו אף קודם חצות בערב יום כיפור יש לאסור, שנראה דביום כיפורים מתבשל בתנור לחול, וזה אין נכון. ועיין ב"ח [עמוד תטריש הסימן], לאחר חצות ערב יום כיפור יש לומר איסורא איכא, עיין סימן רנ"א [סעיף א]. ומכל מקום י"ל שאין צריך להמתין מוצאי יום הכיפורים כדי שיעשו. ועיין סימן רנ"ד במ"א אות כ'. ואליה רבה כאן [ס"ק א] דמחזי כרעבתנותא, עיין לבוש.

מחצית השקל אורח חיים סימן תרט (א) שאין להטמין. שמכין ביום הכיפורים לחול. אף על גב דמטמין בערב יום הכיפורים והוי מכין מחול לחול, מכל מקום מה ששוהה ביום הכפורים עצמו לצורך חול, הוי מכין לחול. אף על גב דהוי הכנה דממילא, ומהאי טעמא מותר ליתן מוגמר וגפרית תחת הכלים מערב שבת, והכלים מתגמרים כל השבת, כמו שכתוב סימן רנ"ב סעיף ה', אף על גב שהוא לצורך חול.

וכן בסימן רנ"ד סעיף ה' בהג"ה אחרונה מתיר ליתן פת בתנור בערב שבת ולהניחה בתנור כל השבת, שתאפה לצורך מוצאי שבת, כתב מ"א סימן רנ"ז ס"ק ב' דבאמת חומרת ההטמנה חידוש הוא. ועיין בב"ח פה [עמוד תט ריש הסימן] מה שכתב ליתן טעם. והלבוש כתב, דעיקר הטעם דנראה כרעבתנותא, שמכין לו לעצמו, שימצא אכילתו מוכנת במוצאי התענית. ואם כן לא קשה מידי מאפיה ומוגמר. וכן כתב בספר אליה רבה.

עטרת צבי אורח חיים סימן תרט (א) שאין להטמין. הואיל דמשהה ביום כפורים על הכירה נראה כאילו מבשל מיו"ט לחול.

תפילת נשים ביו"כ

שאלה: האם נשים חייבות בכל תפילות יום כיפור כמו אנשים? כמו כן, נשים שאין ביכולתן להתפלל את כל ההוספות שבתפילות יום כיפור, מהן ההוספות הכי חשובות לומר להן להתפלל?

תשובה: נשים המתפללות בביתן - צריכות להתפלל את כל חמש התפילות (אף תפילת 'מוסף ונעילה' - כולל את סדר הוידוי), מאחר וביום כיפור אף תפילות מוסף ונעילה הן תפילות רחמים. [אך אינן צריכות לומר את כל הפיוטים, רק יאמרו לפחות את הפיוטים החשובים - "לא אל עורך דין", "ונתנה תוקף" (עד 'כתר'), "וכל מאמינים"]. וכן אינן צריכות לומר את כל סדר 'עבודת כהן גדול' שלאחר תפילת מוסף (אמנם אם מתפללות בבית הכנסת יאמרו גם הן את סדר העבודה יחד עם הציבור).

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קו סעיף ב: נשים ועבדים אף על פי שפטורים מקריאת שמע חייבים בתפלה מפני שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא שזמני התפלה הם מדברי סופרים ועיקר מצות התפלה היא מן התורה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו תפלה אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה ומשהתפלל פעם אחד ביום או בלילה יצא ידי חובתו מן התורה.

ועל פי סברא זו נהגו רוב הנשים שאינן מתפללין י"ח בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים לא חייבום יותר.

אבל יש אומרים שעיקר מצות תפלה היא מדברי סופרים שהם אנשי כנסת הגדולה שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואף על פי שהוא מצות עשה מדברי סופרים שהזמן גרמא והנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא אפילו היא מדברי סופרים כגון הלל וקידוש הלבנה אעפ"כ חייבו אותן בתפלת שחרית ומנחה הואיל ותפלה היא בקשת רחמים וכן עיקר. אבל תפלת ערבית שהוא רשות אף על פי שעכשיו כבר קבלוהו עליהם כל ישראל לחובה מכל מקום הנשים לא קבלו עליהם ורובן אינן מתפללות ערבית במ"ש.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן א סעיף ט: טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות שלא בכוונה וכן בתלמוד תורה ומי שיש לו לב להבין לתלמוד טוב לו לתלמוד מלהרבות בתחנונים כי תלמוד תורה גדול מעיון תפלה.

שו"ת יביע אומר חלק ב - אורח חיים סימן ו (ד)... ותבט עיני בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח ס"ס צ) שכתב להקשות ע"ד המג"א דנן, לפמ"ש המג"א (סי' קח סק"ט) שלא תיקנו תפלת מוסף אלא משום ונשלמה פרים שפתינו, ומש"ה אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו. אבל שאר תפלות רחמי נינהו, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו. (תוס' ברכות כו סע"א). ע"כ. וא"כ נשים פטורות מתפלת מוסף דלאו רחמי נינהו, ונשים אין חייבות בשקלים, וא"כ היאך נשים מתפללות מוסף הואיל ואין בו מעשה, וקי"ל (בסי' קז) שאין מתפללין בשבת ויו"ט תפלת נדבה. עכ"ד. והנה עיקר ראיתו לפטור הנשים מתפלת מוסף. הובאה בצ"ח (ר"פ תפלת השחר). ע"ש. וכן פסק בשו"ת בשמים ראש (סי' פט) בזה"ל: ונשים פטורות מתפלת המוספין, שזאת התפלה אינה באה אלא משום זכר לחיוב הקרבנות, ואשה לא היתה שוקלת ואין לה חלק בקרבנות צבור. אבל כבר נהגו להתפלל כל דבר, וחיבו את עצמן בכל המצות. עכ"ל. וכ"כ בתשו' רעק"א (סי' ט), דלכאורה נראה דנשים פטורות מתפלת מוסף, כיון שנשים לא היו שוקלות אין להם חלק בקרבנות. והביא ד' הבש"ר הנ"ל. ע"ש. אלא שאין זה מוסכם, כי הנה הגאון רי"צ אלחנן בשו"ת באר יצחק (ס"ס כ)

הביא ד' הגרע"א בזה, והק' ע"ז שא"כ אף כהנים ולוים שפטורים מן השקלים, וכן קטנים פחותים מבני כ', אטו יפטרו ממוסף. ואף שנאמר דשאני קטנים דאתו לכלל חיובא, עכ"ז ק' מכהנים ולוים. א"ו שאין תפלת מוסף תלויה בשקלים כלל ונשים נמי חייבות בהן. ושוב הביא ד' הצל"ח, וכו' ג"כ להק' עליו. ע"ש. וע' בשו"ת שערי דעה ח"א (סי' יז) שכ' באמת עפ"ד הבש"ר ורעק"א לפטור הנשים, שיש להזהר ג"כ שלא להוריד לפני התיבה בתפלת מוסף פחות מבן כ', מכיון דאי' בירוש' (פ"ק דשקלים) שפחות מבן כ' אין ממשכנין אותו. והנ' אפשר שאינו מוציא י"ח את הגדולים. ע"ש. אולם בשעה"מ (פ"א מה' שקלים) כ' ליישב ד' הרמב"ם והרמב"ן דס"ל שבן י"ג חייב בשקלים. ע"ש. וע' בהרמ"א (סי' תרצ"ד ס"א) ובמג"א וש"א שם. ומכ"ש לפמ"ש בשו"ת באר יצחק דשאני קטנים דאתו לכלל חיובא, ולא רצו חז"ל להוציאם מחיוב תפלת מוסף, כשם שחייבים בכל המצות. וע' בשו"ת אפרקסתא דעניא (ס"ס כב). ולפע"ד יש להעיר עוד ממ"ש בחי' הרשב"א ברכות (כ:): ד"ה בעא, דשם זכרים נטלו חלק בארץ. ע"ש.

.. (ו) ומצאתי בתשו' שואל ומשיב תנינא (ח"ב סי' נה) שכתב ג"כ לחייב הנשים בתפלת מוסף, הואיל ובא בשביל קדוש' היום, וא"כ נשים חייבות בו, וכמו שחייבות בקידוש היום, משום דאיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה. וה"ה בכל ד' שנתקן בשביל קדושת שבת ויו"ט. ע"ש. והובא בשד"ח מע' יום טוב (סי' ב אות ו). ואני בעניי לא ידעתי מנ"ל הא לחייבן בתפלת מוסף, מה שאין לזה יסוד בד' רז"ל. ובכה"ג כ' המפ' שאין לנו לדרוש דרשות מדעתינו. ואף על פי שכיו"ב כ' הר"ן (פ' כל כתבי) דנשים חייבות בג' סעודות משום שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין, כדילפינן מזכור ושמור כל דאיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה. ע"ש. הנה יש לחלק, דשאני התם דכולהו הוו מילי דשבת דוקא. אבל ענין תפלת המוספין שהוא כולל לכל מוספי השנה, ואינו דבר מיוחד לשבת, ועלינו לדון על הדבר בכללות, הדרין לכללא דכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות. ומכ"ש דר"ת ושה"ל פליגי על הר"ן בזה. וע"ע תוס' קידושין (לד). וע' בשו"ת שאלת חיים (סי' ז) בד"ה והנה, שאין הכרע בזה אם העיקר כהר"ן או כר"ת. ע"ש. וע' להגאון מהרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה (סי' קיד) שכתב דלא קי"ל כהר"ן בהאי מילתא, דהריב"ש כ' דבשאר מ"ע דשבת דהוו בקו"ע = בקום ועשה = נשים פטורות. ע"ש. וע' בשו"ת שם אריה (סי' ב). וראיתי להלום בכה"ח (סי' רפו סק"ז) שהביא ד' השו"מ הנ"ל, וכ' שכן הוא המנהג, שהנשים מתפללות

מוסף כמו שחרית. ע"ש. והנה אין מזה הוכחה נגד הצל"ח והבש"ר שהרי גם הם סיימו שנהגו להתפלל. וע' בסמוך. [שו"ר בס' תורת חיים (סי' קו סוף סק"ב) שכ' להשיב ע"ד השו"מ הנ"ל, דמנ"ל להוסיף תפלת מוסף, ומ"ש מהיקש דזכור ושמור, הוא דוקא לחייבו בקידוש וכו'. ודבריו נכונים]. ולפעד"נ דלדינא יפה כ' הצל"ח ועמודי אור ומהר"ם שיק, לפטור הנשים ממוסף כיון דלאו רחמי הוא, וכדקי"ל בדין תשלומין. וכ"כ בס' ברכת ראש (ברכות כו.). ולדין מיהא דקי"ל כד' מרן שאין הנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, נכון שלא יתפללו מוסף, דשב ואל תעשה עדיף. וכן מצאתי להרה"ג מהר"ר שמ"ח גאגין ביריעות האהל שבס' אהל מועד ח"א (דס"ג ע"א), שכ', דלו יהי אלא ספק נראה שאין לנשים להתפלל מוסף. כיון שאין נדבה במוספין. ע"ש. ומ"ש בס' ברכת ראש (ברכות שם), שמכיון שאם שקלו מקבלים מהן רשאות להתפלל מוסף, וע"ע בשו"ת אפרקסתא דעניא (סי' כב), לפע"ד לא דמי, דהתם מיהב יהבי ומוסרים אותם לצבור וכדאמרינן במנחות (כא:), ולבן בוכרי דאמר כל כהן ששוקל אינו חוטא (אף על פי שאינו חייבים), כיון דלכתחלה לא מחייב לאתויי, כי מייתי נמי חוטא הוא, דקא מעייל חולין בעזרה. דמייתי ומסר להון לצבור. וכו'. ע"ש. ובר"ה (ז' סע"א) אמרינן דיחיד שהתנדב משלו קרבנות צבור כשרין, ובלבד שימסרם לציבור, ולא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה. ע"ש. וכ"פ הרמב"ם (פ"ח מכלי המקדש ה"ו). ע"ש. וה"נ י"ל גבי נשים. משא"כ גבי מוסף דלא שייך כ"ז. וע' בתוס' יומא (לה:): שכ' בההיא דבן בוכרי, שכיון שכל ישראל מביאין שקלים, כהנים נמי נהי דפטירי מסרי יפה יפה לצבור, אפילו לרבנן דר' יוסי בב"מ (ק"ח). א"נ כיון שכל ריוח הקרבנות הבאים מן השקלים שלהם הוא, גמרי ומסרי יפה. ע"כ. ותמיהני בתירוץ בתרא, שלא יועיל זה אהא דתנן נשים ועבדים וקטנים אם שקלו מקבלים מידן. דע"כ דמסרי לצבור, ולא חיישינן שמא לא ימסרום יפה יפה. וכ"כ בפ"י הרע"ב (פ"ק דשקלים מ"ה). ושו"ר שכן הקשה עליהם מהל"מ (פ"ד מה' שקלים ה"ו). עש"ב.

ברכת שהחיינו

שאלה: אדם ששכח לברך 'שהחיינו' בקידוש ליל א' של חג הסוכות, האם יש על זה

תשלומין?

תשובה: עליו לברך 'שהחיינו' מיד שנזכר (אף אם זה ב'חול המועד'), אמנם יברך בתוך הסוכה. (ולא כמו בשאר ימים טובים בהם יכול לברך שהחיינו מתי שנזכר - בכל מקום בו נמצא. מאחר וברכת שהחיינו בסוכות מתייחסת לא רק לחג, אלא גם לישיבה בסוכה).

מקור: תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מז עמוד ב: מאי לאו - זמן? - לא, ברכת המזון ותפלה. הכי נמי מסתברא. דאי סלקא דעתך זמן - זמן כל שבעה מי איכא? - הא לא קשיא, דאי לא בריך האידנא - מברך למחר, או ליומא אחרינא. מכל מקום כוס בעינן. לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומר אפילו בשוק. דאי אמרת בעינן כוס - כוס כל יומא מי איכא? דלמא דאיכלע ליה כוס.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף א: סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן, לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף א: (א) יין קידוש וסוכה - שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה.

(ב) ואח"כ זמן - ואין נ"מ בין שהסוכה היתה עשויה ועומדת עם הסכך מכבר ובין שעשאה קודם חג הסוכות כיון שלא בריך עליה אז בשעת עשייה א"כ מוטל עליו עכשיו לברך זמן על קיום המצוה. אם לא בריך זמן בלילה יוכל לברך כל שבעה ואפילו בלא כוס דזמן יכול לומר אותו אפילו בשוק [גמרא].

(ג) לפי וכו' - ומ"מ בדיעבד אם עבר ובירך זמן ואח"כ סוכה אינו חוזר לברך זמן ואמרינן דהאי זמן קאי גם אסוכה דבתריה.

ביאור הלכה סימן תרמג סעיף א ואח"כ זמן - עיין במ"ב במש"כ שאין נ"מ בין שהסוכה היתה עשויה ועומדת עם הסכך מכבר וכו' והיינו דאפילו באופן זה ברכת הזמן קאי על הסוכה דהיינו על קיום המצוה של סוכה כן הוא הסכמת האחרונים (עיין בלבושי שרד וא"ר ונהר שלום והח"א ובכורי יעקב) דלא כמה שכתב המ"א בשם הב"ח ויש מאחרונים שכתבו שגם הב"ח מודה לזה אלא שיש ט"ס בדבריו וכן מוכח להמעייין בו. ומה שכתבנו כיון שלא בריך עליה בשעת עשייה דאם היה מברך בשעת עשייה אז ברכת הזמן קאי רק ארגל וע"כ צריך לברך זמן ואח"כ סוכה ולדעת

התוספות והרא"ש א"צ לברך בזה כלל ברכת הזמן דברכת הזמן שבירך קודם החג על הסוכה מהני ממיילא גם לרגל וכמו שכתבנו בסימן תרמ"א. עוד כתב המ"א דאם לא בירך זמן בליל ראשון מברך כל שבעה [גמרא] ולא אבין דהלא קי"ל דאפילו בליל שני מברך זמן משום רגל וא"כ אפילו אם לא בירך בליל שני ג"כ מברך כל שבעה משום רגל (דאינו דומה זמן דרגל לזמן דסוכה דזמן דסוכה אפילו אם בירך קודם הסוכות בשעת עשייה יוצא בה ולכן בליל שני א"צ לברך זמן משום סוכה דיוצא במה שבירך מאתמול משא"כ לענין זמן דרגל אם היום שני הוא רגל אינו יוצא במה שבירך מאתמול ברכת הזמן אף שכיון גם משום רגל ובאמת בגמרא לא נזכר ליל ראשון דז"ל הגמרא אי לא בריך האינדא מברך למחר או ליומא אחרא ונוכל לומר דבחו"ל לענין ליל שני שייך ג"כ לומר אי לא בריך האינדא וכו') וכ"כ בדרך החיים בהדיא וצ"ע.

ט"ז אורח חיים סימן תרמג ס"ק א: לפי שהזמן חוזר כו'. בגמ' פ' החליל פליגי רב יהודה ס"ל סוכה ואח"כ זמן לפי שהסוכה היא חובת היום עדיף משא"כ זמן הוה בכל הרגלים ורבה בב"ח ס"ל זמן עדיף שהוא תדיר בכל הרגלים וקי"ל כרב יהודה ואמרי' בפ' לולב וערבה רב כהנא מסדר להו אכסא דקדושא פי' אף על גב דבברייתא אמרי' שם דהנכנס לישב מברך שתים היינו סוכה וזמן מ"מ לא אמר אותם בשעת כניסתו אלא סדרן על הכוס של קידוש לפי שהזמן קאי גם על הקידוש וז"ש הטור וש"ע לפי שהזמן כו' כדי לתרוצי למה אמר' דוקא אחר הקידוש ולא בשעת הכניסה ויש מי שטרח בזה לחנם שהוקשה לו למה לא כ' הטור הטעם דחוב' היום עדיף ונכנס לדחוקים ללא צורך כי הטור לא בא לתת טעם על הקדמת סוכה לזמן אלא אסמיכות לקידוש כההיא דרב כהנא.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרמג סעיף ה: אם לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר אפילו שלא על הכוס ואם לא נזכר למחר וגם בליל שני שכח ולא בירך שהחיינו ונזכר באחד משאר ימי החג יברך אימתי שנזכר שברכת שהחיינו יש לה תשלומין כל שבעה כמו שנתבאר בסימן תע"ג לענין פסח אלא שבחג הסוכות כשהוא מברך שהחיינו צריך לברך תוך הסוכה כדי לפטור גם את הסוכה כמו שנתבאר בסי' תרמ"א.

הדחת הסוכה בשבת

שאלה: האם יהיה ניתן לשטוף את רצפת הסוכה בשבת (מדובר בסוכה בתוך מרפסת מרוצפת) - מלכלוך שהצטבר בה?

תשובה: מעיקר הדין אין להדיח את הרצפה בשבת גם במקום מרוצף, אמנם בצורך גדול אם נתלכלך הרבה, או שנשפך שם נוזל דביק (מיץ) וכדו', ניתן להדיח המקום במים (אך כמובן באופן שלא יבוא לידי סחיטה).

מקור: בשו"ע אדה"ז אורח חיים (סימן שלז סעיף ד): אין סכין את הקרקע ואין מדיחים אותו ואין נופחים הקרקע, שמא יבא להשוות גומות, ואפילו במרוצף אסור אף לדברי המתירין בכיבוד, לפי שדברים אלו **אין בהם צורך כל כך כמו בכיבוד**, לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף לשאינו מרוצף ואסור הכל.

ושם בסעיף ב כתב: אסור לכבד הבית דפסיק רישיה הוא ואם הוא קרקע מרוצף באבנים וכל שכן בקרשים שאין לחוש בו להשוואת גומות מותר לכבדו (ולא גזרו בו משום שאינו מרוצף לפי שהכיבוד הוא דבר שיש בו צורך היום)... ויש מתירין אפילו בשאינו מרוצף דלאו פסיק רישיה הוא שישווה גומות.

ויש מחמירין אפילו במרוצף גזרה משום שאינו מרוצף, וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות, אבל נוהגים להקל לכבד ע"י בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינן משוין גומות [משמע אפילו באינו מרוצף], וע"י נכרי מותר בכל ענין שכל פסיק רישיה מותר ע"י נכרי כמ"ש בס' רנ"ג.

ובביאור הלכה שם לאחר שפלפל בעניין אם כל בתי העיר מרוצפין סיים: היוצא מכל זה דאם כל בתי העיר או עכ"פ רובם מרוצפים בקרשים ובפרט אם נתכבד הבית ג"כ מע"ש ורוצה עתה לכבד הבית בענפי תמרה הרכים או במה שאנו קורין בארש"ט בודאי אין להחמיר.. [כאשר רוב בתי העיר מרוצפין].

[כלומר, שבזמן רבינו לכאורה לאו דוקא שהיו רוב בתי העיר מרוצפין. משא"כ בזמן המ"ב שכבר רוב בתי העיר היו מרוצפין, וא"כ נתחדש מקום קולא להתיר יותר, מאחר וישנו פחות חשש אשווי גומות].

ובבדי השולחן סימן קמז סקנ"ט (חלק ח' עמו' קכה), הקשה בצ"ע מדוע לפי צד היתר זה של "כל בתי העיר מרוצפין" לא נתיר גם בהדחה, וז"ל: ויל"ע דכיון דאיסור

הדחה במרוצף הוא משום גזרה אטו אינו מרוצף, א"כ לפי מה שפסק המשנ"ב והאג"ט, דאם כל בתי העיר מרוצפין מותר כיבוד, ולא גזרינן אטו עיר אחרת, נימא דגם הדחה מותרת, ואע"פ שכ' הה"מ פכ"א משבת, דבהדחה אין בהם צורך כמו בכיבוד, הוצרך לזה לשיטת הרמב"ם, דמתיר כיבוד במרוצף אפי' אין כל בתי העיר מרוצפין, ולא גזר אטו אינו מרוצף, ובהדחה גזרינן במרוצף אטו אינו מרוצף, והיינו משום דכיבוד צורך טפי מהדחה, אבל למאי דפסקו דגם בכיבוד גזרינן אטו אינו מרוצף, אלא שמעיר לעיר לא גזרינן, צריך להתיר גם בהדחה אם כל בתי העיר או רובה מרוצפין, כיון דמעיר לעיר לא גזרינן, וצ"ע שלא העירו מזה כלל.

[וצ"ע קושייתו, שהרי הביא זאת לכאורה בפשטות רק כסניף להיתר לכבד בדבר רך, שזאת התיר רבינו בפשיטות אף בלא סניף היתר זה, מחמת המקילין ומתירין לגמרי. ואין לומר ששאלתו שנתיר גם בהדחה כאשר רוב בתי בעיר מרוצפין - בדבר רך, כי אינו מזכיר כלל שנתיר רק בדבר רך. ובנוסף, לאו דוקא שהדחה היתה נעשית בלא מרוצף ע"י משה, כי אפשר בפשטות שההדחה היתה נעשית ע"י שפיכת מים בלבד. וכן משמע במ"ב (שם ס"ג סקט"ז) וז"ל: "ולא מדיחין אותו - שהיו פוקקין סילון שהמים נכנסו דרך בה לבית המרחץ ופותחים נקב שבצד אחר שילכו אותם המים ומנקים את הקרקע מפני הזוהמא וטעם כל אלה משום דחיישינן להשוות גומות ואפי' למאן דשרי כיבוד בשבת דשאני הכא דכיון שהוא רוצה ליפות את הקרקע לסוך אותה או להדיחה חיישינן שמא יראה גומות וישכח ויבא להשוותם במתכוין".]

ואולי יש לומר, שהבין דברי הביאור הלכה שכתב וז"ל: היוצא מכל זה דאם כל בתי העיר או עכ"פ רובם מרוצפים בקרשים, ובפרט אם נתכבד הבית ג"כ מע"ש ורוצה עתה לכבד הבית בענפי תמרה הרכים או במה שאנו קורין בארש"ט בודאי אין להחמיר". שמדובר בשני דברים. קודם כל אם כל בתי העיר מרוצפין מותר הדבר אפילו בדבר קשה. ולאחמ"כ הוסיף "ובפרט" אם מדובר שמכבד בדבר רך, שבוה "בודאי אין להחמיר", ודו"ק.

ולפי"ז, אם רוב בתי העיר מרוצפין, מותר מעיקר הדין גם לכבד בדבר קשה, רק שיש מקום להחמיר. ואם עושה בדבר רך, "בודאי אין להחמיר". וע"ז קושיית

הקצוה"ש, שאם מעיקר הדין מותר גם לכבד בדבר קשה, א"כ הוא הדין שנתיר הדחה במקרה כזה.

ואולי יש לתרץ דברי המ"ב, שכיון שהדחה אינה צורך כ"כ כמו כיבוד, (וכנראה בחוש שהדחה עושים פחות פעמים מכיבוד), לא לא התירו להקל בזה מצד רוב בתי העיר כו'.

[ולהעיר שמדברי רבינו משמע לפי הנ"ל, שבדבר רך מותר לכבד גם באינו מרוצף, ובדבר קשה עדיין אסור לפי המנהג גם במרוצף].

ובפסקי תשובות (שם אות ט): אמנם במקום שהלכלוך רב או בלתי נסבל (לכלוך דביק), כל שכן כשנולד מהלכלוך ריח רע, וכל שכן כשיש לכלוך של צואה ומי רגליים, או כשיש סכנת החלקה (שמן שנשפך), מותר לשפוך שם מים ולאסוף את המים בכף אשפה, או לגוררו לנקב הניקוז, דזיל בתר טעמא שהחמירו בהדחה יותר מכיבוד משום שאין ההדחה נחוצה, א"כ כשהלכלוך רב ההדחה נחוצה כמו כיבוד ועוד יותר מכך.

[אמנם לדעת רבינו שסיים בכיבוד: "ויש מחמירין אפילו במרוצף גזרה משום שאינו מרוצף, וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות". א"כ מה יעזור דקדוק הלשון בהדחה "ואפילו במרוצף אסור אף לדברי המתירין בכיבוד, לפי שדברים אלו אין בהם צורך כל כך כמו בכיבוד, לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף לשאינו מרוצף ואסור הכל". הרי זה נאמר "אף לדברי המתירין", וכאן הרי סוכ"ס המנהג להחמיר בכיבוד כדברי המחמירין - אפילו במרוצף, וא"כ הוא הדין בכיבוד. (והא ניחא במקום חשש היזק וסכנה, כמו אם נשפך 'שמן', אך בשאר דברים מנין להתיר).

ואולי דמי למש"כ לאחמ"כ: "אבל נוהגים להקל לכבד ע"י בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינן משוין גומות". וא"כ כשכל בתי העיר מרוצפין הוי כעין זה - להקל ביש צורך גדול, כגון במקרה השאלה (כשיטות המקילין בכיבוד - במרוצף). שלכאורה צ"ע, מדוע בדבר רך לא נתיר גם הדחה, אלא על כרחך מפני שהדחה לא נצרכת כ"כ כמו כיבוד, ולכן אין מקילין בה כ"כ.

כלומר, יצא מכך שישנו קיזוז בין כיבוד להדחה.

כיבוד: נחוץ, והמנהג להתיר לעשותו בדבר רך שאין בו חשש של אשוויי גומות.

הדחה: בנידון דידן ג"כ נחוצה ככיבוד, ויהיה מותרת לעשותה במקום שכל בתי העיר מרוצפין, ואין חשש של אשווי גומות, גם מצד גזירה.

ולמרות שאין רבינו מזכיר את הקולא של רוב בתי העיר מרוצפין, מ"מ י"ל שטכנית לא היה שייך ומצוי כ"כ בזמנו. ובאמת בקצוה"ש שם (שהולך לפי פסקי רבינו), מזכיר בגוף ההלכות את קולת המ"ב בכיבוד - כשכל בתי העיר מרוצפין, ומשמע שמתיר אפילו בדבר קשה. (ומה שממשיך שם, שמותר לכבד בדבר רך במרוצף, (משמע שקשה אסור), היינו במקום שאין רוב בתי העיר מרוצפין).

ובפרט שאפ"ל שהמציאות שונה מבעבר, שכיום שלא היתה רצפה או שהיתה מקרשים, הרי שזה בולע המשקה ואינו כ"כ נחוץ ככיבוד שהיה נחוץ יותר, כמובן מדברי השו"ע בסימן שח סעיף ס') "ולא התירו טלטול ע"י דבר אחר, אלא כשדבר האסור כבר הוא מונח על דבר המותר, והוא מטלטל בידי הדבר המותר, והדבר האסור מיטלטל עמו מאליו, כגון שמנער בידי את הטבלא או את המפה שהקליפות מונחות עליה כבר, והן ננערות ג"כ ונופלות מעליה מאליהן". משא"כ כיום שישנה רצפה מאבן, הרי שכל משקה ניכר ולמכלכך, ונחוץ יותר מכיבוד כנראה בחוש, וא"כ יש נתינת מקום יותר להקל)].

ומה שסיים הקצות שם בגוף ההלכות, שהדחה אסורה וכפשטות דברי רבינו והמ"ב, ווהינו שאסור גם במרוצף, וגם כאשר רוב בתי בעיר מרוצפין, זהו מפני שהכוונה להדחה כללית של הבית, שרואים במוחש גם היום שאין היא נצרכת כ"כ ככיבוד הבית, ועושים זאת בד"כ רק פעם בשבוע לפני שבת. משא"כ כיבוד שעושים כמעט כל יום. אמנם בנידון דידן שנשפך דבר דביק על הרצפה, הרי זה נצרך ככיבוד ויתר מכך, שהרי אף בחול לא היה משייר דבר זה אף לא רגע אחד, והיה מיד מדיח מקומו, א"כ יש להקל בזה כשרוב בתי העיר מרוצפין להדיח מקום השפיכה בלבד.

ד' מינים לקטן

שאלה: מאיזה גיל יש חיוב לחנך קטן בנטילת ד' מינים? והאם ישנו חיוב לקנות לו ד' מינים, או שמספיק ליתן לו לקיים המצוה בד' מינים של האב?

תשובה: קטן שהגיע לחינוך מצות ד' מינים, (כלומר שיודע לנענע כראוי - לד' רוחות ולמעלה ולמטה), אביו חייב לחנכו במצוות נטילת ד' מינים, ואם ידו משגת ראוי **שיקנה** לו ד' מינים (ולחלק מהפוסקים אפשר שהדבר אף חיוב), ומ"מ לא יתן לו ביום א' ליטול את הד' מינים שלו - **לפני** שנטלו הגדולים.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנז סעיף א: קטן היודע לנענע לולב כדינו, אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצוות.

משנה ברורה סימן תרנז (א) קטן היודע וכו' - הא אם אינו יודע אף שהוא כבר שית אינו חייב לחנכו דחינוך אינו שוה בכל המצוות [פמ"ג במשב"ז ובא"א צידד להיפוך ובבכורי יעקב הסכים להקל].

(ב) לנענע לולב כדינו - היינו מוליך ומביא מעלה ומוריד.

(ג) אביו חייב וכו' - ומצות חינוך הוא אפילו בשאר הימים שהם מדרבנן.

(ד) לקנות לו לולב וכו' - המהרש"ל כתב שא"צ לקנות לו לולב בפ"ע כי לאחר שיצא בו אביו יתננו לבנו לנענע בו ולברך עליו וכ"כ התוספות בערכין (דף ב') דיוצא בשל אביו וכ"מ בעיטור וי"א דאם ידו משגת טוב יותר שיקנה לו לולב כדי שיעשה הנענועים כדינו בשעת הלל עם הצבור שזה טוב יותר ממה שיברך אח"כ.

ביאור הלכה סימן תרנז סעיף א * קטן היודע וכו' - ותינוקות שאין יודעין לברך ינענעו את הלולב ודים [א"ר בשם מהרי"ל].

* אביו חייב לקנות לו - עיין בט"ז שיעשה כן מי שביכולתו כדי שגם בנו יוכל לברך בשעה שהצבור אומרים הלל וכו' הנה הוא פירש כן למדה טובה בעלמא אבל פשטיות הגמרא שאמר קטן היודע לנענע חייב בלולב היינו שלא בשעת הלל ואפילו אינו יודע לקרות ההלל כלל כדאיתא ברא"ש פ"ג אות כ"ו עי"ש.

* כדי לחנכו במצות - ופשוט דצריך שיהיו ד' מינים כשרין כמו בגדול.

ט"ז אורח חיים סימן תרנז (א) חייב לקנות לו לולב. רש"ל כ' ע"ז ול"נ דהא בהדיא שנינו חייב בלולב ולא נא' שם שצריך לקנו' לו לולב כמ"ש גבי תפילין היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין וכן למקצת גאונים גבי ציצית גורסין אביו לוקח לו ציצית אבל בלולב תנן חייב בלולב והטעם פשוט שא"צ לקנות לו לולב בפ"ע כי לאח' שיצא בו אביו יתננו לבנו לברך עליו משא"כ תפילין עכ"ל. ואיני

יודע מה קשיא ליה דזה מיירי ממי שידו משגת לקנות לבנו לולב א' יעשה כן כדי שגם בנו יכול לברך בשע' שהצבור אומרים הלל שזהו יותר טוב ממה שיברך אח"כ ובסעיף ו' משמע שאפי' קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות מברך על לולב היינו שלא מצד החיוב לחנכו אלא אם ירצה לעשות כן.

מגן אברהם סימן תרנז א כדינו. כלומר מוליך ומביא מעלה ומוריד [ד"מ מרדכי ב"י]. אליה רבה סימן תרנז (א) קטן וכו'. תינוקות שאין יודעין לברך ינענעו את הלולב ודים (מהרי"ל הל' לולב אות יא). היודע וכו'. כלומר מוליך ומביא מעלה ומוריד (ב"י).

(ב) לקנות וכו'. דעת רש"ל [בביאורו לטור] דא"צ לקנות, דאביו נותן לו את שלו אחר שיצא. אבל הט"ז [סק"א] פסק דמי שידו משגת יקנה לולב לבנו כדי שגם בנו יוכל לברך בשעה שהצבור אומרים הלל, שזה יותר טוב ממה שיברך אחר כך.

בגדי ישע סימן תרנז: רש"ל כתב ע"ז ולי נראה דהא בהדיא שנינו וכו'. ולא ידעתי מאי קאמרי הני גדולים הלא גמ' מפורשת היא לא לקני אינש לולב ביומא קמא לינוקא דמקני קני אקנויי לא מקני ואי משום שיכול להקנות לו אחר שיצא בו דלמא יבוא גדול שלא בירך ולא יכול לאקנויי ליה והא ראית הגמ' סתמא קאמר לא ליקני ליה ביומא קמא אף על גב דרש"י פירש עד שיצא בו גם הוא נכון דקודם שיצא אי אפשר כלל דא"כ במאי יצא הוא עצמו, ועוד מאי קשיא ליה על הש"ע דגם הש"ע ה"ק לקנות לו היינו לאקנויי ליה אחר שיצא בו, ובגמ' דסוכה ישבתי בעז"ה הני תרי מימרא דר"ז האיך תליא זה בזה בתחלה אמר לא ליקני אינש וכו' ואח"כ אמר לא לימא אינש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמורי שקרא לכאורה משמע שמלמד התינוק לדבר שקר ולמה לא חשש לגדול דאמר שקר ואם כוונת הגמ' באמת על הגדול שאומר שקר לא שייך לאגמורי יאמר משום שאומר שקר ועוד האיך תלה באומר לקטן אפילו גדול נמי, ואפ"ל דזה הכוונה משום שקשה על הא דאמר ר' זירא דאמר לא ליקני אינש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא וכו' ומקשה ליקני עד זמן שיצא בו ותירצו דזה אינו קנין כלל דוקא במתנה ע"מ להחזיר נמצא שהוא קנוי לגמרי אלא שצריך לקיים התנאי ולהחזירו אבל בשאר דברים הוא קנה לו לגמרי משא"כ עד שהוא לצאת בו שאינו מתנה כלל והקשו ליקנו ליה במתנה על מנת להחזיר ותירצו קצת פוסקים מאחר שלא יוכל

לקיים התנאי לבסוף א"כ לא מהני תנאי בתחילה כלום דכל תנאי שא"א לקיימו בסופו והתנה עליו בתחילתו תנאי בטל ומעשה קיים וקצת פוסקים תירצו מאחר שלא יוכל לקיים א"כ המתנה בטלה והוי כאלו לא נתן לו כלום שהרי הקטן לא יוכל לקיים התנאי אם כן המתנה בטלה וא"כ לתירוץ הראשון ולג' הוי המשך כך אם רוצה אדם לומר מה בכך אתן על תנאי ע"מ להחזיר או עד שיצא בו ואי לא מהני מידי אפ"ה כדי לחנכו במצות שיהיה רגיל לברך על נטילת לולב אעשה כן ע"י קאמר ר"ז שלא יעשה כן דאתא לאגמורי שקרא שיראו העולם ויסברו זה מהני גם בגדול או שאומר לו עד שתצא בו או אף על פי שאינו מחזירו שהרי הקטן לא יוכל להחזיר וא"כ מדריכו בדרך שקר וללמוד אותו תורה של שוא ויטעו ג"כ העולם בזה, ולפי תירוץ האמצעי נמי ה"ק דאתא לאגמורי שקרא דמאן דחזי סובר דזה התנאי מהני אפילו בקטן אתא לאגמורי שקרא דין שקר שיכול ליתן לתינוק במתנה ע"מ להחזיר אף על גב דבלא"ה לא יתן לו עד שיצא בו דאל"כ במה יצא הוא א"ו כבר יצא בו עכ"פ אף על פי שכבר יצא בו ויוכל להניחו לו ובאמת אין דעתו להניחו שהרי אומר לו ע"מ להחזיר ויקחנה ממנה כי בדעת התינוק שלא ידע הדין ויחזיר לו מ"מ לומר לו דין שקר ודו"ק כי ברור ונכון הוא לפע"ד.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תרנז (א) חייב. עיין ט"ז. חינוך לקטן אף במצוה דרבנן כיום טוב שני, וגם לנענע בשעת הלל מחויב אם יכולת בידו לקנות לולב לנענע בהלל עם הציבור דוקא. והנה, בסוכה מ"ב א' ברייתא ציצית תפילין לוקח לו, ולא אמר סתמא חייב, יש לומר להיפוך, לאורויי דבלולב חייב, הא אינו יודע לנענע אף שהוא כבר שית אין חייב, דחינוך אין שוה בכל המצות, ואי הוה אמר חייב לקנות הוה אמינא אינו יודע לנענע חייב עכ"פ לחנך ליטול לולב, קא משמע לן. ומשום הכי תנא באינך לקנות ובלולב חייב, כאמור. ובסימן תרנ"ח סעיף ו' לקטן קודם פעוטות בן שש, עיין מ"א [שם ס"ק] ט' כו' (חסר בדפוס בסימן תרנ"ח), ומשמע אף בפחות מחינוך אם ירצה רשאי לומר הברכה עם קטן וצונו, אף על גב דאין בר חינוך, מכל מקום יש לומר להתלמד רשאי. ועיין בהלכות (ברכות) [בציעת הפת] [סימן קסז סעיף יט] בהא דמוציא בני ביתו [ראש השנה כט, ב], יע"ש. ועיין סימן תכ"ב במ"א ז'.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תרנו א כדינו. עיין מ"א. בשם ירושלמי, יע"ש. ויראה כל שידוע מוליך ומביא מעלה ומוריד, אף על פי שאין בקי

ממש בנענועים כבסימן תרנ"א [סעיף ה - יא], חייב לקנות לולב. ובאינו יודע לנענע אין חייב לקנות, אבל נותן לולבו לברך עליו מטעם חינוך, עיין ט"ז [ס"ק] א' י"ל דחז"ל תקנו חינוך בלולב. כל שאין יודע לנענע פטור מליטול כלל לולב.

כשרות הלולב - א

שאלה: לולב שנתנו במשך היום לאחר הברכה במים, ומחמת כן באחד מימי חוה"מ נפתחו עליו לצדדים מעט ונתקשו, האם הוא עדיין כשר לברכה?

תשובה: אם ראוי עדיין לכפות העלים ולהצמידם לשדרת הלולב - כשר מעיקר הדין, אך אם אפשר, "מצוה מן המובחר" ליטול לולב אחר. אך אם נתקשה כל כך עד שאי אפשר לכפותו, פסול לברכה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמה סעיף ב: נפרצו עליו, והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החריות (דהיינו שאינן עולים עם השדרה אלא תלויין למטה) (המגיד פ"ח) פסול. הגה: וכ"ש אם נפרצו ונעקרו למטה מן השדרה, דפסול אפי' אגדן (טור ור"ן פרק לולב הגזול), וכן אם נתקשו העליון כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה, פסול (טור וב"י). וכל זה ברוב עליו, אבל אם מיעוט עליו נעשו כך ושאר עליו נשארו ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעליו, כשר (ר"ן פרק לולב הגזול).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמה סעיף ב: (ד) דהיינו וכו' - ר"ל דגם זה הוא בכלל נדלדלו מאורך השדרה אף שעדיין לא נעקרו מחבורן וה"ה אם נעקרו ממקום חבורן בשדרה ועדיין מעורין במקצת אף שאין תלויות למטה. ואם השדרה בעצמה נשברה ותלויה למטה [והיינו שמעורה במקצת] נ"ל דכשר דדוקא ברוב עליון פסול דדמי לבהמה שנשברו רוב צלעותיה טריפה ונשברה השדרה כשרה אכן יש לאוגדו שם שלא יפול למטה כ"כ המ"א אבל הרבה אחרונים חולקים ע"ז דשאני התם דחוט השדרה קיים ובו תלוי הכשרו שם [דאם נפסק החוט אף שהשדרה קיים טריפה כמבואר שם] משא"כ בעניינינו ובספר בגדי ישע כתב דאין כונת המ"א נשברה ממש דא"כ לא עדיף מנקטם ראשו דפסול אלא שר"ל מתמוטט למטה וא"כ שפיר מדמה לנשברה השדרה ולא נפסק החוט וצ"ע.

(ה) ונעקרו למטה וכו' - ר"ל למטה במקום חבור העלין לשדרה נעקרו שם מן השדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה.

(ו) דפסול אפילו אגדן - וה"ה במה שכתב הג"ה למעלה שפסולין כשהן תלויות למטה שם ג"כ פסול אפילו אגדן וכ"כ הגר"ז.

(ז) נתקשו העלין כעץ - ואם התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה כעץ זהו נקרא בגמרא דומה לחרות וכשר אפילו לא אגדו אכן טבע האילן שבשעה שהעלין התחילו להתקשות נעשו עליהן מפורדות וכבר נתבאר לעיל דמצוה מן המובחר שלא יהיו מפורדות.

(ח) ברוב עלין - ורוב כל עלה ועלה ורובו ככולו והוי כאלו הוי הלולב בלא עלין. ודוקא אם הוא בתוך שיעור הלולב שהוא ד' טפחים כדלקמן בסימן תר"נ אכן אם נשברו רוב העלין של לולב היותר מכשיעור ונשאר רוב שיעור של לולב שלם יש להסתפק אם אזלינן בתר רוב הלולב ופסול או בתר רוב השיעור וכשר.

(ט) ועדיין הלולב וכו' - דבלא"ה אפילו במיעוטן של העלין שנחסר פסול.

(י) נשאר מכוסה בעלין - עיין בביאור הלכה.

ביאור הלכה סימן תרמה סעיף ב ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין - עיין בביאור הגר"א שכתב ר"ל שיעור הלולב ועיין רשב"א ור"ן שכתבו וכן בהדס בעינן שיהא כל שיעורו עבות ואם נשרו מקצת העלין פסול שאין שמו עליו שאין נקרא עבות וכן הדין בלולב שאין שמו עליו ונקרא אופתא כמ"ש בגמרא כנ"ל וכתבו ואין ללמוד באלו מערבה עכ"ל ומשמע מדברי הגר"א בפשיטות דענינינו כשנשאר השדרה מגולה דומה ממש להדס ולפ"ז למאי דפסקינן לקמן בסימן תרמ"ו ס"ה לגבי הדס דרק אורך רוב ההדס בעינן עבות לעכובא ולא כולו ומשום דילפינן מערבה כדפירש הגר"א שם א"כ בענינינו ג"כ לעיכובא הוא דוקא רוב אורך שיעור השדרה בעינן לעיכובא שיהא מכוסה ולא כולו וגם דעת הר"ן שכתב לענין הדס שפסול כשנשרו מקצת עליו הוא רק דעת היש מי שאומר שהביא בד"ה משכחת לה באסא מצראה אבל דעת הרא"ה שם אינו כן עי"ש אלא שסיים שם שאינו ראוי להקל בכך ואלמא דמספקא ליה בזה וברשב"א דף ל"ב ע"ב סד"ה ת"ר נשרו רוב עליו שם מביא ג"כ שיטת הרא"ה וכתב ע"ז דכן עיקר וממילא אפשר דאין להחמיר ג"כ בענינינו ומש"כ

הרמ"א ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין ר"ל רוב השדרה אח"כ מצאתי בשו"ע הגר"ז שכתב ג"כ דכיסוי לרוב השדרה בעינן ואפשר דטעם הגר"א משום דבענינינו כתב סתם שדרו של לולב מכוסה בעלין משמע דבעינן שיהא כולו מכוסה וצ"ע בכל זה.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרמה סעיף ג: כפות תמרים זה לולב שהוא גדל על אילן של תמרים ומתוך שכתבה התורה לשון כפות ולא כתבה עלי תמרים מכאן אתה למד שצריך שיהיה אותן עלים הראויין לאגדן ולכפותן עם השדרה מחמת שהן עדיין רכים שהרי לא נכתבו נקודות בתורה ופירושו הוא כפות אבל אם שהה הלולב על הדקל עד שנתקשו עליו כעץ ונתרחקו ונתפרדו מהשדרה שכן הוא דרכן שכל מה שהן מוסיפים להתקשות הן מתרחקים מהשדרה ואם נתקשו כל כך עד שאי אפשר לכפותן ולאגדן עם השדרה הרי זה פסול.

כשרות הלולב - ב

שאלה: לולב שראש 'עלה האמצעי' שלו נתייבש ונעשה צבעו לבן, אמנם לא נתייבש ממש עד שנפרך, האם הוא כשר לברכה?

תשובה: מעיקר הדין כשר, אמנם יש אומרים שכיון שמדובר ב'עלה האמצעי' יש להחמיר, ואם אפשר יקח לולב אחר.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמה סעיף ה: לולב שיבשו רוב עליו (או שדרתו) (טור), פסול; ושיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו. הגה: וי"א דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך בצפורן מחמת יבשותו (טור בשם התוספות), וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין (הגהות מיימוני פרק ז').

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמה סעיף ה' (כא) לולב שיבשו וכו' - שאין זה הדר.

(כב) רוב עליו - ואם יבש העלה העליונה התיומה פוסל הראב"ד.

(כג) או שדרתו - מיהו הרב ב"י כתב דאין מצוי שיהא שדרתו יבש והעלין לחים וליכא לספוקי בזה.

(כד) משכלה מראה ירקות שבו - שזהו סימן שכלה הלחלוחית שבו.

(כה) בצפורן - ורוב הפוסקים לא הסכימו לפירוש זה אלא שרמ"א כתב דעה זו כדי ליישב מנהגם שנהגו כך במקומותיו לסמוך ע"ז לפי שאין לולבין מצויין ע"כ אין להקל בזה כ"ז שיש בעיר לח.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרמה סעיף יד: לולב שיבשו רוב עליו פסול דאינו הדר וכן אם נתייבשה השדרה אף שהעלין לא נתייבשו פסול אך דבר זה אינו במציאות כמעט דוודאי העלים מתייבשים קודם השדרה [ב"י] וכמה שיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו ורבינו הרמ"א בסעיף ה' כתב וי"א דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך בצפורן מחמת יבשותו וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין עכ"ל וקולא גדולה היא דוודאי כל שנסתלק הירקות מקרי יבש ויש לזהר בזה מאד [ט"ז סק"ה] ובפרט עתה בזמנינו שמביאים הרבה לולבים וגם במדינותינו מגדלים לולבים והדסים אין לברך על לולב שנתלבן וכ"ש ביום ראשון דהוי דאורייתא אך בסי' תרמ"ט יתבאר דלהרמב"ם כשר לולב יבש.

סעיף טו: ויראה לי דאם ע"י שרייה במים חוזר לירקותו מעט כמו שראינו בעינינו לא מקרי יבש וכשר שהרי בכל הדברים כן הוא לעניין דם יבש שכששורין אותו חוזר ללחותו דינו כלח כמ"ש ביו"ד סי' קפ"ח לעניין דם נדה ע"ש וכן שנינו בריש פ"ז דנדה הזוב והניע והרוק והשרץ והנבלה והשכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבישין ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן מטמאין וכו' ע"ש וכן בכל דבר שנשתנה אזלינן בתר השתא כדתנן בעוקצין פ"ב משנה ח' ובמנחות [נ"ד] ואי משום דיחוי הא אם קודם יום טוב חזר לירקותו אין זה דיחוי כלל ואפילו ביום טוב הא קיי"ל אין דיחוי אצל מצות כמו שיתבאר בסי' תרמ"ו לעניין הדס ע"ש.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרמה: סעיף טז: לולב שיבשה רוב שדרתו או שיבשו רוב עליו פסול שאין זה נקרא הדור. וכמה שיעור יבישות הפוסל יש אומרים משנפרך בצפורן כשממשמשין בו ויש אומרים משכלה כל מראה ירקות שבו והלבינו פניו הרי הוא נקרא יבש אף על פי שאינו נפרך בצפורן לפי שזהו סימן שכלה הלחלוחית שבו והלכה כסברא האחרונה ומכל מקום בשעת הדחק כגון במדינות אלו שאין לולבין מצויין יש לסמוך על סברא הראשונה (אם אי אפשר למצוא לולב אחר עיין בית יוסף סי' תרמ"ט).

נחלת צבי אורח חיים סימן תרמה ס"ק ה: רוב עליו וכו'. הרא"ש סימן ב ולא כראב"ד תמים דעים סימן רלב. ושיעור היבשות וכו'. ר"ן יג ע"ב ד"ה לולב ולא כאחרים, והמגיד משנה פ"ח ה"א כראב"ד.

ט"ז אורח חיים סימן תרמה ס"ק ה: אלא כשנתפרך בצפורן. כדי ליישב המנהג כ"כ אבל כבר מבואר שלא הסכימו רוב הפוסקים דא"כ לעולם לא יפסול ע"כ הרוצ' לצאת ידי כל הפוסקים יזהר שלא יטול לולב שכלה כבר כל ירקות שבו לגמרי אם אפשר לו.

פרי מגדים אשל אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמה סעיף ה: או שדרתו. עיין מ"א. עיין ב"י דאיפכא ליכא לספוקי ביבש שדרה לחוד ולא עלין אי פסול, דאין מצוי זה, רק הראב"ד [תמים דעים סימן רלא] סובר דוקא יבש שדרה, ואנן קיימא לן אף יבשו עלין לחוד ברוב עלים פסול, ואם יבש עלה עליונה התימא פוסל הראב"ד [שם], ועיין בטור [עמוד תקנא]. והנה אם יבש מעט משדרה בענין שנחסר משיעור האמור בסימן תר"נ [סעיף א] ורוב עלים לחים, נפקא מינה דפסול, ועיין מה שאכתוב בט"ז אי"ה אות ו' אם יבש הוה כנקטם או לאו.

פרי מגדים משבצות זהב על שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמה סעיף ה: אלא. עיין ט"ז. ואם אין לו כי אם יבש לגמרי, אף נפרך ונשבר בציפורן מברכין בשעת הדחק, אף שיש לאחרים, כבסימן תרמ"ט סעיף ו' [בהגה]. וכאן יש לומר ביכול להשיג לולב על ידי טורח וי"ל, בנשבר בציפורן אין מברכין בשעת הדחק. ואי"ה בסימן תרמ"ט [משבצות זהב אות יב] יבואר. ועיין יורה דעה סימן ל"ו סעיף י"ג, שם פירש הר"ב יבשה הריאה ומשרטט בציפורן ונשאר רושם, אבל כאן הפירוש שנשבר, עיין פרישה [אות ב].

מלאכה בחול המועד

שאלה: אדם שיש לו עסק גדול, וביקש לפני החג מאדם מסויים טובה לצורך העסק, ועשה לו ללא בקשת תמורה כלשהי. וכעת צריך להיפגש עמו בחול המועד לצורך אחר, אמנם רוצה לכתוב לו צ'ק על הטובה שעשה לו (למרות שלא ביקש על כך תשלום), וזאת מפני שאפשר שיזדקק שוב לטובה זו מאדם זה, וחושש שאם לא יתן לו תמורה על

כך כעת, הנה בפעם הבאה יתחמק מלעשות זאת מפני שיחשוב שמנצלים אותו. (בנוסף, אפשר שהוא ממתין לתמורה כלשהיא, ויהיה זה כעין ביזיון שלא נותן לו כלום. והוא אינו שומר תומ"צ שיבין עניינו של חוה"מ וכו'). האם יכול לכתוב לו צ'ק?

תשובה: מפרטי המקרה האמור לכאורה יש להקל ולהחשיב הדבר כצורך 'דבר האבד', מאחר וחייב להיפגש עמו בלי קשר לעניין הנ"ל, ואם לו יתן לו, חשש גדול שיאבד טובה גדולה לעסק שלו.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות חול המועד סימן תקלז סעיף א: דבר האבד, מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי; (מיהו בכל מה דאפשר להקל בטרחה יעשה) (כל בו). לפיכך בית השלחין (פי' הארץ הצמאה) שהתחיל להשקותה קודם המועד, מותר להשקותה, שכיון שהתחיל להשקותה קודם לכן אם לא ישקנה עכשיו תפסד; אבל שדה הבעל שאין משקין אותה אלא להשביחה יותר, אסור להשקותה. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חול המועד סימן תקלז סעיף א: (א) דבר האבד - ר"ל שאם לא יעשהו עכשיו יבא לידי הפסד. ואם הדבר אצלו בספק עיין במ"א שמקיל ובח"א כתב שיעשהו ע"י עכו"ם ולא בעצמו ועיין בבה"ל שצידדנו דכונת המ"א הוא ג"כ אם אותו החשש שהוא חושש הוא מצוי שיבוא ואז נראה דיש להקל גם ע"י עצמו אכן יראה לעשות בצנעא אם אפשר ועיין בפמ"ג שכתב דלדברי המ"א יש להקל נמי בספק צורך המועד והיינו ג"כ אם בעיניו קרוב שיהיה זה לצורך המועד.

(ג) שכיון שהתחיל וכו' - אבל אם לא התחיל לא תפסד ע"י איחור איזה ימים ואסור.

ביאור הלכה סימן תקלז סעיף א דבר האבד וכו' - עיין במ"א דספק דבר האבד ג"כ מותר ועיין בפמ"ג ומחה"ש דלכאורה דין זה תלוי אם מלאכת חוה"מ בדבר שאינו אבד אסור מן התורה או מדרבנן ועיין בנ"א שהוכיח דדעת הב"י בסימן תקל"ט להחמיר בספק דבר האבד והיינו אפילו למאן דאית ליה דעיקר איסור מלאכת חוה"מ הוא מדרבנן שהרי הב"י כתב שם זה לדעת הרא"ש והרא"ש הוא מכת הסוברים בריש מו"ק דהוא דרבנן אמנם לכאורה יש סתירה לכל זה ממשנה דף י"ח ע"ב ואלו כותבין וכתבו שם התוספות נראה דכל הני הוי דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או ב"ד או ילכו למדינת הים וכן בחידושי ריטב"א נמי כה"ג על כל

המשנה הרי דמקילינן מספיקא וכן משמע מהרשב"א שהובא בב"י בסימן תקמ"ה דלהכי מתיר התוספתא לכתוב חשבונותיו בחוה"מ שמא לא יזכרם עד אחר החג הרי דמתירין מספק וביותר מזה דידוע דהרשב"א הוא מכת הסוברין דמלאכת חוה"מ עיקרו הוא מן התורה כמו שהבאתי בסימן תק"ל בבה"ל עיין שם. וע"כ נראה לענ"ד דעיקר תלוי זה בדבר המצוי דהיינו אם החשש שיהיה דבר האבד אם לא יעשה בחוה"מ הוא מצוי מקילינן אפילו למאן דאית ליה דמלאכת חוה"מ עיקרו הוא מן התורה ולהכי מקיל המשנה לכתוב בכל אלו הדברים שזכרם שם עיין בב"י ובריטב"א (ומש"כ התוס' שמא ימות הנותן או העדים וכו'. ר"ל דע"י כל אלו ביחד הוא בודאי דבר המצוי) וכה"ג צריך לתרץ מה שכתב המ"א בסימן תקמ"ד סק"ב בשם הבדק הבית ע"ש. ואם אינו מצוי ההפסד יש להחמיר אפילו למאן דאית ליה דאיסור מלאכת חוה"מ הוא מדרבנן ולהכי א"ש הא דסימן תקל"ט שהביא הח"א מדברי הב"י ושם אינו מצוי כ"כ ההפסד דיכול להיות שבשבוע הבאה ג"כ יהיה ביוקר [ובלא"ה אין ראייה מדברי הרא"ש דהתם לא מיירי רק לענין עבורי רווחא שיהיה מיקרי דבר האבד משא"כ בחשש הפסד ממש והב"י גופא בריש הסימן כתב דרק הרשב"ם חשש קצת להחמיר בספק עי"ש היטב] וכן הא דכתב הב"י בסימן תקמ"ה על דברי הכל בו הוא ג"כ משום דס"ל להב"י דחשש שמא לא יהיה לו פנאי אחר יום טוב להגיה הוא דבר שאינו מצוי ולפ"ז הא דכתב המ"א דספק דבר האבד מותר הוא אם אותו החשש מצוי שיבא כנלע"ד אח"כ מצאתי בהרב המגיד פ"ז מהלכות יום טוב דין ג' בשם הרמב"ן שמתיר ג"כ בספק דבר האבד אך צריך לעשותם בצנעא. ועיין בסי' תקל"ח ס"ב דאם א"א בצנעא מותר בפרהסיא.

* שכיון שהתחיל וכו' - הנה מוכח בברייתא דף וי"ו ע"ב דאפילו בלא התחיל להשקותה קודם המועד אם היתה שדה מטוננת מותר והיינו שהיתה לחה ועתה נתייבשה ומטעם דכיון שהיתה לחה דינה כמו שהתחיל להשקותה דתפסד אם לא ישקנה (כעין זה פירש"י על מימרא דרב יהודא דקאי על שדה בית הבעל ובברייתא מוכח דה"ה בבית השלחין בזרעים שלא שתו לפני המועד) אכן להרמב"ם ההיתר בשדה לחה הוא דוקא בשעדיין היא לחה ומטעם דאינה צריכה להשקאה רבה ולית בה טרחא יתירא אף בזרעים שלא שתו לפני המועד ולהכי שרי ולפ"ז אם נתייבשה

אין להקל לדעת הרמב"ם. והנה המחבר העתיק דין דשדה לחה בס"ז לענין שדה אילן ובאמת מן הברייתא מוכח דה"ה לענין זרעים שלא שתו.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תסח סעיף ה: וכן שאר כל המלאכות נוהגין להתיר לעשות על ידי נכרי אפילו שלא לצורך המועד שלא אמרו אמירה לנכרי שבות אלא בשבת ויו"ט וחולו של מועד אבל ערב פסח אחר חצות אין בו קדושת יום טוב כלל וקל הוא יותר מחולו של מועד.

לפיכך כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד וכיוצא בהם משאר דברים המותרים בחולו של מועד כל שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות וכן כל אותן שהתירו לספר ולכבס בחולו של מועד כגון הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורים מותרין גם כן בערב פסח אחר חצות.

שו"ע אדה"ז אורח חיים קונטרס אחרון סימן רמח הערה ו: לטייל בלבד כו'. עיין מ"א סוף סי' של"ט דכתב הא דר"י הלוי לענין להפליג בשבת בלא קניית שביתה. אבל כאן אם כוונתו לאסור לדעת ר"ת צ"ע, דמשמע מר"ת שכל שאינו הולך לטייל לא מקרי דבר הרשות. וכן כתב באור זרוע בפשיטות. ועוד דהא להרויח נמי אינו יודע אם ירויח כדאמרינן בפ' מקום שנהגו שאין אדם יודע במה משתכר. ועוד דהא ר"ת יליף לה מחול המועד ובחול המועד ודאי שרי משום ספק פסידא אפילו לעשות מלאכה גמורה שלא לצורך המועד משום דה"ל ספק דבר האבד עיין מ"א סי' תקל"ז, וכ"ש לספר ולכבס במועד דשרי אפילו כשיצא להרויח, דבכהאי גוונא אסור לעשות מלאכה גמורה שלא לצורך המועד משום הרווחה בעלמא ואפילו פרקמטיא אסורה עיין סי' תקל"ז וצ"ע.

יעלה ויבוא בברכת המזון בחול המועד

שאלה: אדם ששכח לומר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון של חוה"מ, האם צריך לחזור

שוב את ברכת המזון?

תשובה: אם סיים כבר את ברכת 'הטוב והמטיב', אין צריך לחזור שוב, מאחר

וברכת המזון בחוה"מ היא רשות, שאינו מחוייב לאכול 'פת' דוקא.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קפח סעיף ו: בשבת ויום טוב וחולו של מועד וראש חודש צריך להזכיר קדושת היום בברכת המזון שגם ראש חודש יש בו קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף ונוסח ההזכרה בשבת רצה והחליצנו וכו' וביום טוב ובחולו של מועד ובראש חודש יעלה ויבא.

ולפי שההזכרה היא בקשת רחמים קבעוה בברכת בונה ירושלים שהיא ג"כ בקשת רחמים ולא בברכת הארץ כמו על הנסים בחנוכה ופורים שהיא הודאה ואם הזכיר בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים. ואם חל יום טוב או חולו של מועד או ראש חודש בשבת אומרים תחלה רצה ואח"כ יעלה ויבא מפני שהשבת תדיר ומקודש מהם.

ואינו מזכיר של יום טוב או חולו של מועד או ראש חודש ברצה והחליצנו ולא של שבת ביעלה ויבא אף לדברי האומרים שבתפלה מזכיר של שבת ביעלה ויבא לפי שבתפלה לא נסתיים עדיין ענין של שבת קודם יעלה ויבא שהרי עתיד לחתום בשל שבת אבל בברכת המזון כבר נסתיים ענין של שבת ברצה והחליצנו.

סעיף ז: טעה ולא הזכיר של שבת ונזכר אחר שחתם ברכת בונה ירושלים קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת.

סעיף ח: ואם טעה ולא הזכיר של יום טוב אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים.

ומי שאינו יודע נוסח ברכה זו צריך לחזור לראש ברכת המזון כיון שאינו יודע לתקן מה שעוית אך אם יודע הפתיחה והחתימה אף שאינו יודע שאר הנוסח כראוי א"צ לחזור לראש בשביל זה כיון שהוא אומר עיקר הברכה שהוא להזכיר שבת או יום טוב בברכה בשם ומלכות בפתיחה ובשם לבד בחתימה.

ואם חל יום טוב בשבת כוללן יחד ואומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים.

סעיף ט: וכל זה כשנזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב שכיון שמזכיר קדושת היום מיד אחר סיום בונה ירושלים קודם שפתח בברכה שלאחריה הרי זה כאלו הזכיר קודם סיום ברוך בונה ירושלים שכל שלא פתח בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה לענין דברים שמחזירים אותו כמו שנתבאר בסימן קי"ד אלא שבתוך בונה ירושלים די בהזכרה לבדה בלא ברכה כיון שמזכיר בתוך הברכה מה שאין כן כשמזכיר אחר החתימה צריך להזכיר בברכה בשם וגם במלכות מפני שאינה ברכה הסמוכה לחברתה שאינה קבועה וסמוכה לה לעולם אלא באקראי כשטעה.

אבל אם נזכר אחר שהתחיל הטוב והמטיב אפילו לא אמר אלא תיבת ברוך בלבד אין לו תקנה בהזכרה כאן שהיא שלא במקומה וצריך לחזור לראש ברכת המזון שג' ברכות של ברכת המזון חשובות כברכה אחת.

ובכל מקום שטעה בהן טעות שמחזירים אותו חוזר לראש ברכת המזון אבל ברכה רביעית שהיא מדברי סופרים היא ברכה בפני עצמה ואם טעה בה טעות שמחזירים אותו אינו חוזר אלא לראשה.

סעיף י: וכל זה בשבת ויום טוב של שלש רגלים אבל בחולו של מועד וראש חודש וראש השנה אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר מפני שברכת המזון בימים אלו היא רשות שאם רוצה אוכל פירות וכיוצא בהם כדי שלא יתענה ובראש השנה יש מתירין אפי' להתענות ואף שאין דבריהם עיקר מכל מקום יש לחוש לדבריהם שלא לכנוס לספק ברכה לבטלה אם יחזור לראש.

משא"כ בשבתות וימים טובים של שלש רגלים שהוא חייב לאכול פת שמברכין עליו ברכת המזון שבשבת נאמר וקראת לשבת עונג וביום טוב נאמר ושמחת בחגך ואין עונג ושמחה בלא אכילת לחם (שקובעים עליו סעודה) שהלחם הוא עיקר הסעודה שכל סעודה נקרא על שם הלחם (ומיני לחמים שאין קובעין עליהם סעודה צריך לאכול מהם כשיעור קביעות סעודה) ואז הוא חייב לברך ברכת המזון כמ"ש בסי' קס"ח.

ומכל מקום אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב בראש חודש אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון וספק הוא אם הוא חותם בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים אם לאו וספק ברכה להקל

ולא יחתום ואפילו בלילה שבתפלה אינו חוזר אם לא אמר יעלה ויבא בעבודה אף על פי שנזכר קודם שהתחיל ברכה שלאחריה בברכת המזון צריך לומר בא"י אמ"ה שנתן וכו' לפי שבתפלה כיון שאף שלא נזכר עד שהתחיל מודים לא הצריכוהו לחזור לעבודה להזכיר של ראש חודש במקום שתקנו חכמים לפי שאין מקדשין החדש בלילה אין לו להזכיר ג"כ בין עבודה למודים משום הפסק בתפלה אבל בברכת המזון אחר שחתם בונה ירושלים נסתיימה ברכת המזון של תורה ואין לחוש להפסק אם יברך אשר נתן כו' קודם שיתחיל הטוב והמטיב ואף שאין מחזירים אותו משום הזכרת ראש חודש בלילה מכל מקום זו אינה חזרה אלא הוספת ברכה שתקנו להוסיף במקום שאין לחוש בה להפסק.

סעיף יא: וכן בחולו של מועד אומר בא"י אמ"ה אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את חג פלוני הזה ואינו חותם.

ובראש השנה אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזכרון הזה ואינו חותם ואינו אומר לששון ולשמחה.

וחולה שאכל ביום הכיפורים אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים קדושים לעמו ישראל את יום הכיפורים הזה ואינו חותם ואם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר שהרי אין ברכת המזון חובה לו מחמת קדושת היום אלא מחמת חליו.

ויש אומרים שבראש השנה ויום הכפורים חותם כמו בשבת ויום טוב בראש השנה אומר בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון ולא מלך על כל הארץ ולא יאמר ודברך אמת וקיים לעד קודם החתימה כמו שאומר בהפטורה ובקידוש שהרי ברכה זו אינה חובה משום קדושת היום אלא במקום הזכרה בעלמא שביעלה ויבא וביום הכפורים אומר בא"י מקדש ישראל ויום הכפורים.

(ואף על פי שאין ברכת המזון חובה להם אין זה מונע החתימה כמו שאינו מונע הפתיחה מטעם שנתבאר ולא מנעו החתימה בראש חודש אלא מפני שכיון שאין בו קדושה לאסור עשיית מלאכה וכן שאר מצות הנוהגות בכל מקרא קדש אינן נוהגות בו אלא קרבן מוסף בלבד יש לומר שאין לחתום בו מקדש ישראל וראשי חודשים אלא בתפלת מוסף בלבד אבל בברכת המזון די בהזכרתו לבד כמו בשאר

תפלות משא"כ בראש השנה ויום הכיפורים שהם מקראי קדש ובכל התפלות חותמין בהן מקדש חותם גם כן בברכת המזון.

ואצ"ל בסעודה ג' או ד' של שבת שחותם אף על פי שאין חובה לאכול פת כמו שיתבאר.

ולענין הלכה אף על פי שספק ברכות להקל הסומך על סברא אחרונה וחותם לא הפסיד שאף בראש חודש יש אומרים לחתום ואין אומרים ספק ברכות להקל לפי שמן הסתם אין לשנותה מבשבת ויום טוב.

ובראש השנה י"ל שהכל מודים שאין לשנותה משאר יום טוב שלא חלקו חכמים בברכה אחת לומר פעם כולה ופעם מקצתה שמטעם זה פותחת ברכת הקידוש בברוך אף על פי שהיא סמוכה לברכת היין לפי שלפעמים א"צ לברך על היין כגון שיושב בסעודה מבעוד יום לכך הצריכו לעולם לפתוח הקידוש בברכה שלא לחלק בברכה אחת אבל בראש חודש אינו מברך אותה ברכה שמברך בשבת ויום טוב שהרי פותח אשר נתן ראשי חדשים כו' משא"כ בראש השנה שפותח אשר נתן ימים טובים וכו' כבשאר יום טוב ושאר הנוסח אינו מעכב כלל כמו שנתבאר למעלה בסעיף [ה] ואצ"ל בסעודה ג' או ד' של שבת ויום טוב שפותח באותו נוסח ממש שבסעודות ראשונות).

ויש אומרים שחולה שאכל ביום הכיפורים אינו מזכיר כלל של יום כיפור בברכת המזון אפילו לכתחלה כמו שיתבאר בסי' תרי"ח ויש לחוש לדבריהם שלא לכוון לספק ברכה לבטלה ולא יברך כלל ברכת אשר נתן כו' אם שכח לומר יעלה ויבא.

יעלה ויבוא לנשים

שאלה: אשה ששכחה לומר 'יעלה ויבוא' בתפילה, האם צריכה לחזור שוב את

התפילה כאנשים?

תשובה: נשים חייבות מעיקר הדין בתפילה, ולכן צריכים לחזור את התפילה -

בכל טעות בה אנשים היו צריכים לחזור שוב.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קו סעיף ב: נשים ועבדים, שאע"פ שפטורים מק"ש חייבים בתפלה, מפני שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא; וקטנים שהגיעו לחינוך, חייבים לחנכם.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קו סעיף ב: (ד) שהיא מ"ע וכו' - כ"ז לדעת הרמב"ם שרק זמני התפלה הם מדברי סופרים אבל עיקר מצות תפלה היא מן התורה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה ומשהתפלל פ"א ביום או בלילה יצא י"ח מן התורה וכתב המ"א שע"פ סברא זו נהגו רוב הנשים שאין מתפללין י"ח בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים לא חייבו יותר אבל דעת הרמב"ן שעיקר מצות תפלה היא מד"ס שהם אנשי כה"ג שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואף על פי שהוא מ"ע מד"ס שהזמן גרמא והנשים פטורות מכל מ"ע שהזמן גרמא אפילו מד"ס כגון קידוש הלבנה אעפ"כ חייבו אותן בתפילת שחרית ומנחה כמו אנשים הואיל ותפלה היא בקשת רחמים. וכן עיקר כי כן דעת רוב הפוסקים וכן הכריע בספר שאגת ארי' ע"כ יש להזהיר לנשים שיתפללו י"ח ונכון ג"כ שיקבלו עליהן עול מלכות שמים דהיינו שיאמרו עכ"פ שמע ישראל כדאיתא בסימן ע' ויאמרו ג"כ ברכת אמת ויציב כדי לסמוך גאולה לתפלה כמו שכתב המ"א בסימן ע' וכ"ז לענין שחרית ומנחה אבל תפלת ערבית שהוא רשות אף על פי שעכשיו כבר קבלוהו עליהם כל ישראל לחובה מ"מ הנשים לא קבלו עליהם ורובן אין מתפללין ערבית. ותפלת מוספין בצל"ח כתב דפטורות אבל בספר מגן גבורים פסק דחייבות עי"ש.

(ה) לחנכם - להתפלל י"ח ערב ובוקר ומ"מ רשאי ליתן להם לאכול קודם תפלת שחרית ואסור לענותם כמ"ש כ"כ בסימן רס"ט ושמ"ג לענין להאכילם קודם קידוש.

ערוך השולחן אורח חיים סימן קו סעיף ה: נשים ועבדים אף על פי שפטורים מק"ש חייבים בתפלה וכתב הרמב"ם רפ"א הטעם משום דהוי מצות עשה שלא הזמן גרמא כלומר דס"ל דתפלה הוי מצות עשה דאורייתא ומדאורייתא אין לה זמן קבוע ולכן הוי מצות עשה שאין הזמן גרמא ולפיכך אף על גב דרבנן קבעו

זמני התפלה וסמכוה אקרא דערב ובקר וצהרים אשיחה [תהלים נה, יח] כמ"ש בר"ס פ"ט מ"מ פשיטא שלא באו להקל על התורה לפטור נשים ועבדים ממצוה זו וזהו שאמרו במשנה [כ:]: דנשים ועבדים חייבים בתפלה ופריך בגמרא פשיטא ומתריך מהו דתימא הואיל וכתוב בה ערב ובקר וגו' כמ"ע שהז"ג דמי קמ"ל כלומר קמ"ל דכיון דמן התורה אין לה זמן קבוע חייבות וכדברי הרמב"ם כתב גם הרי"ף ע"ש [ורש"י ז"ל מחק גירסא זו שכתב ה"ג דרחמי ניהו ול"ג פשיטא דהא לאו דאורייתא היא עכ"ל דס"ל כהרמב"ן שבארנו בר"ס פ"ט דתפלה דרבנן אבל הרי"ף והרמב"ם גירסתם פשיטא ולא גרסי דרחמי ניהו וזהו ברור בס"ד וראיתי לגדולים שנדחקו לפרש להרמב"ם הך דרחמי ניהו וברור הוא שלא גרסוה כלל ודו"ק].

סעיף ו: ולשיטת רש"י ותוס' והרמב"ן דתפלה דרבנן ולכאורה כיון דעיקרה דרבנן וקבעוה בזמנים הוי הזמן גרמא לזה גרסי בגמרא משום דרחמי ניהו ולפי' רש"י שם לא שייך כלל בדרבנן לחלק בין זמן גרמא לאין הזמן גרמא והתוס' שם כתבו דגם בדרבנן יש לחלק כמו שפטרו נשים מהלל מפני שהז"ג אף על גב דהוה דרבנן [סוכה ל"ח]. אמנם מפני דתפלה רחמי ניהו תקנוה אף לנשים.

סעיף ז: והנה זהו ודאי דלרש"י נשים חייבות בג' תפלות ביום כאנשים שהרי לדידיה אין חילוק בדרבנן בין זמן גרמא לאין זמן גרמא וגם להתוס' כן הוא שהרי לדידהו אומרת הגמרא מפורש כן דאע"ג דזמן גרמא מ"מ כיון דרחמי ניהו חייבינהו רבנן אף בזמן גרמא וממילא דחייבות כאנשים אבל להרי"ף והרמב"ם דלא גרסי טעם דרחמי אלא חיובן מן התורה מפני דאין הזמן גרמא ממילא דאין חיובן אלא פעם אחת ביום ובאיזה נוסח שהוא דאין לומר דאחרי שתקנו חכמים ג' פעמים ביום ובזמן חל חיוב זה גם עליהן דא"כ מאי פריך פשיטא הא טובא קמ"ל אלא ודאי כמ"ש [והמג"א סק"ב קיצר בזה דודאי להרמב"ם כן הוא אבל לרש"י ותוספות ודאי חייבות בכל התפלות כאנשים ובזמן ותרי"ף כתבו אף על פי שיש לה זמן קבוע אפ"ה כיון שאמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו כאין הזמן גרמא דיינינן לה ולפיכך נשים חייבות אי נמי מפני שהוא רחמים עכ"ל ולא ידענא טעם הראשון למאי צריך דלרש"י ותוס' הא מפורש הטעם משום דרחמי ניהו ולהרי"ף והרמב"ם לא קשה כלל וצ"ל דס"ל דהיא דרבנן ולפניהם לא היה הגירסא דרחמי ניהו והוה ק"ל הא הז"ג וס"ל כתוס' דגם בדרבנן שייך זמן גרמא ולזה תרצו שני תירוצים ולתירוץ ראשון י"ל דנשים לא נתחייבו רק פעם ביום כמו להרמב"ם

והלבוש כתב טעם אחר לגמרי ע"ש וזה ודאי תימא שהרי ראה גירסת רש"י ותוס' דרחמי ניהו וגם בבה"ג יש טעם זה וכן בירושלמי ע"ש ולפ"ז בדוחק יש ליישב מה שנשים שלנו אינן זהירות בכל הג' תפלות לשיטת רש"י ותוס' ולהרי"ף והרמב"ם א"ש ודו"ק].

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קו סעיף ב: נשים ועבדים אף על פי שפטורים מקריאת שמע חייבים בתפלה מפני שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא שזמני התפלה הם מדברי סופרים ועיקר מצות התפלה היא מן התורה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו תפלה אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה ומשהתפלל פעם אחד ביום או בלילה יצא ידי חובתו מן התורה.

ועל פי סברא זו נהגו רוב הנשים שאינן מתפללין י"ח בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים לא חייבום יותר.

אבל יש אומרים שעיקר מצות תפלה היא מדברי סופרים שהם אנשי כנסת הגדולה שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואף על פי שהוא מצות עשה מדברי סופרים שהזמן גרמא והנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא אפילו היא מדברי סופרים כגון הלל וקידוש הלבנה אעפ"כ חייבו אותן בתפלת שחרית ומנחה הואיל ותפלה היא בקשת רחמים וכן עיקר.

אבל תפלת ערבית שהוא רשות אף על פי שעכשיו כבר קבלוהו עליהם כל ישראל לחובה מכל מקום הנשים לא קבלו עליהם ורובן אינן מתפללות ערבית במ"ש.

ישיבה בסוכה

שאלה: בית כנסת שאנשים מגיעים לתפילת חג, ורובם לא שומרים תומ"צ ולא עשו סוכות, ורוצים לזכותם אחר התפילה שיאכלו בסוכה, והרבה שומעים קידוש וטועמים ואוכלים בעמידה, האם צריכים להורות להם שישבו ממש בכדי לצאת ידי חובה?

תשובה: מעיקר הדין עניין הישיבה בסוכה היא עצם ההתעכבות בסוכה, אמנם לכתחילה יש לשבת בכדי להראות קביעות באכילה ממש, ולכן אם אין מספיק מקום לכולם לשבת, יש להקל בזה - אם אוכלים ומדברים זה עם זה ומתעכבים בסוכה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף ב: להרמב"ם, מקדש מעומד ומברך: לישב בסוכה, ויושב, ואח"כ מברך זמן (ואין נוהגים כן, אלא מקדשין מיושב וכן דעת הרא"ש).

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף ב: להרמב"ם מקדש מעומד. כ' ב"י טעמו דמשמע לי' ברכת לישב בסוכ' ישיבה ממש וכדי לברך עובר לעשייתה' הי' מברך מעומד קודם שישב ולפי שבבב"ל ראשון א"א לו לברך עד שיקדש תחלה היה צריך לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה ג"כ מעומד ונמצא שבירך עובר לעשייתה עכ"ל והרא"ש הקשה על הרמב"ם דא"כ הי' לברך קודם הכניסה דהכניסה היא המצוה ולא הישיבה דאם היה אוכל מעומד הי' צריך לברך על הסוכה אלא ודאי כיון דמצו' סוכה היא אכיל' וטיול אם מברך אחר שישב מקרי שפיר עובר לעשייתה כדאי' בירושלמי פ' ה' הוואה נתעטף או' להתעטף בציצית אלמא אף על פי שכבר נתעטף מברך לפי שהמצוה כ"ז שהוא מעוטף ועומד ה"נ בסוכ' המצוה נמשכת כ"ז האכילה ובסוכות תשבו פירש תתעכבו כמו וישב העם בקדש כו' עכ"ל ונלע"ד לק"מ על הרמב"ם דל"נ כלל שהרמב"ם מפרש לישב בסוכה שהמצוה בישיבה ממש דא"כ מאי בסוכות תשבו פי' וכי נצטוינו לישב ממש כל ז' הימים אלא גם הרמב"ם ס"ל ל' קביעות ועכבה אלא דלא מינכר הקביעות אלא ע"י שיושב ממש בזה מראה שרוצה להתעכב שם אבל כ"ז שעומד לא מינכר דאפשר שתכף יחזור ויצא וכ"ש דלא מינכר בכניסה לחוד ע"כ לא שייך ברכה אלא עד שיכין עצמו לישב דתחילת הישיבה היא תחלת ההיכר שרוצה להתעכב וצריך לברך עובר לעשייתה אפי' קודם התחלת העשייה והיינו דאמרי' נכנס לישב בה מברך דקודם הכניסה אין שייך לו' שיברך קודם הכניסה דהרי יש לך עוד הפסק בכניסה קודם שיתחיל המצוה שהיא הכרת הקביעות ולא הוה זה עובר לעשייתה' אלא עובר דעובר אלא שהרא"ש ס"ל דכיון שהמצוה היא תמשך עד כל היום יש בכ"פ עובר לעשייתה ואף שהיה טוב יותר לעשות הברכה לגמרי קודם העשיי' כדי שתהיה גם

תחלת המצוה ברכה קודמת לה אפ"ה כיון שעיקר המצוה היא האכילה טפי עדיף לסמוך הברכה על עיקר המצוה ואף על גב דגבי ציצית אין שייך לו' כן ולמה אמר בירושלמי שמברך אחר העיטוף ולמה לא יברך קודם עשיית המצוה לגמרי י"ל דגם שם יש עיקר המצוה כשאוחזו הציצית בידו וזה א"א כי אם אחר שיתעטף תחלה וע"כ טוב יותר לסמוך הברכה אל אחיזת הציצית שהיא אחר העיטוף ואף על גב דלשון עיטוף מזכיר בברכה שפיר דמי כיון שהמצוה עליו שיהא מעוטף ועומד כל היום וכמו בסוכה דהכא נמצא גם שיטת הרמב"ם עולה יפה מקושית הרא"ש ואין ביניהם אלא חילוק זה דלהרמב"ם מברך קודם הישיבה כיון שהיה תחילת הקביעות ולהרא"ש בעיני קודם עיקר המצוה שהיא האכילה ולהרמב"ם הוה כל ז' ימי החג הדין כן שיברך קודם שישב לסעוד ואם בא לסוכה איזה שעה קודם האכילה הוא מברך ג"כ קודם הישיבה ואם יאכל אח"כ אפי' שהות הרב' לא יברך שנית על הסוכה כי לדידה לא ס"ל האי סברא דאכילה עיקר מ"ה לדידן דס"ל כר"ת דהאכילה עיקר לא אכפת לן בזה רק בשעת אכיל' יברך קודם לה כנ"ל בפ' דבריהם.

עטרת צבי על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף א: א] מקדש מעומד. כדי שיברך קודם עשיית המצוה דכל הברכות עובר לעשייתן בעינן. ב] מקדשין מיושב. משום דאף לאחר שיושב מיקרי שפיר עובר לעשייתן, לפי שהמצוה נמשכת כל זמן האכילה, דתשבו פירושו תתעכבו כמו וישב העם בקדש [במדבר כ, א] לכן שפיר קרי עובר לעשייתן, דכל שעה היא קודמת לשעה האחרת. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף ב: מעומד. כדי שיהיה עובר לעשייתן ואין נוהגין כן דכיון דאין מברכין אלא על האכילה כמ"ש ססי' תרצ"ט הוי עובר לעשייתן.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרמג סעיף ב: ד] מקדש מעומד וכו' - דלדעתו הישיבה הוא תחלת עשיית המצוה ויש לו לברך עובר לעשייתן היינו קודם עשיית תחלת המצוה ויש לו לנהוג כן כל שבעת הימים והרא"ש ס"ל שיש לסמוך הברכה על עיקר המצוה שהיא האכילה וכמש"כ סוף סימן תרל"ט שנוהגין שאין מברכין אלא על האכילה.

ה] לישב בסוכה ויושב ואח"כ מברך זמן - בא לאפוקי שלא יברך ברכת זמן קודם שישב דאף דברכת זמן גופא רשאי להיות בעמידה לכו"ע מ"מ אין נכון

לעשות כן מטעמא אחרינא דצריך להסמיך עשיית המצוה אל הברכה וכיון שבירך לישב בסוכה צריך לישב תיכף. ולענין אם יכולין כמה בע"ב לקדש בסוכה בבת אחת עיין לעיל סימן תפ"ח במ"ב סק"ח. וראוי לומר ברכה דסוכה בקול במשיכה בניגון כשאר ברכות דקידוש וה"ה בכל שאר ברכות ירגיל לומר בקול רם כי הקול מעורר הכונה. של"ה.

ביאור הלכה סימן תרמג סעיף ב להרמב"ם וכו' - ואין נוהגין כן וכו'. ובביאור הגר"א מצדד כדעת הרמב"ם ועיין במור וקציעה דדעתו דבקיודש היכי שהוא מוציא בזה לאחרים בודאי יש לנהוג לקדש מיושב וכדלעיל בסימן קס"ז ועיין בסימן רע"א ס"י בהג"ה ובמש"כ שם במ"ב סקמ"ו בשם הגר"א.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרמג סעיף א: סדר הקידוש בליל א' של סוכות בתחלה מברך על היין ואח"כ אומר קידוש היום ואח"כ יברך לישב בסוכה שהרי על כרחך צריך היום להתקדש תחלה קודם שיתחייב בסוכה ואח"כ מברך שהחיינו באחרונה לפי שברכה זו חוזרת על קידוש היום ועל מצות סוכה כמו שנתבאר בסי' תרמ"א ע"ש.

סעיף ב: ונוהגים שאין מדקדקים לעמוד בשעת הקידוש אלא מקדשין אפילו מיושב ואף ברכת לישב בסוכה אומרים אפילו מיושב.

ואף על פי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן והיה נכון לברך לישב בסוכה קודם שישב לאכול שהשיבה היא המצוה שנאמר בסוכות תשבו ואף על פי שאין מצוה כלל לישב ממש שתשבו הוא לשון תתעכבו כמ"ש ותשבו בקדש ימים רבים מכל מקום אין לברך אלא בשעה שניכר העכבה והקביעות דהיינו בשיבה ממש שבזה מראה עצמו שרוצה להתעכב שם אבל כל שעומד אין ניכר כלל העכבה והקביעות שאפשר שתיכף יחזור ויצא.

וכיון שעיקר המצוה היא העכבה והקביעות היה ראוי לברך קודם העכבה והקביעות דהיינו קודם השיבה אלא שלפי שעיקר המצוה שאנו מברכין עליה היא האכילה שהרי אם יושב בסוכה ואינו אוכל אינו מברך כמו שנתבאר בסי' תרל"ט לפיכך אין אנו חוששין אלא להקדים הברכה להאכילה שהיא עיקר המצוה שעליה מברכין אבל לא להקדימה לפני השיבה והקביעות לפי שהיא לבדה בלא אכילה אינה עיקר המצוה שעליה מברכין:

אכילה בסוכה

שאלה: אנשים מבני הקהילה, הבאים לאכול בסוכה לאחר התפילה - רק בכדי לשמוע קידוש ולצאת ידי חובת המצוה, כמה יש להורות להם לאכול מעיקר הדין - בכדי לצאת ידי חובת מצוות ישיבה בסוכה?

תשובה: ביו"ט יש לאכול לפחות כ'ביצה' (כ-57 גרם לפי שיעורי הגר"ח נאה). אמנם לעצם מצוות ישיבה בסוכה - ביום הראשון - מספיקה כזית בלבד (כ-27 גרם).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלט סעיף ה: ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית; מאימתי מותר לפנות, משירדו לתוך הסוכה טפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל אפילו תבשיל של פול. הגה: ואפילו אין תבשיל לפניו (סמ"ג והגהות אשר"י). ומי שאינו בקי בזה השיעור, ישער אם ירדו כ"כ גשמים לבית אם היה יוצא, יצא מסוכתו ג"כ (א"ז והגהות אשר"י פרק הישן ומרדכי פ"ב מיימוני פ"ו ומהרי"ל); וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכות, אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין (טור ור"ן והרא"ש), ויקדש בסוכה (כדי) שיאמר זמן על הסוכה (ת"ה סי' צ"ה).

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלט סעיף ה יז: אבל לילה הראשונה כו'. משמע ולא בשני' וטעמו כמ"ש בס"ג בשם פסקי מהרא"י דסמכי' על סמ"ק וא"ז דס"ל דאפילו בלילה ראשונה אין חיוב בירדו גשמים וע"כ צ"ע במ"ש כאן אח"כ ויקדש בסוכה כו' דמשמע שמברך לישב בסוכה וק' דלפי הסמ"ק וא"ז הוה ברכה לבטלה דהא אין חיוב כלל בירדו גשמים אפי' בראשונה אלא ע"כ דברור לן דקים לן כסמ"ג ואשר"י דבלילה ראשונה הוה חובה בירדו גשמים ואין חשש ברכה לבטלה א"כ היה לנו להחמיר גם בשניה דהא בהא תליא ע"כ נראה דגם בלילה שניה יש חיוב בכזית בירידת גשם אלא דבשניה אין לברך לישב בסוכה אם ירדו גשמים ובת"ה סי' צ"ה פסק דבליל שני א"צ להמתין רק עד זמן אכילה ולא יקדש בסוכה אלא יקדש בבית ויאכל כל צרכו ויאכל כזית בסוכה באחרונה ונראה כמ"ש דלא יברך אז על הסוכה דדלמא פטור לגמרי הוא בירידת גשם כנלע"ד.

עולת שבת על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלט סעיף ה א: מה שכתב אבל לילה ראשונה וכו'. והוא הדין ליל שניה, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו, וכן פסק בכתבי תרומת הדשן [ח"ב סי' קס]. כתב בספר ברכת אברהם היוצא מסוכה לסוכה אפילו היה דעתו בשעת הברכה לשנות מקומו אפילו הכי צריך לחזור ולברך, עי"ש חלק ד' סימן קי"ד. ולמעשה צריך עיון.

פרי מגדים משבצות זהב על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלט סעיף ה (יז) אבל. עיין ט"ז. עיין אות י'. ומשמע כאן דבליל א' וב' יש לאכול בסוכה כזית בירדו גשמים, ואין לברך לישוב בסוכה אף בליל א', ספק ברכות לקולא. והמעין בתרומת הדשן [סימן] צ"ה העלה בליל א' אפילו ירדו כל הלילה גשם אי אפשר לפטור מסוכה בלי כזית בסוכה, דומיא דמצה שאי אפשר לפטור בשום ענין, ויעשה קידוש בסוכה ויאמר זמן שם, דקאי ג"כ איום טוב וסוכה, דאם יקדש בבית ויאכל שם ואח"כ כזית בסוכה כמצה ממלא כריסו ויאכל כזית מצה באחרונה [פסחים קיט, ב], דמכל מקום יצטרך לומר זמן ב' פעמים, אחד בבית איום טוב, ואחד בסוכה אסוכה, ושמא אין להרבות בברכות אף כהאי גוונא, מה שאין כן בליל ב' דאמר זמן בליל ראשון בסוכה טוב יקדש בבית וקראת עונג במקום עונג, הקריאה קידוש, וכזית פת בסוכה, יע"ש. והיינו מאי דרוצה להחמיר בליל ב' לאכול כזית תחלה בבית אף כזית כל זמן שלא יצא ידי חובת סוכה, עיין אות י"א, ולא דמי למצה, כי בכאן אסור לאכול חוץ לסוכה. אבל הוא ז"ל [התרומת הדשן] פסק שם בליל ב' אין צריך לאכול בסוכה בירדו גשמים כל זמן אכילה, יע"ש. א"כ כל זמן שהגשם יורד רשאי לאכול בבית, וכשיפסק ראוי לילך לסוכה לאכול שם כזית, (או) [אז] חייב דספק הוא מן התורה כו', ולדין יום טוב ב' כו'. ולפי זה נמי י"ל בליל ב' אם רואה שאחר שעה או שתיים יפסוק הגשם יוכל לאכול בבית הסעודה ושם הקידוש, ואח"כ כשיפסוק הגשם ילך לסוכה ויאכל כזית, מה שאין כן בליל א' קידוש וכזית ראשון בסוכה דווקא. ולפי זה י"ל דעת הר"ב בהג"ה גם כן דבליל ראשון חייב כזית בלא הפסיק הגשם כל הלילה, וי"ל דגם כזית ראשון דווקא בסוכה, או שלא להרבות בברכות, או דאסור חוץ לסוכה, כמו שכתבתי באות י"א והבן זה. ובברכה לישוב בסוכה בליל א' [בגשם], וכל שכן ליל ב', אין לברך, דספק לקולא.

חכמת שלמה אורח חיים סימן תרלט סעיף ה: וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכה אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין וכו'. נ"ב, הנה מדברי הט"ז [ס"ק יז] מבואר דהמנהג הוא לברך לישב בסוכה אף דירדו גשמים, דקיימא לן (כסמ"ג) [כסמ"ק] וכו'. הנה הראו לי באחרונים בשם הפרי מגדים [משבצות זהב שם] שאין לברך מכח דהוי ספק ברכה. והנה לפענ"ד אינו נראה כן, מלבד דכן המנהג לברך בלילה ראשונה, וכן מורה לשון הט"ז דכן נהגו, וכן מורה לשון הרמ"א שכתב סתם חייב לאכול, משמע כדינו בברכה, דבלאו הכי היה לו לפרש. והנה מלבד זה נראה דכן ראוי ונכון ואין כאן ספק פלוגתא כלל, דהנה אף המתרצים קושית התוספות [ברכות מט, ב ד"ה אי; סוכה כז, א ד"ה אי] בענין אחר ולא מכח ירדו גשמים, מכל מקום נראה דמודים לדינא בזה. והוא דהרי יש להבין זה גופא מנא ליה להמשנה [סוכה כח, ב] דבירדו הגשמים או מצטער [שם כו, א] פטור מן הסוכה. ואין לומר מתשבו כעין תדורו, דגם בדירה דרכו לצאת כן, דא"כ היה להמשנה לתלות בזה לשער אם היה מזדמן כן בביתו אם היה יוצא ולמה משער משתסרח המקפה, ולמה תלה בזה. וגם אף אם הוי מכח תשבו כעין תדורו י"ל דטעמא דקרא נמי הוי כן, והיינו כיון דאכילת שאר הימים הוה רשות, א"כ אם רצה לא היה אוכל ולא היה חייב בסוכה, רק שהתורה גזרה אם רוצה לאכול או לישן אז חייב בסוכה, וא"כ תינח אם האכילה או השינה הוי לו תענוג אז נחשב האכילה הנאה, והיכי דבעי להנות בעינן סוכה, אבל במצטער או בירדו גשמים בשיעור שתסרח המקפה, א"כ אין אכילה ושינה זו תענוג לו רק צער, וכל היכי דהוי צער אין זה אכילה ושינה והוי כלא אכל ולא ישן וממילא פטור מסוכה, וא"כ תינח בשאר הימים דהוי רשות, אבל בלילה הראשונה דהוי האכילה חובה, א"כ לא תלוי מלתא בהנאתו כלל, ולו יהא דאינו נהנה חייב בסוכה, והרי אף באין לו תאוה לאכילה חייב לאכול בסוכה. לכך מה בכך דמצטער באכילה זו, סוף סוף חייב בסוכה. גם י"ל בזה כיון דהוי חובה עליו לאכול, א"כ המצוה בעצמה הוה הנאה לו שמקיים המצוה לכך חייב בסוכה, ואף דמצות לאו להנות נתנו, הרי היכי דהוי הנאת הגוף בהדי הנאת מצוה אמרינן מצות להנות ניתנו, א"כ עכ"פ יצא צערו בהנאת קיום המצוה ולא נחשב מצטער. ומה שלא תירצו כן קושית התוספות, היינו דאדרבא דהוי קשה להו דבשביל ירדו גשמים לא הוי צריך הגזרה שוה, כיון דבלאו הכי הוי חיוב עליו מכח

יום טוב, ממילא בעי סוכה כיון דאכילה זו נחשב צער, וגם לא תליא בהנאתו רק חובה עליו וממילא חייב בסוכה ולא בעינן הגזרה שוה בשביל זה, אבל לדינא מודים דאף בירדו גשמים חייב בסוכה ואין כאן ספק ברכה. ועוד נראה בטעמו, דאף שכתב הרמ"א [סעיף ז] בשם הגהות מיימוניות דהפטור ועושה נקרא הדיוט, נראה דזה הוה רק בשאר הימים, דהרי חזינן דיש כמה דיעות, וכן נוהגין דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, ולמה לא כתבו למונעם דהוה הדיוטות, ולקיימן בלי ברכה כולי עלמא מסכימין דאין מוחין בידם, ולמה לא אמרינן דהוי מעשה הדיוטות. ובעל כרחך דבשאר מצות עשה שהזמן גרמא כיון דעכ"פ לאנשים הוי חיוב, לכך אף מי שאינו מחוייב אם עושה לא נקרא הדיוט, אבל בסוכה כיון דאף כל אדם בלי גשמים נמי אינו חיוב רק רשות, דאי בעי לא אכיל, וכיון דהוי רק רשות לכך שוב אם ירדו גשמים ג"כ אם עושה כן הוי הדיוט. וא"כ בלילה הראשונה במקום שאין גשמים יורדין הוי כאן חובה לאכול בסוכה, א"כ אף במקום דגשמים יורדין לא גרע הוה מנשים ולכך יכול לקיימו בתורת אינו מצווה, ועכ"פ לא נקרא הדיוט, וא"כ שוב יכול לברך כמו נשים שמברכין על מצות עשה שהזמן גרמא ואין כאן ברכה לבטלה, וא"כ שוב הוי ספק ספיקא להקל, אולי כדעת הסוברים דהגזרה שוה הוה על חיוב הסוכה בירדו גשמים, ואם תמצוי לומר כאינך פוסקים דלמא הלכה כהפוסקים דנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, וא"כ הכי נמי בזה. ולכך העיקר כמנהג ישראל וכדעת הטורי זהב לברך בזה על הסוכה לילה הראשונה, וכן עשינו מעשה. ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל, אמן, ודו"ק.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תרלט: סעיף יז: אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל בסוכה ואם ירצה לא יאכל רק מיני מאכלים שמותר לאכלן חוץ לסוכה שאין המצוה אלא שאם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה.

במה דברים אמורים בחולו של מועד אבל ביום טוב ובשבת שהוא בתוך החג שחייב לאכול פת יותר מכביצה כמו שנתבאר בס' רצ"א [צריך לאכול בתוך הסוכה ואם ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית ועל דרך שיתבאר.

במה דברים אמורים מלילה הראשונה של חג ואילך אבל בלילה הראשונה של חג דהיינו ליל ט"ו בתשרי צריך לאכול בתוך הסוכה אפילו בשעת הגשם ואף על פי שהוא מצטער מחמת הגשם וכל המצטער פטור מן הסוכה מכל מקום בלילה

הראשונה חייב לאכול בסוכה לפי שאנו למדין בגזרה שוה מחג המצות נאמר כאן בחג הסוכות בחמשה עשר יום לחדש ונאמר להלן בחג המצות בחמשה עשר יום לחדש מה ט"ו יום האמור להלן לילה הראשונה חובה לאכול כזית מצה כמ"ש בסי' תע"ה אף ט"ו האמור כאן חובה לאכול בסוכה.

ובאכילת כזית בתוך הסוכה יוצא ידי חובה כמו שיוצא באכילת כזית מצה אבל מכל מקום חייב לאכול עוד פת בבית שהרי בכל סעודת יום טוב חובה לאכול יותר מכביצה פת אלא שבתוך הסוכה בשעת הגשם אין חובה לאכול יותר מכזית כמו באכילת מצה.

ואפילו שלא בשעת הגשם אם ירצה לאכול כזית בסוכה וכביצה מצומצמת תוך הבית הרשות בידו אלא שהמחמיר לאכול כל הסעודה בתוך הסוכה שלא בשעת הגשם הרי זה משובח כמו שנתבאר למעלה.

ישיבה בסוכה לפני החג

שאלה: אדם שבנה את הסוכה כמה ימים לפני חג הסוכות במרפסת ביתו, האם יכול לפני החג לשבת עם אשתו במרפסת (שכעת סוכתו בנויה שם) - ולאכול ארוחת ערב בכדי להתאזורר?

תשובה: מסתימת הפוסקים משמע שמותר, והטעם לכאורה הוא, שכל עוד לא חלה המצוה עדיין, אינו נראה כ'מוסיף' על המצוה (בפרט שאינו מכוין לכך), ולכן אין דינו כיושב מיד לאחר לחג.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרסו דיני סוכה ביום השביעי, ובו סעיף אחד. סעיף א: אף על פי שגמר מלאכול ביום השביעי שחרית, לא יסתור סוכתו אבל מוציא הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה, ומתקן את הבית לכבוד יום טוב האחרון; ואם אין לו לפנות כליו ורוצה לאכול בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום ארבעה על ארבעה לעשות היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה כמוסיף. הגה: ואם רוצה לאכול בסוכה אחר החג א"צ לפחות בה, דלא נראה כמוסיף רק ביום שמיני (מנהגים). ואם הוצרך לסעוד בשאר היום, צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה; ובחוצה לארץ, שצריך לישב בה בשמיני,

גמר מלאכול ביום השמיני מוריד כליו ומפנה אותם ממנה; ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יום טוב, ומה יעשה להיכרא, אם היתה קטנה שאסור להניח בה הנר בשאר הימים, יניחנו בה; ואם היא גדולה, שמותר להניח בה הנר, מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם, כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרסו סעיף א: אפילו גמר סעודתו ביום השביעי שחרית ובארץ ישראל שא"צ לישב בה בשמיני עצרת מ"מ לא יסתור סוכתו לגמרי שהרי צריך לישב בה כל היום עד הלילה ואולי איתרמי ליה סעודה ויצטרך לאכול בסוכה אמנם הכלים שצריך להבית מוריד אותם מהסוכה מן המנחה ולמעלה ונראה דממנחה קטנה היא שאז ניכר שעושה לכבוד יום טוב ומתקן את הבית לכבוד יום טוב האחרון ואין בזה בזיון להסוכה.

סעיף ב: ואם אין לו בית והוא מוכרח לישב גם בשמיני בסוכה בארץ ישראל והרי מיחזי כבל תוסיף דבל תוסיף גמור ליכא משום דקיי"ל לעבור על בל תוסיף שלא בזמנו בעי כוונה לשם מצוה [ראש השנה כ"ח:] אבל בלא"ה אינו עובר בבל תוסיף אבל מ"מ מכוער הדבר ואמרו חכמים [מ"ה] שצריך לפסול את הסוכה והיינו לפחות בהסכך מקום ד' על ד' ואף על גב דגם בג' טפחים נפסלה באויר מ"מ אין היכר כל כך ודבר פשוט הוא שאם נצרך לאכול עוד בשביעי שצריך לאכול בסוכה ודע דחשש לצאת מבל תוסיף אינו אלא בשמיני ובח"ל בתשיעי משום דסמיכי לימי הסוכות אבל מי שרוצה לאכול אחר החג בסוכה א"צ כלום דאז לא מיחזי כבל תוסיף וא"צ לפחות בה ולא לקלקלה ויושב ואוכל.

סעיף ג: וזהו הכל בא"י אבל בח"ל א"צ לעשות בשביעי כלום שהרי צריך לישב בה בשמיני עצרת וביום השמיני מה יעשה גמר מלאכול מוריד כליו מן המנחה ולמעלה לביתו מפני כבוד יום טוב האחרון ואף על גב דטורח את עצמו מיום ראשון לשני מ"מ הא א"א בעניין אחר דבלילה א"א להוריד וגם אין בזה טירחא דאינו מעמידם כהוגן בבית עד הלילה והורדה בעלמא לית לן בה.

סעיף ד: ומה יעשה בח"ל כשאינו לו בית ומוכרח לאכול בסוכה גם בתשיעי שלא יהיה נראה כמוסיף ולפחות בה א"א שהרי ביום טוב אסור לפחות אמרו חכמים [שם] דכך יעשה להכירא דאם היא סוכה קטנה שאסור להניח בה הנר בשאר ימים

כמ"ש בסי' תרל"ט יניח בה את הנר ואם היא גדולה שמותר להניח בה את הנר מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם שאסור להכניסם לסוכה כמבואר שם כדי להכיר שפוסלה ושכבר נגמרה מצותה ולא מיחזי אז ככל תוס'.

סעיף ה: ודע דהרא"ש ז"ל שלהי סוכה דקדק מפירש"י שם דאפילו בח"ל צריך לעשות איזה היכר בשביעי בהסוכה להורות דמה שיאכל שם בשמיני לא תהא ככל תוס' ודחה זה ע"ש וגם באמת אין מרש"י הכרח כל כך ע"ש אמנם נ"ל דעיקר דבר זה תלוי באופן הישיבה שלנו בשמיני עצרת ויתבאר בסי' תרס"ח [הרא"ש תפס מ"ש רש"י מ"ח. בד"ה הא לן לבני בבל מדליק הנר דאשביעי קאי ואפשר לומר דאשמיני קאי ועב"ח וק"נ שם].

לבוש אורח חיים סימן תרסו סעיף א: אף על פי שגמר סעודתו ביום שביעי לא יסתור סוכתו, שמא יזדמן לו סעודה אח"כ ויצטרך לאכול בה, שצריך לאכול ולישן בה כל אותו היום שמצותה כל שבעה, אבל מוציא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה, ומתקן הבית לכבוד יום טוב האחרון במקום שיסעוד שם ביום טוב. ואם רוצה לאכול בה בשמיני שלא לשם מצות סוכה, כגון שאין לו מקום אחר לסעוד שם, צריך לפחות בה ארבעה על ארבעה, לעשות היכר שאין יושבין בה לשם מצות סוכה שלא יהא נראה כמוס'י. וזהו דוקא לבני ארץ ישראל שאין צריכין לישב בה בשמיני, ויום שביעי שלהם הוא להם חול הלכך יכולין לסותר ולפחות בה, אבל אנו שצריכין לישב בה בשמיני משום ספיקא דיומא, אין לנו לעשות בה שום היכרא של פסול, שהרי ביום שמיני אנו יושבין בה שמא הוא לנו יום ז' ואנו עושין אותו יום טוב משום שמא הוא יום שמיני, ואם רוצה לישב בה בתשיעי שלא לשם מצות סוכה שאי אפשר לו לפחות בה ביום שמיני מפני שהוא יום טוב ואסור לסותר, מה יעשה להכירא, אם היא קטנה שאסור להניח בה את הנר בשאר הימים יניחנו בה, ובזה יש היכירא, ואם היא גדולה שמותר להניח בה את הנר, יניח בתוכה כלי מאכל שהם אסורים להניחם בתוכה בשאר ימות החג, כדי להזכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה: * הג"ה ועיין לעיל סימן תרל"ט סעיף א': במה דברים אמורים שצריך לפחות בה דבר, היינו כשיושב בה בשמיני לבני ארץ ישראל או בתשיעי לדידן, אבל אם ירצה לישב בה בשאר ימות השנה אינו צריך לפחות בה דבר, שאינו נראה כמוס'י בשאר ימות השנה שהכל יודעין דלאו למצוה יושב בה.

מגן אברהם סימן תרסו ב: נרא' כמוסיף. אבל אינו עובר משום בל תוסיף כיון דאינו מתכוין לשם מצוה דשלא בזמנו בעי כונה לכ"ע עמ"ש סי' תרנ"א סי"ד.

ט"ז אורח חיים סימן תרסו א: שלא יהא נראה כמוסיף. אבל מוסיף ממש לא הוה דאמרי' ס"פ ראוהו ב"ד שלא בזמנו אינו עובר על ב"ת רק אם נתכוין להוסיף.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תרסו (א) שלא. עיין ט"ז. ראש השנה כ"ח ב' שלא בזמנו לעבור בעי כוונה, אז לוקה, ושלא בכוונה לית איסור תורה כי אם איסור דרבנן, ובעי היכרא שלא יעשה איסור דרבנן. ובשו"ע משמע לדידן ביום השמיני אין עושה שום היכר כלל, ולא מוריד בשמיני שום כלי נאה לבית, כי אם ממנחה ולמעלה בשמיני כמו לבני ארץ ישראל בשביעי. ואפשר שאסור להניח נר וקערה בשמיני לדידן, דבספק שביעי הוא. ועיין ב"ח [ד"ה אף וד"ה אכן] שכתב בשם רש"י סוכה מ"ח [ע"א ד"ה הא לן] אף לדידן בשביעי אם יש לו כלים נאים מורידן בשביעי לבית, ובשמיני רק בסוכה מה שצריך לו, ומה שהסיר [הכלים] הנאים יש היכרא שלא לעבור בל תוסיף בשמיני. ואם אין לו כלים נאים כלל, או אין מקום להוריד, יעשה היכר בנר כו' בליל שמיני. ועיין אליה רבה כתב בשם רוקח [סימן רכב] להכניס כלי מאכל בליל שמיני, יע"ש. ולפי זה לבני ארץ ישראל יש להחמיר דוקא נר או קערה להיכרא, ולא מהני שיוציא כלים הנאים, דיש לומר דלא מהני. ולדידן בשמיני גם כן. ובשביעי אי יש כלים נאים מפנה לביתו ויוציא ממה נפשך, ואם אין לו, יעשה נר להיכרא או קערה. ואף על גב כל שעושה בספק אין עובר בל תוסיף, יש לומר בקיאין בקביעא דירחא, או כל מה דאפשר לתקן מתקנינן, ועיין [ט"ז סימן לד ס"ק ב ומ"א שם ס"ק ג] גבי ב' זוגות תפילין רש"י ור"ת. ועיין חידושי הריטב"א [סוכה מת, א ד"ה סוכה] ממנחה ולמעלה, קטנה. ויש לומר לדידן בשמיני יום טוב, איך מפנה ממנחה ולמעלה לצורך תשיעי ומכין מיום טוב לחבירו. ויש לומר שלא מכין לתקן הבית, כי אם מפנה ממנה להיכרא, וצ"ע. ועיין מ"א [ס"ק ג], ואי"ה שם יבואר עוד. וכל קודם מנחה קטנה יש לומר אין נראה שעושה לכבוד יום טוב.

פסקי תשובות אורח חיים סימן תרסו: אין איסור נראה כמוסיף אלא ביום השמיני בארץ וביום התשיעי בחו"ל, אבל בשאר ימות השנה מותר לאכול ולישן בסוכה כשירה, ומסתימת הפוסקים משמע שגם בערב סוכות ליכא איסור.

פסקי תשובות הערות סימן תרסו הערה 5: אמנם צ"ע, דטעמא דאסור בשמיני מפני שהוא סמוך לחג, ומטעם זה היה לאסור גם בערב סוכות, ובפשטות, כי רק לאחר קיום המצוה איכא משום מחזי כבל תוסיף אם ממשיך לקיים המצוה ולא לפניו, ולע"ע לא מצאתי מי שיעורר בזה, ומ"מ נראה שאם עוד לפני התקדש החג יאכל סעודה אחת או כביצה מזונות בבית בודאי ליכא חשש כלל, עפ"י דברי הבן איש חי שם לענין מוצאי סוכות שאם אכל סעודה אחת בבית שוב יכול לאכול שאר סעודותיו בסוכה דע"י שאכל סעודה אחת בבית ניכר שאינו עובר על בל תוסיף ומסיים דלא חיישינן למראית עין של אורחים שנכנסים לביתו ורואים שאוכל בסוכה.

טלטול הסוכה

שאלה: סוכה העשויה מברזלים ומיריעות בד וסכך לנצח (שאינה כבדה כל כך) - הבנויה על חלק ממרפסת ביתו וצמודה לדלת של היציאה למרפסת, ומעוניין באחד מימי חול המועד להזיזה מעט לצד, בכדי שיוכל להיכנס לחלק האחר של המרפסת, האם יכול לטלטלה מעט ממקומה?

תשובה: אין איסור להזיז סוכה ממקומה לצורך בימי חוה"מ, שהרי אף להשתמש ולהנות משימוש בסוכה עצמה מותר. (והאמור בכמה מקומות, שסוכה 'הוקצתה למצוותה', הכוונה היא שאסור 'ליטול' חלק ממנה ולהשתמש בה איזה תשמיש לצורכו).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלח סעיף א: עצי סוכה אסורים כל שמונת ימי החג, בין עצי דפנות בין עצי סכך (ואפילו קיסם לחצוץ בו שיניו אסור) (מהרי"ל), ואין ניאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום הז' כולו הסוכה מוקצה עד בין השמשות, והואיל והוקצה לבין השמשות של שביעי הוקצה לכל היום. הגה: ואפילו נפלה הסוכה, אסורים ולא מהני בה תנאי (טור); אבל עצים הסמוכים לסוכה, מותרים ועיין לעיל סימן תקי"ח סעיף ח'; ואם אחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר סוכה הוסיף דופן, לא מיתסרא; אבל אם עשה ארבעתן סתם, כולן אסורות ומוקצות. הגה: וכל זה לא מיירי אלא בסוכה שישב בה פעם אחד, אבל אם הזמינה לסוכה ולא ישב בה, לא נאסרה, דהזמנה לאו מילתא היא (הגהות אשר"י פרק המביא).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלח סעיף א:
 (א) עצי סוכה וכו' - דכתיב חג הסוכות שבעת ימים לד' כשם שחל שם שמים
 על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה. ואפילו עשה סוכה אחרת בחוה"מ וא"צ
 לראשונה אפ"ה עציה אסורים בהנאה.

(ב) שמונת - ולדידן גם בט' שהרי בשמונה עדיין מחוייב לאכול בסוכה וכיון
 דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא ואם חל שבת אחר יום טוב נוהגין
 שלא להסתפק ממנו גם בשבת דהוי כמכין מיו"ט לשבת.

(ג) בין עצי דפנות וכו' - ואין נ"מ בין סוכה חדשה ובין ישנה כל שסיככה לשם
 חג אבל היושב בסוכת רועים ובורגנין וקייצין הרי היא כסוכה דעלמא שבשביל
 שנכנס זה ואוכל שם פתו לא נתקדשה.

(ד) ניאותין - היינו דרך ביטול שבזה תבטל קדושתה אבל בעוד שהיא קיימת
 אין איסור הנאה ממנה כגון לסמוך עליה או להניח עליה שום דבר כיון שעדיין
 קדושתה עליה.

(ה) ואפילו נפלה הסוכה וכו' - היינו דאפילו להפוסקים דסברי דמן התורה
 אינה אסורה אלא בעודה קיימת מדרבנן מיהא אסור להנות ממנה מטעם מוקצה
 דאיתקצאי בבין השמשות של תחלת החג.

(ו) ולא מהני בה תנאי - אף אם אמר איני בודל כל ביה"ש כיון דא"א ליטול בין
 השמשות משום דקא סתר אהלא ואיתקצי לכולי שבעה משא"כ בנוי סוכה בס"ב
 דמהני שם תנאי ודע דהא דמשמע מסתימת רמ"א דלא מהני תנאי בשום גוונא
 ואפי' נפלו היינו דוקא בשבעת הימים אבל בשמיני שלו דאיסורו הוא רק משום
 מוקצה מהני תנאי לכשיפלו שיכול להשתמש בהן.

(ז) אבל עצים הסמוכים וכו' - עיין לעיל בסימן תקי"ח במ"ב סקל"ט שם ביארנו
 כל פרטי דין זה.

(ח) ועיין לעיל בסי' תקי"ח ס"ח - ר"ל דשם מבואר בהג"ה דאם זרק חבילות על
 הסכך דאינו בטילות לגבי הסכך וה"ה הכא בסוכה דמצוה ועיין שם במ"ב.

(ט) אלא בסוכה שישב בה פ"א - עיין במ"א שאפילו לא נעשית לשם סוכה
 דהיינו שהיתה עשויה לצל כיון דמדינא סוכה כשרה היא וישב בה פ"א אסורה

שוב כל ימי החג ונ"ל דמיירי שהזמינה מתחלה לשם סוכת החג או שבעת שישב בה היה דעתו לישב בה כל ימי החג הלא"ה לא נתקדשה בפ"א להיות שם סוכת החג עליה וכמו שכתבנו למעלה בסק"ג. ומי שיש לו סוכה בנויה משנה לשנה מ"מ אינה אסורה עד שישב בה בחג אף על גב דכבר ישב בה בשנה שעברה מ"מ כשעבר החג בטלה קדושתה וצריך מעשה אחר שתחול קדושתה כ"כ המ"א ויש מאחרונים שמפקפקין בזה וטוב להחמיר.

ביאור הלכה סימן תרלח סעיף א בין עצי דפנות בין עצי סכך - דע דדעת הרא"ש והעתיקו הטור דבעצי דפנות ליכא איסורא כלל דהקרא קאי רק על הסכך אכן המחבר סתם לדינא כדעת הרמב"ם דעצי דפנות ג"כ אסורים דדפנות צריכות לה דאי לאו דפנות לא קיימא הסוכה אכן נחלקו בפירושו דדעת הב"י דלהרמב"ם איסורו הוא רק מדרבנן וכ"כ הט"ז אכן הב"ח ועוד כמה אחרונים סוברים דלהרמב"ם הוא איסור דאורייתא וכן מן הר"ן משמע דס"ל דהוי דאורייתא ועיין בעיטור דהביא ג"כ הראיה מן דף יו"ד שאמרו שם דלמא מן הצד ולפי פירש"י שם דהיינו מן הצד של הדפנות ובודאי דפנות לא גריעא מן נוי שלהן עי"ש אכן מסתפק דילמא הפירוש שם בגמרא מן הצד של סכך.

* עצים הסמוכים לסוכה - ואם הוסיף בסכך עד שאין גשמים יורדים לתוכה די"א דפסולה כבסימן תרל"א במ"א סק"ב נהי דאפ"ה כל הסכך אסור בהנאה לדבריהם כל שבעה עכ"פ מדרבנן ועוד דאינו יכול לשער באומד יפה מה ששייך לסכך מ"מ אם רוצה ליטול ביום טוב ע"י עכו"ם להכשיר הסוכה שלא תהיה מעובה כ"כ שרי דהוא שבות דשבות במקום מצוה דלא הוי סתירת אהל רק מדרבנן [פמ"ג].

* ואם אחר שעשה השיעור וכו' - ארבעתן סתם לא מיתסרא. עיין בחידושי אנשי שם דמצדד לומר דהר"ן סובר ג"כ כהתוספות דדוקא כדי הכשר סוכה הוא מן התורה והיתר מזה הוא מדרבנן וכונת הר"ן ג"כ לענין ארבעתן דעל כדי שיעור הוא מן התורה והיתר מזה הוא רק מדרבנן ולענ"ד לא נהירא כלל ודברי הר"ן הוא כעין מה שאמרו בשבת קל"ג בענין מילה כ"ז שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין בין על ציצין שאינן מעכבין והטעם דכולה חדא מלתא הוא כפירש"י ולאחר שפירש אינו חוזר על ציצין שאינן מעכבין ולכן אמר אם אחר שעשה וכו' הוסיף דופן ור"ל דלאחר שגמר שיעור הכשר סוכה נתיישב בדעתו שצריך לעשות עוד דופן רביעי

הוא מלתא באנפי נפשיה אבל אם עשה ארבעתן ר"ל שלא הפסיק בינתיים נחשבו כל הארבעה בכלל סוכה וכולן הן מן התורה ולכאורה יש לומר דלהכי לא אמר כר"ת דרק כדי הכשר סוכה כשר דמאן מפייס דאלו הן בכלל סוכה ואלו הן בכלל יתר אימא איפכא ויותר נ"ל דגם הוא ס"ל כר"ת אך הוא מפרש דברי ר"ת דר"ל דמתחלה עשה כדי הכשר ואח"כ הוסיף אבל אם עשה כל הדפנות זה אח"כ כסדרן הם שוות כולם כאחד לדינא ולהכי העתיק הב"י בשו"ע דברי הר"ן אף דבתוספות והרא"ש הוזכר שיטת ר"ת משום דהר"ן מפרש דברי ר"ת ואך בזה חלוק על ר"ת דלר"ת אפילו ביותר מכדי הכשר אסור עכ"פ מדרבנן ואיהו ס"ל דלא מיתסרא כלל ובזה ס"ל להב"י כהר"ן.

* לא נאסרה - נ"ל דלא אמרה אלא לענין קדושת החג שחל על הסכך הוא דבעינן ישב בה בחג אבל משום מוקצה דסתירת אוהל דאסור בכל יום טוב הרי לא תלי בישב בה לגמרי אלא דאינה אסורה רק ביום טוב ובחווה"מ שרי כהאי גוונא [מזר וקציעה].

* דהזמנה לאו מילתא היא - וצ"ע אי הכי אפילו אי ישב בה אחר שקידש היום לא ליתסרא כולא יומא אלא לשעה שישב בה בלבד דהא אכתי לא הוי איתקצאי לבין השמשות ולא איתקצאי לכולא יומא ולכי נפק תשתרי [מז"ק הנ"ל] והנה לפי מה שכתב מקודם אפילו לא ישב בה כלל אסור עד חווה"מ דמשום סתירת אוהל הוא מוקצה ונראה דכונתו דמשום קדושת החג לא מיתסרא אלא לשעה שישב בה.

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלח סעיף א: הסמוכים לסוכ' מותרים. ואם סמך עצים לסוכ' כדי לעבות' אפילו אחר שנגמרה אסורים דלא גרע מנויי סוכה אא"כ התנ', יש"ש ונ"ל דה"ה שקים שנותנים לעבותם.

דפנות הסוכה

שאלה: לפי המנהג שמביא הרמ"א - לעשות בסוכה ד' דפנות שלימות, האם מספיק שבכל צד יהיה עכ"פ דופן של 57 סנטימטר (המינימום הנדרש לדופן), ושאר המשך דופן הסוכה יהיה בכיסוי בד בלבד (שמונא בהלכה שא"י לכתחילה).

תשובה: מאחר ומעיקר הדין באם קושר את הבד היטב למסגרת הברזל של הסוכה (כמו ב'אזיקונים' וכיוצ"ב) - מחיצת בד כשרה. לכן, במקרה כאן שישנה דופן ממש כשיעור דופן סוכה, ושאר המשך הדופן יש לה 'צורת הפתח' ומכוסה ביריעת בד הקשורה היטב, יש לומר שיוצא ידי מנהג זה שהובא ברמ"א - להיחשב דפנות שלימות.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרל סעיף י: העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה; אם היו חזקים, או שקשר אותם וחזק אותם עד שלא תהא הרוח מצויה מנידה אותם תמיד, ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם, הרי זו כשרה; על כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים, אף על פי שקשרן בטוב, זמנין דמינתקי ולא אדעתיה והוי ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה; והרוצה לעשות בסדינים, טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות משלשה.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרל סעיף י (יא) זמנין דמינתקי. כ"כ הטור בשם הר"פ. וק"ל ממ"ש בסי"א שיקשור שם בהמה לדופן ולא חיישי' דמינתקא ובהדיא אמרי' בפ"ק דב"ק שור דרכיה לנתוקי ואפ"ה כשר בסוכ' ק"ו ביריעות הקשורים בטוב וצ"ל דדוק' בכל המחיצות החמיר משא"כ בעשיית דופן מבהמה לא מיירי רק להכשרה וכמ"ש בס"ב.

(יב) במחיצות קנים. דאז אפי' אם ינתקו היריעות יש מחיצה מחמת הקנים.

עטרת זקנים על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרל סעיף י ה] על כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן. ואל יתלה בסוכה יריעות שעטנו אלא אם כן הם גבוהים שלא יוכל ליגע בהן (מהר"י ווייל סימן קצא וכן כתוב באגודה פרק קמא דסוכה סימן ט).

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרל סעיף י יד העושה סוכתו כו'. ולא סמכה ע"ג האילן דאל"כ אין עולין לה ביי"ט כמ"ש סי' תרכ"ח ס"ג ועמ"ש שם דלא כב"ח, אבל סמך הסכך ע"ג בהמה פסולה מפני שאין לה קבע כמ"ש סי"א וע' בתו'.

טו חזקים. משמע קצת בתוס' דאם רוב הדופן מן החזק כשרה עס"ה.

טז הרוח מצוי'. אפי' עומדת בבית שאין שם רוח אינה מחיצה עמ"ש סי' שט"ו.
 יז קנים בפחות מג'. וא"כ אף שהרוח מנענע היריעות מ"מ נשארו מחיצות
 בקנים [ב"ח] ולפ"ז מ"ש ס"א אם עשו רק ג' דפנות לא מהני קנים בלא יריעות ע"ש.
 פרי מגדים משבצות זהב על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרל
 סעיף י (יא) זימנין. עיין ט"ז. משמע בהמה ב' דפנות לא מהני קשירה. ועיין אליה
 רבה [ס"ק] ח"י דהבהמה כשתברח יראה, מה שאין כן כאן דמנתקי ולא אדעתיה.
 גם יש לומר כשקושר בחזקה שפיר, וביריעות דרך לקשור במשיחה וכדומה, י"ל
 שינתק כו'.

פרי מגדים אשל אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרל
 סעיף י טז הרוח. עיין מ"א. בסימן שט"ו [ס"ק] א' וילון בין חדר לחדר שאין שום
 רוח מצויה, אפילו הכי לא הוה קבוע, כיון שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה דחוץ.
 ומהאי טעמא בוילון לפני המטה לשמש מטתו אסור [שם סעיף א בהגה], אלא א"כ קבע
 במשיחה למטה. ועיין סימן תרכ"ח במ"א [ס"ק] ד'.

שו"ת משנה הלכות חלק ה סימן עז: מה שנוהגים לעשות סוכה מסדינים נגד
 המבואר בש"ע: ובד"ת אשר תמה מה שנוהגין לעשות מחיצות לסוכה מסדינים
 והוא נגד המבואר בש"ע סי' תר"ל ס"י דאין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של
 פשתן יפה העיר בזה ומה שהביא דבערוך השלחן כתב דבדיעבד אם קשרן כשרות,
 הנה אפילו נימא דכן הוא מ"מ האיך עושין כן לכתחלה במצוה של תורה ומה שהביא
 מספר מועדים וזמנים ח"א דף קס"ז דאולי אם קשר למעלה ולמטה ומן הצדדים אין
 להקפיד אין לי זה הספר אבל לא ידענא מאי קאמר שהרי מפורש אמרו בש"ע אף
 על פי שקשרן בטוב, וקשרן בטוב ע"כ בכל אופן קאמר ואפילו למעלה ולמטה ומן
 הצדדין דכל שאפשר עוד לקשרן יותר אין זה בטוב וזה פשוט מאד.

ומה שנראה דהנה הטור הביא לשון רבינו פרץ וז"ל כתב הר"פ ע"כ אין נכון
 לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים אף על פי שקשרן בטוב זימנין
 דמנתקי ולא אדעתיה והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה והרוצה
 לעשות בסדינין טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג' וכלשון זה העתיק הב"י
 בש"ע ודייק הט"ז דדוקא כל המחיצות הוא דאסור אבל מחיצה אחת מותר ובשבו"י
 ונהר שלום ובא"ר דחו דברי הט"ז ותירצו קושיתו ממה שדייק מהקושר בהמה

למחיצה ומיהו לפענ"ד דיוק הט"ז אתי שפיר בלי קושיא זו מלשון הר"פ שכן הוא לשונו ע"כ אין נכון לעשות כל המחיצות משמע דוקא כל המחיצות אין נכון לעשות אבל מקצתן נכון לעשות ולשון זה הוא ג"כ בטור ובש"ע, אלא דבכל בו סי' ע"א כתב וז"ל והר"פ ז"ל כתב ומה שנהגו העולם לעשות כל הד' מחיצות בסדינין בלא שום ערבה אין זה נכון אף שקושרין אותן היטיב וכו' והרוצה לעשות מחיצה בסדינין בלא שום ערבה וכו' והנה פתח במחיצות לשון רבים וסיים במחיצה לשון יחיד משמע לכאורה דבכל אופן אסור וי"ל ועיין מהרי"ל הל' סוכה וצ"ע קצת לשון מצוה הבא בעברה.

ולפום ריהטא עלה במחשבתי לישב קצת מנהג העולם ע"פ דעת הלק"ט ח"ב סי' נ' שיצא לחלק דדוקא במבוי אין לעשות מיריעות אבל בחצר שהוא מוקף מחיצות יכול לעשות אף מיריעות א"כ עכ"פ היינו יכולים ליישב הני סוכות שעשוין בחצר מיריעות אמנם הדרנא בי שהרי המג"א סקט"ז כתב דאפילו בבית שאין שם רווח אינה מחיצה עיין סי' שט"ו וא"כ הכ"נ כן הוא גם כי ההלק"ט בעצמו הניח הדבר בספק והוה ספקא דדינא אפילו לו.

והיות כי נהגו העולם לעשות סוכות מיריעות וסדינים פה בארה"ב עושין סוכות ודפנותיהם מיריעות גם שמעתי שבא"י הרבה עושים סוכות כאלו (הגם ששמעתי בשם הגאון מטשעבין זצ"ל שאמר שמי שיש לו סוכה כזו יעשה קנים כל שלשה) לכן נראה למשכוני נפשין דנראה לחדש דלא אסרו רבינו פרץ ודעימיה דפנות מיריעות אלא כשהיריעות קשורין לעצמן ביתדות או בקנים שישנם בד' רוחות או אפשר שלא היו שם קנים אפילו בד' רוחות אבל אם עושה ד' קונדתין ותחבן בארץ ועושה פס המקיף כל הד' קנדתין מלמעלה ולמטה ומחבר היריעות באותו הפס ואז יש לו פס מלמעלה ופס מלמטה וע"ז קשר הסדין ומחבר היריעות באותו הפס בכל האורך מקצה לקצה כה"ג מודה הר"פ ודעימיה דלא חיישינן דילמא מינתק כה"ג דהני ב' פסים מועילים כעין הקנים ואולי גדולה מזה דהקנים לא הוי רק בכל שלשה טפחים והכי מוקף כל הדופן מקצה לקצה בקרשים מלמעלה ולמטה וזה לפענ"ד נכון. עוד אני מוסיף סברא ואומר דהבו עלה ולא להוסיף ודוקא אם קשר בקשר היריעות הוא דגזור הר"פ דחייש שמא ינתק הקשר אבל אם חבר היריעות ביתדות כמו שעושים לנתרים כה"ג מודה דלא חיישינן שמא ינתוק דכיון דניהדק

ביתידות בכל האורך בפס מלמעלה ומלמטה כה"ג ודאי לא חיישינן שמא ינתק דלא גרע מהמחבר נסרים ועכ"פ עינינו רואות דכה"ג לא מנתקים וכיון דהם לא אמרו אלא בקשירה לכן נראה שאם עושה מחיצות מיריעות ומהדקם ביתידות ויש שם פס מלמעלה ולמטה מקיף כל ד' רוחות כה"ג נראה דכ"ע מודי דעושה מיריעות כיון דליכא טעם לגזור בכה"ג וכיון דלא הוי אלא גזרה דרבנן משום שמא ינתק והם לא אמרו אלא בקשירה אף אנן נימא דביתידות ובפסין לא גזרו גם הם והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ועכ"פ זה רק באופן שאמרנו, ודאי לעשות מחיצות מיריעות בקשירה בלי תנאים הנ"ל היינו פסים בהיקף וחיבור ביתידות ח"ו לעבור על דברי ר"פ ודעימיה והש"ע לכתחלה כנלפענ"ד.

[במהרי"ל הל' סוכה וז"ל, ועושין מחיצות שלימות מדפין ואין לסמוך על היריעות המצויירין שתולין אצל המחיצות לנוי דאז הוו מצוה הבאה בעבירה דהיריעות מתנתקות וברוח מצויה אין עומדין ולא שמה מחיצה. והנה דייק מפורש לעשות מחיצות שלימות מדפין ע"ש, ופלא שלא הרגישו בזה האחרונים ז"ל.]

קידוש חוור

שאלה: אדם המקדש בסעודה שעושה בבית הכנסת לבני הקהילה לפני ה'הקפות' בשמחת תורה, ורוצה לאחר מכן לקדש לאשתו ובני ביתו כשהחזור לביתו, האם יכול לקדש להם, והאם יברך שוב שהחיינו?

תשובה: יכול אדם לקדש לאשתו ובני ביתו שהגיעו לחינוך - למרות שכבר יצא ידי חובה. אמנם אם מקדש רק לאשתו ובני ביתו הקטנים שלא הגיעו לחינוך, לא יברך שוב שהחיינו, מפני שהאשה כבר יצאה ידי חובה בברכת שהחיינו שברכה בכניסת החג על הנרות.

מקור: ערוך השולחן אורח חיים סימן רעא סעיף ו: ונראה לכאורה דאימתי מוציאין זה את זה כששניהם התפללו או שניהם לא התפללו דחיובם שוה אבל אם האחד התפלל והשני לא התפלל אין המתפלל מוציא ידי חובת של מי שלא התפלל לדעת הפוסקים דמן התורה יוצאים בתפלה וא"כ מי שהתפלל חיובו רק מדרבנן ומי שלא התפלל חיובו מן התורה ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא אך לפ"ז

לא מצאנו ידו ורגליו בכל המשפחות שהבעה"ב מקדש ומוציא אשתו ובנותיו וכלותיו אף על פי שלא התפללו אמנם האמת דזהו רק בברכת הנהנין וברהמ"ז ולא כן בברכת המצות שאחד יכול להוציא את חברו אף שכבר יצא ידי חובתו מטעם דכל ישראל ערבים זה בזה כדאיתא ספ"ג דר"ה ולכן איש ואשה יכולין להוציא זה"ז בכל גווני ויש מי שרוצה לומר דאשה אינה בכלל ערבות [דגמ"ר] ודבר תמוה הוא והרא"ש שכתב סברא זו ברפ"ג דברכות אינו אלא במצוה שאין להאשה שייכות בזה ע"ש אבל במה שהיא מחוייבת שוה היא לגמרי לאיש [וכ"כ הגרע"א בגליון הש"ע ובתשו'].
 ובתשו'.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעג סעיף ד: יכול אדם לקדש לאחרים אף על פי שאינו אוכל עמהם, דלדידהו הוי מקום סעודה. ואף על גב דבברכת היין אינו יכול להוציא אחרים אם אינו נהנה עמהם, כיון דהאי בפה"ג הוא חובה לקידוש, כקידוש היום דמי ויכול להוציאם אף על פי שאינו נהנה. הגה: ואפילו בקידוש של יום בשחרית בשבת, מותר לעשות כן (רבינו ירוחם וב"ב בשם הרי"ף והרא"ש והטור סי' תפ"ד). והוא שאינם יודעים. ואם עדיין לא קידש לעצמו, יזהר שלא יטעום עמהם, שאסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעג סעיף ד: (טז) לקדש לאחרים - וה"ה דלקטנים מותר לקדש אף על פי שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצות והוא שאינם יודעים לקדש בעצמם וכדלקמיה לענין גדול.
 (יז) עמהם - ואפילו אם כבר יצא לעצמו.

(יח) עמהם - דקי"ל כל ברכות הנהנין אין אדם מוציא את חברו אם הוא עצמו אינו נהנה אז רק בדבר שהוא חוב כגון קידוש וכיוצא בו אדם מוציא חברו וכמבואר הכל בסימן קס"ז סי"ט וכ"ף.

(יט) ואפילו וכו' - ר"ל אף דשם כל הקידוש הוא רק בפה"ג לבד מ"מ כיון דהיא מצוה ועיקרו נתקן שלא בשביל הנאה אלא מצוה עליו כשאר מצות משו"ה מוציא אחרים אף על פי שאינו נהנה כקידוש הלילה ולא דמי לברכת המוציא של שבת של כל השלש סעודות דאינו מוציא אם אינו אוכל עמהם דאף שהם חוב אין החוב עליו משום מצוה אלא כדי שיהנה מסעודת שבת ואין להמצוה עצמה חוב דהא אם הוא נהנה ממה שמתענה א"צ לאכול כדאיתא בסימן רפ"ח ע"כ אין מוציא אחרים

אם אינו אוכל עמהם. ואם קידש על הפת אז מוציא גם בברכת המוציא דהאי ברכת המוציא כברכת בפה"ג לקידוש היין דמיא.

(כ) והוא שאינם יודעים - דאם יודעים לקדש בעצמם אינו יכול להוציאם בקידוש שלו אם אינו יוצא אז בעצמו בהקידוש והפר"ח בסימן תקפ"ה חולק וס"ל דבכל גווני יוכל להוציאם ובספר ארצות החיים סימן ח' מסיק ג"כ דמדינא יכול להוציא בכל גווני אך לכתחלה המצוה שיקדש בעצמו כיון שהוא בקי וגם חברו המוציא אינו יוצא עתה בהקידוש. ואשה אלמנה שאינה יודעת בעצמה איך לקדש לא תוכל ליכנס בבית אחר לשמוע קידוש כיון שאינה סועדת שם כלל אלא יכנס אחר לביתה לקדש לפניה ומהני זה אף שהוא אינו יוצא עתה בהקידוש.

ביאור הלכה סימן רעג סעיף ד והוא שאינם יודעים - עיין במ"ב וכן נראה לענ"ד דבדיעבד מוציא בכל גווני דכל הברכות אף על פי שיצא מוציא אפילו לבקי כידוע להמעין בסימן ח' ס"ה באחרונים שם ובהג"א ספ"ג דר"ה ובר"ן על המשנה דאין פורסין את שמע ומש"כ בב"י פה צע"ג ונראה דמשו"ה נייד הפר"ח בסימן תקפ"ה ופסק דבכל גווני יוצא ונראה דכונת הטור הוא למצוה בעלמא לכתחלה.

עליה משותפת לתורה

שאלה: בית כנסת שבשמחת תורה באים הרבה מבני הקהילה להקפות ולקריאת התורה, ורוצים לעלות את כולם, רק שמפני ריבוי האנשים יקח הדבר ריבוי זמן לכפול את העליות ואנשים לא ירצו להמתין, האם ניתן לעלות כמה יחד באותה עליה?

תשובה: למרות שישנה הקפדה שלא לעשות כן בשאר קריאות התורה שבמשך השנה, מ"מ בשמחת תורה נהוג להקל בכמה וכמה פרטים מעין אלו בקריאת התורה (טלטולה ממקום למקום, וכיוצ"ב). ולכן יכולים להקל לעלות כמה יחד.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרסט סדר יום שמחת תורה, ובו סעיף אחד. סעיף א: במקום שעושין שני ימים טובים, ליל תשיעי מקדשים ואומרים זמן ולמחר מוציאין ג' ספרים וקורין באחד: וזאת הברכה עד סוף התורה, ובשני: בראשית עד אשר ברא אלהים לעשות, ובשלישי קורא המפטיר כמו אתמול ומפטיר: ויהי אחרי מות משה. הגה: וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי

ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה; ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל בראשית נודרים נדבות וקוראים לאחרים לעשות משתה (טור). ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורה שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית הכנסת, כמו שמקיפים עם הלולב, והכל משום שמחה. ונהגו עוד להרבות הקרואים לספר תורה, וקורים פרשה אחת הרבה פעמים ואין איסור בדבר (מנהגים ורי"ב סימן פ"ד). עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה, וקורים להם פרשת המלאך הגואל וגו'; ובלילה קורים בספר תורה הנדרים שבתורה, וכל מקום לפי מנהגו. עוד נהגו לסיים התורה אף על קטן העולה, אף על גב די"א דדוקא תלמיד חכם צריך לסיים (מרדכי הגהות קטנות), בזמן הזה שהחזן קורא אין לחוש (ד"ע). במקום שאין להם רק שני ספרי תורה, קורין בראשונה: וזאת הברכה, ובשנייה: בראשית, וחוזרים ולוקחים הראשונה לעניינו של יום; וכן עושין כל מקום דבעינן ג' ספרי תורה ואין להם רק שתיים, (מצא כתוב).

משנה ברורה סימן תרסט ס"ק יב: להרבות הקרואים - משום כבוד התורה ועוד כדי שיזכו כולם בשמחת התורה. ונוהגין לקרות שנים בפ"א או כהן עם כל הכהנים ולוי עם כל הלויים ויש מפקפקין ע"ז וא"ר מיישב המנהג ומ"מ נכון הדבר לכתחלה שאחד יברך והשאר יכוננו לצאת בברכתו או שאחד יברך לפניה ויוציא חבירו ואחד יברך לאחריה ויוציא חבירו וה"ה כשקורין גדול עם כל הנערים הגדול יברך והנערים ישמעו ויצאו בברכתו כתב הח"א נכון הדבר שיבחרו עשרה אנשים שישמעו בברכת התורה ויענו אמן כי נוהגים קלות גדול שאין עשרה ששומעים בקריאת התורה.

משנה ברורה סימן תרסט ס"ק יג: הרבה פעמים - עד מעונה אלקי קדם אבל משם והלאה אין כופלין ששם מתחילין לקרות לחתן תורה [לבוש] והמנהג שקודם שקורין חתן תורה קורין לכל הנערים כדי לחנכם במצות קה"ת מולדן אמר עד מעונה וכ"כ מהרי"ל.

אליה רבה סימן תרסט (יב) לזכות כולם וכו'. כתב מג"א איתא בירושלמי פ"ה דברכות [ה"ג] לא יהיו ב' בני אדם קורים בתורה, א"ר זעירא מפני הברכה, משמע דאסור לשנים לברך, וצ"ע שעושין כן בשמחת תורה ע"כ. ותמהני דעיינתי בירושלמי

שם דפריך עלה ולא יהיו שנים מתרגמין אית לך למימר מפני הברכה, אלא משום שאין שני קולות נכנסים לתוך אוזן אחת ע"כ. הרי להדיא דאזדא לה טעמא דברכה ומסיק משום תרי קלי, וכן פירש רש"י להדיא במגילה דף כ"א [ע"ב ד"ה ובלבד], וא"כ לדידן דחזן קורא שפיר נהגו לקרות שנים. ועוד בשמחת תורה חביבה תורה ויהבי דעתיהו לשמוע כמו מגילה והלל.

ברכי יוסף אורח חיים סימן תרסט ד. כתב הרב מגן אברהם בירושלמי פ"ה דברכות (ה"ג) לא יהיו שנים קורין בתורה, א"ר זירא מפני הברכה. משמע דאסור לשניהם לברך. וצ"ע שעושין כן בשמחת תורה, עכ"ל. וכתב עליו הרב אליה רבה (אות יב), ותמהני, דפריך עלה בירושלמי ולא יהיו שנים מתרגמין, אית לך למימר מפני הברכה, אלא מפני שאין שני קולות נכנסים לתוך אזן אחת. הרי להדיא דאזדא לה טעמא דברכה, ומסיק משום תרי קלי. וכן פירש"י במגילה דף כ"א. וא"כ לדידן דחזן קורא, שפיר נהגו לקרות שנים. ועוד בשמחת תורה, תורה חביבה, ויהבי דעתיהו לשמוע, כמגילה והלל, עכ"ל. וקצת קשה דהו"ל להקשות עוד שכ"כ הטור לעיל סי' קמ"א, דלא יקראו שנים בקול רם דתרי קלי לא משתמע. וכ"כ הרב מגן אברהם גופיה שם ס"ק ג'.

אמנם ראיתי למהר"ר אליהו בפירושו לירושלמי, שפירש וז"ל, מפני הברכה, שכל אחד יאמר אני אברך ואתה עונה אמן. ויש מפרשים, הואיל והמנהג שכל אחד מברך, הוה ליה חסר ברכה מאחד מהן, עכ"ל. ונראה דפירש פירושים הללו מתרי טעמי, חדא דאי משום ברכה לבטלה אתי על ר' זעירא, יש תיקון שלא יברך כי אם אחד. ותו דטעם ברכה לבטלה נראה טוב טעם, ואמאי דחאו, ואי משום דבמתרגמין לא שייך האי טעמא, אימא דבקורין שייכי תרי טעמי ובמתרגמין אחד, ומאי קושיא. אי לזאת פירש פירושים הנז'. ונמצא כפי זה דלכולי עלמא לא יברכו שניהם, אלא דר' זעירא מאי דאמר מפני הברכה, היינו דודאי אחד מהן מברך, אלא דחייש למחלקת, או דחסר ברכה מאחר וטעמים אלו קלושים, ואמטו להכי דחי הוא, אבל ודאי אסור לברך שניהם. ואפשר לומר דכך הבין הרב מגן אברהם בירושלמי, ומוכח משם דאסור לברך שניהם לכ"ע. ומדוקדק בדבריו, במ"ש משמע דאסור לברך שניהם. ואי הרב סבר דמפני הברכה היינו דאסור לברך שניהם, מינה מוכח, מאי משמע דקאמר, הא בהדא קאמר לה. אלא נראה (דהיא) {דהוה} פשיטא

ליה דפירוש הירושלמי כנו'. ומשמעותא נפקא ליה דבין לר' זעירא בין לאידך, אסור לברך שניהם. ואתנח לן מאי דהוא גופיה סי' קמ"א יהיב טעמא דתרי קלי לא משתמעו. אמנם הרב קיצר מאד בזה. ועיין בשו"ת הריב"ש סימן ל"ו.

עשיית מחיצה בחג

שאלה: בית כנסת שבאים הרבה מבני הקהילה להקפות בשמחת תורה, ולפעמים יש ריבוי נשים שרוצות לראות ההקפות ואין מספיק מקום בעזרת הנשים, ורוצים לפנות עוד חלק מעזרת הגברים לצורכם, האם ניתן לתלות מחיצה במקום המיועד לכך, לצורך כך?

תשובה: מחיצה לצניעות בין גברים לנשים - מותר לתלותה לכתחילה בשבת ויו"ט, ואינה בגדר מחיצה שאסרו חכמים.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן שטו סעיף א: אסור לעשות אהל דהיינו גג המאהיל עליו להגן מאיזה דבר כגון מן החמה או מן הגשמים או מאיזה דבר אחר אפילו הוא עראי שאינו עשוי להתקיים ואפילו אין מחיצות תחתיו כגון שפורס מחצלת על גבי ד' קונדיסין אעפ"כ כיון שעשוי כדי להאהיל ולהגן הרי זה אהל גמור ואסרוהו חכמים אף על פי שהוא עראי גזרה משום אהל קבע שהוא תולדת בונה.

סעיף ב: ולא אסרו אלא לעשותו בתחלה בשבת אבל אם היה אהל עראי עשוי מבעוד יום מותר להוסיף עליו בשבת כגון אם היתה המחצלת פרוסה מבעוד יום כדי טפח שזהו שיעור להיות נקרא אהל מותר לפרוסה כולה למחר ולהוסיף עוד מחצלאות שהכל אינו אלא תוספת לאהל טפח העשוי מאתמול ואפילו לפרוס על מחיצות מותר בענין זה וטפח שאמרו הוא חוץ מן הכריכה דהיינו שהמחצלת כולה אף שהיא כרוכה ונתונה שם מבעוד יום ויש בעובי עיגול כריכתה כדי טפח ויותר אף על פי כן צריך שיהיה יוצא ממנה כדי טפח פרוס לאהל מפני שסביב העיגול אינו נראה כאהל כלל.

סעיף ג: וכל זה באהל שהוא גג אבל מותר לעשות מחיצות עראי לכתחלה בשבת ואפילו עושה אותה כדי להגן מן החמה או מן הצינה אינה כאהל בשביל כך וכן אם עושה אותה בשביל הנרות שלא יכבה אותן הרוח ואין צריך לומר שמותר

לעשות מחיצות לצניעות בעלמא שלא יהא יושב במקום מגולה או כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה להפסיק בין אנשים לנשים וכל כיוצא בזה.

ולעולם אין מחיצת עראי אסורה אלא אם כן עושה כדי להתיר סוכה כמו שיתבאר בס' תר"ל או להתיר טלטול על דרך שיתבאר בס' ש"ב או להתיר שאר איסור כגון שעושה מחיצה גבוה י' טפחים בפני הספרים בפריסת סדין או מחצלת כדי שיהא מותר לשמש מטתו באותו חדר או כדי לעשות שם צרכיו אסור לעשותה בתחלה בשבת לפי שבכל מקום שהמחיצה מתרת היא חולקת שם רשות בפני עצמה כגון כשמתרת איסור טלטול היא עושה אותו מקום רשות היחיד וחולקת אותו מרשות הרבים או כרמלית שאצלו וכן בחדר שבו הספרים היא חולקת אותו לרשות רשות הספרים הם ברשות בפני עצמה והוא משמש ועושה צרכיו ברשות בפני עצמה וכיון שהוא עושה אותה כדי שתחלוק רשות בפני עצמה הרי זה כעושה אהל.

אבל אם אינו צריך לו שתחלק רשות בפני עצמה מותר לעשותה בתחלה בשבת אף אם היא מתרת איסור כגון שתולה מחיצה בפני אור הנר כדי שיהיה מותר לשמש מטתו שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אלא כיון שהמחיצה היא גבוה מהנר בענין שאינו רואה את הנר במקום שמשמש וגם היא עבה קצת בענין שאין האור נראה יפה דרך המחיצה מותר לשמש אף אם אינה גבוה י' טפחים שאינה חולקת רשות כלל וגם אם אינה קשורה בטוב בענין שלא יוכל הרוח להניד אותה כמו שצריך לקשור כן במחיצות העשויות לחילוק רשויות כגון בפני הספרים כמו שנתבאר בס' ר"מ וכיון שאינו צריך לו שתחלק רשות בפני עצמה מותר לעשותה אף בענין שחולקת רשות דהיינו שהיא גבוהה י' טפחים וקשורה היטב.

סעיף ד: וכן בספרים אם תולה המחיצה נגד כל הספרים שאין מגולין כלל שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אם יש מכסה אחד על הספרים לבד ממחיצה זו שאף אם אין מחיצה זו גבוהה י' טפחים וגם אינה קשורה בטוב שאינה חולקת רשות כלל מכל מקום אינה גרועה מכיסוי בעלמא ומותר לעשות צרכיו שם או אפילו לשמש אם יש מכסה אחד על הספרים לבד ממחיצה זו שהרי יש כאן שני כיוונים והרי זה ככלי בתוך כלי לפיכך מותר לתלותה בשבת אפילו בענין שחולקת רשות כיון

שאינו צריך לו שתחלוק רשויות ואין צריך לומר שמותר לכסות הספרים בבגדים שני כיסויים שהרי אין כאן מחיצה כלל.

סעיף ה: ואפילו הספרים מגולים למעלה מהמחיצה שאין מחיצה זו חשובה כיסוי או שאין עוד כיסוי על הספרים ורוצה לשמש וצריך שתהא המחיצה גבוה י' טפחים וקשורה כהלכתה כדי שתחלוק רשות בפני עצמה וכן בכל מקום שרוצה לעשות מחיצה לחלק רשות אין איסור אלא לעשותה בתחלה בשבת אבל אם היתה עשויה מבעוד יום כשיעור טפח מותר להוסיף עליה בשבת שתוספת אהל עראי מותרת בין שטפח זה הוא מלמעלה למטה כגון מחצלת הכרוכה על המוט מבעוד יום וכדי טפח ממנה משולשל למטה מבעוד יום מותר לשלשל כולה למטה בשבת ולקשרה כהלכתה ובין שטפח זה הוא מן הצד כגון אם היתה מחיצה בולטת מן הצד לפני הספרים רוחב טפח מותר לתלות סדין בפניהם בשבת שהסדין הוא תוספת אהל עראי ואף שהמחיצה הבולטת שם היא קבועה אין בכך כלום כמו שנתבאר בסי' שי"ג שאין איסור אלא כשהתוספת היא קבועה.

סעיף ו: וכל זה במחיצת עראי אבל מחיצה קבועה אסורה בכל ענין אפילו אינה נעשית אלא לצניעות בעלמא ואפילו להוסיף עליה תוספת קבוע אסור בכל ענין ומכל מקום מותר לתלות בשבת סדינים המצויירים לנוי אף על פי שקבועין שם כיון שאינן עשוין שם למחיצה.

סעיף ז: והוילון שתולין לפני הפתח במקום דלת אף על פי שהוא תלוי שם בקביעות מותר לתלותו בשבת שכיון שהוא נע ונד ברוח מצוייה וגם אינו מעכב להולכים ועוברים ושבים דרך שם אינו נקרא מחיצה קבועה אלא מחיצת עראי ואין בה איסור כשאינה עשויה להתיר וכן הפרוכת שלפני ארון הקדש מותר לתלותו שם בשבת מטעם זה אפילו אם אין דלת לארון והפרוכת הוא מחיצה רביעית לארון מפני שמחיצת עראי הוא ואינו עשוי אלא לצניעות.

ובלבד שיזהר כשתולה הוילון וכיוצא בו שלא יכפל לרחבו טפח בשעה שתולה אותו שנמצא עושה אהל בגג טפח לפיכך אם הוא ווילון גדול תולין אותו שנים שיכולים לתלותו כולו כאחד שלא יתקפל אבל אחד אסור.

וכילה שיש לה גג תפור ותלוי סביבה כעין שפה אסור לתלותה כלל בשבת אפילו בעשרה שאי אפשר שלא תגבה השפה מעט ותיעשה אהל עראי.

‘על האש’ בחג

שאלה: מי שעושה בשר ‘על האש’ ביו”ט, ומצוי שמטפטף שומן הבשר על גחלים וכתוצאה מכך פורצת אש וחורכת את הבשר, האם אפשר לשפוך קצת מים על אותו המקום - לכבות את מקום האש הגלויה בכדי שלא ישרף הבשר ויפסד?

תשובה: מעיקר הדין אפשר להקל ולהוציא את הגחלים הבעורות באש גלויה, אף שעל ידי זה יכבו בוודאי. או אפילו לשפוך מעט מים על גחלים אלו - החורכות ושורפות את הבשר. כי זהו לצורך אוכל נפש ממש - שאל”כ יפסד הבשר.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף א: אסור לכבות דליקה ביו”ט, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. הגה: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות, (הרא”ש ומרדכי ור”ן פ”ב דביצה ורשב”א וטור), וכנ”ל עיקר; וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד, סעודתו, מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו, (ב”י בשם אורחות חיים).

עולת שבת סימן תקיד ס”ק א: מה שכתב ואפילו רואה ביתו שנשרף וכו’. כלומר ביתו שאוכל בו ואפילו אין לו בית אחר לאכול בו, והמחבר אזיל לטעמו דפוסק כרבנן [ביצה כח ע”ב] דפליגי אר’ יהודה דדרשו הוא ולא מכשירין, ועל כן אפילו ביתו ישרף ולא יהיה לו בית לאכול בו אין לכבות, וכן משמע מפירוש רש”י [כב ע”א], וכן כתב מהרש”ל דאפילו אין לו בית אחר סוף סוף מכשירין הוא ואסור לרבנן דר’ יהודה. ועי”ש בפ”ב בסימן ל’. ומה שכתב אם אין שם סכנת וכו’. דאי איכא סכנת נפשות אפילו בשבת שרי, וכמו שמבואר לעיל. ומה שכתב אין מכבין את הבקעת וכו’. וכתב המרדכי [סי’ תרפא] דמפרש בירושלמי [פ”ד ה”ד] היינו כשאין שם אויר אבל יש שם אויר משליכה לשם. ומה שכתב או הקדירה וכו’. ומשמע אפילו אין לו שם אחר לפנות את הקדירה לשם ואם לא יכבה תתעשן הקדירה לגמרי אפילו הכי אסור. וכן כתב הרב המגיד בפירוש דברי הרמב”ם [פ”ד ה”ד]. ומה שכתב או כדי לשמש מטתו וכו’. גם זה מבואר שם. וכתב הרא”ש שם [סי’ יח] וזה לשונו, אף

על פי שהתירו בעילת מצוה ע"י מתוך כדאיתא בכתובות בפרק קמא [ז ע"א], והכי נמי יתירו כיבוי לצורך בעילה ע"י מתוך כמו שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש כגון גריפת תנור או שלא תשרף הקדירה, י"ל בעילת מצוה שאני, אי נמי כיבוי זה חשוב כמכשירי אוכל נפש. ומשמע לפי תירוץ שני של הרא"ש דאפילו משום בעילת מצוה אסור לכבות את הנר, וכן עיקר, וכן פסק מהרש"ל בסיומן ל' פ"ג דביצה. ונראה דלא מבעיא שאין מורין כן אלא אפילו אסור לעשות כן, אפילו למאן דפסק כר' יהודה במכשירין שאי אפשר לעשותם מבעוד יום, וכן כתב הר"ן [יא ע"ב ד"ה כי] בשם הרמב"ן [במלחמות ה' שם] בהדיא, וכן כתב רבינו ירוחם בנתיב ד' ח"ב [לב ע"א] וזה לשונו, ולפי מה שכתבו המפרשים יש בזה שלשה חילוקים, האחד דבר שאין בו מכשירי אוכל נפש ממש החמירו ואסור, כגון כיבוי הנר מפני תשמיש המטה או כדי שלא יתעשן הבית או לכחול עין וכיוצא בזה. השני דבר דאי לא שרית ליה אתי לאמנועי משמחת יום טוב כגון גריפת התנור וכירים וכיוצא בזה היתירו אותו לכתחלה. השלישי מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם עם אחרים כגון השחזת הסכין ושפוד שנרצף וכיוצא באלו הלכה ואין מורין כן, הרי כתב דכיבוי הנר מחמת דבר אחר אסור לגמרי. ולענין אם אסור לכבות הנר גם ביום טוב שני, משמע מדברי המחבר לעיל בסיומן תצ"ו סעיף ב' דכתב אין חילוק וכו' דאפילו ביום טוב שני אסור, ועיין מה שכתבתי שם, וכן כתב ב"י שם בהדיא. מיהו הר"ן [שם ד"ה ושמעין] כתב דמותר ביום טוב שני לכבות מפני דבר אחר, והוא הדין לכבות הדליקה מותר ביום טוב שני, ואנו אין לנו אלא דברי המחבר ז"ל. ודברי מהרש"ל בזה אינם מוכרעים, דבסיומן ל' כתב שהוא מותר ביום טוב שני כדברי הר"ן ושם בסיומן ל"א לא כתב כן, ומשמע שם בגמרא אפילו צריך לבטל הבעילה באותה לילה מפני הנר אין לכבות הנר. ומה שכתב ויש אומרים וכו'. וזה לשון הטור בשם הרא"ש [סי' יט], ודוקא כשאפשר לו להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שיסירנה מאש זה ויתננה על אש אחר, אבל אם אין לו אש אחר ואם לא יכבנה תתעשן הקדירה, מותר לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה כמו שמותר לבשל ולאפות, דגם זה צורך אוכל נפש. ומה שכתב כן נראה עיקר וכו'. וכן פסק ג"כ מהרש"ל [שם].

משנה ברורה סימן תקיד ס"ק ז: מותר לכבות - ס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש ומותר הכיבוי כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל ועיין ט"ז סי' תק"ב דאם

האש גדול ומקדיח להתבשיל וצריך להסיר משם קצת אף שעי"ז בודאי יכבה האש מהן שרי.

שער הציזון סימן תקיד ס"ק י: וגם האליה רבה העתיקו בסימן זה, ומשמע מיניה דשוה לגמרי לעניננו דאם אין לו עצה מותר לכבות.

חמץ לאחר הפסח

שאלה: אדם שמצא חמץ לאחר הפסח, במקום שלא היה מיועד ומסומן במכירה, (בקבוק 'זיסקי' שהיה כל הפסח בתוך הויטרינה), האם זה חמץ שעבר עליו הפסח וצריך לזרוקו?

תשובה: כיום מוסיפים בשטר ההרשאה למכירת חמץ, שהוא ממנה את הרבנים שימכרו את כל החמץ שברשותו - "בכל מקום שימצא", וממילא זה נכלל במכירה [ומה שמציינים ומסמנים המקום המכור, הוא בכדי שיהיה היכר למקום, ולא יבוא להתעסק ולהיכשל בכך בפסח].

מקור: ראה בשו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן קח: הרה"ג החסיד ומהולל בתשבחות וכו' כש"ת מוה"ר יצחק הכהן הענדיל שליט"א, רב דביהמ"ד חסידי ליובאוויטש, וחבר ועד הרבנים במונטריאל (קנדה). אחדשה"ה, זה איזה זמן אשר קבלתי גי"ה, אמנם חשבתי לבאר הלכה הנזכרת במכתבו, אבל בראותי שעברו עידן ועדנים, ועדיין לא באתי לזה מרוב טרדותי, אמרתי ששוב לאו אורח ארעא לאוקמי גברא רבא אבראי, ובאתי בתשובה קצרה לע"ע מפני הכבוד, וחשוב בעיני מה שכתב בהערצת ספרי בעזה"י, כן נזכה להגדיל תורה ולהאדירה עד ביאת ינון בבי"א. לשון השאלה. בנועם קבלתי ספריו הנעלים המלאים שו"ת מענינים נחוצים, ואינם צריכים להסכמת, רק אחת הנני לכתוב לו, כי מצוינים המה משאר ספרי שו"ת, כי מלבד בירור ההלכה, שעלה ביד כת"ר להוציא לאור בבירור גמור בעזה"ית, הנם מלאים וגדושים בחריפות ובקיאות ביסודות ענקיים כיד ד' הטובה עליו וכו', בחלק שני (תשובה ס"ח), מה שהעיר כ"ת, אודות בצים טרופות, בהחשש של סכנה, הנה מלשון הגמ' (בנדה י"ז), משמע, שזהו רק בביצים מבושלים ביצה קלופה, וכן אם שייר בקליפתם, שזהו קאי גם על ביצים (עי' ש"ע אדמוה"ז הל'

שמירת הגוף), ובביצים טרופות, לא שייך זהו, וכן מעשים בכל יום ביוראפ / באירופה/, שהיו אוכלים ביצים טרופות, שעבר עליהם הלילה, שכמה פעמים היו הולכים בשאלה, אודות טפת דם להמורה בעיירות הקטנות וכו', ולא הספיקו לשאול אותו עד למחר. גם הנני לשאול מכת"ר, בענין מכירת חמץ, הנה בעת המכירת חמץ, שכחתי לכתוב מקום א', שהחמץ שלי מונח, כתבתי שאר מקומות, אבל עיקר המקום שמונח שם חמץ כמו יי"ש וכו', והוא בהפענטרי /מזווה מחסן מזון/, שכחתי לכתוב, - קודם המכירה הי' בדעתי בעיקר על זה, אבל מפני הטירדא בעת המכירת חמץ, לא כתבתי זה, - ואם לא כתבתי שום מקום, מובן שאז הי' טוב, אבל עתה שהזכרתי איזה מקומות, ואת מקום הזה לא הזכרתי, בזה יש לדון, כי אי"ז בכלל, - וחשבתי שזה לא גרע מענין מראה מקום הוא, כמו הרי היא במקום פלוני, וכן כאן כתוב החמץ שלי מונח במעוני במקום פלוני, ואם הגוי יבוא ליקח את החמץ, באמת בשאר המקומות הנזכרים, לא ימצא חמץ, רק כלים חמוצים, או אפשר פרורים, כי החמץ, או החשש חמץ, מונח בהפענטרי, כרגילי, - אמנם בהשטר מכירה יש לשון, החמץ והחשש חמץ, מאלו האנשים שעשאוני שליח, וכן החמץ והחשש חמץ שלי, כמבואר מקומתם לקמן, בכתובות של כאו"א. בספר מעדני שמואל קיצש"ע (קי"ד), הביא מתשובת הרמ"ץ (סי' ל'), שמי שמכר חמצו לנכרי, והקנה לו דברים החמוצים שלו, ושכח א' המינים שהי' לו במ"א כיון שלא כתב לו, שמכר החמץ שבהחנות, רק כתב לו, שמכר לו אגב קרקע כל החמוצים שלו, הרי כל החמוצים שלו, הם בכלל המכירה, הגם שלא הי' בדעתו ע"ז, וכאן הרי הי' דעתי על כל החמץ שנמצא במעוני וברשותי, וגם בעת שאמרתי להערל בערב פסח כל התוכן של השטר, אמרתי לו שכל החמץ שיש אצל כאו"א, יוכל לילך בכל מקום ובכל זמן, ליקח אותו, וממילא מש"כ החמץ שלי מונח במעוני במקום פלוני, ה"ז רק ענין מראה מקום הוא לו, ועל ענין מראה מקום הוא לו, הנה דוקא כשיש אומדנא שיש בזה איזה קפיידא, אז ל"א מראה מקום הוא לו (גיטין ס"ה), ובפרט בענין מכירת חמץ, שאנן סהדי, כי כאו"א רוצה להנצל מחשש דחשש, וחזינן שהוא מוכר אפילו חשש דחשש, כמבואר בהשטר, בודאי שאמרין מראה מקום, והלשון מוכיח ג"כ, שכ' החמץ מונח במקום פלוני, ולא כתבתי, שאני מוכר החמץ המונח במקום פלוני, - בכל אופן הנני מחכה לתשובתו הרמתה וכו' עכ"ל.

תשובה. הנה במה דסיים אפתח, ע"ד שאלתו במכירת חמץ וכו'. (א) הנה פשיטא שהצדק עם כהד"ג נ"י, שאין חשש בזה, ראשית, דבכה"ג שיש סתירה בשטר, דמקודם נחשב בפרוטרוט החמוצים כגון יי"ש ושכר וכו', ואח"כ כתב, גם השכרת י וכו' את כל הקרקעות וכו', והן מה שהוא שלי וכו', הרי כל המקומות שהחמוצים הנ"ל בהם בכלל, אלא שאח"כ פרט במעונו המקומות, ושכח מקום אחד לפרט, א"כ בודאי אמרינן בזה, דאף דאיתא בח"מ (סי' מ"ב), דאם יש חזרה בשטר, הולכין אחר התחתון, מ"מ כ"ז היכא שאין הדעת יותר נוטה שטעה למטה, ובנדון דידן דאנן סהדי, שרוצה להנצל מאיסור בל יראה, אין לך דעת נוטה יותר, שעיקר מה שכתב לעיל.

(ב) ועוד כיון שפרט המעון שלו, נכתב אחרי גמר השטר, וכתבת היום החתימה, אין לך יותר שיטה אחרונה מזו, דאין למידין ממנה לטובת בעל השטר, כמו דאיתא (שם סי' מ"ד), ואף שכאן הוי לרעתו של בעל השטר, וגם היא כתיבת יד של מי שנתחייב, מ"מ כאן שיש טעות דמוכח, בודאי העיקר מה שכתב בשטר גופי', וע"ע בענין ט"ס דמוכח בגט, בפלוגתא שבין הרא"ש והריב"ש, שהובא בש"ע (א"ע סי' קכ"ו סעי' כ"א), ובמה שכתבתי בזה בספרי (ח"א סי' כ"ה) באריכות.

(ג) ועוד דאף בתיקוני שטרות, אם אפשר לקיים שני הדיבורים שלא בדוחק, שלא יסתרו זא"ז מקיימים שניהם, כמבואר בחו"מ בש"ך שם, וא"כ גם הכא אפשר לקיים מה שכתב למעלה ולמטה, בנוגע לחמץ גופי', ולומר דאף אם יש חזרה, הוי החזרה רק על שכירת המקום, וא"כ אף אם יהי' זה חסרון, בנוגע לקנין אגב קרקע, עי' ח"י (סי' תמ"ח), ומקור חיים שם ביאורים (סק"ט), מ"מ עדיין נקנה לו החמץ, בשארי קנינים המבוארים בשטר.

(ד) והנה כפי המבואר בספר דעת תורה (בסוף הספר) בזה"ל, והנני כמזכיר, היות כי עיקר היתר השטר מכירה, אינו תלוי בכתיבתו, אלא שיקראנו המשכיר היטב לפני העכו"ם, ויפרש לו כל פרטי הדברים, ויעשה המכירה כדת של תורה וכו' וכן בשט"מ לפסח וכו' עכ"ל, וכיוצא בזה כתב בתשובתו (מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ג), דצריך שהמוכר יתנה בע"פ על כל התנאים, וסדר המכירה, ורק ליתר שאת יעשה השט"מ, והיא לאלומי מילתא, ועפמ"ש באס"ז (כתובות נ"ו ע"א) בשם הריטב"א עיין שם, וא"כ בודאי בעת שאמר כת"ה בע"פ כל תוכן השטר, כמבואר בדבריו,

לא פרט לו דווקא /דוקא/ המקום הכתוב בסוף השטר, וכדמוכח מדברי כת"ה, שקודם המכירה, הי' בדעתו בעיקר על הפענטרי, רק מפני הטירדא בעת מכירת חמץ לא כתב זה, וא"כ אף אם יש ריעותא בשטר, הרי י"ל דל השטר מהכא, וכשר בשאר קנינים שנעשה בע"פ המבוארים שם, ועי' כה"ג בתשו' מהרש"ם (שם סי' קס"א), בשם שו"ת הלק"ט בקונטרס לגיטין (סי' נ"א), לענין טעות בהרשאה, די"ל דל הרשאה מהכא עיין שם, ועי' עוד שם ובמפתחות שם, בענין ט"ס, וראי' להנ"ל. - וכ"ז לסייע לכהד"ג, דבדיעבד לא יצא ח"ו מכשול מתחת ידו.

ליל שבועות

שאלה: האם יש עניין להיות נעורים בליל שבועות, גם כאשר כבר אין מסוגלים

ללמוד?

תשובה: מה שמובא הוא שהמנהג להיות ערים כל הלילה ולעסוק בתורה, ודברים גדולים נאמרו בזה. ולכן ישתדל בכל יכולתו לעמוד בכך, על ידי שילמד עם עוד אדם, או שילמד דברים קלים יותר וכדו'. אמנם באם אינו מסוגל לכך, אין עניין סתם להתבטל ולעסוק בדברים בטלים בזמן מסוגל זה, ועדיף שישן ויקום מוקדם, וימשיך לעסוק בתורה ביום נעלה זה.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תצד סעיף ג: נוהגין הרבה להיות נעורים כל הלילה לעסוק בתורה (ומכל מקום אם הוא ליל טבילה ישמש מטתו עיין סי' ר"מ) ועיקר העסק יהיה בתורה שבעל פה וצריכים הם לזהר שלא לברך על נטילת ידיים בבוקר עיין סי' ד' ושלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה עיין סי' ח' ואם יברכו ברכת התורה בבוקר נתבאר בסימן מ"ז ע"ש.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תקפג סעיף ח: ונוהגין שלא לישן ביום ראש השנה כדי שלא יישן מזלו והיושב ובטל הרי זה כישן ויש נוהגים לישן אחר חצות היום.

מגן אברהם סימן תצד: קשה לי היאך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו הלא קי"ל כר"י דאמר בז' בסיון נתנה תורה דהא קי"ל דבעי לפרושי ו' עונות כמ"ש בי"ד סי' קצ"ו (וכמדומה שראיתי קושיא זו באיזו פוסק) ולדין לעולם שבועות בו' בסיון ובאמת הרמב"ם פרק ה' מהלכות אבות הטומאה פסק דא"צ לפרוש רק

ג' עונות וכתב הכסף משנה בגירסת הרמב"ם והרשב"א דחכמים סבירא להו ג' עונות ופסק כוותיהו ע"ש. וא"כ מנהגנו הוא על פי הרמב"ם ומ"ש ב"ד כר' יוסי היינו לחומרא ומה שקשה עוד להתורה ניתנה ביום נ"א לספיר' דהא יצאו ממצרים ביום ה' והתורה ניתנה בשבת כבר תי' הי"מ דבא לרמוז לנו י"ט שני של גליות ואפשר דהיינו דקאמר יום א' הוסיף משה מדעתו ואין כאן מקומו, לליל שבועות אין מקדשין של הכוס עד צ"ה דכתיב תמימות תהינה (ע"ה ומ"ב): איתא בזוהר שחסידים הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתור' וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן ואפשר לתת טעם ע"פ פשוטו לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקדוש ברוך הוא להעיר אותם כדאיתא במדרש לכן אנו צריכים לתקן זה: ועסי' ד' סי"ג שבבוקר אין לברך ענ"י וגם אין לברך על טלית קטן כמ"ש סי' ח': ולענין ברכת התורה אני מסופק דבסימן מ"ז סי"ב כתב אף אם למד בלילה וכו' א"צ לברך כל זמן שלא יישן משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך ביום שלאחריו וכ"מ בגמ' פ"ד דסוכה סוכה דלא מפסקי לילות מימים א"צ לברך על הסוכה אלא פעם א' כל ז' ועססי' תרל"ט, מיהו קשה דהא אנן קי"ל שינה ביום לא הוי הפסק אפי' שינת קבע א"כ י"ל דגם בלילה השינה לא הוי הפסק אלא שמתחלה אין דעתינו לפטור רק ביום ולילה א' וכשקם בבוקר קודם ע"ה אזי נחשב ליום שאחריו, תדע דהא לר"ת א"צ לברך קודם ע"ה דנפטר בברכה של אתמול עד שיאיר היום א"כ לדידן נמי י"ל כיון שנוהגין לברך כל היום ברכת התור' א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה ולכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר אך הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת י"ח: ועסי' רל"ה דצריך לקרות ק"ש אחר צ"ה כיון שאין קורא על מטתו: ואי' בכתבים שאם חל ליל טבילה בשבועות ישמש מטתו: כתב המ"ב סי' ו' בשבועות קורין בטעם העליון שיש בעשרת הדברות, ובשבת פ' יתרו קורין בטעם התחתון ואז הוי לא תרצח סוף פסוק וקורא הצד"י בקמ"ץ וה"ה שאר סופי פסוקי' או אתנחתא וכשקור' בטעם העליון אז קורא לא תרצח הצ"די בפת"ח ובחזקוני פ' יתרו כת' שבעצרת שהיא דוגמת מ"ת ומתרגמין הדברות קורין כל דבור לא יהיה לך ודבור זכור בנגינות גדולות לעשות מכל א' פסוק א' ודברות לא תרצח בנגינות קטנות אבל בשבת יתרו קורין לא יהיה לך וזכור בנגינות קטנות ולא תרצח וגו' בנגינות גדולות לעשותם פסוק א' כי לא

מצינו פסוק בתורה מב' תיבות וגם באנכי וגו' יש נגינה גדולה ע"ש ובס' אור תורה כתב היחיד קורא התחתון ובצבור קורא העליון וכ"כ הכותב בע"י בירושלמי פ"ז דשקלים ע"ש.

שינה בליל מתן תורה

שאלה: אם אפשר לדעת מהי הסיבה שנשארים ערים בליל חג השבועות ואומרים תיקון? והאם יש עניין באמירת התיקון דווקא או שאפשר ללמוד כל חומר תורני אחר - כמו שנהוג בכמה מקומות שעושים שיעורים לקהל הרחב וכד'?

תשובה:

המנהג להישאר ערים

לגבי ליל שבועות מסופר במדרש שהלכו ישראל לישון באותו הלילה ושנתם ערבה להם עד שאפילו יתוש לא עקץ אותם וכשבא הקב"ה לתת את התורה ראה אותם ישנים. ולתקן את לילה זה נהגו ישראל מדורי דורות להישאר נעורים כל אותו הלילה ולעסוק בתורה.

טעם נוסף לעניין זה הוא על פי מה דאיתא שלא רצו לקבל תורה שבעל פה עד שהיו אנוסים וכפה עליהם הר כגיגית - וידוע שמהיכן ידע משה כשהיה ברקיע מתי יום ואימתי לילה - "כשראה אותם עוסקים בתורה שבעל פה ידע שזה לילה" - ולתקן את עניין זה נהגו להישאר נעורים.

בביאור הטעם הראשון התבאר בארוכה בתורת החסידות באופן ששופך אור חדש לגמרי על הסיבה הפשוטה כפי שהיא נלמדת באופן הפשט. ובהקדים תמיהה מאוד פשוטה שמזדקרת מיד לעין, לכל מי שלומד את הסוגיא

לאחר שעם ישראל סופרים את הימים יום אחרי יום לקראת מ"ת וכיודע שכל ספירת העומר מיוסדת על ספירה של תשוקה וציפייה ליום שבו יזכו ישראל לעמוד תחת הר סיני ולקבל את התורה. וביום המיוחל, לאחר חודש וחצי של תשוקה, במקום לעמוד הכן לקבלת התורה ולקבלה בשמחה, עם ישראל בוחר ללכת לישון במקום להתכונן כמו שצריך למעמד כה היסטורי!?

ועל כך מבואר: עם ישראל חשב שההכנה הכי טובה לקבלת התורה היא השינה שבמהלכה מגלים - למי שזוכה לכך - סודות נעלים מה שהנשמה לא יכולה להשיג כפי שהיא מלובשת בתוך הגוף במהלך היום הרגיל. העם חשב שע"י השינה הוא יתעלה למעלה ובכך הוא יקבל את התורה בצורה הכי מושלמת ונעלית.

אך בפועל טעו ישראל ושינתם צריכה תיקון. מאחר שמטרתו של מתן תורה היא לבטל את הגזירה שהיתה בין העליונים לתחתונים ולהחדיר בתוך המציאות הגשמית את נוכחות הבורא - "לעשות דירה לו ית' בתחתונים".

ואת זה פועלים לא ע"י שינה והיבדלות מהעולם - התעלות רוחנית עצמית מדרגה לדרגה אלא ע"י עבודה מעשית בתוך מציאות העולם ועל ידו. התעסקות עם הגשם והחומר לזככו לבררו ולהעלותו לקדושה.

וזהו הטעם הפנימי למנהג להישאר נעורים - כדי לתקן את הטעות שהיתה ולעסוק בתוך הגשמיות, ודווקא כך מביאים שמחה ופנימיות במשך כל השנה כולה.

תיקון ליל שבועות

ובעניין תיקון ליל שבועות ידוע ומקובל בעם ישראל סדר לימוד זה שבמקורו תוקן וחובר ע"י המקובלים ואותו נוהגים לומר כהכנה לקבלת התורה.

בשונה ממה שמקובל במקומות מסוימים שנוהגים בלימוד עיוני ופורה בלילה זה, המנהג במקורו הוא אמירת אותיות התורה ללא הבנה והשגה.

נוסח התיקון חובר ע"י השל"ה, על יסוד המקובל מהאריז"ל, כהמשך למה שמובא בספר יצירה שרשב"י וחבורתו עסקו בליל שבועות בלימוד התורה.

אמר האריז"ל שכל מי שלא יישן בליל שבועות אפילו רגע אחד ויעסוק בלימוד התורה "מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק". אדמו"ר האמצעי הבטיח שהניעור בליל שבועות במשך כל הלילה "יזכה לכתר תורה".

את הסיבה לכך שהתיקון נאמר בצורת קריאה בפה ללא הבנה, הסביר הרבי מה"מ בהתאם לחידוש של מתן תורה, שאינו בעניין הבנת התורה והשגתה אלא בעצם המעמד של התגלות המלך - מלכו של עולם. ולכן ההדגשה היא על הקדושה של אותיות התורה.

גם מי שהספיק לסיים את התיקון ועדיין לא הגיע עלות השחר, צריך להמשיך ולעסוק בלימוד התורה ומובא שהעיקר הוא בלימוד תורה שבעל פה.

יש להקפיד לומר את התיקון בפה דווקא ולא רק ע"י קריאה בעיניים, מאחר שלימוד בתורה שבעל פה, מוכרח להיות דווקא ע"י אמירה בפה.

מי שלא הספיק לומר את התיקון בלילה יכול להשלימו בהמשך החג וגם לאחר זה. יש להדגיש שעניין זה שווה לכל נפש וראוי מאוד לכל אחד לנהוג במנהג זה שהנהיגו לנו המקובלים.

החסיד ר' הלל מפאריטש היה אומר תיקון ליל שבועות בב' הימים של החג, אך לפועל לא נוהגים כן כיום אלא רק יחידי סגולה.

ובזה יובן המענה על שאלתך בעניין הטעם להישאר נעורים - כמו שהוסבר בארוכה לעיל - וכן הסיבה לכך שישנו עניין לומר דווקא את התיקון, כי הוא ההכנה הכי טובה והכי מיוסדת לקבלת התורה. אך כמובן שבאופן כזה שיודעים שישנם כאלו שקשה להם לומר את כל התיקון ניתן לסדר תוך כדי שיעורים וכד' באם לאמירת התיקון הם לא יגיעו.

מקור: שהש"ר פ"א יב ב, אוצר המדרשים מצוה שח, ספר המאמרים חג השבועות, ליקוטי שיחות ח"ד שיחה לחג השבועות, ספר השיחות ה'ש"ת עמוד 113, התוועדויות תש"נ חלק ג' עמוד 133, הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ב, ספר השיחות ת"ש.

חג השבועות

שאלה: האם ישנו קשר עצמי בין חג השבועות למתן תורה, או שחג השבועות הוא עניין בפני עצמו ומתן תורה הוא עניין בפני עצמו. במילים אחרות - האם יכול להיות מצב שחג השבועות לא יחול ביום מתן תורה?

תשובה: כדי להבין את התשובה לשאלתך צריכים להקדים בכלל את דברי הגמ' לגבי התאריך שבו חל חג השבועות, שבוזה יכולים לחול שינויים בזמן שמקדשים על פי הראיה: "עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה" ואכן החג לא חל

תמיד ביום מתן תורה - ששה או שבעה בסיון, אלא יכול לחול גם בימים הסמוכים לזה.

והסיבה לכך שלפועל נתקן בסדר התפילה, כפי שנקבע ע"י רבותינו, שבחג השבועות אומרים "זמן מתן תורתנו", מבואר על כך בארוכה בשולחן ערוך :

"ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות הנקרא עצרת בלשון חכמים.. ולפי חשבון קביעות החדשים המסור בידינו שחודש ניסן הוא מלא לעולם וחודש אייר הוא חסר לעולם יהיה חג זה בששה בסיון.. לפיכך אנו אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו שבששה בסיון נתנה התורה לישראל.

אבל בזמן שהיו מקדשין החדשים על פי הראיה.. היה חג השבועות שהוא יום חמשים לעומר בחמשה בסיון אף שאינו ביום מתן תורה".

ומסביר על כך אדמו"ר הזקן שמצב זה שהחג אינו יוצא במתן תורה, אין בו בעיה כלל, כי קביעות החג נקבעת לפי היום החמישים לעומר, ובלשונו:

"אין בכך כלום שהכתוב לא תלה חג הזה ביום מתן תורה ולא בכמה ימים לחודש רק בחמשים לעומר אלא שלפי חשבון המסור בידינו לעולם יהיה יום חמישים לעומר בששה בסיון שהוא יום מתן תורה". וכמובן וגם פשוט שבאופן כזה לא היו אומרים בחג השבועות "זמן מתן תורתנו".

הביאור הפנימי

בתורת החסידות מוסברת באופן פנימי הסיבה לכך שיכולה להיות קביעות באופן כזה ע"פ חלוקה ובירור במהותו של מתן תורה שבחלוקה כללית יש בו שני עניינים:

(א) הקשר של מ"ת עם יום החמישים לעומר, שביום זה נמשך שער הנו"ן. אמנם אין די בעבודתו של האדם להמשיך שער זה אלא הוא נמשך מלמעלה, אך זה נפעל דוקא לאחר שלימות עבודת האדם - לאחר שסיים מ"ט ימי ספירה.

(ב) הקשר של מ"ת עם יום ששה בסיון, ודווקא משום עניין זה אומרים "זמן מתן תורתנו". וזה אינו תלוי כלל בעבודת האדם, אלא זו נתינה שיש לה קשר רק עם התורה, ומצד התור, הזמנה הוא ביום השישי - בששה בסיון.

ולכן אמירת "זמן מ"ת" הוא בששה בסיון דוקא כי עניין יום החמישים לעומר אינו הזמן (כלומר: בלי כל שייכות להמשכה) דמתן תורה (כפי שהיא מצד עניינה), כי אם מצד האדם ועבודתו. שמצד הנתינה העצמית של מ"ת הוא קשור בשישי בסיוון, אך מצד עבודת התחתון בעבודה של ספירת העומר למשך ארבעים ותשעה ימים, אין זה מוכרח שיחול בשישה בסיוון כי אין לו קשר עצמי לתאריך זה.

ובהגדרת העניין התבאר בארוכה בשיחותיו של הרבי מה"מ, שביום העצרת יש עניין של לכתחילה ובדיעבד -

מצד עצם השלימות של החג ("לכתחילה") זהו דווקא שהחג חל ביום מתן תורה כדברי הירושלמי שלכן לא מוזכר בעצרת 'חטא' מצד השייכות למתן תורה. ואילו בדיעבד, עצרת יכולה לחול גם בתאריך אחר ("פעמים ששה פעמים שבעה") ולא דווקא ביום מתן תורה.

ומצד החילוק בין האופנים, ייתכנו כמה תאריכים לחג השבועות אם זה באופן של לכתחילה או באופן של בדיעבד.

לאריכות נוספת בכל העניין, ניתן לראות בשיחות המובאות במראי המקומות במאמרי חג השבועות וכן בספרים המלקטים את ביאורי הרבי על החג, ששם ישנה אריכות שלימה בעניין, וכתוצאה מזה בדין של מי שעובר את קו התאריך שהחג שלו שונה מהעיר שאליה הוא הגיע, כי הולכים אחרי הספירה שלו - כפי שהוא ספר בעצמו אפילו שאין זה המנהג, וראה שם באריכות.

ולחביבותא דמילתא, בעניין התאריך של קביעת חג השבועות בתורת החסידות, מובאת קושיא מדוע לא נקבעה שמחת תורה בחג השבועות. ומוסברים על כך במאמרים כמה וכמה ביאורים.

בהזדמנות מסוימת הסביר הרבי שאכן ישנה שייכות אמיתית בין שמחת תורה לחג השבועות ובלשונו:

"אמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר בהתוועדות של חג השבועות ביחס לקושיא מדוע לא נקבע שמחת תורה בחג השבועות - זמן מתן תורתנו שמאחר שהקושיא נמצאת בתורה - הרי למרות שיש תירוץ עליה יש עדיין מקום לומר שמחת תורה

יהיה בשבועות. כי בעצם גם שאלה של תורה הוא עניין אמיתי והגם שיש תירוץ - ישנו מקום לקושיא".

מקור: שו"ע אדה"ז סתצ"ד ס"א, ליקוטי שיחות חכ"ב שיחה לחג השבועות, שם ש"פ שמות חלק א.

דין מי שהיה ער כל הלילה לעניין ברכות

שאלה: הניעור כל הלילה מה דינו לגבי 'ברכות השחר' 'ברכות התורה' 'ברכת ציצית' 'ברכת נט"י' ו'ברכת אלוקי נשמה'.

תשובה: מיד בעלות השחר יברך את כל ברכות השחר - וכן ברכות התורה. אך לא יברך ברכת ענט"י ואלוקי נשמה. כמו כן לא יברך את ברכת הציצית - באם לא החליף הציצית בלילה (וטוב שישמע מאדם אחר את הברכה - ויתכוין לצאת). [לנוהגים במנהגי חב"ד, יש לברך גם ברכת ענט"י וגם אלוקי נשמה].

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן תצד סעיף ג: נוהגין הרבה להיות נעורים כל הלילה לעסוק בתורה (ומכל מקום אם הוא ליל טבילה ישמש מטתו עיין סי' ר"מ) ועיקר העסק יהיה בתורה שבעל פה וצריכים הם ליזהר שלא לברך על נטילת ידיים בבוקר עיין סי' ד' ושלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה עיין סי' ח' ואם יברכו ברכת התורה בבוקר נתבאר בסימן מ"ז ע"ש.

מגן אברהם סימן תצד: קשה לי היאך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו הלא קי"ל כר"י דאמר בז' בסיון נתנה תורה דהא קי"ל דבעי לפרושי ו' עונות כמ"ש בי"ד סי' קצ"ו (וכמדומה שראיתי קושיא זו באיזו פוסק) ולדין לעולם שבועות בו' בסיון ובאמת הרמב"ם פרק ה' מהלכות אבות הטומאה פסק דא"צ לפרוש רק ג' עונות וכתב הכסף משנה בגירסת הרמב"ם והרשב"א דחכמים סבירא להו ג' עונות ופסק כוותיהו ע"ש. וא"כ מנהגנו הוא על פי הרמב"ם ומ"ש בי"ד כר' יוסי היינו לחומרא ומה שקשה עוד דהתורה ניתנה ביום נ"א לספיר דהא יצאו ממצרים ביום ה' והתורה ניתנה בשבת כבר תי' הי"מ דבא לרמוז לנו י"ט שני של גליות ואפשר דהיינו דקאמר יום א' הוסיף משה מדעתו ואין כאן מקומו, לליל שבועות אין מקדשין של הכוס עד צ"ה דכתיב תמימות תהינה (ע"ה ומ"ב): איתא בזוהר

שחסידי הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתור' וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן ואפשר לתת טעם ע"פ פשוטו לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקדוש ברוך הוא להעיר אותם כדאיתא במדרש לכן אנו צריכים לתקן זה: ועסי' ד' סי"ג שבבוקר אין לברך ענ"י וגם אין לברך על טלית קטן כמ"ש סי' ח': ולענין ברכת התורה אני מסופק דבסימן מ"ז סי"ב כתב אף אם למד בלילה וכו' א"צ לברך כל זמן שלא יישן משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך ביום שלאחריו וכ"מ בגמ' פ"ד דסוכה סוכה דלא מפסקי לילות מימים א"צ לברך על הסוכה אלא פעם א' כל ז' ועססי' תרל"ט, מיהו קשה דהא אנן קי"ל שינה ביום לא הוי הפסק אפי' שינת קבע א"כ י"ל דגם בלילה השינה לא הוי הפסק אלא שמתחלה אין דעתינו לפטור רק ביום ולילה א' וכשקם בבוקר קודם ע"ה אזי נחשב ליום שאחריו, תדע דהא לר"ת א"צ לברך קודם ע"ה דנפטר בברכה של אתמול עד שיאיר היום א"כ לדידן נמי י"ל כיון שנוהגין לברך כל היום ברכת התור' א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה ולכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר אך הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת י"ח: ועסי' רל"ה דצריך לקרות ק"ש אחר צ"ה כיון שאין קורא על מטתו: ואי' בכתבים שאם חל ליל טבילה בשבועות ישמש מטתו: כתב המ"ב סי' ו' בשבועות קורין בטעם העליון שיש בעשרת הדברות, ובשבת פ' יתרו קורין בטעם התחתון ואז הוי לא תרצח סוף פסוק וקורא הצד"י בקמ"ץ וה"ה שאר סופי פסוקי' או אתנחתא וכשקור' בטעם העליון אז קורא לא תרצח הצ"די בפת"ח ובחזקוני פ' יתרו כת' שבעצרת שהיא דוגמת מ"ת ומתרגמין הדברות קורין כל דבור לא יהיה לך ודבור זכור בנגינות גדולות לעשות מכל א' פסוק א' ודברות לא תרצח בנגינות קטנות אבל בשבת יתרו קורין לא יהיה לך וזכור בנגינות קטנות ולא תרצח וגו' בנגינות גדולות לעשותם פסוק א' כי לא מצינו פסוק בתורה מב' תיבות וגם באנכי וגו' יש נגינה גדולה ע"ש ובס' אור תורה כתב היחיד קורא התחתון ובצבור קורא העליון וכ"כ הכותב בע"י בירושלמי פ"ז דשקלים ע"ש.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן מז סעיף ז: כשמברך ברכת התורה יש אומרים שאין צריך ללמוד מיד אחריה אלא אף על פי שהפסיק בין ברכה ללימודו דינו כאלו הפסיק באמצע לימודו ועל דרך שיתבאר ואינה דומה לברכת המצות ולברכת

הנהנין שאם הפסיק בין ברכה להתחלת עשיה שעליה מברך צריך לחזור ולברך לפי שכיון שאם רצה שלא לעשותה עד לאחר שעה הרשות בידו ולפיכך כשמפסיק בין ברכה לעשיה נראה שאין אותה ברכה חוזרת על אותה עשיה אבל תלמוד תורה שחייב לעסוק בה תמיד כשמפסיק בין ברכה ללימוד לא חשיב הפסק מאחר שבאותו זמן שמפסיק מחוייב הוא ללמוד ויש חולקים על זה ונכון לחוש לדבריהם וליזהר שלא להפסיק ביניהם כלל כמו בשאר מצות.

וכן נהגו לומר ברכת כהנים סמוך לברכת התורה וכיון שאומרין אותה לשם לימוד (ולא משום זכר לנשיאת כפים) אומרין אותה אפילו קודם אור הבקר אף על פי שאין נשיאת כפים בלילה.

ולדברי הכל אם התחיל ללמוד אחר ברכת התורה והפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו וחזר ללימודו א"צ לחזור ולברך אם הוא אדם שרגיל ללמוד תמיד ואף כשיוצא להתעסק בפרנסתו ממחר לעשות צרכיו בכל מה דאפשר כדי לחזור וללמוד שעסק זה אינו חשוב הפסק לענין ברכה כיון שבשעה שהוא מתעסק בו דעתו על לימודו וה"ה למרחץ ולבית הכסא שאינן חשובין הפסק לפי שאף בעודו במרחץ ובית הכסא אינו מסיח דעתו מללמוד אח"כ וכן אם השכיב עצמו לישן ואינו יכול לישן אין זה הפסק לפי שבעודו ניעור דעתו על לימודו וכן אם ישן על אצילי ידיו שינת עראי אינה חשובה הפסק.

אבל ישן שינת קבע על מטתו חשובה הפסק וכן מי שאין דרכו ללמוד תמיד ובירך ולמד שיעורו ויצא לעסקיו והסיח דעתו מללמוד עוד באותו היום ואח"כ נמלך לחזור וללמוד צריך לחזור ולברך ויש אומרים שברכת התורה היא כברכות השחר שלא תקנו אותן אלא פעם אחת ביום ולפיכך אפילו ישן שינת קבע על מטתו או שיצא לעסקיו והסיח דעתו א"צ לחזור ולברך וכן נהגו.

וכשלומד בלילה כל זמן שלא ישן א"צ לברך לדברי הכל שהלילה הולך אחר היום וכשישן שינת קבע והשכים קודם עלות השחר צריך לברך לדברי הכל שאף לסברא אחרונה שהיא כברכות השחר הרי גם ברכות השחר זמנן הוא ג"כ קודם אור היום מיד שניעור משנתו.

ואם היה ניעור כל הלילה לסברא הראשונה א"צ לברך כשיאור היום כל זמן שלא הסיח דעתו מללמוד ולסברא האחרונה צריך לברך כשיאור היום כמו שאר ברכות

השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן והרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת ידי חובתו אם אפשר ואם לאו יברך בעצמו.

מנהגי חודש אלול

שאלה: מהם המנהגים המיוחדים לחודש אלול? על מה צריכים לשים את הדגש בזמן הזה כדי להיות מוכנים באמת לראש השנה שקרב ובא?

תשובה: חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, מרובה בעניינים ובמעלות שנתן אותם הקב"ה לישראל כדי שינצלו את הזמן היקר הזה להתכונן, להכין עצמם ולהכין אחרים לשנה הקרובה הבעל"ט.

בכל קהילות ישראל ישנם מנהגים מיוחדים לחודש זה ולהלן נביא את הדברים המודגשים בעיקר בתורת החסידות ובתורת נשיאי חב"ד:

בריבוי עצום של מקומות מבאר הרבי את המשל שמביא אדמו"ר הזקן בליקוטי תורה על חודש אלול ונראה שזהו אחד היסודות הכי עיקריים של חודש זה. וכך מובא שם:

"אך הנה יובן ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו הוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואח"כ בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כ"א ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי סגולה. וכך העניין עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו ית' בשדה כי הנה כתיב יאר ה' פניו אליך שהוא עניין הארת י"ג מדות שיהי' פנים בפנים דהיינו שיאיר גילוי פנימיות רצונו ית' למקור נש"י ע"י שיהיה עיקר פנימיות רצונו אליו ית' לדבקה בו בלב ונפש מעומקא דליבא במסירת נפש כמ"ש במ"א".

חודש אלול הוא הזמן שבו המלך נמצא בשדה ונותן את האפשרות והיכולת לכל אחד ואחד להקביל את פני המלך. מה שבכל השנה דורש הכנות מיוחדות, הרי באלול זה מצוי בידו של כל אחד ואחד. צריכים רק לעורר את הרצון.

בשיחותיו מסביר הרבי שהאופן בפרטיות איך שיהודי צריך לעשות את העבודה דאלול - לא נאמר בפירוש בתורה שבכתב ובספרי התורה שבעל פה, כי זה ניתן לכל אחד ואחד שיתבונן לפי כללי התורה איך שצריך לחזק יותר את הקשר שלו עם הקב"ה. ובוודאי - ע"י קיום ההוראות שהפוסקים בדורות שלפני זה כבר הורו. ומנקודת מבט יסודית זו, הרי ברור שההכנה לראש השנה צריכה להיות על ידי כל אחד ואחד כפי שהוא מחזק את הקשר שלו אל הקב"ה וזהו דבר המסור לליבו של כל אחד. אלא שיש את "הוראות הפוסקים" בדורות הקודמים שחלק ניכר מהן יובא להלן:

א. חודש אלול הוא חודש החשבון והתשובה שבו עושים חשבון נפש על כל העבודה שבשנה הקודמת כדי לתקן ולהשלים את החסר. ובכך גם נעשית הכנה לעבודה שבמשך השנה הבעל"ט. וכל זה בכל פרטי העבודה של חודש אלול שמרומזים בחמשת הר"ת שלו. ואין זה רק על עניינים בלתי רצויים, אלא שיש בזה גם התעלות בדרגות הקדושה גופא.

ב. חודש זה הוא הזמן המתאים ביותר להרבות בתפילה ובתחנונים, עד שאפילו תלמידי חכמים ממעטים בזמן לימודם כדי לעסוק בתפילה.

ג. בחודש זה צריכה להיות הוספה מיוחדת בלימוד התורה, שהוא בבחינת הערי מקלט שקולטות את היהודי השב בתשובה ובאופן שמחברים את התורה עם התפילה.

ד. צריכה להיות השתדלות לברך איש את רעהו (וכן הטף, ילד לחברו וילדה לחברתה) בברכה המסורתית "כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה" הן בע"פ הן בפנים והן בכתב. והרבי מביא בכמה מקומות שיש לברך ברכה זו כמה וכמה פעמים ולא להסתפק בפעם אחת.

ה. באחרונים מובא המנהג שבחודש זה בודקים את המזוזות והתפילין והרבי ביקש לפרסם את מנהג זה לכל אחינו בני"י - שליט"א.

ו. מנהג ישראל לתקוע בשופר בכל יום מימי חודש אלול (החל מיום ב' דר"ח (ביום א' תוקעין להתלמד) עד ער"ה (לא כולל). ואם לא תקעו בזמן הקבוע - אחרי תפילת שחרית - אזי תוקעים אחרי תפילת מנחה.

- ז. הוספה מיוחדת בעת התפילה - אמירת "לדוד ה' אורי וישעי" בתפילת שחרית - אחרי שיר של שיום ובתפילת מנחה לפני עלינו לשבח.
- ח. קבלה מהבעש"ט שאומרים בכל יום ג' פרקי תהילים (לוח מיוחד נדפס בסוף סידורי תהילת ה') והוא סגולה לכמה וכמה עניינים.
- ט. בחודש זה צריכים להוסיף במיוחד בנתינת הצדקה ובאופן שנותנים דבר חשוב, הן מצד הנותן והן מצד המקבל.
- י. הרבי ביקש לפרסם בכל מקום ומקום על דבר המצווה המיוחדת לתת את צרכי החג למי שאין לו. צרכי החג של כל החודש כולו.
- וכל עניינים אלו צריכים להיות חדורים בעניין הכי עיקרי שחודש אלול הוא זמן מסוגל ביותר לעניין זה - הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

תשעת הימים וצומות

חווה בתשעת הימים

שאלה: אדם שקנה דירה חדשה לצורך 'השקעה' (להשכירה לצורך פרנסה), וקבעו לו יום חתימה ומסירת מפתח בר"ח אב. האם יכול לבוא?

תשובה: מבואר בפוסקים שמה שנאסר בתשעת הימים הוא רק בדירה שהיא "להרווחה בעלמא", אמנם כאן שמדובר בדירה שהיא לצורך פרנסתו, ואין עומד להיכנס כעת להתגורר בתוכה, ובפרט שברוב המקרים כבר חתם את כל החוזה לפני"כ, ושילם על הדירה לפני"כ, וכעת זהו רק קבלת מפתח גרידא. על כן יש להתיר הדבר.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ב: מר"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים שנוטעים לצל להסתופף בצלו או מיני הדס ומיני אהלים; ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי) (ר"ן ספ"ק דתענית); ואין נושאים נשים ואין עושין סעודת אירוסין, אבל ליארס בלא סעודה מותר, ואפילו בט' באב עצמו מותר ליארס, שלא יקדמנו אחר. הגה: ונוהגין להחמיר שאין נושאים מי"ז בתמוז ואילך, עד אחר ט' באב (מנהגים).

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק יב: ובבנין של שמחה - וה"ה כל בנין שא"צ לו לדירתו ורק שעושה כן להרווחה בעלמא אסור ואם שכר לנכרי קודם ר"ח בקבלנות מותר בכל ואפילו בט"ב עצמו הנכרי אדעתא דנפשיה עביד וה"ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה. ומ"מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ט"ב תע"ב. ובית הכנסת מותר דהוי מצוה דרבים.

עולת שבת סימן תקנא ס"ק א: מה שכתב בבנין של שמחה וכו'. ונראה דוקא בבנין בעינן שיהא של שמחה, אבל במשא ומתן הריבוי אסור בכל ענין, אבל מועט אפילו של שמחה מותר, ועיין מ"ש הב"ח [ס"ג]. כתב הלבוש הנוהגים איסור בכל משא ומתן, כשרוצים לשנות מנהגם צריכין התרה כעין התרת נדרים. כתב הב"ח

[ס"ד] אם שכר גוים קודם ראש חדש לבנות לו בית בקבלנות ואז גוי אדעתיה דנפשיה קעביד אין להחמיר. אמנם לשכור פועלים מראש חדש אב ואילך לבנות לו בית מיד פשיטא דאסור, וכל שכן שלא יסייע הישראל עצמו, כל שכן כשהוא בונה לנוי ולהרווחה, ועיין מה שכתב מהרי"ל [הל' ת"ב אות ח], ומשמע אפילו בתשעה באב עצמו יש להקל. ועיין לעיל סימן רמ"ד [סק"ד]. ומה שכתב ולצורך מצוה וכו'. על כרחך צריך לפרש דהיינו כשעדיין לא קיים פריה ורביה, וכן כתב הרמב"ם בפ"ג [ה"ח] לענין תענית של גשמים, וזה לשונו ממעטין באירוסין ובנשואין אלא אם כן לא קיים פריה ורביה וכו', וכן משמע מדברי הר"ן [תענית ה ע"ב]. והא דלא כתב הרב בלשון פלוגתא על דברי המחבר שסתם להחמיר, משום דהאידינא מחמירין אפילו אם עדיין לא קיים פריה ורביה, וכן מסיק הב"ח [ס"ד] עי"ש. ומה שכתב שמא יקדמנו אחר וכו'. משמע דאין לחלק בין זיווג ראשון לשני, ועיין מ"ש התוס' בפרק אלו מגלחין [מו"ק] דף י"ח [ע"ב ד"ה ומי]. ונראה עוד מדברי המחבר דלארוס מותר אפילו אם כבר קיים פריה ורביה, ונשואין אסור בכל ענין, ובסימן תקע"ה סעיף ז' פסק להקל אפילו בנשואין אם עדיין לא קיים פריה ורביה, וגם להחמיר באירוסין אם כבר קיים פריה ורביה, וסבר לחלק בין תשעה באב לתענית של גשמים וצ"ע.

מגן אברהם סימן תקנא ס"ק ז: של שמחה. קאי גם אמשא ומתן כגון צרכי חופה אבל שאר משא ומתן שרי כדרכו (ב"י ב"ח) וכת' מהרי"ל הסרסורי' לא ישאו כלי כסף לסרסר בעיר דשמחה הוא לרואים ובמקום שנהגו איסור בכל משא ומתן צריך התרה עבי"ד סי' רי"ד אבל במקום שנהגו למעט בכל משא ומתן לא מהני התר' כיון דיש פוסקי' ס"ל הכי כבר קבלו אבותיהם כדעה ההוא ובסי' תקנ"ד ססך"ב משמע דממעטין בכל משא ומתן ע"ש: כתב הב"י בשם הר"ן דכל בנין שא"צ לו רק להרוחה בעלמא אסור: אם קצץ עם העכו"ם בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר ואם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחד ט"ב תע"ב (מהרי"ל) ונ"ל דב"ה הוי מצוה דרבים ושרי.

וראה במקור חיים לחו"י סי' תקנ"א, ובשו"ת לבושי מרדכי ח"א סי' ק"א.

השכרה בתשעת הימים

שאלה: האם מותר בתשעת הימים להשכיר דירה שלו לאחרים, כאשר מתפרנס

מכר?

תשובה: אם אינו משכיר ל'הרווחא בעלמא', אלא כי יש לו צורך פרנסה בדבר, יש להקל. [ובפרט אם משכיר לאינו יהודי. ולעניין היהודי השוכר את הדירה, אין בעיה לשכור מעיקר הדין כאשר נצרך לכך (שלא "להרווחא בעלמא"), כי אין זה בגדר בניין של שמחה. אמנם עדיף באם אפשר להימנע מכך לכתחילה, ולזמן שהכניסה תהיה לפני תשעת הימים או לאחר מכן.]

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ב: מר"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים שנוטעים לצל להסתופף בצלו או מיני הדס ומיני אהלים; ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי) (ר"ן ספ"ק דתענית); ואין נושאים נשים ואין עושין סעודת אירוסין, אבל ליארס בלא סעודה מותר, ואפילו בט' באב עצמו מותר ליארס, שלא יקדמנו אחר. הגה: ונוהגין להחמיר שאין נושאים מי"ז בתמוז ואילך, עד אחר ט' באב (מנהגים).

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק יב: ובבנין של שמחה - וה"ה כל בנין שא"צ לו לדירתו ורק שעושה כן להרווחה בעלמא אסור ואם שכר לנכרי קודם ר"ח בקבלנות מותר בכל ואפילו בט"ב עצמו הנכרי אדעתא דנפשיה עביד וה"ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה. ומ"מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ט"ב תע"ב. ובית הכנסת מותר דהוי מצוה דרבים.

עולת שבת סימן תקנא ס"ק א: מה שכתב בבנין של שמחה וכו'. ונראה דוקא בבנין בעינן שיהא של שמחה, אבל במשא ומתן הריבוי אסור בכל ענין, אבל מועט אפילו של שמחה מותר, ועיין מ"ש הב"ח [ס"ג]. כתב הלבוש הנוהגים איסור בכל משא ומתן, כשרוצים לשנות מנהגם צריכין התרה כעין התרת נדרים. כתב הב"ח [ס"ד] אם שכר גוים קודם ראש חדש לבנות לו בית בקבלנות ואז גוי אדעתיה דנפשיה קעביד אין להחמיר. אמנם לשכור פועלים מראש חדש אב ואילך לבנות

לו בית מיד פשיטא דאסור, וכל שכן שלא יסייע הישראל עצמו, כל שכן כשהוא בונה לנוי ולהרווחה, ועיין מה שכתב מהרי"ל [הל' ת"ב אות ח], ומשמע אפילו בתשעה באב עצמו יש להקל. ועיין לעיל סימן רמ"ד [סק"ד]. ומה שכתב ולצורך מצוה וכו'. על כרחך צריך לפרש דהיינו כשעדיין לא קיים פריה ורביה, וכן כתב הרמב"ם בפ"ג [ה"ח] לענין תענית של גשמים, וזה לשונו ממעטין באירוסין ובנשואין אלא אם כן לא קיים פריה ורביה וכו', וכן משמע מדברי הר"ן [תענית ה ע"ב]. והא דלא כתב הרב בלשון פלוגתא על דברי המחבר שסתם להחמיר, משום דהאידינא מחמירין אפילו אם עדיין לא קיים פריה ורביה, וכן מסיק הב"ח [ס"ד] עי"ש. ומה שכתב שמא יקדמנו אחר וכו'. משמע דאין לחלק בין זיווג ראשון לשני, ועיין מ"ש התוס' בפרק אלו מגלחין [מו"ק] דף י"ח [ע"ב ד"ה ומי]. ונראה עוד מדברי המחבר דלארוס מותר אפילו אם כבר קיים פריה ורביה, ונשואין אסור בכל ענין, ובסימן תקע"ה סעיף ז' פסק להקל אפילו בנשואין אם עדיין לא קיים פריה ורביה, וגם להחמיר באירוסין אם כבר קיים פריה ורביה, וסבר לחלק בין תשעה באב לתענית של גשמים וצ"ע.

מגן אברהם סימן תקנא ס"ק ז: של שמחה. קאי גם אמשא ומתן כגון צרכי חופה אבל שאר משא ומתן שרי כדרכו (ב"י ב"ח) וכת' מהרי"ל הסרסורי' לא ישאו כלי כסף לסרסר בעיר דשמחה הוא לרואים ובמקום שנהגו איסור בכל משא ומתן צריך התרה עבי"ד סי' רי"ד אבל במקום שנהגו למעט בכל משא ומתן לא מהני התר' כיון דיש פוסקי' ס"ל הכי כבר קבלו אבותיהם כדעה ההוא ובסי' תקנ"ד ססך"ב משמע דממעטין בכל משא ומתן ע"ש: כתב הב"י בשם הר"ן דכל בנין שא"צ לו רק להרוחה בעלמא אסור: אם קצץ עם העכו"ם בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר ואם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחד ט"ב תע"ב (מהרי"ל) ונ"ל דב"ה הוי מצוה דרבים ושרי.

וראה במקור חיים לחו"י סי' תקנ"א, ובשו"ת לבושי מרדכי ח"א סי' ק"א.

בגד מכובס בר"ח אב

שאלה: האם ילדים שרגילים ללבוש בראש חודש 'חולצה לבנה' לכבוד ר"ח, מותרים

ללבוש כן גם בר"ח אב.

תשובה: האיסור ללבוש בגדים מכובסים ומגוהצים מתחיל כבר בר"ח עצמו (וכפי שהוא גם לעניין אכילת בשר, ושאר דיני אבילות), ולכן אין ללבוש בר"ח זה חולצה לבנה, גם אם רגיל בכך בכל ר"ח.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף א: משנכנס אב ממעטין בשמחה; ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי כותי, לישתמיט מיניה דריע מזליה. הגה: מילה שהיא מר"ח עד ט' באב נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשין בגדי שבת (מנהגים); אבל בלאו הכי, **אסור. אפילו בשבת** של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת, כ"א הכתונת לבד (מרדכי הל' תשעה באב והגהות אשירי פ"ב דתענית ואגודה ורוקח); אבל פורשין פרוכת של שבת, אם לא שאירע ט' באב בשבת ונדחה, שאז אין פורשין פרוכת של שבת. ומי שיש לו נשואין בשבת נחמו, מותר ללבוש בגדי שבת בשבת של חזון (מהרי"ל).

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק ו: כ"א הכתונת לבד - שאינו לובש אלא מפני הזיעה ומטעם זה מותר להחליף גם הפוזמקאות וזה מותר אפילו בשבת שחל בו ט"ב. ובק"ק ווילנא נוהגין ע"פ הגר"א ללבוש בגדי שבת ויש משנים בגד אחד וכ"כ ר"י עמדין בשם אביו הגאון שצריך ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת שחל בו ט"ב.

עטרת צבי אורח חיים סימן תקנא ס"ק א: כי אם הכתונת לבד. הטעם דבשאר בגדים אף שאינו משנה אינו נראה כל כך משום דשמא אין לו בגדים אחרים, ואף אם יש לו אינו נראה כל כך לאבילות, משא"כ כתונת אין לך עני שבישראל שאין לו כתונת לבן בשבת ונראה כאבילות.

שערי תשובה סימן תקנא ס"ק ד: הכתונת. עבה"ט עיין במג"א שאפילו הטלית של שבת אין מחליפין ועיין מ"ש בסידור עמודי שמים בשם אביו הגאון בתשובות חדשות להרב"ז סי' תרצ"ג ובמדינתנו נהגו כש"ע ואין לשנות ומנעלים ופוזמקאות של שבת אם אינם חדשות מותר עיין פ"מ.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ג: שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבושו עתה אלא להניחו לאחר ט' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור; וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה; ואפי' מטפחות הידים והשלחן, אסור. וכיבוס שלנו, מותר; אבל גיהוץ (פי' מעבירין על הבגדים אבן חלק להחליקו ערוך)

שלנו, אסור. וכלי פשתן, אין בהם משום גיהוץ והרי הם ככיבוס שלנו, ומותר; והני מילי לגוהצן ולהניחן עד אחר תשעה באב, אבל אסור ללבשן בשבוע זה. ונהגו לאסור אפילו כלי פשתן, ואפילו בכבוס שלנו, בין ללבוש בין לכבס ולהניח; ואין להקל בדבר, כיון שנהגו, וכ"ש דאפשר דמדינא נמי אסור, שהרי יש מי שכתב דכיבוס שלנו קרי (גיהוץ) לשל בני בבל שאין מתלבנים יפה, לפי שמימיהם הם עכורים שאינו ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל, וכיבוס של שאר ארצות אפשר שהוא ככיבוס של ארץ ישראל ואסור. ועוד יש מי שפירש דגיהוץ היינו מים ואפר או נתר ובורית, וכיבוס היינו במים לבד, ובזמן הזה אין מכבסים במים לבד ונמצא שכל כיבוס של זמן הזה הוי גיהוץ, ואסור מדינא אפי' בכלי פשתן ללבשן מיהא. הגה: ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחלת ר"ח עד אחר התענית, אם לא לצורך מצוה, כגון אשה הלובשת לבנים מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה (רוקח וא"ז), אבל בט' באב עצמו לא תלבש לבנים רק לובשת חלוק בדוק ויפה (הגהות שערי דורא). וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות. ואסור ליתן כלים לכובסת אינה יהודי לכבס מראש חודש ואילך, אבל קודם ר"ח מותר לתת, אף על פי שכובסת אחר ראש חודש (תוספות פ"ד דתענית ומהרי"ל).

[ולעניין אכילת בשר בר"ח ראה במורה באצבע להחיד"א (סי' ח' סעי' רל"ג) כתב: "בר"ח נהגנו לאכול בשר לכבוד ר"ח". וראה בספר דרכי חיים ושלוש תרס"ו, שזהו רק למי שקיבל כן בקבלה מרבתינו. וראה בשער הכוונות בשם האר"י ז"ל (הו"ד בכה"ח ס"ק קכ"ה וק"ל) - שהאר"י ז"ל לא היה אוכל בשר ויין מי"ז תמוז ואף לא בר"ח.]

בשרי בתשעת הימים

שאלה: האם ניתן לאכול מ'עופות' ו'מרק בשרי' שנשאר מ'שבת חזון', שבאם לא ילך לאיבוד?

תשובה: לכתחילה אם מדובר במאכלים שניתן להקפיאם - עד לאחר תשעת הימים, באופן שלא יפסד טעמם וכיוצ"ב, ראוי לעשות כן (אם אין צורך מיוחד לכך המותר ע"פ הלכה לאכול בשר). אמנם אם מדובר במאכלים שלא יחזיקו מעמד

היטב, ולא יאכלום לאחר מכן, ויבאו לידי הפסד. אזי ניתן להקל להאכילם לקטנים שלא הגיעו לגיל חינוך (גיל שש).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף י: יש מי שאומר שהנוהגים שלא לאכול בשר בימים הנזכרים, מותרים בתבשיל שנתבשל בו בשר, ואסורים בבשר עוף ובשר מלוח ויין תוסס; ומותר לשתות יין הבדלה וברכת המזון. הגה: ונוהגין להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון ולא בהבדלה (תשובת מהרי"ל סי' ק"ו, ט"ו), אלא נותנים לתינוק; ובמקום דליכא תינוק, מותר בעצמו לשתות הבדלה. ובסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וסעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה; אבל יש לצמצם, שלא להוסיף. ובשבוע שחל ט' באב בתוכה, אין לאכול בשר ולשתות יין רק מנין מצומצם, וזה אפילו בערב ת"ב שרי (מנהגים ומהרי"ל), ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה (ד"ע).

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק ע: אלא נותנים לתינוק - שהגיע לחינוך וישתה רוב הכוס ודוקא אם לא הגיע עדיין להתאבל על ירושלים ודוקא בזה שהוא מצוה אבל בלא מצוה אף שא"י להתאבל אסור בבשר ויין כשהוא בריא.

שו"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן רלו: נשאלתי אי יאות ליתן מאכל בשר מר"ח אב עד ט"ב לתינוק שאינו יודע להתאבל.

(א) הנה במג"א בסי' תקנ"א ס"ק ל"א, על מ"ש הרמ"א שם בסעיף י' דנוהגין להחמיר שלא לשתות יין בבהמ"ז ולא בהבדלה אלא נותנין לתינוק, דמשמע דמותר ליתן לתינוק בשר ויין בשבת זו דמעיקרא לא נהגו איסור להחמיר בתינוק, ודוקא בתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים וכו', וא"ל דדוקא משום מצוה מותר, דהא בסי' רס"ט משמע דאף משום מצוה לא ספינן לתינוק איסורא, אלא ע"כ ליכא בזה איסורא, ובהגמ"נ כתב מהרא"ק הניח לבניו הקטנים לאכול בשר בערב ת"ב שחל בשבת אחר חצות עכ"ל, משמע דס"ל דלגדולים אסור ולקטנים מותר, והא דכתב בשבת משום דמעשה היה בשבת עיין שם במג"א. ובאליה רבה שם ס"ק כ"ד חלק עליו וכתב דלהגהות מנהגים רק משום מצוה ספינן, והך דסי' רס"ט דלא ספינן ס"ל להגמ"נ דאין מצוה לקדש בבהכ"נ עיין שם. ולהמג"א י"ל כיון דסו"ס תקנתא הוא, אי משום רפואה או משום אורחים, גם זה בכלל מצוה יחשב, וא"כ למ"ל להב"י בס"י

רס"ט] לתרץ הא דמשקין לקטן כוס של קידוש ביהכ"נ דזה משום דא"א בענין אחר דמשום זה הוי ענינו גדול למאד ומשום ברכה לבטלה של הגדול, תיפוק ליה משום הך תקנתא גרידא דמחשב מצוה ודו"ק.

ומ"ש הא"ר שם בפ"י דברי הגמ"נ, שהיה בשבת שחל בט"ב והתיר בעט"ב בער"ש לקטנים אחר חצות כיון שיש קצת קדושת שבת אחר חצות, ועיין ביד אפרים שם. ולא הבנתי דסו"ס חזינן דלקטנים קיל יותר, דלגדולים לא התיר משום דיש קצת קדושת שבת. ואפשר שמהרא"ק התיר בער"ש אחר חצות דייקא לבניו הקטנים היודעים להתאבל, משא"כ בקטנים לגמרי שאינם יודעים להתאבל שרי לגמרי ודו"ק.

ובמשנ"ב שם ס"ק ע' נקט לאיסור כהא"ר ודוקא בזה שהוא מצוה שרי אבל בלא מצוה אף שאין יודע להתאבל אסור בבשר ויין כשהוא בריא, אך בפמ"ג בא"א שם נראה דהסכים להמג"א, שכתב דבשר ויין מדינא רק בסעודה המפסקת אסור כבסי' תקנ"ב ונהגו וכו', ולא נהגו רק לגדולים שיודע להתאבל ועס"י רס"ט אות א'. וכן בחי"א כלל קל"ג סט"ז פשיטא ליה דלתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים מותר ליתן בשר ויין...

ועכ"פ למה שהתירו לחולה קצת, בודאי דלא גרע תינוק בן כמה שנים מחולה קצת, ועיין רמ"א או"ח בס"י שכ"ח סעיף י"ז דצרכי קטן כחולה שאין בו סכנה, ובגר"א שם ס"ק מ"ב ציין לשבת קמ"א ע"ב בתינוק שיש לו געגועין וכו' עיין שם, ובכנסת יחזקאל סי' ט"ז, ופוק חזי מאי עמא דבר לגבי חלב אחר בשר שבתינוק לא נהגו להמתין שש שעות, אף שבכנפי יונה יור"ד סי' פ"ט כתב דיש להפוסקים סמך גדול בש"ס להמתין שש שעות עיין שם, ומכ"ש בבשר מר"ח אב דליכא סמך כלל בש"ס ודו"ק. וע"ע בלקט יושר הנ"ל דהיה מתיר לאשה לכסכוסי לתינוק פשטידא שנעשה עם שומן של בשר דק שאינה בולעה עיין שם, דנראה להדיא דלתינוק קיל טפי עכ"פ, ולפענ"ד דלתינוק היה מתיר לגמרי, אך בשביל שהאשה תכסכס הזכיר בכה"ג ודו"ק....

ומכל הלין הנ"ל דהמיקל ליתן לקטנים גם בשר בהמה, יש לו על מה לסמוך, דמידי דצער ועינוי לקטן ליכא חינוך, ומכ"ש בקטן שאינו יודע כלל מהחורבן כתינוקות קטנים, ומכ"ש בבשר עוף יש להקל, ופוק חזי מאי עמא דבר.

הזמנת בגדים בתשעת הימים

שאלה: האם מותר להזמין בגדים באינטרנט, כאשר ההזמנה תבוא לאחר תשעה

באב?

תשובה: אין לקנות בגדים חדשים בתשעת הימים, אף אם דעתו ללובשם לאחר תשעת הימים, ואף אם ההזמנה תבוא בפועל לאחר תשעת הימים, מפני שעצם הקנייה של בגדים חדשים אסורה. אולם אם מדובר ב'מבצע מיוחד' (שאינו רגיל), ואם לא יקנה עכשיו יגרם לו הפסד, יש להקל. (בפרט אם ההזמנה תבוא בפועל רק לאחר תשעת הימים).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ז: יש אומרים שאסור לתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבת זה, ויש להחמיר בזה מראש חודש. הגה: וה"ה דאסור לקנותו. וכן אומן ישראל אסור לעשותן לאחרים, בין בשכר בין בחנם (תה"ד וב"י); ונהגו להקל בזה, אבל אם ידוע ומפורסם שהמלאכה של אינו יהודי, שרי (תה"ד). וכן נהגו לתת לאומנים אינם יהודים לתקן כלים חדשים תוך זמן זה, כדי שיהיו מוכנים לאחר התענית; ומיהו טוב למעט בזה במקום דאפשר, דלא עדיף משאר משא ומתן דממעטינו.

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק מו: שאסור לתקן - ר"ל שאסור לעשות בגדים חדשים וכן אנפלאות שקורין זאקי"ן אסור לארוג ולצורך נשואין מי שאין לו אשה ובנים מותר לעשות בגדים חדשים דהא מדינא מותר לו אפילו לישא וכן"ל בס"ק י"ד ואפילו בט"ב עצמו שרי לעשות ע"י עכו"מ לצורך נישואין [אחרונים].

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק מז: ומנעלים חדשים - וה"ה דאסור ללבשן.

מגן אברהם סימן תקנא ס"ק כג: ויש להחמיר. ולענין לבישה דעת הרב"י להקל משום דטעם איסור העשי' כמ"ש ס"ח משום שנהגו שלא למשתי עמרא משום שבטל אבן שתי' וכל תיקון בגדים הוי בכלל זה דהשתי' הוי תחלת המלאכה כ"מ בת"ה ובב"י וכתב בד"מ דמטעם זה אפי' עוש' לאחרים אסור ומשמע בת"ה אפי' עושה למכור בשוק אסור אבל לטוות חוטין מותר שאינו בכלל זה עכ"ל: ונ"ל שמותר לעשות אותן שקורין קרוני"ן שאורגין בעצים דלאו בגד הוא ועס"ה.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תקנא ס"ק כג: ויש להחמיר. עיין מג"א. מה שכתב המחבר ויש להחמיר בזה, היינו עשייה, הא לבישה דעתו דמראש חודש מותר, רק בשבוע שחל ט' באב אסור ללבוש חדשים. ודעת הר"ב בסעיף ו' להחמיר בלבישה גם כן מראש חודש, ועיין בלבוש.

מחצית השקל אורח חיים סימן תקנא ס"ק כג: ויש כו' דעת הרב"י כו'. ניהו דאנו מחמירים גם בלבישה מר"ח ואילך. אבל הרב"י כ' בסעיף זה לענין תיקון ויש להחמיר בזה מר"ח. אבל בסעיף שלפני זה דמיירי בלבישה אוסר דוקא בשבת שחל בו ט"ב ולא כ' שיש להחמיר מר"ח.

אבל לטוות חוטין מותר כו'. ז"ל ת"ה הנשי' הטוות חוטין כדי לתפור בהן בגדים ומחיייתם ממלאכה זו (הרי דעושים למכור ואפ"ה הוצרך לבקש טעם להתיר) נראה דשרי לטוות בשבת זו. דהך נמי לא דמי לתיקון השתי שהוא בתחיל' אריג' הבגדי' ואיכא שמחה בדבר משא"כ בחוטי התפירה עכ"ל ומלשון זה משמע דלא התיר כ"א טווית חוטי' לתפיר' אבל חוטין הנצרכים לשתי גם הטויה אסורה. וכ"מ לשון הט"ז אבל מלשון מ"א שהתיר סתם טוויית חוטין משמע דכל טוויית חוטין אפי' לצורך שתי מותר. ולא אסור כ"א לסדר ולערוך החוטין על כלי האריגה וכמ"ש ר"מ רבקש. ואף על גב דמלשון ת"ה משמע דלא התיר רק חוטי תפירה י"ל דבזמן הש"ס היה חילוק בין חוטי שתי לחוטי ערב בצמר. דחוטי שתי היו דקין. וחוטי ערב היו עבים וגסים כמבואר בנגעים פ' י"א משנה ח' לכך היה טוויית חוטי שתי אסורים לפי שהיו נקראים שתי ולכך לא התיר כ"א חוטי תפירה. וה"ה דחוטי ערב מותרים דשוין הן. אלא דלא היה אפשר לבעל ת"ה לסתום להתיר טוויית החוטין דהא חוטי שתי אסורים מה שא"כ בזמן הזה דחוטי שתי וערב שוין הם בעוביין. ומה"ט אין נקראים בשם שתי כ"א בשם חוטין סתם א"כ כל טוויית חוטין מותרים כנלע"ד.

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק מח: מר"ח - דבירושלמי איתא והובא לקמן בס"ח דנהיגי שלא למישתי עמרא מדעייל ר"ח אב וכל תיקון בגדים הוי בכלל זה דהשתיה הוי תחלת המלאכה.

שערי תשובה סימן תקנא ס"ק [יח]: וה"ה דאסור לקנותו. וכתב בסידור עמודי שמים שאף הבגדים ישינים והם חביבים אצל אסור וגם מטעם ברכת שהחיינו לאו ש"ד אבל אם נתנו לו במתנה שמברך הטוב והמטיב יברך מיד.

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק מט: לקנות - אפילו דעתו שלא ללבושן עד אחר ט"ב ודומיא דאסרינן לעיל לענין כיבוס אפילו במכבסן להניח.

תיקון בגד

שאלה: האם מותר לתקן בגד (ישן) בתשעת הימים?

תשובה: האיסור המובא בהלכה לעניין 'תיקון בגדים', הכוונה לתיקון הקשור לבגד חדש (בתחילתו או בסופו). אך לתקן בגד ישן שנקרע, או כפתור שנפל, אין איסור, ומותר הדבר בתשעת הימים - כשיש צורך בכך.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ז: יש אומרים שאסור לתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבת זה, ויש להחמיר בזה מראש חודש. הגה: וה"ה דאסור לקנות. וכן אומן ישראל אסור לעשותן לאחרים, בין בשכר בין בחנם (תה"ד וב"י); ונהגו להקל בזה, אבל אם ידוע ומפורסם שהמלאכה של אינו יהודי, שרי (תה"ד). וכן נהגו לתת לאומנים אינם יהודים לתקן כלים חדשים תוך זמן זה, כדי שיהיו מוכנים לאחר התענית; ומיהו טוב למעט בזה במקום דאפשר, דלא עדיף משאר משא ומתן דממעטנין.

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק מח: מר"ח - דבירושלמי איתא והובא לקמן בס"ח דנהיגי שלא למישתי עמרא מדעייל ר"ח אב וכל תיקון בגדים הוי בכלל זה דהשתיה הוי תחלת המלאכה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ח: נשי דנהיגי דלא למשתי (פירוש לסדר ולערוך החוטין שהולכין לארכו של בגד והוא מלשון או בשתי או בערב) עמרא מדעייל אב, מנהגא. (ונוהגין שלא לקדש החדש עד אחר ט' באב) (מהרי"ל ודעת עצמו).

ט"ז אורח חיים סימן תקנא ס"ק ז: דלא למשתי עמרא. פי' שלא לעשות חוטים שתי מצמר וכתב ב"י נרא' דל"ש לו ול"ש לאחרים בין בשכר בין בחנם דהטעם משום דפסקה בט"ב אבן שתיה משום השתות יהרסון וזה שייך בכל גווני.

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק נד: למישתי עמרא - פי' שלא לעשות חוטי שתי מצמר [וה"ה משארי דברים] ואסמכוה בירושלמי על שם שבטלה אבן שתיה וכתב ב"י

דאין נ"מ בין לו ובין לאחרים ובין בשכר ובין בחנם [ט"ז] וטוויית החוטין לתפור בהן בגדים מותר שאינו בכלל זה וכן מותר לעשות קרוני"ן שאורגין בעצים דלאו בכלל בגד הוא [מ"א].

ב"ח אורח חיים סימן תקנא ח: כתב רשב"ט שהוא הדין וכו'. פירוש כמו שאסור לספר ולכבס בשבוע זה מפני שהוא מלאכה לצורך תענוגי הגוף הוא הדין נמי כלים חדשים ומפני שנראה כמוסיף על התלמוד שלא אסרו אלא לספר ולכבס לכן הביא ראייה מהירושלמי לפי פירוש הר"ר ניסים גאון שאפילו בשתי יש מנהג לאיסור כל שכן תיקון בגדים חדשים ומעתה סברא לומר דבכלל האיסור תספורת וכביסה נמי איסור תיקון כלים חדשים ואף על גב דלפי הסברא היה ראוי לאסור אף תיקון כלים ישנים כמו לענין כיבוס דישנים דאסור אלא דמאחר דלא אתי במכל שכן דשתי דאיכא למימר שאני שתי שהוא תיקון מחדש והוי נראה כמוסיף על התלמוד הלכך לא אסרו רשב"ט ומשום הכי נמי לא אסר רשב"ט מראש חדש מפני שלא אסרו בתלמוד מראש חדש אלא דברים המוסיפים שמחה וכמו שלא אסרו לספר ולכבס מראש חדש וכמו שנתבאר בתחלת סימן זה אח"כ כתב וראוי להחמיר בזה מראש חדש וכו' כלומר אף על פי שבתספורת וכביסה אין איסור מראש חדש מפני שאינו בכלל מיעוט שמחה אבל תיקון בגדים חדשים יש בהן משום מיעוט שמחה. ונ"ל קצת סמך לדבריו שהרי הקונה כלים חדשים מברך שהחיינו וזה פשוט דברכת שהחיינו אינה באה אלא על דבר שמחה.

ונראה לי לפי מנהגינו לאסור כיבוס מראש חדש אפילו בישנים וכדעת הרמב"ן ולא מדאורייתא הוא הדין נמי תיקון כלים יש לאסור מראש חדש אפילו בישנים ואף על פי שאינו בכלל מיעוט שמחה כתספורת וכביסה ונראה עוד דלפי הדין אין איסור אלא שלא יכבס ישראל בעצמו שהרי עיקר הטעם דנראה כמסיח דעתו מלהתאבל על ירושלים שעוסק בכיבוס בגדים והוא הדין לענין תיקון בגדים אלא שנהגו לאסור [אפילו ע"י גוי] וכן משמע במהרי"ל (הל' ת"ב עמ' רמד).

ובאורחות רבנו (ח"ב עמ' קכ"ט בשם הגרי"ק), דהא דאיתא בב"ח (ד"ה כתב רשב"ט) שנהגו לאסור אף תיקון בגדים ישנים כוונתו על מה שנהגו בימיהם שהיו פורמים כל תפירות הבגד והיו הופכין את הבגד, הצד הפנימי עשו לצד חיצוני, דפנים חדשות באו לכאן, אבל תיקוני קרעים וכדו' ליכא איסור.

התקנת מזגן

שאלה: האם מותר להתקין 'מזגן' בבית - בתשעת הימים?

תשובה: אם יכול להסתדר בלעדיו עד לאחר תשעת הימים, אין להתקין. (וכגון שעד עכשיו היה ללא 'מזגן' בבית, ונתעורר עתה לקנות וכיוצ"ב), שהרי זה לנוחות יתירה, ובכלל משא ומתן של שמחה. אמנם אם אינו יכול להסתדר בלעדיו אלא בצער (כגון שעבר מקרוב ממש לבית זה, ולא היה בו מזגן, ואינו רגיל לדור בחום הקיץ ללא מזגן, וכל כיוצ"ב) - אזי מותר לו להתקין זאת. כי כל האיסור הוא רק בדברים של שמחה, ואין זה בכלל שמחה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ב: מר"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים שנוטעים לצל להסתופף בצלו או מיני הדס ומיני אהלים; ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי) (ר"ן ספ"ק דתענית); ואין נושאים נשים ואין עושין סעודת אירוסין, אבל ליארס בלא סעודה מותר, ואפילו בט' באב עצמו מותר ליארס, שלא יקדמנו אחר. הגה: ונוהגין להחמיר שאין נושאים מי"ז בתמוז ואילך, עד אחר ט' באב (מנהגים).

משנה ברורה סימן תקנא ס"ק יא: ממעטים במשא ומתן - יש מן הפוסקים דס"ל דהיינו שלא ישא במו"מ של שמחה כגון לקנות כלי כסף או צרכי חופה וכדומה אבל סתם מו"מ אין צריך למעט כלל ויש דס"ל דכל מו"מ צריך למעט בעת הזאת ולא יעסוק אלא כדי פרנסתו וכן משמע בסימן תקנ"ד סוף סכ"ב דצריך למעט בכל מו"מ. [ורק אם הוא יריד י"ל דהוי דבר האבד ושרי בכ"ע אם הוא מוצא אז בזול יותר] ובזמנינו נהגו להקל בכל זה משום דהכל נחשב כעת כדי פרנסתו.

ט"ז אורח חיים סימן תקנא ס"ק א: ממעטין במשא ומתן. כ' ב"י ועכשיו לא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן כלל משנכנס אב ונרא' שהם מפרשי' דלא מתסר בנין ונטיע' אלא דוקא בדשמחה כסבר' ראשונה שהזכיר רבינו ומפרשי' דלא נאסר משא ומתן אלא בדשמחה כדברי הסברא שדחו התו' ולפ"ז צריכין לזיהר ממשא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה כו' עכ"ל ואי משום הא לא אריא דהא אנו רואין

דגם בצרכי חופה לא נשמע מונע בינינו ומה שדחו התוס' זו הסברא דהא לא אסרו אלא לעשות סעודה זו ודאי דחי' אמיתית והיאך נסמוך על סברא דחוייה כזו ונראה דטעם המנהג להקל כפי מ"ש בסי' תקל"ט ס"ד טעם להיתר משא ומתן בח"ה אפי' ביש לו מעות משום שיש עלינו מס מלך ושרים והבאתי ראיי' מתו' פ' א"נ ה"נ יש לנו היתר זה במשא ומתן מן אב ואילך מה שאין ממעטין שוב מצאתי כן בדברי מו"ח ז"ל בשם רש"ל.

עולת שבת סימן תקנא ס"ק א: מה שכתב בבנין של שמחה וכו'. ונראה דוקא בבנין בעינן שיהא של שמחה, אבל במשא ומתן הריבוי אסור בכל ענין, אבל מועט אפילו של שמחה מותר, ועיין מ"ש הב"ח [ס"ג]. כתב הלבוש הנוהגים איסור בכל משא ומתן, כשרוצים לשנות מנהגם צריכין התרה כעין התרת נדרים.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן פ: בכמה דברים חדשים לקנותו מר"ח מנ"א אם מותר... כשנזדמן לו לקנות תפילין חדשים ודאי מותר כיון שהוא רק למצוה. וטלית שהוא בגד מסתבר שאסור אף שלובשין אותו רק למצוה. ולענין שהחיינו הא איתא בסימן כ"ב שמברכין שהחיינו ובט"ז סק"א איתא מב"י בשם מהרי"א דהוא מדין קנה כלים חדשים שלענין זה עדיף מתפילין שהוא רק למצוה עיין שם, ומסתימת לשון הש"ע משמע שאף בטלית קטן מברך שהחיינו אבל לע"ד נראה דכיון שהוא מטעם קנה כלים חדשים שצריך שיהיה חשוב כדאיתא בסימן רכ"ג סעיף ו' יש חלוק דעל טלית גדול מברכין כו"ע דהוא ודאי בגד חשוב, ובטלית קטן רק למי שחשוב לו יברך שהחיינו אבל לסתם בנ"א אין זה בגד חשוב כל כך, ואף שבשביל המצוה חשוב לו לא מסתבר לברך כיון שעצם הבגד אינו חשוב לו. ויהיה אסור לקנות טלית גדול אף מי"ז בתמוז מצד ברכת שהחיינו וכן טלית קטן למי שהוא חשוב לו.

ומכונית חדשה אם הוא לתענוג פשוט שאסור גם מי"ז בתמוז דהא צריך לברך שהחיינו, ואם הוא באופן שמברכין הטוב והמטיב כגון שיש לו אשה ובנים דגם הם נהנים מזה אסור מר"ח דהוא כמו בנין של שמחה שאסור. ואם הוא מכונית לפרנסה כמו טראק, וגם מכונית קטנה אפשר ג"כ שהוא לפרנסה, הוא רק בדין ממעטין במשא ומתן שבזמננו נהגו להקל כדכתב הט"ז סק"א וכן כתב המ"ב ס"ק

י"ג להלכה, ואין זה מו"מ של שמחה שכתב בשעה"צ שטוב להחמיר, ומצד שהחיינו בברך אחר ט"ב כי בשביל זה אין עליו ליבטל ממלאכתו.
 וראה בנטעי גבריאל חלק א'. פרק ל' אות ב', והערה ד'.

צום תשעה באב ליולדת

שאלה: יולדת בתוך שלושים ללידתה, האם צריכה לצום בתעשה באב?

תשובה: כיום שהיולדות בדרך כלל חלושות בתוך ל' ללידתן, וקשה להן לצום אם לא בצער גדול (ובפרט שבדרך כלל גם מניקות, וברוב הפעמים התינוק אוכל בשבועות הראשונים רק ממנה), נוהגים להורות בפועל שאינן מחויבות לצום. אמנם הכל לפי העניין, ואם מרגישה בחוזק ובריאות, תתחיל להתענות 'שעות', וכשמרגישה צורך - תפתח את הצום. ובכל אופן תאכל רק הצריך לבריאות גופה - ללא מאכלי תענוגות (ולכן בכל מקרה שכזה לא תקל לעצמה ללא שתשאל רב מורה הוראה).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד סעיף ו: חיה כל שלשים יום, וכן חולה שהוא צריך לאכול, אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד, דבמקום חולי לא גזרו רבנן. הגה: ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה, והמיקל לא הפסיד.

משנה ברורה סימן תקנד ס"ק ט: חיה כל שלשים יום - דמסתמא אמרינן שהיא חלושה והיא כחולה שאין בו סכנה וע"כ אף דלענין יוה"כ היא לאחר זי"ן כשאר כל אדם כמש"כ בסימן תרי"ז כאן לענין ט"ב שהוא דרבנן לא גזרו במקום חולי ועיין בט"ז ובשאר אחרונים דאפילו ודאי אין בה סכנה וכן בחולי הכתוב לקמיה ואפילו לא אמרו צריכין אנו לאכול מותר בט"ב ואף שמהרש"ל חולק על עיקר הכרעת השו"ע ודעתו דלענין זה שוה ט"ב ליוה"כ דאפילו אמרה צריכה אני לאכול כיון שהוא לאחר זי"ן חייבת להתענות אם לא שהיא ג"כ קצת חולה הרבה אחרונים הסכימו דמדינא שרי לאכול אכן כבר נהגו להתענות כמו שכתב הרמ"א כ"ז שאין להם חולשה ונתרפאו מלידתן אבל אם עדיין לא נתרפאה לגמרי או שהיא קצת חולה או חלושה בטבעה לא תתענה בתוך ל' ואם אירע ביולדת בריאה שמתענה

ומרגשת באמצע היום שום חולשה יתירה יש לפסוק שלא תתענה בשארית היום [אחרונים].

מגן אברהם סימן תקנד ס"ק ט: חיה כל ל'. כ' רש"ל בתשו' יולדת בשבת ב' אב חייבת להתענות בט"ב שנדחה דדוקא תוך ז' פטור' אבל אחר ז' אפי' אמרה צריכה אני חייבת אא"כ חולה קצת עכ"ל וז"ל ד"מ מיהו בב"י סימן תקנ"ט משמע דיש להתענות אחר ז' וע"ש בש"ע ס"ז דמשמע דלא תתענה ובלבוש סימן תר"ב כתב דתתענה וכ"כ בהגמ"נ שם והב"ח כתב דמדינ' שרי לאכול ומ"מ כבר נהגו להתענו' כל זמן שאין להם חולש' ונתרפאו מלידתן אף בג' צומות אחרים נהגו להחמי' עכ"ל והיכא דנהוג נהוג מיהו בט"ב שנדחה יש להקל עססי' תקנ"ט ס"ט, נוהגות קצת יולדות למנוע מבשר ויין מז' באב ואילך ונכון שבאותו היום נכנסו העכו"ם להיכל כדאיתא בטור.

ט"ז אורח חיים סימן תקנד ס"ק ד: חיה כל ל' יום. פי' אף על גב דבי"כ היא לאחר ז' כשאר כ"א כמ"ש בסי' תרי"ז ומ"מ כאן לענין ט"ב לא גזרו עליה: כ' רש"ל בתשו' סי' נ"ג דמיירי באמרה צריכה אני ואף על גב דלענין שבת בסימן ש"ל אין שומעין לה אפי' באומרת צריכה אני וכן חולה צריך אומד הכא מקילינן מאחר שהוא דרבנן אבל בלא אמרה צריכה אני אלא שמצערת אפי' כואב לה הרבה התענית אסורה מאחר שאינה חולה ע"כ וק"ל דמדאמרו א"צ אומד משמע דיש ספק אם יש סכנה דאי בודאי אין סכנה מה אומד שייך בדבר וא"כ שיש ספק סכנה קשה דבאומרת צריכה אני מותר' אפי' בי"כ כמ"ש בסי' תרי"ח חולה שצריך לאכול כו' שמא יסתכן ומאכילין על פיו כשאומר צריך אני ותו דלמה לא זכר הרמב"ן מרי' דהאי דינא דמיירי באומרת צריכה אני ע"כ נלע"ד דמיירי בדלא אמרה צריכה אני ואפ"ה בחיה אחר ז' וחולה שיש בו ספק אותו חול' א"צ אומד לומר שמא יש בו סכנ' דאפי' ודאי אין בו סכנ' ואפי' לא אמר צריך אני מותר בט"ב והב"י הביא הג"מ שר"ת התיר ליולדת לאכול בצ"ג אפי' אחר שבעה ואף על גב דאמרינן בפרק מפנין דלאחר ז' אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה שבת וצ"ג מדברי קבלה ודברי קבלה כד"ת אפ"ה מותר כיון דרצו אין מתענין כו' אם כן רשות הוא עכ"ל משמע דבט"ב אסור' לאכול שלא כדברי הרמב"ן דהא בט"ב לא תליא ברצו כמש"ל כיון שהוכפלו בו

הצרות והוא חוב ואפש' שמ"ה נהגו להחמיר כמ"ש רמ"א וכן מסקנת רש"ל דאחר ז' אפי' אמרה צריכה אני מתענה אם לא שהי' קצת חולה וכן בתשו' מהרי"ל.

משנה ברורה סימן תקנד ס"ק יג: ומיהו נוהגין להתענות וכו' - היינו אפילו אמרה צריכה אני לאכול ודוקא אחר שבעה אבל תוך שבעה אפילו אמרה איני צריכה אין לה להתענות וכ"ש תוך ג' דבודאי אסור לה להתענות.

ט"ז אורח חיים סימן תקנד ס"ק ה: ומיהו נהגו להתענות. נראה דזה קאי דוקא אלאח' ז' אבל תוך ג' אפי' אם אמרה איני צריכה אין לה להתענות ואסור לה להתענות שהרי מחללין עלי' שבת כמ"ש סי' ש"ל וכ"ש אחר ג' תוך ז' כשאומר צריכה אני שאסור לה להתענות כנלע"ד פשוט.

שערי תשובה סימן תקנד ס"ק ז: להתענות. עבה ט"ו וע' בשו"ת פ"י כת"י שחולק על רש"ל בתשובה שהביא המג"א והשיג על ראיותיו ודעתו לפסוק כהש"ע דאפי' אם ר"ת חולק על רמב"ן אזלינן לקולא בדרבנן ומכ"ש שהוא ספק נפשות להקל ובדבר שמואל סי' ק"ח כ' שאחר ז' ללידתה החמירו על עצמן כמ"ש הרמ"א כ"ז שאין להם צער גדול וחשש סכנה וכתב בית הילל ביו"ד סי' רס"ה דיוולדת שאינה מתענה מ"מ צריכה להתענות איזה שעות ע"ש והביאו בא"ר והכל לפי הענין אם קשה לה קצת אינה צריכה כלל, ועיין בזכרון יוסף סי' כ"א האריך ג"כ בזה ומסיק שנ"ל להלכה ולמעשה שאם כבר נתרפא מחולשת לידתה תתענה ותשלים כשאר כל אדם אבל אם עדיין לא נתרפא לגמרי או שהיא קצת חולה או חלושה לא תתענה בתוך למ"ד ואם אירע ביולדת בריאה שמתענה ומרגשת באמצע היום שום חולשה יתיר' יש לפסוק שלא תתענה בשאר' היו' ע"ש וע' בלקוטים פר"ח א"ח סי' זה.

משנה ברורה סימן תקנד ס"ק יד: כל זמן שאין להם צער גדול וכו' - וה"ה אם היא קצת חולה וכנ"ל בסק"ט ואפילו לא אמרה צריכה אני. ועיין במ"א שכתב דאפילו במקום שנוהגין להחמיר בט"ב שנדחה יש להקל שלא תתענה. ועיין בא"ר שכתב דאפילו יולדת שאינה מתענה **תתענה איזה שעות** אכן אם גם זה קשה לה לא תתענה כלל.

משנה ברורה סימן תקנד ס"ק טז: והמיקל לא הפסיד - ומכ"ש באדם חלוש והוא חולה שאין בו סכנה אין כדאי להחמיר [ח"א].

ערוך השולחן אורח חיים סימן תקנד סעיף ח: ורבינו הרמ"א כתב בסעיף ו' על חיה וחולה זו"ל ומיהו נוהגות להתענות כל זמן שאין להן צער גדול שהיה לחוש לסכנה והמיקל לא הפסיד עכ"ל כלומר שמחמירות על עצמן כביוה"כ דכל שאין סכנה בדבר מתענות ויש שפוסקים כן דלאחר שבעה היולדת מתענה אם לא שאמרה צריכה אני ויש חולקים בזה [עט"ז סק"ד ומג"א סק"ט וא"ר סק"ח וש"ת סק"ז] **ואולי זהו בימיהם שהדורות היו בריאים וחזקים אבל עכשיו חלילה להיולדת להתענות בט"ב תוך ל' כי עדיין חלושה היא והיא ממש כחולה ולכן אין להניחן להתענות בט"ב.**

אכילה לפני הצום

שאלה: אדם שקיבל על עצמו תענית ביום מסויים (מפני סיבה אישית), עד מתי יכול לאכול לפני הצום?

תשובה: מותר לאכול עד הבוקר (זמן 'עלות השחר') - שלפני התענית. ואם הולך לישון לפני כן, ורוצה להשכים לפני עלות השחר ולאכול, יכול לעשות כן, אך יעשה 'תנאי' על כך לפני שהולך לישון (וראה בשל"ה המובא במקורות, שמי שהוא 'בעל נפש' יחמיר להתחיל הצום מהלילה, ויש לעיין אם זה שייך גם בתענית שאדם קיבל על עצמו).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקסד סעיף א: כל תענית שאוכלים בו בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר, והוא שלא ישן (שינת קבע) (טור), אבל אם ישן (שינת קבע) אינו חוזר ואוכל ולא שותה, אא"כ התנה לאכול או לשתות. הגה: ויש אומרים דבשתייה אין צריך תנאי, דמסתמא דעתו של אדם לשתיה אחר השינה, והוי כאילו התנה (טור ומרדכי והגהות מיימוני והגהות אשירי).

מגן אברהם סימן תקסד ס"ק א: אוכל ושותה. נ"ל דבת"ח אסור דמשעה שחלם צריך להתענו' כמ"ש סי' רפ"ח ס"ד וכ"כ של"ה דמשעה שחלם לא ישמש מטתו. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תקסד ס"ק א: אוכל. עיין מג"א. בתענית חלום מאותן שצריך להתענות אם חלם בתחלת הלילה וניער אח"כ אין לאכול, עיין סימן רפ"ח סעיף ד' בהג"ה יתענה חצי היום, יע"ש.

מחצית השקל אורח חיים סימן תקסד ס"ק א: אוכל כו' כמ"ש סי' רפ"ח סעיף ד'. בהגה די"א מי שישן שינת צהרים וחלם לו חלום רע יתענה מחצי היום עד חצי הלילה ועולה לו לתענית יום שלם אף שאכל עד צהרים הרי דלא תלי' בהיום כ"א משעה שחלם לו וה"ה איפכא לחומרא. אם חלם לו בלילה אסור מיד אף בלילה.

משנה ברורה סימן תקסד ס"ק א: והוא שלא ישן וכו' - היינו אפילו אם גמר סעודתו מכבר ורוצה קודם אור היום לחזור ולאכול רשאי.

משנה ברורה סימן תקסד ס"ק ב: שינת קבע - אבל מתנמנם דהיינו נים ולא נים תיר ולא תיר לא חשיב שינה.

ט"ז אורח חיים סימן תקסד ס"ק א: שינת קבע. פי' אפי' שלא על מטתו ולא מקרי עראי אלא במתנמנם דהיינו נים ולא נים תיר ולא תיר כ"כ ב"י דלא כר"ז דבעי על מטתו.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תקסד ס"ק א: שינת קבע. עיין ט"ז. דלא תימא מדהגיה הרב שינת קבע י"ל דוקא על מטתו דזה אינו, וכן כתב בבית יוסף. ומש"ה השמיט המחבר דסתם שינה הוא קבע דאם לא כן מתנמנם קרי ליה, ועיין אות שאחר זה ואי"ה יבואר עוד.

עטרת זקנים סימן תקסד ס"ק א: שינת קבע. ועיין בט"ז ס"ק ב'. והוא [הב"ח ד"ה וזהו] כתב והמחמיר כסברת הראב"ד תבא עליו ברכה.

משנה ברורה סימן תקסד ס"ק ג: אבל אם ישן שינת קבע - אפילו שלא על מטתו. והנה המחבר סתם דבריו משמע דס"ל אפילו ישן בתוך הסעודה ג"כ שוב אסור לאכול ולגמור סעודתו כשניעור משנתו וכמו שמסיק בב"י אבל כמה אחרונים הסכימו דאם ישן בתוך הסעודה מותר לגמרה אח"כ כיון דמתחלה היה דעתו לאכול עוד. ומ"מ המחמיר ע"ע בזה קדוש יאמר לו.

ט"ז אורח חיים סימן תקסד ס"ק ג: דבשתיה א"צ תנאי. כת' ב"י ראוי לפסוק כדברי האומרים צריך תנאי אף לשתיה.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תקסד ס"ק ג: דבשתיה. עיין ט"ז. הנה בהר"ב עם המחבר, גם כן נוהג דין דשו"ת מנחם עזריה כמו שכתבתי בפריי ליורה

דעה ובאו"ח כאן בהנהגות איסור והיתר דמה שמביא הר"ב ויש אומרים לא לקבוע הלכה כן כי אם היכא דמפורש, ועיין מג"א כאן. ואי"ה שם יבואר עוד.

עטרת זקנים סימן תקסד ס"ק ג: [דבשתייה]. וכתב ב"י [ד"ה יש] דמשמע דכל משקים מותרים, אבל הכל בו [סימן סא כה, א] כתב דדוקא מים.

משנה ברורה סימן תקסד ס"ק ה: דמסתמא דעתו וכו' - דדרך האדם להיות צמא אחר שינתו.

משנה ברורה סימן תקסד ס"ק ו: והוי כאלו התנה - כתבו האחרונים דלכתחלה ראוי להחמיר ולהתנות אף לשתיה כדעת המחבר אכן אם רגיל לשתות אחר השינה א"צ להתנות.

משנה ברורה סימן תקסד ס"ק ד: אא"כ התנה וכו' - קודם השינה ואז מותר אפילו גמר סעודתו קודם השינה וגם ישן אח"כ שינת קבע דעדיין לא קבל עליו התענית.

[וראה בסימן פט סעיף ה' ובנו"כ שם. וראה גם בשעה"צ תק"נ ס"ק ט - בשם השל"ה הק', שבעל נפש יחמיר לעצמו להתחיל הצום כבר בליל התענית כמו בט"ב.]

תיקון מעשים לא טובים ע"י תענית

שאלה: מהי דעת החסידות על צומות ותעניות כדי לתקן מעשים לא רצויים עבירות

שבין אדם לחבירו ובין אדם למקום?

תשובה: על כל עניינה של התשובה כתב אדמו"ר הזקן חלק שלם בספר התניא הנקרא "אגרת התשובה", שם מסביר באריכות את מהותה של התשובה ושאינ עיקר עניינה התענית שבאה עם התשובה, אלא התשובה עצמה, שיתחרט ויחליט לבל ישוב עוד לכסלה בחרטה על העבר וקבלה על העתיד. ובלשונו שם:

"והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד.. דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת... ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית..."

ומ"ש בספרי המוסר ובראשם ספר הרוקח וס' חסידים הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד.. היינו כדי לינצל מעונש יסורי' של מעלה ח"ו. וגם כדי לזרו ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה".

ובמהלך הפרקים מבאר אדמו"ר הזקן כמה תעניות צריכים לצום בשביל כל עבירה והסדר הנכון שבזה. אך גם הוא עצמו מגביל את סוג המתענה דווקא לאדם חזק ובריא, משא"כ מי שזהו מחליש אותו ובלשונו:

"אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה. אסור לו להרבות בתעניות אפי' על כריתות ומיתות ב"ד ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת. אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל... ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי.

אלא מאי תקנתי' כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית".

אלא שבהמשך מביא שבאם מתאפשר יש לו להשלים את התעניות, ע"י פריסה למשך שנים רבות בימי החורף הקצרים, ובפתרונות נוספים שמביא שם.

אך בירידת הדורות נראה שנעשה שינוי מסוים ביחס לתעניות, וכפי שמוצאים בשיחותיו ובאגרותיו של הרבי שמהן נראה דעתו של הרבי היא שצריכים להמעט כמה שיותר בתעניות ולא זו הדרך.

ובלשונו באגרת א'קנא:

"נבהלתי לשמוע אשר מרבה הוא בתעניות ומסגף את עצמו מבלי לאכול כמה וכמה שעות קודם התפלה וכיו"ב מעשים כאלו.

ברור הדבר בעיני שזהו דרך להחליש את הבריאות היפך פסק חז"ל שהובא ברמב"ם הלכות דעות רפ"ד היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא ונודע ג"כ מ"ש הבעש"ט לתלמידו בעל התולדות יעקב יוסף אשר "תרגז בטני" (התמים א' ז-ח)

כששמע אשר מתענה הוא וכו' ואם בארזים כמו בעל התוי"י אמרו כנ"ל עאכו"כ באנשים כערכנו ועפ"י פסק אדמו"ר הזקן באגרת התשובה פרק ג' "כ"ז (מספר הצומות) באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים אבל מי שרוב הצומות מזיק לו שאפשר שיבוא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה אסור לו להרבות בתעניות וכו'"

ולכן אם לקולי ישמע הרי תומ"י יבטל הנהגתו זאת ואם יש לו בזה מנהג טוב שנהג ג"פ הרי יעשה התרת נדר..

אקוה אשר בדואר החוזר ירגיע את רוחי ויודיעני אשר עזב את הדרך של תעניות וסגופים ויקויים פירוש הבעש"ט עה"פ אם תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו' עזב תעזוב עמו וכמועתק הפי' ב"היום יום".

וכן באגרת ד'רפו:

"נעם לי לקבל מכתבו מכ"ה ניסן עם הקטע המוסגר בו ומה שכותב שכנראה פירשתי דבריו שמתענה עד חצות לילה לא כן הוא שהבנתי שמתענה עד חצות היום ובכל זה לא זוהי דרך החסידות וכמו שכתבתי לו במכתבי הקודם וגם כתבתי במה אפשר להחליף התעניות ואדרבה וכו' ותקותי שיתנהג כן ויהי בהצלחה. מובן אשר האמור לעיל אודות התעניות הוא רק בתעניות שרוצים להוסיף על דעת עצמו ולא התעניות שמצוים בהם בשולחן ערוך ופשוט".

וכפי שמבואר בשיחה, שבדורות שלנו יש לפדות את התעניות בצדקה מצד חולשת הדור ומכיוון שחולשת הדור אינה על ידי בחירתו אלא מצד הקב"ה מוכרחים לומר שגם באופן כזה של תשובה לא חסר שום דבר וזה בדיוק כפי שהיה מתקן החטא ע"י תעניות וסיגופים.

וגם באופנים שמותר להתענות בדורות הללו ניתן לפעול זאת ע"י שמירת בריאות הגוף.

והטעם להנהגה זו מבאר הרבי בנוגע למנהג תעניות בה"ב:

בימינו רוב בני-ישראל - ובעיקר בחוגי החסידים - אינם מתענים בה"ב וגם אין מכריזים ומברכים ביום השבת שלפני התענית. וי"ל שזהו מצד העילוי והקירבה לזמן הגאולה אשר מתמעט הצורך בתעניות וגם הוא מעין העתיד-לבוא ש"כל

הצומות האלו עתידיים ליבטל.. להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה" כדברי הרמב"ם בסוף הל' תעניות.

מקור: לקו"ש משפטים חכ"א א ס"ט, שיחות ימי בה"ב תשמ"ח. ס' ההתוועדויות

ג עמ' 257-260.

סעודה וברכות

שינוי מקום באמצע סעודה

שאלה: אדם שהפסיק באמצע סעודתו והלך להתפלל, ורוצה לשתות בבית הכנסת מים או קפה שישנם שם, האם צריך לברך שוב?

תשובה: אם אכל כבר כזית פת במקום אכילתו, יכול לאכול ולשתות שם כל דבר שהוא בגדר טפל לסעודה, ואינו צריך לחזור ולברך שוב. וכמו בנידון דידן.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעח סעיף ב: חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה, אם הניחו שם מקצתן חוזרים למקומם וגומרין סעודתן ואינם צריכין לברך שנייה; ואם לא הניחו שם אדם, כשהם יוצאים צריכים ברכה למפרע, וכשהם חוזרים צריכים ברכה לכתחלה; וכן אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות, שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שנית על מה שהוא צריך לאכול. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית א', אינו צריך לחזור ולברך; אכל במזרחה של תאנה זו ובא לאכול במערבה, צריך לברך. הגה: ויש חולקים בכל מה שכתוב בסי' זה, רק סוברים ששנוי מקום אינו אלא כהיסח הדעת, ולכן אם שינה מקומו למקום אחר א"צ לברך אלא לפני מה שרוצה לאכול, אבל לא על מה שכבר אכל; (תוס' ורשב"ם והרא"ש ומרדכי פרק ע"פ וטור) ודוקא שלא הניח מקצת חברים בסעודה ואכל מדברים שאינן צריכין ברכה במקומם, אבל אם הניח מקצת חברים או אפילו לא הניח ואכל דברים שצריכין ברכה במקומם, אפי' מה שרוצה לאכול אחר כך א"צ לברך (סמ"ק וא"ז); ולכן מי שפסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראו חברו לדבר עמו אפי' לפתח ביתו או למקום אחר, כשחוזר לסעודה א"צ לברך כלל, דהא פת צריך ברכה במקומו לכולי עלמא; מיהו אם הסיח דעתו כשחוזר, ודאי צריך לברך על מה שרוצה לאכול אח"כ (ב"י ורשב"א). ואין חילוק בין חזר למקום שאכל כבר ובין סיים סעודתו במקום אחר (רמב"ם פ"ד ור"ן). וכן נוהגין במדינות אלו, מ"מ לכתחלה לא יעקר ממקומו בלא ברכה, דחיישינן שמא

ישכח מלחזור ולאכול (הר"ר מנוח ור"ן); מיהו לצורך מצוה עוברת, כגון שהגיע זמן תפלה, מותר (כל בו הל' פסח) ועיין סי' קפ"ד.

ביאור הלכה סימן קעח סעיף ב ד"ה ואכל דברים שצריכין ברכה וכו' - היינו שמתחלה אכל דברים הצריכים ברכה במקומן אבל במקום שהלך עתה בתוך הסעודה אפי' שתה יין [ומיירי שבידך מתחלה על היין בסעודת הפת] או מים א"צ לברך דהא ע"כ צריך לחזור לקביעותו הראשון והוי כעומד באמצע הסעודה [מ"א בשם תוס' וש"א]. משנה ברורה סימן קעח ס"ק כח: ואכל דברים וכו' - כתב במ"א סימן ר"י דוקא כשאכל כזית דאם אכל רק פחות מכזית פת קודם שיצא דינו כמו פירות דהא א"צ לברך אחריו וממילא מיד שיצא לחוץ צריך ברכה ראשונה אף שחזר למקומו וע"כ צריך לזהר לכתחלה שלא לצאת ממקומו אף מחדר לחדר [היכי שאין רואה מקומו] קודם שיאכל כזית.

מגן אברהם סימן קעח ס"ק ו: דברים שצריכין. ואז אפי' הלך למקום אחר בתוך הסעודה ושתה יין או מים אינו צריך לברך דלקבעי' קמא הדר. (ב"י תוס').

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן קעח ס"ק ו: דברים. עיין מ"א. דלרב חסדא כל שאכל כזית פת שצריך ברכה במקומו, אפילו הלך למקום אחר ושתה מים שם אין צריך ברכה, אפילו מים ובמקום אחר.

מחצית השקל אורח חיים סימן קעח ס"ק ו: דברים כו'. ב"י תוספות. פסחים דף ק"א ע"ב סוף ד"ה אלא כו'. וצריך לומר דהוי סלקא דעתך כיון שאין לשתיית מים קביעות, דהא אין צריך ברכה לאחריהם במקומו, וכן יין לחד מאן דאמר בסעיף ה', אף שבמקום ראשון אכל פת דהוי קביעות, ליכא למימר על יין או מים לקבעא קמא קהדר, קא משמע לן.

מגן גיבורים אלף המגן סימן קעח ס"ק יא: דברים שצריכין ברכה. ואז אפילו הלך למקום אחר בתוך הסעודה ושתה יין או מים א"צ לברך דלקבעי' קמא הדר, ב"י בשם התוס', מ"א, והוא בתוס' פסחים ד"ה אלא שכתבו דלכל הפירושים וכו' וכוונתם דכיון דבאמצע הסעודה הוא אין חילוק במה שישתה שם דפת ודאי קובע. עטרת צבי אורח חיים סימן קעח ס"ק ח: דהא פת צריך ברכה במקומו לכולי עלמא. לכן אם שינה מקומו לבית אחר לסעוד אין צריך לברך, דעל קביעות הראשון

הלך, דהא אם לא היה אוכל כאן היה צריך לחזור למקומו ולברך, הוי כאילו עדיין הוא במקומו וגומר סעודתו שם.

מגן גיבורים אלף המגן סימן קעח ס"ק יד: דהא פת צריך ברכ'. וודקא שאכל כשיעו' שחייב לברך בהמ"ז אבל אם לא אכל רק פחות מכזית והלך לחוץ ואח"כ חזר למקומו, צריך לברך אף בפת, מ"א סי' ר"י ס"ק א', ואם מצטרף אם חזר ואכל פחות מכשיעור לענין שלא יצטרך לברך אח"כ כשחזר ע"ש במ"א ויבואר אי"ה שם ובשה"ג הארכנו בדין זה ע"ש.

וראה סדר ברכת הנהנין פרק ט סעיף יד: דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם הואיל והוא צריך לחזור למקומו אין עמידתו גמר סעודתו, לפיכך כשחוזר ואוכל ושותה אפילו במקום אחר, על דעת סעודתו הראשונה הוא אוכל ושותה, לסיים סעודתו, ואין צריך לומר כשחוזר למקומו. ואין צריך לברך בתחלה אפילו לא הניח מקצת חברים בבית זה, והוא שאכל כבר כזית.

הפסקה לתפילה באמצע סעודה

שאלה: אדם באמצע סעודתו רוצה לילך להתפלל מנחה, ומתעכב שם הרבה זמן.

האם יכול לעשות כן, ומה פרטי דיניו?

תשובה: אם זה לצורך מצווה עוברת כמו תפילה, מותר לו להפסיק מסעודתו וללכת להתפלל, למרות שלא משאיר חברים במקום. וכשחוזר אין צריך ליטול ידיו שוב ולברך המוציא אם כשהפסיק היה בדעתו להמשיך לאכול, ואפילו אם שהה הרבה (אא"כ הפליג בדברים לאחר התפילה, או שיתעסק בדברי הרשות, שאזי צריך ליטול ידיו שוב. אך א"צ לברך שוב המוציא אם היה דעתו להמשיך לאכול). כמובן כל זה כשאכל לפני כן 'כזית פת'.

מקור: מבואר בסדר ברכת הנהנין פרק ט סעיף טז: אפילו הלך בתוך הסעודה לבית אחר ואוכל ושותה שם דברים שאינם טפלים לסעודה לענין ברכה ראשונה והוצרך לברך עליהם בבית הראשון כגון פירות כיון שהם טפלים לענין ברכה אחרונה ונפטרים בברכת המזון על דעת סעודתו הראשונה הוא אוכל ושותה ואינו

צריך לברך עליהם שם אפילו לא אכל שם פת ואפילו לא היה כן בדעתו כשברך המוציא לשנות מקומו באמצע סעודתו.

[ובסעיף טז] ומכל מקום לכתחלה אסור לעקור ממקומו עד שיברך ברכת המזון או ברכה מעין ג' בכל דבר הטעון ברכה לאחריו במקומו. (ובסעיף יז) אבל אם אינו הולך כלל כדי לאכול שם אף על פי שהיה בדעתו מתחלה לילך לשם לא ילך עד שיברך ברכת המזון אלא אם כן הולך לצורך מצוה עוברת. וכן מבואר בסימן קעח: וכל זה כשהולך לדבר הרשות או אפילו לדבר מצוה שאינה עוברת אבל לצורך מצוה עוברת כגון לקראת חתן או לקראת כלה או לבית הכנסת להתפלל עם הצבור מותר לילך ולברך ברכת המזון כשיחזור ואפילו לא הניח מקצת חברים שאין להניח מצוה עוברת משום חשש שמא ישכח.]

ובסימן קעח סעיף ז: אפילו שהיה שם הרבה כל שלא שהה כדי שיתעכל המזון שבמעיו א"צ לחזור ולברך המוציא כשחזור לאכול במקומו או במקום אחר אם לא הסיח דעתו בינתיים [מלאכול].

...העיקר כהאומרים שהיסיח הדעת פוסל בתפלה כמו באכילה א"צ לחזור וליטול ידינו אחר התפלה שהרי משום תפלה עצמה אינו מסיח דעתו. [אך אם הפליג הרבה בדברים [או שהלך לדבר הרשות] צריך לחזור וליטול ידינו אף על פי שא"צ לברך המוציא מפני שמן הסתם הסיח דעתו משמירתן.]

אבל ברכת המוציא א"צ לברך לדברי הכל אפילו הלך לבית הכנסת להתפלל ושהה שם הרבה כל שלא הסיח דעתו מלאכול עוד.

וראה שם בהרחבה: אם עמד והלך לדבר הרשות אפילו שהה שם הרבה כל שלא שהה כדי שיתעכל המזון שבמעיו א"צ לחזור ולברך המוציא כשחזור לאכול במקומו או במקום אחר אם לא הסיח דעתו בינתיים אבל אם הסיח דעתו מלאכול עוד כיון שיש כאן היסח הדעת ושינוי מקום צריך לחזור ולברך המוציא מטעם שיתבאר בסי' קע"ט.

וגם צריך לחזור וליטול ידינו אפילו לא שהה כלל שכיון שהסיח דעתו מן האכילה מן הסתם לא נזהר בשמירת ידינו והסיח דעתו מהן.

ואפילו לא הסיח דעתו מלאכול אם הפליג הרבה בדברים צריך לחזור וליטול ידיו אף על פי שא"צ לברך המוציא מפני שמן הסתם הסיח דעתו משמירתן כמו שנתבאר בסי' קס"ד.

ויש מי שאומר שהוא הדין אם עמד להתפלל באמצע סעודתו צריך לחזור וליטול ידיו אחר התפלה כשחוזר לסעודתו משום חשש היסח הדעת בשעת התפלה אלא א"כ שמר ידיו (כמו שבלייל פסח אף על פי שנטל ידיו בטיבול ראשון חוזר ונוטל לסעודה משום חשש היסח הדעת בשעת אמירת ההגדה כמ"ש בסימן תע"ה).

ולפי מה שנתבאר בסי' צ"ב שהעיקר כהאומרים שהיסח הדעת פוסל בתפלה כמו באכילה א"צ לחזור וליטול ידיו אחר התפלה שהרי משום תפלה עצמה אינו מסיח דעתו משא"כ באמירת ההגדה בלייל פסח שאין היסח הדעת פוסל בה חוששים שמא הסיח דעתו.

אבל ברכת המוציא א"צ לברך לדברי הכל אפילו הלך לבית הכנסת להתפלל ושהה שם הרבה כל שלא הסיח דעתו מלאכול עוד ואין התפלה חשובה הפסק בסעודה אפילו היה מוכרח להפסיק ולהתפלל מפני שאין שהות עוד ביום להתפלל אח"כ ואף על פי שבשעת התפלה אי אפשר לו לאכול מאומה אינה חשובה הפסק משום זה.

ואינו דומה לברכת המזון שחשובה הפסק משום זה להצריך ברכה על כוס ברכת המזון הואיל ובשעת ברכת המזון אי אפשר לשתות לפי שברכת המזון הוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושתה משא"כ תפלה כמו שיתבאר בסי' קע"ט.

סעיף ח: ויש אומרים שדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם דינם כדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם לענין שינוי מקום בדיעבד שצריך לחזור ולברך אלא א"כ הניח מקצת חברים.

אבל לכתחלה אסור לעקור ממקומו בלא ברכה אחרונה (ואפילו לצורך מצוה עוברת) בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אלא א"כ הניח מקצת חברים ודעתו לחזור למקומו שאז אין זו עקירה.

ואפילו בדיעבד שלא הניח מקצת חברים ועקר ממקומו וחזר צריך לברך ברכה אחרונה תחלה ואח"כ ברכה ראשונה על מה שיאכל אח"כ שכיון ששינה מקומו הרי

פסק סעודתו וזו סעודה אחרת היא וצריך לברך תחלה על סעודה הראשונה ואח"כ יתחיל סעודה השניה.

והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה להקל בדברי סופרים.

ואף לסברא האחרונה אין שינוי מקום חשוב הפסק בסעודה אם חוזר למקומו אלא כששהה חוץ למקומו כגון שהלך לדבר עם חבירו והפליג בדברים או שהלך לבית הכנסת להתפלל או שהלך לאיזה עסק ושהה בו אבל אם לא שהה אפילו עשה איזה דבר מדברי הרשות בדרך עראי כגון שהוצרך לנקביו ונכנס לבית הכסא וכיוצא בזה (אינו חשוב הפסק בסעודה ואצ"ל אם דיבר עם חבירו ולא הפליג ואפילו הוא דבר הרשות).

(ואצ"ל אם יצא להביא דבר מצרכי הסעודה) (ולכן השמש המשמש בסעודה אף על פי שהולך ובא תמיד ממקום למקום אינו נחשב שינוי מקום לו לחזור ולברך בכל פעם שבא אף לפי סברא זו).

(והוא הדין לסברא הראשונה אין שינוי מקום חשוב הפסק בכל זה בסעודה אף אם עדיין לא אכל כזית שאצ"ל לברך כלל ברכה אחרונה והוא הדין בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם אם קבע עליהם והם דברים שקביעותם קביעות כמ"ש בסי' רי"ג מפני שאין הפסק עראי חשוב להפסיק סעודת קבע).

ואצ"ל מי שישן שינת עראי במקום סעודתו שאין חשוב הפסק בסעודה וחוזר ואוכל בלא ברכה לדברי הכל.

אבל שינת קבע הוא סילוק והיסח הדעת יותר מדאי וחשובה הפסק לדברי הכל אף על פי שישן במקום סעודתו.

אבל כל שניעור אף על פי שהפליג הרבה בדברים אחרים במקום סעודתו כל שלא הסיח דעתו מלאכול חוזר ואוכל בלא ברכה לדברי הכל ויש אומרים שאפילו הסיח דעתו כמו שנתבאר בסי' קע"ט.

ברכה על דגן קלוי

שאלה: מהי הברכה על 'ארנולה' - פתיתי שיבולת שועל - שעוברים תהליך של מיעור וקלייה בחום, אך ללא בישול במים?

תשובה: כל שאינם עוברים תהליך בישול במים, אף שמתמעכים במכבש בחום גבוה, אין ברכתם בורא מיני מזונות, אלא בורא פרי האדמה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד: אכל דגן חי או עשוי קליות או שלוק והגרעינין שלמים, אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות. הגה: והא דמברך לפניו בפרה"א היינו באוכל חטין וכיוצא בהן, דראויין לאכול כך, אבל האוכל שעורים שלמים אפילו קלויין באש, אינן ראויין לאכול רק ע"י הדחק ואין מברך לפנייהם רק שהכל (כל בו וכן משמע מדברי רשב"א שמה שהשוה חטין לשעורין, לברכה אחרונה משמע ולא לראשונה); והתוספות נסתפקו אם יברך לאחריו ברכה מעין שלש, ולכך כתבו שנכון שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה ויפטרנו ברכת המזון.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד: והגרעינין שלימים. דאז אין אכילתן חשובה לקבוע עליהם ברכת מעין שלש וספיקא דתוס' לענין ברכה אחרונה הוא אם יברך על המחיה ועל הכלכלה ומסיים על האדמה ועל פרי האדמה דלא אשכחן ברכת על המחיה אלא אם בירך תחלה במ"מ.

נחלת צבי על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד: והא דמברך כו'. כן כתב הכלבו [סי' כד יט ע"א] והביאו ב"י. והוכיח הר"ב הג"ה בדרכי משה [סק"א] מדברי הרשב"א [ברכות לו ע"א ד"ה קימחא] שכתב דשערי לענין ברכה אחרונה כחיטי עד והביאו ב"י, דמשמע אבל בברכה ראשונה הם חלוקים כדברי הכלבו. ואני אומר שאין הכרע בדברי הרשב"א, דאיכא למימר שכל חידושו של הרשב"א אינו בא אלא לאשמועין דלא תימא דדוקא גבי חטה איכא לספוקי בברכה אחרונה, הואיל דהתוס' [לז ע"א ד"ה הכוסס] נסתפקו בחטה אבל בשערי אין בו ספק שמברכין בורא נפשות רבות, על כן בא הרשב"א לחדש ולומר שגם בשערי איכא לספוקי, הואיל דסוף סוף הספק שבא לתוס' הוא ממה שאמרו חכמים שם כל מה שהוא מין דגן ולא עשה פת דמברך מעין שלש, שאיכא למימר שחכמים כיילי גם חיטים שלימים, מהאי ספק עצמו איכא להסתפק גם בשעורים שיש לומר שכייילי גם שעורים, אבל ממה שאמרו בש"ס כוסס חטה מברך בורא פרי האדמה ולא אמרו שתם הכוסס מחמשת מינים, יש הכרע לומר שבשערי אין לברך בורא פרי האדמה. אבל מדברי הטור משמע שאין חילוק, ונראה שסבר שלא דוקא חטה

אמרו בש"ס. וכך נראה מדברי הר"ב ש"ע שכתב סתמא אכל דגן כו', ואעפ"כ לא כתב הר"ב הג"ה דבריו בלשון יש אומרים, אפשר שסבר שאין הכרע בדברי הר"ב ש"ע הואיל דלא כתב אכל מחמשת מיני דגן חי וכתב סתם אכל דגן, אבל בעל הלבוש כתב בלשון יש אומרים ושיש לחוש לדבריהם.

עטרת צבי על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד: אלא בורא פרי האדמה. דדוקא כשהן כתושין ועשה ממנו מעשה קדרה חשובין הן וקובע ברכה בפני עצמו, אבל כשאין כתושין אינן חשובין לקבוע להם ברכה.

עטרת זקנים על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד: ב] באוכל חטין כו'. אכן בברכה אחרונה חטים ושעורים שוין הם לברך על שניהם בורא נפשות רבות (ב"י קפד, ב ד"ה והתוספות בשם רשב"א ברכות לו, א ד"ה קימחא).

ג] ולכך כתבו [וכו'] שלא לאוכלו כו'. ולכן יש לזהר שלא לאכול חטין או שעורין וכן גרי"ץ שלימים מבושלים אלא בתוך הסעודה. כנ"ל [ב"ח קפד, ב ד"ה ומ"ש והתוספות].

עולת תמיד על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד: אכל דגן חי או עשוי קליות וכו' והגרעינים שלימים. והטעם דכיון דגרעינים עדיין שלימים עדיין הם בברכתן פרי האדמה, ואם הן חיינן אפילו כתוש מאוד מברך עליהם פרי האדמה, ותרוייהו בעינן שיהא שלוק ולא יהא שלם. ומה שכתב בהג"ה אפילו קלויין באש וכו'. משמע דגם בכוסס השעורים חיינן מברך שהכל והוא כדעת הב"י, ולאפוקי מדעת אבודרהם [עמוד שלב] דכתב שאין לברך עליהן כי מאכל בהמה הוא, ולא קי"ל כוותיה, כי אף על פי דמאכל בהמה הוא מכל מקום כיון שהחיד נהנה מהן מברך עלייהו. ומה שכתב אלא בתוך הסעודה. וכתב הב"ח [ס"ג] ולכן יש לזהר לפי המנהג שאוכלים בשבת שירה החיטים מבושלים, וכן בכל השנה שעורים שלימים מבושלים שקורין גערשטי"ן שלימים, וכן גרי"ץ מבושלים, שאין לאכלן אלא בתוך הסעודה משום ספק ברכה אחרונה. כתבו התוס' [עיי' לז ע"א ד"ה הכוסס ותוס' מג ע"א ד"ה ועל] היכא דאדם מסתפק בברכה ראשונה יש לו לברך ברכת שהכל ואין צריך להמתין ולאכול תוך הסעודה, אבל בספק ברכה אחרונה צריך להמתין ולאכול תוך אכילה, כי אין תקנה לספק ברכה אחרונה, או לאכול עמו דברים שוודאי ברכתן על המחיה ודברים שוודאי ברכתן בורא נפשות רבות.

אבן העוזר אורח חיים סימן רח סעיף ד: [שו"ע סעיף ד]. פסק רמ"א באכל שעורים שלמים חי ואפילו קלויין באש מברך שהכל, אבל הר"ד אבודרהם [עמוד שלב] הביאו ב"י [קפד, א ד"ה כתב הכלבו] פסק בכוסס שעורים אין מברך עליהם כלום, עכ"ל. והקשה ב"י כיון דנהנה למה לא יברך, ונמשך רמ"א אחריו, וכן הב"ח [שם ד"ה ומ"ש אבל] דחאו בשתי ידיים. ואני ראיתי שדברי הר"ד אבודרהם ברורים ודבריו מוכרחים בש"ס, שהרי איתא [יומא] פרק יום הכפורים דף פ"א [ע"א], זר שכוסס שעורים [של] תרומה פטור מחומש דכתיב [ויקרא כב, יד] כי יאכל, פרט למזיק, וכיון שהוא אזוקי מזיק פשיטא דאין לברך עליו, שהרי שמן יליף הש"ס ריש פרק כיצד מברכין [ברכות] דף ל"ה ע"ב, דאין מברכין על השמן כלום משום דאזוקי מזיק, דהא תנן דשותה שמן של תרומה פטור מחומש, על כן פסקו סימן ר"ב סעיף ד' דאין מברכין כלום על השמן. ועל כן כתב הר"ד אבודרהם בכוסס שעורים שהוא מאכל בהמה, ואינו מאכל אדם מפני שמזיקו, לכן אין מברכין כלום עליהם.

[מג"א ס"ק ז]. פסק המ"א בזופ"א [תבשיל] שעושים משבולת שועל שקורין גנצי גרי"ץ, ונותנין בהם מים הרבה שאין ראויים רק לשרפו שקורין זופ"א, צריך לברך על המים שהכל, ומכל מקום אין הגרעינין בטלין לרוטב דה' מינין חשיבי, כמו שכתבתי סוף סימן ר"ד [ס"ק כה] ע"ש. הנה מה שכתב שהמים הן עיקר ומברך שהכל הוא נכון לדעת התוספות [שם לח, א ד"ה האי] ורא"ש [שם סימן יב] ותלמידי רבינו יונה [שם כז, ב ד"ה ומיא], שכתבו בשכר שעורים דברכתו שהכל הואיל ואית ליה עלויא אחריתי בפת, וכן לפי טעם הרא"ש [שם] דהמים עיקר הם לזופ"א, אך מה שכתב לברך על הגרעינין ג"כ, דה' מינין לא בטלין ברוב, זה אין נראה לי, דהא הטור ריש סימן ר"ח כתב ז' מינין שנשתבחה בהם ארץ ישראל מברכין לאחריהן מעין ג', ויש להם קדימה לשאר מינין, וה' מיני דגן ג"כ נשתבחה בהם ארץ ישראל, ויש להם מעלה יתירה יתר מז' מינין הנזכר לעיל שעושים מהם פת שעליו יחיה האדם, לכן נתנו לה' מינין עוד עילוי שאם נתערבו בתבשיל אין בטלין אף שהתבשיל הוא הרוב, עכ"ד הטור ע"ש, הרי דזה המעלה שנתנו חכמים לה' מיני דגן שלא יתבטלו ברוב התבשיל, לא נתנו חכמים לז' מינים, דודאי (לא) ז' מינין בטלים בתבשיל, רק ה' מיני דגן שעושים מהם פת נתנו להם מעלה זו דלא יבטלו בתבשיל שהוא הרוב, אבל מעלה זו לברך אחריו מעין ג', וגם לענין קדימה לשאר מינים, זה נתנו

חכמים גם לז' מינים, וכיון שכן, זה הגנצי גרי"ץ דק"ל בסימן זה דאין מברך אחריו מעין ג' מדינא שכן פסק הרמב"ם [ברכות ג, ב] ותלמידי רבינו יונה [שם לב, א ד"ה ונראה] ורשב"א [שם לו, א ד"ה קימחא] ובעל הלכות גדולות [ברכות פ"ו ז ע"ב], וכן פסק (רמ"א) [שו"ע] סימן רי"א [סעיף ה] דאין לגרעינין שלמים של דגן שום קדימה לשאר דברים, הרי דאפילו מעלות שיש לכל ז' מינין לא נתנו חכמים לגרעינין שלמים של דגן, אם כן כל שכן דמעלה זו שלא יתבטלו בתבשיל שלא ניתן לז' מינין, לא כל שכן דלא ניתן מעלה זו להגרי"ץ, כיון דהגרעינין הם שלמים, זה פשוט. על כן לא יברך רק על המים, ופוטר את הגרעינים, כדין העיקר שפוטר את הטפל. ובזה מיושב הא דכתב הטור סוף סימן רי"א בכוסס חיטים אפשר דיש לו קדימה, ונדחקו בו האחרונים, ולי נראה מספיקא שנסתפקו התוספות [שם לז, א ד"ה הכוסס] והרא"ש [שם פ"ו סימן ט], בסימן זה סעיף ד' כתב כן, דאי מברך אחריו מעין שלש יש להם נמי קדימה.

ברכה ראשונה על עוגת גבינה עם קמח

שאלה: מה הברכה על עוגת גבינה שמעורב בה גם מעט קמח, אמנם נתינת הקמח בעוגה היא בכדי שתתקשה ותחזיק מעמד יותר טוב ולא תיפול?

תשובה: גם כאשר עיקר כוונת האדם היא להקפות את העוגה, מ"מ אם במציאות בפועל הקמח המעורב נרגש באכילת העוגה ומוסיף בה טעם, אזי הוא נחשב עיקר וברכתו מזוונות.

מקור: שו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק ג סעיף ב: מין דגן הואיל ונקרא מזון הוא חשוב עיקר לעולם שאפילו רוב התבשיל דבש או מינים אחרים ומיעוטו מאחד מחמשת המינין אפילו עיקרו מחמת הדבש או מינים אחרים והדגן אינו אלא להטעימו ולהכשירו הוא נעשה עיקר ומברך עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין ג' והוא שיש ממשות הדגן במה שאוכל אבל אם אין בו אלא טעמו בלבד אינו מברך בורא מיני מזונות.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קסח סעיף ט: ואלו הם מיני לחמים שאין דרכם של בני אדם לקבוע סעודתם עליהם פת הבאה בכיסנין ולחמניות וטרוקנין וטריתא.

פת הבאה בכיסנין יש מפרשים שהיא פת עשויה כמין כיס שממלאין אותה קודם אפייתה בדבש או בצוק"ר או שקדים או אגוזים או שאר כל מיני פירות או תבלין אף על פי שהעיסה עצמה נילושה במים לבד ונאפת בתנור או במחבת בלא שום משקה (כגון עפי"ל פלאדי"ן או פאווי"דלא פלאדי"ן) ובכלל זה מה שעושים בפורים עיסה רחבה וכפולה וממלאים אותה בשומשמין ואפילו אם המילוי הוא רב מאוד ועיקר הכוונה בפת זו לאכילת המילוי מכל מקום מין דגן הוא חשוב ואינו בטל לגבי המילוי ואף על פי שהוא רב ממנו ולכך מברכין עליו בורא מיני מזונות וגם המילוי נפטר בברכה זו שהוא טפל למין דגן.

והוא שמתכוונין ג"כ לאכילת מין הדגן שהיא העיסה שבה המילוי אף על פי שאין זו עיקר הכוונה אבל אם אין מתכוונין כלל לאכול העיסה כגון אותם ריקיין דקין שנותנים מרקחת עליהם שהדבר ידוע שאין מתכוונים כלל לאכול העיסה רק שבאים לדבק המרקחת עליהם כדי שלא יטנפו הידים מהדבש הרי הם טפלים לגבי המרקחת וברכת המרקחת פוטרתן ואפילו אם אכל תחלה המרקחת ונשאר הרקיקים לבדם אבל במדינות אלו שמניחים המרקחת על הדובשנין (שקורין לעקו"ך פלאדי"ן) שטובים למאכל א"כ כוונתו ג"כ על אכילת הדובשנין ומברך עליהם בורא מיני מזונות ופוטר את המרקחת שהיא טפילה למין דגן.

שו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק ג סעיף ג: במה דברים אמורים שהדגן מועט נחשב עיקר כשנותנין אותו ליתן טעם בתערובות אבל אם אין נותנים אותו אלא כדי לצבוע את התבשיל או כדי לדבקו ולהקפותו (שיהא עב קצת) הרי הוא טפל לתבשיל.

שו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק ג סעיף ד: במה דברים אמורים שאין מתכוונין כלל לאכילת הדגן אבל אם מתכוונין ג"כ לאכילתו אף שאינה עיקר אלא עיקר הכוונה לאכילת שאר המינים כגון מיני מתיקה מקמח נילוש בדבש (שקורין לעקו"ך) והדבש הוא הרוב והעיקר באכילה זו לעדון ותענוג מהמתיקות ואכילת הקמח אינו עיקר כל כך אף על פי כן נחשב הקמח עיקר לברך עליו בורא מיני מזונות ומעין ג' אבל לא לברך עליו המוציא וברכת המזון הועיל ועיקר עשיית ואפיית פת זו אינה למזון ולסעודה אלא לעדון ותענוג מהמתיקות ומזון הקמח

הוא טפל ולא עיקר עשייתה ואפייתה אלא אם כן אכל כשיעור קביעות סעודה כמו שנתבאר (בפ"ב).

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רב סעיף יב: וכל זה לצאת ידי ספק ברכה ראשונה אבל אם יש ספק בברכה אחרונה כגון מי שריית או בישול תאנים או שאר פירות של שבעת המינים שברכה אחרונה שלהם היא ברכה אחת מעין ג' וכשזוהי המרק לבדו יש להסתפק אם מברך מעין ג' או בורא נפשות רבות לכן כל ירא שמים לא ישתה כשיעור אלא בתוך הסעודה או יאכל פרי מז' מינים וגם ישתה מים כדי שיצטרך לברך ברכה אחת מעין ג' וגם בורא נפשות רבות.

אפילו במי שריית צמוקים יעשה כן אם שראן על דעת לאכלן עם מימיהם שאז תורת מרק על מימיהם ולא תורת יין אבל אם שראן שלא על דעת לאכלן כלל אלא לשתות מימיהם לבד תורת יין עליהם אף על פי שלא משך אותו עדיין מן הצמוקים ומברך עליו בורא פרי הגפן על דרך שיתבאר בסימן ער"ב.

וכן בשאר פירות אם שראם או בשלם לשתות מימיהם לבד אין שם מרק עליהם אלא שם משקה ולדברי הכל מברך עליהם שהכל נהיה בדברו ובורא נפשות רבות ולכן מברכין על שכר תמרים שהכל נהיה בדברו ולא בורא פרי העץ וכן על מים מבושלים עם עלים שקורין (טי"א) אין מברכין עליהם בורא פרי האדמה מטעם זה אלא שהכל נהיה בדברו.

וכן מרק של כל מעשה קדרה מחמשת המינים (בין שהגרעינים שלימים רק שאינם עומדים בעינם שנתבשלו כל כך עד שנתמעכו וברכתם בורא מיני מזונות בין שנחלקו במכתשת לשנים או לשלשה ויותר בין תבשיל מקמח של חמשת המינים) אין המרק נחשב כתבשיל לברך עליו בורא מיני מזונות אם בא לשתותו בפני עצמו אלא א"כ בשלו בשביל לאכול התבשיל שאז הוא בטל לגבי התבשיל אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק לבדו כמו שמבשלים שעורים לחולה לשתות המרק לרפואה וכן מקמח עושים לפעמים מעט לביבות ומשימים ג"כ מעט קמח לתוך המרק ועיקר הכוונה על שתיית המרק ולא על אכילת הלבבות מברכין עליו שהכל נהיה בדברו שאינו בטל לגבי התבשיל ושם משקה עליו ומטעם זה מברכין על שכר שעורים שהכל נהיה בדברו ולא בורא מיני מזונות כמו שיתבאר בסימן ר"ד.

ואפילו אם אוכל ג"כ התבשיל עם המרק אין המרק נפטר בברכת התבשיל שאיננו טפל אליו כלל כיון שעיקר הבישול בשביל המרק ומכל מקום כדי לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך שהכל נהיה בדברו תחלה על המרק ולשתות ממנו בפני עצמו מעט ואח"כ מברך על התבשיל בורא מיני מזונות שגם התבשיל אינו נעשה טפל אל המרק אף על פי שעיקר הבישול בשבילו לפי שמין דגן הוא חשוב ואינו נעשה טפל להפסיד ברכתו כל שבא ליתן טעם בקדירה כמ"ש בס' ר"ח.

(אבל תבשיל ממין דגן שהגרעינים עומדים בעינם שברכתו בורא פרי האדמה הרי המרק כמרק של שאר פירות שאפילו עיקר הבישול בשביל אכילת הפירות אין מברכין על המרק אלא שהכל נהיה בדברו לסברא הראשונה הואיל ואין דרך אכילתם ע"י בישול ואף חמשת מיני דגן אין דרך אכילתם ע"י בישול כשהם שלמים ועומדים בעינם אלא לעשות מהם פת או תבשיל לאחר שנכתשו או נטחנו שמפני זה אין מברכין עליהם בורא מיני מזונות אלא לאחר שנכתשו או נטחנו שהוא דרך אכילתם כמ"ש בס' ר"ח מפני חשיבותם.

אבל מיני קטניות שדרך אכילתם ע"י בישול גם בעודם שלמים ועומדים בעינם מברכים על המרק בורא פרי האדמה לדברי הכל אף על פי שדרך לאכלם ג"כ חיים. והוא שאין עיקר הבישול בשביל המרק לבדו אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק בין במיני קטניות בין במיני דגן מברכין עליו שהכל אף אם אוכל ג"כ התבשיל עמו ואין המרק טפל אליו כלל ואינו נפטר בברכתו אלא לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך תחלה על המרק ולשתות ממנו מעט בפני עצמו ואח"כ יברך על התבשיל אם הוא מין דגן אבל אם הוא ממיני קטניות לא יברך עליו כלל מפני שהוא טפל אל המרק ונפטר בברכתו כיון שעיקר הבישול בשבילו וכן בפירות שעיקר בישולם לצורך המרק.

אבל מיני ירקות אף אם נתבשלו לצורך המרק כגון לשתותם לרפואה מברך עליהם ברכת הירקות כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה ואז המרק בטל לגבי תבשיל לא נשתנית ברכת המרק בשביל זה שבשלם לצורך מימיהם.

(כי בטלה דעתו אצל כל אדם ואינו דומה למרק של שעורים שמבשלים לחולה שאין לומר בהם כל כך בטלה דעתו אצל כל אדם שמבשלים לאכילה והמרק בטל לגבי התבשיל שהרי הרבה בני אדם עושים דייסא משעורים שהיא בלא מרק כלל

והרבה אין מבשלים אותו כלל אלא עושים ממנו פת וכן מיני קטניות הרבה עושים מהם כעין דייסא בלא רוטב כלל והרבה עושים מהם פת והרבה אוכלים חיים וכן פירות שדרכם להאכל חיים וגם היבשים שאין דרכן להאכל חיים הרבה שורין אותם לצורך מימיהם כמו שרגילים באגסים יבשים ובצימוקי ענבים לפיכך מברכין עליהם שהכל לדברי הכל).

ומיני זרעים שאינם נאכלים לאחר בישולם אלא שולקין אותם לצורך מימיהם כגון השבת (שקורין עני"ש) וכיוצא בו זהו פריים שלא יצאו מתורת אוכל לגמרי כמ"ש למעלה ואפילו אם נתן לתוכן שמן להכשירם וליתן בהם טעם בטל ברוב.

ואם עיקר הבישול הוא רק בשביל התבשיל ולא כדי לשתות או לאכול המרק עם התבשיל כלל כמו שרגילים לעשות במיני עיסה שמבשלים אותם קודם הטיגון שלא לאכול המרק כלל אין מברכין עליו אלא שהכל נהיה בדברו אם בא לשתותו בפני עצמו לפי סברא הראשונה שאין מברכין על מרק של ירקות כברכת הירקות עצמן אלא משום שדרך אכילתם הוא עם הירק לפיכך נחשב פרי כמותם והוא הדין כאן אין המרק נחשב מזון כהתבשיל אלא א"כ דרכו להאכל עמו ולכך נתבשל אבל לסברא אחרונה נהפוך הוא כיון שעיקר בישול המרק בשביל התבשיל והתבשיל נתן בו טעם נחשב כמותו שנעשה טפל אליו.

וכן מי שריית פירות שנכבשו בהם להתקיים אין מברכין עליהם אלא שהכל נהיה בדברו לפי סברא הראשונה אף על פי שנכנס טעם הפרי במים הואיל ולא נכבשו בהם כדי שיתנו בהם טעם ולא היתה הכוונה כלל על המים שיהיו מוכשרים ומוטעמים ביותר בטעם הפרי שיכנס בהם כמו שהכוונה היא בבישול ירקות גם על המים שיהיו מוטעמים בטעם הירק שלכך נחשבים כמותם הואיל ונתבשלו גם לצורך עצמן ולא לצורך הירקות לבד אבל לסברא האחרונה נהפוך הוא.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רב סעיף יג: וכל זה במרק שנתבשל בו המאכל או שנשרה בו עד שנתן בו טעם אבל אם לא נתבשל ולא נשרה בו אלא שערבן לאכול יחד ובא לשתותו בפני עצמו צריך לברך עליו ברכה המיוחדת לו לדברי הכל וכשאכלן ביחד א"צ לברך עליו כלום אפילו הוא (שמן) [יין] מפני שהוא טפל למאכל ונפטר בברכתו ואם עיקר כוונתו הוא על המרק והמאכל הוא לצורך שתיית המרק מברך על המרק ואם כוונתו על שניהם אין הולכין בו אחר הרוב אלא מברך

על שניהם תחלה על המאכל ואוכל ממנו מעט ואח"כ שהכל נהיה בדברו על המרק אבל לא יברך על שניהם יחד כי ברכה השניה תהיה מפסקת בין ברכה ראשונה לטעימה ואפילו אם המאכל הוא מין דגן אינו נחשב עיקר לפטור המרק בברכתו לפי שאף מין דגן שנעשה רך וראוי לשתייה כמרק אין מברכין עליו בורא מיני מזונות כמו"ש בסי' ר"ח.

אבל מרק שנתבשל בו המאכל או נשרה בו ונתן בו טעם הרי הוא בטל לגבי המאכל וכאוכל הוא חשוב הואיל ועיקרו בשביל המאכל כמו"ש לסברא האחרונה או מפני שדרך המאכל לאכול עמו מרק או עם פת ולא יצא מתורת אוכל לגמרי כמו שנתבאר לסברא הראשונה.

ברכה אחרונה על עוגת גבינה עם קמח

שאלה: עוגה חלבית שמעורב בה קמח, וטעם הקמח נרגש בעוגה ומוסיף בה טעם,

מה דינה בנוגע לברכה אחרונה?

תשובה: אם יש בעוגה כזית קמח 'בכדי אכילת פרס' (כלומר, שבאכילה רגילה ממנה, יאכל כזית קמח בתוך שיעור של כ-4 דקות לערך), אפשר לברך עליה 'על המחיה' (אמנם עדיף לכתחילה לאכול מיני מזונות בהם וודאי הקמח הוא העיקר - ולפטור גם את עוגה זו).

מקור: שו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק ג סעיף ב: יש אומרים שאין לברך לאחריו מעין ג' על תערובות ה' מיני דגן אלא אם כן יש בתערובות כזית דגן בכדי אכילת פרס ויש לחוש לדבריהם לאכול עוד כזית שברכתו האחרונה היא על המחיה בודאי ועוד כזית שברכתו היא בורא נפשות רבות בודאי כמו שנתבאר למעלה (ספ"א).

שו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק א סעיף יח: ברכת על המחיה אינה פוטרת ברכת בורא נפשות רבות כגון אם אכל דייסא ובשר ודגים אף על פי שמשביעין קצת אינן בכלל מחיה וכן ברכת בורא נפשות רבות אינה פוטרת מעין ג'.

סעיף יט: לפיכך כל דבר שנסתפק בברכתו אם הוא מעין ג' או בורא נפשות רבות ורוצה לאוכלו שלא בתוך הסעודה יאכל עמו דבר שברכתו בורא נפשות רבות

ודבר שברכתו מעין ג' מאותו המין שמסתפק בו כגון אם מסתפק בתבשיל אם ראוי לברך אחריו על המחיה או בורא נפשות רבות יאכל מיני מזונות ודבר אחר שברכתו בורא נפשות רבות בוודאי ויברך על המחיה ובורא נפשות רבות ופותר תבשיל זה ממה נפשך.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רב סעיף יב: וכל זה לצאת ידי ספק ברכה ראשונה אבל אם יש ספק בברכה אחרונה כגון מי שריית או בישול תאנים או שאר פירות של שבעת המינים שברכה אחרונה שלהם היא ברכה אחת מעין ג' וכשזוהי המרק לבדו יש להסתפק אם מברך מעין ג' או בורא נפשות רבות לכן כל ירא שמים לא ישתה כשיעור אלא בתוך הסעודה או יאכל פרי מז' מינים וגם ישתה מים כדי שיצטרך לברך ברכה אחת מעין ג' וגם בורא נפשות רבות.

אפילו במי שריית צמוקים יעשה כן אם שראן על דעת לאכלן עם מימיהם שאז תורת מרק על מימיהם ולא תורת יין אבל אם שראן שלא על דעת לאכלן כלל אלא לשתות מימיהם לבד תורת יין עליהם אף על פי שלא משך אותו עדיין מן הצמוקים ומברך עליו בורא פרי הגפן על דרך שיתבאר בסימן ער"ב.

וכן בשאר פירות אם שראם או בשלם לשתות מימיהם לבד אין שם מרק עליהם אלא שם משקה ולדברי הכל מברך עליהם שהכל נהיה בדברו ובורא נפשות רבות ולכן מברכין על שכר תמרים שהכל נהיה בדברו ולא בורא פרי העץ וכן על מים מבושלים עם עלים שקורין (טי"א) אין מברכין עליהם בורא פרי האדמה מטעם זה אלא שהכל נהיה בדברו.

וכן מרק של כל מעשה קדרה מחמשת המינים (בין שהגרעינים שלימים רק שאינם עומדים בעינים שנתבשלו כל כך עד שנתמעכו וברכתם בורא מיני מזונות בין שנחלקו במכתשת לשנים או לשלשה ויותר בין תבשיל מקמח של חמשת המינים) אין המרק נחשב כתבשיל לברך עליו בורא מיני מזונות אם בא לשתותו בפני עצמו אלא א"כ בשלו בשביל לאכול התבשיל שאז הוא בטל לגבי התבשיל אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק לבדו כמו שמבשלים שעורים לחולה לשתות המרק לרפואה וכן מקמח עושים לפעמים מעט לביבות ומשימים ג"כ מעט קמח לתוך המרק ועיקר הכוונה על שתיית המרק ולא על אכילת הלבבות מברכין עליו שהכל נהיה בדברו שאינו בטל לגבי התבשיל ושם משקה עליו ומטעם זה מברכין

על שכר שעורים שהכל נהיה בדברו ולא בורא מיני מזונות כמו שיתבאר בסימן ר"ד.

ואפילו אם אוכל ג"כ התבשיל עם המרק אין המרק נפטר בברכת התבשיל שאיננו טפל אליו כלל כיון שעיקר הבישול בשביל המרק ומכל מקום כדי לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך שהכל נהיה בדברו תחלה על המרק ולשתות ממנו בפני עצמו מעט ואח"כ מברך על התבשיל בורא מיני מזונות שגם התבשיל אינו נעשה טפל אל המרק אף על פי שעיקר הבישול בשבילו לפי שמין דגן הוא חשוב ואינו נעשה טפל להפסיד ברכתו כל שבא ליתן טעם בקדירה כמ"ש בס' ר"ח.

(אבל תבשיל ממין דגן שהגרעינים עומדים בעינם שברכתו בורא פרי האדמה הרי המרק כמרק של שאר פירות שאפילו עיקר הבישול בשביל אכילת הפירות אין מברכין על המרק אלא שהכל נהיה בדברו לסברא הראשונה הואיל ואין דרך אכילתם ע"י בישול ואף חמשת מיני דגן אין דרך אכילתם ע"י בישול כשהם שלמים ועומדים בעינם אלא לעשות מהם פת או תבשיל לאחר שנכתשו או נטחנו שמפני זה אין מברכין עליהם בורא מיני מזונות אלא לאחר שנכתשו או נטחנו שהוא דרך אכילתם כמ"ש בס' ר"ח מפני חשיבותם.

אבל מיני קטניות שדרך אכילתם ע"י בישול גם בעודם שלמים ועומדים בעינם מברכים על המרק בורא פרי האדמה לדברי הכל אף על פי שדרך לאכלם ג"כ חיים. והוא שאין עיקר הבישול בשביל המרק לבדו אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק בין במיני קטניות בין במיני דגן מברכין עליו שהכל אף אם אוכל ג"כ התבשיל עמו ואין המרק טפל אליו כלל ואינו נפטר בברכתו אלא לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך תחלה על המרק ולשתות ממנו מעט בפני עצמו ואח"כ יברך על התבשיל אם הוא מין דגן אבל אם הוא ממיני קטניות לא יברך עליו כלל מפני שהוא טפל אל המרק ונפטר בברכתו כיון שעיקר הבישול בשבילו וכן בפירות שעיקר בישולם לצורך המרק.

אבל מיני ירקות אף אם נתבשלו לצורך המרק כגון לשתותם לרפואה מברך עליהם ברכת הירקות כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה ואז המרק בטל לגבי תבשיל לא נשתנית ברכת המרק בשביל זה שבשלם לצורך מימיהם.

(כי בטלה דעתו אצל כל אדם ואינו דומה למרק של שעורים שמבשלים לחולה שאין לומר בהם כל כך בטלה דעתו אצל כל אדם שמבשלים לאכילה והמרק בטל לגבי התבשיל שהרי הרבה בני אדם עושים דייסא משעורים שהיא בלא מרק כלל והרבה אין מבשלים אותו כלל אלא עושים ממנו פת וכן מיני קטניות הרבה עושים מהם כעין דייסא בלא רוטב כלל והרבה עושים מהם פת והרבה אוכלים חיים וכן פירות שדרכם להאכל חיים וגם היבשים שאין דרכן להאכל חיים הרבה שורין אותם לצורך מימיהם כמו שרגילים באגסים יבשים ובצימוקי ענבים לפיכך מברכין עליהם שהכל לדברי הכל).

ומיני זרעים שאינם נאכלים לאחר בישולם אלא שולקין אותם לצורך מימיהם כגון השבת (שקורין עני"ש) וכיוצא בו זהו פריים שלא יצאו מתורת אוכל לגמרי כמ"ש למעלה ואפילו אם נתן לתוכן שמן להכשירם וליתן בהם טעם בטל ברוב.

ואם עיקר הבישול הוא רק בשביל התבשיל ולא כדי לשתות או לאכול המרק עם התבשיל כלל כמו שרגילים לעשות במיני עיסה שמבשלים אותם קודם הטיגון שלא לאכול המרק כלל אין מברכין עליו אלא שהכל נהיה בדברו אם בא לשתותו בפני עצמו לפי סברא הראשונה שאין מברכין על מרק של ירקות כברכת הירקות עצמן אלא משום שדרך אכילתם הוא עם הירק לפיכך נחשב פרי כמותם והוא הדין כאן אין המרק נחשב מזון כהתבשיל אלא א"כ דרכו להאכל עמו ולכך נתבשל אבל לסברא אחרונה נהפוך הוא כיון שעיקר בישול המרק בשביל התבשיל והתבשיל נתן בו טעם נחשב כמותו שנעשה טפל אליו.

וכן מי שריית פירות שנכבשו בהם להתקיים אין מברכין עליהם אלא שהכל נהיה בדברו לפי סברא הראשונה אף על פי שנכנס טעם הפרי במים הואיל ולא נכבשו בהם כדי שיתנו בהם טעם ולא היתה הכוונה כלל על המים שיהיו מוכשרים ומוטעמים ביותר בטעם הפרי שיכנס בהם כמו שהכוונה היא בבישול ירקות גם על המים שיהיו מוטעמים בטעם הירק שלכך נחשבים כמותם הואיל ונתבשלו גם לצורך עצמן ולא לצורך הירקות לבד אבל לסברא האחרונה נהפוך הוא.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רב סעיף יג: וכל זה במרק שנתבשל בו המאכל או שנשרה בו עד שנתן בו טעם אבל אם לא נתבשל ולא נשרה בו אלא שערבן לאכול יחד ובא לשתותו בפני עצמו צריך לברך עליו ברכה המיוחדת לו לדברי הכל וכשאכלן

ביחד א"צ לברך עליו כלום אפילו הוא (שמן) [יין] מפני שהוא טפל למאכל ונפטר בברכתו ואם עיקר כוונתו הוא על המרק והמאכל הוא לצורך שתיית המרק מברך על המרק ואם כוונתו על שניהם אין הולכין בו אחר הרוב אלא מברך על שניהם תחלה על המאכל ואוכל ממנו מעט ואח"כ שהכל נהיה בדברו על המרק אבל לא יברך על שניהם יחד כי ברכה השניה תהיה מפסקת בין ברכה ראשונה לטעימה ואפילו אם המאכל הוא מין דגן אינו נחשב עיקר לפטור המרק בברכתו לפי שאף מין דגן שנעשה רך וראוי לשתיה כמרק אין מברכין עליו בורא מיני מזונות כמ"ש בסי' ר"ח.

אבל מרק שנתבשל בו המאכל או נשרה בו ונתן בו טעם הרי הוא בטל לגבי המאכל וכאוכל הוא חשוב הואיל ועיקרו בשביל המאכל כמ"ש לסברא האחרונה או מפני שדרך המאכל לאכול עמו מרק או עם פת ולא יצא מתורת אוכל לגמרי כמו שנתבאר לסברא הראשונה.

ברכת בשמים על פירות שבדוכני השוק

שאלה: אדם המהלך בשוק ועובר ליד מוכרי פירות ועולה לאפו ריח טוב וחזק של פירות טריים האם צריך לברך ברכת הריח - "שנתן ריח טוב בפירות"?

תשובה: אם הריח עולה לאפו מאיליו ולא נטל את הפרי בידו בכדי להנות מריחו וכיוצא בזה אזי למרות שעולה ריח טוב לאפו ונהנה נחשב כדבר שלא נעשה להריח ואין מברכים עליו.

מקור: שו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק יא סעיף ג: ואם הוא פרי הראוי לאכילה בין פרי העץ כמו תפוח ואתרוג בין פרי האדמה מברך על ריחו ברוך אתה יי-א-להינו מלך העולם אשר נתן ריח טוב בפירות.

ואם נטלו בידו לאכלו בלבד והריח עולה מאיליו אל חוטמו אינו מברך על ריח זה הואיל ולא נטלו בידו כדי שיעלה הריח אל חוטמו רק לאכילה לבדה אלא אם כן נמלך ומגביה הפרי אל חוטמו ליהנות מריחו קודם שיאכלנו אז מברך תחלה אשר נתן ריח טוב בפירות ואחר כך ברכת בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה ואוכלו.

ואפילו פרי שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי תערובות אם עקרו עומד לכך כגון קנמון (שקורין צימרינ"ד) וצפורן (שקורין נעגלי"ך) שעומדין לתבלין בתבשילין יש

אומרים שמברך על ריחם אשר נתן ריח טוב בפירות ויש חולקים בזה ואומרים שמברך עליהן בורא עצי בשמים מאחר שאינם ראויים לאכילה בעינם.

ומספק יש לברך עליהם בורא מיני בשמים שהיא כוללת כל המינים ויוצא בה ידי חובתו בדיעבד על כל המינים וכן בדבר שספק לו אם הוא מין עץ או מין עשב.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רטז סעיף ב: אם זה שיוצא ממנו הריח עץ או מין עץ מברך בורא עצי בשמים; ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים; ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב כמו המוס"ק מברך בורא מיני בשמים; ואם היה פרי ראוי לאכילה מברך: הנותן ריח טוב בפירות. והני מילי כשנטלו להריח בו או לאכלו ולהריח בו אבל אם נטלו לאכלו ולא נתכוון להריח בו אף על פי שהוא מעלה ריח טוב אינו מברך; ועל כולם אם אמר: בורא מיני בשמים יצא; הילכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים; על אגוז מוסקאט"ה ועל קניל"ה וקלא"וו וכל בשמים שהם לאכילה מברך שנתן ריח טוב בפירות.

משנה ברורה סימן רטז ס"ק ח: ראוי לאכילה - כאתרוג ותפוח או פרי אדמה שמריח ריח טוב. ואפילו אינו ראוי לאכול בפ"ע אלא ע"י תערובות וכמו שיתבאר בסוף הסעיף.

נחלת צבי אורח חיים סימן רטז ס"ק ב: והני מילי וכו'. תוספות מג ע"א ד"ה ועל ומרדכי סימן קמז ורמב"ם פ"ט ה"ה. הילכך וכו'. הר"ם בברכות מהר"ם סימן כא]: ועל קנילא כו'. כן הוא דעת הרא"ש [סי' ו] ולא כהר"מ [בברכות מהר"ם סי' כא] שהביאו המרדכי [סי' קמז] דסבר דעל קנה וקנמון מברך עצי בשמים ולפי מ"ש הר"ב ש"ע על קנה וקנמון שהביא הטור קניל"ה וקלאו"ו יש להקשות הלא לעיל סי' ר"ב סעיף ט"ז כתב דעל קלאו"ו אינו מברך כלום א"כ למה פסק כאן לברך אשר נתן ריח בפירות דהא מטעם זה אינו מברך כלום. בשלמא על הרא"ש דכתב קנה וקנמון והם מיני צימרינ"ד אינו קשה לפי שכבר מבואר לעיל סימן הנזכר דעל צימרינ"ד והוא שקורין קניל"ה דמברכין עליו בורא פרי האדמה לפי שדרכן לאכול ביובש לכן מברכין עליו נמי אשר נתן ריח טוב בפירות אבל על הרב ש"ע קשה. ואפשר דלעיל דכתב הקאלו"ו של גירפול"י אינו קלאו"ו שהזכיר כאן לכן לא הזכיר כאן גירפול"י וגם קנמון שהזכיר כאן אינו קנילה שהזכיר כאן והוא צימרינ"ד.

ביאור הלכה סימן רטז סעיף ב ד"ה כשנטלו להריח בו - ודוקא נטלו כדי להריח בו דבזה נעשה כאלו הפרי עומד להריח כמו שכתבו האחרונים בסי' רי"ז אבל אם היה מונח לפניו על השלחן והוא נהנה מהריח ומתכוין להריח אינו צריך לברך דהרי הפרי עיקרה אינו עומד לריח אלא לאכילה כדאיתא בתוספות ושאר ראשונים ודבר דלאו לריח עבידא אפילו מתכוין להריח אינו מברך כ"ז שלא נטלו בידו כדלקמן ברי"ז.

משנה ברורה סימן רטז ס"ק י: או לאוכלו ולהריח בו - ואיזה מהם יברך תחלה עיין בא"ר שמסיק דבכגון זה שהריח והאכילה הוא בחד פירא מוטב לברך על הריח תחלה דמקרבא הנייתא שתיכף כשאוחזו בידו מריח ואח"כ יברך על האכילה וכ"כ ג"כ המאמר מרדכי ע"ש. ובפמ"ג נתן עצה אחרת בזה והוא שיטעום קצת מן הפרי ויברך עליה ברכת האכילה ולא יכוין אז ליהנות מן הריח ואח"כ יברך ברכת אשר נתן וכו' ויריח.

ביאור הלכה סימן רטז סעיף ב ד"ה ולא נתכוין להריח בו - לשון זה הוא מהרא"ש וכבר כתבתי שהגר"א מפקפק בזה על דבריו ובאמת הדין אתו דהלא קי"ל לקמן ברי"ז דכל היכא דלאו לריחא עבידא אפי' מתכוין להריח ג"כ אין מברך אא"כ נטלו בידו בשביל להריח וכנ"ל וא"כ בענייננו כיון דבעת נטילתו היה בשביל אכילה אפילו אם לבסוף כוון גם להריח ג"כ אין יכול לברך ונ"ל שלזה כוון גם המ"א בסק"ה ד"ה אינו מברך דלאו לריח עבידא עכ"ל ור"ל דא"כ אפילו מתכוין להריח ג"כ אינו מברך ולולא דמסתפינא הו"א דגם הרא"ש מודה בזה וכונתו במש"כ שלא נתכוין להריח היינו שבעת הנטילה לא נתכוין בשביל להריח וע"כ אפילו לבסוף נתכוין גם להריח לא מהני וכמו שכתב בשיטה מקובצת הנ"ל ובזה יהיה מדוקדק כל דברי הרא"ש ע"ש דאל"ה אין סוף דבריו מכוונים לראשון אך לשון השו"ע דמסיים אף על פי שהוא מעלה ריח טוב אינו מדוקדק כ"כ לפ"ז דהו"ל לסיים יותר רבותא אף על פי שנתכוין אח"כ להריח.

משנה ברורה סימן רטז ס"ק יא: אף על פי שהוא וכו' אינו מברך - דהויא לזה כדבר שלא נעשה להריח שאין מברכין עליו אף על גב שנותן ריח ונהנה וכמו שמבואר לקמן סי' רי"ז ס"א.

עטרת צבי אורח חיים סימן רטז ס"ק ד: אינו מברך. ואעפ"י שהריח בא לו קודם האכילה מכל מקום אינו דומה לטפל שאוכל קודם עיקר שמבואר לעיל סי' ר"ב [סי"ד] לברך על הטפל שהכל לפי שהתם כוונתו לאכול הטפל קודם העיקר לכן צריך לברך על הטפל אבל כאן אין כוונתו להריח אלא לאכילה והריח בא לו ממילא קודם האכילה לכן אינו מברך אפילו בורא מיני בשמים.

נטילת ידיים אחר שירותים ולסעודה

שאלה: האם אפשר ליטול ידיים לאכילת לחם, ושתועיל הנטילה גם על עשיית צרכיו שעשה לפני כן?

תשובה: עליו קודם ליטול את ידיו לאחר עשיית צרכיו ולנגבם היטב, ושוב ליטול ידיו לסעודה. אמנם את הברכה על עשיית צרכיו יכול לומר לאחר ברכת על נט"י.
מקור: סימן קסה: "העושה צרכיו ורוצה לאכול יטול ב' פעמים: ראשונה יטול נטילה שאינה מכשרת לאכילה, אלא לנקות ידיו לברך אשר יצר, ושנייה נטילה כשרה לברך על נטילת ידיים... לפי שרוב פעמים רגילין לשפוך רביעית בבת אחת.. על כל אחת בפני עצמה בשטיפה ראשונה, ושוב א"צ מים שניים לטהרן ויש כאן הפסק".

[וצ"ע אם מועיל רק לשפשף מעט ידיו במים באם רק הטיל מים. וראה שם בסימן ד סעיף יח: "אלו דברים שהן צריכין נטילה במים דוקא.. אבל א"צ לערות על ידיו ג' פעמים.. היוצא מבית הכסא". אך לא ברור אם צריך כלי. וכן מעניין שלא הביא הלכה זו במהדורא תניינא. וראה בהלכות יום הכיפורים תרי"ג ד' וה'. ולעניין בית הכסא דפרסאי פג, ד.]

וראה בסדר נט"י לסעודה, שמ"מ את ברכת אשר יצר יכול לומר **לאחר** ברכת על נט"י.

וראה בהרחבה שם: לא אמרו תיכף לנטילת ידיים סעודה אלא שלא יתעסק בינתיים באיזה עסק עד שיסיח דעתו מהסעודה ואפילו למזוג כוס לקידוש היום אם מוזגו בחמין שצריך לדקדק הרבה שלא יחסר או ייתר הרי זה היסח הדעת מהסעודה ואסור לעשותו בין נטילת ידיים לסעודה והוא הדין לכל כיוצא בזה אבל

אם יושב בטל ואינו עושה בינתיים שום מעשה שיש בו היסח הדעת אף על פי ששוהה הרבה ואפילו משיח מעט אין לחוש כיון שהשולחן לפניו ודעתו לאכול ובלבד שלא יפליג בדברים שלא יבא לידי היסח הדעת ולכן מותר לומר קידוש והבדלה בין נטילת ידים להמוציא ולא אמרו תיכף לנטילת ידים ברכה אלא במים אחרונים בלבד.

ויש אומרים שגם במים ראשונים צריך לזוהר כמו במים אחרונים שהרי אמרו התוכף לנטילת ידים ברכה אינו ניזוק בכל אותה סעודה וזהו במים ראשונים שבמים אחרונים מה שהיה כבר היה לפיכך צריך לזוהר שלא להפסיק אפילו בשהיה כדי הילוך כ"ב אמה שבשיעור זה נקרא הפסק אפילו יושב במקומו (ואם הלך מביתו לבית אחר נקרא הפסק אפילו הולך מעט) ושלא לצורך אין להפסיק אפילו בשהיה מועט ולדבר אסור אפילו בדברי תורה (או איזה ברכה מרובה שלא מענין הסעודה כגון להבדיל על הכוס) ואין צריך לומר בדבר חול וטוב לחוש לדבריהם.

ומכל מקום אין צריך לזוהר אלא מלדבר באיזה עסק וענין אחר אבל שיחה בעלמא ב' או ג' תיבות אינן חשובין הפסק לדברי הכל אפילו במים אחרונים (כיון שאין בהם ענין שלם) וכל שכן שמותר להשיב הן או לאו כששואלין אותו דבר.

ומענין הסעודה וצרכיה אינו חשוב הפסק אפילו בין המוציא לאכילה כל שכן בין נטילה להמוציא וכל שכן שהשהייה בניגוב והילוך ממקום שנטל ידיו למקום הסעודה אינן חשובין הפסק כיון שהוא צורך הסעודה אלא שלכתחילה צריך ליטול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר שכמו שצריך למזוג הכוס של קידוש בחמין קודם הנטילה לדברי הכל אף על פי שהקידוש הוא צורך הסעודה כיון שאפשר למזוג קודם הנטילה (ואפילו לכתחילה מותר להפסיק בצרכי סעודה בין נטילה להמוציא אם שכח עליהם קודם הנטילה אף על פי שאסרו בין המוציא לאכילה) לכן מי שנוהג להתפלל בכל יום על מזונו קודם הסעודה כמ"ש בזוהר הקדוש ושכח להתפלל קודם הנטילה מותר לו להפסיק בכך בין נטילה להמוציא.

והעולם נהגו לומר מזמור ה' רועי בין נטילה להמוציא (ויש ללמד עליהם זכות לפי שלפעמים שאין הידים נקיות קודם הנטילה וכיון שזהו מענין סעודה ואינו חשוב הפסק לדברי הכל הקילו בו שלא לטרוח להזהר לאמרו קודם הנטילה בנקיון כפים).

ערוך השולחן אורח חיים סימן קסו סעיף א: אחרי ניגוב ידים היטב יברך מיד ברכת המוציא ולא יפסיק הרבה אפילו בשתיקה וכ"ש בדיבור ואפילו לדבר דברי תורה אסור דהכי אמרינן בברכות [מ"ב] תיכף לנט"י ברכה ועוד אמרינן שם [נ"ב]: תיכף לנט"י סעודה אמנם יש מרבתינו שאמרו שא"צ ליהרר מלהפסיק בשתיקה הרבה בין נט"י להמוציא ובלבד שלא יסיח דעתו דזה שאמרו תיכף לנט"י ברכה קאי שם אמים אחרונים דווקא וזה שאמרו תיכף לנט"י סעודה הכוונה שם שלא יפסיק במעשה אחרת או בדיבור שזה מביא לידי היסח הדעת אבל הפסק בשתיקה מותר וכתב הטור שזהו דעת הרי"ף והרמב"ם ג"כ ודעת רבינו הב"י נוטה לזה שכתב י"א שא"צ ליהרר מלהפסיק בין נטילה להמוציא וי"א שצריך ליהרר וטוב ליהרר עכ"ל הרי כתב רק שטוב ליהרר אבל עיקר דעתו שא"צ ליהרר אבל לדבר וודאי אסור אא"כ לצורך הסעודה כמו להביא מלח כמו שיתבאר [ט"ז] וכ"ש לעשות איזה מעשה כמו למזוג הכוס בחמין וכיוצא בזה אסור [מג"א] ויש מחלקין באיסור הפסק בין חול לשבת דבחול אין להפסיק דשמא יסיח דעתו וילך לו ולא יאכל כלל ולכן גם להפסיק בשתיקה אינו נכון ובשבת מותר משום דמוכרח לאכול ולכן אפילו אם רוצה ליטול ידיו ולעשות קידוש ג"כ מותר [שם] ובירושלמי [פרק אלו דברים ה"ב] משמע כדיעה ראשונה ע"ש.

מלח על השולחן

שאלה: האם ישנו חיוב להניח מלח על שולחן בכל ארוחה, ועד כמה יש לטרוח על

כך?

תשובה: הנחת מלח על שולחן הסעודה בכדי ללפת בו את הפת שמברכים עליה, הוא חיוב על פי דין, ומעיקר הדין אם אינו על השולחן, יש להמתין עד שיביאו לפניו את המלח - אפילו אם יצטרכו להמתין ולהתעכב. אמנם בפת נקיה ומתובלת במלח (כרוב דברי המאפה כיום) - אין חיוב להמתין על כך, אך באם רוצה יכול להמתין ואין זה נחשב הפסק. [ויש אומרים שאם נמצא במקום שאין מזומן שם מלח. יכול לטבל את החתיכה שבוצע - בשאר הפת.]

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסז סעיף ה: לא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או ליפתן (פי' רש"י כל דבר הנאכל

עם הפת) ללפת בו פרוסת הבציעה, ואם היא נקייה או שהיא מתובלת בתבלין או במלח כעין שלנו או נתכוין לאכול פת חריבה, אינו צריך להמתין. הגה: ומ"מ מצוה להניח על כל שלחן מלח קודם שיבצע, כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרוב, ונאמר: על כל קרבנך תקריב מלח (ויקרא ב, יג) (ב"י בשם שבלי הלקט) והוא מגין מן הפורעניות (תוס' והגהות אשרי פרק כיצד מברכין וע"ל סוף סימן ק"ע).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסז (כה) לא יבצע וכו' - וממילא צריך ליזהר מלהתחיל לברך הברכה ואם בירך צריך להמתין קצת מלאכול עד שיביאו המלח.

(כו) לפניו - ואם רבים המסובים צריך להמתין מלברך עד שיביאו לפני כל אחד ואחד לפי שהוא מוציא אותם בברכתו וצריכין לטעום מיד אחר הברכה.

(כז) מלח או לפתן - כדי שתהא נאכלת בטעם משום כבוד הברכה ועוד כדי שלא יצטרך אח"כ להפסיק בין ברכה לאכילה לבקש מלח ותבלין דאסור לכתחלה ואפילו אם יתאחר קצת עד שיביאו ג"כ נכון להמתין מלברך. ומש"כ נקיה כגון פת חטים וכה"ג.

(כח) פת חריבה וכו' - דאין בזה משום כבוד ברכה הואיל דאין דעתו לאכול כלל בסעודה זו מלח ותבלין וגם לטעם השני משום הפסק ג"כ לא שייך בזה דהא אין דעתו כלל לבקש אח"כ מלח ותבלין.

(כט) א"צ להמתין - ומ"מ אם רוצה להמתין קודם הברכה עד שיביאו לפניו מלח ותבלין הרשות בידו ואין לחוש להפסק בין נטילה להמוציא כיון שהוא צורך סעודה [מ"א וש"א].

(ל) דומה למזבח - כמו שאחז"ל [ברכות נ"ה] בזמן שבהמ"ק קיים המזבח מכפר על האדם עכשיו שלחנו של אדם [שנותן מלחמו לדל] מכפר עליו דכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'.

(לא) והאכילה - שאדם אוכל לחזק כחותיו ועי"ז יהיה בריא וחזק לעבודת ה'.

(לב) והוא מגין - דאיתא במדרש כשישראל יושבין וממתנין זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם.

(לג) וע"ל סוף סי' ק"ע - פי' אף על גב דמבואר שם דלדין דפת שלנו הוא במלח אין אנו נוהגין באכילת מלח אחר הסעודה מ"מ מצוה להניחו על השלחן וכתבו המקובלים לטבול פרוסת המוציא במלח ג"פ.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קסז סעיף ח: לא יתחיל לברך עד שיביאו לפניו מלח או ליפתן ללפת בו פרוסה של ברכה כדי שתהא נאכלת בטעם משום כבוד הברכה ואפילו אם יתאחר הדבר עד שיביאו ואם המסובין רבים צריך להמתין עד שיביאו לפני כל אחד ואחד שהם יוצאים ידי חובתם בברכתו וצריכים לטעום מיד אחר ברכתו כמו שיתבאר ואם היא פת נקיה או מתובלת בתבלין או במלח כעין שלנו או שנתכוין לאכול פת חריבה א"צ להמתין ואם רוצה להמתין הרשות בידו ואין לחוש להפסק בין נטילה להמוציא כיון שהוא לצורך הסעודה אף על פי שאינו לצורך המוציא.

מכל מקום נהגו להניח מלח על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבן תקריב מלח וכשישראל יושבים על השולחן וממתנים זה על זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם לכן מצוה להניחו על השולחן אפילו לא יאכלו ממנו ועל פי הקבלה יש לטבל פרוסת הבציעה במלח ג' פעמים.

וכיון שהשולחן דומה למזבח טוב ליזהר שלא להרוג עליו כנה (אבל לזרוק עליו כנה אין לחוש שהרי בית הכנסת שקדושתו חמורה שאסור לאכול בו ואעפ"כ יכול לזרוק בו כנה שלא בשעת התפלה כמו ש[נ]תבאר בסימן צ"ז).

ערוך השולחן אורח חיים סימן קסז סעיף י': איתא בגמ' [מ.] אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן לפני כל אחד ואחד רבא איקלע לבי ר"ג אפיקו ליה ריפתא ואכל מיד ולא המתין עד שיביאו לו מלח או ליפתן ושאלו לו למה עשה כן והשיב לית דין צריך בשש ופרש"י לשון עיכוב כמו בושש רכבו כלומר פת נקייה היא זו וא"צ לפתן עכ"ל ועפ"ז כתבו הטור והש"ע סעיף ה' לא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן ללפת בו פרוסת הבציעה ואם היא נקייה או שהיא מתובלת בתבלין או במלח כעין שלנו או שנתכוין לאכול פת חריבה א"צ להמתין עכ"ל והטור לא הזכיר שנתכוין לאכול פת חריבה ע"ש והרמב"ם בפ"ז לא הזכיר אלא זה כמו שנבאר ויש הפרש גדול ביניהם.

סעיף יא: וז"ל הרמב"ם אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן לפני כל אחד ואחד אא"כ נתכוונו לאכול פת חריבה עכ"ל ורבינו הב"י כתב הכל ולפענ"ד א"א לומר כן דהמדקדק בלשון הטור שכתב מלח או ליפתן ללפת בו פרוסת הבציעה נראה להדיא דלא מיירי על הלפת של כל הסעודה אלא על דבר פרוסת המוציא משום כבודה דאם הוא פת קיבר צריך לטובלו במלח או בליפתן ואם הוא פת נקייה או מתובל בתבלין או במלח יש בו טעם טוב גם בלא מלח וליפתן וזהו על דרך פירוש"י ותוספות ע"ש אבל הרמב"ם לא הזכיר ללפת בו פרוסת הבציעה אלא עד שיביאו מלח או ליפתן כלומר מה שרוצה לאכול בהסעודה אם אוכל רק פת במלח דיו להביא מלח ואם רוצה לאכול איזה ליפתן צריכין להביא לפניו הליפתן והטעם דכיון דברכת המוציא פוטרת גם הלפת של כל הסעודה צריכין שיהיו לפניו בעת המוציא ולא משום דצריך לטבל פרוסת המוציא בהם ולכן לא הזכיר הרמב"ם לחלק בין פת קיבר לפת יפה דלאו בזה תלוי אלא הזכיר שאם רצונם לאכול רק פת חריבה א"צ להמתין ויפרש בגמ' מה שאמר רבא לית דין צריך בושש כלומר אעצמו קאי שא"צ להמתין מפני שאין רצונו לאכול רק פת חריבה וא"כ רבינו הב"י שהלך בשיטת הטור לא ה"ל להזכיר הך שנתכוין לאכול פת חריבה כיון דזהו משום כבוד פרוסת המוציא ולא ראיתי מי שהעיר בזה וצ"ע ולפי מה שבארנו בכוונת הרמב"ם צריך לעמוד התבשיל הראשון על השלחן בשעת ברכת המוציא.

סעיף יב: וכתב רבינו הרמ"א דמ"מ מצוה להביא על כל שלחן מלח קודם שיבצע כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר [ויקרא ב, יג] על כל קרבנך תקריב מלח והוא מגין מן הפורעניות עכ"ל דאיתא במדרש כשישראל יושבין וממתנינים זא"ז וכו' השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם [מג"א] והמקובלים הזהירו בזה לטבול פרוסת המוציא במלח וכן נוהגים כל יראי אלקים ואסור להרוג כינה על השלחן שאוכלין עליו וכן לעשות בו דבר מאוס לפי שנמשל למזבח וכתב זה השלחן אשר לפני ד' [עמג"א ססקי"ד שכתב דטוב לדבר בדברי תורה מלישב בטל וטוב משניהם שלא להפסיק כלל עכ"ל וכן עיקר לדינא].

וראה בכף החיים קפ ז: אם אין לו מלח יכול לטבול בלחם שהוא אותיות מלח.

חיוב מים אחרונים לנשים

שאלה: האם נשים חייבות בנטילת 'מים אחרונים'?

תשובה: זו מחלוקת הפוסקים מעיקר הדין אולם המנהג בפועל אצל רוב נשים שאינן נוטלות מים אחרונים מאחר וכיום שנטילת מים אחרונים הוא רק מצד חומרא ונשים לא קיבלו על עצמם חומרא זו (אולם הרוצה לעשות אין מניעה בדבר ויש שנוהגות כך לכתחילה). ומ"מ מי שידיה מלוכלכות מהמאכל תרחצם קודם ברכת המזון.

מקור: ראה בשו"ת שבט הלוי חלק ד סימן כג: לעניין מים אחרונים אין הבדל בין אנשים לנשים מעיקר הדין אכן להפוסקים באו"ח סו"ס קפ"א דגם בזה"ז שייך חיוב מים אחרונים - והמנהג שאין הנשים נוטלות כל כך הוא ע"פ השו"ע שם דבזה"ז לא שייך כלל מים אחרונים ורק מחמירים לעצמם ונשים לא קבלו עליהם.

ובשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן קפא סעיף ט: יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים מפני שאין מלח סדומית מצויה בינינו ומשום ידים מזוהמות אין חוששין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרוי זוהמא לנו.

ומכל מקום מי שהוא איסטניס ורגיל לרחוץ ידיו אחר הסעודה הרי הן לו ידים מזוהמות וצריך ליטלן קודם ברכת המזון ואפילו רוצה לברך על היין באמצע הסעודה יקנחן קודם שיברך אבל נכון לכל אדם לזיזת במים אחרונים.

ובשולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת סעודה וברכת המזון סימן קפא סעיף י: יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים; ואפילו לנוהגים כן אדם שהוא איסטניס ורגיל ליטול ידיו אחר הסעודה לדידיה הווי ידים מזוהמות וצריך ליטול ידיו קודם ברכת המזון.

ובעולת תמיד סימן קפא ס"ק ז: יש שאין נוהגים כו'. וטעמייהו דסבירא להו מאחר דאין מלח סדומית בינינו כיון שנתבטל הטעם נתבטל הגזרה. ואין להקשות הא מכל מקום איכא משום מעשה שהיה וכו' י"ל דהא בהא תליא דלא נתן האשה הפקדון לאותו שבא בשם בעלה אלא מפני שסמכה דאמת קאמר ולא שראה סימן בבעלה דהא צריך ליטול ידיו באחרונה מפני מלח סדומית ובודאי קושטא קאמר אבל עתה שבטלה הגזרה מפני מלח סדומית גם היא לא תסמוך על הסימן שנותן

לה משום דאפשר שראה כן בבעלה דהא אין צריך נטילה אחר אכילה משום מלח סדומית וכן כתבו תוספות [ברכות נג ע"ב ד"ה והייתם] ועיין בלחם חמודות סוף [פרק] אלו דברים אות מ"ג.

ובשולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת סעודה וברכת המזון סימן קפא סעיף א: מים אחרונים חובה.

ובמשנה ברורה סימן קפא ס"ק א: מים אחרונים וכו' - הטעם משום שהידיים מזוהמות הן מן האכילה ופסולות לברכה וסמכו חז"ל אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים והתקדשתם אלו מים ראשונים (שיקדשו ידיהם קודם האכילה לטהרם מטומאה כמו שנתבאר לעיל בסימן קנ"ח) והייתם קדושים אלו מים אחרונים ואפילו למי שאינו מברך בעצמו אלא שומע לצאת מפי המברך ויותר מזה אפילו כשאין ידיו מזוהמות כלל מן האכילה ג"כ חייבו חז"ל בנטילת מים אחרונים והוא מפני חשש מלח סדומית דבכל סעודה הלא נמצא מלח ויש לחוש שמא מעורב בהן מעט ממלח סדומית שמסמא העינים למי שנוגע בהם ואח"כ יגע בעיניו ואף עכשיו שאין מצוי מלח סדומית בינינו יש לחוש למלח אחר שטבעה כמותה ועיין בסעיף י'.

ובעולת תמיד סימן קפא ס"ק א: מה שכתב מים אחרונים חובה. חז"ל [ברכות נג ע"ב] אסמכוה אקרא דכתיב [ויקרא כ ז] והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש [אני] אני ה' אלהיכם והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש אני זה שמן הטוב. ושני טעמים נאמרו במים אחרונים חובה משום מלח סדומית שהיה מצוי בדורות הראשונים שהיה מסמא את העינים ואמרו חכמים ז"ל [שם מ ע"א] אחר כל אכילתך אכול מלח ולכך התקינו נטילה כדי שלא ישאר בו מלח סדומית ואף על פי שאין עכשיו מלח סדומית מכל מקום איכא למיחש שמא יש במלח זה שמצוי בינינו ג"כ טבעו כמלח סדומית [רמב"ם פ"ו מברכות ה"ג]. ועוד מפני מעשה שהיה כדאמרו חכמים ז"ל [חולין קו ע"א] מים אחרונים הרגו את הנפש ולפיכך אמרו חכמים ז"ל מים אחרונים חובה משום סכנה. ואיכא נפקא מינה בין הטעמים האלה אם אכל על ידי מפה דלטעם מפני מלח סדומית אין צריך נטילה. וכתב בשלטי גבורים [פרק ג' שאכלו] [פרק אלו דברים] [מ ע"ב אות ד] דהוא הדין המודד מלח סדומית צריך נטילה מפני הסכנה ומשום שנטילה זו מפני הסכנה לא תקנו בה ברכה. ועיין בספר תומת ישרים סימן רל"ז מה שכתב בשם הראב"ד ז"ל.

ונראה דאין חילוק לעניין מים אחרונים בין הוא אכל דבר הראוי על גבי המזבח ובין אינו ראוי ולאפוקי ממ"ש הר"ר יונה בפרק אלו דברים [מ ע"ב ד"ה מפני] בשם יש אומרים והר"ן ז"ל פרק כל הבשר [חולין לז ע"ב ד"ה מפני] ועיין ב"ח [ס"ג].

כשרות

בשר וחלב

שאלה: כיכר לחם פרוס שנותר מארוחה בשרית, האם ניתן לאכול שייריה בארוחה חלבית?

תשובה: אין לאכול לחם הנותר מאכילת ארוחה בשרית או חלבית, בארוחה אחרת שלהיפך ממנה. אמנם זהו דוקא כאשר הלחם היה גלוי על השולחן, שישנו חשש שנדבק משיירי המאכל בו. אך אם היה עטוף בשקית ניילון ונזהר לקחת רק מה שצריך לאכול בידיים נקיות, הרי שמה שנותר בשקית מותר לאוכלו בארוחה אחרת. והכל לפי עניין זהירותו.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פט סעיף ד: מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השולחן שיורי פת שאכלו עם הגבינה. ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר. (וכן להיפך אסור) (כן משמע בארוך). וכל שכן שאסור לחתוך גבינה, אפי' צוננת, בסכין שרגילין לחתוך בשר. ולא עוד, אלא אפילו הפת שאוכלים עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותכין בו בשר. הגה: וכן להיפך נמי אסור. מיהו על ידי נעיצה בקרקע קשה, שרי (ב"י בשם א"ח וכל בו). אבל כבר נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים, ולרשום אחד מהם שיהא לו היכר. ונהגו לרשום של חלב, ואין לשנות מנהג של ישראל.

פתחי תשובה על שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פט סעיף ד (ח) על מפה. עיין מ"ש (רדב"ז ח"ב סי' תשכ"א) שכתב שאין דברי הרב אלא כשהיו מניחין הבשר והגבינה על המפה ואז יש לחוש שמא ידבקו זה בזה אבל מנהגינו להביא כל מאכל על השולחן בקערות כו' הלכך אפי' לצאת ידי חומרת הרשב"א ז"ל בהפוך המפה לחוד ובהסרת הפתיתין סגי וכן נהגו ע"כ דבריו עיין שם.

ט"ז על שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פט סעיף ד: (ו) מיהו ע"י נעיצה כו'. זה קאי אמ"ש שרוצה לחתוך גבינה בסכין של בשר אבל במ"ש שאסור לחתוך לחם כו' לא צריך רק קינוח הסכין כדמשמע בב"י במ"ש בשם א"ח בשם רבי

שמשון ושם כתוב הטעם דהוה נ"ט בר נ"ט ולדידן א"צ לזה שהרי מבואר בסי' צ"ו דדוקא בדבר חריף אמרינן דבולע משום דוחקא דסכין.

(ז) אבל כבר נהגו כו'. נראה כוונתו דלפי המנהג אסור לחתוך גבינה בסכין של בשר אפי' ע"י נעיצה בקרקע כי כך החמירו על עצמם ליקח לגבינה סכין אחר דוקא אבל מ"מ לחתוך בו לחם לאכול גבינה בזה שפיר יש לנו לסמוך אמה שמקנחו תחלה כנלע"ד פשוט.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן לח: בענין שיורי פת שאכלו עם גבינה: ובדבר מי שאוכל גבינה ורוצה לאכול בשר שאיתא ביו"ד סי' פ"ט שצריך לבער שיורי פת שאכלו עם הגבינה שהקשה ידידי שמשמע שצריך לייחד פת למאכלי בשר לבד ולמאכלי חלב לבד ולמה אין נזהרין בזה, הנה האיסור הוא רק על שיורי חתיכת הפת שאכלו בה הגבינה או אף על החתיכה קטנה שחתך כדי לאכול עמה הגבינה שעל זו אינו נזהר כיון שחשב לאוכלה עם הגבינה ולכן אף אם יאמר שלא נגעה בה הגבינה הוא כמלתא דלא רמיא עליה ולא אדעתיה כדאיתא בסי' י"ח בש"ך סק"ח. אבל פת הגדולה שהיא עומדת בין למאכלי חלב בין למאכלי בשר נזהרין בה ואין לחוש שמא נגעה בה הגבינה או הבשר.

וניחא מה שבירושלמי פסחים פרק ו' הלכה ד' שהוא מקור דין זה לגירסת הטור בסי' צ"א איתא א"ר יוסי הדין דאכיל חוביץ ובדעתיה מיכל קופד צריך מבער פתיתין וכן הוא גירסת הב"י והגר"א בסי' פ"ט ואף לגירסתנו מבער פיסת נמי הוא כוונת פתיתין אך נקט לה בלשון יחיד. (ותמוה מאד פי' הפ"מ שמפרש פיסת חתיכת הגבינה שעל פירוש זה הקשה בעצמו במה"פ שמתני' היא בכל הבשר, הא מפורש בטור וב"י שהוא לבער פתיתין של הפת שאכל בהן הגבינה) משום דדוקא הפתיתין מהחתיכה שאכל בה הגבינה אוסר ולא פת הגדולה והוא מהטעם דבארתי שנוהרין בה. וגם בהא דלעיל מזה שבשר החגיגה שעלה על השלחן עם הפסח צריכין להתבער בחצות משום דבשר שעולה על השלחן הדרך שהוא לאוכלו כולו ולכן לא נזהרו מליגע בפסח ואף כשאמרו שלא נגעו אין נאמנים מטעם דלא רמיא עליהו לאיזדהורי. ולכן כשמוכיח מזה על הפת שאכל בה חוביץ נמי ליכא ראייה אלא על החתיכה קטנה שהיתה בדעתו לאוכלה כולה ולא על פת הגדולה. אך מי שרוצה להחמיר שלא לאכול כל הפת שהיה על השלחן של מאכל גבינה עם

בשר או להיפוך אף שאין בה חשש לדינא, יש בזה מעלה להרחקה יתירא וזהו כוונת הג"א בחולין פ' כל הבשר סי' ז' שכתב ומצוה מן המובחר היכא דאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השלחן עיין שם דכוונתו אף לפת הגדולה ואינו מדין הירושלמי דשם הוא דין ממש ואיך כתב שהוא רק למצוה מן המובחר אבל הוא סברת עצמו שכיון שעל החתיכה שאכל עמה הגבינה איכא איסור שייך שיהיה מצוה מן המובחר על כל הפת שהיה על השלחן.

מראית עין - א

שאלה: מי שאכל ארוחה בשרית, ולאחר מכן - בתוך שש שעות של ההמתנה בין חלב לבשר, מעוניין לשתות כוס קפה עם 'חלב סויה'. האם צריך לחשוש ל'מראית עין'?

תשובה: כל חשש מראית עין בכגון זה, הוא רק אם שותה כן באמצע אכילת ארוחת הבשר (או בישול יחד עם בשר), אך כאן שרוצה לשתות לאחר הארוחה, בתוך זמן המתנת שש שעות, אין חשש מראית עין.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז סעיף ג: אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן. הגה: ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. אבל בשר בהמה, יש להניח אצל החלב שקדים, משום מראית העין, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו לענין דם.

שו"ת יביע אומר חלק ו - יורה דעה סימן ח: אודות מה שנהגו כעת בכמה בתי מלון להגיש לאורחים אחר ארוחה בשרית, כוס חלב סינטטי שאין בו כל תערובת של חלב אמיתי, אלא הוא חלב צמחוני בלבד, האם אין לחוש בזה משום מראית העין של התיררים המתגוררים במלון שיחשבו שהותרה הרצועה לשתות חלב אחר מאכלי בשר בסעודה אחת....

(ה) ויש להוסיף סניף להתיר ע"פ מ"ש הרא"ש (פ"ט דנדה סי' ז) דהא דתנן השרייתם והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים משום מראית העין, דדמו לצמר או לפשתן, מ"מ האידנא מצויים בגדי משי בינינו והכל מכירין בהן ואין לחוש למראית העין, ומותר לתפור משי בבגד צמר. ע"ש. וכ"פ הטוש"ע (סי' רצח). וה"נ מאחר שנתפשט הדבר והכל יודעים שמצוי חלב צמחוני לא חיישינן למראית העין, ולא דמי לחלב אשה דלא שכיח. וכבר כ' הגאון תפארת ישראל (בכלכלת שבת אות לד) שאין לחוש למראית העין אלא כשיש קצת הוכחה לאיסור יותר מלהיתר. עש"ב. ובזה ניחא שפיר מה שנתפשט המנהג להשתמש בפסח בקמח מצה אפויה לטיגון ולבישול ולא חששו למראית העין שיחשבו שהוא קמח חטה. וכבר ידוע מ"ש הכנה"ג א"ח (סי' תסא), שפעם אחת לקחה אשת חבר מצה וטחנה אותה לקמח והטיחה בה את הדגים לטגנם, ושכנתה אשת ע"ה חשבה שהוא קמח ממש, והלכה וטיגנה עם קמח, וכאשר נשמעו הדברים לחכמי העיר גזרו שלא יעשו עוד כן מפני מראית העין. ע"ש. והפרי חדש שם חלק עליו שאין לנו לגזור גזרות מדעתנו. והברכי יוסף (סי' תסג אות ב) סייע את הכנה"ג מדברי הראב"ן שחשש בזה למה"ע. ובשוריי ברכה הוסיף שכן מצא להגאון ר' מרדכי ממודינא שאסר בזה וכן הסכים מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה (דק"ח ע"ד). ע"ש. וע"ע בספר חכמה ומוסר (דרך חקיקה אות ט). ע"ש. והאידנא פשט המנהג להתיר בזה, ופוק חזי מאי עמא דבר, וה"ט מפני שנתפרסם הדבר מאד, ומוכרים בחנויות קמח ממצה אפויה לשם כך, והכל יודעים שאינו קמח ממש, ומש"ה משרא שרי. (וע' בס' טהרת המים בשיעורי הטהרה מערכת פ אות לו. ודו"ק). וכן ראיתי עוד כיו"ב להגר"י גוטליב בשו"ת יגל יעקב (חיו"ד סי' כג) שנשאל, בדבר המנהג שנהגו להשתמש בקוקוס טחון הדומה לחמאה, ומשתמשים בו גם בתבשילי בשר, ואמאי לא ניחוש משום מראית העין, וכמו בחלב שקדים שצריך להניח שקדים. והשיב שמכיון שנתפשט מאכל זה במדינתנו והכל יודעים ממנו לא גזרינן משום מראית העין, וכמ"ש הש"ך (ר"ס רצח) דבמידי דשכיח לא חיישינן למראית העין וכו', ולכן אף בבשר בהמה יש להתיר.

אלא שבמסקנא לא רצה להתיר אלא ליחיד בביתו, אבל לאכול בפרהסיא וברבים לחם שנמרח בקוקוס עם בשר אין להתיר אא"כ יעשה היכר לזה, יען כי

רבו המתפרצים בעוה"ר האוכלים בשר עם חמאה. ע"ש. ומיהו בנ"ד דמיירי בזה אחר זה יש להתיר אף בפרהסיא, וכמש"כ לעיל. וע' בשו"ת מהרי"ט (חיו"ד סי' יח) שכ', שאף שאסור לאפות פת עם שומן אליה, ואפי' בדיעבד אסור גזרה שמא יאכלנה בחלב (פסחים ל), מ"מ גלוסקאות שיש בהם שומן אליה עם מיני מתיקה אין לחוש בהם כלל, הואיל ואין דרך לאוכלם עם גבינה יחדיו. ואין לחוש לשמא יאכל אחריהם גבינה, שלא אסרו אלא כשאוכלם זה עם זה, ולא כשאוכלם זה אחר זה. והובא להלכה בפרי חדש (סי' צז סק"ט) ובשאר אחרונים שם. וה"ה בנ"ד. וי"ל. וע"ע בפמ"ג (מש"ז סי' פח סק"ב) שכ', שאע"פ שאסרו חז"ל להעלות בשר עוף עם גבינה על השלחן, מ"מ מי שאכל בשר שצריך לשהות שש שעות למאכלי חלב, מותר לו להסב על שלחן שאוכלים שם גבינה (ולאכול שם פירות וכדומה), ואין לחוש פן יושיטו לו גבינה, דכולי האי לא גזרו בזה אחר זה. וכן הסכים מרן החיד"א בשיורי ברכה (שם סק"ח), ודחה דברי הרב בית יעקב (סי' יב) שהחמיר בזה. ע"ש. וכן בתשובה מאהבה ח"ג (סי' שלא) תמה בזה על הבית יעקב שהחמיר בזה שאין להוסיף חומרות חדשות, שא"כ בא ונאמר שהאוכל בשר לא יתעסק במאכלי חלב בתוך שש שעות שמא יאכל מהם וכו'. ע"ש. וכ"כ בכנפי יונה ושערי דעה וזבחי צדק שם. הא קמן שאע"פ שגזרו בהעלאה גם בבשר עוף וחלב אטו בשר בהמה, מ"מ בזא"ז לא גזרו אף בבשר בהמה. וה"נ לענין מראית העין לא גזרינן בזא"ז. ואף על פי שיש לחלק, מ"מ כבר תמכנו יסודותינו בטוב טעם ודעת בעזה"י ע"ד הפוסקים הנ"ל שכל שאין האיסור ניכר בעת אכילתו או שתייתו לא חיישינן משום מראית העין. וכמ"ש הכנה"ג וערוגות הבושם הנ"ל. וע"ע במחזיק ברכה (סי' פז סק"ו), שאם יש היכר מצד הקערות והצלחות שמגישים בהם חלב שקדים, אחר מאכלי הבשר, ומעלין אותם עם מגדנות ופירות, מותר, הואיל והדבר ניכר מצד מקומו ושעתו שהוא חלב שקדים, יותר מהנחת שקדים עמו. ע"ש. וה"ה בנ"ד. מסקנא דדינא שהמנהג הזה בדין יסודו, ואין להחמיר עליהם להצריכם שיתנו שקדים עם החלב הצמחוני הזה. והנח להם לישראל.

מראית עין - ב

שאלה: האם מותר לשים 'אבקת מרק בטעם עוף' - פרווה - בפיצה חלבית?

תשובה: לכאורה תלוי הדבר אם נרגש טעם בשר בפיו, יש לאסור משום מראית עין. אמנם אם אין נרגש טעם הבשר, רק ששמים מעט בכדי שיתן טעם כללי, אך אינו נרגש בפני עצמו, מותר הדבר.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז סעיף ג: אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן. הגה: ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. אבל בשר בהמה, יש להניח אצל החלב שקדים, משום מראית העין, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו לענין דם.

ט"ז על שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז סעיף ג: כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו גבי דם. בד"מ [ס"ו ס"ו] ות"ח כלל ס"ב כתב שרש"ל למד מדם דגים לאסור לאכול בשר עוף בחלב של שקדים אא"כ הניחו משקדים אצלו משום מראית עין ודחה דבריו שאין ראייה מדם שמצינו בו איסור כרת משא"כ בבשר עוף בחלב שהוא דרבנן ואפילו בבהמה אינו אסור אלא דרך בישול דוקא הלכך לא חשו בזה למראית עין ע"כ ואף כי דברי רמ"א נכונים וכבר נתפשט המנהג כן מ"מ נראה שיש להניח לכתחלה שקדים גם אצל בשר עוף אלא במקום שאין לו שקדים אין לאסור בשביל זה האכילה דכל מאי דאפשר לן לתקוני מתקנינן ותו דלא גרע מחלב אשה דבסמוך שחשו למראית עין אבל באם אין לו שקדים אין לאסור האכילה בשביל זה כמו בחלב אשה בסמוך וכן משמע לשון רמ"א שכתב יש להניח כו' דמשמע בדיעבד או שא"א להניח לא מעכב האכילה בשביל זה.

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז סעיף ג: ונהגו לעשות חלב משקדים כו' הואיל כו'. כלומר ול"ד לדם דגים ס"ס ס"ו שמותר לגמרי ואפ"ה אם כנסו בכלי אסור מפני מראית עין אא"כ יש בו קשקשים שניכר שהוא דם דגים דהתם דם גופיה אסור מדאורייתא הילכך הרואה יאמר דאכיל דם בהמה שאסור מדאורייתא אבל בשר עוף בחלב ממש הוא מדרבנן וליכא למיחש למראית העין ולכן בשר בהמה בחלב שהוא אסור מדאורייתא יש להניח אצלו שקדים כדי שלא יחשוב הרואה שהוא חלב ממש וכ"כ בת"ח שם סוף כלל ס"ב ולפ"ז צ"ל דמיירי

בבישול דאי לאו הכי אפילו בשר בהמה ליכא איסורא דאורייתא וא"צ להניח שקדים וכן מוכח בת"ח שם להדיא ע"ש ובסימני ת"ח אבל מהרש"ל פכ"ה סי' נ"ב למד מהך דדם דגים דבפורים וכיוצא בו שרגילים לאכול תרנגולת בחלב שקדים שאסור אם לא שיניח שקדים אצלו בתוכן ובצידן להיכירא ובפרט גבי בשר עוף דאיכא למיחש טפי שלא ידמו לומר בשר עוף בחלב שרי אפי' מדרבנן כר"י הגלילי עכ"ל וכן הסכימו האחרונים וכן נלפע"ד (שוב בא לידי ס' באר שבע ומצאתי שפסק נמי הכי) דהא אפילו במידי דרבנן חיישינן למראית העין בכמה דוכתי ומהם בש"ס פרק במה בהמה (דף נ"ד) ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא פירש"י לשוק למכור והיינו מראית העין וכדאיתא בפ' במה אשה (סוף דף ס"ד) והוא מוסכם מכל הפוסקים וכמו שנתבאר בא"ח סי' ש"ה אף על פי שאיסור מקח וממכר בשבת אינו אלא מדרבנן וכמ"ש בא"ח ובח"מ ס"ס רל"ה וכן מוכח בהדיא בתוס' בכתובות פ' אף על פי (דף ס' ע"א) ד"ה ממעכן כו' דאפי' במידי דרבנן חיישי' למראית העין והכי משמע בדוכתי טובי.

ערוך השולחן יורה דעה סימן פז סעיף טז: וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' דנהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן אבל בשר בהמה יש להניח אצל החלב שקדים משום מראית העין כמ"ש לעיל סי' ס"ז לענין דם עכ"ל ויש שהקשו עליו דמצינו שגם באיסורי דרבנן חששו למראית עין באיסורי שבת [שבת נ"ד א] ולי נראה דמאיסורי שבת אין ללמוד דכבר כתב הרמב"ן ז"ל דכל איסורי שבת דרבנן הוה כדאורייתא וראיה שהרי מצינו בנביאים איסור מקח וממכר בנחמיה ע"ש ועוד אפשר לומר פשוט דודאי אין דרך לבשל בשר בחלב שקדים אלא שאוכלים הבשר עם החלב שקדים ולכן בבשר בהמה אף דבלא בישול הוי ג"כ רק איסור דרבנן מ"מ חששו למראית עין אבל בבשר עוף דאף בבישול אינו אלא איסור דרבנן באכילתו ולכן בלא בישול אין חשש כלל דזהו כתרי דרבנן [עי' פמ"ג במ"ז סק"ד] ומ"מ נכון להחמיר גם בעוף כיון שיש אוסרין.

סכין לחלות

האם מותר לחתוך את החלה של שבת בסכין בשרית נקיה לגמרי שאינה "בת יומא"?

תשובה: אם הסכין אינה 'בן יומו' והיא נקיה לגמרי, מעיקר הדין מותר. אמנם יש מדקדקים שתהיה להם סכין מיוחדת ללחם. ובכמה פוסקים מובא ש"מנהג נכון הוא".

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צו סעיף א: צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב עד שיטול ממקום החתך כדי נטילת מקום, שהוא כעובי אצבע, או שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר, שאז מותר בהדחה. ויש אומרים דהוא הדין לאינו בן יומו והוא מקונח. ואם לא נטל מהם כדי נטילת מקום וגם לא טעמם ובשלם בחלב, צריך ששים כנגד מה שנגע מהסכין בהם. וה"ה לחתכם בסכין של עובד כוכבים. הגה: ואם חתכן דק דק, צריך לשער ס' נגד כל הצנון (ב"י בשם סמ"ק). וי"א שאם חתך צנון בסכין של איסור, כולו אסור (רשב"א ור"ן וכן משמע בארוך כלל ל"ה). וכן אם חתכו בסכין של בשר, אסור כולו בחלב. וכן נוהגין לכתחלה, אבל בדיעבד אין לאסור רק כדי נטילה (ב"י ואו"ה). וכל זה אם חתך הצנון עצמו, אבל אם חתך הירק שעל הצנון, אין לחוש. ואם יש ספק אם נחתך בסכין של איסור, אזלינן לקולא (שם). לכן קונים הצנונות שיש בהן חתוכין לצד זנבותיהן, כי תלינן שנעשה במרא וחצינא (שם בהג"ה ומהרא"י בהגהת ש"ד). ובמקום שאין נמצא לקנות רק החתוכים בסכין, נוהגין לקנותו ולהתיר ע"י נטילת מקום.

פרי חדש יורה דעה סימן צו ס"ק ה: דהוא הדין לאינו בן יומו והוא מקונח כו'. דע דבגמרא [שם] גבי צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאכלו בכותח לא הוזכר מהדברים חריפים אלא צנון ואין ספק שהוא הדין לשאר דברים כגון כרישין ובצלים וכיוצא, ותדע דהא איכא מילי טובא דחריפי טפי מצנון, וכיון דצנון לאו דוקא הוא הדין לכל הדברים החריפים, ואפילו תימא דדוקא בעינן כמו חורפא דצנון וממנו ולמעלה, מכל מקום כיון דלא ידעינן לשעורי על כרחך אית לן להחמיר בכל דבר חריף מספק, ועוד דכיון דסילקא אסיר אף על פי שאינו חריף מינה שמעינן דהוא הדין לשאר דברים חריפים, וכן דעת רוב הפוסקים בזה זולתי רבינו יחיאל [מובא בהגהות סמ"ק סימן ריג דיני ביטול אות ט] שחולק בזה וסובר דצנון דוקא אמרו חכמים. אבל לענין אי החורפא משוי ליה לכלי שאינו בן יומו נותן טעם לשבח זהו מחלוקת אחר, שבגמרא במסכת עכו"ם [עבודה זרה לט, א] לא הוזכר זה אלא גבי קורט של חלתית

דהוא חריף טובא, ולפיכך יש לומר שאין ללמוד ממנו לשאר דברים חריפים וזה דעת רבים מהמפרשים, אבל דעת ספר התרומה [סימן ס] וקצת מהמפרשים דבכל דבר חריף אמרינן לחומרא שהחריפות משוי ליה לכלי בן יומו וכאלו האיסור בעין דמי. והוצרכתי להאריך בזה לאפוקי מהב"י [עמוד רלז ד"ה ומ"ש] דמשמע מדבריו דעירב הני תרי ענייני ועשאן אחד וליתא, כמו שיראה המעיין בדברי הפוסקים ז"ל ובדברי התוספות בפרק כל הבשר [חולין] דף קי"ב [ע"א] ד"ה אגב חורפיה כו' ע"ש. וכן דעת המחבר בכאן וכדלקמן. ולענין דינא כבר כתבתי דבסכין מקונח יפה הצנון מותר דאין החורפא משוי לאיסור בלוע כאילו ישנו בעין, אבל דבר שאינו בן יומו החורפא ממתקו ומשביחו וכאלו הוי בן יומו דמי וכן עיקר.

חוות דעת חידושים סימן צו ס"ק ג: מקונח. דסבירא ליה דכל דבר חריף מחליא לשבח כמו חליתית, וגם לא שייך בדבר חריף במקום דאיכא דוחקא דסכינא נ"ט בר נ"ט, כמו שכתבתי בס"ק א'. אבל בדבר חריף במקום דליכא דוחקא דסכינא, כגון קרי"ן שנמלל לתוך קערה של בשר, מותר לאוכלו בחלב, ט"ז [ס"ק ג]. והמנהג כהיש אומרים, ש"ך [ס"ק ו].

ש"ך יורה דעה סימן צו ס"ק ו: דה"ה לאינו בן יומו והוא מקונח. הטעם דחורפיה דצנון מחליא ליה ומשוי ליה לשבח כמו קורט של חליתית לקמן סימן קי"ד ס"י וכן דעת כל האחרונים וכן נוהגין ומשמע דאין חילוק בין בן יומו לאינו בן יומו ונהגין להחמיר בכל מילי כמו בן יומו ודלא כמ"ש בס' אפי ררבי דף ס"ב ע"ב דבאינו בן יומו יש להקל בכדי נטילה מיהו ודאי בשאר דברים שאינם חריפים דין סכין כשאר כלים שאם אינו בן יומו והוא נקי מותר כדמשמע מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים.

ובפרי חדש פט ס"ק כד: להיות להם שני סכינים כו'. והמדקדקין יש להם שלשה סכינים אחד של גבינה ואחד של בשר ואחד לחתוך בו לחם, ומנהג נכון הוא.

כף חלבית בסיר בשרי

שאלה: התיכות בשר רותח (שהיד סולדת בהן) המונחות בסיר. שלקחו מהם לצלחת אישית באמצעות כפית חלבית שלא השתמשו בה 24 שעות האחרונות בחלב רותח. מה דין הבשר? ומה דין הכפית?

תשובה: הבשר מותר באכילה. והכפית תצטרך הגעלה.

מקור: מבואר בהלכות בשר בחלב סימן צד סעיף א: התוחב כף חולבת בקדירה של בשר - (סעיף ד) - אם אין הכף בן יומו, הקדירה והתבשיל מותרים והכף אסור לכתחלה, בין עם בשר בין עם חלב. [ומ"מ בדיעבד אינה אוסרת, כיון שלא היתה בת יומא. וביאר בפמ"ג: פירוש אם חזרו ותחבוהו למין התחיבה ראשונה. אבל אם חזרו ותחבוהו למין הבלוע בו מתחלה - תוך מעת לעת לתחיבה הראשונה - אסור.] ראה שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צד סעיף א: התוחב כף חולבת בקדירה של בשר, או איפכא, משערים בכל מה שנתחב ממנו בקדירה (אם הכף בן יומו דהיינו ששמשו בו בכלי ראשון תוך מעת לעת). (ארוך כלל ז'). ויש מי שאומר שאם הכף של מתכת, משערים בכולו, משום דחם מקצתו חם כולו. (וסברא ראשונה עיקר, וכן נוהגין) (מרדכי וש"ד והגהותיו וארוך) (וע"ל סי' צ"ח).

סעיף ד: אם אין הכף בן יומו, הקדירה והתבשיל מותרים והכף אסור לכתחלה, בין עם בשר בין עם חלב. ומ"מ בדיעבד אינה אוסרת, כיון שלא היתה בת יומא. ש"ך יורה דעה סימן צד ס"ק יג: והכף אסור לכתחלה בין עם בשר בין עם חלב. כיון שהוא בלוע מבשר ומחלב אבל עם שאר דברים מותר כדלעיל סימן צ"ג ס"ק ג'. פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן צד ס"ק יג: והכף כו'. אבל שאר דברים מותר היינו מדינא אבל מצד המנהג אפילו שאר דברים אסור כמו שכתב הר"ב בהג"ה סעיף ה' דאוסרין שאינו בן יומו אפילו לשאר דברים ושם אבאר.

חוות דעת חידושים סימן צד ס"ק יא: לכתחלה. החילוק שבין קדרה לכף, לפי שהכף בלע החלב בשעת שבחו, הלכך אף אחר שנפגם אסור כדין קדרה שאינו בן יומו, מה שאין כן הקדרה לא בלע טעם חלב רק אחר שנפגם.

חוות דעת חידושים סימן צד ס"ק יב: בין עם בשר. ומצד המנהג שזכר בסעיף ה' אסור אפילו לשאר דברים.

פרי חדש יורה דעה סימן צד ס"ק יב: בין עם חלב. אבל עם שאר דברים מותר וכדלעיל סימן צ"ג ע"ש. והחילוק שיש בין כף לקדרה הוא, שהכף בלע החלב בשעת שבחו הילכך אף לאחר שנפגם אסור כדין כלי שאינו בן יומו, מה שאין כן בקדרה שלא בלעה טעם החלב אלא אחר שנפגם שהרי הכף אינו בן יומו הילכך שרי וכמו שכתב הב"י [עמוד רכז ד"ה ומ"ש רבינו].

ש"ך יורה דעה סימן צד ס"ק יד: ומ"מ בדיעבד אינה אוסרת כו'. כתב הב"י דהיינו דוקא שחזר ותחבה במין שתחבה בפעם ראשון דאילו חזר ותחבה במין שהיתה בלועה ממנה תחלה בתוך מע"ל מתחיבה פשיטא שאוסרת עכ"ל וכ"ש אם חזר ותחבה בשאר דברים כגון מים וירקות דמותר בדיעבד אפי' תוך מע"ל מתחיבה הראשונה.

פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן צד ס"ק יד: ומכל מקום. עיין ש"ך והם דברים פשוטים דכשתחבו לבשר או לחלב צריך להיות כמין תחיבה א' לא כבליעה א' ולשאר דברים אין מזיק כלל דבלוע בכף לא נעשה נבילה כיון שלא היה בן יומו. וכבר נתבאר אף בב"ח שנאסר כבר שייך ביה נותן טעם לפגם דלא ככרתי ופלתי בסי' פ"ז יע"ש.

ט"ז יורה דעה סימן צד ס"ק ה: בדיעבד אינה אוסרת. פירוש אם חזרו ותחבוהו למין התחיבה ראשונה אבל אם חזרו ותחבוהו למין הבלוע בו מתחלה תוך מעת לעת לתחיבה הראשונה אסור כ"כ ב"י ורש"ל פכ"ה סי' מ"ז בשם סמ"ג.

פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צד ס"ק ה: בדיעבד. עיין ט"ז הוי קשיא לי פשיטא דיעבד אינם אוסרות אטו גרע תחיבה ב' מתחיבה א' היא היא. גם מה קמ"ל דאם תחבוהו למין הבלוע בו בראשונה שאוסר פשיטא על דרך משל כף בשר שאינו בן יומו לחלב ואח"כ תוך מעת לעת לתחיבת חלב תחבו לבשר אכתי לא ידעינן דאסור. וניחא לי דחדא מתורצת בירך חברתה דהוה אמינא דהשלחן ערוך קמ"ל אף בתחיבה שנייה היה בשר שרי וכבעל העיטור בסי' צ"ג דאם קדירה של בשר שבישל בה חלב שרי לבשל ממין שירצה ואף דאנן לא קיי"ל הכי היינו ביש בו טעם משובח לא אמרינן שיהא החלב גורם היתר משא"כ בשאינו בן יומו נאמר דהחלב הוי כהגעלה ואם נוהר לשפוך בעוד מעלה רתיחה לא בלע הכף כלל לא בשר ולא חלב כמו שכתב מהרי"ן חביב בסי' צ"ג לפי בעל העיטור עיין ב"י שם לזה

קמ"ל דאינו כן דפשיטא דאוסר הכף אם תחבוה אח"כ לבשר תוך מעת לעת לחלב והמחבר אשמעינן דלא תימא בתבשיל אחד אין אוסר דנותן טעם לפגם מטעם יבש ביבש קאתינן עליה דחד בתרי בטל דחיק אוכל יטעם לא שייך דאין נותן טעם משובח מכל מקום נימא דחלב הנבלע בכף נעשה נבילה לאחר שהוציאו דהוה מחצה על מחצה ולא מתירין נותן טעם לפגם כהאי גוונא אלא בהיתר מרובה וא"כ אם תחב הכף אחר כך למעט חלב שאין רוב נגד הכף יהא נאסר ואפשר כל שאין ס' נמי כיון דהחלב נעשה נבילה בכף עם בלוע בשר תו צריך ס' בחלב נגד חלב הנאסר קמ"ל דבטעם לבד אפילו ברוב איסור אין אוסר כדבעינן למימר בסי' ק"ג בסייעתא דשמיא [הגהות רעק"א: נ"ב מהכא לא ארי' די"ל דלא נעשה בב"ח אלא היכי דנ"ט וכיון דטעם פגום לא מיקרי טעם הוי בתערובות בשר עם חלב יבש ביבש ולא נעשה בב"ח וא"צ ביטול, ואף בכף של איסור אב"י ותחב בתבשיל והוציאו הכף וחזר ותחבו לתבשיל אחר ל"א דכשהוציא הכף תחילה נעשה הבלוע נבילה דהוי מע"מ, כיון דהאוסר פגום אמרינן אין הנאסר ודו"ק]. שוב ראיתי בפרישה אות ז' דקמ"ל דלא תימא השתא שבלוע מבב"ח דאסור טפי מפעם א' יע"ש ולא ידענא מהיכי תיתי ולפי מה שכתבתי אתי שפיר ולקמן בסי' ק"ג אחקור בדין נותן טעם לפגם יע"ש. ודע אם תחבוה לבשר אם ידוע כמה חלב היה אין צריך לשער כ"א נגד החלב כמבואר ופשוט הוא.

הפרשת חלה - א

שאלה: אם הופרשה חלה מעיסה [חלה חו"ל], ועשו לחמניות עגולות, ובטעות הכניסו גם החלה (כעוד לחמנייה עגולה) - לאחת התבניות, וחלק מהתבניות כבר אפו, ואין יודעים האם היא בתבניות שלא נאפו עדיין, או בתבניות שכבר נאפו. מה דין הלחמניות כולן, ומה דין התנור והתבניות שנאפו?

תשובה: יש להישאל על החלה לשלשה אנשים שיודעים ללמוד ולהבין עניין - שיספר להם מה שאירע, ויאמר להן - שלכן מתחרט על ההפרשה שנעשתה, והם יאמרו לו "מותר לך" שלשה פעמים. ובזה העיסה חוזרת לקדמותה כמו לפני ההפרשה. ויפריש מחדש לאחר האפיה על הכל (על ידי שיקבץ הכל יחד, ויפריש מהאפוי), ויכוין בהפרשה זו - גם על מה שנבלע בתבניות ובתנור.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות חלה סימן שכג סעיף א: חלת חוצה לארץ שמותרת לכהן טהור מקרי, רשאי לאכלה עם זר על שלחן אחד, לפי שאינה מדמעת (פירוש ענין דמוע הוא תרומה שנפלה בחולין). ואפילו נתערבה שוה בשוה. הגה: ויש חולקין, וסבירא להו דאוסרת תערובתה עד מאה ואחד, אם הוא במינה, ושלא במינה עד ס' (טור בשם ר"י וספר התרומה ורא"ש ורוקח סי' שנ"ט ומהרי"ו סמ"ח ור' שמשון). ואם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"א לבטל, אם לא אכל העיסה ישאל לחכם עליה ויתיר לו כנדר, דנשאלין על ההקדשות, ויחזור ויטול חלה אחרת (תשובת מיימוני סוף הלכות זרעים וב"ה בשם א"ח). ומותר לבטלה ברוב. ואוכלה בימי טומאתו. ויכולין ליתנה לכהן עם הארץ. ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו, שהוא אסור. ואם רצה לאכול תחלה ואחר כך יפריש החלה, בח"ל מותר, מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם. הגה: וצריך לשייר מעט יותר משיעור חלה שמפריש, כדי שיהא שיריים בשעה שמפריש (ב"י בשם הרא"ש וסמ"ג ובהר"ן דביצה). ודוקא לעיסה שנתחייב עם חלה זו יכול לפטור שלא מן המוקף, אבל עיסה שנלוושה בפני עצמה, אין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף (ב"י בשם סמ"ק וכל בו). אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש. ואינה ניטלת אלא מן המוקף (פי' ממה שהוא קרוב וסמוך), כתרומה. ואינה ניטלת מן הטהור על הטמא, לכתחלה. וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרום אינה תרומה, כך בחלה. וכל שבתרומה לא יתרום מזה על זה, כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה. וכל האוכל תרומה אוכל חלה.

ש"ך יורה דעה סימן שכג ס"ק ו: אם לא אכל העיסה כו'. ז"ל ד"מ ונ"ל דוקא בכה"ג שעדיין העיסה קיים ויכול ליטול חלה אחרת אבל אם כבר נאכל העיסה א"א לשאול עליה דא"כ כבר אכל למפרע טבל עכ"ל ואף על גב דהשתא נמי כשלא ישאל עליה אכל למפרע חלה שאסורה לזרים מ"מ כיון דלהרבה פוסקים בטלה ברוב שרי אבל טבל אסור לכ"ע.

פתחי תשובה יורה דעה סימן שכג ס"ק ג: ישאל לחכם עיין ט"ז שחולק ע"ז ועיין בתשו' בית יעקב בסימן ק"י שהשיג על הט"ז והרבה להשיב עליו ולבסוף העלה דאם מתחרט על הנדר מעיקרו מכח תערובת שנתערב עכשיו מהני שאלה כדלעיל סימן רכ"ח סי"ג בהג"ה (ועיין בזה (בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן צ"ח) וצ"ע). וכתב עוד דאף בלי שאלה אם היה ג"כ מים בתבשיל של עיסה שנתערב בו החלה ויש ס'

במים אז אמריןן סלק את מינו כו' (דבר זה כבר כתבו הד"מ הובא בש"ך ובבה"ט סק"ג) מיהו אם מכיר במאכל את החלה שנפלה צריך ליטלה משם כדלעיל סימן צ"ח ס"ד ואם אינו ניכר מ"מ ראוי להחמיר להרים כשיעור חלה מהתבשיל ולשרפה ע"ש. ועיין (בתשובת חות יאיר סימן ק"ל) שהשיג ג"כ על הט"ז ועיין בספר באר יעקב מ"ש בזה וסיים דיש להקל במקום הפסד קצת או לצורך שבת ע"ש. [ועמ"ש בסס"ק הקודם. וגם עמ"ש לקמן סי' של"א סק"ו בענין אם הפריש חלה ע"י שליח ואח"כ נתערבה מי ישאל בעה"ב או השליח ע"ש]. ועיין בתשובת זכרון יוסף חלק יורה דעה ס"ס כ"ו.

ט"ז יורה דעה סימן שכג ס"ק ב: ישאל לחכם כו'. כן מביא תשו' מיי' הלכות זרעים בשם ספר המצות דע"י השאלה נעקרה קדושת החלה מעיקרא וכן איתא לקמן בש"ע סי' של"א סעיף מ"ח דנשאלין על תרומות ומעשרות אם ניחם עליהם כו' ותימא על מתני' דפ"ה דתרומות סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין ירקבו משמע דאין להם תקנה דא"כ ליתני התקנה כמו ששנה אח"כ הרבה תקנות באותה מתני' במקום שיש קצת תקנה ואלו בזה לא תנא תקנתא ש"מ שאין לה תקנה וכן מבואר ברמב"ם בזה שכתב יניחם עד שירקבו וכן בפ' הנודר מן הירק שנזכיר בסמוך שכתוב שם ברש"י ירקבו ואין להם תקנה ואמאי כו' לא אמר שישאל על התרומה שעשה ויהיה אח"כ מותר לישראל ויפריש תרומה אחרת ואין לומר דמיירי באופן שאין שייך שאלה הא ליתא דהא בפרק הנודר מן הירק (דף נ"ט) מיייתי מתני' זאת ודייק עלה הא אם נפלה למאה תעלה הא הוה דבר שיש לו מתירין כיון שאפשר בשאלה כדאמר התם לעיל מיניה לענין נדר ומשני שאני נדר דמצוה לשיולי ביה מדרבי נתן דאמר כל המקיימו כאלו בונה במה מה שאין כן בתרומה דאין מצוה לשיולי ביה משום הכי לא הוה דבר שיש לו מתירין ממילא על כל פנים שייך ביה שאלה אלא דלא הוה מצוה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי ירקב בהנחה בפחות ממאה ולא אמריןן ילך אצל חכם ויתיר לו ומאי טעמא לא הוה כי הכא בחלה ועוד תימא לי במאי דמסיק בפרק הנודר שזכרנו דבתרומה לא הוה דבר שיש לו מתירין כיון דאין מצוה לשיולי מאי שנא מכל דבר שיש לו מתירין דקי"ל בסי' ק"ב דאם המתיר בידו לעשות בלי הפסד הוה דבר שיש לו מתירין הכי נמי בתרומה הא על כל פנים בידו לילך ולהשאל לת"ח אף על פי שאינה מצוה.

ועוד תמיה גדולה דאי מהני שאלה מחמת הפסד התערובות של חלה או תרומה היכן מצינו כרת בשוחט קדשים בחוץ או מיתה בידי שמים בתרומ' דודאי מיראת העונש ישאל לחכם וקושיא כזו נביא בסמוך בשם הראב"ד ובשם התוס' בגיטין ואילולי פה קדוש דסמ"ג הייתי אומר דהא דמהני שאלה בתרומות ומעשרות היינו כשניחם מצד הנתינה עצמה שחוזר ממנה מחמת איזה טעם שיש לו אפי' בלא תערובת אבל לא מחמת התערובת כי כל פתח וחרטה צריך שיהיה עיקר הנדר נעקר כי אם יתקיים הנדר ימשך לו על פי ההכרח איזה נזק משא"כ בזה דודאי היה אפשר לו לידור ולעשות לזה תרומה או חלה ולהזהר מן התערובת דהא אינו בהכרח שאם יהיה זו החתיכה חלה שתתערב ולא שייך בזה פתח וחרטה מחמת התערובת דהא עיקר השאלה היא על גוף הדבר שמתחרט בו מחמת עצמו וכן פירש הר"ן להדיא בנדריים שם דהא דיש שאלה בתרומות היינו ע"י פתח וחרטה כשאר נדריים וכן פי' רשב"ם בפרק יש נוחלין דף ק"ך ע"ב וז"ל שיש שאלה בנדריים וה"ה לכל ההקדשות שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אל החכם להתיר לו הקדשו ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדי' כהקדש טעות אגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם ופטור מכרת וה"ה לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרומות ומעשרות דאי בעי מתשיל עלייהו וחזרי לטיבוליהו כדאמרינן פרק הנודר מן הירק עכ"ל הרי למד אותנו הרב דהך דהכא אין ההיתר משום התערובת שעל ידו ישאל על מה שעשאו תחילה תרומה אלא דוקא ע"י פתח של חרטה על גוף הדבר וכהוה דשוחט קדשים בחוץ דלא יכול לעקור הקדשים כיון ששחטן בחוץ אלא מחמת גוף הדבר ובזה ודאי אמרו חכמים נשאלים על נדריים והקדשות משא"כ כשאין לו חרטה על גוף הדבר תחלה אלא שהתערובות גורם לו להתחרט זה לא מועיל כלום משום הכי בהוה דנדריים כשאומר שם דלגבי דבר הנאסר בנדר של קונם אין בטל ברוב משום דהוה דשיל"מ על ידי שאלה היינו באם ימצא פתח של חרטה על עיקר הדבר ופריך על זה הא במאה יעלה הא הוה דבר שיש לו מתירין ולא פריך אמאי ירקב בפחות ממאה ולא אמרינן ישאל עליו דהיאך נאמר לו שישאל שהרי אין לו פתח של חרטה על גוף הדבר על כן ירקב אלא עיקר הקושיא כי היכי דאמרת גבי נדר כיון שיש אפשרות באם יש לו פתח חרטה על עיקר הדבר מיקרי דבר שיש לו מתירין הכי נמי נימא גבי תרומה ולא תיבטל במאה

ומשני דלגבי נדר שפיר הוה דבר שיש לו מתירין כיון דמסתמא לא יקיים הנדר בלא התערובת שהרי מצוה לאתשוליה עליה על כן הוה ודאי ואף על פי שלא נשאל הוה כנשאל ועל כן אין אנו מקילין בתערובת שלו מה שאין כן בתרומה דבלאו התערובות לא קאי לשאלה על כן מהני ליה התערובות לבטל כיון שאין לו היתר בלאו הכי לא מקרי דבר שיש לו מתירין אבל ודאי אי היה בא לנו בפתח של חרטה על עיקר הדבר ודאי מועיל לו בכל השאלות אפילו על תרומה בפני עצמה אלא שאין שייך להורות לו שישאל על התרומה כיון שאין חרטה רק מחמת התערובות על כן אמרו במשנה ירקב וזה הענין הוא ממש בחלה דכאן דודאי לא שייך להורות לו שישאל מחמת התערובת.

וראיה עוד ממ"ש ר"ת לענין כל נדרי הביאו בית יוסף בא"ח סי' תרי"ט וז"ל ועוד שאין החכם מתיר בלא חרטה עכ"ל וזה קאי לאותן נדרים שעבר עליהם כבר דלא מועיל כל נדרי ואמאי לא נאמר שמתוך שעבר עליהם זהו עצמו (ההתרה) [החרטה] אלא צריך חרטה בעיקר הנדר מצד עצמו ואפילו להרא"ש שחולק שם על ר"ת וכ' וז"ל דמה שהקשה דבעינן חרטה אנן סהדי דכל מי שעובר על נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להנצל מן העונש עכ"ל אין זה דומה לכאן דהתם על ידי שרואה שעובר ויהיה לו עונש מתחרט הוא באמת על מה שנדר כלל כי הנדר גורם לו עונש ותיכף משעת הנדר רבוצה עליו יראת העונש כיון שהוא בר הכי שאין מקיים את נדרו ע"כ מתחרט על עיקר הנדר מה שאין כן בהפרשת תרומה וחלה שאין עומד להתערב בחולין רק שאירע לו כן במקרה נמצא אין כאן עקירת הנדר מעיקרו זה כתבתי לדעת הרא"ש אבל לפי האמת גם דברי הרא"ש תמוהין שדחה דברי ר"ת שהוא עמוד העולם בדיחוי זה שהוא לכאורה גלוי אפילו להמון עם ובאמת אינו כי לפי זה לא תמצא מלקות בניזיר ולא מיתה באוכל תרומה דהם ילכו לחכם להתיר להם מיראת עונש כן מוכח עוד בדברי תוס' פרק השולח (דף ל"ג) דיבור המתחיל ואפקעינהו כו' דאוקימנא אחזקה דאל"כ נזיר שהיה שותה יין חייב אמאי לוקה אם אומר' לו לא תשתה דהא התראת ספק היא שמא ישאל על נזירתו עכ"ל ואי ס"ד דמהני שאלה משום יראת העונש אמאי קרי ליה התראת ספק הא ודאי ישאל על נזירתו והיכן מצינו נזיר לוקה ובחידושי הלכות של מהרש"א הקשה כן ותירץ דודאי ביודעין בו שעבר על נזירתו במתכוין החכם לא יהיה נשאל לו כדי שלא

ילקה אבל התראת ספק מיהא איתא דשמא זה הנזיר יבוא לחכם שלא ידע נזירתו וישאל לו עכ"ל ודבריו אלו שלא בדקדוק דאם הדין נותן להיזקק לו לנזיר זה שעבר למה באמת לא יתיר לו החכם כיון שיש לו היתר ואם אין היתר לעובר במזיד א"כ מה שלא יגלה לחכם שעבר במזיד ויתיר לו אין ההיתר היתר כלל והיאך תאמר על זה התראת ספק דהא אי אפשר לו להפטר מן החיוב אף אחר השאלה כיון שהיתה בטעות וזה דומה למה שאמרו בפרק השולח [ל"ה ב'] צריך לפרט את הנדר משום מילתא דאיסורא וכל שלא מפרט הנדר אין ההיתר היתר כלל ה"נ ממש בזה ואפילו ק"ו יש כאן דהך מלתא דצריך לפרט הנדר הוא מדרבנן וכאן בעובר במתכוין לא הוה היתר מן התורה אלא דבר ברור הוא דמחמת יראת העונש אין לו היתר כלל לשאול על נזירתו אלא דוקא אם יהיה לו באמת פתח וחרטה מצד עצמו של הנדר ועל זה אמרו התוס' שפיר דהוי ליה התראת ספק דשמא ימצא פתח וחרטה דכל שאומר מצד עצמו שהוא מתחרט מעיקר הנדר אף אם לא היה עובר עליו ונותן טעם לחזרה שלו ודאי אינו לוקה וכמו שמצינו בשחוטי חוץ שזכרנו וזה ברור ודברי הסמ"ג דכאן צריכין עיון גדול ליישב ואף שאיני כדאי לחלוק עליו מכל מקום חלקי אמרה נפשי שאין לסמוך על פסק זה ולהקל בשביל זה ובאולי גם הסמ"ג עצמו לא נתכוין אלא באם יש לו חרטה על עיקר החלה והועתק משמו בדרך זה: כתב מו"ח ז"ל צריך לזוהר כשנפלה חלה בתבשיל רותח ואין בקדירה לבטל החלה בתבשיל ימכר או ינתן לכהן בדאיכא רוב חולין והכלי אם הוא כלי חרס צריך שבירה שא"א בהגעלה ע"כ וכבר נתבאר דאין אנו נותנין לכהן עכשיו ומה שהחמיר בזה לא ידעתי למה לא נסמוך להקל במילתא דרבנן לבטל ברוב וכמו שזכרתי לעיל בשם דרכי משה.

הפרשת חלה - ב

שאלה: באם הכינו ב' עיסות שונות של בצק, שאין בכל אחד מהם שיעור חלה בפני עצמו, אמנם באם רוצה להפריש, האם יכולה לחבר את ב' העיסות בקצותיהם בכדי שיהיה שיעור חלה, ולהפריש חלה?

תשובה: באם מקפידה על עירוב העיסות זה בזה, מאחר ומדובר בב' בצקים שונים אחד מהשני, אין הם מצטרפים לשיעור חלה.

מקור: ראה בשולחן ערוך יורה דעה הלכות חלה סימן שכו סעיף א: שתי עיסות שיש בשתייהן שיעור החייב בחלה, ואין באחת מהן כשיעור, ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו, אם היו של שנים, אפילו הם ממין אחד, פטורים מן החלה, שסתם שנים מקפידים. ואם ידוע שאינם מקפידים על עירוב העיסות, הרי אלו מצטרפות. (ותלמידים הלומדים לפני רב, סתמא אינם מקפידים) (מרדכי פרק כל הבשר), היו שניהם של איש אחד, אם היו ממין אחד כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד, מצטרפין וחייבים בחלה. ואם משני מינים היו, אין מצטרפין, שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב, אפי' היו מין אחד אין מצטרפות. ואם האחת פת קיבר והאחת פת נאה, אפילו הן של אדם אחד, מסתמא מקפיד ואינו מצטרף. הגה: וה"ה שתי עיסות שיש באחת כרוכס ובשנית אין בה. וכל זה שאין שיעור בכל אחת, אבל אם יש בהן שיעור, מפריש מאחת על חברתה אם הן של אדם אחד (ת"ה סימן קכ"ט/קפ"ט).

ובביאור הגר"א יורה דעה סימן שכו ס"ק ד: שלא תיגע כו' ולא תתערב. לא דק דאפי' אין מקפידות כה"ג כל שסופן לחלקן קודם אפיה אינן מצטרפות אפי' עשו מתחלה ביחד וע"ל סוף ס"ק ז' ויצא לנו דאף כו' כמ"ש בס"ב אבל שאר כו' ובס"ד שנים שעשו כו' וכ"כ הר"ש כאן ברפ"ד אפי' הן ממין א' ואין מועיל לא נשיכה ולא צירוף סל כיון דמקפידות ואפי' לשו שני הקבין בב"א כיון דסופו ליחלק כדפרשינן בפ"ק גבי נחתום כו' וכ"כ הרא"ש שם ס"י:

ובט"ז יורה דעה סימן שכו ס"ק א: וכל זה שאין שיעור בכל אחת. פירוש אז אין מצטרפות אפילו על ידי נגיעה או נשיכה אבל אם יש שיעור מפריש אחד על חברו כו' פירוש ע"י נגיעה ונשיכה ואף על גב דבסוף סי' שכ"ה פסק כיון ששתייהן לפניו מפריש מזו על זו ואין צריכין נשיכה ואפילו צירוף סל שאני הכא דהוי דבר שמקפיד עליו וכן מבואר בת"ה סי' ק"ץ וראיה ברורה מן תלמוד ערוך בשתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה דהוי דבר המקפיד צריך דוקא חוט בצק לחברם ועל כן כתב דהא דמבואר ב"ד דדבבר המקפיד אין מצטרף אפי' על ידי נשיכה היינו אם אין בכל אחד כשיעור חלה אין בידינו להחשיבה כעיסה אחת לחייבה בחלה ורמ"א שכ' כאן מפריש מאחד על חברו ולא זכר נשיכה היינו דסמך על מ"ש בתחלת הסי' שמייירי בנשכו ומ"מ גרם מכשול לפני בעל הלבוש ובמחלה מכבודו שגג מאד בזה

שכ' בד"א שצריך נשיכה כשאינ בכל אחד שיעור חלה ורוצה לצרפם אבל אם יש בכל אחד שיעור חלה אף על פי שאחד פת כרכום ובשני אין בו מפריש מאחד על חבירו אם הם של אדם אחד אפילו בלא נשיכה אלא שהם לפניו דהא ממין אחד הם עכ"ל טעה בתרתי דכ' באין שיעור מהני צירוף על ידי נשיכה וביש שיעור לא צריך נשיכה וחשיב שהך יש שיעור הוא כאותו של סוף הסי' שלפני זה ולא היא דכאן מיירי בדבר המקפיד ועל כן בדבר שאין בו שיעור לא מהני נשיכה לצרפה לשיעור חלה וביש שיעור מהני נשיכה שיפרוש מאחד על חבירו ובלי ספק לא עיין בעל הלבוש במקור הדין וזה גרם לו שכתב כן.

ובש"ך יורה דעה סימן שכו ס"ק ג: אבל אם יש בהן שיעור. אף על פי שאחד פת קיבר והב' פת נאה או שיש בא' כרכום ובשני אין בו מפריש מאחד על חבירו אם הם של אדם אחד אפילו בלא נגיעה ונשיכה אלא שהם לפניו דהא ממין אחד הם וכדלעיל ס"ס שכ"ה.

ובתרומת הדשן סימן קפט: שאלה: אשה לשה שתי עיסות, באחת עירבה כרכום ובאחת לא עירבה בה, ואין בזו ולא בזו שיעור חלה, יש לצרפם ע"י נשיכה כדי ליטול מהן חלה או לאו?

תשובה: יראה דלכאורה היה לדקדק מתוך דברי הגאונים דיש לצרפם ע"י נשיכה כדי לחייבם בחלה, [כנראה] בתוס' פ"ק דנידה וסמ"ג ובספר התרומה והמרדכי ואשירי בהלכות חלה. ובמרדכי פ' אלו עוברין מתרץ ההיא דפרק כשם /סוטה ל' ע"א חלה פ"ב משנה ח' / דאמר רבי אליעזר נוטל מן הטהורה על הטמאה כיצד עושה עיסה כו' עד ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף, אלמא דצירוף סל לא מהני אלא בעינן חוט בצק המחברן. ובפ' אלו עוברין /פסחים מח ע"ב / סבר ר' אלעזר דמהני צירוף סל, ומתרצי דהא דלא מהני צירוף סל גבי עיסה טמאה וטהורה משום דהוי דבר המקפיד על תערובתו, ומייתי ראייה מירושלמי דקאמר התם דבר המקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף. והשתא מוכח מהך שינויא דווקא כלי אינו מצרף דבר המקפיד על תערובתו, אבל חיבור ע"י נגיעה וכ"ש נשיכה מהני. אמנם (בסימן) [בס'] אשירי וביורה דיעה כתב בהדיא דדבר המקפיד על תערובתו לא מהני לא נגיעה ולא נשיכה אפילו באשה אחת, וכן מוכח מדברי אשירי בהלכות חלה, וכן מצאתי בפ"י משניות דרבינו שמשון במס' חלה פ"ד. ונראה לחלק דודאי

היכא דבתרוייהו יש שיעור חלה אף על גב דמקפיד על תערובתו מהני נשיכה או אפי' נגיעה כדי לפטור מאחת את חברתה דחשיב שפיר מן המוקף בהכי. ובהא איירי ההיא דעיסה טמאה וטהורה דבתרוייהו יש שיעור חלה, אבל הא דאמרינן לעיל דלא מהני נשיכה בדבר המקפיד על תערובתו איירי שאין בכל אחת שיעור חלה, ובאין לצרפם כדי לחייבם בחלה כה"ג לא מהני נשיכה, והואיל ומקפיד על תערובתו אין לנו בדינו לעשות ולהחשיבה כעיסה אחת לחייבו בחלה. אך תימא לפי סברא זו דהתוס' פ"ק דנידה /דף ז' ע"א ד"ה ומקפת/, ורא"ם במרדכי פ' אלו עוברין ורבינו שמשון בפ' משניות לשינויא קמא דיליה, מיישבין ההיא דרבי אליעזר בפ' אלו עוברין, אההיא דפ' כשם ממש איפכא מסברא זו, וקאמרי דר"א דסבר דצירוף סל לא מהני, היינו דווקא היכא דבא לפטור אחת מחבירתה ובתרוייהו שיעור חלה, אבל כל היכא דאין בכל אחת שיעור חלה מהני צירוף סל לחייבו בחלה. ונהי נמי דאינהו לא מחלקין בין מקפיד על תערובתו בין אינו מקפיד, מ"מ דוחק לומר דסברא הפוכה. ונראה דאין סברא הפוכה, אלא הא ודאי סברי דאין סברא לחלק בין מקפיד לאינו מקפיד, אבל מודו דאם יש לחלק אז ודאי הסברא היא דקיל טפי צירוף הכלי, לענין שיחשב מן המוקף מלצרפו לחיוב חלה לעשות העיסה אחת כדפרישית. אבל לפי מאי דלא מחלקים בין מקפיד לשאינו מקפיד סברא היא לומר אדרבה לענין לפטור אחת מחבירתה דקולא היא, אמרינן דלא מהני צירוף סל, אבל היכא דאין בכל אחת שיעור חלה והוי מן הדין שתיהן פטורות לא אמרינן לפוטרה, דמהני צירוף סל כדי לחייבם בחלה. ומהשתא בנ"ד דודאי מקפיד על תערובתו הוא, דאין הכרום מספיק בחזותא וטעמא לשתי העיסות, ורוב הדיעות סברי דיש לחלק ובדבר המקפיד אפי' אשה אחת לא מהני אפי' נשיכה כדברירנא לעיל, אין לצרפן אפילו לחומרא ואפילו בנשיכה כדי לחייבם דהוי ברכה לבטלה. ונשיכה שאמרו כתב בפירוש משניות דהיינו שמדבק כ"כ כשיפרדו יתלשו אחת מחבירתה מעט. ונפקא מינה אם בא לפטור אחת מחבירתה, דכתבו התוס' פ"ק דנידה דשמא בעי נשיכה לא סגי בנגיעה. אמנם אם נילושה כבר כל העיסה שיעור חלה ביחד ואח"כ נתחלק או נאפת ושכחו כבר ליטול ממנה חלה, כה"ג ודאי מהני צירוף סל לכ"ע בחלת חוץ לארץ הכי איתא בתוס' פ"ק דנידה, הנראה לע"ד כתבת.

בישול עכו"ם

שאלה: האם ישנו הבדל בין 'נוצרי' (המוגדר כעובד עבודה זרה) ל'מוסלמי' (שאינו מוגדר כעובד ע"ז) - לעניין 'בישולי עכו"ם'?

תשובה: לא מצינו בפוסקים שחילקו ביניהם לעניין בישולי עכו"ם (למרות שבכמה וכמה מקומות כן מצינו שחילקו ביניהם). והטעם מובן, מפני שעיקר גדר איסור בישולי עכו"ם הוא משום קירוב שיכול להביא לידי "חתנות", וטעם זה שייך אף במוסלמים.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיב סעיף א: אסרו חכמים לאכול פת של עממים עובדי כוכבים, משום חתנות (ואפילו במקום דליכא משום חתנות, אסור, רשב"א סימן רמ"ח). ולא אסרו אלא פת של חמשת מיני דגן, אבל פת של קטניות ושל אורז ודוחן, אינו בכלל פת סתם שאסרו. הגה: וגם אינו אסור משום בישולי עובדי כוכבים אם אינו עולה על שלחן מלכים (טור וב"י בשם תשו' הרא"ש).

שו"ת הרשב"א חלק א סימן רמח: שאלת פת הכומרים שאין להם בנים ולא בנות אם מותר הואיל וליכא למגזר משום בנותיהן. ואמרת שכבר שאלתנו פעם אחרת ואסרתי ואמרתי דדרך כלל אסרו שאע"פ שאין לזה יש לזה. ואמרת שעכשיו נתחדשה לך ראייה להתיר מההיא דפרק המוצא תפילין (דף ק"ד) דגרסינן התם אמרימר שרא לממלא בגלילא במחוזא. ואמר טעמא מאי גזור רבנן משום גנתו וחברתו. הכא לא גנא איכא ולא חרבא איכא. ואמרת דקושטא דמילתא ראייה זו ראייה להתיר פת של כומרים.

תשובה: ראייה זו איני מכיר מכמה צדדין. חדא שלא כל האיסורין והגזרות דומים ואין למדים מזו לזו. ותדע לך שהשבות הזו דרבנן פעמים מקילין בו במקום מצוה מועטת כגון לקנות קרקע בארץ ישראל. שמעלם בערכאות ומכתיב בשבת משום ישוב ארץ ישראל. וכן במקום חולי שאין בו סכנה התירו אמירה לגוי שיש בו משום שבות. ופעמים החמירו והעמידוהו אפילו במקום מצוה שיש בה כרת כאזמל והזאה. ועוד הגע עצמך טלטול בשבת משום הוצאה כדאיתא בפרק כל הכלים (דף קכ"ד ב). ואם כן ביום טוב יהא מותר למאן דאמר אין ערוב והוצאה ליום טוב. ואף

בשבת נתיר בעיר שהיא מעורבת כלה ולזקן וחולה שאינן יכולין לצאת ברגליהן ומי שהולך בספינה או שהוא חבוש בבית האיסורין. וכמו שהתירו קצת השבותין במקדש. ובמקדש בעצמו יתירו כל השבותין זה כזה. וכבר ראית שם בפרק המוצא תפילין (דף ק"ב ק"ג) שיש שבותין שהתירו ויש שלא התירו. ועוד אם אתה בא להתיר פת הכומרים לפי שאין להם בנים אף אתה תתיר פת של מי שאין לו בנים כפת של בחורים שאינן נשואין ושל נערים ושל סריסין וכן בספינה שאין שם נשים. וכן יקח ישראל זה ויביא בחבורת ישראל ויאכלו הקרואין להם. שהרי הלוקח אינו אוכל והקרואין לא לקחו מגוי. ואין שם משום בנותיהן באותה חבורה. ורבי למה התיר משום פת דחוקה? מקום רחב אני רואה לו כאן ואכלו ושבעו. ומנפח אני בידי הראיה ואזלא לה. גם הכומרים פעמים שיש להם בנים ובנות מתחלה קודם כניסתן לכמריא והגדולים שבהן כן יש להם. גם האחרים אין להם אפוטרופוס. ועוד משום בנותיהן שאמרו לאו דוקא משום בתו של מוכר או של נותן אמרו. אלא משום בנות הגוים שאם אין לזה יש לזה. והרחקה עשו משום בנות הגוים כמו על שמנן משום יינן. שאף על פי שאין לבעל השמן יין אין אומרינן שיהא מותר בשמן ונמצא התקנות לפי המוכר זה אסור וזה מותר. ושוייתנהו למילי דרבנן ותקנותיהם כחוכא. סוף דבר לדבריך אלו אין סוף ולהתירן אלו אין מספר. העבר קולמוס על הראיה ותופר. ובמקומי אני עומד לאסור ואין בזה צד ספק. עוד תדע שאותן שבמשנת אין מעמידין (דף כ"ט ב) גזרות קבועות היו. יינן ושלקות שלהם וגבינה אף על פי שבטל הטעם גזרה לא בטלה. שהיין אף על פי שאין מנסכין עכשיו אסור אפילו בהנאה. ותינוק גוי עושה יין נסך אף על פי שאינו יודע בטיב עבודה זרה ואין לו בנים. וגבינה אפילו במקום שאין מעמידין בעור קיבה אלא בפרחים. וכן כולן זולתי המורייס שמצאנו לו היתר במקום שהיין ביוקר. ובמה שנאמר איתמר בכל השאר דלא איתמר לא איתמר.

ש"ך יורה דעה סימן קיב ס"ק ג: משום חתנות. אבל משום געולי עובדי כוכבים ליכא למיחש דסתם כליהם אינן בני יומן כדלקמן סי' קכ"ב.

פתחי תשובה יורה דעה סימן קיב ס"ק א: חתנות עבה"ט ועיין בספר תפארת למשה בסי' קי"ג ס"ט שכתב דפת של מומר שרי דמשום חתנות ליכא דאע"פ שחטא ישראל הוא ומותר לישא בתו ע"ש.

פרי חדש יורה דעה סימן קיב ס"ק ד: דליכא משום חתנות. כגון הכומרים או של בחורים שאין נשואים ושל סריסים וכיוצא, דלאו משום בתו של מוכר או נותן אמרו אלא משום בנות גוים שאם אין לזה יש לזה, הרשב"א בתשובה [הלק א] סימן רמ"ח.

חרקים בסיר אוכל

שאלה: ראה כמה חרקים קטנים בתוך סיר אוכל ששהה פתוח איזה זמן, והוציאם וביררם מהסיר ע"י כף, האם יכול לאכול את שאר התבשיל?

תשובה: באם היו יותר משלושה נמלים בסיר, עליו לסנן את כל הסיר במסננת המתאימה לכך, ובאם אין אפשרות לסנן, כגון שאין התבשיל ראוי לסינון, כל התבשיל נאסר.

מקור: ראה בשולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן ק סעיף ד: ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים, הירקות אסורים; אבל מי השלקות, מסננן ומותרים. וכן הבשר, ירחצנו ויבדקנו ומותר.

ובביאור הגר"א יורה דעה סימן ק ס"ק כ: ירקות כו' (ג' כו'). כמ"ש בפ' הבע"י ס"ד ב' וכמ"ש הרשב"א והנ"י שם דמספקא כמהן הלכתא ולפיכך בנישואין דסכנתא אזלינן לחומרא אבל ווסתות דרבנן לקולא וכן שור המועד מעמידין הממון בחזקתו והמע"ה ומלקיות משום דעבר על כריתות אזלינן לחומרא ויבערו הרשעים מישראל וה"ה כאן כיון דבדרבנן אזלינן לקולא.

ירקות כו' אבל כו'. בתוספתא פ"ז דתרומות יבחושין שביין וחומץ אסורין רי"א מסננין את היין ואת החומץ (עיין בהגהת רבינו שם וכן עיקר) וש"מ שבלא סינון אסורין וכמ"ש בס"ג קדרה כו' ושלא כדברי או"ה ועמ"ש בסי' ק"א ס"ו בהג"ה וצ"ע על רש"י בספ"ג דחולין ס"ז א' ד"ה באורתא כו' ולמחר כשיראנה כו' ל"ל ראייתו אדרבה שמא לא יראנה (וי"ל דברי רש"י משום דאי לא"ה הוי סד"ר דמסתמא יש יותר מששים נגדן. ובבינת אדם פ"י משום ס"ס ע"ש) (ע"כ).

ובש"ך יורה דעה סימן ק ס"ק יא: ג' תולעים כו'. דמאחר שנמצאו ג' הוחזק שיש שם עוד ואינן ניכרות ועיין בסימן פ"ד ס"ט וי' מדינים אלו.

ובפרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן ק ס"ק יא: ג' תולעים. עש"ך. ועיין לבוש סעיף ד' דדוקא ירקות ולאחר בישול הא פירות וכמיהין אף לאחר בישול יש להם בדיקה.

כל דברים החשובים בריה וחתיה הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין ומחמץ ומעמיד ומתבל וז' דברים אף שאסורים מדרבנן, או ספיקא דאורייתא, אין בטלים, כ"כ או"ה כלל כ"ה דין א'. ועיין שם דין י"ג. ומ"מ וודאי להלכה אף איסור דרבנן בכל אלו הדברים אין בטלים. אלא שראיתי להכרתי ופלתי אות א' דבר שבמנין באיסור דרבנן בטיל, וראיה מהערל [יבמות פ"א א] שאני שונה עיגול בעגולים עולה יע"ש. ובסימן פ"ו [ס"ג] מבואר ביצת נבילה אף שאיסורה מדרבנן הוה דבר שבמנין, וכ"כ תרומת הדשן סימן ק"ג דבר שבמנין מדרבנן נמי לא בטיל, וכ"כ ספר התרומה בסימן ג' דביצת נבילה הוי דבר שבמנין מההיא דביצה [גב] בליטרא קציעות דאפילו בדרבנן לא בטיל, וההיא דיבמות יש ליישב. ובאו"ח סימן תרע"ג [ס"א] נר חנוכה אין בטל אף דרבנן ובסי' ק"י [שפ"ד סק"ב] אבאר.

הבדל יש בין דבר שיש לו מתירין לשאר דברים חשובים. דשיל"מ דוקא במינו אין בטל ושלא במינו בששים, וספיקא להחמיר ואפילו בספק ספיקא כמו שיבואר בסימן ק"י [ס"ה] בין הספק בגוף האיסור על דרך משל אם נולדה ביום טוב או בחול או ספק אי הוה דשיל"מ הולכין להחמיר, שהרי הרשב"א [תוה"א ב"ד ש"א י"ב ע"ד] הוצרך לתת טעם לספק ביצת טריפה שאין המתיר עתיד לבוא בוודאי, הא לאו הכי היינו מחמירין בספיקו כיון שאפשר לאכול בהיתר בלי ספק כלל וכדבעינן למימר קמן בסימן ק"ב [ס"ב] אי"ה.

ובדברים חשובים אף באינו מינו אוסרים בכל שהוא עיין סימן (ק') [ק"י] [ש"ד סק"א] וספיקו להקל בין בספק גוף האיסור על דרך משל ספק ביצת נבילה אף דחשוב הוא ליש אומרים [סי' ק"י ס"א] והן בספק אי הוה חשוב, על דרך משל גיד הנשה דבר תורה ספק מן הכף או משאר הירך כתב איסור והיתר כלל כ"ה [דין י"ג] דספיקו להקל ככל ספק דרבנן, והטעם דספק הוא בדרבנן. אבל ספק תורה ודבר חשוב אסור כיון דהספק הוא בשל תורה נמצאת אומר שתי ספיקות להקל ואחד לחומרא.

והמנחת כהן ח"ג פ"ב חשב ד' דברים בין דבר שיש לו מתירין לדבר חשוב, אחד לקולא בדבר שיש לו מתירין, דוקא במינו, ושלשה לחומרא, א' שאין צריך שיהיה שלם, הב' פליטתו אסור (דלא כהר"ב בסימן ק"ב [ס"ד]), הג' ספיקו אסור, ובדבר חשוב בעינן שיהיה שלם ואין פליטתו אסור יע"ש. וזה אמת ויציב דבר חשוב כמו אגוזי פרך כל שנפרך קצת מהן תו בטל חשיבותיה ועדיין צ"ע.

ובט"ז יורה דעה סימן ק ס"ק ו: ג' תולעים כו'. בב"י בסי' פ"ד מביא שם תשובת הרשב"א וכ' שם שתי פעמים וכאן הוא תשובת רשב"א ונראה לי פשוט שט"ס הוא שם וצ"ל ג' פעמים וכ"פ שם בש"ע בסעיף י' ומו"ח ז"ל כ' דיש להחמיר בב' כיון דלרבי הוה חזקה בב' זימני ולא נלע"ד כן דהא כ' הרא"ש בפרק הבא על יבמתו דבנשואין ומילה קיימא לן כר' משום ספק נפשות להקל משמע בשאר דוכתי קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דדוקא בתלתא זימנין הוה חזקה וכן עיקר ובפירוש כ' הבית יוסף בשם הר"ן שם בסי' פ"ד דפעם אחת או ב' מותר התבשיל.

ובכרתי סימן ק ס"ק יב: ג' תולעים. הואיל בריה דלא בטל הוא מדרבנן בעינן דאתחזק בג' תולעים, ועיין מה שכתבתי פלתי (ס"ק ז').

ובפלתי סימן ק ס"ק ז: ג' תולעים. מ"ש הט"ז (ס"ק ו') הא במילי דאורייתא תרי זימנין הוי חזקה, בלאו הכי לא קשה מידי דהא ליכא כאן איסור של תורה כלל, דהא נתבטל, רק מדרבנן [אסור], וא"כ פשיטא דבעינן ג' פעמים, ומה בכך דגוף [האיסור] איסור תורה, [הא] דם נדה דאורייתא רק וסת דרבנן, ובעינן ג' פעמים, וה"ה בזה.

ובפרי חדש יורה דעה סימן ק ס"ק יד: שלש תולעים כו'. דמאחר שנמצאו שלש הוחזק שיש שם עוד ואינן ניכרות. ומיהו בבציר משלש אף אם נמצאים ב' תולעים לא מקרי חזקה ושרי התבשיל וכן דעת הט"ז [ס"ק ו] ועיקר, ודלא כהב"ח [עמוד רסו ד"ה כתב הרשב"א] שאוסר בב' תולעים. ועיין בסימן פ"ד סעיף ט' וי' מדינים אלו.

חוות דעת חידושים סימן ק ס"ק ט: אסורים. דמאחר שנמצאו שלשה, הוחזק שיש בהן תולעים.

משקים שנשארו מגולים

שאלה: יין שנשאר פתוח כל הלילה בלא פקק, האם ניתן לשתותו?

תשובה: לצורך מצוה (כגון קידוש וכיוצ"ב) אסור לשתותו, אמנם שלא לצורך מצוה מותר לשתותו מאחר ואין מצוי נחשים בזמנינו שנחשוש לשתיתם מהיין.

מקור: ראה בשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן רעב סעיף א: אין מקדשים על היין שריחו רע אף על פי שלא נשתנה לחמיצות כלל אלא ריחו וטעמו יין שמברכים עליו בורא פרי הגפן רק שמסריח קצת מחמת שהיה בכלי מאוס אף על פי כן הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך.

וכן אין מקדשין על היין שנתגלה אף על פי שעכשיו אין נזהרים בגילוי לפי שאין נחשים מצויים בינינו אף על פי כן הקריבהו נא לפחתך וגו' ומכל מקום אם לא עמד מגולה אלא שעה מועטת אין להקפיד כל כך בפרט במדינות אלו שאין היין מצוי כל כך לפי שגם הפחות והסגנים אין מקפידים על כך בדיעבד אלא אם כן נמר ריחו וטעמו.

ובשולחן ערוך סעיף א: אין מקדשין על יין שריחו רע, אף על גב דריחיה וטעמיה חמרא, ולא על יין מגולה אפילו האידנא דלא קפדינן אגילוי. הגה: ואין מקדשין על היין דריחיה חמרא וטעמיה חלא (טור).

ובמגן אברהם סימן רעב ס"ק א: על יין מגולה. משום הקריבהו נא לפחתך ואפשר דאם עמד שעה מועטת מגולה אין קפידא ובפרט במדינות אלו דאין היין מצוי כ"כ וגם הפחות והסגנים לא קפדי בדיעבד אא"כ נמר ריחו וטעמו.

ובמחצית השקל אורח חיים סימן רעב ס"ק א: על כו'. משום הקריבהו כו'. וכן מה שכתב המחבר אין כו' על יין שריחו רע (ופירש הפרישה אות ב שיש לו ריח מן החביות), ג"כ הטעם משום הקריבהו כו'.

ובט"ז אורח חיים סימן רעב ס"ק א: יין מגולה. עמ"ש בזה בי"ד סי' קי"ו.

ובפרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן רעב ס"ק א: יין מגולה. עיין ט"ז. ביו"ד [סימן] קי"ו [ס"ק] א' בשם הפרישה [דרישה שם אות א]. וב"ח כאן סעיף א' [עמוד קלט ד"ה ואיכא] תירץ דנלמוד מדרבי נחמיה [סוכה נ, א], לדידן שאין חוששין לגילוי אפילו הכי פסול לקידוש, הקריבהו כו' [מלאכי א, ח]. ויש לעיין, במשקה

דעביד טיף טיף דאין בו כלל משום גילוי, עיין [טור] יו"ד שם [עמוד לז], אם נאסר לקדש עליו, דאפשר הפחות והסגנים לא קפדי כי אם ביש חששא, אף האידנא, מה שאין כן זה. ואי"ה באות ב' ג' יבואר עוד.

ובט"ז אורח חיים סימן רעב ס"ק ב: אפי' האידנא. משום הקריבהו נא כו'. ובפרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן רעב ס"ק ב: אפילו האידנא. עיין ט"ז. טור [עמוד קלט] בשם (הרי"ף ג' אות) [הרי"ף גאון] [הלכות קידוש עמוד ב], ולמד כן מדר' נחמיה בבא בתרא צ"ז ב', יע"ש. ועיין ר"מ פרק ו' מהלכות איסורי מזבח הלכה ט' י' ומ"א אות א'. יין (שמריח) [שמסריח] אחר החביות אין מקדשין עליו, תוספת שבת [ס"ק] ב' בשם שער אפרים [סימן יח], יע"ש.

ובעטרת צבי אורח חיים סימן רעב ס"ק ב: אפילו האידנא. הואיל דטעמא משום מיאוס אין לחלק.

ובמשנה ברורה סימן רעב ס"ק ג: דלא קפדינן אגילוי - משום שאין מצויין אצלנו נחשים אפ"ה אסור משום הקריבהו נא לפחתך מיהו אם עמד שעה מועטת מגולה אין להקפיד האידנא כ"ז שלא נמר טעמו וריחו וכתב הח"א דדוקא במקום שהיין ביוקר דלא קפדי כולי האי בגילוי מועט אבל המקדש על השכר יהיה זהיר בזה ונראה דבאין לו אחר אין להקפיד בדיעבד גם בשכר כמו ביין.

טבילת כלים

שאלה: האם 'פותרחן' לבקבוקי יין, טעון טבילה?

תשובה: חיוב טבילת כלים הוא רק על כלי סעודה הבאים במגע עם האוכל או השתיה בשעת הסעודה או בזמן ההכנה לסעודה, ולכן ה'פותרחן' אינו מחוייב בטבילה.

מקור: שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ סעיף א: הקונה מהעובד כוכבים כלי סעודה של מתכת או של זכוכית, או כלים המצופים באבר מבפנים, אף על פי שהם חדשים צריך להטבילם במקוה או מעיין של ארבעים סאה (טור בשם סה"מ ועב"). הגה: יש אומרים דכלים המצופים באבר, אפילו בפנים, יטבול בלא ברכה (ב"י בשם סמ"ק וארוך), וכן נוהגין.

פתחי תשובה יורה דעה סימן קכ ס"ק א: כלי סעודה כתב בספר חכמת אדם כלל ע"ג דין י"ג היורות הגדולות שמבשלין בו שכר נ"ל דצריכים טבילה ואף על פי שקובעין אותם ומחברין לקרקע מ"מ דינו ככלי ואין להם תקנה אלא שיטבילם או ינקוב בהם נקב גדול שיתבטל מתורת כלי ואח"כ יתקן אומן ישראל אך לפי מה ששמעתי שהשכר שמבשלים בו אינו ראוי לשתיה כלל עד שמסננין אותו אפשר שע"ז סומכין העולם שאין טובלים אותם ומ"מ צ"ע שהרי לא גרע מסכין של שחיטה לקמן ס"ה כיון שראוי להשתמש בו מאכל אחר עיין בספרו בינת אדם עוד מזה.

ט"ז יורה דעה סימן קכ ס"ק א: כלי סעודה. דכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש באש אלא צרכי סעודה של מתכות דכתיב אך את הזהב וגו' וכל הנזכר בקרא הוא נקרא מתכות וזכוכית גם כן יש לו דין מתכות כיון שאם נשבר יש לו תקנה בהיתוך. וטעם הטבילה כדי שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים לקדושתו של ישראל.

פרי חדש יורה דעה סימן קכ ס"ק א: כלי סעודה וכו'. הכי איתא בגמרא [עבודה זרה עה, ב] כלי סעודה אמורין בפרשה, ופירש רש"י [ד"ה כלי סעודה] דכתיב [במדבר לא, כג] כל דבר אשר יבוא באש ואין דרך להשתמש על ידי האור אלא כלים של צרכי סעודה ע"כ. ואינו נכון, דהא איכא הרבה כלים שמשתמשים בהם על ידי האור ואינם מצרכי סעודה. ויותר נראה מה שכתב הרשב"א בתורת הבית [בית ד שער ד לה, א] דשמעינן לה מדכתיב כל אשר יבוא באש ואיזהו דבר שבא באש וצריך להכשירו באש הוי אומר זה כלי סעודה שבולע על ידי האש וצריך להפליט בלעו על ידי האש ע"כ. והשתא ניחא דכלים שמשתמשים בהם על ידי האור כיון שאינם מצרכי סעודה ולא צריכי הגעלה אינם צריכים טבילה.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ סעיף ה: סכין של שחיטה (או סכין שמפשיטין בו), (ארוך), יש מי שאומר שאינו צריך טבילה. הגה: ויש חולקין (תשב"ץ). וטוב לטובלו בלא ברכה. הברזלים שמתקנים בהם המצות, אינם צריכים טבילה (ארוך). וכן כיסוי שכופין על הפת לאפותו, אבל כיסוי קדירה צריך טבילה (הגהות אשירי).

ש"ך יורה דעה סימן קכ ס"ק יא: הברזלים כו'. קשה דבאו"ה כלל נ"ח דין ב' דימה הברזלים לסכין של שחיטה שמפשיטין בו דא"צ טבילה דכיון דהדבר שמתקנים

אותו צריך עדיין תיקון אחר וא"כ כיון דכתב הרב דבסכין של שחיטה יש לטבול בלא ברכה ה"ה הברזלים ונראה דס"ל להרב דהברזלים גרעי טפי שא"א לשמשן למאכל אחר משא"כ סכין של שחיטה שאפשר לשמשו למאכל אחר וכ"כ בגליון או"ה שם דהמחטים שתופרי' בם העופו' אין נידון כסכין של שחיטה וסכין שמפשיטין בו הואיל וא"א לשמשן למאכל אחר ע"כ ולפי זה מ"ש הב"ח ס"ד דמספריים שגוזזין בה ירק הוי ליה צרכי סעודה כי היכי דלגבי חבלה מיקרי דברים שעושין בהם אוכל נפש בח"מ סימן צ"ז עכ"ל לא נהירא דהא א"א לשמשו למאכל אחר אלא נראה כמ"ש בפרישה דמספרים של ירק א"צ טבילה ול"ד לגבי חבלה דהתם אפילו דברים שאינם צרכי סעודה מניחין לו כל שהן כלי אומנתו דהא מחזירין לו כלי מחרישתו ומעצדים ומגרות שלו וכן סכין של שחיטה כתבו הט"ו שם ס"ח דהוי אוכל נפש וכאן כתב דאין צריך טבילה ולפי זה כ"ש דהמקדח שמנקבים בו ברזות החביות אין צריך טבילה ודלא כמהרי"ל בסוף הלכות טבילה שכתב שצריכין טבילה וכן נוהגים. ביאור הגר"א יורה דעה סימן קכ ס"ק יד: הברזלים כו'. כנ"ל שצריך עדיין תיקון והכריע כאן שא"צ משום דא"א להשתמש בהן תשמיש אחר משא"כ בסכין של שחיטה. ש"ך. וליתא דגם סכין של שחיטה אין משתמשין בהן כמ"ש בחולין שם ועתוס' דרפי"ז דשבת קכ"ג ב' ד"ה סכינא. וי"מ כו' וכמ"ש בש"ע א"ח סי' ש"ח. ואין הולכין כאן אחר הראוי אלא אחר התשמיש ועס"ח אלא תליא בפלוגתא הנ"ל וכדברי או"ה.

פרי חדש יורה דעה סימן קכ ס"ק יד: הברזלים כו'. אף על גב דבאיסור והיתר הארוך כלל נ"ח [דין פד - פה] דימה הברזלים לסכין של שחיטה דאין צריך טבילה כיון שהדבר שמתקנים אותו צריך עדיין תיקון אחר, וא"כ כי היכי דבסכין של שחיטה כתב ההג"ה דטוב לטובלו בלא ברכה, הוה ליה לכתוב כן בברזילים, מכל מקום יש לומר שההג"ה מפליג בינייהו, דשאני סכין של שחיטה ושל הפשט דבהמה לא חזיא למידי בלא הפשט ובלא שחיטה והוה ליה תיקון גדול, מה שאין כן בברזילים. אבל מה שכתב הש"ך [שם] דברזילים גרעי טפי משום שאי אפשר לשמשם למאכל אחר, כבר כתבתי בס"ק הקודם שאינו נכון בטעמו. ומצאתי להרוקח בסימן תפ"א שכתב דברזל שעושים ריקים בבצק צריך טבילה. וטוב לחוש לדבריו ולפיכך יטביל הברזילים עם כלי אחר הצריך טבילה להוציא עצמו מידי ספק.

סיוע לדבר עבירה

שאלה: אדם שחזר בתשובה, ולפעמים בא לעזור לאביו שהוא אדם מבוגר ואינו שומר תורה ומצוות - האם מותר לו לבקשת אביו לערוך בשבילו קניות שחלק מהרשימה שרוצה שיקנה לו הם מוצרים שאינם כשרים, והאב אינו מקפיד על כשרות במוצחה, ובין כה יקנה מוצרים אלו?

תשובה: לכתחילה וודאי ינסה להתחמק ככל שביכולתו, ובכל דרך שהיא, שהוא עצמו לא יקנה לו זאת. אמנם במצב שאין דרך אחרת, אפשר שיש להקל, ואין בזה משום "לפני עוור לא תתן מכשול", כי בין כה יכול לקנות זאת ואף יקנה זאת. וגם אין בזה משום "מסייע לדבר עבירה", מאחר והוא בגדר 'מומר' לגבי פרט זה (אך כמובן ישתדל להשפיע עליו בדרכי נועם ודרכי שלום, להימנע מכך). אולם יש לדעת שאין זה היתר ברור כל כך בפוסקים (ובפרט כאשר מדובר באיסורי תורה), וראוי להחמיר מכל מקום להימנע מכך בכל דרך אפשרית, (כמו לומר לו שלא מצא בחנות, וכיוצ"ב).

מקור: שו"ת מהרש"ם חלק ו סימן יא: מה ששאל בדבר המנהג בבתי משקאות שנותנים לאכול ולשתות לכל הבאים במחיר אשר יושת, ורבים המתפרצים מן הישראלים האוכלים לחם בלא נט"י ובלא המוציא, אם יש בזה איסור משום לפ"ע. ועייין בשו"ת תורת חסד חאו"ח סי' ה' שנשאל ג"כ בזה והאריך וביאר כל פרטי דין זה. וגם הוא הסכים להלכה דבמוכר לו ויוכל לקנות במק"א ליכא איסורא כלל, ועייין בשו"ת מהרי"א אסאד חאו"ח סי' ד' ג"כ בזה באורך.

והנה בד"ז כבר האריך בתשו' חו"י סי' קפ"ה בדין מכירת איסור למומרת, ובתשו' מהר"י אסאד חיו"ד סי' קמ"ז וסי' קע"ז, ונודע דברי המג"א ופמ"ג סי' קס"ג אם בדרבנן איכא משום מסייע, ודעת פמ"ג להקל, ואף שהמג"א רמז לתוס' גיטין ס"א, ועז"נ"ה, ומשמם יש להוכיח להיפוך, מ"מ י"ל למאי דאי' בברכות נ"ב דנט"י אין לו עיקר מה"ת, א"כ י"ל דבכה"ג יש להקל טפי, ולפימ"ש בתשו' הרא"ס מרגלית סי' נ"ג דאיסור מכירה הוא רק במקום דאיכא משום לפ"ע, אבל היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרא, אלא דאיכא משום דמסייע לידי עוברי עבירה, אם כן דוקא במסייע בגופו או בממונו דרך שאלה, אבל במוכרו לו לא מיקרי מסייע, שהרי הוא קיבל

דמים ומוכרו לגמרי וברשותו דלוקח קאי עי' שם, (ועי' תשו' ב"ש חאו"ח סי' ל"ח והג"ה שם) א"כ בנ"ד שיש לו לקנות במק"א וליכא רק משום מסייע, י"ל בדברך מכירה שרי, וכה ראיתי גם בשו"ת בי"צ מהרב הגאבד"ק פרעמישלא וכעת בלבוב חאו"ח סי' כ"ט שהאריך בזה, וכל מ"ש שם מתוס' גיטין ותוס' ע"ז רמז המג"א בעצמו, ועי' בפיה"מ להר"מ פ"ו דתרומות מ"ג שכתב דמסייע לידי עוברי עבירה עובר משום אל תשת ידך עם רשע, וזהו דבר חדש שלא נזכר במחברים.

שו"ת יחווה דעת חלק ג סימן סז: חנות הלבשה שמוכרים שם שמלות וחולצות לנשים, האם מותר להם למכור גם שמלות בלי שרוולים, מכיון שאם לא יקנו מהם שמלות כאלה, יוכלו לקנותן בחנות הלבשה אחרת, או שמא יש בזה איסור משום ולפני עור לא תתן מכשול?

מצינו להכנסת הגדולה יורה דעה (סימן קנ"ט הגהת הטור אות י"ג) שכתב, שאף על פי שהלוה ברבית מישראל עובר משום לפני עור לא תתן מכשול, שמכשיל את המלוה לעבור על איסור רבית, מכל מקום אם המלוה יכול למצוא ישראל אחר להלוותם לו ברבית, ודאי שבזה אין הלוה עובר על לפני עור, כיון שגם אם לא היה הוא לווה ממנו ברבית, היה מלוה מעותיו לישראל אחר ברבית, והרי זה דומה למה שאמרו במסכת עבודה זרה (ו' ע"ב) שאין איסור לפני עור לא תתן מכשול נוהג אלא בדקאי בתרי עברי דנהרא, כלומר שאין כל אפשרות לאדם לעבור העבירה אלא על ידי ישראל זה שמכשילו בכך, אבל אם העובר יכול לעשות זאת בלעדיו, כגון המושיט כוס יין לנזיר, באופן שהנזיר יכול ליטלו מעצמו, אין המכשיל עובר על לפני עור לא תתן מכשול ע"כ. וכן כתב עוד הכנסת הגדולה בחשן משפט (סימן ל"ד הגהות הטור אות ל"ו), בשם הגאון מהר"א ששון בכתיבת - יד. וכן כתב הפני משה חלק ב' (סימן ק"ה) ע"ש. ולפי זה אם יש בעיר עוד חנויות הלבשה, שמוכרות בגדי פריצות כאלה, אין בזה משום לפני עור לא תתן מכשול. אולם המשנה למלך (בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ב'), דחה דברי הפני משה הנ"ל, והעלה שגם באופן שהמלוה היה מוצא להלוות מעותיו ברבית לאיש אחר, הלוה עובר משום לפני עור, שדוקא המושיט כוס יין לנזיר והנזיר יכול ליטלו מעצמו, שאז לא היה נעשה איסור של לפני עור כלל, לכן אפילו אם הושיטו לו אינו עובר על לפני עור, אבל רבית שאם לא היה זה לווה ממנו, היה לווה אחר עובר על לפני עור, בשביל זה לא נפטר

הלוה הזה מאיסור לפני עור. ודייק כן ממה שכתבו התוספות בחגיגה (יג ע"א) בד"ה אין מוסרים דברי תורה לגוי, שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי. קשה לרבינו אלחנן, והרי בלאו הכי יש לאסור, דקיימא לן בסנהדרין (נט ע"א) גוי העוסק בתורה חייב מיתה, והמלמדו עובר על לפני עור לא תתן מכשול. ויש לומר שאפילו כשיש גוי אחר שרוצה ללמדו, שאין בזה משום לפני עור, דלא קאי בתרי עברי דנהרא, אפילו הכי כאן אסור, משום לא עשה כן לכל גוי ע"ש. וממה שדייקו לומר שיש גוי אחר שרוצה ללמדו, משמע שאם יש ישראל אחר שרוצה ללמדו, עדיין לא ניצול מאיסור לפני עור עכת"ד. וכן כתב בספר בני חיי (חשן משפט סימן ל"ד הגהות בית יוסף אות ז'). וכן הסכים מרן החיד"א בברכי יוסף חשן משפט (סימן ט' סק"ג). ובספרו יעיר און (מערכת ל' אות י"ג), והביא כמה גדולים שהסכימו לדברי המשנה למלך הנ"ל ע"ש. וכן כתב המנחת חינוך (סימן רל"ב אות ג'). וכן כתב בספר לב שומע (מערכת ל' אות מ"ג). וראה עוד בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק ב' סימן ל"ב). ובשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן ה' אות ז'). ובשו"ת יד אלעזר הורוויץ (סימן ח' וט'). ובשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ט'). ע"ש. ולכאורה לפי מה שכתב החתן סופר (שער המקנה וקנין דף קע"ו ע"ב) דהיינו טעמא משום דמוקמינן לישראל האחר בחזקת כשרות שלא יעבור על לפני עור. משום הכי אין הלוה הזה יכול להפקיע עצמו מאיסור לפני עור בטענה שאם לא ילוה הוא ממנו, ילוה ישראל אחר ממנו, ויעבור על לפני עור, דהא מוקמינן ליה בחזקת כשרות שלא יעבור אלפני עור ע"ש. וכן כתב בספר פי שנים יורה דעה (סימן ק"ס דף ע"ז עב) בד"ה ומעתה ע"ש.

ולפי זה אם חנות ההלבשה האחרת המוכרת גם כן בגדי פריצות מוחזקת היא בכך לא שייך האי טעמא והוי כלא קאי בתרי עברי דנהרא, כיון שיכולים לקנות בגד כזה מחנות אחרת. [וכן צידד בזה בספר פרשת הכסף (בפרק ט' מהלכות עבודה זרה, דף פ"ט ע"ד). והובא בדרכי תשובה (סימן קנ"א ס"ק ט"ו) ע"ש]. אולם המעיין במשנה למלך שם עיניו תחזינה מישרים שכתב שני טעמים לאסור, האחד, כיון שגם הלוה האחר יעבור על לפני עור, אין איסור לפני עור נפקע מהלוה הזה. ועוד, שאולי הלוה האחר היה חוזר בן, ולא ילוה באיסור רבית, ונמצא שהלוה הזה הוא שהכשיל את המלוה ע"ש. ולפי הטעם הראשון יש לאסור בכל אופן. ולא אכחד כי

לכאורה מדברי התוספות קידושין (נו ע"א) ד"ה אבל, מוכח שאפילו אם יכול ליקח מישראל אחר עובר על לפני עור, וכדברי הפני משה. ויש לדחות. ושוב ראיתי שכבר העיר בזה בספר בני חיי חשן משפט (סימן ל"ד) בשם מהר"ח אלפנדארי וע"ש. וכן העיר לנכון הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק ב' סימן ל"א). ועיין עוד בערך השלחן חשן משפט (סימן ל"ד ס"ק י"ב) ע"ש. וראה עוד בזה בשו"ת כתב סופר (חלק יורה דעה סימן פ"ג) שהעלה שהעיקר כדברי הפני משה. וכ"כ המחנה חיים (א"ח ח"ב סי' י"ח), והובא בשו"ת דבר יהושע ח"ב (יו"ד סי' כ') ע"ש. אכן בלאו הכי הרי גם לסברת הכנסת הגדולה והפני משה יש על כל פנים איסור מדרבנן, כמו בדלא קאי בתרי עברי דנהרא, שאסור משום מסייע ידי עוברי עבירה, וכמו שכתבו התוספות והרא"ש והר"ן בשבת (ג' ע"א). וכן כתבו הברכי יוסף חשן משפט (סימן ט'), והערך השלחן חשן משפט (סימן ל"ד ס"ק י"ב) הנ"ל. וע' בשו"ת מנחת שמואל (ס"ס = סוף סימן = כ"ד) ודו"ק.

אלא שהיה מקום לדון כשנמצאת בעיר חנות אחרת של גוי שנמכרים שם בגדי פריצות כיוצא באלה, שאז בודאי אין איסור לפני עור נוהג, כיון שהקונות החפצות בבגדים כאלה יכולות להשיג מבוקשן מהחנות של הגוי, וזה נחשב כדין לא קאי בתרי עברי דנהרא, כמו שמתבאר בתוספות (קידושין נ"ו ע"א). וכן פסק הרמ"א ביורה דעה (סימן קנ"א סוף סעיף א'). אמנם בשו"ת אמונת שמואל (סימן י"ד) כתב, שאין היתר הרמ"א (ביכול לקנות אצל אחר) ברור אצלו, שבגמרא (עבודה זרה ו ע"א) אמרו נפקא מינה היכא שיש לגוי בהמה אחרת, ולא אמרו נפקא מינה היכא שיכול לקנות בהמה אחרת וכו'. והובא בפתחי תשובה (סימן קנ"א סק"ב). ולכאורה דבריו תמוהים, שהרי מדברי התוספות (קידושין נ"ו ע"א) בד"ה אבל, מבואר שאם יכול לקנות אצל אחר, נחשב לא קאי בתרי עברי דנהרא, שהקשו על פירוש רש"י, דמאי לפני עור איכא הכא, הלא אם לא יקח ממנו יקח מאדם אחר, ולא שייך לפני עור אלא דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא, כדאמרינן בעבודה זרה (ו' ע"ב). וכן מוכח גם בתוספות חגיגה (י"ג ע"א) הנ"ל. וכבר השיג עליו בזה בשו"ת בית יצחק (חלק אורח חיים סימן כ"ט אות ד'). אולם בספר המקנה קידושין שם, כתב דרש"י סבירא ליה שדוקא אם יוכל ליטול הדבר מעצמו, חשיב לא קאי בתרי עברי דנהרא, מה שאין כן כשיצטרך לקנות ממקום אחר וכו' ע"ש. וכן העירו בזה בשו"ת בית

שלמה (חלק אורח חיים סימן ל"ח). ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חלק יורה דעה סימן קע"ז) בד"ה הנה כבר והלאה ע"ש. ועיין עוד בשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן ה' אות ה'), ובשו"ת חבלים בנעימים חלק א' (דף מ"ו ע"ד והלאה) ואכמ"ל. אולם באמת שגם בזה יש על כל פנים איסור מדרבנן, שהוא מסייע בידי עוברי עבירה, וכמו שמבואר בתוספות שבת (ג' ע"א), שגם באופן דלא קאי בתרי עברי דנהרא, שאין בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, איסורא מדרבנן מיהא איכא ע"ש. וכן כתבו הרא"ש והר"ן שם. וכן כתב בשו"ת התשב"ץ חלק ג' (סימן קל"ג). ואמנם מדברי הרמב"ן שהובא בהר"ן (עבודה זרה סוף פרק ראשון), מתבאר שאם לא קאי בתרי עברי דנהרא אפילו איסור מדרבנן ליכא. וכן דעת הסמ"ג (לאוין קס"ח). ורבינו ירוחם (נתיב י"ד ריש חלק ז'). וכן נראה לכאורה מדברי התוספות (קידושין נ"ו ע"א). וכן דעת הרדב"ז בתשובה חלק ג' (סימן תקל"ה). וכמו שהעיר בכלל זה הגאון רבי יצחק טאייב בערך השלחן יורה דעה (סימן קנ"א סק"ה). מכל מקום דעת רוב האחרונים להחמיר בזה מדרבנן. וראה בשדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ג').

והנה אם נאמר שאשה שהולכת ברשות הרבים בבגדים בלי שרוולים וכיוצא, אינה עוברת על איסור תורה, אלא היא עוברת על דת יהודית, ואיסורה רק מדרבנן, וכמו שמשמע מלשון הרמב"ם (פרק כ"ד מהלכות אישות הלכה י"ב), העוברת על דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל כגון שטווה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם. וכן הוא לשון מרן השלחן ערוך באבן העזר (סימן קט"ו ד'). (ומוכח בגמרא כתובות ע"ב סע"א, שהעוברת על דת יהודית, היינו איסור מדרבנן בלבד). אם כן היה מקום לדון לפי מה שכתב בשו"ת בית יהודה עייאש חלק א' (חלק יורה דעה סימן טו"ב), שדוקא כשעיקר האיסור מן התורה, אסרו חכמים משום לפני עור אף בדלא קאי בתרי עברי דנהרא, אבל באיסור דרבנן לא אסרו חכמים ע"ש. וכן כתב הרדב"ז (בלשונות הרמב"ם סימן רט"ו). וע"ע = ועוד עיין = בשו"ת דברי מלכיאל ח"א (סימן ק"ג אות ד'). ולכאורה כן מוכח קצת ממה שכתב הריטב"א בחידושו לעבודה זרה (ו' ע"ב), שאפילו כשיכול ליתלו מעצמו, כל שאנו גורמים לו לעשות איסור, יש בזה איסור מדרבנן, משום מסייע בידי עוברי עבירה. כדמוכח מהא דקיימא לן (גיטין ס"ב ע"א) שאין מחזיקין ידי ישראל בשביעית, שהרי אנו

חייבים למחות בידו, שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל שכן שאסור להם לגרום לאחר לעשות איסור ע"ש. ולפי מה שכתב בשו"ת זרע אברהם (חלק אורח חיים סימן י"ב) שבמצות דרבנן אין דין ערבות, וכן הובא בברכי יוסף אורח חיים (סימן קכ"ד סק"ג). וכן כתב הציון לנפש חיה (בברכות מ"ח ע"א), לפי זה באיסור דרבנן אם יכול ליטלו מעצמו אין איסור להושיט לו. וכן הוכיח במישור בשו"ת תורת חסד (חלק אורח חיים סימן ה' אות ז' ואות ט'). ע"ש. (ועיין בספר ערך השלחן חשן משפט סימן ל"ד ס"ק י"ב). אולם האמת תורה דרכה שההולכת ברשות הרבים בבגדי פריצות ממש, עוברת על איסור מן התורה, שהרי אפילו היוצאת לרשות הרבים וראשה פרוע, היא עוברת על איסור תורה, כמבואר בכתובות (ע"ב סע"א) דפריך דאורייתא היא, דכתיב ופרע הכהן את ראש האשה וכו'. ואף על פי שלגבי נשים פנויות אין איסור כלל ללכת בפרוע ראש. כל שכן לצאת לרשות הרבים בגילוי זרועות, שלא חילקו בזה בין נשואות לפנויות, שבודאי יש בזה איסור מן התורה. ועוד שמכשילות את האנשים בהסתכלות ובהרהורים רעים, שלדעת רבינו יונה יש בזה איסור מן התורה. ועוד שדרשו חז"ל בעבודה זרה (כ' ע"ב), ונשמרת מכל דבר רע, שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. וכתבו התוספות, דהאי קרא דרשא גמורה היא ולא אסמכתא, כדמוכח בכתובות (מ"ו ע"א) ע"ש. ומכיון שהיא עוברת מן התורה על לפני עור לא תתן מכשול, גם המוכר לה עובר על לפני עור, דאלפני דלפני כהאי גוונא מפקדינן, שאנו מוזהרים שלא יבוא שום ישראל לידי תקלה על ידינו. כמבואר בתוספות (עבודה זרה ט"ו ע"ב) ד"ה לעובד כוכבים מזבין וכו'. [ושוב ראיתי כן בשו"ת שבט הלוי (חלק יורה דעה סימן ס"ב) דפשיטא ליה דבכהאי גוונא הוי איסור מן התורה, ואיכא משום לפני עור לא תתן מכשול ע"ש. ובלאו הכי מצאתי בספר לב שומע (מערכת ל' אות ט"ל) שחולק על האחרונים הנ"ל, וסובר שאף באיסור דרבנן ולא קאי בתרי עברי דנהרא, איסורא דרבנן מיהא איכא ע"ש. וכן כתב הגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק ב' סימן ל"א), וראה עוד בספר מנחת פתים יורה דעה (סימן קנ"א). ובשו"ת מנחת שמואל (סי' כ"ד אות ה'). ע"ש].

אולם עדיין יש מקום לצדד היתר בנ"ד כשיש בעיר עוד חנות של גוי שמוכרת בגדי פריצות, לפי מה שכתב בשו"ת בית יצחק (חלק אורח חיים סימן כ"ט אות ד'), שלדברי הש"ך והדגול מרבבה יורה דעה (סימן קנ"א), שבישראל מומר כשהוא

מזיד ויכול לקנות ממקום אחר, אפילו איסור מדרבנן ליכא, היינו אפילו כשהוא מומר לאותו דבר בלבד, ואין צריך שיהיה מומר לכל התורה, ולכן אם עושה הדבר במזיד רשאי למכור לו ע"ש. ובשו"ת מחנה חיים חלק א' (סימן מ"ה) הסכים לדברי הש"ך בתנאי שאין ביד בית דין למחות ולהפריש עושי רשעה (כמו בדורות שלנו בעוונותינו הרבים) ע"ש. וכן כתב הטורי אבן באבני מילואים (חגיגה י"ג ע"א), ובשו"ת קרן לדוד (סוף סימן קמ"ז) ע"ש. ועיין בשו"ת ברית יעקב (חלק יורה דעה סימן מ"ז), ובשו"ת דברי מלכיאל ח"א (סימן ק"ג אות ה'), ובספר מנחת פתים יורה דעה (סימן קנ"א) וצ"ע. ובשו"ת הגאון רבי אלכסנדר סנדר מרגליות (סימן נ"ג) הביא דברי הש"ך וכתב, שלא נתחוורו לו דבריו בזה, שמכיון שישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, אף על פי שאין בידינו להפרישו, מכל מקום אין לנו לסייע ידי עוברי עבירה, אפילו הוא יכול ליטלו מעצמו. ומכל מקום נראה שהדבר ברור דלא מקרי מסייע ידי עוברי עבירה אלא כשמסייעו בגופו או בממון שלו דרך שאלה, אבל במוכרו לגמרי לא מקרי מסייע, שהרי קיבל דמים ומכרו לגמרי, וברשותו דלוקח קאי ע"ש. ובשו"ת בית שלמה (חלק אורח חיים סימן ל"ח), בהערה, קילסו, שדבריו קלווין לעין, ושפתים ישק משיב דברים נכוחים ע"ש. ולכאורה מדברי התוספות (גיטין ס"א ע"א) לא משמע כן, ומכל מקום חזי לאצטרופי האי סברא, בצירוף דברי הש"ך וסיעתו, למכור לאשה שידוע שדרכה ללכת ברחוב בבגדי פריצות, ואין בידינו להפרישה, אם יש עוד חנות של גוי המוכרת בגדי פריצות כאלה. והנה אף שגם בחידושי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן (גיטין ס"א ע"א) מחלקים בסברא הנ"ל בין שאלה למכירה, מכל מקום לא התירו במכירה אלא כשיש מקום לתלות בהיתר, ולקמן הסתמכנו על דברי הראשונים הנ"ל כשאפשר לתלות בהיתר. אבל כשאין לתלות בהיתר קשה לסמוך על סברא הנ"ל בלבד, אף על פי שיש חנות של גוי שמוכרת שמלות כאלה, ואין האיסור אלא מדרבנן משום מסייע ידי עוברי עבירה. אלא אם כן נצרף בזה דעת הש"ך וסיעתו הנ"ל שאם דרכה של האשה לצאת בבגדי פריצות ומוחזקת היא בכך יש להקל וצ"ע.

תפילה, ציצית ותפילין, ולימוד תורה

עמידה לברכות השחר

שאלה: האם צריך לומר את "ברכות השחר" בעמידה דוקא?

תשובה: רק ברכת המצות צריכים להיות בעמידה דוקא, אולם שאר ברכות אין צריך לומר דוקא בעמידה.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן ח סעיף ג: כל ברכות המצות צריך להיות מעומד חוץ מברכת השחיטה והפרשת חלה שאינן מצוה כל כך שאינו עושה אלא לתקן מאכלו אבל עשיית המצות עצמן יש מהן שא"צ להיות מעומד ויש מהן שצריכין כאשר יתבאר כל אחד ואחד במקומו בס"ד.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח סעיף א: יתעטף בציצית ויברך מעומד.

עטרת זקנים סימן ח ס"ק א: ויברך מעומד. וכל ברכות המצות צריך לברך מעומד, חוץ מברכת הנהנין, ומשום הכי המנהג לעמוד כשמברך לישב בסוכה, אעפ"י שאין ראיה לדבר, זכר לדבר עצ"ת ה' לעולם תעמוד [תהלים לג, יא], עומר, ציצית, תפילין. או יש לרמז באלו מלות (עוז) [עצת] לעלם, ז' דברים שהם בעמידה (עוז) [עצת] רצונו לומר תפילין, ציצית, תקיעה. [לעלם] לבנה, עומר, לולב, מילה.

מגן גיבורים אלף המגן סימן ח ס"ק א: ויברך מעומד, הטעם כתב הסמ"ק משום דגמרינן לכם לכם מעומר דכתיב בי' בקמה פירוש בקומה, וביראים סוף מצוה ק"ד כתב דרשה זו שמעתי ולא ידעתי מקומה והבר"י כתב דהוא בפסיקתא בפרשת אמור וכן בפסיקתא כת"י פרשת לך לך, והנה הב"ח הקשה למה לי לכם בציצית הא כל ברכות המצו' הוא מעומד כמבוא' בירושלמי וכתב דבציצית הוא נהנה והוה בכלל ברכות הנהנין דלדברי או"ח אינו צריך עמידה ע"ש והוא דחוק כיון דעכ"פ על המצוה נתקנה למה יגרע, אמנם לפמ"ש בשה"ג בביאור דברי האו"ח בישוב כל הקושיות שעוררו עליה אחרונים אתי שפיר ע"ש.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן ח ס"ק א: ויברך מעומד, יש בזה מבוכה רבה בדברי האחרונים ע' נבאר הדברים, בטור כ' יתעטף בציצית מעומד וכ' הב"י כ"כ בסמ"ק בסי' צ' וטעמא משום דגמר לכם מספירת העומר דכתיב בי' בקמה פי' בקומה וכ"כ הרד"א וכ"כ בא"ח וכ' דהא דגרסי' בירושלמי כל הברכות מעומד על ברכות המצות קאמר ולא על ברכות הנהנין עכ"ל, והנה הפרישה והב"ח הקשו לשיטת הירושלמי הנ"ל דכל ברכות המצות בעמידה ל"ל גבי לולב ושופר למילף לכם לכם מעומר תפ"ל דהרי הם ברכות המצות ובעינן עמידה גם המ"א כאן ס"ק ב' הקשה מהא דמבואר בי"ד ריש סי' שכ"ח והיא משנה ערוכה בחלה האשה יושבת וקוצה וחלתה משמע דמותר לברך מיושב ע"ש ומה שתירץ דהפרשת חלה אינה מצוה כ"כ דאינו עושה אלא לתקן מאכלו כבר תמה עליו הגאון מהר"א מווילנא ז"ל והלא אסור לעשות עיסתו קבין, אמנם לדעתנו נראה בזה דלכאורה צריך להבין דברי הא"ח הנ"ל דהקשה והלא בירושלמי אמר כל הברכות מעומד וכ' דהוא דוקא בברכות המצות ומה הועיל בזה כיון דעכ"פ צריך גבי ציצית עמידה בשעת עטיפה משום דמברך אז ברכות המצוה וא"כ אכתי קושייתו במקומה עומדת ל"ל ג"ש דלכם, אך ביאור הענין הוא דבאמת בטעם הירושלמי דבעי עמידה בברכות המצות הוא כמ"ש הב"ח משום שמברך להקב"ה על שקרבו לעבודתו במצוה זו ועבודה בעי עמידה ולכך צריך לעמוד ע"ש ולפ"ז אם המצוה גופי' לא בעי עמידה מכ"ש דגם הברכה לא בעי עמידה דודאי לא עדיף הברכה מעבודה גופיה וא"כ לכאורה לא הי' מקום לקושית הא"ח דשפיר כ' הסמ"ק הטעם דיתעטף מעומד הוא משום דילפינן לכם מעומר משום דאי לאו הך דרשא לא היה המצוה בעמידה ומכ"ש דגם הברכה לא הי' בעמידה אך לפי מה דס"ל להא"ח השתא דאף בברכות הנהנים נמי בעי עמידה וא"כ ע"כ לאו מטעם עבודת המצות אתינן עלה ורק משום דמזכירין השם וא"כ שפיר הקשה ל"ל ג"ש דלכם ולזה כ' דזה דוקא בברכת המצות ומטעם הנ"ל משום דגוף המצוה בעי עמידה וממילא בעינן למילף לגוף המצוה דבעי עמידה מג"ש דלכם ואז ממילא אף הברכה בעמידה כמ"ש הירושלמי ובזה מדוקדק דברי הסמ"ק ש' יתעטף מעומד משום דגמרינן לכם וכ' ולא כ' ויברך מעומד משום דעיקר ילפותא הוא רק על המצוה גופי' וז"ב, ומעתה ממילא ל"ק כל הקושיות הנ"ל דשפיר ילפינן גבי לולב ושופר מלכם היינו דגוף התקיעה והנטילה יהי' בעמידה

ואז ממילא הברכות בעמידה כמ"ש הירושלמי הא אי לאו הילפותא דלכם לא הוה גם הברכה בעמידה דלא עדיפא הברכה מגוף המצוה וממילא ל"ק קושיית הפרישה מסוכה דשם כיון דליכא ג"ש דלכם להיות המצוה בעמידה ואדרבה גוף מצות סוכה הוא בישיבה לכל השיטות וממילא לא עדיף ברכת מצוה זו מגוף עבודת המצוה וגם קושיית המ"א ל"ק בזה דשם ג"כ כיון דהמצוה גופי' לא בעי עמידה כדקתני האשה יושבת וקוצה וכו' לכך גם הברכה לא בעי עמידה וז"ב ובזה יש לדחות דברי המ"א לקמן סי' תר"ץ ס"ק א' שכ' דברכות המגילה תהי' בעמידה מטעם דכל הברכות מעומד ע"ש ולפמ"ש שם הוה שפיר דומיא דסוכה וחלה הנ"ל כיון דקי"ל דקורא את המגילה בין עומד ובין יושב ולדעת הירוש' שם אפילו לכתחלה נמי קורא בישיבה וממילא גם הברכה לא עדיפא ממצוה, ומן האמור מיושב היטב קושיית הבר"י שהקשה על האו"ח הנ"ל מהא דאמרין בש"ס סנהדרין דף מ"ה אמר אביי הלכך צריך לממרינהו מעומד והרי שם לולא שהוא כהקבלת פני שכינה לא הי' בעי מעומד אף דהוא ברכת המצוה ע"ש ולפמ"ש א"ש דהא שם הברכה היא גופה של מצוה ובזה בעינן טעם שיהי' מעומד דאל"ה לא הי' בעי מעומד כלל דהא אינה באה על עבודת המצוה שצריך עמידה זולתה וז"ב והוא כלל גדול בענין זה לפע"ד ודו"ק.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן מו סעיף ב': ברכות השחר נתקנו לברך כל אחת בשעה שנתחייב בה דהיינו כשיעור משנתו יאמר אלהי נשמה וכששומע קול התרנגול יברך הנותן לשכוי בינה וכשלושב חלוקו **והוא מושכב** יברך מלביש ערומים וכשיניח ידו על עיניו דרך חלוק (אבל שלא דרך החלוק אסור להושיט יד לעין קודם נטילת ידיים כמו שנתבאר בסי' ד') יברך פוקח עורים וכשיושב יברך מתיר אסורים מפני שמניע עצמותיו שהיו כל הלילה כמו כפותים וכשזוקף יברך זוקף כפופים שהיתה קומתו כפופה כל הלילה ועכשיו עמדה על מעמדה וכשיניח רגליו בארץ יברך רוקע הארץ על המים וכשנועל מנעליו יברך שעשה לי כל צרכי ואין לשנות הנוסח ולומר צרכי הכ"ף בקמץ שהוא לשון רבים מפני שברכה זו אינו אלא על נעילת מנעלים שהוא צורך האדם (ועל שאר צרכיו מברך עליהם בפני עצמו כשנהנה מהם) וכשהולך יברך המכין מצעדי גבר ויש נוהגין לומר אשר הכין וכשחוגר חגורו או לובש האבנט המפסיק בינו לערוה יברך אוזר ישראל בגבורה וכשמשים כובע או מצנפת בראשו יברך עוטר ישראל בתפארה.

ולמה הוזכרו שם ישראל בב' ברכות אלו ולא באחרות לפי שהחגורה והכובע בישראל אינם כמו באומות שבאומות אינן אלא להנאת הגוף בלבד אבל בישראל הם ג"כ משום צניעות וקדושה החגורה להפסיק בין לבו לערוה והכובע שלא יהא בגלוי הראש ואף שאין איסור בזה מן הדין מכל מקום מדת צניעות וקדושה הוא שעל ידי כך ממשיך מורא שמים על ראשו.

וכשנוטל ידיו יברך על נטילת ידים וכשנוטל פניו יברך המעביר שינה מעיניו וכו' ויהי רצון כו' עד בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל ואין לענות אמן אחר המעביר שינה מעיני קודם ויהי רצון מפני שהכל ברכה אחת ארוכה פותחת בברוך וחותרמת בברוך ואף על פי שצריך לומר החתימה מעין הפתיחה י"ל שגומל חסדים טובים הוא החסד שעושה הקדוש ברוך הוא שמעביר חבלי שינה מעיניו.

כוונת השמות

שאלה: מה יעשה אדם שקשה לו לכוין בכל פעם את כוונת השמות (בכל פעם שמזכירים אחד משמותיו של הבורא - הוי' אלוקים, אדני') - כמובא בשולחן ערוך?

תשובה: לכתחילה יש לכוין בכל פעם שאומרים את אחד משמותיו של הבורא, את הכוונה הפרטית השייכת לה - כמובא בשולחן ערוך. אמנם מי שקשה לו לכוין, יכול לסמוך על כוונה כללית שיכוין בראשית היום; שבכל פעם שיזכיר שם הוי' (למשל) - כוונתו היא כך וכך, וכן בשאר השמות.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן ה' כוונת הברכות, סעיף א': יכוין בברכות פירוש המלות. כשיזכיר השם, יכוין פירוש קריאתו באדנות, שהוא אדון הכל, ויכוין בכתבתו ביו"ד ה"א שהיה והוה ויהיה, ובהזכירו אלהים, יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן ה': יכוין בברכות, מל' הטור וש"ע כאן משמע דהוא רק לכתחלה כמו בתפלה לקמן סי' צ"ח שכ' ויכוין פירוש המלות ולדעתינו נראה דבזה ודאי בעינן כוונת פירוש המלות דלא מיבעיא לדעת הר"י בברכות ספ"ק גבי פתח בדחמרא דבמידי דאמירה לכ"ע בעינן כוונה א"כ ה"ה כאן דמידי דאמירה הוא אלא אף לדעת שאר פוסקים נמי בעינן כאן שיכוין פירוש המלות דבשלמא

בק"ש ותפלה וכדומ' דיש בהם מצוה בפ"ע שציונו על הק"ש ועל התפלה א"כ שפיר די בזה כוונה לצאת ולא בעינן דוקא שיכוין הדברים כמבואר במ"א לקמן סי' ס' ס"ק ד' כיון דעכ"פ עשה הדבר שנצטווה בכוונה זו משא"כ כאן בברכת השחר דהם ברכות הודא' ולדעת כמה פוסקי' והכי קי"ל דאף אם אינו מחויב כלל נמי צריך לברך משום דנותן הודאה על חברו כמבואר לקמן סי' מ"ו, וא"כ כל שאינו מכוין הודאתו מה הוא מודה ואין דבר שיחול עליו ענין עשייתו ולכך בזה וודאי יש לכווין פירוש המלות כנ"ל וקצת ראי' יש להביא מהא דמבואר לקמן סי' נ"ב אם בא לביהכ"נ ומצא ציבור שהתחילו כבר יוצר עונה עמהם ואח"כ קורא כל ברכות השחר וגם ברכות התורה וכ' הרשב"א הובא בב"י שם דאף דכבר נפטר באהבה רבה לדעת רבותינו הצרפתים דבאהבה רבה בעינן שישנה על אתר א"ש ע"ש וקשה לדידן דמסתפק הב"י בשולחנו סי' מ"ז ס"ק אי ק"ש פוטרת שהוא בכלל שינה על אתר וכ' דלכך יש לזהר לברך קודם ק"ש ברכת התורה וא"כ היאך סתם בסי' נ"ב וכ' סתם דחוזר וקורא כל ברכת השחר הול"ל דלא יברך בה"ת משום דכבר נפטר באהבה רבה ולפמ"ש א"ש דבה"ת כיון דהוא ברכת הודאה כמבואר ברמב"ן בסה"מ מצוה ט"ו מהמנין המצות שלא חשבם הרמב"ם ז"ל ולכך לא נפטר באהבה רבה כל שלא מכוין לפטור עצמו בזה ואם כי יש לדחות ראי' זו מ"מ גוף הדבר נכון לדעתינו. שערי תשובה סימן ה ס"ק [א]: ביו"ד ה"א. עבה"ט במחב"י בשם לוח ארש להג"מ יעבץ כתב מעתה כו' שקריאת השם בין במקום שנכתב הוי"ה בין במקום אדני"י לעולם שוה לקרותו בחטף פת"ח ודלא כמ"ש במג"א בשם בחיי וגם במ"ש בשם תשובת מהר"מ מלובלין שיקרא בענין שלא תהיה הברת הפת"ח ניכרת ע"ש בסי' פ"ג וכתב בא"ר בשם אור חדש שחזר בו מהר"מ וכ"כ מח"ב בשם ספר קטן נקרא תשובת גאוני' נדפס באמשטרדם שנת תס"ז שם כתב תשובה שהשיבו למהר"מ גם תשובת הרמ"ע מפאנו וכאשר ראה תשובת הרמ"ע חזר בו וכן הסכים השל"ה, ועיין בשו"ת נודע ביהודה סימן ב' שאין ספק בקריאת שם אדני"י להטעים הנגינה מלרע ולא מלעיל וכן הביא במח"ב בשם לוח ארש ע"ש.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן ה סעיף א: צריך לכוין בברכות פירוש המילות שמוציא מפיו וכשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באלף דל"ת לשון אדנו"ת שהוא

אדון הכל ויכוין עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה' לשון הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה אבל במקום שגם כתיבתו הוא באלף דלי"ת א"צ לכוין אלא שהוא אדון הכל.

סעיף ב: במקום שכתבת השם היא באלף דלי"ת קורין הא' בחטף פתח כי כן הוא נקוד במקרא אבל במקום שכתבתו הוא ביו"ד ה' יש קורין הא' בשב"א כנקודת היו"ד מן שם הוי"ה ברוך הוא ויש קורין האלף בחטף פתח כנקודת האל"ף בשם אל"ף דלי"ת.

סעיף ג: וכשיזכיר שם אלקים יכוין שהוא תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים.

וראה בדבר מלכות חלק א' (בסופו. עמוד 388 בתרגם ללה"ק). בראשי דברים עם הרה"ג אליהו זצ"ל, שאמר בין הדברים שלא ידע ממנהג חב"ד לומר פעם אחת לשם יחוד פעם אחת על כל היום. "אבל כיוונתי לדעתכם בנוגע לכוונת השמות... שכיון שקשה לאדם לכוין בכל ברכה וברכה, יכוין פעם אחת בהתחלת היום ויאמר שזוהי כוונתו בכל הברכות שיאמר במשך היום, מעין שיטת חב"ד באמירת לשם יחוד".

וראה המובא מהגאון מבוטשאטש (תפלה לדוד סימן כא): "בכל יום בבוקר קודם ברכת התורה יאמר זאת: הריני מכוין על כל פרט ופרט ממעשי דיבורי ומחשבותי של כל היום עד למחר בעת הזאת - לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל.... והריני מכוין מעתה עד למחר בעת הזאת, בכל פעם שאזכיר שם הויה הק' שהוא כתיבתו היה הוה ויהיה.... (ומפרט כל כוונת השמות כמובא בשו"ע).

ברכה על ציצית לילה

שאלה: בחור שאינו נשוי, שישן עם ה'טלית קטן' בלילה ונשאר עליו בקומו בבוקר, האם יכול לברך עליו את ברכת הציצית?

תשובה: אינו יכול לברך עליו (גם אם פשטו במקוה) מפני ספק ברכות (להקל). **וטוב** שישמע הברכה מאדם אחר שמברך על ציצית - המחוייב וודאי בברכה, ויכוין לצאת בברכתו, ויענה אמן על ברכתו.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח סעיף טז: הלן בטליתו בלילה, צריך לברך עליו בבוקר, אף אם לא פשטו. וטוב למשמש בו בשעת ברכה. וכן יעשה מי שלובש טליתו קודם שיאיר היום (הגהו' מיימוני בשם ס' התרומה; סמ"ג וסמ"ק ומרדכי בהלכות תפילין).

ובט"ז אורח חיים סימן ח ס"ק טו: הלן בטליתו וכו'. תמי' לי הא ציצית לאו חובת גברא אלא חובת מנא והאי מנא לא אפטר מציצית אפי' כשלבשו בלילה לדעת הרא"ש סימן י"ח א"כ לא היה כאן זמן פטור לבגד זה ואמאי יחזור עליו לברך מ"ש מאמצע יום. וזה נ"ל טעם רבינו שפסק דא"צ לברך בבוקר והב"י תמה עליו כמ"ש הרא"ש בתשובה דיברך עליו רק שימשמש כמ"ש ב"י ונראה דס"ל לרבינו דאפשר בשעה שכתב הרא"ש התשו' הנ"ל היה ס"ל כהרמב"ם דסי' י"ח דכסות יום פטור בלילה. אבל למאי דפסק אח"כ בפסקיו שהם אחרונים דכסות יום חייב אף בלילה ודאי הדר ביה מטעם שכתבתי. ומלבד זה צ"ע תשו' הרא"ש הנ"ל ואציע לפניך שיטת התלמוד והתשו'. רב יהודא רמי תכלתא לפרוזמא דאינשי ביתי (פי' היה מטיל ציצית לבגד אשתו) ומברך עליה כל צפרא להתעטף בציצית. (פי' ועוד אחרת עשה שהיה מברך עליה כל בקר) ופרכי' מדרמי על בגד אשתו ש"מ דס"ל מ"ע שלא הז"ג היא דאל"כ הרי נשים פטורות וא"כ אמאי מברך כל צפרא ופרש"י לא היה לו לברך רק פעם ראשון כשנתעטף כשהית' חדשה הא מכאן ואילך כיומא אריכתא הוא ואין לילה מפסיקו עכ"ל ומשני כר' דאמר תפילין כ"ז שמניחן מברך עליהן א"ה כל שעתא נמי פי' אפי' ביום כשפושטו והדר לובשו היה לו לברך ומשני ר"י אינש צנוע הוה ולא הוה שדי לגלימיה כולי יומא אלא בלילה והביא הרא"ש זה בתשוב' וז"ל ומשני כר' וכו' פי' בלילה היה פושטו ובבקר כשחוזר ולובשו מברך כו' ומשמע דמעיקרא היה סבור שלא היה פושטו בלילה ולכך הקשה כיון דסבר לילה זמן ציצית אמאי היה מברך דאם היה פושטו מאי קשיא ליה אם מברך בבוקר כשחוזר ולובשו אלמא לדידן דקי"ל לילה לאו זמן ציצית יש לברך בבוקר אף אם לא יפשוט טליתו. ולכאורה טוב למשמש בציצית בשעת הברכה עכ"ל. ויש לתמוה לפי פירושו דעיקר החילוק בין מקשן לתרצן דהמקשן ס"ל דלא היה פושטו בלילה והתרצן השיב לו דפושטו בלילה מי הכניסו למקשן לדוחק זה ולהקשות מכח זה דהא אין מדוחק זה שום רמז בגמ' ותו דאם כן ל"ל לתרצן לאתויי כר' לא ה"ל לומר

רק פושטו בלילה ותו כיון דגם לדברי המקשן ס"ל להרא"ש דאם פושטו בלילה צריך לברך עליו בבוקר אמאי קאמר אח"כ א"ה כל שעתא נמי לדידי' נמי תקשי ליה כן ע"כ נראה דודאי גם המקשן היה יודע דפושטו בלילה כסתם בני אדם אלא דהיה סובר כיון שאין זמן פטור בנתיים דהא לילה זמן ציצית אין לו לברך אלא פעם אחת וכפירש"י שזכרתי ומשני דס"ל כ'ר' בתפילין דכל פעם שמניחן מברך אפילו ביום ואף על פי שאין זמן פטור בנתיים ומש"ה פריך שפיר אח"כ א"ה כל שעתא אפי' ביום כו' וא"כ אין ראייה משם למי שלא פשט טליתו בלילה. ונ"ל דמ"ה לא פסק רבינו כההיא תשובה דלאו דסמכא היא וראיה ברורה עוד שבסוף ה"ק מה' ציצית כתב הרא"ש הך סוגיא ופי' בו כפירש"י ש"מ דהדר ביה מאותה תשו'. ולענין הלכה נ"ל דהשומע לדברי רבינו הטור דא"צ לברך הרוויח ברכה שא"צ כנלע"ד. וראיתי גם למו"ח ז"ל שפסק ג"כ שא"צ לברך.

ובמשנה ברורה סימן ח ס"ק מב: צריך לברך - דקי"ל לילה לאו זמן ציצית הוא והוי הפסק ויש חולקין בזה כיון דכסות יום חייב אף בלילה לדעת מקצת הפוסקים וכדלקמן בסימן י"ח וספק ברכות להקל ומ"מ נכון לכוון לפטור אותה בט"ג. וכל זה כ"ז שלא פשטו אבל אם פשטו על דעת שלא ללבוש תיכף צריך לברך אח"כ כשלוּבוּשו לכו"ע ומ"מ לכתחלה אין נכון לעשות עצה זו כדי שיתחייב בברכה לכו"ע משום ברכה שאין צריכה לדעת הפוטרים. הישן ביום שינת הצהרים ומסיר מעליו הט"ק יש דעות בין הפוסקים אם זה בכלל היסח הדעת ע"כ מהנכון שעכ"פ יכסה בו בשעת השינה וכשלוּבוּשו אח"כ אין צריך ברכה לכו"ע.

וראה המבואר בשו"ע אדה"ז סימן ח כז: אם לא פשטו בלילה רק שנשאר עליו עד הבקר אין צריך לברך עליו בבקר כיון..אין הלילה מפסקת כלל וכיומא אריכתא דמי. ומכל מקום כיון דיש אומרים (עיי' סי' י"ח) שכסות יום פטורה מציצית אם רוצה להתלבש בה בלילה.. לכן כדי לצאת לדברי הכל טוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

ובסעיף כג: הפושט טליתו ובשעה שפושט דעתו לחזור וללבוש מיד א"צ לברך עליו כשיחזור וילבשו... אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבוש עד לאחר כמה שעות אזי אפילו אם אח"כ נמלך ללבוש תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו".

וראה גם בסימן תצד, ג. שלא לברך על ט"ק שישן בו בלילה.

ברכת "להניח תפילין"

שאלה: אדם המניח תפילין לאדם זקן מאוד שאין ביכולתו להניח לבד, וזקוק לסיוע, האם מותר לו להניח לו, ושהזקן יברך בעצמו על ההנחה?

תשובה: מאחר והוא מושיט את ידו לצורך ההנחה, (ועל כל פנים אפילו רק מסכים ומתרצה - אינו מתנגד - שיניחו על ידו), הרי זה נחשב כפעולת מעשה כל שהוא - המספקת לעניין ברכה לגבי הנחת תפילין.

מקור: ראה אג"ק חכ"ט עמ' צג. המציין לתלמוד בבלי מסכת מכות דף כ עמוד ב: והמקיף פאת ראשו וכו'. ת"ר: פאת ראשו - סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו? זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו. תני תנא קמיה דרב חסדא: אחד המקיף ואחד הניקף לוקה. אמר ליה: מאן דאכיל תמרי בארבילא לקי? דאמר לך: מני? רבי יהודה היא, דאמר: לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. רבא אומר: במקיף לעצמו ודברי הכל. רב אשי אומר: במסייע ודברי הכל.

רש"י מסכת מכות דף כ עמוד ב: מסייע - מזמין השערות למקיף.

וכן משמע סתימת לשון המשנה ברורה סימן כז ס"ק ו: בלי ברכה - עיין בביאור הלכה. ואם אין לו יד שמאל כלל או אפילו קצה הזרוע שלמעלה ממקום הקיבורת נשאר ומקום הקיבורת אין לו כלל פטור מלהניח הש"י אף בימין ויש מחמירין בזה. וכ"ז שנעשה גידם בשמאל דהוא מקום הנחת התפילין אבל אם נעשה גידם בימין אפילו נקטע לו כל היד חייב בתפילין ויבקש לאחרים שיניחוהו עליו:

שו"ע אדה"ז אורח חיים קונטרס אחרון סימן רסג הערה ג: ולא דמי לכסוהו הרוח שאינו מברך, דהתם נגמרה המצוה ע"י הרוח, אבל הכא עיקר המצוה נעשית בהנאת הישראל. ודמי ממש לנכרי הנותן לידיים שהישראל מברך, דאל"כ לא היו מתירין לכתחלה עיין סי' קנ"ט סי"א, והטעם משום שהמצוה נעשית בגוף הישראל, וה"נ כן הוא לפי פירוש"י ור"ן. ואף לפירוש ר"י י"ל כן. אלא די"ל דשאני התם שהישראל פושט ידיו, אף על פי שמסייע אין בו ממש עיין סי' שכ"ח ס"ג, אפשר דלענין ברכה מהני אפילו סיוע בעלמא. הילכך אין לסמוך על זה אלא בדיעבד, ומסתברא לברך אז על הדלקת הנר, עיין סי' ח' בדרכי משה ודו"ק:

וראה עוד מעניין זה בשו"ת שבט הלוי חלק א סימן ח: דלא מבעי' אם נאמר דהקשירה של הדוק אינה חלק מן המצוה כלל ולא מזה משתעי קרא ודאי דאפשר להדק לכתחילה ע"י אינו מצווה, אלא אף דאי נימא דקשירה דקרא הוא ההדוק בשעת הנחה כפשטות הש"ס והראשונים, וכן נראה דעת הרמב"ם בהלכות תפילין, מ"מ י"ל דהוא רק הכשר בעלמא ואפשר על ידי אשה כמ"ש הערך ש"י. אמנם היות כי לשון הרמב"ם משמע דזה כמו גוף המצוה מדכפל כ"פ להניח תפילין על הראש ולקשור תפילין על היד, וגם מצאתי בלשון מרן הח"ס סימן ר"א כתב בתוך דבריו שנקשור תפילין בזרועינו הנה הקשירה נוכל לעשות ע"י שליח שיקשור לו תפילין על זרועו כאילו אני קשרתיה אבל להניח על זרועו וכו' עכ"ל, ומדמה לה התם לדברים דבעי שליחות גמור, כמו שחיטת קדשים ומילה וכו', הרי דפשיטא ליה דקשירה דקרא קשירת ההדוק (דלא כמהרי"ט), וגם היא מצוה ומעשה גמורה דבעי שליחות.

תשובות והנהגות כרך ב סימן כה: ולפי זה למעשה בחולה יכול לקשור עבורו איש אחר גם בשל יד כשלוחו, ועל ידי אשה גם לשיטת ר"ת שאשה לא תקשור, אולי רק החלק דמעשה הקשירה לא קיים, שיש מצוה במעשה הקשירה בשל יד אבל י"ל שאכתי יש מצוה מה שמונחין בזרועו וזה מתקיים גם בנעשה הקשירה ע"י אשה וצ"ע בזה, ולפי זה להמצוה בשל יד במעשה הקשירה לר"ת אפשר שלא מועיל כשאשה קושרת שלא שייכת להמצוה, וכמו שבהג"מ מצדד כן, אבל להלכה לא קי"ל כר"ת דיחידאה היא (וכמ"ש בביה"ל ר"ס י"ד), ולכן בחולה כשאינן עצה יש להקל לקשור ע"י אשתו, ואם ממשמש להזיזם למקומם בודאי מועיל, אבל לכתחילה נראה שטוב לדקדק שאשה לא תקשור לו תפילין של יד.

ולענין ברכה כשאחר מניח לו נראה שנשאר הנוסח להניח, וכעין זה במחבר א"ח סימן ח. (ס"ק ו') ולהלן ס"ס קנ"ט דלא משנין הנוסח ע"ש, וכ"ש כאן נראה שיברך בשל יד להניח ולא ישנה.

יוצא מדברינו שאם אינו יכול לקשור בעצמו תפילין של יד איש אחר יכול לקשור עבורו, וראוי לא לבקש אשה לקשור לו אם אפשר באיש, אבל כשאינן ברירה מועיל באשה שלעיקר המצוה ודאי מועיל, ורק לענף דקשירה אולי צריך איש, ובאי אפשר מוקמינן כדינו, ולהלכה לא קי"ל כר"ת, וכמ"ש, או אם ממשמש בודאי מועיל לכ"ע.

טלית קטן - גיל חינוך

שאלה: ילד קטן שהגיע לגיל חינוך ציצית, אמנם חוטי הציצית נקרעים תדיר מחמת השתובבותו. האם מ"מ צריך להקפיד כל הזמן שילך בטלית עם חוטים כשרים, או שהעיקר ששמים עליו טלית קטן לחינוך עניין המצוה, אף שאינו כשר ממש?

תשובה: מפשטות הפוסקים מובן, שילד שהגיע לגיל חינוך צריך להלבישו בטלית קטן כשרה. אמנם בנידון דידן מצד הטורח, אפשר שיש להקל כל עוד יש שיטות בהלכה הפסוקה - שמכשירים אורך חוטים אלו. (ועל דרך מה שמובא ב'סידור אדה"ז' לגבי שיעור הטלית עצמה, שמקילים לגבי קטן כהפוסקים שזה 'אמה על אמה' בלבד).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן יז סעיף ג: קטן היודע להתעטף, אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו. הגה: ודוקא כשיודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחריו (הגהות מיימוני פ"ג), ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש (מרדכי סוף פרק לולב הגזול).

עטרת זקנים סימן יז ס"ק ב: ויש אומרים דלענין קטן שעכשיו הוזהרו הכל לקנות לעצמן, לפיכך צריך לקנות גם לקטן בגד של ד' כנפות לחנכו, כמו לעצמו. דכל חינוך לקטן, שיהיה רגיל בקטנותו לקיים מצות ציצית, כאשר רואה מאביו. (ב"ח ד"ה קטן): שמעתי שיש מחמירין לבדוק הציצית, אפילו כשכופלין הטלית, משום דשמואל סבר [מנחות מא, א] כלי קופסה חייב בציצית, ויש פוסקים כמותו. ורי"ף [יב, א] כתב, הא דשמואל ליתא.

משנה ברורה סימן יז ס"ק ט: ליקח לו ציצית - פי' ליקח לו בגד של ד' כנפות ולהטיל בו ציצית כדי לחנכו במצות. ושיעור טליתו כתב בפמ"ג בסי' ט"ז ובדרך החיים שהוא כדי להתעטף בו ראשו ורובו שלו ומשערינן בקטן עצמו שמתעטף בו לפי גדלו ולפי קטנו ואם יש בו זה השיעור אז צריך אביו להטיל בו ציצית ולברך עמו ואם אין בו זה השיעור אין מברכין עליו.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן יז סעיף ד: קטן היודע להתעטף כגון שיודע להשליך ב' כנפות לפניו וב' כנפות לאחריו ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת קריאת שמע כמו שנוהגין אביו חייב לקנות לו טלית בת ד' כנפות ולהטיל בה ציצית כדי

לחנכו במצות (ועיין סי' כ"ד דזה אינה חובה כל כך אבל מכל מקום אביו חייב להטיל ציצית לכל בגד שיש לו ד' כנפות שהבן מתלבש בו כיון שכבר הגיע לחינוך).

וראה לקו"ש לה וירא א. עמ' 63. סוף אות ב. והערה 20: שמציין לחידושי הריטב"א מסכת סוכה דף ב עמוד ב: אמר רבי יהודה מעשה בהילני וכו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא ע"פ חכמים. מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות [צריך] לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול דהא מייתנין ראייה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגי דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב חנוך לנער על פי דרכו, וגדולה מזו אמרו במסכת עירובין (מ' ב') גבי זמן ביום הכפורים ליטעמיה לינוקא דלמא אתי למיסרך, והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מ עמוד ב: ואמר רבה: כי הוינא בי רב הונא איבעיא לן: מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים? כיון דמוזמן לזמן אתי - אמרינן, או דילמא: כיון דלא איקרו רגלים - לא אמרינן? לא הוה בידיה. כי אתאי בי רב יהודה אמר: אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן. - אמר ליה: רשות לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי - חובה מאי? - א"ל: רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין אומר זמן אלא בשלש רגלים. - מיתבי תן חלק לשבעה וגם לשמונה, רבי אליעזר אומר: שבעה - אלו שבעה ימי בראשית, שמונה - אלו שמונה ימי מילה. רבי יהושע אומר: שבעה אלו שבעה ימי פסח, שמונה - אלו שמונה ימי החג. וכשהוא אומר וגם - לרבות עצרת וראש השנה ויום הכפורים. מאי לאו לזמן? - לא, לברכה. - הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך לזמן - זמן כל שבעה מי איכא? - הא לא קשיא, דאי לא מברך האידינא - מברך למחר וליום אחרא. מכל מקום בעינן כוס? לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומר אפילו בשוק. - הא לא קשיא - דאי קלע ליה כוס. - התינח עצרת וראש השנה, יום הכפורים היכי עביד? אי מברך עליה ושתי ליה - כיון דאמר זמן קבליה עליה, ואסר ליה. דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב: מי בדלת? ואמר ליה: אין, בדילנא. - לברוך עליה ולנחיה - המברך צריך שיטעום! ליתביה לינוקא - לית הלכתא כרב אחא, דילמא אתי למסרך. - מאי הוי עלה? שדרוה רבנן לרב יימר סבא קמיה דרב חסדא במעלי יומא דריש שתא, אמרו ליה: זיל חזי היכי עביד עובדא, תא אימא לן. כי חזייה אמר ליה: דלויה לרטיבה, רפסא

ליה בדוכתיה. אייתו ליה כסא דחמרא, קדיש ואמר זמן. והלכתא: אומר זמן בראש השנה וביום הכפורים. והלכתא: זמן אומר אפילו בשוק.

הנחת תפילין 'של יד' בלבד

שאלה: אדם שה'תפילין של ראש' שלו נפסלו, ואין לו במקומו אחרות. האם יניח רק 'תפילין של יד'?

תשובה: מעיקר הדין שתי הבתים של התפילין (של יד ושל ראש) נחשבות כל אחת מצוה בפני עצמה, ולכן בנידון דידן שנמצא כעת במקום שאין לו להשיג תפילין של ראש אחרים, והם נפסלו, יניח על כל פנים את התפילין של יד, ובברכה. **מקור:** שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כו סעיף א: אם אין לו אלא תפלה אחת, מניח אותה שיש לו ומברך עליה, שכל אחת מצוה בפני עצמה. והוא הדין אם יש לו שתיהם, ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת, מניח אותה שיכול.

עטרת צבי אורח חיים סימן כו ס"ק א: אם אין לו כו'. משום דתפילין אינן מעכבין זו את זו דשתיהן שתי מצות הן, ואעפ"כ מבואר לעיל סי' כ"ה [ס"ט] שלא יפסיק ביניהם מטעם שכתבתי לעיל [ס"ק יב].

נחלת צבי אורח חיים סימן כו ס"ק א: אם אין לו כו'. פשוט הוא ריש פ' התכלת [מנחות לו ע"ב] במשנה. ומ"ש וה"ה כו'. כ"כ הרא"ש [תפילין סי' יד], ופשוט הוא שם בש"ס. וכתבו התוס' בערכין (דף ג' ע"ב ד"ה של) של יד אינה מעכבת של ראש, אף ע"ג דאמר בעלמא [מנחות לו ע"א] ולטטפת בין עיניך יהיו שנים, היינו בשעה שיניח שניהם צריך להקדים של יד.

עטרת זקנים סימן כו א [אם אין לו]. מי שאין לו אלא של יד לבד מברך שתים. מכל שכן על של ראש לבד שמברך שתים, (סמ"ג עשין כב קה, ג סמ"ק סימן קנג ספר התרומה סימן ריג ד"ה משפט הברכות לפירוש ר"ת תוספות מנחות לו, א ד"ה לא) [ב"ח ד"ה ואם].

מגן גיבורים אלף המגן סימן כו ס"ק א: תפלה אחת. כ"ה דעת כל הפוסקים דנקטינן כדהדר בי' ר"ח ואפי' באין לו נמי אין מעכבות מלבד דעת הרמב"ם ז"ל

בפירוש המשנה דמנחות דהבינו מבדבריו דיש לו הוא דאינו מעכבות הא אין לו מעכבות, ועשה"ג שכתבנו דכוונתו הוא דלכתחלה הוא דאינו מותר לו להניחם אבל אם הניח יצא ובאמת שכן ראוי ונכון שישתדל להיות לו שניהם ועיין בפרישה ובתפארת שמואל מהגאון הבה"ז בחדושו על הרא"ש בה"ק.

ביאור הלכה סימן כו סעיף א ד"ה מניח אותה שיש לו וכו' - אפילו אם היא רק של ראש לבד ולא יחוש למה שאמרו כ"ז שבין עיניך יהיו שנים וגם אפילו בעת ק"ש ותפלה מותר לו ללבוש אחת ולא יחוש למה שאומר אח"כ בעצמו בק"ש וקשרתם וגו' והוא אינו מקיים דכל זה דוקא אם יש לו שיכול להניחם משא"כ בזה. ואם הוא מצפה שיביאו לו קודם שיעבור הזמן ק"ש אם הוא איש שדרכו ללבוש תפילין רק בזמן הק"ש ותפלה והוא רוצה עתה ללבושם ולהתפלל בהם בודאי יש לו להמתין עד שיביאו לו השניה ולא יקרא ק"ש ותפילין בתפלה אחת כיון שעדיין לא עבר הזמן ק"ש אבל אם דרכו ללבוש תפילין אפילו שלא בזמן ק"ש והוא רוצה עתה ללבוש כדי שלא לבטל מצות תפילין מעליו פשוט דיכול ללבושם תיכף ולברך עליהם אך לענין לקרות בהם ק"ש נראה דיש לו להמתין עד שיביאו לו השניה.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן כו ס"ק א: מניח אותו שיש לו. כ"ה דעת כל הפוסקים דנקטינן כסברא בתרא דר"ח דאין לו ג"כ אינו מעכבת מלבד דעת הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שם שנראה מדבריו כל"ק דר"ח דדוקא יש לו אינה מעכבת אבל אין לו מעכבת ובאמת שהוא תמוה מאוד דהא מסקינן אלא מאן דלית לי' תרי מצוה חד מצוה נמי לא ליעביד ורבינו גופי' פסק בהל' תפילין פ"ד ה"ד סתם תפלה ש"ר אינה מעכבת ש"י וש"י אינה מעכבת ש"ר ולא חילק בין יש לו לאין לו, ומ"ש הב"י דתלמיד טועה כ"כ מבחוץ וכתבוהו בפנים דבנסחת הערבי ליתא הדבר קשה כתורמוס לומר דטעות נפל בכל ספרי רבינו ובפרט שהקשה שם קושיא למה נקט התנא תפלה ש"י אינה מעכבת ש"ר וכו' דמיירי ביש לו ובלולב נקט ד' מינים שבלולב מעכבות זא"ז דמיירי באין לו דאם היו מצוין כולם אינו מעכבות ולמה שינה הלשון ותירץ שם ע"ז והאיך אפשר שכל זה נעתק בטעות ועיין ברע"ב ותוי"ט שם, והנראה דבאמת צריך להבין גוף הסברא דר"ח דבתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר דאם בתחלה מסתבר לי' לגזור שמא יפשע באין לו אמאי הדר בי' לבסוף מחמת קושית המקשה אלא מאן דלית לי' תרי מצות וכו' הכי אין כח ביד חז"ל

לגזור שלא לקיים מ"ע בשביל גזירה שמא יפשע הא שב וא"ת הוא ואף דשני מצות הם כיון דענין א' להם יכולין לגזור ואם נימא דבכה"ג אין בידם לגזור דדוקא היכי דעשו סייג שלא יעבור על איסור דאורייתא הוא דיש כח ביד חז"ל לגזור אבל לגזור על מצוה אחת כדי לקיים מצוה אחרת זה לא גזרו א"כ בתחלה מאי קסבר דגזרו וגם גוף לשון הש"ס אמרו לי' אמרת א"ל לא והאיך אפשר לומר דלהד"מ הא ודאי אמרה, אך באמת י"ל דלכך ביאר רבינו ז"ל כוונה אחרת בדברי הש"ס דבאמת י"ל דלכתחלה גזרו חז"ל באין לו שלא יניח אחת מהם שמא יפשע אבל זה ודאי אם מניח א' מהם ודאי יצא ידי מצוה דאטו מאן דלית לי' תרי מצות חד מצוה נמי לא ליעבד רק לכתחלה אפשר לומר כיון דבעינן שיהי' תכופות זו לזו כמ"ש הרז"ה דכתיב והיו שיהי' הויה אחת לשתייהן גזרו חז"ל שלא להניח אחת מהן שמא יפשע ומעתה הכי אזלא סוגיות הש"ס דהם הבינו בדברי ר"ח דאמר לשון אבל אין לו מעכבות דהיינו דמעכב לגמרי שלא יצא ידי מצוה זו כלל כל שלא הניח שתיהן כשאין לו וע"ז א"ל אמרת א"ל לא אלא מאן דלית לי' היינו דבאמת לא אמר מעולם שיעכב שלא יצא ידי מצוה דהא זה ודאי דיצא כיון דשתי מצות הם ורק דהא דאמר מעכבות היינו שאין להניח לכתחלה (ולשון מעכבות נופל ע"ז ג"כ כמ"ש בהגהת סמ"ק דביש לו מעכבות וכוונתו שלכתחלה אין להניחם ועיין בב"י וכנראה שלמדו מלשון התוספתא פ"ו דמנחות תפלה ש"י וש"ר מעכבות זא"ז אם אין לו אלא אחת יניח משמע דכשיש לו שתיהן מעכבות שלא להניח לכתחלה) ולזה קאמר הש"ס ומעיקרא מאי קסבר היינו אמאי אמר מעכבות הא יצא ידי מצוה ומשני גזירה שמא יפשע ובאמת בדיעבד יצא ידי מצוה ורק לכתחלה אין להניחן גזירה שמא יפשע וז"ב ומעתה דברי רבינו מדוקדקים שכ' ומ"ש תפלה ש"י אינה מעכבת ש"ר על מנת שיהי' אצלו שתיהם וכו' אבל אם אין אצלו אלא ש"ר או ש"י אז אין מותר לו להניחם עד שיעשה האחרת שמא יטעה ויסמוך ע"ז תמיד דקדק רבינו וכו' אינו מותר לו להניחם היינו דבאמת ידי המצוה יצא כשמניח אחת אף באין לו דאטו מאן דלית לי' תרי מצות חד מצוה נמי לא ליעבד ורק דלכתחלה אין מותר לו להניחם שמא יפשע דבזה לא חזר הש"ס כלל ולכך בחבורו לענין הדין אם מעכבות זא"ז שפיר לא חילק בין יש לו לאין לו דלעולם אינן מעכבות שלא לצאת כנ"ל בישוב דברי רבינו ז"ל ודו"ק ועיין ברא"ם ז"ל סי' ה'.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן כו סעיף א: אם אין לו אלא תפלה אחת בין שהיא של יד בין שהיא של ראש מניח אותה שיש לו ומברך עליה מפני שכל אחת מצוה בפני עצמה ואין מעכבות זו את זו.

סעיף ב: והוא הדין אם יש לו שתיהן אלא שיש לו שום אונס שאינו יכול להניח רק אחת מהן מניח אותה שיכול ומברך עליה.

נטילת ידיים עם גבס

שאלה: אדם שיש לו 'גבס' על כל אורך פס ידו - עד כמעט סופי האצבעות. האם כאשר נוטל ידיו בבוקר או לסעודה, צריך ליטול מיעוט ראשי אצבעות ידיו המגולים, או שאין צורך ליטלם כלל?

תשובה: אם הגבס קרוב מאוד לראשי אצבעותיו, ואם ישפוך שם מים יש חשש שירטיב את הגבס ויקלקלו, אזי לא יטול ידו זו כלל, אלא רק ידו השניה, ומ"מ יברך "על נטילת ידיים" - (לשון רבים). ומאחר והוא אנוס, יכול לסייע באכילה גם בידו זו שלא נטלה, ועדיף שיכרכנה במפה וכיוצ"ב.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות נטילת ידיים סימן קסא סעיף א: צריך ליזהר מחציצה, שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה, כגון: צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר, ורטיה שעל בשרו, וטיט היום, וטיט היוצרים; אבל במיעוטו, שאינו מקפיד, אין לחוש. הגה: ומ"ה לא נהגו לנקר הטיט שתחת הצפרנים, לנטילה, משום דהוי כמיעוטו שאין מקפיד, כי אין מקפידים על זה לנטילה (הגהות סמ"ק והגהות אשר"י פ' אלו דברים) אבל אם היה מקפיד, הוא צריך לנקרן, וכן עיקר. ואפשר שנהגו להקל בחציצה לענין נטילה, כי יש אומרים שאין שייך חציצה לנטילה, אבל העיקר כסברא הראשונה.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן קסא ס"ק א: חוצץ בנטילה. כן הוא דעת כל הפוסקים ולמדו זאת מהא דאמרו בחולין דף ק"ו ע"ב כל דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנ"י בחולין ובתוס' שם ד"ה וכל הקשו דבתוספתא דמקואות תניא בפ"ז כל החוצץ בכלים חוצץ בנדה ובגר ובחולין אין חוצצין ותירצו דהכא איירי לאכילה והחמירו באכילה כמו בטבילה והתם מיירי בנגיעה ואיירי אף בחולין שנעשו על

טהרת תרומה דלא החמירו, ובאמת שלכאורה יש להבין דבריהם דכתבו דבנגיעה דחולין שנעשו על טהרת תרומה לא חוצץ והרי קיי"ל דחולין שנעשו על טהרת תרומה כתרומה דמי ובתרומה חוצץ ובתוס' ביומא דף ל"א ע"א ד"ה חוצץ כתבו דכל טבילת דמדרבנין בי"ח דבר חוצץ וא"כ ה"ה ידים שהם מי"ח דבר דפוסל בהו חציצה וכבר תמה בזה העצ"א ע"ש ובאמת מלבד דגוף דברי התוס' שם אינם מבוארין דבי"ח דבר חוצץ רק שהתוס' הקשו אמאי מיבעיא לי' בזה טפי מכל י"ח דבר והיינו דתיבעי לי' בכל טבילות דרבנן אי פוסל בהו חליצה וע"ז כתבו דזה גרע דאף אם נימא דשם חוצץ כאן גרע שהוא טהור גמור אבל באמת אפשר דגם בשאר י"ח דבר אין חוצצין ואף אם נימא דחוצץ וכדמסיק הש"ס גם בטבילת הנכנס לעזרה דחוצץ דכל דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון אפ"ה זה דוקא לענין כל הטבילות שתיקנו חז"ל אבל כאן כיון דלגוף אכילה דתרומה סגי בנטילה כמבואר ברמב"ם ז"ל פ"ח מאה"ט הל' ח' וא"כ הא דטובל ידיו אינו מן התקנה כלל והאיך נימא בהו דכל דתיקון כעין דאורייתא תיקנו וז"ב... והב"י כאן וביו"ד סי' קצ"ח כתב דבנטילה הקיל והדבר תמוה דמאיזה טעם מיקל כאן כיון דאמרו כל החוצץ וכו' חוצץ בנטילה וע' בש"ך שם ס"ק כ"ב שנדחק ולפמ"ש א"ש דבאמת עיקר הא דמה שלא כנגד הבשר חוצץ הוא משום דאין המים יכולין לבא למקום הציפורן והבשר והוה כבית הסתרים דבעינן ראוי לביאת מים וכיון דבנטילה דהוא דרבנן לא בעינן ראוי לביאת מים בבית הסתרים וכמ"ש ממילא אינו מעכב זז"ב ודו"ק.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות נטילת ידים סימן קסב סעיף י': מי שיש לו מכה בידו ורטיה (פי' אינגו"נטו בלע"ז) עליה, די לו שיטול שאר היד שלא במקום הרטיה; וצריך לזהר שלא יגע ברטיה, שלא יחזרו המים שעל הרטיה ויטמאו היד; או ישפוך רביעית על היד כאחד, שאז לא נטמאו המים. נוטלים מים ראשונים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע (טור).

מגן אברהם סימן קסב ס"ק יח: ורטיה עליה. קשה דהא רטיה חוצצת כמ"ש סי' קס"א וי"ל דהכא מיירי כשאינו מקפיד עלייהו (ל"ח) וב"ח תי' דהכ' מיירי שיש מכה בידו וכמ"ש הרא"ש ז"ל אף על פי שאסור לאכול במפה גזרה שמא יגע שאני הכא דליכא למיחש שיגע בבשרו שתחת הרטיה שאין מסירו מחמת כאב המכה ע"כ

ולעיל מיירי שיש לו מיחוש בעלמא ויש לחוש שיסיר הרטי' ויגע באוכלין וצריך ליטול תחת הרטי' ואיכא חציצה עכ"ל וכן נרא' עיקר.

משנה ברורה סימן קסב ס"ק סח: די לו וכו' - מיירי שאינו יכול להסירה מחמת כאב המכה וכמו שכתבנו שם לעיל במ"ב סק"ה עי"ש ולכך די לו ואין זו נטילה לחצאין כיון שאינו יכול ליטול חציה השני דומה למי שנקטע אצבעו שנוטל שאר היד.

עולת תמיד סימן קסב ס"ק ז: די לו שיטול וכו'. הטעם דכיון דאינו יכול ליטול חצי השני במקום המכה דומה כאילו נקטעה ידו קצת, ולא דמי לנוטל לחצאין שלא עלתה לו נטילה.

עטרת צבי אורח חיים סימן קסב ס"ק ח: די לו שיטול שאר היד. ואעפ"י שאין נטילת ידים לחצאין כדלעיל סעיף ג', הני מילי כשנוטל חצי היד ואח"כ חצי היד, אבל הכא שאינו יכול ליטול חצי השני לא הוי נטילה לחצאין, ודומה למי שנקטעו אצבעותיו שנוטל שאר היד. וכתב מ"ו ז"ל [ב"ח סי' קסא ס"ג] ולעיל דפסק סי' קס"א סעיף א' ורטיה שעל בשרו חוצץ, איירי בשאינו שם מכה אלא קצת מיחוש, אבל כאן איירי בשיש שם מכה ע"ש.

משנה ברורה סימן קסב ס"ק סט: שאר היד - ואם אינו יכול ליטול ידיו כלל מחמת חולי יכרוך ידיו במפה.

משנה ברורה סימן קסב ס"ק ע: שלא יגע ברטיה - צ"ל שלא יגעו המים ברטיה [פמ"ג] והיינו דכל שנשפך מים ראשונים קצת על הרטיה אין מים שניים יכולים לטהרם וחוזרים אח"כ המים שעל הרטיה על היד ומטמאים אותם וכמו בס"ח לעיל לענין צרור וקיסם וזהו שסיים המחבר שלא יחזרו וכו'.

שו"ת שבט הלוי חלק א סימן מד א: אשר שאל מי שיש לו מכה בב' ידיו, וידיו חבושות עד פרקי אצבעותיו, והאצבעות עצמם הם בלא תחבושות איך ינהג לענין נט"י, פשוט בעיני דמוטב לסמוך על שיטת המקילין סו"ס קס"א דשיעור נטילה מעיקר הדין רק עד מקום הנ"ל ומוטב לסמוך ע"ז מלהקל על כריכת מפה שבסימן קס"ג ע"ש ותראה.

משנה ברורה סימן קסב ס"ק עא: או ישפוך רביעית וכו' שאז לא נטמאו - ר"ל ואפילו אם יחזרו המים אח"כ אין חשש בדבר וכתבו האחרונים דעצה זו יפה יותר מאופן הראשון דא"א להזהר ולשפוך ממש סמוך למקום הרטיה ועל הרטיה לא יגיעו המים. עוד כתבו דטוב לכרוך על הרטיה אחר הנטילה כשבא לאכול בסמרטוט לבן ונקי לכסות זוהמת הרטיה. כתבו האחרונים אם נפלה הרטיה בתוך הסעודה צריך ליטול שנית כדין מפה [באופן המבואר לקמן סימן קס"ג דמותר בזה] שאם הסיר המפה אסור לאכול כן בזה.

תפילין עם גבס

שאלה: אדם שיש לו גבס על פס ידו עד כמעט סוף קשרי אצבעותיו, מה יעשה לענין

כריכות תפילין של יד?

תשובה: יניח תפילין על זרועו, והכריכות יעשה כרגיל - על הגבס, מאחר ואינן מעכבות מעיקר הדין, ואין חציצה מעכבת בהן בדיעבד. ומה שיכול לכרוך ולקשור על אצבעו האמצעית יעשה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כז סעיף ז: אעפ"י שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין, יניח תפילין כי מקום יש בזרוע להניח שתי תפילין, כי העצם הסמוך לבית השחי מחציו עד הקובד"ו הוא מקום הנחת תפילין.

מגן אברהם סימן כז ס"ק יא: מכה. ובתשו' מהר"מ ד"ק אי' מכוה וש"מ דאם המכוה גדולה פטור מתפילין עסי' ל"ח ס"ט ועמ"ש ס"א בהג"ה.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן כז ס"ק יא: עיין מ"א. מצטער ואין דעתו מיושבת פטור מתפילין כמבואר בסימן ל"ח [סעיף ט, ומ"א] אות י"א. ובמכוה גדולה שצער גדול, אין להניח אפילו נשאר מקום, ובסעיף א' [אות] א' [אות ג'] דאם המכה בכל מקום תפילין יש לומר להניח בלא ברכה בימין, יע"ש.

מחצית השקל אורח חיים סימן כז ס"ק יא: מכה כו'. ושמע מינה דאם המכוה גדולה. לאו דוקא מכוה, הוא הדין מכה. אלא נקט אורחא דמלתא דדרך מכוה להתפשט יותר ממכה: עיין סימן ל"ח. דמצטער פטור.

משנה ברורה סימן כז ס"ק כט: עד הקובד"ו - ר"ל בבשר התפוח אשר לצד הקובד"ו ולא עד הקובד"ו ממש ואם נתפשט המכה בכל בשר התפוח אשר לצד הקובד"ו יוכל לסמוך על דעת המקילין להניח בבשר התפוח אשר בחצי העליון של עצם ואם המכה גדולה ומצטער בהנחת התפילין פטור מלהניח התפילין של יד אפילו נשאר לו מקום ויניח של ראש לבד וכדלעיל בסימן כ"ו עי"ש ועיי' מה שכתבנו בסעיף ה' בס"ק י"ח.

עטרת צבי אורח חיים סימן כז ס"ק יח: עד הקובדו. דהיינו עד הקנה, דהעצם מה שבין היד לזרוע מקרי קנה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כז סעיף ח: אורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו שלשה כריכות ויקשור. ונוהגין העולם לכרוך על הזרוע ששה או שבעה כריכות. הגה: ואין לכרוך הרצועה על התיתורא כדי לחזקה על היד (מהרי"ל).

נחלת צבי אורח חיים סימן כז ס"ק ח: אורך הרצועה כו'. כן הוא לשון הרמב"ם פ"ג מה' תפילין [הי"ב], וסבר כרוב המפרשים דפירשו כילמדנו [תנחומא] סוף פ' בא, ולא כמו שפירש רש"י והביאו התוס' בפ' הקומץ (דף ל"ה ע"ב) אהא דאמרו וכמה שעוריהו ע"ש. ומ"ש ואין לכרוך כו'. כ"כ מהרי"ל [מנהגים תפילין אות ח], ועיי' בלחם חמודות [אות מד] שהשיג על בעל הלבוש.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן כז ס"ק ח: על. עיין ט"ז. יכרוך ששה או שבעה כריכות ויניח של ראש ואח"כ יכרוך שלש כריכות באצבע אמצעי, תחלה ב' כריכות בפרק התחתון וא' בפרק האמצעי. אבל באליה רבה אות ח' בשם מקור חיים [טור ברקת סימן כז סעיף יא, ג] דכריכה א' באמצעי, ואח"כ ב' כריכות בפרק התחתון. ובמ"א אות י"ב [כתב] א' בפרק העליון, י"ל לאמצעי קורא עליון.

משנה ברורה סימן כז ס"ק לא: או שבעה - ואנן נהגין שבעה [אחרונים] ועיי' בשע"ת שמסיק דאין לעשות אלו הז' כריכות רק על הזרוע דלא כקצת שנוהגים לעשות ג' כריכות על הקיבורת וד' על הזרוע.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן כז סעיף ז: יש אומרים שצריך שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לבשרו שנאמר על ירך משמע על ידו ממש בלא חציצה בינתיים וה"ה

בתפילין של ראש צריך לזוהר בדבר שלא יהא שום דבר חוץ בין תפילין לשערו ועפר או כנה מתה נקרא חציצה ולכן יש נוהגין לרחוץ מקום הנחת תפילין של ראש וכן ברצועות מה ששייך להקשירה דהיינו מה שמקיף את היד פעם אחת ומה שמקיף את הראש צריך לזוהר שלא יהיה שם שום חציצה.

ויש אומרים שאין צריך לזוהר כלל שלא יהא דבר חוץ בין תפילין לבשרו או לשערו ואף על פי שאין הלכה כדבריהם מכל מקום אדם שהוא עלול לנזילות ולא יכול לגלות ראשו שלא יזיק לו הקרירות ואם נחייב אותו להניח תפילין של ראש על ראשו ממש בלי חציצה לא יוכל להניחה כלל ויתבטל ממצות תפילין על ידי זה לכן מוטב שנתיר לו לסמוך על סברא אחרונה ויניח תפילין של ראש על כובע דק הסמוך לראש ולא יברך עליה.

אבל על כובע עבה אסור להניחה מפני שצריך להניח תפילין של ראש כנגד מקום שמוח של תינוק רופס כמו שיתבאר והמניח על גבי כובע עבה אינו מניחו נגד המקום שמוחו של תינוק רופס ואפילו המניח על גבי כובע דק צריך הוא לכסות את התפילה של ראש מפני הרואים שלא ילמדו לעשות כן אפילו בלא אונס גדול. סעיף ח: אם יש לאדם מכה במקום הנחת תפילין של יד אעפ"כ יניח תפילין של יד שלא על המכה כי מקום יש בקיבורת להניח שני תפילין ואם המכה על כל הקיבורת ומצטער להניחה על גבי המכה פטור מתפילין של יד כמ"ש בסי' ל"ח ומכל מקום אם אפשר יניח סמרטוטין על המכה ויניח התפילין של יד עליהם בלא ברכה או יניח על הבגד בלא ברכה רק שיזוהר לכסות את התפילין של יד שלא תהא נראית שנאמר והיה לך לאות לך לאות ולא לאחרים לאות.

במה דברים אמורים שצריך לכסותה כשמניחה על דבר שאין דרכו להיות לעולם מכוסה כגון בגד או סמרטוטין אבל אם מניחה על בשרו ממש א"צ לכסותה אפילו אם נקרע חלוקו וכל בגדיו במקום שכנגד תפילין של יד ואף על פי שנראית לאחרים אין בכך כלום שלא הקפידה תורה שתהא התפילין של יד מכוסה דוקא אלא אפילו אם היא נראית רק שתהא מונחת במקום שדרכו להיות תמיד מכוסה דהיינו קיבורת.

תפילין בגבס לכותב בשמאלו

שאלה: באם אדם האמור (שישנו גבס על פס ידו) עושה כל ענייניו ביד ימין, אמנם כותב ביד שמאל. האם נאמר שלמרות שבדרך כלל הולכים לעניין תפילין לפי הכתיבה, ונחשב כאיטר המניח בימינו. מ"מ כאן כיון שאינו יכול להניח כראוי וכרגיל, אזי יניח בשמאלו (כיון שרוב מעשיו בימין)?

תשובה: המנהג בפועל לעניין הנחת תפילין הוא שקובעת רק היד בה כותב, ולכן בנדון דידן יניח בימינו כרגיל (שהרי את ההנחה והקשירה על הזרוע שהיא עיקר המצוה יכול לעשות כרגיל), אף שאת הכריכות יצטרך לכרוך על הגבס.

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן כז סעיף ט: אטר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו יניח תפילין של יד בשמאלו שהיא ימין של כל אדם.

ואפילו עושה כל מעשיו בימין של כל אדם אלא שכותב בשמאלו יניח תפילין של יד בשמאלו שהיא ימין של כל אדם שנאמר וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ומדקשירה בימין מכלל דהנחת תפילין של יד על שמאל דביד שהוא כותב בה צריך לקשור את התפילין של יד על היד שכנגדו אבל אם כותב בימין של כל אדם אף על פי ששאר כל מעשיו עושה בשמאל של כל אדם ואפילו הוא כותב גם כן בשמאל כל אדם כיון דכותב גם כן בימין של כל אדם (בה הוא) צריך לקשור את התפילין של יד על היד שכנגדה ואצ"ל אם הוא שולט בשתי ידיו בשוה שהוא מניח על שמאל של כל אדם.

סעיף י: במה דברים אמורים כשנולד אטר יד אבל אם אח"כ הרגיל את עצמו לכתוב בשמאלו ושאר כל מעשיו עושה בימין אין דינו כאטר אלא מניח על שמאל כל אדם שהרי היא יד כהה שלו אבל אם הרגיל את עצמו לעשות כל מעשיו בשמאל יניח על ימין כל אדם שהרי היא יד כהה שלו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כז סעיף ו: ואטר יד ימינו, אם עושה כל מלאכתו בשמאלו, מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם. ואם שולט בשתי ידיו, מניח בשמאל כל אדם. ואם כותב בימינו, ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו, או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין, י"א שיניח תפילין ביד שתש כח, דבעינן יד

כהה, וי"א שהיד שכותב בה היא חשובה ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה. (הגה: והכי נהוג).

ביאור הלכה סימן כז סעיף ו ד"ה ואיטר יד ימינו - עיין מ"ב במש"כ ואפילו נעשה וכו' כן כתב המג"א סק"ט בשם המרדכי ואף דסיים שם דיש חולקין ע"ז מ"מ מוכח בסוף סק"י להמעייין בו לדאינא הסכים כהדרכי משה וכן פסק הדה"ח. ומה שכתבתי וכ"ש אם מן השמים וכו' כן כתב הדגול מרבבה בזה כו"ע מודים דנעשה איטר ופשוט דלסברתו ה"ה אם נקטע כף ידו הימנית נעשה בזה איטר וכמו שכתבתי בפנים וראיתי בפמ"ג בסימן תרנ"א שמסתפק בזה ומשמע דלא ברירא ליה סברת הדגמ"ר ומ"מ פשוט דנוכל לסמוך בזה על הדגמ"ר אחרי דאפילו באיטר שנעשה ע"י שהרגיל עצמו ג"כ פסק הד"מ דדינו כאיטר. ודע דלפי מה שכתבנו למעלה בנקטע שמאלו ולא נשאר לו כ"א הקיבורת דמעיקר הדין חייב להניח עליה תפילין ה"ה בנקטע יד ימינו ולא נשאר לו כ"א הקיבורת חייב להניח עתה עליה תפילין דעתה אחר שהרגיל עצמו לעשות בשמאל הימין נעשה שמאל.

נחלת צבי אורח חיים סימן כז ס"ק ו: איטר כו'. פשוט הוא בפ' הקומץ (דף ל"ז ע"א). ומ"ש יש אומרים שיניח תפילין כו'. כן הוא דעת בעל התרומות [סיריג] והביאו הרא"ש [תפילין סי' יח]. ומ"ש ויש אומרים כו'. כן הוא דעת רבינו יחיאל [מפריז] והביאו הטור, והסכים הר"ב הג"ה לדעת ויש אומרים, לפי שכן הוא דעת הסמ"ק [סי' קנג הגה אות ח] והאחרונים.

ביאור הלכה סימן כז סעיף ו ד"ה מניח בשמאלו - עי' במ"ב בשם חוט השני ועיין בשע"ת שכתב דמדברי בעל העיטור שהובא בב"י בסל' תרנ"א נראה דס"ל דיצא ודבריו אין מחוורין דכונת הבעל העיטור מש"כ שם דלא גרע מתפילין ר"ל אחרי דבתפילין דינא הכי דמניחן בשמאלו שהוא ימין כל אדם עכ"פ לענין לולב בדיעבד יצא בזה אבל בתפילין גופא בודאי אם היפך והניח בימינו שהוא שמאל כל אדם אפילו בדיעבד לא יצא דבאיטר שמאל דידיה הוי כימין כל אדם אח"כ מצאתי בחוט השני שמבאר כן דברי בעהע"ט בראיות כמו שכתבנו.

עטרת צבי אורח חיים סימן כז ס"ק יז: ואם כותב בימינו. משום דהדעת זו סובר דלימוד בא שצריך להניח על יד השמאל מידכה יד כהה, לכן לעולם אזלינן אחר היד

כהה ולא אחר הכתב, ולדעת ויש אומרים בא הלימוד מוקשרתם וכתבתם ולעולם אזלינן אחר הכתיבה. ועיין מ"ש מ"ו ז"ל [ב"ח ס"ב]:

ביאור הלכה סימן כז סעיף ו ד"ה והכי נהוג - עיין במ"א שכתב דלדעה זו אפילו אם הוא שולט בשתי ידיו בכתיבה מניח בשמאל כל אדם אף ששאר כל מעשיו עושה בשמאלו ועיין עוד שם שהביא דעת הב"ח שחולק וסובר דדוקא אם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו שבזה נחשב כשולט בשתי ידיו אבל אם כותב בשמאלו ושאר מלאכתו עושה בימינו יניח בשמאל של כל אדם אך המ"א מסיים עליו שאנו אין לנו אלא פסק השו"ע וכן סתמו כהמ"א הרבה מאחרונים שאחריו אך הארה"ח החזיק בדעת הב"ח להלכה והגר"א בביאורו החזיק לגמרי כדעה הראשונה דלא אזלינן כלל בתר כתיבה וא"כ אם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל יניח בימין אך מ"מ נלענ"ד דנוכל להמליץ על העולם דנוהגין כהלכה אליבא דכו"ע ומנהגן של ישראל תורה היא דנ"ל דאפילו לדעה הראשונה ה"מ דביד שכותב בה אין יכול לעשות פעולות האחרות אבל אם באותו יד יכול ג"כ לעשות פעולות האחרות רק שנקל לו לעשות בהיד השני מקרי שולט בשתי ידיו לכו"ע כיון דבהיד השני אינו יכול לכתוב כלל וכל יד יש לה מעלה בפני עצמה ואין זה דומה למה שכתבנו במ"ב סקכ"ה ד"ה שולט. ולמדתי דבר זה מתורתו של הרב שערי תשובה לקמן בסימן תרנ"א לענין לולב ששם אין לכתיבה שום מעלה לכו"ע רק כסתם פעולה יחידית וכמו בכאן לדעה ראשונה לענין תפילין ואפ"ה כתב שם דזה מיקרי שולט בשתי ידיו מחמת סברא זו וא"כ ה"ה הכא אפי' לדעה הראשונה ולהגר"א שהולך בשיטתם אם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאל מחמת שנקל לו יניח התפילין בשמאל כל אדם כנלענ"ד.

תפילין על יד קטועה ל"ע

שאלה: אדם שהוא ימני, וידו השמאלית קטועה ר"ל - מעט למעלה מכף ידו, אך שאר אורך 'קנה ידו' והזרוע שלמים. האם יניח על יד ימין השלימה לגמרי, או על מה שנשאר מידו הקטועה?

תשובה: להכרעת המשנה ברורה, כיון שנשאר מידו השמאלית - את מקום הזרוע, אזי יניח שם את התפילין, ולא על ידו השלימה. ולשיטת שו"ע אדה"ז (ע"פ פסקי שו"ת צמח צדק) - יניח על ידו השמאלית השלימה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כז סעיף א: מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל, בבשר התפוח שבעצם שבין הקובד"ו ובית השחי, ויטה התפלה מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף זרועו למטה יהיו כנגד לבו, ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך (דברים ו, 1). הגה: וצריך להניח בראש העצם הסמוך לקובד"ו, אבל לא בחצי העצם שסמוך לשחי (סמ"ק). (גידם שאין לו יד רק זרוע, יניח בלא ברכה) (תוספות פרק הקומץ כתבו דגידם חייב ובא"ז כתב דפטור).

משנה ברורה סימן כז: (1) בלי ברכה - עיין בביאור הלכה. ואם אין לו יד שמאל כלל או אפילו קצה הזרוע שלמעלה ממקום הקיבורת נשאר ומקום הקיבורת אין לו כלל פטור מלהניח הש"י אף בימין ויש מחמירין בזה. וכ"ז שנעשה גידם בשמאל שהוא מקום הנחת התפילין אבל אם נעשה גידם בימין אפילו נקטע לו כל היד חייב בתפילין ויבקש לאחרים שיניחוהו עליו.

ביאור הלכה סימן כז סעיף ו * ואיטר יד ימינו - עיין מ"ב במש"כ ואפילו נעשה וכו' כן כתב המג"א סק"ט בשם המרדכי ואף דסיים שם דיש חולקין ע"ז מ"מ מוכח בסוף סק"י להמעין בו דלדינא הסכים כהדרכי משה וכן פסק הדה"ח. ומה שכתבתי וכ"ש אם מן השמים וכו' כן כתב הדגול מרבבה דבזה כו"ע מודים דנעשה איטר ופשוט דלסברתו ה"ה אם נקטע כף ידו הימנית נעשה בזה איטר וכמו שכתבתי בפנים וראיתי בפמ"ג בסימן תרנ"א שמסתפק בזה ומשמע דלא ברירא ליה סברת הדגמ"ר ומ"מ פשוט דנוכל לסמוך בזה על הדגמ"ר אחרי דאפילו באיטר שנעשה ע"י שהרגיל עצמו ג"כ פסק הד"מ דדינו כאיטר. ודע דלפי מה שכתבנו למעלה בנקטע שמאלו ולא נשאר לו כ"א הקיבורת דמעיקר הדין חייב להניח עליה תפילין ה"ה בנקטע יד ימינו ולא נשאר לו כ"א הקיבורת חייב להניח עתה עליה תפילין דעתה אחר שהרגיל עצמו לעשות בשמאל הימין נעשה שמאל.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן כז סעיף ג: מי שנקטעה ידו השמאלית למעלה מן הקיבורת אין צריך להניח תפילין בימינו אבל אם נקטעה למטה מן הקיבורת

יש אומרים דחייב להניח תפילין של יד על הקיבורת (של שמאל) (והמ"א פסק של ימינו).

ויש אומרים כיון שאמרה תורה על ירך למעלה מן היד דהיינו קיבורת וזה אין לו יד לכן הוא פטור מן התפילין של יד.

ולענין הלכה יש להחמיר בדברי תורה ולכן יניח בלא ברכה.

שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן יז: ב (ו) בזה אבוא אל התורה שבעל פה, והיינו להקושיא והסתירה שמצא כבו' בחכמת עיונו במשנ"ב ה' תפילין סימן כ"ז, והראה באצבע שהמשנ"ב סותר את עצמו בין מ"ש בסק"ו לבין מ"ש בס"ק כ"ב.

והנה מודה אני כי בעייני כעת שוב בזה בהיותי בביתי בע"ה נוכחתי לדעת שהתימא היא יותר חזקה ובולטת ממה שחשבתי מראש ופלפלנו בכה וכה.

ובחיפושי מצאתי בספר שו"ת ארץ צבי (פראמער) סי' ח' בקטע הראשון שמפרש ג"כ בפשטות שכוונת המשנ"ב בסק"ו הוא שבגידם בימינו לכו"ע מניח בשמאל ידיה, ומתפלא על כן על המ"ב על ציינו בשעה"צ המקור לזה מאחרונים, כי לא ידע על איזה אחרונים כוונתו [ולהלן בדבריו סותר הארץ צבי גם מ"ש עוד בשעה"צ שכן משמע גם מרש"י במנחות, וכותב, שלדעתו אין כל ראי' משם ע"ש, אך לפלא על הא"צ שלא הזכיר גם מהסתירה שהמשנ"ב סותר גם א"ע ממ"ש להלן בס"ק כ"ב, כפי שכבו' שואל בצדק, וזהו למרות שהארץ צבי להלן בדבריו מביא את הדגמ"ר אשר המשנ"ב בס"ק כ"ב ובביאו"ה בונה את פסקו שם על דבריו יעו"ש].

(ז) וכבר עלה בדעתי לפרש דברי המשנ"ב ולומר שגם בסק"ו ג"כ כוונתו במ"ש שיניחוהו עליו, דהיינו שיניחוהו /שיניחוהו/ על יד ימין, וז"ש שיבקש מאחרים שיניחוהו הוא מפני שהוא בעצמו יקשה לו בדרך כלל ביד שמאל ידיה לעשות זאת בגלל דיד כהה היא,

אלא דפירוש זה נראה לכאורה כדחוק להעמיס כן בכוונת דבריו.

(ח) לכן נראה לי לפרש וליישב דברי המשנ"ב בכזאת, והוא, דז"ש בסק"ו שיבקש מאחרים שיניחוהו מוסב זה רק על סיפא דדבריו ולא על הרישא, והיינו רק עמ"ש אפי' נקטע לו כל היד, ולא גם על הרישא בנעשה גידם בימין ולא על כל היד, כי בכה"ג דרישא שפיר מניח על יד ימין על מקום הקיבורת שנשאר לו, ובדומה למה

שפסק בדיוק בס"ק כ"ב בביאו"ה, וזה שסתם המשנ"ב את דבריו בכאן בסק"ו הוא מפני שבכאן בסק"ו כל מה שבא לאשמיענו הוא זה דבנעשה גידם בימין דינו שונה מהיכא שנעשה גידם בשמאל, דבשמאל יש מחלוקת הפוסקים אם בכלל מחויב אז להניח את השל יד, כפי שמביא המשנ"ב לפני זה בדבריו, ואלו בנעשה גידם בימין כו"ע מודים שחייב גם בשל יד, אבל באיזה יד צריך להניח לזה לא נחית לפרש בכאן וסמך א"ע על מה שיבאר מזה לאחר מיכן בס"ק כ"ב באשר שם מקומו כי בשו"ע / או"ח סי' כ"ז / בסעי' ו' שם הוא שהמדובר בדינא דאיטר יד ימינו ובהיכא שתש כח ימין ולכן ביאר שם באר היטב שצריך להניח על יד ימין הרצוצה, וכן באם נקטע לו כף היד הימנית, ובהסתמך עמ"ש בבאו"ה שם שכך יוצא עפ"י הדגול מרבבה דבנקטע יד ימינו ולא נשאר לו כי אם הקיבורת חייב להניח עתה עליה תפילין כי הימין נעשה שמאל, וזה נכון בביאור כוונת המשנ"ב.

(ט) ולבסוף לא אמנע מלהזכיר גם זאת, כי ביסודה של זאת ההלכה בנעשה גידם בימין ונשאר לו זרוע, איך שיש לפסוק בזה למעשה, ישנה מבוכה גדולה בזה בין הפוסקים יעוין בפרמ"ג או"ח סי' תרנ"א בא"א סק"י, בספר פתחי עולם על או"ח סי' כ"ז סק"ד, בשו"ת עולת יצחק (ציוני) סי' א' ושו"ת ארץ צבי שם סימנים ח' ט', ועוד, יעו"ש.

ובספר חיי עולם (טויבש) על או"ח סי' כ"ז סק"ג מורה להלכה בלי פקפוק (ולא כאחרים המפקפקים ומהססים) דבגידם ביד ימין ויש לו זרוע מניח בימין כי הוי אז יד ימינו יד כהה, ואף דישראל לו יד שמאל שהא כהה דעלמא אזלינן בתר דידיה כמו באיטר עיין שם, והוה מזה סייעתא נוספת להכרעת המשנ"ב בזה בס"ק כ"ב וביאור הלכה שם וכן"ל ואכמ"ל יותר.

טעימה לפני התפילה

שאלה: אדם ששותה קפה בבוקר לפני התפילה, האם ישנו חיוב לומר לפני כן ברכות השחר וקריאת שמע, או שאין צריך לכך?

תשובה: מעיקר הדין ישנו איסור לאכול ולשתות (חוץ ממים) לפני התפילה. אך הקילו הפוסקים לשתות קפה (אף עם חלב וסוכר) לפני התפילה. אמנם גם בזה

יקדים לומר קריאת שמע (וממילא צריך להקדים גם ברכות התורה), וכמו"כ יאמר גם שאר ברכות השחר, בכדי שיחשב שקיבל מלכות שמים ואמר מקצת בשבח המקום - לפני ששתה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן פט סעיף ג: אסור לו להתעסק בצרכיו, או לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת י"ח. (ויש מקילין, לאחר שאמרו מקצת ברכות, קודם שאמרו ברוך שאמר, וטוב להחמיר בזה), (תרומת הדשן סי' י"ח) ולא לאכול ולא לשתות, אבל מים מותר לשתות קודם תפלה, בין בחול ובין בשבת וי"ט. וכן אוכלים ומשקין לרפואה, מותר.

ערוך השולחן אורח חיים סימן פט סעיף כג: אסור לאכול או לשתות קודם התפלה וכך אמרו חז"ל [י:] לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם וכל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך אמר הקדוש ברוך הוא לאחר שנתגאה זה קיבל עליו מלכות שמים וכתבו הטור והש"ע דמים מותר לשתות קודם התפלה דמים לא שייך גאווה ומותר בין בחול ובין בשבת ויו"ט דאע"ג דקודם קידוש אסור לטעום מ"מ קודם התפלה לא חייל עליו עדיין חובת קידוש וכן עשה הרא"ש למעשה כמ"ש הטור וכ"כ בהגמ"י ועוד גדולים וטעמם דכיון שדרשו חז"ל גאיך לא שייך זה במים דאין כאן גאווה אבל מדברי הרמב"ם שכתב אסור לטעום משמע דשום טעימה אסור אבל רוב רבותינו לא ס"ל כן וכן המנהג הפשוט לשתות מים חמים עם עשב שקורין טה קודם התפלה וע"פ רוב מועיל לנקיות כידוע ויש שאסרו לשתות עם צוקע"ר ואיני יודע הטעם דאטו שם אכילה יש בזה והרי אינה אלא להטעים את החמין קצת ויש שהתירו לשתות עם צוקר כשהצוקע"ר בפיו אבל להטילה בהחמים ולעשות מים מתוקים אסור [עבאה"ט סק"א ומ"ב] ואינו עיקר אבל עם חלב נ"ל דאסור דחלב משביע ועוד דבא מדם דדם נעכר ונעשה חלב ושייך בזה קודם שתתפללו על דמכם והעולם נוהגים היתר גם בחלב לפי שאינו בא אלא להטעים המים וגם קאו"א מותר לשתות אף על גב דנראה דקאו"א משביע מ"מ כתבו הגדולים דמותר [ע"ש בבאה"ט] ויש להסתפק אם מותר לשתות מימי סעלצ"ן או לימינא"ד כשאינו שותה לרפואה דלרפואה פשיטא שמותר כמו שיתבאר ונראה שאין חילוק בין סתם מים למים אלו.

משנה ברורה סימן פט ס"ק כב: מים מותר - דלא שייך בהו גאוה ודוקא בלא צוקער אבל עם צוקער אסור וכ"ש משקה שכר (שקורין ביער) ודאי אסור. וטיי"א וקאפ"ע מותר לשתותו קודם תפלה כדי שיוכל לכיין דעתו ולהתפלל ובפרט בהמקומות שרגילין בהם ואין מתיישב הדעת בלתם וכ"ז בלא צוקער ובלא חלב [אחרונים] והעולם נוהגין להקל לשתות עם צוקער ואפשר דכוונת האחרונים וכן הרדב"ז שכתב דעם צוקער אין לך גאוה גדולה מזו קודם התפלה רק אם נותן הצוקער בתוך הטיי"א למתקו דזהו אסור קודם התפלה אבל אם לוקח מעט צוק"ר בפיו בעת השתייה ובלתי זה אין יכול לשתות הטיי"א אין זה בכלל גאוה. היוצא מדברינו דבנתינת הצוק"ר בתוך הטיי"א או לאכול מעט מיני תרגימא בעת השתייה כדי שלא לשתות הטיי"א וקאפ"ע אליבא ריקנא אין שום צד להקל בזה קודם התפלה אם לא מי שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה. ומ"מ טוב שיאמר מתחילה עכ"פ פרשת שמע ישראל. כתב בספר פ"ת החדש דיש למנוע מלשתות הטיי"א בבוקר קודם התפלה באסיפת חברים עי"ש טעמו. ומלבד זה רגיל להסתעף מזה איסור אחר דהלא כתב הרשב"א והובא בב"י דלכך אסור לו לאדם לעסוק בחפציו קודם שיתפלל כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל וכ"כ בש"ע סוף סעיף ב' שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל והרגילין באסיפת חברים בעת שתית הטיי"א רגיל לפעמים ע"י ריבוי השיחה לעבור עי"ז גם זמן ק"ש ותפלה.

תשובות והנהגות כרך א סימן עג: במ"ב (פ"ט) מחמיר לא לשתות חלב ואפילו סוכר לא ישים בתוך הכוס, ונראה שאם שותה עם חלב וסוכר כדי שיועיל לנקיות הגוף לפני התפלה וכדי שתהא תפלתו בישוב הדעת, אין בזה אסור שזה גופא צורך התפלה, והוי כעין הא דאיתא בשו"ע [פ"ט ס"ב] דאוכלין ומשקין לרפואה מותר, ובמ"ב שם דהיינו אפילו אוכלים ומשקין טובים דשייך בהם גאוה כיון שאינו עושה משום גאוה אלא משום רפואה וה"נ כשהוא לצורך התפלה מותר וכמ"ש.

ובאמת בענינים אלו ההרגל פועל הרבה על האדם, וכשם שרעב או צמא מותר אפילו לאכול ולשתות קודם התפלה וכמבואר בש"ע, והיינו טעמא שאז אכילה הוי צורך שיוכל לכוון, כן השתייה כשרגיל בו מפריע לתפלה ולכן אין בזה אסור כשמכוון לתועלת.

ומיהו כל זה לאחר שאמר ברכת התורה וברכות השחר וק"ש על תנאי, שקיבל ע"ע מלכות שמים, ואין כאן משום "אותי השלכת אחרי גויך" שהרי מקדים קבלת עול מלכות שמים, וכן מה"ת כבר יצא בזה גם חובת תפלה, וכשם שהרמ"א הביא לענין האסור להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל שמונה עשרה, שנהגו להקל אחרי ברכות השחר, כהיום נהגו להקל בשתייה לנקיות הגוף ולישוב דעתו לתפלה שמועיל אם זהו אחרי ברכות השחר וק"ש שכבר קיבלו ע"ע עול מלכות שמים.

ולפי דברינו תלוי בכל אחד לפי טבעו, אבל ראוי עכ"פ לא ליכנס לחשש של "אותי השלכת אחרי גויך" לכן יקדים ברכת התורה וק"ש (על תנאי אם לא יוצא אח"כ) ומוסיפין ברכות השחר, ומי שהרגיל עצמו לא לטעום לפני התפלה תע"ב. (והגה"ק בעל הפרדס זצ"ל מחמיר מאד אפילו בטה עם סוכר גם קודם עה"ש ושורה עליו בזה ח"ו הסט"א, אבל כשהכוונה לנקיות הגוף ושתתיישוב דעתו נראה דלכ"ע אין קפידא).

ועיין בזה"ק פרשת ויקהל רט"ו שמחמיר מאד בענין לא תאכלו על הדם דהיינו קודם התפלה, ומדייק ב"עטרת צבי" מלשון הזוהר דאכלין בלי צלותא דמשמע שאינו מתפלל כלל אבל אם מתפלל קצת מותר והיינו כמ"ש, ובחלש פירש שודאי מותר, וכן בשו"ת "השיב משה" כתב שהשותים לנקיות ודאי מותר, וכן סיפר לי מחותני הגר"י מרגליות זצ"ל (האדמו"ר מפרמישלן) שראה אצל הגאון מטרניפל זצ"ל שהיקל בזה לשתות עם חלב וסוכר, ומיהו רבים מחמירים כהסוברים לאסור עם חלב או סוכר בתוכו, ועיין בבאר היטב סימן פ"ט ס"ק י"א בשם יד אהרן ובשדי חמד ח"ט מערכת ראש השנה סימן א' שהביא באריכות דעות הפוסקים בזה, וכל אחד נוהג כמנהגו וכל הלבבות דורשים ה'.

אכילה לפני מנחה

שאלה: האם מותר לאכול לפני תפילת מנחה?

תשובה: אם מדובר סעודת גדולה כמו סעודת נישואין או מילה, יש להחמיר להתפלל לפני הסעודה, אפילו אם זה סמוך לזמן 'מנחה גדולה'. אולם אם זה סעודה

רגילה (של פת), יכול לאכול אף סמוך לזמן 'מנחה קטנה' באם ממנה 'שומר' שיזכיר לו להתפלל. אך לטעום פירות וכיוצ"ב, או מזונות עד כביצה - מותר בכל אופן.

מקור: מבואר ברמ"א סימן רלב סעיף ב: **שנהגו** להקל כשתי הסברות, דהיינו שסעודה גדולה [נישואין ומילה] מותרת סמוך למנחה גדולה, וסעודה קטנה [של כל אדם] מותרת סמוך למנחה קטנה. ואפשר הטעם משום דעכשיו **קורין** לבית הכנסת, לא חיישינן דלמא יפשע ולא יתפלל. מיהו בסעודה גדולה **יש להחמיר** אפילו סמוך למנחה גדולה להתפלל קודם לכן.

ובסעיף ג: לטעום, דהיינו אכילת פירות, מותר. והוא הדין לאכול פת כביצה כדרך שאדם אוכל, בלא קבע, מותר.

ראה שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלת המנחה סימן רלב סעיף ב: לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה, עד שיתפלל; ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי (מקום שמעבדין שם העורות), ולא לדין ולא לאכול אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה; ואם התחיל באחת מכל אלו, אינו מפסיק אף על פי שהתחיל באיסור; והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו, אבל אם אין שהות להתפלל אח"כ, צריך להפסיק מיד; ומאימתי התחלת תספורת, משיניח סודר של ספרים על ברכיו; והתחלת מרחץ, משיפשוט לבושו העליון; והתחלת בורסקי, משיקשור בגד בין כתיפיו כדרך הבורסקים; והתחלת דין, אם היו עסוקים בו, משיתחילו בעלי דינים לטעון, ואם לא היו עסוקים בו, משיתעטפו הדיינים, ולדין משישבו אדעתא לדון; והתחלת אכילה משיטול ידיו. הגה: וי"ח וסבירא להו דסעודה קטנה מותר, ואינו אסור רק בסעודת נשואין או מילה (טור בשם ר"ת); וי"א דאפילו סעודה גדולה סמוך למ"ג שרי (בעל המאור והג"מ פ"ק דשבת); וי"א דסעודה קטנה אפי' סמוך למנחה קטנה שרי (טור בשם ר"י); ונהגו להקל כשתי הסברות, דהיינו בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה, ובסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה; ואפשר הטעם משום דעכשיו קורין לבית הכנסת, לא חיישינן דלמא יפשע ולא יתפלל (אגודה פ"ק דשבת), (וע"ל סי' פ"ט); מיהו בסעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה, ואפילו אם התחיל קודם לכן, כשמגיע מנחה קטנה והשעה עוברת, צריך לקום ולהתפלל (טור וב"י בשם הפוסקים).

סעיף ג: והא דאסור לאכול סעודה קטנה, היינו כשקובע לסעודה; אבל לטעום, דהיינו אכילת פירות, מותר. והוא הדין לאכול פת כביצה כדרך שאדם אוכל, בלא קבע, מותר.

מגן גיבורים אלף המגן סימן רלב ס"ק ה: אפי' סעודה קטנה, כן הוא דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ודעימייהו דהלכה כלישנא בתרא ועשה"ג מ"ש בביאור שטה זו בש"ס שם, ועיין מ"ש במהרי"ו בהלכות פסח סי' תל"א ובב"ח שם ובמגן אברהם כאן משם ועיין מ"ש בשה"ג מכל מקום לדינא עיקר כמ"ש מהרי"ו דאין ללמוד המתפלל בביתו אף ברגיל להתפלל בביתו, וכל זה בהגיע זמנו אבל בחצי שעה סמוך לזמנה מותר ללמוד ורק לאכול אסור, מ"א.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן רלב ס"ק א: ואפילו סעודה קטנה וכו', זהו שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל פ"ו מתפל' הלכה ה' ו' דפסקו כלישנא בתרא בשבת דף ט' ע"ב דאף בסעודה קטנה ומלאכות קטנות נמי אסור שמא ימשוך ומהטעמי' המבוא' שם הן אמת שיש להבין מה טע' יש לחוש בסעוד' קטנ' סמוך למנח' גדולה הא עדיין לא הגיע עיקר זמנה דעיקר זמן מנחה הוא מנחה קטנה כמבואר ברמב"ם וטור ש"ע כאן וא"כ ניהו דלא מקרי התחיל בהיתר כיון שכבר התחיל זמנה וכדמשמע להו לשון המשנה דמיירי בהתחיל באיסור היינו שהגיע זמנה וכמ"ש התוספות שם ד"ה ואם אבל עכ"פ א"א לקראו התחיל באיסו' ג"כ דאין זה עיקר זמנו דנימא דיקדים תפלתו כיון שאין להתפלל לכתחלה מנחה גדולה ואמאי ניחוש כל כך שמא ימשוך, ועוד הא באמת הרז"ה הקשה הא כל עיקר השקלא וטריא בש"ס שם לא הי' רק משום הך דריב"ל דאמר כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לאדם שיטעום וכו' הא אי לאו הכי הוי מוקמינן מתניתין כפשטא דסמוך למנחה קטנה הוא וכיון דאנן לא קי"ל בזה כריב"ל ממילא יהי' מותר סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה שלא להפסיק ע"ש שכן הוא דעתו ודעת הרשב"א ז"ל וניהו דמשמע לי' להרי"ף והרמב"ם ז"ל דבהא קי"ל כריב"ל דמפסיק אף בסעודה קטנה ועיין בתוספות שם ד"ה בתספורת אבל על כל פנים קשה ממנ"פ אם צריך להפסיק אז האיך ניחוש שמא ימשוך מזמן מנחה גדולה עד זמן מנחה קטנה ולא יזכור אז דאם יהיה נזכר יצטרך להפסיק סעודתו ואי אין צריך להפסיק א"כ אמאי לא מוקים למתניתין דאם התחילו אין מפסיקין במנחה קטנה לדידן וכקושי' הרז"ה אמנם נראה דזה ודאי דע"כ סובר

דמפסיקין מדלא מפרש לה במנחה קטנה ורק דסובר כמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושי דבסעודה גדולה סמוך למנחה דמפסיק היינו דוקא משהתיר חגורו אבל אם כבר התחיל לאכול אינו מפסיק והוכיח כן מדברי הש"ס דקאמר ולמ"ד חובה מטרחינין לי' והתנן אם התחילו אין מפסיקין ואמר ר"ח משיתיר חגורו ולמה לא מקשה ממשנה עצמה דקתני אין מפסיקין וע"כ דאפשר לפרש מתניתין אם התחילו לאכול ובכה"ג אין מפסיקין משא"כ משיתיר חגורו ע"ש וכיון שכן ממילא ה"ה לשטת הרי"ף וסייעתו אליבא דריב"ל דאף דמפסיקין במנחה קטנה היינו דוקא משיתיר חגורו אבל לא אם כבר התחיל לאכול ולכך שפיר גזרינן שלא יתחיל לאכול במנחה גדולה שמא ימשוך ואז אף אם יזכור בהגיע זמן מנחה קטנה לא יצטרך להפסיק כיון שכבר התחיל לאכול ועי"ז יעבור זמן מנחה ולכך אסור וזה ברור ובזה מיושב ג"כ הא דקשה טובא לדעת הרי"ף ודעימי' דפסקו כאוקימתא בתרייתא מאי מקשה הש"ס שם ולמ"ד חובה מטרחינין לי' והא תפלת המנחה דלכ"ע חובה הוא ותנן אם התחילו אין מפסיקין ומאי קושיא שאני התם בערבית דכבר הגיע זמן תפל' ערבית גמור משא"כ במנחה גדולה אף אם נימא דזה מקרי לא התחיל בהיתר אבל דוחק לומר דיפסיק בשביל חשש זה שמא ימשוך ויעבור זמן תפלה אף כשיזכור אח"כ כי בא זמנה ולפמ"ש א"ש דהוא כל עיקר הטעם דלא יתחיל התם הוא משום דאף אם יזכור אח"כ שבא זמן מנחה קטנה לא יפסיק כיון שכבר התחיל באכילה ופשיטא לי' להמקשה דכשם דהתם אינו מפסיק בהגיע זמן תפלתו לאכילה שהתחיל באיסור אף שזמנה מיעוט דתפלת מנחה קטנה זמנה קצר עד פלג המנחה מכ"ש בערבית דזמנה מרובה כל הלילה דא"צ להפסיק אף בהתיר חגורה וע"ז חידש לו התרצן דאפכא מסתבר' דבזה איכא חשש שמא יפשע משא"כ במנחה ודו"ק ולכאורה יש ראייה מול דעת הרי"ף ודעימי' מהא דאמרו בפסחים דף ק"ז סמוך למנחה גדולה תנן או סמוך למנחה קטנה תנן והרי בתוספות דף צ"ט שם ד"ה לא כתבו דע"כ מיירי שכבר התפלל דאי לא התפלל תפלת המנחה אפילו בשאר ימות השנה נמי אסור וכ"כ בשבת דף ט' ד"ה לא וא"כ האיך אפשר לומר סמוך למנחה גדולה הא ע"כ לא התפלל אז דאינו זמנה א"כ מאי אריא ע"פ הא אף בשאר ימות השנה נמי כיון דעדיין לא התפלל וכבר נתקשה בזה בשו"ת בית יעקב סי' צ"א וע"כ דסעודה קטנה סמוך למנחה גדולה שרי וא"כ שפיר יש לומר דמיירי בסמוך למנחה גדולה

ובשאר ימות השנה מות' בסעודה קטנה משא"כ בע"פ וע"ש וי"ט אסור אף סעודה קטנה כדי שיאכל לתאבון,

וראינו בתוספות בע"פ שם המרדכי שכתב ליישב קושיות התוס' הנ"ל דמיירי בסעודה קטנה דמותר לאכול קודם שיתפלל והדבר תמוה דא"כ גם בע"פ מהראוי שיהי' מותר סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה וכמו דלא גזרינן שמא ימשוך גבי תפלה בסעודה קטנה כמו כן לענין פסח ג"כ אין לחוש בסעודה קטנה דלא שייך דלמא מימשך ובאמת שהמרדכי שם הקדים סמוך למנחה טעמא מפרש בגמרא כדי שיאכל מצה לתאבון והיינו בסמוך למנחה קטנה ומשום מצה לתאבון ושפיר יש חילוק בין ע"פ לשאר ימות השנה וסובר כשטת הטור בשם ר"י הובא בהגהת רמ"א כאן אבל אכתי יקשה האיך קאמר הש"ס באיבעיא דלמא סמוך למנחה גדולה תנן הא א"א דא"כ מותר בע"פ ג"כ סעודה קטנה ולא שייך דלמא מימשך כמו בתפלה ובזה הן נסתר מחמתו מה שכתבנו לעיל ראי' לשטת התוספות ודעימי' דאכתי יקשה אמאי יהי' אסור בע"פ סמוך למנחה גדולה טפי מתפלה ומיהו אפשר לומר דיש חילוק בין פסח שהוא דאורייתא חיישינן שמא ימשך משא"כ בתפלה דרבנן וכעין דמחלק הש"ס בסוכה דף ל"ח וע' בחק יוסף ובר"י ס' תע"א אבל אכתי קשה לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל, אמנם באמ' הדבר נכון דלכאורה קשה הא דעת הרשב"ם והתוספות בפסחים דף ק' שם ד"ה אין דקי"ל כריב"ח דפוסק בע"פ הלכה כר"י בע"פ ואם כן אף בהתחיל בהיתר היינו קודם שעה עשירית מפסיק וא"כ שפיר איכא נ"מ בין ע"פ דמפסיק משא"כ בתפלה אף בסמוך למנחה קטנה אין מפסיקין אמנם התוספות לשטתייהו דכתבו בשבת שם דקי"ל כאוקימתא קמייתא דסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה אסור אבל סעודה קטנה שרי ואפ"ה בהגיע זמן מנחה קטנה צריך להפסיק וא"כ שפיר הקשו מ"ש ע"פ הא גם בשאר ימות השנה נמי פוסק בסמוך למנחה קטנה אף בסעודה קטנה ובסמוך למנחה גדולה סעודה קטנה הא והא שרי כיון דלא חיישי דלמא מימשך בתפלה וכ"ש בפסח וסעודה גדולה הא והא אסור דפשיטא דאף בע"פ דמפסיקין היינו רק מתשע שעות ולמעלה ולא משש ולמעלה ושפיר הקשו אבל לדעת הרי"ף ודעימי' שפיר יש נ"מ בין שאר ימים לע"פ דשם אין מפסיקין והכא מפסיק דלמא אתי לאמשוכי משום דלדידהו דהחשש שמא ימשוך ויש לומר דלא גזרו חז"ל בתפלה דרבנן אף להפסיק בשביל זה משא"כ בפסח

דאורייתא שפיר חיישינן שמא ימשוך ומחוייב להפסיק וכמו שהוא באמת לריב"ח ורק אנן קי"ל כשמואל דפורס מפה ומקדש אבל מתניתין אתיא כר"י ודו"ק, והנה הרא"ש כתב ורב אלפס פסק כלישנא בתרא וכו' ועוד דקאמר בגמרא אמתניתין דבמנחה לא שכיחי שכרות ואי אייתי מתניתין בסעודת כל אדם ניחא אבל בסעודה גדולה שכיחי ושכיחי ודבריו תמוהין דא"כ משמע דמסתבר לי' דלרי"ף בסעודה גדולה דשכיחי שכרות מהראוי שיפסוק והא לפי"ז יקשה לרי"ף מאי קאמר הש"ס מאימת התחלת דין הא אין נ"מ בזה כלל כיון דמתניתין מיירי בסעודה קטנה ובגמר דין וכלישנא בתרא וכמו שהקשה הרא"ש שם לעיל מיני' ולא שייך מה שתירץ דנפקא מינה לענין דאין מפסיקין הא לדידי' בגמר דין מפסיקין כמו בסעודה גדולה וכבר נתעורר בזה הב"ח אמנם לפע"ד נראה דזה ודאי דאף בהתחלת דין נמי אין מפסיקין להרי"ף בזה אינו חולק כלל על הפוסקים כמ"ש הרמב"ם ז"ל דאזיל בשטת הרי"ף רבו כאן והביא הך דמאמתי התחלת דין וכו' וע"כ לענין זה דאין מפסיקין והרא"ש לא הביא רא' לדע' הרי"ף רק מסעודה דהא הרשב"א כתב דאף לדעת הרז"ה דמותר אף סעודה גדולה והתחלת דין במנחה גדולה ובמנחה קטנה בסעודה קטנה אינו מפסיק כתב דאפשר דסעודה גדולה כסעודת נשואין וכדומה אסור אף במנחה גדולה משום שכרות עיין שם וכיון שכן שפיר מוכח מזה דמתניתין בסעודה קטנה מיירי דבזה לא שכיחי שכרות משא"כ בסעודה גדולה וזהו מצד הסברא וממילא כיון שמוכח דמתניתין מיירי בסעודה קטנה ממילא ה"ה דמיירי גם כן מגמר דין וכלישנא בתרא ואין זה ענין להך דתירץ הרא"ש דהתחלת דין הוא נ"מ לענין דאין מפסיקין דבאמת הדין כן מצד הסברא וגם בסעודה גדולה הי' הדין כן לולא דיש בו חשש בפ"ע משום שכרות וכמ"ש הרשב"א וזה ברור ובאמת שגם הטורי זהב חידש כן מדעת' דנפשי' ע"ש בס"ק ב' באורך.

אכילה לפני ערבית

שאלה: האם מותר לאכול לפני תפילת מעריב?

תשובה: אסור לאכול חצי שעה לפני צאת הכוכבים. ואם ממנה 'שומר' שיזכיר לו להתפלל, מותר. אמנם טעימה בעלמא מותרת (כפי שהוא בתפילת מנחה).

מקור: מבואר סימן רלה סעיף ב: אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית. והיינו חצי שעה לפני צאת הכוכבים. ובתניא איגרת הקודש פרק כג: כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה. ובמשנה ברורה סקי"ח: שאם ביקש מאחד שיזכירנו להתפלל ליכא אסורא להתחיל לאכול - אפילו כשכבר הגיע זמן ק"ש. ובמגן אברהם סק"ד: נראה לי דאין להחמיר בטעימה בעלמא.

ראה שולחן ערוך אורח חיים הלכות ק"ש ותפלה של ערבית סימן רלה סעיף ב: אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית, ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה, מפסיק וקורא ק"ש בלא ברכותיה וגומר סעודתו, ואח"כ קורא אותה בברכותיה ומתפלל. הגה: אבל אין צריך להפסיק לתפלה, הואיל והתחיל לאכול; אבל אם לא התחיל לאכול אף על פי שנוטל ידיו, צריך להפסיק (ר"ן פ"ק דשבת); ואם אין שהות להתפלל, מפסיק אף לתפלה (הראב"ד בהגהות פ"ג מהלכות ברכות).

משנה ברורה סימן רלה ס"ק טז: אסור להתחיל וכו' - והטעם שמא ימשך בסעודתו ופעמים ישתקע עי"ז גם בשינה וישכח לקרות שמע ואפילו לאכול קמעה אסור ומ"מ טעימה בעלמא מיני פירות או אפילו פת בכביצה שרי.

ט"ז אורח חיים סימן רלה ס"ק ג: אסור להתחיל לאכול חצי שעה כו'. זה למד מדברי רבינו יונה שמביא ב"י שכ' וז"ל בין חכמים בין ר"ג מודים דלכתחלה צריך לקרות בצ"ה תדע דהא אמרינן לקמן כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ויאמר אוכל קימע' וכו' ונמצא עובר על דברי חכמים ור"ל אפי' כשיבא מהשדה קודם זמנה אין לו לומר כיון שלא הגיע עדיין זמן ק"ש אוכל ואשתה תחלה אלא יש לו לקרות או לשנות כו' עכ"ל וע"כ כ' כאן דאסור לאכול אפילו חצי שעה קודם כמו בתפלת המנחה. ונ"ל דדין זה אינו שייך אלא לזמן שהוא עיקר ק"ש במה שקורא לחיוב לצאת דהיינו שקורא עם ברכותיה אבל מה שקורא לרוחא דמילתא דהיינו מ"ש בסמוך ס"א וכשיגיע זמן קורא ק"ש בלא ברכות בזה אין איסור לאכול דהא אמרו בזה כדי שלא יהא עובר על דברי חכמים וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ובה ודאי אינו עובר על דברי חכמים דהא כבר קרא ומתפלל עם הצבור וכו'.

שיהיה חשש לו' על הצבור שחייבים מיתה במה שהם עושים בכל יום לכתחלה אלא שזה בא לחוש ביותר (אח"כ ראיתי רס"ז) אלא דמ"מ בהגיע צ"ה יוכל לעשות כן לרוחא דמלתא ואז לא יאכל תחלה ולפי הדרך שכתבתי לקרות ב' פרשיות בק"ש שעל המטה ולכוון לצאת לרוחא דמלתא זה יותר נכון אעפ"י שאוכל ושותה תחלה כיון שיש לו זמן מוגבל לקרות קודם לשינה שאז רגיל כל אדם לקרות וע"כ לומ' כן דאל"כ תקשה לך לרש"י דיוצא בק"ש שעל המטה תיפוק ליה דהא אוכל תחלה והיאך עובר על דברי החכמים שאסרו לאכול תחלה אלא כדפריש' והא דק"ש חמיר מתפלה דק"ש דאורייתא: בגמרא אמרין שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ויאמר אוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל ואם חוטפתו שינה נמצא ישן כל הלילה כו' כדי שלא יהא עובר על דברי חכמים וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. לכאורה משמע שאין עובר אלא בעוש' שלשתן. אכילה ושתיי' ושינה אבל אין האמת כן דהא עיקר החשש מחמת חוטפתו שינה ונמצא יש איסור בשינה לחוד וא"כ גם אכילה ושתיה כל אחד לבדו אסור דשמא מתוך כך תחטפנו השינה ומ"ה אסור כאן בהתחלת אכיל' לחוד אבל מ"מ פשוט הוא דטעימת פירות מותר כמו במנחה לעיל והא דאית' מעש' בבניו של ר"ג שבאו מבית המשתה כו' וקשה היאך עברו על דברי חכמים ובגמ' משמע שהם היו ת"ח י"ל שהתחילו בהיתר קודם זמן ק"ש האכילה בבית המשתה וכ' המרדכי בפ"ק דשבת שאם התחיל לאכול משחשיכ' קודם תפילת ערבית צריך להפסיק לקרות ק"ש ואם התחיל בהיתר א"צ להפסיק וב"י מביא זה ותימה לי למה כתב כאן דחצי שעה קודם סמוך לזמן ק"ש יש איסור דהא אפי' משחשיכה קרוי זמן היתר במרדכי והר"י לא זכר אלא קודם זמנה וכן הרשב"א שמביא ב"י כת' סמוך לו קצת מלפניו ולא כתב סתם סמוך כמ"ש בתפלת מנחה סמוך למנחה אלא ודאי דכאן שזמנה ארוך אין איסור בסמוך אלא דסמוך שיעור קטן לפני הזמן וכ"ש שהתו' שמביא בית יוסף כתבו שמשעה שהגיע זמן כו' ע"כ אין להחמיר בחצי שעה כנלע"ד.

משנה ברורה סימן רלה ס"ק יז: לאכול - וכן לישן אפילו דעתו רק לישן קמעא [גמרא] וה"ה דאסור אז לעשות כל המלאכות המבוארות לעיל בסימן רל"ב ס"ב שהם דברים המביאים לידי פשיעה וכ"ש כשהגיע זמן ק"ש בודאי אסור להתחיל בהן [לבוש ופמ"ג ברל"ב ודה"ח] וא"ר מצדד להתיר בהם קודם שהגיע זמן ק"ש. מיהו ללמוד

לכו"ע שרי בסמוך לה [ואדרבה מצוה הוא וכמו שאמרו בש"ס אדם בא מן השדה בערב נכנס לביהכ"נ אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל] אבל משהגיע זמן ק"ש אסור אף ללמוד כשהוא מתפלל בביתו ביחיד ואם אמר לחבירו שאינו לומד שיזכרנו שיתפלל מותר [אחרונים].

משנה ברורה סימן רלה ס"ק יט: סמוך לזמן ק"ש - היינו סמוך לצאת הכוכבים ומשמע ממ"א דאפילו במוצאי שבת יש ליהזר שלא להתחיל אז הסעודה ועיין במ"ב רצ"ט סק"א מש"כ בזה. כתבו האחרונים הקורין ומתפללין מבעוד יום אף על גב שיש להם לחזור ולקרות ביציאת הכוכבים וכנ"ל בס"א אפ"ה מותר להם לאכול קודם שיקרא שנית שהרי עכ"פ כבר קרא ומ"מ בהגיע זמן צה"כ ממש נכון ליהזר גם בזה.

משנה ברורה סימן רלה ס"ק כ: התחיל לאכול אחר וכו' - ובתוך חצי שעה סמוך לצאת הכוכבים נמי כאחר שהגיע זמן הוא.

משנה ברורה סימן רלה ס"ק כא: מפסיק - מיד כיון דק"ש דאורייתא הוא והוא התחיל באיסור ואם התחיל בהיתר דהיינו לפני חצי שעה שסמוכה לצה"כ אפילו לק"ש אינו מפסיק כל שיש לו שהות לקרוא אחר גמר סעודתו וכנ"ל בסימן עי"ן במ"ב ס"ק כ"ג כ"ד.

מלאכה קודם התפילה

שאלה: האם מותר לאדם לשטוף כלים לפני התפילה, כאשר יש לו מניין קבוע בשעה מסויימת, ואף עושה תזכורת בפלאפון שלא יפספס את הזמן?

תשובה: בשולחן ערוך מובא ש"טוב להחמיר". אמנם בשו"ע אדה"ז משמע שעצם העסק בצרכיו לפני חפצי שמים הוא בעייתו. ובערוך השולחן כתב ש'כן עיקר לדינא'. ולפי זה לא יועיל לעשות מלאכה - אף אם אמר לפני כן ברכות השחר, ואף אם מינה "שומר". אך דוקא "להתעסק במלאכה" אסור, אולם אם עושה דבר ארעי ופשוט, כמו לשטוף כוס וכפית לצורך שתיית קפה, מותר.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן פט סעיף ג: אסור לו להתעסק בצרכיו, או לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת י"ח. (ויש מקילין, לאחר שאמרו מקצת

ברכות, קודם שאמרו ברוך שאמר, וטוב להחמיר בזה), (תרומת הדשן סי' י"ח) ולא לאכול ולא לשתות, אבל מים מותר לשתות קודם תפלה, בין בחול ובין בשבת וי"ט. וכן אוכלים ומשקין לרפואה, מותר.

בית יוסף אורח חיים סימן פט ב: וכיון שהגיע זמן תפילה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו וכו'. בפרק היה קורא (ברכות יד.) אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה מתיב רב ששת בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב (תרגומא) [תרגמה] רבי אבא במשכים לפתחו וכתבו תלמידי ה"ר יונה (ח. ד"ה ודוקא) בשם רבני פרובינציא דאפילו במשכים לפתחו אינו אסור אלא כשמזכיר לו שלום משום דשמו של הקדוש ברוך הוא שלום אבל מותר לומר לו צפרא דמרי טב כיון שאינו מזכיר לו שלום ונראה למורי הרב נר"ו שאפילו זה אינו מותר אלא כשהוצרך ללכת לראות לעסק מעסקיו או לשום ענין אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם התפילה אפילו זה הלשון אסור עכ"ל ורבינו ירוחם (נ"ג ח"ג כד ע"ג) כתב פירוש שלום כמו כריעה אבל שלום בפה מותר כמו צפרא דמרי טב וכיוצא בו ואפילו כריעה אינה אסורה אלא במשכים לפתחו אבל אם פגע בו בשום מקום או בבית הכנסת מותר וכן כתב גאון בתשובה ע"כ: ואמאי דאמרינן תו בגמרא שאסור לעשות חפציו קודם שיתפלל כתב הרשב"א (יד. ד"ה אמר) כלומר ואפילו במוצא חבירו בשוק כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל וכתב הראב"ד דהיינו שנהגו לומר צפרא דמרי טב כדי שיתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל ומפני שהוא משנה בלשון יזכור ע"כ וכן כתב בארחות חיים (תפלה סי' יד) וכתב עוד בארחות חיים (שם) ובאותן המקומות שנהגו לתת שלום איש לחבירו אחר שאומרים האל הקדוש נראה שמכאן יצא להם המנהג דעד כאן נאסרו אם לא בשינוי דברים ומכאן ואילך הותרו וכתב עוד ובתשובות דקמאי לא חשו חכמים אלא בענין כריעה אבל בלא כריעה לא חשו ונותן שלום בכל לשון שירצה בין בדרך בין בבית הכנסת ואין בכך כלום והכריעה איסור גמור אפילו בלא נתינת שלום קודם שיתפלל אבל אם התחיל לברך הברכות כיון שקיבל עליו עול מלכות שמים בברכות אין לחוש כל כך עכ"ל.

ג: ומ"ש רבינו ואסור לו להתעסק בצרכיו. (שם) אסור לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל. וכתוב בתרומת הדשן (סי' יח) שראה רבים מן המדקדקים שהיו

נמנעים ללכת לצרכיהם בשחרית עד שהיו נכנסים תחלה לבית הכנסת ואומרים שירות ותושבחות ואחר כך הולכים לעשות חפציהם והוא כתב דמפשטא דגמרא משמע דלאו שפיר קא עבדי דאתפילת שמונה עשרה שנקבעו עיקר לעבודת הקדוש ברוך הוא קפיד תלמודא להקדים אותה לעשיית חפציו.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן פט סעיף ד: אסור לאדם להתעסק בצרכיו קודם תפלת י"ח בשחר כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל ויש נוהגין להקל בזה לאחר שאמרו ברכות השחר קודם ברוך שאמר ואינו נכון וכן אסור לצאת לדרך בבקר עד שיתפלל י"ח אלא א"כ יוצא בשיירא ואינה ממתנת לו.

אשל אברהם (בוטשאטש) סימן פט סעיף ג: להתעסק בצרכיו. מה שאמרו חז"ל [ברכות יד, א] שלא לעשות מלאכה לפני תפילת שחרית, נראה שאין בזה קפידא במלאכת הדיוט או ארעי המותרת בחול המועד או המותרת על כל פנים בערב פסח, שהרי מדליקין נרות גם קודם שאומרים שום ברכה בשחרית ומוציאין אש מהאבן וכדומה, ומכל מקום צ"ע היטב.

דילוג בתפילה

שאלה: אדם שקם זמן מועט לפני סוף זמן תפילה, האם יכול להתחיל מיד תפילת שמונה עשרה, בכדי שלא יפספס זמן תפילה, או שצריך להתפלל לפי הסדר?

תשובה: מעיקר הדין עליו להתפלל מיד תפילת שמונה עשרה (ואח"כ ישלים מה שהחסיר), אמנם הרבה נוהגים ע"פ קבלה, להתפלל לפי הסדר, ובפרט מי שזה יכול לגרום לו לזלזול בעניין התפילה מזמן לזמן, שאפשר שהתרגל בכך.

מקור: ראה בשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן פט סעיף א: תפלת השחר זמנה מתחיל מעלות השחר אלא שלכתחלה מצוה להתחיל עם נץ החמה דהיינו אחר יציאתה ולא קודם לכן משום שנאמר יראוך עם שמש וגו' וראוי ליהזר בזה בימי הסליחות שרגילין להקדים קודם נץ החמה ואינו נכון אבל כדיעבד אם עבר והתפלל משעלה עמוד השחר יצא ואף לכתחלה יכול לעשות כן בשעת הדחק כמו שיתבאר. ונמשך זמנה עד סוף שלישי היום שצריך לגמור התפלה קודם שיעבור שלישי היום בין שהיום ארוך בין שהיום קצר כגון אם היום ארוך י"ח שעות מעלות השחר

עד צאת הכוכבים שלישי היום הוא ו' שעות משעלה עמוד השחר ואם הוא ט' שעות שלישינו הוא ג' שעות ולכן צריך לזוהר בחורף להשכים להתפלל בענין שיגמרו תפלת י"ח קודם שלישי היום אף על פי שכבר קראו קריאת שמע בעונתה קודם התפלה כמו שנתבאר בסי' מ"ו.

ואם טעה או עבר ולא התפלל עד אחר שלישי היום עד חצות יצא ידי חובת תפלה **אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה** ומכל מקום אין צריך להתפלל במנחה שתים לפי שגם בתשלומין שבמנחה אין לו שכר תפלה בזמנה.

ובסימן קיא סעיף א: (אף על פי שקריאת שמע וברכותיה מצוה בפני עצמה **ותפלה מצוה בפני עצמה**) צריך לסמוך ברכת גאולה לתפלה ולא יפסיק ביניהם אפילו באמן אחר גאל ישראל ולא בשום פסוק שנוהגין לומר קודם תפלת י"ח כגון פסוק כי שם ה' אקרא ודומיו חוץ מפסוק אדני שפתי תפתח שהוא חובה מתקנת חכמים ואינו חשוב הפסק שכיון שקבעוהו חכמים בתפלה נעשה מכלל התפלה וכתפלה ארוכה היא וי"א שמותר לענות אמן אחר גאל ישראל וכן נוהגין כמו שנתבאר בסי' ס"ו.

ובסעיף ד: אם עד שלא קרא קריאת שמע וברכותיה מצא צבור שמתפללין לא יתפלל עמהם תחלה ולקרות אח"כ קריאת שמע וברכותיה כמו שעושים בפסוקי דזמרה לפי שסמיכת גאולה לתפלה שחרית גדולה **מתפלה עם הצבור** (אבל בערבית תפלת הצבור גדולה מסמיכת גאולה לתפלה כמו שיתבאר בסי' רל"ו).

[אך בפשטות אי"ז גדול מתפילה בזמנה, מאחר וזהו סוכ"ס מצוה בפני עצמה וזהו זמנה].

ובסימן קכד סעיף ג: ש"ץ שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שהתפללו בלחש והוא צריך לעבור להם לפני התיבה לאלתר יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לצבור וא"צ לחזור ולהתפלל בלחש לאחרים מוציא לעצמו לא כ"ש ואין בזה משום המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה כיון שעל ידי הדחק הוא עושה כן.

וכן אם הוא שעת הדחק שאי אפשר להתפלל בלחש תחלה **כגון שירא שמא יעבור זמן התפלה** ולא יוכל לגמור כל י"ח ברכות של חזרת התפלה תוך זמן התפלה יכול להתפלל מיד בקול רם והצבור מתפללין עמו מלה במלה בלחש עד לאחר האל

הקדוש וטוב שיהיה אחד לכל הפחות שיענה אמן אחר ברכת הש"ץ אם יהיה לו שהות להתפלל אח"כ או שהתפלל כבר.

ובסימן קט סעיף ג: וכשהוא מוכרח להתחיל מיד ומתחיל עם הש"ץ כשיגיע עם הש"ץ לנקדישך או לנקדש כפי נוסח מדינות אלו יאמר עמו מלה במלה כל נוסח הקדושה כמו שהוא אומר שאין היחיד אומר קדושה בתפלתו כשהוא אומר עם הש"ץ אינו נקרא יחיד וכן יאמר עמו מלה במלה כל נוסח ברכת האל הקדוש וברכת שומע תפלה כדי שיסיים הברכה עם הש"ץ ביחד ושוב א"צ לענות אמן כמו שהש"ץ א"צ שהצבור עונים אחריו ועניית הצבור היא ג"כ על ברכות של זה וגם יכוין שכשיגיע הש"ץ למודים יגיע גם הוא למודים או להטוב שמך כדי שישחה גם הוא עם הצבור במודים ואם יכול לגמור כל התפלה עד שיגיע הש"ץ לסיום שומע תפלה יכול להתפלל בפני עצמו אחר סיום הא-ל הקדוש.

וכל זה כשמוכרח להתפלל מיד משום סמיכת גאולה לתפלה **או מפני שהשעה עוברת** אבל אם אינו מוכרח לא יתחיל עם הש"ץ ולומר עמו נוסח הקדושה לפי שלכתחלה צריך לשתוק ולשמוע נוסח הקדושה מפי הש"ץ ולענות אחריו קדוש וברוך וימלוך בלבד כמו שיתבאר בס' קכ"ה.

[וראה שערי הלכה ומנהג חלק א', עמוד קמז].

ברכת הגומל

שאלה: האם ניתן לברך ברכת הגומל, מבלי לעלות לתורה לפני כן?

תשובה: אפשר לברך ברכת הגומל גם מבלי לעלות לתורה, אמנם המנהג לברך את הברכה במעמד זמן קריאת התורה, (בין העליות או לאחר הקריאה).

מקור: ראה בשו"ע אדה"ז סדר ברכת הנהנין פרק יג סעיף ב: ארבעה צריכים להודות ולברך ברכת הגומל (כנוסח שכתוב בסידור) יורדי הים כשיעלו ממנו והולכי מדברות כשיגיעו לישוב ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים על ידי עסקי נפשות ויצא או על עסקי ממון אם היה מעונה בכבלי ברזל.

וצריך לברך ברכה זו בפני עשרה ושנים מהם תלמידי חכמים ואם אין מצויין שם תלמידי חכמים לא יניח מלברך והמברך עולה למנין העשרה ונהגו לברך בבית

הכנסת אחר קריאת התורה לפי שיש שם עשרה ואם בירך בפחות מעשרה יש אומרים שיצא וטוב לחזור ולברך בעשרה בלא שם ומלכות.

ובהלכות ברכת הפירות סימן ריט סעיף א: ארבעה צריכים להודות. יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, וסימנך: וכל החיים יודוך סלה. "חולה" "יסורים" "ים" "מדבר".

ובסעיף ג: צריך לברך ברכה זו בפני יו"ד, ותרי מנייהו רבנן, דכתיב: וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו (תהילים קז, לב), ואם לא שכחי רבנן, לא יניח מלברך; ונהגו לברך אחר קריאת התורה, לפי שיש שם עשרה; ואם בירך בפחות מעשרה, יש אומרים שיצא, ויש אומרים שלא יצא, וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות.

ובעולת תמיד סימן ריט ס"ק ג: צריך לברך ברכה זו בפני עשרה שנאמר וירוממוהו בקהל עם. רישא דקרא מיירי מהא דארבעה אלו צריכים להודות, והוא במזמור תהלים ק"ז [לב]. ומה שכתב ותרי מנייהו רבנן. דכתיב [שם] במושב זקנים מיעוט זקנים שנים, ואין נקרא זקן אלא שקנה חכמה [קדושין לב ע"ב], ודעת (הרי"ף ו) הרא"ש [סימן ג] והתוספות [נד ע"ב ד"ה ואימא] דבעינן תרי רבנן מלבד עשרה בני אדם, והוא תריסר. ונראה דאע"פ דמידי רבנן הוא, מכל מקום לכתחילה יש להדר כדי לצאת ידי כולי עלמא, וכן פסק הטור דמשום ספק עבדינן לחומרא. כתב הרמב"ם [פ"ה"ח] דצריך לברך מעומד דוקא, ואעפ"י דהב"י כתב בכסף משנה איני יודע מנא ליה להרמב"ם דין זה, מכל מקום המנהג כדברי הרמב"ם דמברכין מעומד, וגם הב"ח [ס"א] כתב קצת סמך לדברי הרמב"ם עי"ש. ומה שכתב ואם בירך פחות מעשרה יש אומרים דיצא וכו'. כן הוא דעת הטור, וסבירא ליה דלישנא דאמרינן בגמרא צריך לאודיי באנפי עשרה משמע דוקא לכתחלה. ומה שכתב ויש אומרים שלא יצא. דסבירא להו דלישנא דצריך משמע דיש חיוב בדבר. ומיהא קשיא דהא פסק ביורה דעה בסימן רע"ג סעיף ה' וזה לשונו, כל אלו הדברים דהיינו שצריך להניח בספר תורה ריוח בין אות לאות ובין כל פרשה ופרשה, היינו לכתחלה ולמצוה מן המובחר אבל לא לעכב, אף על גב דבלשון הגמרא ג"כ אתמר בלשון צריך וצ"ע, ועיין במהרי"ק שורש ק"ל.

ובמשנה ברורה סימן ריט ס"ק ו: בפני עשרה - עם בעל הנס.

ובשער הציון סימן ריט ס"ק ז: כן כתב בבאר היטב בשם פוסקים, ואף על גב שכתב דהראנ"ח חולק [ונמשכו אחריו איזה אחרונים], אף על פי כן נראה דיש להקל, וסמך לדבר, דהא כל דין דעשרה ילפינן מוירוממוהו בקהל עם, אם כן כמו גבי ברכת חתנים דילפינן גם כן לחד מאן דאמר מבמקהלות ברכו ה' [עיין כתובות דף ז'], ואפילו הכי חתנים מן המנין, וכל שכן ברכה זו דקילא, דלכמה פוסקים מספר עשרה אינו מעכב כלל דיעבד כדלקמן, וכן משמע קצת מסתימת דברי המחבר שכתב בסעיף זה, ונהגו לברך אחר קריאת התורה מפני שיש שם עשרה, ולא חלק בין שיש שם עשרה מצומצמים או לא, ועל כרחק דלא אכפת לן כל שיש שם עשרה.

ובביאור הלכה סימן ריט סעיף ג ד"ה ותרי מינייהו רבנן: עיין פמ"ג שמגמגם בדברי המחבר שהשמיט דעת התוס' דבעינן תרי רבנן לבד העשרה מאחר שהרי"ף והרמב"ם מסכימים ג"כ לשיטה זו ובאמת נמשך בשגגה אחר דברי הב"י וכבר כתב הפרישה שט"ס הוא בב"י ואדרבה הרי"ף קיים בשיטת הרמב"ם דס"ל להיפך מהתוס' וכן באשכול ובהלכות ראבי"ה [שיצא עתה לאור] העתיק ג"כ הכי ומצאתי שכבר העיר בזה המפרש לחידושי הרא"ה ע"ש ובעיקר הדבר אין תמיה כלל עליהם דידוע דכמה ראשונים סוברים דכל היכי דלא אסיק הגמרא בתויבתא לא נדחה דינא דאמורא [והתוס' אפשר דקיימי בשיטת הרשב"ם פ' חזקת הבתים נ"ב ע"ב בד"ה קשיא דלא סבר לה כהראשונים הנ"ל אח"כ מצאתי שהגר"א העיר כל זה] וי"ל גם בעניננו דמר זוטרא סובר דאין סברא להצריך ב' לבד העשרה דהיכן מצינו בכל התורה להצריך מספר י"ב אנשים ובודאי הני ב' מתוך עשרה הם. ודע עוד דלשון התוס' בזה כפי מה שהוא לפנינו הוא מקוצר ביותר ועיין באחרונים שנדחקו בהבנתו ובתוס' רבינו יהודה הלשון מבורר ביותר וז"ל אימא בי עשרה ותרי רבנן קשיא וכיון דלא איפשטא לן עבדינא לחומרא ואי ליכא יברך אפילו ליכא תרי רבנן עכ"ל ומפורש הוא ששני דברים הם והגר"א בביאורו כוון ג"כ לזה מדעתו הרחבה עי"ש.

ובביאור הלכה סעיף ג ד"ה לא שכיחי רבנן וכו': עיין בביאור הגר"א דמשמע מניה דלדעת המחבר דפסק מתחלה דאין צריך כ"א עשרה ליכא מקור לדין זה [וכן בחמד משה פקפק בזה עי"ש] ומ"מ למעשה נראה כפסק המחבר ואפשר דאף הגר"א

מודה בזה שהוא לא לעיכובא דהמעין בבה"ג יראה שלא העתיק כלל מימרא דמר זוטרא דבעינן תרי רבנן ואפשר דס"ל דמאחר דרב אשי מוטיב עלה קושיא אחר קושיא מסתמא לא חש לה כלל וס"ל דמדאמוראי קמאי כרב יהודה ואביי לא הזכירו זה כלל ס"ל דקרא אורחא דמלתא נקט דמהדר אחרי זקנים כדי שיברכו אותו וכדכתב הרמב"ם דהשומעים אומרים מי שגמלך וכו' אבל לא דדינא הכי וכמו בברכת חתנים לר"נ דיליף [כתובות ז'] מויקח בועז עשרה אנשים מזקני וגו' ודאי זקנים לאו דוקא ולא לקחם אלא כדי שיברכו אותו וכמו שמבואר שם באמת בקרא דברכו אותו [וע"כ צ"ל כן לר"נ דלא ס"ל כאידך דלקח זקנים למדרש עמוני וכו' ע"ש היטב] כמו כן הכא וכן בנוסחת הרי"ף שהיה לפני רבינו ירוחם לא הביא ג"כ הא דמר זוטרא וכן הרא"ה בהלכותיו כתב דהרי"ף לא הביא הא דמר זוטרא וכתב ע"ז ומשמע משום דבגמרא מקשינן עליה אימא וכו' עי"ש וכן כתב אחריו בשיטה מקובצת עי"ש וכמו שכתבנו ג"כ בטעם דבה"ג ולכן אף שפסקינן דבעינן תרי רבנן אעפ"כ אי לא שכיחי רבנן מסתברא שאינו מעכב מאחר שבה"ג והרי"ף [לפי גירסת הרא"ה והרי"ן] לא העתיקו כלל מימרא זו.

ובט"ז אורח חיים סימן ריט ס"ק א: ואם בירך פחות מ' כו'. כ"כ הטור מדאמרינן בגמר' וצריך לאודווי באנפי י' משמע דוקא לכתחלה עכ"ל. וכב"י אין הדיוק נראה בעיני דאדרבה משמע שיש עיכוב בדבר וכ"ד הר"י שכ' ואם אין שם י' צריך לחזור ולברך עכ"ל. וגם אני תמהתי ע"ד הטור דהא גם בעיקר חיוב ההודאה נאמר לשון צריכים דהא אמרו ד' צריכים להודות והתם לא קאי דוקא על לכתחלה דהא ודאי לא יצא כל זמן שלא הודה.

ובפרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן ריט ס"ק א: ואם. עיין ט"ז. אף על גב בגמרא ברכות נ"ד ב' ד' "צריכין" להודת אמר אביי "וצריך" עשרה, י"ל צריך יש דיעבד, אבל "וצריך" דאמר לכאורה מיותר די שיאמר אמר אביי וביו"ד, משמע לכתחלה, אין זה דיוק, דאביי לאו אהא אמרה אלא בפני עצמו. ובגמרא אמרו ותרי רבנן, וכתבו התוספות [שם ד"ה ואימא] דאף אי ליכא רבנן יברך, וכן כתב המרדכי [שם רמז ריב] והביא[ם] המחבר, ולכאורה דמשום דלא אמר "וצריך" תרי רבנן, דצריך דיעבד משמע, וזה אי אפשר, עיין ב"י [ד"ה כתב רב אלפס] כתב דעת התוספות לחומרא י"ב בעינן, ודעת הרי"ף ורא"ש [שם פט סימן ג] כן ור"מ [ברכות י, ח] וסמ"ג [עשין כז קיד,

[א] סוברים דמידי דרבנן נקטינן לקולא, ולכן השמיטו בשו"ע, ואיני יודע הא כללא כ"ל (דג') [דב'] מהג' עמודי הוראה הלכה כוותייהו, ודברי קבלה כדברי תורה דמי בספיקון, עיין מה שכתבתי במ"א [ריש הסימן] מזה. וצ"ע.

ובביאור הלכה ד"ה וי"א שלא יצא: עיין בטור דהביא ראייה מדקאמר אביי בלשון צריך משמע דהוא רק למצוה בעלמא ובבה"ג משמע דחיובא יש בזה ע"ש אמנם הרא"ה דעתו בהלכותיו כהטור ע"ש. ודע דמדברי המחצית השקל ברי"ש הסימן משמע דלדעה אחרונה אם מברך בלא עשרה הוי ברכה לבטלה דלא נתקנה כלל בלא עשרה וא"כ לדבריו כיון שהמחבר לא הכריע בפלוגתא זו א"כ ממילא אינו רשאי לברך בלא עשרה אבל דעת רע"א בחידושו דאפילו לדעה אחרונה אינו אסור לברך בלא עשרה דרך שבח והודאה דלא גרע מאדם דעלמא שמברך על חבירו ברכה זו אף על גב דלא נתחייב כלל וכמ"ש בהג"ה בס"ד וכ"ש איהו גופיה אלא דאם יזדמנו לו אח"כ עשרה צריך לברך עוד הפעם דרך חובה לדעה אחרונה ואמנם לכתחלה יש ליזהר שלא לברך בלא עשרה אפילו דרך שבח והודאה דאם יזדמן לו אח"כ עשרה לא יוכל לברך פעם שני דרך חובה דשמא קי"ל כדעה ראשונה וכבר יצא ע"ש [אכן אם כוון בהדיא שלא לצאת בהברכה אפשר דלכו"ע יכול לחזור ולברך דאפילו למ"ד מצות א"צ כוונה היינו בסתמא אבל לא בכוון בהדיא שלא לצאת ועיין].

עליה לתורה

שאלה: באם הגבאי העלה מישהו לתורה, ואותו אדם מעוניין שיתנו את העליה לאדם אחר, בטענה שהשני יותר מכובד ממנו, האם בכל זאת חייב הוא עצמו לעלות?
תשובה: אסור לאדם לסרב לעלות לתורה כאשר כבר קראוהו לעלות לתורה, ואף סכנה יש בדבר. אמנם אם יש לו סיבה מוצדקת מדוע אינו עולה, ובכלל זה אם חושב שכיבדוהו בעלייה מכובדת, וטוען שיש אדם חשוב יותר בבית הכנסת שרוצה לכבדו בעלייה זו, מותר הדבר.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלט סעיף א: במקום שנהגו שהעולה עצמו קורא בקול רם, אם לא סידר תחלה הפרשה פעמים שלש בינו לבין עצמו, לא יעלה; ובמקום שהחזן קורא הוא צריך לסדר תחלה (ב"י). משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלט סעיף א: לא יעלה - היינו אף על פי שקראוהו לעלות ואחז"ל [פרק הרואה] ג' דברים מקצרים ימיו של אדם ואחד מהן מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא הכא לא יעלה שצריך מתחלה לסדר בינו לבין עצמו ואסמכוהו חכמים אקרא דכתיב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד א: אמר רב יהודה, שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. ספר תורה לקרות ואינו קורא - דכתיב כי הוא חייד וארך ימיו. כוס של ברכה לברך ואינו מברך - דכתיב ואברכה מברכך. והמנהיג עצמו ברבנות - דאמר רבי חמא בר חנינא: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו - מפני שהנהיג עצמו ברבנות.

שו"ת תורה לשמה סימן צה: מי שקראוהו לעלות לתורה ולא עלה מחמת סיבה הכרחית אם יש בזה איסור.

שאלה: ראובן קנה המפטיר של ספר שני בפרשת המוספין ובעת שעלה המשלים שלח את השמש אצל שמעון שהיה גם הוא בבית הכנסת עם הציבור וא"ל שהוא יעלה לקרות המפטיר ושמעון לא רצה לעלות מפני שהמנהג הוא העולה למפטיר הוא עצמו קורא הפרשה של המפטיר ואין החזן קורא אותה והוא כיון שלא סידר הפרשה של המפטיר מקודם ירא לעלות פן יטעה הרבה בקריאתו ואף על פי שהסומך דרכו לסייע בלחש להקורא הוא לא סמך על זה ולכן לא עלה הוא אלא ראובן עצמו עלה ואח"כ בא שמעון לשאול אם יש בזה איזה חשש ממ"ש רז"ל בדברים המקצרים ימיו של אדם וחד מנייהו מי שקראוהו לעלות לס"ת ולא עלה דזה נמי הוי כקראוהו כי המנהג בעיר ההיא שאין החזן קורא את העולים אלא השמש הולך אצל כל אחד ואומר לו לעלות או"ד כיון שזה לא רצה לעלות מחמת סיבה לית לן בה. יוריננו ושכמ"ה.

תשובה: איתא במדרש תנחומא בפרשת יתרו והביאו בספר תניא רבתי בהלכות ס"ת מעשה ברבי עקיבא שקראו החזן ברבים לקרוא בתורה ולא רצה לעלות אמרו לו תלמידיו רבינו לא כך למדתנו כי היא חייך ואורך ימים ולמה נמנעת לעלות א"ל העבודה לא נמנעתי מלעלות אלא שלא סדרתי אותה שתיים ושלוש פעמים שאין אדם רשאי לומר דבר עד שיפשוט אותו שתיים ושלוש פעמים בינו לבין עצמו שכן מצינו בקב"ה שהוא נותן מענה לשון לכל הבריות והתורה גלויה לפניו ככתוב אחד וכשבא ליתנה לישראל כתוב בה אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואח"כ ויאמר לאדם וכן כתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה בינו לבין עצמו ואח"כ לאמר עכ"ל והדברים ק"ו לנ"ד שהרי רבי עקיבא קראו החזן ברבים וגם עוד ודאי הוא היה יודע לקרות ולא יטעה כלל אף על פי שלא סידר אותה מקודם ועכ"ז מאחר שכן הוא חוקת התורה שאין אדם רשאי לומר דבר לפני הציבור עד שיפשוט אותו ב' וג' פעמים בינו לבין עצמו לכן גם הוא לא שינה וא"כ כ"ש בנ"ד שזה האיש יודע בעצמו שודאי יטעה דהא ודאי דאין עליו שום חשש ממה שנמנע לעלות דאדרבה כך היא חובתו שצריך להימנע בכה"ג.

ומזה אנו למדין שכל הנמנע מחמת איזה סיבה הכרחית כגון שחושש בשביל איזה פסול שיש בו מחמת ישון שלו או כיוצא בזה אין בכל זה חשש משום דברי רז"ל שאמרו על הנמנע לעלות לס"ת. והיה זה שלום וא-ל-ש-די ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

מגן אברהם סימן נג כב: קודם שהסכים עליו. אבל אם נעשה שונאו לאחר שהסכים עליו אין יכול למחות אלא הש"ץ מחוייב לו' בפירוש שיסיר הקנאה מלבו ויוציאנו בתפלתו [מהרמ"פ שם] ועסי' תקפ"א: בד"מ בשם א"ז אין ש"ץ צריך להחניף לצבור במילי דשמי' וצריך להוכיחן ובשם ר"י חסיד כ' ש"ץ צ"ל אהוב לקהל שאל"כ כשקורא התוכחה סכנה היא למי שאינו אוהבו ואמר שאם הוא שונאו לא יעלה וכו' ועיי' במהרי"ל סי' ק"ב שכתב אף כשקורין אותו לא יעל' ע"ש ול"נ שיותר טוב לעלות משיכנס לעונש ועוזבי ה' יכלו [כ"ה] ול"נ דדוק' היוצ' מביה"כ בשעת קריאת התורה עליו נאמר זה אבל בין גברא לגברא מותר לצאת אלא כשקוראים אותו ואינו עולה מקצר ימיו כדאית' פ"ט דברכות.

משנה ברורה סימן קמא ס"ק יח: יכולים לקרות וכו' - פירוש מן הדין אין שום חשש איסור וע"כ אם קראוהו וכבר עלה לא ירד אך לכתחלה אין מניחים לקרות משום עין הרע.

כהן במקום לוי

שאלה: באם הגבאי העלה 'כהן במקום לוי', ולבסוף נתברר שיש לוי בבית הכנסת, האם יעלה את הלוי?

תשובה: אם רק קראוהו לעלות ועדיין הכהן לא התחיל לומר את ברכת התורה עצמה (אף אם כבר אמר 'ברכו'), יפרוש הכהן ויעלה הלוי כסדרו. אך אם כבר בירך ברכת התורה - ימשיך ויקרא בתורה.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה סעיף ו: אם נכנס הכהן לבהכ"נ אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה, אינו פוסק, אבל ברכו לא הוי התחלה, ועומד הישראל בתיבה עד שישלימו כהן ולוי ואז יקרא. אם אין כהן בבהכ"נ, קורא ישראל במקום כהן, ולא יעלה אחריו לוי. הגה: אבל ראשון יוכל לעלות; (ב"י מהרי"ל בשם ר' ירוחם נ"ב בח"ג) וכשקורין אותו, אומרים במקום כהן, שלא יטעו לומר שזהו כהן (טור).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה סעיף ו (יט) אחר שהתחיל וכו' - היינו שאמר ברוך אתה ה'.

(כ) אינו פוסק - כדי שלא תהיה ברכה לבטלה ועוד דלא נחשב פגם להכהן דיתלו שלא היו שם בשעה שקראו להישראל או שמא שגגה היא שסברו שאינו שם. ומסתברא דעולה הישראל למנין ז' וא"צ לקרות הכהן אחריו ואפילו אם היה הכהן בבהכ"נ בשעה שקראו הישראל והם טעו וסברו שאינו שם וקראו לישראל ג"כ עולה למנין ז' ואחר הישראל לא יעלה הכהן דיש לחוש לפגמו שיאמרו שאינו כהן מדקרא אחר ישראל.

(כא) לא הוי התחלה - דאין זה לבטלה דהרי ענו הקהל ביהל"ו [הגר"א] ואפ"ה חוזר הכהן ואומר ברכו [א"ד].

(כב) ועומד הישראל - כדי שלא יתבייש.

(כג) ולא יעלה אחריו לוי - דכיון דישראל קראו לפניו אם יעלה אחריו לוי יאמרו שהראשון כהן היה ואף שאמר במקום כהן כשקראוהו וכדלקמיה אפ"ה חיישינן מפני הנכנסים אח"כ שלא שמעו כשקראוהו [פרישה].

(כד) יוכל לעלות - דלא גרע מישראל ודוקא כשאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראוהו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל [אחרונים]. ולענין לקרות ללוי שלישי או רביעי במקום שקראו לישראל במקום כהן י"א דמותר ויש אוסרין ולפי המבואר לקמן בסוף סעיף י' במ"א בשם הלבוש דבמדינות אלו אין נוהגין לקרות לכהן או ללוי רק לאחרון או למפטיר אין נפקא מינה בזה.

(כה) וכשקוראין אותו - היינו בין כשקוראין ישראל במקום כהן או לוי.

ערוך השולחן אורח חיים סימן קלה סעיף יג: והנה רבינו הב"י בסעיף ו' כתב דאם אין כהן בבהכ"נ קורא ישראל במקום כהן ולא יעלה אחריו לוי עכ"ל וזהו כפי' הראשון ורבינו הרמ"א כתב על זה אבל ראשון יוכל לעלות וכו' עכ"ל ויש מי שאומר דס"ל דגם לפי' הראשון כן הוא [מג"א סק"י] ואינו כן דזהו רק לפי' השלישי ומה שלא כתב בלשון י"א משום דלפי לשון המחבר אין הכרח שאינו כן וכן דרכו בכל מקום ולפ"ז כן הלכה למעשה דראשון יעלה אבל אחר הישראל לא יעלה וכן המנהג הפשוט וכשקוראין אותו קוראין במקום כהן שלא יטעו לומר שזהו כהן [גם הט"ז בסק"ו פוסק כן וכתב דלא כהמג"א שזהו גם לפי' ראשון אך מה שתפס הט"ז דזהו לפי' שני ובמקצתו חולק הרמ"א תמיהני עליו דזהו ממש פי' השלישי שהוא פי' הרא"ש והטור וממילא דזהו רק בשוין אבל כשהישראל גדול קורא ישראל ואחריו לוי אבל אין המנהג כן ובזה תפסנו דיעה ראשונה שאין הלוי עולה אחר הישראל ודו"ק].

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה סעיף ז: אם היו כהן ולוי בבהכ"נ, וקרא הכהן וסבור שאין שם לוי והתחיל לברך ברכת התורה שנית, אין מפסיקין אותו.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלה סעיף ז: (כו) והתחיל לברך - היינו ג"כ שאמר ברוך אתה ה' אבל ברכו לכד לא הוי התחלה ועולה הלוי לברך ולקרות וכאן אין צריך הכהן להמתין לקרות אח"כ דהלא כבר קרא מתחלה [אחרונים].

ט"ז אורח חיים סימן קלה ס"ק ז: והתחיל לברך. גם כאן לא הוי ברכו התחלה. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן קלה ס"ק ז: והתחיל. עיין ט"ז. גם כאן ברכו לא הוה התחלה, ועיין אליה רבה אות [ז], וכפי הנוסחא שלפנינו אתי שפיר. ובכאן אין צריך הכהן לעמוד, כי לית ליה בושה, שכבר עלה, מה שאין כן בישראל ובא כהן שיעמוד ישראל מפני הבושה. ועיין לבוש סעיף ז', וכן כתב הנ"ץ [עטרת צבי] [ס"ק] י"א, יע"ש בזה. ועיין מ"א [אות יא] בזה.

עטרת צבי אורח חיים סימן קלה ס"ק יא: אין מפסיקין. דאין דוחין מצות לא תשא את שם ה' משום פגמו של לוי. וגם שיש לומר שלא יתלו הדבר משום פגם אלא יאמרו שלא היה בשעה שפסק הכהן, או שמא שגגה היתה שהיו סבורים שאין שם לוי. ודוקא אם התחיל הכהן לברך, אבל אם אמר ברכו לחוד מפסיק ואינו צריך לעמוד על הבימה כיון שכבר קרא.

טעות בקריאת התורה

שאלה: באם הבעל קורא טעה בקריאת התורה באיזו תיבה, והמשיך הלאה ואמר שם אלוקים שבהמשך הפסוק, מה עליו לעשות לתיקון הקריאה?

תשובה: אם הבעל קורא טעה אפילו באות אחת, עליו לחזור ולתקן הטעות ולקרוא כהוגן, אמנם אם המשיך הלאה ויש לפני"כ שם קודש, עליו לחזור לתחילת הפסוק. אמנם מעיקר הדין אין צורך לסיים את הפסוק לפני שחוזר, ויכול לחזור מיד לראש הפסוק. [ומנהג העולם לסיים את הפסוק לפני שחוזר. אמנם אם יש שם קודש' בהמשך הפסוק, אזי לא יסיים, אלא יחזור מיד לתחילת הפסוק.]

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמב סעיף א: קרא וטעה, אפילו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו. הגה: וכן דין החזן הקורא; ודוקא בשינוי שמשנתה ע"י זה הענין, אבל אם טעה בנגינת הטעם או בניקוד, אין מחזירין אותו, אבל גוערין בו (ב"י ופסקי מהרא"י סימן קפ"א).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמב סעיף א: אפילו בדקדוק אות אחת - כגון שחיסר או הוסיף איזה אות וכדומה כמו שיבואר לקמיה.

(ב) מחזירין אותו - שיקראנה בדקדוק והיינו בין כשהוא עומד עדיין בפסוק זה ובין שכבר גמר הפרשה ואפילו בירך לאחריה נמי העולה אחריו חוזר לאותו פסוק וקורא ממנו ולהלן עד סוף הפרשה ועוד שלשה פסוקים מפרשה שאחריה.

(ג) החזן הקורא - כלומר עכשיו שהחזן הוא הקורא נמי דינא הכי אף על פי שהוא אינו מברך על הקריאה דלאו בברכה תליא מילתא.

(ד) אבל אם טעה וכו' - וה"ה אם חיסר או הוסיף איזה אות במקום שאין הענין משתנה עי"ז כגון שקרא לאהרן הרן בפתח בלא אל"ף או למצרים מצריים וכדומה ונקט נגינה וניקוד משום דע"פ רוב אין הענין משתנה על ידם ובניקוד נמי אם אירע שהענין נשתנה עי"ז כגון יעשה בפת"ח קרא יעשה בציר"י או להיפוך או בחלב בחט"ף קרא בחלב בציר"י או יושב ישב וכל כיוצא בזה שהענין משתנה בודאי מחזירין אותו גם בניקוד ובספר שלחן עצי שטים הוסיף עוד דה"ה בנגינת הטעמים כשהענין משתנה עי"ז כגון שקרא משרת במקום מפסיק מחזירין אותו (ודלא כמו שאומרים ההמון שאם קרא את השם אין מחזירין בטעה בנגינה).

(ה) אין מחזירין אותו - היינו בין בחזן הקורא ובין העולה.

(ו) בו - וכתב בתשובת מהר"מ מינץ החזן צריך לחזור מתחלה הסדרא שתהא שגורה בפיו כל הדקדוקים במתגין לעיל ומלרע ימין ושמאל ויקרא במתון ולא במהירות ואולי יבליע שום אות או תיבה והביאו הא"ר:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן מ (ג) ומה ששאלני כוונת הדברים הכתובים בפ"י שערי רחמים על ס' שערי אפרים שער ג' ס"ק י"ח שכתוב בזה"ל: עיין בס' חסד לאלפים סי' רט"ו אות יו"ד שכ' אף על גב דקיי"ל דאסור לקרות חצי פסוק משום דכל פסוק דל"פ = דלא פסקיה = משה ל"פ לי' עכ"ז ש"ץ שטעה בקרה"ת באמצע פ' שמוזכר בו שם ד' יכול לחזור להתחיל הפסוק ואין פקפוק במה שקרא חצי פ' למפרע כיון שמה שחוזר אינו אלא מפני חומר מזכרת שם ד' לבטלה (חיי"א כלל ה' סי' ב') דבר גדול דיבר החכם בזה כי נמצא רבים נכשלים כשטועים לאחר קריאת שם ד' לבטלה ועפי"ד נראה תיקון נכון עכ"ל.

הנה כוונת הדברים המה פשוטים שהמדובר היכא שקרא חצי פסוק וטעה עם או בסמוך להזכרת השם באופן שצריך לחזור ולקרוא את השם ומשום כבוד השם

מזיקים לו לחזור ולקרוא מראשית הפסוק עוד לפני שמסיים הפסוק ועי"כ יוצא שלמפרע, ר"ל, בראשונה קרא רק חצי פסוק בכל זאת לא איכפת לן בזה משום כ"פ דל"פ משה אנו ל"פ, בהיות שמה שחוזר שעי"כ יוצא בכזאת למפרע אינו אלא משום חומר הזכרת שם ד' לבטלה.

אלה המה כוונת הדברים כפי שכתוב בחסל"א וכפי שהועתקו בשערי רחמים, אבל באמת במקור אשר משם לוקחו לא כך כתוב, דכפי שמציינים לוקחו הדברים מהחיי אדם כלל ה' סי' ב', ושם כתוב בזה בזה"ל: "נ"ל דמותר לומר חצי פסוק אף על פי שמזכיר את השם, ולכן אם קרא וטעה בנגינה וטעמים מותר לקרותו עוד הפעם אף על פי שאינו חוזר כל הפסוק כיון שהוא להשלים הפסוק עכ"ל. ולפי"ז הא הכוונה הפוכה מהנז"ל, והיינו, שהמכוון שבראשונה כבר הספיק לקרוא ולסיים כל הפסוק, ורוצים להחזירו בגלל טעות בנגינה וטעמים מהמקום שטעה והוא בחצי הפסוק, ופוסק החי"א דמותר להחזירו לקרוא מאותו מקום ואין מזיקים אותו לחזור בגלל כן לתחילת הפסוק ואף על פי שיוצא שבשניה הוא רק חצי פסוק. דהיינו החצי פסוק השני וגם חוזר להזכיר בו את השם, בכל זאת לא איכפת לן כיון שהוא להשלים הפסוק כפי שצריכים לקוראו בנגינה וטעמים.

ולפלא על מחבר הס' שערי רחמים שברצותו להביא מהחי"א הביא אותו במה שראה כתוב בשמו בס' חסל"א, ולא טרח לעיין בגוף דברי החי"א שבודאי היה מצוי אצלו מן הסתם ואז היה מביא משמו כפי שכתוב אצלו באמת.

למעשה נוהגים דכשיש שם השם מסיים לקרוא הפסוק כולו וחוזר לאחר מיכן לקרותו כולו שנית, אכן אם לאחר מיכן יש בהמשכו עוד שם השם, נראה דאזי יש לנהוג ככתוב בחסל"א, דהיינו להשאיר החצי פסוק שקרא ולחזור לראש לקרוא כל הפסוק מחדש כתיקונו.

החזרת ספר תורה

שאלה: הוציאו בטעות ס"ת השונה בכתב ממה שנוהגים באותו המקום - האם

אפשר להחזירו ולהוציא אחר?

תשובה: מאחר והוציאו כבר את הספר תורה ממקומו, אין להחזירו משום 'שינוי כתב' בלבד, מפני כבוד הספר תורה, אלא יש לקרוא בספר תורה שהוציאו.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמג סעיף ד: אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה, מוציאים ספר תורה אחרת, ומתחילים ממקום שנמצא הטעות, ומשלימים הקורים על אותם שקראו במוטעה; ואם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא, גומר קריאתו בספר הכשר, ומברך לאחריה, ואינו חוזר לברך לפניו. הגה: ואם כבר קראו עמו ג' פסוקים ואפשר להפסיק, פוסקים שם, ומברך אחריה ומשלימים המניין בספר תורה האחר שמוציאים (מרדכי פ"ב דמגילה) והוא דמוציאים אחר, דוקא שנמצא טעות גמור, אבל משום חסירות ויתרות אין להוציא אחר, שאין ספרי תורה שלנו מדויקים כל כך שנאמר שהאחרת יהיה יותר כשר (אגור ופסקי מהרי"א סי' פ' ורי"א ז' ומהרי"ל פסקו דאין להביא ס"ת אחרת, וב"י פסק דצריך להוציא ס"ת אחרת) לכן צריך לחלק כך; ובשעת הדחק, שאין לצבור רק ס"ת פסול ואין שם מי שיכול לתקנו, י"א דיש לקרות בו בצבור ולברך עליו (כל בו ואבודרהם), ויש פוסלים (תשובת הרשב"א תפ"ז ות

ת"ה ומיימוני פ"י מהלכות ס"ת); ואם חומש אחד שלם בלא טעות, יש להקל לקרות באותו חומש, אף על פי שיש טעות באחרים (ר"ן).

משנה ברורה סימן קמג ס"ק כז: אין להוציא אחרת - וה"ה אותיות גדולות וקטנות שנמסרו במסורה או עייני"ן הפוכות או פאי"ן כפופות וכה"ג שנמסרו במסרה לא שינוי מקרי להוציא אחרת דלא עדיף מחסרות ויתרות הנ"ל. וכן אם נמצא חסר הנקודות שיש בס"ת לפעמים כמו איה שרה אשתך דוירא וכיוצא בו שראוי להיות שם נקודות ע"פ המסורה אם נחסרו הנקודות א"צ להוציא אחרת.

שו"ת יחיה דעת חלק ו סימן נו: שאלה: אודות ספרי התורה של התימנים שיש בהם כמה שינויים מספרי התורה שלנו, האם מותר לעלות ולקרות בהם בברכה? תשובה: הנה אחד השינויים, שבפרשת נח (בראשית ט' כט) בפסוק ויהי כל ימי נח, התימנים כותבים ויהיו. ובמנחת שי שם הביא מחלוקת בזה, ושגם הרמ"ה הביא מחלוקת בזה, ונראה מדבריו שסמך יותר על המסורת הראשונה, דהיינו לכתוב ויהי, ושכן הכריע באור תורה. וכן מסקנתו שם. ע"ש. ועיי' בספר אבן ספיר (דף יג סע"ב) שכתב, שבתיקון סופרים כתיבת יד אשר שלח מרן הבית יוסף להרמ"א

(שקנאו בעבורו במאה אדומים זהב), ובספר תורה שכתב הרמ"א על פיו, נמצא באחד מהשינויים מהספרי תורה שלנו ויהיו כל ימי נח. וע"ש עוד. וע"ע בשו"ת מעיל צדקה (סי' כט). ובשו"ת נטיעה של שמחה (סי' סו). ע"ש. גם בענין השינוי בפרשת צו (ויקרא ז' כב), וידבר ה' אל משה לאמר כל חלב שור וכשב וכו', שהתימנים עושים שם פרשה פתוחה, ואצלינו אין כאן פרשה כלל. וכבר כתב מרן הכסף משנה (בפרק ח' מהלכות ספר תורה), שאף שבקצת ספרי הרמב"ם, וכן בהגהות מיימוני, איתא, שיש שם פרשה, טעות הוא, כי אין כאן פרשה כלל, וצריך להעביר הקולמוס על זה וכו'. ע"ש. והמנחת שי הביא שגם המאירי כתב כדברי הגהות מיימוני לעשות כאן פרשה, אלא שהוא עצמו כתב שבספר הרמ"ה אין כאן פרשה, ובספר אור תורה האריך בזה. ע"ש. ועיין בש"ך יורה דעה (סימן ערה סק"ו) בתשובה שם, כתב, שבדק בהרבה ספרי תורה ומצא שבכולם יש בפרשת כל חלב פרשה פתוחה, ואין ספק שנמשכו אחר דברי הגהות מיימוני בזה, אך הכסף משנה שהיה גדול בדורו השיג על הגהות מיימוני וכתב שטעות הוא ואין שם פרשה כלל, ואי איישר חילי לבטל מנהג הסופרים שנהגו לעשות פרשה כאן הייתי עושה כן, אבל כיון שכבר נהגו כך הסופרים ותפסו דברי הגהות מיימוני שהעיד גם הוא שבדק בהרבה ספרי תורה ומצא פרשה פתוחה, לפיכך אין לפסול. אבל ודאי ספר התורה שנכתבה כאן בלי פרשה כלל היא ישרה וברורה תורת ה' טהורה. ע"ש. ובספר אמת ליעקב (דף ע' סע"ב) כתב, שמצא כתוב, שהן היום נהגו הסופרים שלא לעשות פרשה, וסימן בידם חלבמו סגרו. ע"כ. וכן כתב בספר לדוד אמת (סימן טז אות ט'). ע"ש.

...ובאמת שלולא סברת הרמב"ם יקשה מאוד בדורות האלה למצוא ספר תורה כשר במלוא מובן המלה שראוי לברך עליו, כי הנסיון הורה שכמעט בכל פעם שאנו בודקים ומגיהים ספר תורה לפני שיקראו בו בצבור, אנו מוצאים בו פירוד או דיבוק חסרות ויתרות ושאר טעיות. צא ולמד ממה שכתב הגאון רבי חיים פלאג' בשו"ת לב חיים חלק ב' (סימן קעו): מעשה שבא לעירנו חכם אשכנזי ושמו מהר"ר יוסף נר"ו מגיה מומחה ובקי מאוד בחסרות ויתרות ובפרשיות פתוחות וסתומות וכו' באופן נפלא, והתחיל לבדוק ולהגיה ספרי התורה שבעירנו, ולא היה אפילו ספר תורה אחד שלא מצא בו טעיות, עד קרוב לשלשים טעיות, בחסרות ויתרות ובפרשיות פתוחות וסתומות וכו', ואפילו ספרי תורה שהוגהו מכבר על

ידי חכמים גדולים הבקיאים בהגהה, ובכל הימים היו בחזקת כשרות, מצא בהם כמה טעיות, וגם ספרי תורה שהיו מוציאים אותם מדי שנה בשנה לאמירת כל נדרי, שהמנהג לחזור ולהגיהם בכל שנה ושנה, מצא בהם כמה טעיות וכו', ולכן כל הספרים שבעיר צריכים הגהה מחדש על ידי המגיה המומחה הנ"ל, וכל עוד לא הגיה אותם אין להוציאם לקרות בהם בצבור וכו'. ע"ש. והנה אנן מה נעני אבתריה, ובפרט האידנא דשרו ספרייא למהוי כעמא דארעא, פרט ליחידי סגולה היוצאים מן הכלל. ומי מפסי שהספרי תורה שלנו אין בהם טעיות ופיסולים, ואיך נוכל לברך עליהם בבטחון מלא. אם לא בהסתמך על תשובת הרמב"ם שהיא קלורין לעינים. ובדבריו נחה שקטה כל האר"ש. ודי בזה. לכן יש להקל בנידון דידן, ורשאים להוציא ספרי התורה של התימנים לקרות בהם בצבור ובברכות התורה כנהוג. והנח להם לישראל.

הנחת תפילין בפסוקי דזמרה

שאלה: אדם ששכח את התפילין בביתו ונסע לבית הכנסת, ואין לו כח לחזור לביתו, ומעוניין לבקש תפילין מחבירו שעומד לסיים את התפילה במניין קודם. האם יכול לבנותיים להתחיל את התפילה עם המניין שלו שמתחיל כעת, וכאשר חברו יסיים, יניחם באמצע 'פסוקי דזמרה'?

תשובה: את הברכה על הטלית והתפילין יכול לומר רק לאחר ברכת ישתבח (לפני ברכת יוצר). אמנם לעניין ההנחה לא ברור מדיוק לשון הפוסקים שישנו איסור להניחם באמצע פסוקי דזמרה. ולכן המיקל להניחם בלא ברכה, יש לו על מי לסמוך, וכאשר יבוא לפני ברכת יוצר - ימשמש בהם ויברך.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נג סעיף ג: אין לברך על עטיפת ציצית, בין פסוקי דזמרה לישתבח, אלא בין ישתבח ליוצר (וע"ל סי' נ"ד סעיף ג'). הגה: מיהו הש"צ, אם לא היה לו טלית תחלה, יתעטף בציצית קודם שיתחיל ישתבח, כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח, ולא יפסיק (כל בו סי' ה'). וכן אם אין מנין בבהכ"נ, ימתין הש"צ עם ישתבח, וישתוק עד שיבא מנין, ויאמר ישתבח וקדיש (מהרי"ל).

ביאור הלכה סימן נג סעיף ג ד"ה אין לברך - עיין במ"ב במה שכ' לענין בין הפרקים הוא מחידושי רע"א בשם הלבוש ואף שלבסוף כתב דצ"ע לדינא וכן בח"א כתב טלית יניחנו בלי ברכה עד לאחר ישתבח שימשמש בו ויברך עיין בספר ברכי יוסף וכן בספר מגן גבורים שהסכימו כן לדינא כי מצאו תשובה מפורשת להרמב"ם בענין זה א"כ לפ"ז פשוט דכ"ש ברכת אשר יצר דמות לברך בין הפרקים עכ"פ ועיין בח"א שמתפק בזה ע"כ מי שהוצרך לנקביו באמצע הפרק של פסוקי דזמרה והלך ועשה צרכיו נוטל ידיו ויגמור הפרק של פסד"ז ויברך אשר יצר ויניח הטלית ולא יברך עליו וכמו שנתבאר בסימן ח' סי"ד ובמ"ב שם ויניח התפילין ויברך עליהן דכיון שאינו רשאי לילך בבהכ"ס בתפילין אידחיא ליה הברכה ראשונה וכמו שנתבאר לעיל בסימן כ"ה במ"ב ס"ק מ"ז.

משנה ברורה סימן נג ס"ק ה: אין לברך - אפילו אם לא היה לו טלית עד עתה ואף שהוא בין הפרקים מ"מ כיון שהברכה קאי על פסוקי דזמרה אין ראוי שיהא הפסק בינם לבין ברכה אחרונה דידהו דהברכה ראויה להיות סמוך להמצוה אבל מקודם לזה בפסוקי דזמרה עכ"פ בין הפרקים יניח הטלית ויברך ומכ"ש לענין תפילין דמותר לברך עליהן בין הפרקים ובפרט אם הוא ברבים ומתבייש לישב בלי טלית ותפילין.

מגן גיבורים אלף המגן סימן נג ס"ק ב: על עטיפת ציצית, ואף דלקמן סי' ס"ו התירו אם אירעו לו אונס שלא הי' לו תפילין להניחם אף בין גאולה לתפלה אפשר דשאני התם דיותר יש להחמיר להפסיק באמצע ברכה לבין סמיכת גאולה לתפלה והא דמותר שם בין הפרקים דק"ש היינו משום דצריך לתפילין בשעת ק"ש וכן ציצית משום דהקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד וכו' ועיין במ"א לעיל סי' כ"ד דגם בציצית שייך זה ואף דבתוס' ברכות דף י"ד לא משמע כן כמ"ש שם מ"מ יש בו צורך קצת אבל הכא יכול להניחם בין ישתבח ליוצר אור דקיל טפי ודו"ק.

משנה ברורה סימן נג ס"ק ו: ציצית - וה"ה לענין תפילין.

מגן גיבורים אלף המגן סימן נג ס"ק ג: בין פסוקי דזמרה, הרמב"ם ז"ל בשו"ת פאר הדור סי' קמ"ז כתב דאין שום איסור בברכה על הציצית ותפילין תוך המזמורים שאין הפסקה כזאת אסורה בין פסוקי דזמרה דאינו כתפלה וק"ש ע"ש ואף אם נימא דיש בו איסור כמבואר כאן אבל עכ"פ הבו דלא לוסף עליה דבין הפרקים

מותר, וכ"כ מהר"י בנימין הובא בגינת וורדים כלל ח' סי' נ"א, דלא כמהר"א הלוי שם סי' נ"ב ועיין בבר"י.

וראה בשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן נג סעיף ג, שאסור וכן עיקר למעשה, וז"ל: מי שלא היה לו טלית עד שהגיע לישתבח לא יברך על עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח ואין צריך לומר באמצע פסוקי דזמרה מפני שאסור להפסיק מברוך שאמר עד סוף ישתבח אפילו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסימן נ"א אלא יברך בין ישתבח ליוצר שאז מותר להפסיק לצורך מצוה כמו שיתבאר בסימן נ"ד. כמה דברים אמורים ביחיד אבל ש"ץ שלא הביאו לו טלית עד ישתבח יתעטף ויברך קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק אלא א"כ הביאו לו אחר ישתבח כמו שיתבאר בסי' נ"ד.

וכן אם אין מנין בבית הכנסת ימתין הש"ץ עם ישתבח וישתוק ולא ידבר כלום עד שיבא מנין ויאמר ישתבח וקדיש ויכול להמתין ולשהות אפילו חצי שעה שזהו שיעור כדי לגמור את כל פסוקי דזמרה מברוך שאמר עד סוף ישתבח ואף על פי כן אין צריך לחזור לראש הואיל ושהה ברצונו שלא מחמת אונס כמו שיתבאר בסי' ס"ה ובדיעבד אפילו שהה מחמת אונס כגון שלא היה המקום נקי וכיוצא בזה בענין שבקריאת שמע כיוצא בזה יש שמצריכים לחזור לראש כמו שיתבאר שם מכל מקום בפסוקי דזמרה שהם מדברי סופרים יש לסמוך על דברי המקילין שם.

החלפת שליח ציבור

שאלה: האם ניתן להחליף את החזן לסיום התפילה, לאחר עמידה וחזרת הש"ץ, לפני שאמר 'קדיש תתקבל'? (ובאופן אחר: האם החזן שאמר חזרת הש"ץ הוא זה שצריך לומר דוקא את 'קדיש תתקבל' שלאחר 'ובא לציון')?

תשובה: בשעת הצורך אפשר שיתחלף הש"ץ לאחר תפילת עמידה, ויאמר החזן המחליף את הקדיש תתקבל - על קדושת 'ובא לציון' שיש בא גם כן י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות. (אמנם במקרה כזה, יסיים ויאמר החזן הראשון לאחר חזרת הש"ץ גם 'אלוקי נצור' ו'עושה שלום', מאחר ואינו אומר 'קדיש תתקבל').

מקור: ביאור הלכה סימן קלב: קונטרס מאמר קדישין בו יבואר דיני קדיש בקיצור ומלוקט מלבוש ומ"א וכנסת יחזקאל ודה"ח ומגן גבורים וש"א - חמשה חילוקים הם באמירת קדיש ואלו הם בן שבעה ובן שלשים ובן י"ב חודש ויום הפסקה [דהיינו שפוסק בו מלומר קדיש] ויאצ"ט. ויש לכל אחד מדרגה בפני עצמו. וטעם חלוקות אלו ומדרגתם נראה שייסדו חז"ל לפי מדת הדין המתוח והקדיש הוא להגין. ולכך שבעה ימים הראשונים צריך יותר רחמים וזכות. ושלשים צריך יותר רחמים מי"ב חודש. ויא"צ הוא משני טעמים או דבאותו יום איתרע מזלו של אבל כמ"ש הלבוש ביו"ד סימן ת"ב סי"ב או כדי שיהיה נחת רוח לאביו ולאמו להגין עליהם ולכפר לנפשם. ויום הפסקה נהגו האבלים לתת לו כל הקדישים משום דכיון דנהגו להפסיק חדש קודם ובשביל שמוותר להם חדש ימים נתנו לו קדימה זו ומהאי טעמא אינו קודם לדחות ליא"צ ולבן שלשים כי אינם משתכרים כלום על ידו דבלא"ה יש להם דין קדימה עליו. אין מונין השבעה והשלשים כי אם מיום קבורתו אף שעבר זמן רב בין מיתה לקבורה. ואין מונין מיום המיתה ולא מיום שנודע לו כמ"ש"כ הרמ"א ביו"ד סימן שע"ו סי"ד משום דעיקרי דינים של גיהנם מתחיל מסתימת הגולל. ויא"צ מונין מיום המיתה כמ"ש"כ ביו"ד סימן ת"ב סי"ב בהג"ה לענין התעניות. ואין חלוק בין שהיה אצל מיתה או שהיה רק אצל הקבורה כמ"ש"כ הלבוש שם ואפילו בשנה ראשונה. ויום הפסקה נראה מהלבוש דמונין מיום הקבורה אך אם יש ימים רבים בין מיתה לקבורה אין מונין אלא מיום הקבורה. ואין אומרים מקצת היום ככולו לענין שבעה ושלשים דאפילו בתפלת המנחה יש לו עדיין זכות של שבעה ושלשים כמו שכתבו האחרונים.

פוסקין לומר קדיש חדש קודם היא"צ ויום אחד קודם יום היא"צ בחדש שאחריו דהיינו אם היא"צ שלו חל בז' שבט צריך לומר קדיש רק עד ששה ימים בטבת ועד בכלל. ואם השנה מעוברת מפסיקין שני חדשי' קודם דחדשי' גרמו לפטור הדין מעליו ומפסיקין ג"כ יום אחד קודם כנ"ל. בן שבעה גדול שהולך בשבת בביהכ"נ אפילו אם עשה מנין בביתו בחול מ"מ יש לו כל הקדישים ומדחה לבן שלשים ויא"צ וכש"כ לבן י"ב חדש מכל הקדישים והיינו קדישים של תפלה אבל שיר של יום או תהלים קדיש יקח היא"צ קדיש אחד בלי גורל והשאר קדישים של תהלים פיל היא"צ גורל עם שאר האבלים [כנס"י]. בן שבעה קטן שהולך כל שבעה לביהכ"נ

[וה"ה בגדול אם הוא יושב ימי אבלותו בביהכ"נ] יש לו כל הקדישים תמידין אפילו נגד בן ל' רק ליא"צ יש לו קדיש אחד ואם יש הרבה יא"צ נגד כל הקדישים נדחה הבן ז' קטן לגמרי. אם נתבטל ממנו אבלות של שבעה מחמת הרגל מ"מ כל שבעה ימים מיום הקבורה יש לו דין שבעה לענין קדיש [וכן אין הרגל מבטל ממנו דין בן שלשים] ומ"מ אין לו רק דין בן ז' קטן כיון שהולך כל שבעה לביהכ"נ. וכן אם מת אביו ברגל יש לו דין בן ז' קטן לענין קדיש ברגל ואחר הרגל אף שנוהג אבלות מ"מ אין לו דין שבעה לענין קדיש רק שמונין שבעה ימים מיום הקבורה ואח"כ אין לו רק דין בן שלשים. מי שיש לו זכות יותר לענין קדיש כגון בן שבעה ובן ל' ויא"צ יש לו זכות לענין התפלה להתפלל ג"כ לפני העמוד.

לענין קדיש בתוך ז' אורח ותושב שוין בכל הקדישים ואורח בן זי"ן מדחה לבן למ"ד ויא"צ"ט תושבים. בן זי"ן גדול ובן זי"ן קטן שוים ואפ"ה אם יש עוד יא"צ ויש ג' קדישים אז נדחה היא"צ לגמרי ובן זי"ן גדול אומר ב' קדישים ובן זי"ן קטן קדיש א' דיכול הגדול לומר להקטן אנה לא ממך קא שקילנא הקדיש אלא מהיא"צ שאני קודם לו לקדיש וכנ"ל. בן ל' יש לו כל הקדישים של חיוב נגד אבל י"ב חודש אבל קדיש של תהלים או שיר של יום או של מזמור שיר חנוכה הוא לאבלי י"ב חודש וכן קדיש של פריסת שמע שעושין לפני הפתח. ובן שלשים עם יא"צ יאמר היא"צ קדיש אחד ערבית ובן ל' שחרית ומנחה ב' קדישים. [ואם היא"צ לא בא לביהכ"נ ערבית יאמר קדיש ראשון שחרית] ואם יש הרבה יא"צ נדחה הבן ל' מכל וכל. ובן למ"ד דוחה ליום הפסקה שלא לומר רק קדיש אחד [א"ר וכנס"י] ואם הוא בן למ"ד לאביו ובן יב"ח לאמו אין לו רק הקדישים של בן למ"ד דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן אבל אם יש כמה יא"צ באופן שנדחה בן למ"ד לגמרי יש לו עכ"פ קדיש בקדישים של תהלים כשאר אבלי י"ב חודש [כנס"י סט"ו דלא כמ"א בשם מהר"ן וכן עיקר]. יא"צ דוחה לאבל יב"ח מכל התפלות והקדישים של חיוב מיום זה והקדישים של תהלים ושיר של יום ושל מזמור שיר חנוכה אין יכול לדחות להאבלים. וקדיש של מזמור שיר ליום השבת אם חל היא"צ שלו ביום ו' בודאי אין לו חלק בהם ואם חל היא"צ בשבת משמע מא"ר דשייך להיא"צ אך עתה נשתרבו המנהג שאין ליא"צ רק הקדיש של עלינו [פמ"ג] ובכנסת יחזקאל משמע שיטילו גורל האבלים והיא"צ וכן בקדיש שאומרים אחר חמש מגילות או בקדיש דרבנן שאומרים אחר במה

מדליקין. אם יש שני אבלים שוים כגון של שבעה או של שלשים או י"ב חודש של יא"צ יטילו גורל ביניהם ומי שעלה הגורל עליו לומר ערבית יש לשני קדיש אחד שחרית בלי גורל ועל הקדיש הג' יטילו גורל [וכן אם יש הרבה ג"כ יטילו גורל ומי שיאמר ערבית מחמת הגורל לא יונח בגורל עד שיאמרו השאר אבלים כל אחד קדיש אחד וכשיחזור חלילה יטילו כולם גורל יחדו מחדש] וכל זה מיירי באין יכולין להתפלל לפני העמוד אבל אם יכולין שניהם להתפלל לפני העמוד ושניהם מרוצים להקהל **יטילו ביניהם גורל באופן זה שאחד יתפלל עד אשרי ובא לציון והשני יתפלל אשרי ובא לציון** ואם האחד אינו יכול להתפלל והשני יכול להתפלל מ"מ לא הפסיד זכותו בקדישים זה שהתפלל כיון שהשני אינו יכול להתפלל וכן אם אחד מרוצה להקהל והשני אינו מרוצה הוי כמו שאינו יכול להתפלל.

מנוחה עם תפילין

שאלה: כאשר ממתניים אנשים עד שיבוא עשירי למניין בין ישתבח לקדיש, האם אפשר להניח הראש על הידים כאשר טלית ותפילין בראשו - בכדי לנוח מעט עד ששיגו העשירי?

תשובה: כאשר תפילין בראשו אסור לישן בשכיבה אפילו שינת ארעי. אמנם להניח ראשו על ידיו כאשר יושב ליד שולחן וכיוצ"ב, יש מקום להקל כאשר נח מעט על 'אצילי ידיו', ועליו לכסות את התפילין שלא יהיו מגולות. (אולם ראוי להחמיר גם בזה).

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן מד סעיף א: כל זמן שהתפילין בראשו או בזרועו, אסור לישן בהם אפילו שינת עראי, אלא אם הניח עליהם סודר ולא היתה עמו אשה, ישן בהם שינת עראי. וכיצד הוא עושה, מניח ראשו בין ברכיו, והוא יושב וישן. היו תפילין כרוכין בידו, מותר לישן בהם אפילו שינת קבע. ואם אוחזן בידו ואינם כרוכים בידו, אסור לישן בהם אפי' שינת עראי. הגה: ודוקא כשאוחזן בלא נרתקו, אבל בנרתקו בכל ענין שרי (ב"י בשם העיטור).

שו"ת ציץ אליעזר חלק יח סימן לט: באיסור שינת עראי עם תפילין ושלא דמי לאיסור שינת עראי מחוץ לסוכה. שאלתו היא אודות ענין איסור שינה בתפילין, אם זה שייך אם אחד יושב ולומד ברבים ובאמצע לימודו מתנמנם קצת לפעמים.

וכשאלת חכם חצי תשובה, מוסיף וכותב, כי לדעתו אין זה שייך, כי הלא איסור שינה בתפילין אינו כמו האיסור שינה חוץ לסוכה כי התם האיסור הוא בשינה ואף שינת עראי שינה היא כי לפעמים די לו לאדם בשינת עראי כמבואר בפוסקים, אכן בתפילין אין איסור בשינה אלא מפני החשש דהפחה בתפילין, וזה אין שייך כ"א בנשתקע בשינה, וע"כ אסור אפילו בשינת עראי דילמא אתי להשתקע בשינה. אולם ביושב בין רבים לא יגיע לעולם למצב של נשתקע בשינה כי בהיותו משתקע בשינה לא יניחו לו בשום אופן כי הלא ידועה היא ההלכה של איסור שינה בתפילין, ובפרט כשהרבים הם בני כולל למשל או כדומה עכ"ד.

...ויש עוד להוסיף סברא בזה שיצא לנו על פיה שמהני אפילו בלא מסירת שנתו לאחרים.

ג) דהנה הלבוש בסימן מ"ד מבאר הטעם שאסור לישן שינת ארעי כשתפילין בראשו בלי פריסת סודר, שהוא משום בזיון, וכך מבאר נמי הפרישה בטור בסק"א דהטעם דבעינן פריסת סודר מפני שבאינו מכוסה אסור לעשות בהם שום תשמיש מבזוה כגון שינה או כיוצא בו משום בזיון הקדושה עיין שם. ויעוין מ"ש בזה גם בספר תורת חיים (סופר) על או"ח עיין שם.

ולפי הטעם הזה שהוא משום בזיון, אמנם מחד גיסא יורד לנו ההיתר של מוסר שנתו לאחרים, דזיל בתר טעמא דאיכא משם בזיון כשישן אפילו עראי והתפילין בראשו אינם מכוסים, והוא מכח עצם השינה בצורה זאת, ומה מהני איפוא לזה מה שמוסר שנתו לאחרים.

אולם מאידך גיסא יש אבל למצוא לפי"ז צד היתר לשינת עראי כאשר הוא מלובש גם בטלית ומעלה הטלית על ראשו, דבמה גרוע זה מכיוסו סודר, ולא זקוקים למסירת שנתו לאחרים אלא זה בלבד מספיק להסיר החשש של בזיון.

ומצאתי בספר חסד לאלפים על או"ח שכותב להסתפק בזה על דין השו"ע דצריך הנחת סודר, אם מועיל שיהיו מכוסין בטלית שעליו, ונשאר בספק ע"ש.

ויתכן דאילו עלה על לבו באותה שעה דברי הלבוש והפרישה בזה דאזי לא היה רק מסתפק בזה, אלא מחליט בודאות שמהני נמי כיסוי בטלית שעליו דזיל בתר טעמא דכשהם מכוסים ליכא משום ביזוי, ופשוט.

(ד) והגם שבשו"ע שם מצריך תרתי, הנחת סודר, ונוסף לזה גם שיניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן, דאז נחשב שינת עראי.

אבל יעו"ש בלבוש שסובר דבחדא סגי, וסובר כנראה שכך הכוונה גם ברמב"ם, ודלא כדמשמע מפשיטות השו"ע דבעינן תרתי (יעו"ש בא"ז וכן בא"ר, ובלחם חמודות על הרא"ש פ"ג דברכות אות צ"ד ואכמ"ל).

ובספר נחלת צבי על או"ח מתלמיד הב"ח ז"ל סימן מ"ד סוף סק"א מסכם וכותב שהרמב"ם [ואחריו השו"ע] שמצריך בזה תרתי, יחיד בדבר זה, והבאים אחריו חלקו עליו בזה וקסברו רבנן שמספיק פריסת סודר, כהסמ"ג, הסמ"ק, והמרדכי, שלא הזכירו רק פריסת סודר, והלבוש, יעו"ש.

ועוד זאת, יעוין בפרישה בטור סוף סק"א שכותב דאם רגיל להתנמנם מיושב על אצילי ידיו שינת עראי היא, עיין שם וכן בט"ז סק"א. ויוצא לפי"ז, דאם בשנתו העראי יניח גם ראשו בין אצילי ידיו יחשב זה כמניח ראשו בין ברכיו, ובאופן שאיכא התרתי, וא"כ יבוא בכה"ג טוב אפילו אליבא דהשו"ע אשר משמע בפשטות שמצריך תרתי, כי בגוונא דא איכא התרתי.

(ה) נוסף על כל האמור, יש לציין גם זאת, דדין השו"ע בזה הוא רק אליבא דהרמב"ם, אבל הרבה ראשונים, כרש"י בסוכה שם, הריטב"א, המאירי, וכן רבינו יונה והרא"ש בברכות ד' כ"ג, ועוד ועוד, סוברים להלכה דשינת עראי בתפילין מותרת בכלל, גם בלי כל המגבלות האמורות, וכפי שמסביר טעמו של דבר הרבינו יונה בברכות שם וכותב, דמשו"ה לא גזרינן אטו קבע כמו גבי סוכה, משום דגבי סוכה דשינה עצמה אסורה אמרו דגזרינן עראי אטו קבע, אבל גבי תפילין דאפילו שינת קבע עצמה אינה אסורה אלא משום גזירה שמא יפיח בהם לא גזרינן עראי אטו קבע דגזירה לגזירה לא גזרינן ע"ש, ומובא גם בב"ח בטור ריש סימן מ"ד (ולפלא על החיי אדם בכלל מ"ד סעי' כ' שכותב בלשון "אבל אסור לישן בהם אפילו שינת עראי שמא יפיח" ומשמע דס"ל שהחשש של שמא יפיח הוא על זמן שינת העראי,

ולא משום גזירה דשינת קבע, ויעוין בפרמ"ג במ"ז סק"א ובשו"ת משכנות יעקב חאו"ח סימן ס"א, ושו"ת דברי מרדכי (פרידבורג) סימנים י"ב י"ג יעו"ש ואכמ"ל).

ונו"נ בשיטתם של גדולי ראשונים אלה גדולי הפוסקים האחרונים, יעו"ש בב"י ובפו"ד, וכן בט"ז בשו"ע שם סק"א, ובהבאים אחריהם.

ורבינו הגר"א ז"ל סובר כדבריהם להלכה, ואחרי שכותב בביאוריו בשו"ע שם, דדין השו"ע בזה הוא לשון הרמב"ם, מוסיף וכותב, דאבל כל הפוסקים ס"ל כפרש"י וכן הר"י והטור עיין שם.

והמנמנם עראי יש לו איפוא גם עמודים גדולים אלה להסתמך עליהם.

ו) ובנוגע לשיעור שינת עראי, אפשר ג"כ להקל בזה ולומר דאין שיעור לזה כל שהוא מנמנם בצורת ישיבה כזאת ע"י השלחן, יעו"ש במג"א בסק"ג שהדיעה הסתמית דס"ל דאין שיעור לזה מביא בראשונה, ולאחר מיכן מוסיף די"א כדי הילוך ק' אמה, וכ"כ המ"ב בסק"ד, וא"כ נקטינן כהדיעה הסתמית.

ומוסף עלה, יעוין בב"י שם שכותב סברא לומר דכל שינת יום מיקרי עראי וכל שינת לילה הו"ו קבע, והדרישה שם חולק על הב"י וס"ל דגם ביום יש חילוק בין שינה לשינה. ומצאתי במאירי בסוכה ד' כ"ו שמבאר כפי שמבאר הב"י, דסתם שינת היום שינת עראי הוא ע"ש.

וכמו כן הב"ח בטור שם ס"ל דאפילו יותר משיעור מאה אמה מיקרי עראי, ולא אתמר הך שיעורא אלא לומר דבפחות מק' אמה לא הוי אפילו שינת עראי וא"צ להקיצו, אבל מק' אמה ואילך יכול להקיצו, גם יכול שלא להקיצו בעוד שלא נשתקע בשינה, ולא נקרא שינת קבע אלא כשנרדם טובא יעו"ש ויעוין גם בספר תורת חיים (סופר) על או"ח מ"ש בזה יעו"ש.

ועוד יעוין בספר עולת תמיד סק"א שכותב לומר בדעת הרמב"ם והשו"ע, דהאי שיעורא של מאה אמה לא אתמר אלא למאן דמתיר שינת עראי אפילו אינו מניח ראשו בין ברכיו, אבל למאן דמצריך שיהי' ראשו בין ברכיו א"צ שיעור דא"א לו לישן יותר משינת עראי ע"ש.

וא"כ לאור המתבאר לעיל הוא הדין דאמרינן בכזאת גם במניח ראשו בין אצילי דידי דא"צ שיעור דהא הו"ל זה כמניח ראשו בין ברכיו.

ז) לפי כל האמור והמתברר נלנע"ד להלכה בשאלתו דמר, דלא שייך איסור שינה בתפילין אם אחד יושב ולומד ברבים ובאמצע לימודו מתנמנם קצת לפעמים, ואין לו למנוע א"צ משום כך לקיים המצוה הגדולה של תפילין בראשו ביתר שעות היום נוסף לבשעת התפלה וללמוד תורה ברבים כאשר שם ה' נקרא עליו, ויש לו באמתחתו עמודים חזקים לסמוך עליהם, ומן המובחר אם הדבר באפשרי שישב גם מעוטף בטליתו על ראשו ויצא עי"כ ידי כולם וכנו"ל, אבל גם בל"ז מותר מעיקרא דדינא וכדנתבאר בהרחבה.

ש"צ ששכח יעלה ויבוא

שאלה: שליח ציבור שלא הזכיר ר"ח בתפילת לחש, האם צריך לחזור ולהתפלל לעצמו שוב, או שיכול לסמוך על מה שיזכיר יעלה ויבוא בחזרת התפילה בקול לציבור? **תשובה:** יכול לסמוך על מה שיאמר 'יעלה ויבוא' בחזרתו את התפילה לציבור, אמנם יזכור לסיים "אלוקי נצור" ו"עושה שלום" בסיום החזרה, שהרי זוהי תקנה לתפילתו גם כן.

מקור: שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קכו סעיף ג: כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו כשמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ר"ח, שאם שכח ש"צ ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טורח הצבור, שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ר"ח; אבל אם נזכר קודם שהשלים תפלתו, חוזר לרצה ואין בזה טורח צבור. הגה: י"א דאם טעה בשחרית של שבת וי"ט, דינו כמו בר"ח, והכי נהגו (טור וסמ"ק).

מגן אברהם סימן קכו ס"ק ג: כל מקום. כ' מ"ע סי' כ"ה אי לאו דמסתפינא הייתי אומר יחיד שלא הזכיר ר"ח בשחרית והתפלל מוסף אין צריך שוב להתפלל שחרית דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחלה לרבים ודברים של טעם הם להלכה ע"כ, ול"נ דנכון למעשה שלא יתפלל דלא יהא אלא ספק [כ"ה סימן תכ"ב].

נחלת צבי אורח חיים סימן קכו ס"ק ג: כל כו' חוץ משחרית של ראש חודש. כן הוא על פי גירסת הרי"ף [כא ע"א] והרא"ש [סי' כג] שלא גרסי סוף פרק תפלת השחר (דף ל' ע"ב) טעה במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאמרה במנחה כמו שגורס

בה"ג [סוף פ"ד] והביא הסמ"ג [עשין יט קט ע"א]. ומ"ש י"א כו'. כן כתב הסמ"ק [סי' יא יא ע"א] והסכים עמו הטור, אבל הר"ב ש"ע בב"י הסכים לבה"ג שהביא הסמ"ג דדוקא בראש חודש דינא הכי ולא בשבת ויו"ט, לפי שכתב דלישנא דברייתא משמע הכי, דקתני לא הזכיר של ראש חודש ולא קתני יום שיש בו מוסף טעה ולא הזכיר שחרית אין מחזירין אותו, א"כ ודאי משמע דוקא ראש חודש, לכן כתב כאן חוץ מראש חודש. והר"ב הג"ה הסכים לדעת הסמ"ק והטור לפי שהן בתראי. אבל מכל מקום יש לתמוה עליו הלא הוכחת ב"י אמיתית היא מלשון הברייתא. וראיתי למהרש"ל בביאור לסמ"ג [סו] דסבר ששבת ויו"ט שכתבו הטור והסמ"ק איירי שטעה בשבת ראש חודש ויו"ט ביעלה ויבא, דהשתא משום הכי לא תני הברייתא סתם ביום שיש בו מוסף כדי שלא להבין שאף אם טעה בקדושת היום אינו חוזר. ואינו נראה, דהא לפי גירסת בה"ג אף אם לא הזכיר מוספין כלל אין מחזירין, א"כ ודאי שיש לומר לדעת הטור והסמ"ק הוא הדין בשבת ויו"ט אם לא הזכיר קדושת היום אינו חוזר. וכן כתב בעל הלבוש להדיא שליש אומרים שכתב הר"ב הג"ה אפילו שכח כלל של שבת ויו"ט עי"ש. לכן נראה יותר למ"ש בעל לחם חמודות [שם אות ד] ליישב לדעת הטור והסמ"ק למה לא תני הברייתא סתם עי"ש.

עטרת צבי אורח חיים סימן קכו ס"ק ה: חוץ משחרית של ראש חודש. אבל בשבת ויו"ט אם שכח לומר של שבת ויו"ט כלל מחזירין אותו, דדוקא ראש חודש שהוא יום עשיית מלאכה הקילו בכך מפני טורח צבור כדי שלא יתבטלו ממלאכתן, אבל בשבת ויו"ט שאין בו עשיית מלאכה לא הקילו. וכתב בעל הלבוש אבל אם שכח יעלה ויבא בשבת ראש חודש אין מחזירין אותו כמו בחול, משום לא פלוג.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן קכו ס"ק ב: שהרי תפלת המוספין לפניו. משמע דוקא בשחר' סמכינן אמוסף אבל ממוסף למנחה לא וכ"כ הרא"ש ודעימי אברא לפ"ז קשה מאי פריך הש"ס בברכות דף למ"ד אדר"ח ב"א דצלי והדר צלי אילימא דלא אידכר מר ריש ירחא והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח וכו' ומאי קושיא דהרי באמת צריך להבין דלמא התפלל מוסף ומאי ספיקא הי' לו בזה מהכ"ת לומר שטעה כמו דקאמר לעיל בר"י וע' בצל"ח וע"כ צ"ל דר"ז הי' סבירא לי' כראב"ע דאין תפלת המוספין אלא בחבר עיר ונראה לו לדוחק דרחב"א אינו סובר כן וא"כ לפ"ז קשה האיך משלים ע"י מוסף הא לא התפלל מוסף כלל לפי הס"ד דאין תפלת

המוספין אלא בחבר עיר ואין לו תקנה רק להתפלל שנית דבמנחה אין לו תשלומין כיון שאין מתפלל שניהם כאחת והוא קושיא נפלאה וצריך לומר דידע דלא הי' התפלה שני' תפלת מוסף וסובר באמת כרבנן דיחיד מתפלל תפלת המוספין וכגון ששמע שהזכיר יעלה ויבא בשני' ואקשי' לי' הא יש לו תקנה במוסף, ובחידושנו אמרנו בזה דהנה דעת הבה"ג הובא בש"ע לעיל סי' קכ"ד דאם טעה ולא הזכיר יעלה ויבא בר"ח וחווה"מ אין מחזירין אותו יכוון לדברי הש"ץ ויוצא בו וכבר תמהו התוס' עליו בר"ה דף ל"ד ד"ה כך הא לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות דאנוסי, והב"י הקשה הא לא קיי"ל כר"ג ועמ"ש שם ס"ק א' בזה אמנם כעת נראה לנו דהנה דעת הבה"ג כאן דאף אם טעה במוסף יכול לסמוך על מנחה וגרס בש"ס כן כמו שהוא לפנינו טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין מפני שיכול לאומרה בשחרית וכו' במוספין אין מחזירין אותו וכו' ומעתה יש לומר דכיון דעכ"פ אפשר לו לפטור עצמו בתפלת המנחה וכדומה א"כ ממילא ע"כ לא חשוב כלא התפלל כלל שהרי אם רוצה יכול לסמוך על תפלתו ולזה כתב הבה"ג כיון דעכ"פ מדינא הש"ץ מוציא אף הבקי ורק משום שטוב יותר שכל א' יבקש רחמים על עצמו כמ"ש בירושלמי וכיון שא"צ להתפלל שנית עדיף טפי שיוציא הש"ץ ובוהו כ"ע מודו וז"ב ואף דהבה"ג כתב דבשבתות וי"ט אינו סומך על תפלת המוספין וכדומה היינו משום דלא שייך ביטול מלאכה לעם כמ"ש הב"י וזה שייך דוקא בשב"י וי"ט עצמו אבל לא בחווה"מ דמלאכת דבר האבוד מותר כנודע וכ"כ הפר"ח כאן ולכך שפיר כתב ודייק הבה"ג בראש חודש וחול המועד ולא הזכיר שבת ויום טוב משום דבהו אינו מוציאו משא"כ בראש חודש וחול המועד כיון דאינו צריך לחזור ולהתפלל טוב יותר שיוציא אותו הש"ץ וזה ברור ומעתה הכי מקשה לי' אמאי התפלל שנית הי' לו למעט בברכות אף שאינו מתפלל מוסף מ"מ לפי שיש לו תקנה להשלים א"כ שפיר ש"ץ מוציאו והי' לו לשמוע מש"ץ ודו"ק.

מגן גיבורים שלטי גיבורים סימן קכו ס"ק ג: מזכיר בה ר"ח ולכאורה קשה בהא דקאמר הש"ס שם אמר ר"י אני ראיתי את ר"י דצלי והדר צלי והוכיח מזה דתפלת מוסף הוא אף שלא בחבר עיר כמו שפרש"י שם והאיך מוכח מזה דלמא משום דלא אידכר ריש ירחא וכדמקשה הש"ס על רחב"א והכא ליכא לאקשווי הא טעה ולא הזכיר וכו' אין מחזירין אותו וכו' דהא ר"י בעצמו אמר התם בציבור שנו אבל יחיד

לא והא ר' ינאי יחיד הי' וליכא למיסמך על תפלת המוספין ולכך צלי שני פעמי'.
 וצ"ל דהך מעשה הי' בשבת ויו"ט דמתפלל שבע ואין סברא לומר דר"י הי' מתפלל
 של חול כלו בשבת ויו"ט ולכך הוכיח מזה דהתפלל מוסף שלא בחבר עיר ובזה יש
 ליישב הא דהקשו האחרונים דלמא התפלל תפלת נדבה לשטת הפוסקים לעיל סי'
 ק"ז דלר"י מתפלל נדבה אף בלא חידוש לפמ"ש א"ש דע"כ האי מעשה הי' בשבת
 דאילו בר"ח לא הי' מוכח דמתפלל מוסף ביחיד כמ"ש ובשבת ויו"ט אין מתפללין
 תפלת נדבה כמבואר בטוש"ע שם ודו"ק.

טלית בלילה

שאלה: האם הש"ץ בליל סליחות צריך ללבוש טלית גדול, והאם יברך על הטלית?

תשובה: ש"ץ העומד לסליחות צריך ללבוש טלית גדול, אמנם מאחר ומדובר
 בלילה, לא יברך מספק (ולכן עדיף שישאל טלית גדול מאחר או יקח טלית של
 ביהכנ"ס בכדי שיחשב טלית שאולה הפטורה מברכה, ולא יכנס לספקות).

מקור: שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן ח סעיף כז: כל בגד שיש בו ד' כנפות
 שהוא מיוחד להתלבש בו ביום אם לא פשטו בלילה רק שנשאר עליו עד הבקר אין
 צריך לברך עליו בבקר כיון דיש אומרים שכסות יום חייב להטיל בו ציצית אף אם
 רוצה ללבוש בלילה א"כ לא היה כאן זמן פטור לבגד זה ולכן אין הלילה מפסקת
 כלל וכיומא אריכתא דמי. ומכל מקום כיון דיש אומרים (עיין סי' י"ח) שכסות יום
 פטורה מציצית אם רוצה להתלבש בה בלילה וא"כ הרי עבר זמן פטור לבגד זה והוי
 הפסק אף שהוא מלובש בהציצית כל הלילה מכל מקום כיון שהוא פטור מציצית
 בעת ההיא הרי זה דומה כמו שלא היו עליו הציצית כלל כל הלילה וצריך לחזור
 ולברך עליהן כשיגיע זמן חיובם בבקר לכן כדי לצאת לדברי הכל טוב שיברך על
 טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

שו"ע אדה"ז אורח חיים סימן יח סעיף א: לילה לאו זמן ציצית הוא שנאמר
 וראיתם אותו וגו' פרט לכסות לילה אבל כסות סומא חייב בציצית מפני שישנו
 בראיה אצל אחרים ולכן אפילו ילבשנו הסומא חייב להטיל בו ציצית.

סעיף ב: י"א שלא מיעט הכתוב אלא כסות שאינו בראיה בשעת לבישה ולכן כל מה שלובש בלילה אפילו הוא כסות המיוחד ליום פטור אבל כל מה שלובש ביום אפילו הוא כסות המיוחד ללילה חייב להטיל בו ציצית קודם שילבשנו מפני שישנו בראיה בשעת לבישה.

וי"א שלא מיעט הכתוב אלא כסות המיוחד ללילה שאותו כסות הוא פטור אפילו אם לובשו ביום כיון שמתחלה לא נעשה אלא ללובשו בעת שאינו ראוי לראיה אבל כסות המיוחד ליום או המיוחד ליום ולילה חייב בציצית אף אם לובשו בלילה ויברך עליו כיון שנעשה ללובשו בעת שראוי לראיה.

ומאחר שלא נתברר לנו הלכה כדברי מי יש להחמיר באיסורי תורה כחומרות ב' הסברות דהיינו להטיל ציצית בכסות המיוחד ליום או ליום ולילה אף אם לובשו בלילה וכן יטיל ציצית אפילו לכסות המיוחד ללילה אם לובשו ביום.

אבל לענין הברכה כיון דספק ברכות להקל לכן לא יברך רק כשלובש ביום כסות המיוחד ליום או כסות המיוחד ליום ולילה.

סעיף ג: מי שהיה לבוש טלית גדול מבעוד יום צריך לפושטו מעליו כשמתחילין ברכו מאחר דעכשיו אין לובשים את הטלית אלא לשם מצות ציצית ואם יהיה עליו הטלית בלילה יהיה נראה כאלו הוא סובר דלילה זמן ציצית הוא.

אבל בליל יום הכפורים הכל נוהגין להתעטף בטלית גדול ולברך עליו מבעוד יום ואין מסירין אותו בלילה מפני שהדבר ידוע שאין לובשים אותו לשם מצות ציצית אלא כדי להדמות למלאכים לובשים לבנים ומתעטפים לבנים.

סעיף ד: כל העובר לפני התיבה אפילו לומר סליחות ותחנונים צריך להתעטף בטלית גדול מפני כבוד הציבור ואפילו לומר קדיש יתום יש מי שאומר שצריך להתעטף ולכן מותרים להתעטף אפילו בלילה דהדבר ידוע שאין מתכוונים לשם מצות ציצית אלא מפני כבוד הציבור.

סימן יד סעיף ו: השואל מחבירו טלית מצוייצת חייב לברך עליו מיד משום דאדעתא דהכי השאילו לו שיברך עליו וכיון שאי אפשר שיברך ברכה המחוייבת על טלית שאולה אנו סהדי דנתכוין המשאיל בלשון המועיל ואם אי אפשר לו לברך עליו אלא א"כ היא שלו הרי היא שלו במתנה על מנת להחזיר.

סעיף ז: במה דברים אמורים בטלית המיוחדת למצות ציצית כגון טלית גדול או מה שקורין ארבע כנפות דבזה ודאי לא מקנה לו אלא כדי לעשות המצוה ולברך עליו ולכן הוא כאלו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר אבל המשאיל לחבירו מלבוש של ד' כנפות שאדם לובש אותו דרך מלבוש בעלמא ולא לשם מצות ציצית אלא שמטיל בו ציצית מפני שיש בו ד' כנפות אין השואל צריך לברך עליו משום דאין לנו בירור שהשאילו לשם מצוה שנאמר דהוה כאלו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר דשמא למלבוש בעלמא השאילו אבל אם ירצה לברך הרשות בידו כמו שנתבאר לעיל.

סעיף ח: השואל מחבירו טלית מצוייצת כדי לעלות לדוכן או לעלות לקרות בספר תורה או לירד לפני התיבה אם המשאיל יודע שהשואל לובשו לשם מצות ציצית א"כ אדעתא דהכי השאילו שיברך עליו והוא כאלו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר ולכן מברך עליו השואל ברכה מחוייבת כאלו היתה שלו ממש אבל אם אין בדעת המשאיל שהשואל לובשה לשם מצות ציצית רק שהוא סובר שאינו לובשו אלא מפני כבוד הציבור א"כ אין עלינו לומר דהוה כאלו נתן לו במתנה על מנת להחזיר ולכן אין צריך השואל לברך עליה ברכה מחוייבת רק אם ירצה לברך הרשות בידו כמו שנתבאר לעיל.

השארת ציצית בחוץ

שאלה: מה הטעם למנהג חב"ד (ראיתי שמקפידים עליו מאוד בתלמודי תורה וכד') להשאיר את פתילי הציצית מחוץ למכנסיים? וכן מה הסיבה שמקפידים ללבוש את הציצית גם בזמן השינה?

תשובה: בעניין אופן לבישת הציצית ישנו ביאור נפלא בשיחת הרבי מה"מ שמודפסת בליקוטי שיחות חל"ג לפרשת שלח ושם מבאר בפרטיות חילוקי המנהגים שבדבר.

וכדי להבין את טעם המנהג, יש להקדים תחילה בקצרה את שורש המחלוקת הכללית בדבר ומתוך זה יהיה ניתן להבין את הטעם.

ביסודה של שאלה ישנה מחלוקת כללית בין הפוסקים ובין המקובלים (חכמי הקבלה) - האם הציצית צריכה להיות מחוץ לבגדים או שהציצית מתחת לבגדים, ובעצם חלוקים במהותה של הטלית קטן.

לדעת הפוסקים (הטור ועוד) הציצית צריכה להיות מחוץ לבגדים מאחר שעניינה של הציצית הוא זכירת מצוות ה' בפשטות ובגילוי, שע"י ההסתכלות בחוטי הציצית זוכר מצוות ה'. וכמו שמפורש בפסוק "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" - שע"י הראייה יזכור את כל מצוות ה' ויבוא לקיימן בפועל.

ואילו לדעת המקובלים (כתבי האריז"ל הזוהר ועוד) הציצית צריכה להיות מכוסה מאחר שלשיטתם הציצית עניינה פנימיות כדלהלן, ולכן היא צריכה להיות בפנימיות כפשוטה וע"י ההסתכלות הפנימית זוכר מצוות ה'. והכוונה היא לקדושת ועליית האדם עצמו למעלה נעלית יותר במצוות. וחלוקה הטלית קטן מהטלית גדול, שהטלית גדול ההסתכלות בה היא הסתכלות חיצונית ואילו בטלית קטן ההסתכלות היא הסתכלות פנימית ומהותית.

בכתבי האר"י מובא על הנהגת האריז"ל בעצמו בלבישת הציצית שהיה לובש את הטלית מתחת לכל הבגדים וכן הציציות היו מכוסות ולא גלויות.

בשיחה שם הרבי דן בעומקה של הלכה ומסביר בפרטיות פרטי השיטות השונות בדעות הפוסקים גופא וכן בחילוקי הדעות בשיטת המקובלים, דבר דבור על אופניו.

ולסיכומו של דבר יוצא שם שהסיבה לכך ש"שכו"כ מבנ"י וגם מהחסידים לובשים הט"ק תחת הבגדים - ונזהרין שהציצית יראו מבחוץ בהתאם לפס"ד אדה"ז בשלחנו" - כפי שהוא כיום המנהג המקובל אצל חסידי חב"ד, היא מאחר שיש כאן שילוב מסוים;

את הבגד עצמו לובשים מתחת כל הבגדים, כדי שיהי' גם העניין ד"פנימי" וכשיטת המקובלים בזה. אך את הציציות מקפידים להוציא כלפי חוץ, מאחר שהנהגתו של האריז"ל שגם הציציות יהיו מכוסות היא לא הוראה לרבים ואינה שייכת לרוב בני ישראל.

הנהגת האריז"ל - שהט"ק וגם הציציות יהיו מכוסות היא לחלק מאוד מסוים שהם אינם צריכים (כ"כ) לגדר "וראיתם אותו" כפשוטו (במשך כל היום וכל רגע) בשביל זהירות וקיום מצוות כפשוטו, ואצלם מאיר יותר עניין הראי' בפנימיות.

ואילו רוב בני ישראל זקוקים לזכירת כל המצות כפשוטה הן בסור מרע - שלא יזדמן חטא על ידו והן בועשה טוב - קיום כל המצות, והוא ע"י "וראיתם אותו" (שאז) וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם".

והיינו בפשטות - שרואה את חוטי הציצית ובכך זוכר לקיים את כל מצוות ה' ולהישמר מן החטאים.

ובכך מסביר הרבי את טעם המנהג בדורות שלפנינו -

"ומה"ט גם בדור שלפנינו לא ראינו הנהגה זו ללבוש ט"ק תחת כל הבגדים באופן שהציציות תהיינה מכוסות בכל בני"כ"א בחלק מהם וי"ל מפני שזהו "אפס קצהו ושמץ מנהו" מהעבודה הנעלית של האריז"ל".

ובעניין המנהג ללבוש את הטלית קטן גם בלילה, הוא ע"פ מה שכתוב בפע"ח: "אין טלית וציצית בלילה.. אך הט"ק צריך שישכב עמו אפי' במטה.. לעולם לא יתבטל.. אפילו בלילה אינו נפסק רק של גדלות לבדו הוא שמתבטל אבל ציצית (דט"ק).. לעולם לא יתבטל אפי' בלילה לכן נקרא ט"ג וט"ק ולכן ראוי ליהרר שלא להסיר מעליו ט"ק בשום זמן אפילו בהיותו ישן רק בכניסתו למרחץ לכך ראה דוד עצמו ערום במרחץ ולא בהיותו ישן כי אז הי' לו ט"ק כנ"ל".

והיינו כי ע"פ כהאריז"ל אין תקנת הט"ק בעיקרה בשביל קיום מצות "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" אלא עניינה הוא הפנימיות.

וכן הוא גם פסק ההלכה בדברי אדה"ז בסידורו:

והמדקדקים נוהגין לישן בטלית-קטן כדי שאם ישן על היום לא יהיה ערום ללא מצוות וגם לא יצטרך ללבושו קודם נטילת ידיים... ואף אם פשטו מעליו וחזר ולבשו בלילה אין בו משום בל תוסיף מאחר שיש אומרים שכסות יום חייב בלילה וכן על-פי הסוד יש מצווה בלבישת טלית-קטן גם בלילה..

מקור: ראה שו"ת יחווה דעת (להגר"ע שי' יוסף) ח"ב ס"א ובס' שנסמנו שם, וראה בפנים השיחה שמדייק שם שכן מוכח מדברי הפע"ח עצמם.

ושם מציין הרבי להנהגתו של הרבי הרי"צ: בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר ראינו שאף שהי' לובש הט"ק באופן שכאשר הבגד העליון הי' פתוח היו הט"ק והציציות נראים - אמנם בכמה זמנים במשך היום הי' הבגד העליון סגור (מכופתר) ומכסה הט"ק והציצית. - אבל לא שמענו ממנו - בכ"ז.

מחיצות בבית הכנסת

שאלה: בבית הכנסת שלנו קשה ביותר לשים מחיצה כל השנה ובמיוחד בתקופה האחרונה שהתפילה נמצאת במנייני חצרות קשה מאוד לאנשים להבין למה באמת צריכים מחיצה ורוצים שישבו לפי משפחות... מה אפשר להסביר להם?

תשובה: ראשית כל צריכים לזכור שבכל מקום ומקום שבו נמצאים ומתפללים לקב"ה צריכים לשמור על כל כללי ההלכה והשו"ע. וכידוע שישנם מקומות שבהם מותר להתפלל וישנם מקומות שבהם אסור להתפלל. ואם רוצים שהתפילה תעלה למלך מלכי המלכים הרי כיצד ניתן באותו הרגע שמתחננים ומבקשים להכתב ולהחתם לשנה טובה ומתוקה לעשות ההיפך מרצונו?

וב"ה זכינו שברבות השנים כמה וכמה מבתי הכנסיות בעולם כתבו לרבי על הקשיים שלהם בעשיית המחיצה בבית הכנסת, ובכמה וכמה מכתבים הרבי מסביר ומבאר את עניינה ואת ההכרחיות שבה, וכדלהלן בקצרה:

במכתב שנכתב בא' מנ"א תשי"ג כותב הרבי ליהודי שעסק בהקמת מחיצה, ומברך אותו על כך, ומסביר לו בהסבר נפלא על המחיצה כיום (אגרת ב'קפד):

"..ידוע אשר כל פרטי ענייני האדם הם בהשגחה פרטית ממנו ית'. וכיון אשר הגיע ליד כבודו עניין המחיצה בבית הכנסת הרי בטח הוא בהשגחה פרטית מיוחדת אשר ביד כבודו לפעול בזה.

והאריכות בגודל ערך המחיצה בביהכ"נ בודאי אך למותר הוא. ואם בבית המקדש בארץ ישראל אשר שם ראו נסים במוחש וכמאמר המשנה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש בכל זה היו מוכרחים לעשות מחיצה בין אנשים לנשים וכמסופר במסכת סוכה ובהלכות בית הבחירה להרמב"ם הרי עאכו"כ לאחר חורבן בית המקדש - יבנה במהרה בימינו - ובחוץ לארץ ובבית הכנסת שהוא רק

מקדש מעט ובפרט בדורנו יתום זה אשר עניין המחיצה בביהכ"נ מוכרח הוא ביותר וביותר."

ומסביר הרבי זאת באותיות מוחשיות באלו שדחו את המחיצה ושינו בה, מה נעשה עמם בסוף:

"..ובמוחש ראינו אשר באותן הבתכ"נ שבטלו המחיצה או שעשאוה קטנה יותר מדאי הרי לא הי' זה אלא התחלה של יציאה וירידה מדחי אל דחי ר"ל. ואחר כך העמידו גם כן מיקראפאן בשבת ויום טוב שהוא איסור דאורייתא ועוד ידם נטוי' לרדת כמה מעלות אחורנית. ואין רצוני להאריך בגנותם של בני ישראל כו' ותקותי ועל פי מאמר רז"ל אין מזרזין אלא למזורזין שכבודו יאחז בכל האמצעים והדרכים לבטל מחשבה רעה זו של ביטול מחיצה בבית הכנסת.

ולהסביר להם - אף כי דבר פשוט הוא - אשר כשבאים אפילו לשר קטן בשר ודם ומבקשים ממנו אפילו רק בקשה קלה הרי מדרכי הנמוס הוא ומובן גם על פי שכל אשר בשעת מעשה אין לעשות עניינים שהם היפך רצון השר כי זהו בסתירה ובנגוד להשאלה והבקשה. ועאכו"כ כשבאים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ומבקשים על חיי בני ומזוני שאסור ועון פלילי הוא לעשות בשעת מעשה עניינים שבוה ממרים את פי ה' אלקי העולם. וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע: חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם. והשי"ת יצליח את כבודו אשר בנקל ובדרכי נועם ימלא שליחותו של המקום ברוך הוא שישאר הבית הכנסת בית תפלה לה' אשר בו יתקבלו תפלות ישראל".

ובאגרת נוספת מוסיף הרבי עוד הסבר מיוחד: (אגרת ג' תרצה):

".. בכל זה חפצי גם כן לכתוב שורות אחדות בזה לתוספת חיזוק והם:

בעניינים רבים רואים את המצב בהיר יותר כאשר מציינים עניין זה בקשר לעצמו בעניינים גשמיים ולצייר שאיש בשר ודם צריך לטובה בעניין גשמי מאיש אחר אם גם העניין לא כ"כ נחוץ למבקשו ותמיד הלא אדם אחד אין תלוי בדעת השני בכל המאה אחוז ויכול למצוא גבוה ממנו או שבכלל יכול להיות קים בלא טובתו של האחר בכל זה אצל כל אחד מובן ופשוט שכאשר יגש לדבר אתו על דבר הטובה שיעשה לו לא יתחיל מזה לבזותו תחלה להכעיסו לעשות נגדו עניינים היפך

רצונו ותיכף ומיד לאמר לו שעתה - אחרי המעשים הנ"ל - חפץ הוא שיעשה לו זו הטובה שבשבילה בא אליו.

בית הכנסת הוא בית תפלה שיהודים מתקבצים שם באמונה שהקב"ה בורא העולם ומנהיגו ושהוא הזן ומפרנס לכל רופא כל בשר וכו' וכאשר כל אחד חפץ להיות בטוח הוא וב"ב שיהי' להם הפרנסה הנחוצה להם ובכלל כל עניינים שנחוצים להם ויודעים שהכל תלוי בהקב"ה הנה באים הם לבית הכנסת ושם שואלים מהשם יתברך שמע קולנו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו; אבל זה כשעומד לבקש זאת במעמד וסדר כזה להיפך רצונו של הקב"ה כמו שגילה לנו בתורתו הק' ואיפוא עושה זאת אלו הדברים להכעיסו בזה מקום שנקרא בית תפלה ואומרים אתה צוית שבית הכנסת יהי' בסדר קבוע והתפלות יאמרו באופן המתאים הנה אין אנו מתפעלים מזה והנה מראים לך צחות (א קונץ) - שבכל זה נעשה היפך רצונך ולהכעיסך ועוד תהיה לנו די חוצפה לאחר זה לאמר רפאנו ונרפא ברך עלינו השנה הזאת ברכנו אבינו.

הנני בטוח שאחרי ההתבוננות קלה בכל האמור לעיל לא יהי' אף שמץ ספק על דבר בית הכנסת בכלל ובהנוגע לדין של מחיצה בפרט".

ולסיום על דבר גודל הזכות בהתעסקות בענייני המחיצה ובפרט בזמן זה כותב הרבי מה"מ (אגרת ה'מט):

וזכות התעסקותו בסביבתו בענייני יראת שמים.. בעניין בית הכנסת שתהי' מחיצה כשרה תעמוד לו לבריאות ולהמצטרך בכלל ובפרט שעניין המחיצה בבית הכנסת דבר גדול הוא במאד וידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה שאינו דומה המורד במלך והמורד נמצא בשדה למורד במלך בפלטרין של מלך עצמו בבית המלך והרי בית הכנסת עליו נאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך ואפילו במלך בשר ודם עושים איזה הכנה קודם ביאתו למקום ועל אחת כמה וכמה שאין עושים דבר במיוחד היפך רצונו וציוויי שמוזה מובן עד כמה מגוחך מצער וגם מבהיל אלו המכניסים בבתי כנסיות מנהגים היפך רצונו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ואחר כך מעיזים לבוא לשם ולומר שבאים בכדי לבקשו למלאות משאלותם ובקשתם בעניינים שלהם ומגודל הקלקלה מובנת גם כן זכות כל אלה המתעסקים בתיקון הדבר להתברך בהמצטרך להם מבורא עולם ומנהיגו..".

בעז"ה החומר הנ"ל יהיה לך לעזר. ורק יש להוסיף שכפי שרואים במוחש הרי ככל שמתעסקים בעניינים אלו בתוקף אבל בעיקר בנועם הרי מצליחים הרבה יותר ומצליחים לפעול על כולם בצורה הכי טובה.

גילוי חיבה בבית כנסת

שאלה: האם הדין האמור בביהכ"נ שלא לנשק ילדים, הוא הדין למבוגרים, וכפי שמצוי בין חברים שנפגשים זה עם זה?

תשובה: מעיקר הדין יש ללהימנע גם בין מבוגרים שלא לעשות זאת בתוך ביהכ"נ עצמו, רק במבואה וכיוצ"ב, אמנם המקילים בכך יש להם על מה לסמוך, מאחר ואפשר שזהו בגדר קבלת 'שלום עליכם', ולא באותו הגדר כפי שזה שנישוק ילדים להראות חיבה.

מקור: ראה בשו"ע אדה"ז אורח חיים סימן צח סעיף א: וקודם התפלה יחשוב מרוממות הא-ל יתברך ושפלות האדם ויסיר כל תענוגי אדם מלבו.

ואין לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום ברוך הוא.

וילדים המבלבלים אבותיהם בתפלה אין להביאם כלל לבית הכנסת.

ובשו"ת אורח משפט אורח חיים סימן כב: ב"ה, עיה"ק ירושלים תובב"א, י"א תשרי תרפ"ג. שלו' וברכה באה"ר לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם בתו"י איש האשכולות מוהרש"י פינקלשטיין שליט"א, האבד"ק בראנזוויל יצ"ו, אחדשה"ט באה"ר.

זה לי ירחי מספר שקבלתי את מכתבו היקר עם קונטרסיו היקרים חלק מכת"ק בדברי תורה בהלכה ואגדה. ומתוך רבוי הטרדות לא מצאתי שעה מוכשרת לעבור עליהם, רק עתה שפקדני בלוחות שניות אצלתי זמן לעבור על דבריו היקרים, ואימא לפעלא טבא ישר, כי חכו ממתקים ומחמדים, רעיונותיו מזהירים ומבריקים ותוכם רצוף אהבת השי"ת ואהבת התורה והמצוות.

אף דלגבי דינא דאיסור לנשק בניו הקטנים נלע"ד דאורחא דמילתא נקיט הרמ"א (או"ח) שהרי במקורות הראשונים ובייחוד בד' ספר חסידים סי' רנ"ה כתב

סתם לא ינשק אדם בביהכ"נ את בנו, נראה דלא חלקו בין גדול וקטן והכל בכלל האיסור, וכ"נ מדמסיים שם בספר חסידים ולא בביתו לפני רבו, נראה דחוץ מהענין שלא להראות אהבה אחרת חוץ מאהבת השי"ת יש בזה משום נגד אימת וכבוד הרב, ובזה אין חילוק כנראה בין גדול לקטן, ואולי גם מה שכתב בנו ג"כ אורחא דמילתא נקט וה"ה דלאחרים ג"כ אסור לנשק בפני רבו, וה"ה בביהכ"נ, ואולי יש בזה חילוקי דעות בין האגודה ות' ב"ז, שאינם כעת תחת ידי, ובין דעת ס"ח, ועכ"פ נראה שאין לחלק למעשה בזה להתיר לנשק בנים גדולים בביהכ"נ, כד' כת"ר שליט"א.

ויהי ד' עמו ויפוצו מעינותיו חוצה לתורה ולתעודה וירומם אף ינשא כנפשו היקרה ונפש ידידו דוש"ת באה"ר מהר הקודש מירושלים. הק' אברהם יצחק ה"ק. ובשולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צח: הגה: ויחשוב קודם התפלה מרוממות האל יתעלה ובשפלות האדם, ויסיר כל תענוגי האדם מלבו (הר"י ריש פרק אין עומדין). ואסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבהכ"נ, כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום (בנימין זאב ס' קס"ג ואגודה פ' כיצד מברכין).

ובמשנה ברורה סימן צח ס"ק ג: בניו הקטנים - בשל"ה קורא תגר על המביאים ילדים לבהכ"נ והיינו קטנים שעדיין לא הגיעו לחינוך מטעם כי הילדים משחקים ומרקדים בבהכ"נ ומחללים קדושת בהכ"נ וגם מבלבלים דעת המתפללים ועוד גם כי זיקנו לא יסורו ממנהגם הרע אשר נתחנכו בילדותם להשתגע ולבזות קדושת בהכ"נ אבל כשהגיעו לחינוך אדרבה יביאנו אתו לבהכ"נ וילמדהו אורחות חיים לישוב באימה וביראה ולא יניחנו לזוז ממקומו ויזוזהו לענות אמן וקדיש וקדושה עי"ש בסוף עניני תפילה וקה"ת. ועיין בתנא דבי אליהו ח"א פ"ג גודל העונש שיש להאב שמניח את בנו לענות דברים של הבל ותפלות בבהכ"נ.

ובשו"ת בנימין זאב סימן קסג: ששאלת עשרה בעלי בתים נתיישבו בעיר אחת והשכירו בית הכנסת וקנו ס"ת לקרות בו בסך עשרים זהובי' וכל אחד ואחד מהם הוציא שנים זהובים בקניית הס"ת והתנו ביניהם שכל זמן שירצה א' מהם לצאת מן העיר וללכת להתישב בעיר אחרת יתנו לו חלקו שהוציא בס"ת דהיינו שנים זהובים ועתה רוצה אח' מהם לצאת מהעיר להתישב בעיר אחרת ויש א' שם שרוצה לקנות ולזכות באותו חלק של הס"ת ונותן לו ג' זהובים כי הוקרו הס"ת

והבעלי בתים טוענים לו שלא יתנו אלא מה שהוציא דהיינו שנים זהובים הדין עם מי.

יראה דהדין עם הבעלי בתים ולא יתנו לו אלא חלקו המבורר לו בשעה שקנו אותו ולא יעשו עתה שומא אחרת ואפילו שנאמ' ונסתפק בתנאם שהתנו כשקנו הס"ת במה נתכוונו אם לתת לו מה שהוציא או לעשות עתה שומא אחרת מ"מ כיון דנשאר הס"ת לקרות בו הצבור יתנו לו מה שהוציא אפילו שהוקרו דמי ס"ת עתה מכבראשונה אפ"ה נוטלין אלו שנשארו בעיר הס"ת עם השבח ונותנים לו מה שהיה בראשונה בשע' הקנייה ואם יטעון כנגדם עליו להביא ראיה איך התנו דהא הוא התובע להוציא מהם והמוציא מחבירו עליו הראיה ודמי נדון זה להא דאיתא בב"מ פ' המקבל יתומים אומרים אנו השבחנו ואין לב"ח כלום ממה שהשבחנו היתומי' וב"ח אומר אביכם השביח סבר רב חגא למימר על ב"ח להביא ראיה כו' עד אמ' ליה ההוא סבא הכי אמר רבי יוחנן על היתומים להביא ראיה מ"ט ארעא דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי ניתי ראיה ונישקול ואמר שם אביי אף אנן נמי תנינא ספק זה קדם ספק זה קדם כלומר באילן הנטוע מתוך חמישים לעיר כו' עד ואי משום דמי אייתי ראיה ושקול ה"נ כיון דלגוביינא קיימ' כמאן דגביא דמי ויתמי ניתי ראיה ולישקול כלומ' גובה בעל חוב לארעא עם השבח הכא נמי י"ל דהרבים לוקחים הס"ת עם השבח ואותו היחיד שטוען יביא ראיה שהתנה עמהם שאם ישביח שיהיה לו חלק באותו שבח ויטול הנראה לע"ד כתבתי אני הוא העני בנימין בכה"ר מתתיה ז"ל.

אמרין בסוטה פרק אילו נאמרין כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה עיין פ"ק דברכות שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר עמדו ולא ענו עוד ונראה לע"ד אף כי למדנו שתיקה מ"מ טוב לעמוד ואין מקרא יוצא מידי פשוטו.

מצאתי בספר האגודה בברכות פר' כיצד מברכין משם ספר כל בו דיש מספקין אם יש לברך זמן על פירות שבכרו בין י"ז לתמוז לט' באב אם יכולין לברך עליהם לאחר ט"ב כי החסידים אינם רוצים לאוכלן וטעמא שאין רוצים לומר בזמן אבל וצער שהחיינו לזמן הזה ולא ינשק אד' לבניו בבי' הכנסת להודיע שאין אהבה כאהבת הקדוש ברוך הוא ואין להתקוטט בעבור שום מצוה כגון גלילת ס"ת וכיוצא

בה שהרי שנינו שהצנועים מושכים את ידיהם והגרגרנין חוטפין וכל המתפלל
שלא ברשות מחמת אלמות וגאות אין עונין אמן אחר ברכותיו שנאמר ובוצע ברך
נאץ ה'.